ฯ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

# เทฺวมาติกาปาฬิ

## ภิกฺขุปาติโมกฺขปาฬิ

ปุพฺพกรณํ-๔

สมฺมชฺชนี ปทีโป จ, อุทกํ อาสเนน จ;
อุโปสถสฺส เอตานิ, **“ปุพฺพกรณ”**นฺติ วุจฺจติฯ

ปุพฺพกิจฺจํ-๕

ฉนฺท, ปาริสุทฺธิ, อุตุกฺขานํ, ภิกฺขุคณนา จ โอวาโท;
อุโปสถสฺส เอตานิ, **“ปุพฺพกิจฺจ”**นฺติ วุจฺจติฯ

ปตฺตกลฺลองฺคา-๔

อุโปสโถ , ยาวติกา จ ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา;
สภาคาปตฺติโย จ น วิชฺชนฺติ;
วชฺชนียา จ ปุคฺคลา ตสฺมึ น โหนฺติ, **“ปตฺตกลฺล”**นฺติ วุจฺจติฯ

ปุพฺพกรณปุพฺพกิจฺจานิ สมาเปตฺวา เทสิตาปตฺติกสฺส สมคฺคสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุมติยา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุํ อาราธนํ กโรมฯ

### นิทานุเทฺทโส

สุณาตุ เม ภนฺเต สโงฺฆ? อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺย, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยฯ

กึ สงฺฆสฺส ปุพฺพกิจฺจํ? ปาริสุทฺธึ อายสฺมนฺโต อาโรเจถ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามิ, ตํ สเพฺพว สนฺตา สาธุกํ สุโณม มนสิ กโรมฯ ยสฺส สิยา อาปตฺติ, โส อาวิกเรยฺย, อสนฺติยา อาปตฺติยา ตุณฺหี ภวิตพฺพํ, ตุณฺหีภาเวน โข ปนายสฺมเนฺต ‘‘ปริสุทฺธา’’ติ เวทิสฺสามิฯ ยถา โข ปน ปเจฺจกปุฎฺฐสฺส เวยฺยากรณํ โหติ, เอวเมวํ เอวรูปาย ปริสาย ยาวตติยํ อนุสาวิตํ โหติฯ โย ปน ภิกฺขุ ยาวตติยํ อนุสาวิยมาเน สรมาโน สนฺตึ อาปตฺตึ นาวิกเรยฺย, สมฺปชานมุสาวาทสฺส โหติฯ สมฺปชานมุสาวาโท โข ปนายสฺมนฺโต อนฺตรายิโก ธโมฺม วุโตฺต ภควตา, ตสฺมา สรมาเนน ภิกฺขุนา อาปเนฺนน วิสุทฺธาเปเกฺขน สนฺตี อาปตฺติ อาวิกาตพฺพา, อาวิกตา หิสฺส ผาสุ โหติฯ

อุทฺทิฎฺฐํ โข อายสฺมนฺโต นิทานํฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมนฺโต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

นิทานํ นิฏฺฐิตํฯ

**ปาราชิกุเทฺทโส**

ตตฺริเม จตฺตาโร ปาราชิกา ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

เมถุนธมฺม สิกฺขาปทํ

๑. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺโน สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขาย ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, อนฺตมโส ติรจฺฉานคตายปิ, ปาราชิโก โหติ อสํวาโสฯ

อทินฺนาทานสิกฺขาปทํ

๒. โย ปน ภิกฺขุ คามา วา อรญฺญา วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺย, ยถารูเป อทินฺนาทาเน ราชาโน โจรํ คเหตฺวา หเนยฺยุํ วา พเนฺธยฺยุํ วา ปพฺพาเชยฺยุํ วา โจโรสิ พาโลสิ มูโฬฺหสิ เถโนสีติ, ตถารูปํ ภิกฺขุ อทินฺนํ อาทิยมาโน อยมฺปิ ปาราชิโก โหติ อสํวาโสฯ

มนุสฺสวิคฺคหสิกฺขาปทํ

๓. โย ปน ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, สตฺถหารกํ วาสฺส ปริเยเสยฺย, มรณวณฺณํ วา สํวเณฺณยฺย, มรณาย วา สมาทเปยฺย ‘‘อโมฺภ ปุริส กิํ ตุยฺหิมินา ปาปเกน ทุชฺชีวิเตน, มตํ เต ชีวิตา เสโยฺย’’ติ, อิติ จิตฺตมโน จิตฺตสงฺกโปฺป อเนกปริยาเยน มรณวณฺณํ วา สํวเณฺณยฺย, มรณาย วา สมาทเปยฺย, อยมฺปิ ปาราชิโก โหติ อสํวาโสฯ

อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสิกฺขาปทํ

๔. โย ปน ภิกฺขุ อนภิชานํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อตฺตุปนายิกํ อลมริยญาณทสฺสนํ สมุทาจเรยฺย ‘‘อิติ ชานามิ, อิติ ปสฺสามี’’ติ, ตโต อปเรน สมเยน สมนุคฺคาหียมาโน วา อสมนุคฺคาหียมาโน วา อาปโนฺน วิสุทฺธาเปโกฺข เอวํ วเทยฺย ‘‘อชานเมวํ อาวุโส อวจํ ชานามิ, อปสฺสํ ปสฺสามิ, ตุจฺฉํ มุสา วิลปิ’’นฺติ, อญฺญตฺร อธิมานา, อยมฺปิ ปาราชิโก โหติ อสํวาโสฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต จตฺตาโร ปาราชิกา ธมฺมาฯ เยสํ ภิกฺขุ อญฺญตรํ วา อญฺญตรํ วา อาปชฺชิตฺวา น ลภติ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ สํวาสํ ยถา ปุเร, ตถา ปจฺฉา, ปาราชิโก โหติ อสํวาโสฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

ปาราชิกํ นิฏฺฐิตํฯ

**สงฺฆาทิเสสุเทฺทโส**

อิเม โข ปนายสฺมโนฺต เตรส สงฺฆาทิเสสา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

สุกฺกวิสฺสฏฺฐิสิกฺขาปทํ

๑. สเณฺจตนิกา สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ อญฺญตฺร สุปินนฺตา สงฺฆาทิเสโสฯ

กายสํสคฺคสิกฺขาปทํ

๒. โย ปน ภิกฺขุ โอติโณฺณ วิปริณเตน จิเตฺตน มาตุคาเมน สทฺธึ กายสํสคฺคํ สมาปเชฺชยฺย หตฺถคฺคาหํ วา เวณิคฺคาหํ วา อญฺญตรสฺส วา อญฺญตรสฺส วา องฺคสฺส ปรามสนํ, สงฺฆาทิเสโสฯ

ทุฏฺฐุลฺลวาจาสิกฺขาปทํ

๓. โย ปน ภิกฺขุ โอติโณฺณ วิปริณเตน จิเตฺตน มาตุคามํ ทุฏฺฐุลฺลาหิ วาจาหิ โอภาเสยฺย ยถา ตํ ยุวา ยุวตึ เมถุนุปสํหิตาหิ, สงฺฆาทิเสโสฯ

อตฺตกามปาริจริยสิกฺขาปทํ

๔. โย ปน ภิกฺขุ โอติโณฺณ วิปริณเตน จิเตฺตน มาตุคามสฺส สนฺติเก อตฺตกามปาริจริยาย วณฺณํ ภาเสยฺย ‘‘เอตทคฺคํ ภคินิ ปาริจริยานํ ยา มาทิสํ สีลวนฺตํ กลฺยาณธมฺมํ พฺรหฺมจาริํ เอเตน ธเมฺมน ปริจเรยฺยา’’ติ เมถุนุปสํหิเตน, สงฺฆาทิเสโสฯ

สญฺจริตฺตสิกฺขาปทํ

๕. โย ปน ภิกฺขุ สญฺจริตฺตํ สมาปเชฺชยฺย อิตฺถิยา วา ปุริสมติํ ปุริสสฺส วา อิตฺถิมติํ, ชายตฺตเน วา ชารตฺตเน วา, อนฺตมโส ตงฺขณิกายปิ, สงฺฆาทิเสโสฯ

กุฏิการสิกฺขาปทํ

๖. สญฺญาจิกาย ปน ภิกฺขุนา กุฏึ การยมาเนน อสฺสามิกํ อตฺตุเทฺทสํ ปมาณิกา กาเรตพฺพา, ตตฺริทํ ปมาณํ, ทีฆโส ทฺวาทส วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ สตฺตนฺตรา, ภิกฺขู อภิเนตพฺพา วตฺถุเทสนาย, เตหิ ภิกฺขูหิ วตฺถุ เทเสตพฺพํ อนารมฺภํ สปริกฺกมนํฯ สารเมฺภ เจ ภิกฺขุ วตฺถุสฺมิํ อปริกฺกมเน สญฺญาจิกาย กุฏึ กาเรยฺย, ภิกฺขู วา อนภิเนยฺย วตฺถุเทสนาย, ปมาณํ วา อติกฺกาเมยฺย, สงฺฆาทิเสโสฯ

วิหารการสิกฺขาปทํ

๗. มหลฺลกํ ปน ภิกฺขุนา วิหารํ การยมาเนน สสฺสามิกํ อตฺตุเทฺทสํ ภิกฺขู อภิเนตพฺพา วตฺถุเทสนาย, เตหิ ภิกฺขูหิ วตฺถุ เทเสตพฺพํ อนารมฺภํ สปริกฺกมนํฯ สารเมฺภ เจ ภิกฺขุ วตฺถุสฺมิํ อปริกฺกมเน มหลฺลกํ วิหารํ กาเรยฺย, ภิกฺขู วา อนภิเนยฺย วตฺถุเทสนาย, สงฺฆาทิเสโสฯ

ทุฏฺฐโทสสิกฺขาปทํ

๘. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ทุโฏฺฐ โทโส อปฺปตีโต อมูลเกน ปาราชิเกน ธเมฺมน อนุทฺธํเสยฺย ‘‘อเปฺปว นาม นํ อิมมฺหา พฺรหฺมจริยา จาเวยฺย’’นฺติ , ตโต อปเรน สมเยน สมนุคฺคาหียมาโน วา อสมนุคฺคาหียมาโน วา อมูลกเญฺจว ตํ อธิกรณํ โหติ, ภิกฺขุ จ โทสํ ปติฏฺฐาติ, สงฺฆาทิเสโสฯ

อญฺญภาคิยสิกฺขาปทํ

๙. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ทุฏฺโฐ โทโส อปฺปตีโต อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺส กิญฺจิเทสํ เลสมตฺตํ อุปาทาย ปาราชิเกน ธมฺเมน อนุทฺธํเสยฺย “อเปฺปว นาม นํ อิมมฺหา พฺรหฺมจริยา จาเวยฺย”นฺติ, ตโต อปเรน สมเยน สมนุคฺคาหียมาโน วา อสมนุคฺคาหียมาโน วา อญฺญภาคิยเญฺจว ตํ อธิกรณํ โหติ โกจิเทโส เลสมโตฺต อุปาทิโนฺน, ภิกฺขุ จ โทสํ ปติฏฺฐาติ, สงฺฆาทิเสโสฯ

สงฺฆเภทสิกฺขาปทํ

๑๐. โย ปน ภิกฺขุ สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส เภทาย ปรกฺกเมยฺย, เภทนสํวตฺตนิกํ วา อธิกรณํ สมาทาย ปคฺคยฺห ติเฏฺฐยฺย, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย “มายสฺมา สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส เภทาย ปรกฺกมิ, เภทนสํวตฺตนิกํ วา อธิกรณํ สมาทาย ปคฺคยฺห อฏฺฐาสิ, สเมตายสฺมา สเงฺฆน, สมโคฺค หิ สโงฺฆ สโมฺมทมาโน อวิวทมาโน เอกุเทฺทโส ผาสุ วิหรตี”ติ, เอวญฺจ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ วุจฺจมาโน ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตโพฺพ ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมาโน ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, สงฺฆาทิเสโสฯ

เภทานุวตฺตกสิกฺขาปทํ

๑๑. ตเสฺสว โข ปน ภิกฺขุสฺส ภิกฺขู โหนฺติ อนุวตฺตกา วคฺควาทกา เอโก วา เทฺว วา ตโย วา, เต เอวํ วเทยฺยุํ “มายสฺมโนฺต เอตํ ภิกฺขุํ กิญฺจิ อวจุตฺถ, ธมฺมวาที เจโส ภิกฺขุ, วินยวาที เจโส ภิกฺขุ, อมฺหากเญฺจโส ภิกฺขุ ฉนฺทญฺจ รุจิญฺจ อาทาย โวหรติ, ชานาติ, โน ภาสติ, อมฺหากเมฺปตํ ขมตี”ติ, เต ภิกฺขู ภิกฺขูหิ เอวมสฺสุ วจนียา “มายสฺมโนฺต เอวํ อวจุตฺถ, น เจโส ภิกฺขุ ธมฺมวาที, น เจโส ภิกฺขุ วินยวาที, มายสฺมนฺตานมฺปิ สงฺฆเภโท รุจฺจิตฺถ, สเมตายสฺมนฺตานํ สเงฺฆน, สมโคฺค หิ สโงฺฆ สโมฺมทมาโน อวิวทมาโน เอกุเทฺทโส ผาสุ วิหรตี”ติ , เอวญฺจ เต ภิกฺขู ภิกฺขูหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺยุํ, เต ภิกฺขู ภิกฺขูหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺยุํ, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺยุํ, สงฺฆาทิเสโสฯ

ทุพฺพจสิกฺขาปทํ

๑๒. ภิกฺขุ ปเนว ทุพฺพจชาติโก โหติ อุเทฺทสปริยาปเนฺนสุ สิกฺขาปเทสุ ภิกฺขูหิ สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน อตฺตานํ อวจนียํ กโรติ “มา มํ อายสฺมโนฺต กิญฺจิ อวจุตฺถ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, อหมฺปายสฺมเนฺต น กิญฺจิ วกฺขามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, วิรมถายสฺมโนฺต มม วจนายา”ติ, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย “มายสฺมา อตฺตานํ อวจนียํ อกาสิ, วจนียเมวายสฺมา อตฺตานํ กโรตุ, อายสฺมาปิ ภิกฺขู วทตุ สหธเมฺมน, ภิกฺขูปิ อายสฺมนฺตํ วกฺขนฺติ สหธเมฺมน, เอวํ สํวทฺธา หิ ตสฺส ภควโต ปริสา ยทิทํ อญฺญมญฺญวจเนน อญฺญมญฺญวุฏฺฐาปเนนา”ติ, เอวญฺจ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ วุจฺจมาโน ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตโพฺพ ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย , ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมาโน ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, สงฺฆาทิเสโสฯ

กุลทูสกสิกฺขาปทํ

๑๓. ภิกฺขุ ปเนว อญฺญตรํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรติ กุลทูสโก ปาปสมาจาโร, ตสฺส โข ปาปกา สมาจารา ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, กุลานิ จ เตน ทุฏฺฐานิ ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย ''อายสฺมา โข กุลทูสโก ปาปสมาจาโร, อายสฺมโต โข ปาปกา สมาจารา ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, กุลานิ จายสฺมตา ทุฏฺฐานิ ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, ปกฺกมตายสฺมา อิมมฺหา อาวาสา, อลํ เต อิธ วาเสนา''ติ, เอวญฺจ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ วุจฺจมาโน เต ภิกฺขู เอวํ วเทยฺย ''ฉนฺทคามิโน จ ภิกฺขู, โทสคามิโน จ ภิกฺขู, โมหคามิโน จ ภิกฺขู, ภยคามิโน จ ภิกฺขู ตาทิสิกาย อาปตฺติยา เอกจฺจํ ปพฺพาเชนฺติ, เอกจฺจํ น ปพฺพาเชนฺตี''ติ, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย ''มายสฺมา เอวํ อวจ, น จ ภิกฺขู ฉนฺทคามิโน, น จ ภิกฺขู โทสคามิโน, น จ ภิกฺขู โมหคามิโน, น จ ภิกฺขู ภยคามิโน, อายสฺมา โข กุลทูสโก ปาปสมาจาโร, อายสฺมโต โข ปาปกา สมาจารา ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, กุลานิ จายสฺมตา ทุฏฺฐานิ ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, ปกฺกมตายสฺมา อิมมฺหา อาวาสา, อลํ เต อิธ วาเสนา''ติ, เอวญฺจ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ วุจฺจมาโน ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺโพ ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยญฺเจ สมนุภาสิยมาโน ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, สงฺฆาทิเสโสฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมนฺโต เตรส สงฺฆาทิเสสา ธมฺมา นว ปฐมาปตฺติกา, จตฺตาโร ยาวตติยกาฯ เยสํ ภิกฺขุ อญฺญตรํ วา อญฺญตรํ วา อาปชฺชิตฺวา ยาวตีหํ ชานํ ปฏิจฺฉาเทติ, ตาวตีหํ เตน ภิกฺขุนา อกามา ปริวตฺถพฺพํฯ ปริวุตฺถปริวาเสน ภิกฺขุนา อุตฺตริ ฉารตฺตํ ภิกฺขุมานตฺตาย ปฏิปชฺชิตพฺพํ, จิณฺณมานตฺโต ภิกฺขุ ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุสงฺโฆ, ตตฺถ โส ภิกฺขุ อพฺเภตพฺโพฯ เอเกนปิ เจ อูโน วีสติคโณ ภิกฺขุสงฺโฆ ตํ ภิกฺขุํ อพฺเภยฺย, โส จ ภิกฺขุ อนพฺภิโต, เต จ ภิกฺขู คารยฺหา, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมนฺโต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

สงฺฆาทิเสโส นิฏฺฐิโตฯ

**อนิยตุเทฺทโส**

อิเม โข ปนายสฺมนฺโต เทฺว อนิยตา ธมฺมา

อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

ปฐมอนิยตสิกฺขาปทํ

๑. โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สทฺธิํ เอโก เอกาย รโห ปฏิจฺฉเนฺน อาสเน อลํกมฺมนิเย นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ตเมนํ สเทฺธยฺยวจสา อุปาสิกา ทิสฺวา ติณฺณํ ธมฺมานํ อญฺญตเรน วเทยฺย ปาราชิเกน วา สงฺฆาทิเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา, นิสชฺชํ ภิกฺขุ ปฏิชานมาโน ติณฺณํ ธมฺมานํ อญฺญตเรน กาเรตโพฺพ ปาราชิเกน วา สงฺฆาทิเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา, เยน วา สา สเทฺธยฺยวจสา อุปาสิกา วเทยฺย, เตน โส ภิกฺขุ กาเรตโพฺพ, อยํ ธโมฺม อนิยโตฯ

ทุติยอนิยตสิกฺขาปทํ

๒. น เหว โข ปน ปฏิจฺฉนฺนํ อาสนํ โหติ นาลํกมฺมนิยํ, อลญฺจ โข โหติ มาตุคามํ ทุฏฺฐุลฺลาหิ วาจาหิ โอภาสิตุํ, โย ปน ภิกฺขุ ตถารูเป อาสเน มาตุคาเมน สทฺธิํ เอโก เอกาย รโห

นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ตเมนํ สเทฺธยฺยวจสา อุปาสิกา ทิสฺวา ทฺวินฺนํ ธมฺมานํ อญฺญตเรน วเทยฺย สงฺฆาทิเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา, นิสชฺชํ ภิกฺขุ ปฏิชานมาโน ทฺวินฺนํ ธมฺมานํ อญฺญตเรน กาเรตโพฺพ สงฺฆาทิเสเสน วา ปาจิตฺติเยน วา, เยน วา สา สเทฺธยฺยวจสา อุปาสิกา วเทยฺย, เตน โส ภิกฺขุ กาเรตโพฺพ, อยมฺปิ ธโมฺม อนิยโตฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต เทฺว อนิยตา ธมฺมาฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

อนิยโต นิฏฺฐิโตฯ

**นิสฺสคฺคิยปาจิตฺติยา**

อิเม โข ปนายสฺมโนฺต ติํส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

กถินสิกฺขาปทํ

๑. นิฏฺฐิตจีวรสฺมิํ ภิกฺขุนา อุพฺภตสฺมิํ กถิเน ทสาหปรมํ อติเรกจีวรํ ธาเรตพฺพํ, ตํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อุโทสิตสิกฺขาปทํ

๒. นิฏฺฐิตจีวรสฺมิํ ภิกฺขุนา อุพฺภตสฺมิํ กถิเน เอกรตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขุ ติจีวเรน วิปฺปวเสยฺย, อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อกาลจีวรสิกฺขาปทํ

๓. นิฏฺฐิตจีวรสฺมิํ ภิกฺขุนา อุพฺภตสฺมิํ กถิเน ภิกฺขุโน ปเนว อกาลจีวรํ อุปฺปเชฺชยฺย, อากงฺขมาเนน ภิกฺขุนา ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏิคฺคเหตฺวา ขิปฺปเมว กาเรตพฺพํ, โน จสฺส ปาริปูริ, มาสปรมํ เตน ภิกฺขุนา ตํ จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ อูนสฺส ปาริปูริยา สติยา ปจฺจาสายฯ ตโต เจ อุตฺตริ นิกฺขิเปยฺย สติยาปิ ปจฺจาสาย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปุราณจีวรสิกฺขาปทํ

๔. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา ปุราณจีวรํ โธวาเปยฺย วา รชาเปยฺย วา อาโกฏาเปยฺย วา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

จีวรปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

๕. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา หตฺถโต จีวรํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย อญฺญตฺร ปาริวตฺตกา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ

๖. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาตกํ คหปตึ วา คหปตานึ วา จีวรํ วิญฺญาเปยฺย อญฺญตฺร สมยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, อจฺฉินฺนจีวโร วา โหติ ภิกฺขุ, นฏฺฐจีวโร วา, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

ตตุตฺตริสิกฺขาปทํ

๗. ตเญฺจ อญฺญาตโก คหปติ วา คหปตานี วา พหูหิ จีวเรหิ อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺย, สนฺตรุตฺตรปรมํ เตน ภิกฺขุนา ตโต จีวรํ สาทิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ สาทิเยยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมอุปกฺขฏสิกฺขาปทํ

๘. ภิกฺขุํ ปเนว อุทฺทิสฺส อญฺญาตกสฺส คหปติสฺส วา คหปตานิยา วา จีวรเจตาปนฺนํ อุปกฺขฏํ โหติ ''อิมินา จีวรเจตาปเนฺนน จีวรํ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวเรน อจฺฉาเทสฺสามี''ติ, ตตฺร เจ โส ภิกฺขุ ปุเพฺพ อปฺปวาริโต อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปเชฺชยฺย ''สาธุ วต มํ อายสฺมา อิมินา จีวรเจตาปเนฺนน เอวรูปํ วา เอวรูปํ วา จีวรํ เจตาเปตฺวา อจฺฉาเทหี''ติ กลฺยาณกมฺยตํ อุปาทาย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยอุปกฺขฏสิกฺขาปทํ

๙. ภิกฺขุํ ปเนว อุทฺทิสฺส อุภินฺนํ อญฺญาตกานํ คหปตีนํ วา คหปตานีนํ วา ปเจฺจกจีวรเจตาปนฺนานิ อุปกฺขฏานิ โหนฺติ ''อิเมหิ มยํ ปเจฺจกจีวรเจตาปเนฺนหิ ปเจฺจกจีวรานิ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวเรหิ อจฺฉาเทสฺสามา''ติ, ตตฺร เจ โส ภิกฺขุ ปุเพฺพ อปฺปวาริโต อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปเชฺชยฺย ''สาธุ วต มํ อายสฺมโนฺต อิเมหิ ปเจฺจกจีวรเจตาปเนฺนหิ เอวรูปํ วา เอวรูปํ วา จีวรํ เจตาเปตฺวา อจฺฉาเทถ อุโภว สนฺตา เอเกนา''ติ กลฺยาณกมฺยตํ อุปาทาย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ราชสิกฺขาปทํ

๑๐. ภิกฺขุํ ปเนว อุทฺทิสฺส ราชา วา ราชโภคฺค วา พฺราหฺมโณ วา คหปติโก วา ทูเตน จีวรเจตาปนฺนํ ปหิเณยฺย ''อิมินา จีวรเจตาปเนฺนน จีวรํ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวเรน อจฺฉาเทหี''ติฯ โส เจ ทูโต ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย ''อิทํ โข, ภเนฺต, อายสฺมนฺตํ อุทฺทิสฺส จีวรเจตาปนฺนํ อาภตํ, ปฏิคฺคณฺหาตุ อายสฺมา จีวรเจตาปนฺน''นฺติฯ เตน ภิกฺขุนา โส ทูโต เอวมสฺส วจนีโย ''น โข มยํ, อาวุโส, จีวรเจตาปนฺนํ ปฏิคฺคณฺหาม, จีวรญฺจ โข มยํ ปฏิคฺคณฺหาม กาเลน กปฺปิย''นฺติฯ โส เจ ทูโต ตํ ภิกฺขุํ เอวํ วเทยฺย ''อตฺถิ ปนายสฺมโต โกจิ เวยฺยาวจฺจกโร''ติฯ จีวรตฺถิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เวยฺยาวจฺจกโร นิทฺทิสิตโพฺพ อารามิโก วา อุปาสโก วา ''เอโส โข, อาวุโส, ภิกฺขูนํ เวยฺยาวจฺจกโร''ติฯ โส เจ ทูโต ตํ เวยฺยาวจฺจกรํ สญฺญาเปตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย ''ยํ โข, ภเนฺต, อายสฺมา เวยฺยาวจฺจกรํ นิทฺทิสิ, สญฺญโตฺต โส มยา, อุปสงฺกมตายสฺมา กาเลน, จีวเรน ตํ อจฺฉาเทสฺสตี''ติฯ จีวรตฺถิเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เวยฺยาวจฺจกโร อุปสงฺกมิตฺวา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ โจเทตโพฺพ สาเรตโพฺพ ''อโตฺถ เม, อาวุโส, จีวเรนา''ติ, ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ โจทยมาโน สารยมาโน ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ อภินิปฺผาเทยฺย, จตุกฺขตฺตุํ ปญฺจกฺขตฺตุํ ฉกฺขตฺตุปรมํ ตุณฺหีภูเตน อุทฺทิสฺส ฐาตพฺพํ, จตุกฺขตฺตุํ ปญฺจกฺขตฺตุํ ฉกฺขตฺตุปรมํ ตุณฺหีภูโต อุทฺทิสฺส ติฏฺฐมาโน ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, ตโต เจ อุตฺตริ วายมมาโน ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทยฺย, นิสฺสคฺคิยํ

ปาจิตฺติยํฯ โน เจ อภินิปฺผาเทยฺย, ยตสฺส จีวรเจตาปนฺนํ อาภตํ, ตตฺถ สามํ วา คนฺตพฺพํ, ทูโต วา ปาเหตโพฺพ ‘‘ยํ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต ภิกฺขุํ อุทฺทิสฺส จีวรเจตาปนฺนํ ปหิณิตฺถ, น ตํ ตสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจิ อตฺถํ อนุโภติ, ยุญฺชนฺตายสฺมโนฺต สกํ, มา โว สกํ วินสฺสา’’ติ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

กถินวโคฺค ปฐโมฯ

โกสิยสิกฺขาปทํ

๑๑. โย ปน ภิกฺขุ โกสิยมิสฺสกํ สนฺถตํ การาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

สุทฺธกาฬกสิกฺขาปทํ

๑๒. โย ปน ภิกฺขุ สุทฺธกาฬกานํ เอฬกโลมานํ สนฺถตํ การาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

เทฺวภาคสิกฺขาปทํ

๑๓. นวํ ปน ภิกฺขุนา สนฺถตํ การยมาเนน เทฺว ภาคา สุทฺธกาฬกานํ เอฬกโลมานํ อาทาตพฺพา, ตติยํ โอทาตานํ, จตุตฺถํ โคจริยานํฯ อนาทา เจ ภิกฺขุ เทฺว ภาเค สุทฺธกาฬกานํ เอฬกโลมานํ, ตติยํ โอทาตานํ, จตุตฺถํ โคจริยานํ, นวํ สนฺถตํ การาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ฉพฺพสฺสสิกฺขาปทํ

๑๔. นวํ ปน ภิกฺขุนา สนฺถตํ การาเปตฺวา ฉพฺพสฺสานิ ธาเรตพฺพํ, โอเรน เจ ฉนฺนํ วสฺสานํ ตํ สนฺถตํ วิสฺสเชฺชตฺวา วา อวิสฺสเชฺชตฺวา วา อญฺญํ นวํ สนฺถตํ การาเปยฺย อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

นิสีทนสนฺถตสิกฺขาปทํ

๑๕. นิสีทนสนฺถตํ ปน ภิกฺขุนา การยมาเนน ปุราณสนฺถตสฺส สามนฺตา สุคตวิทตฺถิ อาทาตพฺพา ทุพฺพณฺณกรณายฯ อนาทา เจ ภิกฺขุ ปุราณสนฺถ ตสฺส สามนฺตา สุคตวิทตฺถิํ, นวํ นิสีทนสนฺถตํ การาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

เอฬกโลมสิกฺขาปทํ

๑๖. ภิกฺขุโน ปเนว อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนสฺส เอฬกโลมานิ อุปฺปเชฺชยฺยุํ, อากงฺขมาเนน ภิกฺขุนา ปฏิคฺคเหตพฺพานิ, ปฏิคฺคเหตฺวา ติโยชนปรมํ สหตฺถา หริตพฺพานิ อสเนฺต หารเกฯ ตโต เจ อุตฺตริ หเรยฺย, อสเนฺตปิ หารเก, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

เอฬกโลมโธวาปนสิกฺขาปทํ

๑๗. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา เอฬกโลมานิ โธวาเปยฺย วา รชาเปยฺย วา วิชฏาเปยฺย วา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

รูปิยสิกฺขาปทํ

**๑๘**. โย ปน ภิกฺขุ ชาตรูปรชตํ อุคฺคเณฺหยฺย วา อุคฺคณฺหาเปยฺย วา อุปนิกฺขิตฺตํ วา สาทิเยยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

รูปิยสํโวหารสิกฺขาปทํ

**๑๙**. โย ปน ภิกฺขุ นานปฺปการกํ รูปิยสํโวหารํ สมาปชฺเชยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

กยวิกฺกยสิกฺขาปทํ

**๒๐**. โย ปน ภิกฺขุ นานปฺปการกํ กยวิกฺกยํ สมาปชฺเชยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

โกสิยวคฺโค ทุติโยฯ

ปตฺตสิกฺขาปทํ

**๒๑**. ทสาหปรมํ อติเรกปตฺโต ธาเรตพฺโพ, ตํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อูนปญฺจพนฺธนสิกฺขาปทํ

**๒๒**. โย ปน ภิกฺขุ อูนปญฺจพนฺธเนน ปตฺเตน อญฺญํ นวํ ปตฺตํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ เตน ภิกฺขุนา โส ปตฺโต ภิกฺขุปริสาย นิสฺสชฺชิตพฺโพ , โย จ ตสฺสา ภิกฺขุปริสาย ปตฺตปริยนฺโต, โส ตสฺส ภิกฺขุโน ปทาตพฺโพ ‘‘อยํ เต ภิกฺขุ ปตฺโต ยาว เภทนาย ธาเรตพฺโพ’’ติ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

เภสชฺชสิกฺขาปทํ

**๒๓**. ยานิ โข ปน ตานิ คิลานานํ ภิกฺขูนํ ปฏิสายนียานิ เภสชฺชานิ, เสยฺยถิทํ – สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา สตฺตาหปรมํ สนฺนิธิการกํ ปริภุญฺชิตพฺพานิ, ตํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

วสฺสิกสาฏิกสิกฺขาปทํ

**๒๔**. ‘‘มาโส เสโส คิมฺหาน’’นฺติ ภิกฺขุนา วสฺสิกสาฏิกจีวรํ ปริเยสิตพฺพํ, ‘‘อทฺธมาโส เสโส คิมฺหาน’’นฺติ กตฺวา นิวาเสตพฺพํฯ โอเรน เจ ‘‘มาโส เสโส คิมฺหาน’’นฺติ วสฺสิกสาฏิกจีวรํ ปริเยเสยฺย, โอเรน‘‘ทฺธมาโส เสโส คิมฺหาน’’นฺติ กตฺวา นิวาเสยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

จีวรอจฺฉินฺทนสิกฺขาปทํ

**๒๕**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส สามํ จีวรํ ทตฺวา กุปิโต อนตฺตมโน อจฺฉินฺเทยฺย วา อจฺฉินฺทาเปยฺย วา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

สุตฺตวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ

**๒๖**. โย ปน ภิกฺขุ สามํ สุตฺตํ วิญฺญาเปตฺวา ตนฺตวาเยหิ จีวรํ วายาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

มหาเปสการสิกฺขาปทํ

**๒๗**. ภิกฺขุํ ปเนว อุทฺทิสฺส อญฺญาตโก คหปติ วา คหปตานี วา ตนฺตวาเยหิ จีวรํ วายาเปยฺย, ตตฺร เจ โส ภิกฺขุ ปุพฺเพ อปฺปวาริโต ตนฺตวาเย อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปชฺชยฺย ‘‘อิทํ โข, อาวุโส, จีวรํ มํ อุทฺทิสฺส วิยฺยติ, อายตญฺจ กโรถ, วิตฺถตญฺจ, อปฺปิตญฺจ, สุวีตญฺจ, สุปฺปวายิตญฺจ, สุวิเลขิตญฺจ, สุวิตจฺฉิตญฺจ กโรถ, อเปฺปว นาม มยมฺปิ อายสฺมนฺตานํ กิญฺจิมตฺตํ อนุปทชฺชยฺยามา’’ติ; เอวญฺจ โส ภิกฺขุ วตฺวา กิญฺจิมตฺตํ อนุปทชฺชยฺย อนฺตมโส ปิณฺฑปาตมตฺตมฺปิ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อเจฺจกจีวรสิกฺขาปทํ

**๒๘**. ทสาหานาคตํ กตฺติกเตมาสิกปุณฺณมํ ภิกฺขุโน ปเนว อเจฺจกจีวรํ อุปฺปชฺชยฺย, อเจฺจกํ มญฺญมาเนน ภิกฺขุนา ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏิคฺคเหตฺวา ยาว จีวรกาลสมยํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ นิกฺขิเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

สาสงฺกสิกฺขาปทํ

**๒๙**. อุปวสฺสํ โข ปน กตฺติกปุณฺณมํ ยานิ โข ปน ตานิ อารญฺญกานิ เสนาสนานิ สาสงฺกสมฺมตานิ สปฺปฏิภยานิ, ตถารูเปสุ ภิกฺขุ เสนาสเนสุ วิหรโนฺต อากงฺขมาโน ติณฺณํ จีวรานํ อญฺญตรํ จีวรํ อนฺตรฆเร นิกฺขิเปยฺย, สิยา จ ตสฺส ภิกฺขุโน โกจิเทว ปจฺจโย เตน จีวเรน วิปฺปวาสาย, ฉารตฺตปรมํ เตน ภิกฺขุนา เตน จีวเรน วิปฺปวสิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ วิปฺปวเสยฺย อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปริณตสิกฺขาปทํ

**๓๐**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ สงฺฆิกํ ลาภํ ปริณตํ อตฺตโน ปริณาเมยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปตฺตวโคฺค ตติโยฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา ธมฺมาฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

นิสฺสคฺคิยปาจิตฺติยา นิฏฺฐิตาฯ

**สุทฺธปาจิตฺติยา**

อิเม โข ปนายสฺมโนฺต เทฺวนวุติ ปาจิตฺติยา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

มุสาวาทสิกฺขาปทํ

**๑**. สมฺปชานมุสาวาเท ปาจิตฺติยํฯ

โอมสวาทสิกฺขาปทํ

**๒**. โอมสวาเท ปาจิตฺติยํฯ

เปสุญฺญสิกฺขาปทํ

**๓**. ภิกฺขุเปสุเญฺญ ปาจิตฺติยํฯ

ปทโสธมฺมสิกฺขาปทํ

**๔**. โย ปน ภิกฺขุ อนุปสมฺปนฺนํ ปทโส ธมฺมํ วาเจยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมสหเสยฺยสิกฺขาปทํ

**๕**. โย ปน ภิกฺขุ อนุปสมฺปเนฺนน อุตฺตริทิรตฺตติรตฺตํ สหเสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยสหเสยฺยสิกฺขาปทํ

**๖**. โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สหเสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ธมฺมเทสนาสิกฺขาปทํ

**๗**. โย ปน ภิกฺขุ มาตุคามสฺส อุตฺตริฉปฺปญฺจวาจาหิ ธมฺมํ เทเสยฺย อญฺญตฺร วิญฺญุนา ปุริสวิคฺคเหน, ปาจิตฺติยํฯ

ภูตาโรจนสิกฺขาปทํ

**๘**. โย ปน ภิกฺขุ อนุปสมฺปนฺนสฺส อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อาโรเจยฺย, ภูตสฺมิํ ปาจิตฺติยํฯ

ทุฏฺฐุลฺลาโรจนสิกฺขาปทํ

**๙**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺติํ อนุปสมฺปนฺนสฺส อาโรเจยฺย อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา, ปาจิตฺติยํฯ

ปถวีขณนสิกฺขาปทํ

**๑๐**. โย ปน ภิกฺขุ ปถวิํ ขเณยฺย วา ขณาเปยฺย วา ปาจิตฺติยํฯ

มุสาวาทวโคฺค ปฐโมฯ

ภูตคามสิกฺขาปทํ

**๑๑**. ภูตคามปาตพฺยตาย ปาจิตฺติยํฯ

อญฺญวาทกสิกฺขาปทํ

**๑๒**. อญฺญวาทเก, วิเหสเก ปาจิตฺติยํฯ

อุชฺฌาปนกสิกฺขาปทํ

**๑๓**. อุชฺฌาปนเก , ขิยฺยนเก ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมเสนาสนสิกฺขาปทํ

**๑๔**. โย ปน ภิกฺขุ สงฺฆิกํ มญฺจํ วา ปีฐํ วา ภิสึ วา โกจฺฉํ วา อโชฺฌกาเส สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมนฺโต เนว อุทฺธเรยฺย, น อุทฺธราเปยฺย, อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยเสนาสนสิกฺขาปทํ

**๑๕**. โย ปน ภิกฺขุ สงฺฆิเก วิหาเร เสยฺยํ สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมนฺโต เนว อุทฺธเรยฺย, น อุทฺธราเปยฺย, อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อนุปขชฺชสิกฺขาปทํ

**๑๖**. โย ปน ภิกฺขุ สงฺฆิเก วิหาเร ชานํ ปุพฺพุปคตํ ภิกฺขุํ อนุปขชฺช เสยฺยํ กเปฺปยฺย ‘‘ยสฺส สมฺพาโธ ภวิสฺสติ, โส ปกฺกมิสฺสตี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทํ

**๑๗**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ กุปิโต อนตฺตมโน สงฺฆิกา วิหารา นิกฺกเฑฺฒยฺย วา นิกฺกฑฺฒาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

เวหาสกุฎิสิกฺขาปทํ

**๑๘**. โย ปน ภิกฺขุ สงฺฆิเก วิหาเร อุปริเวหาสกุฎิยา อาหจฺจปาทกํ มญฺจํ วา ปีฐํ วา อภินิสีเทยฺย วา อภินิปเชฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

มหลฺลกวิหารสิกฺขาปทํ

**๑๙**. มหลฺลกํ ปน ภิกฺขุนา วิหารํ การยมาเนน ยาว ทฺวารโกสา อคฺคฬฎฺฐปนาย อาโลกสนฺธิปริกมฺมาย ทฺวตฺติจฺฉทนสฺส ปริยายํ อปฺปหริเต ฐิเตน อธิฎฺฐาตพฺพํ, ตโต เจ อุตฺตริ อปฺปหริเตปิ ฐิโต อธิฎฺฐเหยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สปฺปาณกสิกฺขาปทํ

**๒๐**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ สปฺปาณกํ อุทกํ ติณํ วา มตฺติกํ วา สิเญฺจยฺย วา สิญฺจาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ภูตคามวโคฺค ทุติโยฯ

โอวาทสิกฺขาปทํ

**๒๑**. โย ปน ภิกฺขุ อสมฺมโต ภิกฺขุนิโย โอวเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อตฺถงฺคตสิกฺขาปทํ

**๒๒**. สมฺมโตปิ เจ ภิกฺขุ อตฺถงฺคเต สูริเย ภิกฺขุนิโย โอวเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ภิกฺขุนุปสฺสยสิกฺขาปทํ

**๒๓**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุนุปสฺสยํ อุปสงฺกมิตฺวา ภิกฺขุนิโย โอวเทยฺย อญฺญตฺร สมยา, ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, คิลานา โหติ ภิกฺขุนี, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

อามิสสิกฺขาปทํ

**๒๔**. โย ปน ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย ‘‘อามิสเหตุ เถรา ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย โอวทนฺตี’’ติ, ปาจิตฺติยํฯ

จีวรทานสิกฺขาปทํ

**๒๕**. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา จีวรํ ทเทยฺย อญฺญตฺร ปาริวตฺตกา, ปาจิตฺติยํฯ

จีวรสิพฺพนสิกฺขาปทํ

**๒๖**. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา จีวรํ สิเพฺพยฺย วา สิพฺพาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

สํวิธานสิกฺขาปทํ

**๒๗**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุนิยา สทฺธิํ สํวิธาย เอกทฺธานมคฺคํ ปฏิปเชฺชยฺย อนฺตมโส คามนฺตรมฺปิ อญฺญตฺร สมยา, ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, สตฺถคมนีโย โหติ มโคฺค, สาสงฺกสมฺมโต, สปฺปฏิภโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

นาวาภิรุหนสิกฺขาปทํ

**๒๘**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุนิยา สทฺธิํ สํวิธาย เอกํ นาวํ อภิรุเหยฺย อุทฺธํคามินิํ วา อโธคามินิํ วา อญฺญตฺร ติริยํ ตรณาย, ปาจิตฺติยํฯ

ปริปาจิตสิกฺขาปทํ

**๒๙**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ ภิกฺขุนิปริปาจิตํ ปิณฺฑปาตํ ภุเญฺชยฺย อญฺญตฺร ปุเพฺพ คิหิสมารมฺภา, ปาจิตฺติยํฯ

รโหนิสชฺชสิกฺขาปทํ

**๓๐**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุนิยา สทฺธิํ เอโก เอกาย รโห นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โอวาทวโคฺค ตติโยฯ

อาวสถปิณฺฑสิกฺขาปทํ

**๓๑**. อคิลาเนน ภิกฺขุนา เอโก อาวสถปิโณฺฑ ภุญฺชิตโพฺพฯ ตโต เจ อุตฺตริ ภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

คณโภชนสิกฺขาปทํ

**๓๒**. คณโภชเน อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, คิลานสมโย, จีวรทานสมโย, จีวรการสมโย, อทฺธานคมนสมโย, นาวาภิรุหนสมโย, มหาสมโย, สมณภตฺตสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

ปรมฺปรโภชนสิกฺขาปทํ

**๓๓**. ปรมฺปรโภชเน อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, คิลานสมโย, จีวรทานสมโย, จีวรการสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

กาณมาตุสิกฺขาปทํ

**๓๔**. ภิกฺขุํ ปเนว กุลํ อุปคตํ ปูเวหิ วา มเนฺถหิ วา อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺย, อากงฺขมาเนน ภิกฺขุนา ทฺวตฺติปตฺตปูรา ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ ตโต เจ อุตฺตริ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, ปาจิตฺติยํฯ ทฺวตฺติปตฺตปูเร ปฏิคฺคเหตฺวา ตโต นีหริตฺวา ภิกฺขูหิ สทฺธึ สํวิภชิตพฺพํ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

ปฐมปวารณาสิกฺขาปทํ

**๓๕**. โย ปน ภิกฺขุ ภุตฺตาวี ปวาริโต อนติริตฺตํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยปวารณาสิกฺขาปทํ

**๓๖**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ภุตฺตาวึ ปวาริตํ อนติริเตฺตน ขาทนีเยน วา โภชนีเยน วา อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺย ‘‘หนฺท ภิกฺขุ ขาท วา ภุญฺช วา’’ติ ชานํ อาสาทนาเปกฺโข, ภุตฺตสฺมิํ ปาจิตฺติยํฯ

วิกาลโภชนสิกฺขาปทํ

**๓๗**. โย ปน ภิกฺขุ วิกาเล ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

สนฺนิธิการกสิกฺขาปทํ

**๓๘**. โย ปน ภิกฺขุ สนฺนิธิการกํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ปณีตโภชนสิกฺขาปทํ

**๓๙**. ยานิ โข ปน ตานิ ปณีตโภชนานิ, เสยฺยถิทํ – สปฺปิ, นวนีตํ, เตลํ, มธุ, ผาณิตํ, มโจฺฉ, มํสํ, ขีรํ, ทธิฯ โย ปน ภิกฺขุ เอวรูปานิ ปณีตโภชนานิ อคิลาโน อตฺตโน อตฺถาย วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทนฺตโปนสิกฺขาปทํ

**๔๐**. โย ปน ภิกฺขุ อทินฺนํ มุขทฺวารํ อาหารํ อาหเรยฺย อญฺญตฺร อุทกทนฺตโปนา, ปาจิตฺติยํฯ

โภชนวโคฺค จตุโตฺถฯ

อเจลกสิกฺขาปทํ

**๔๑**. โย ปน ภิกฺขุ อเจลกสฺส วา ปริพฺพาชกสฺส วา ปริพฺพาชิกาย วา สหตฺถา ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ทเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุโยฺยชนสิกฺขาปทํ

**๔๒**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ‘‘เอหาวุโส, คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสิสฺสามา’’ติ ตสฺส ทาเปตฺวา วา อทาเปตฺวา วา อุโยฺยเชยฺย ‘‘คจฺฉาวุโส, น เม ตยา สทฺธิํ กถา วา นิสชฺชา วา ผาสุ โหติ, เอกกสฺส เม กถา วา นิสชฺชา วา ผาสุ โหตี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

สโภชนสิกฺขาปทํ

**๔๓**. โย ปน ภิกฺขุ สโภชเน กุเล อนุปขชฺช นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รโหปฏิจฺฉนฺนสิกฺขาปทํ

**๔๔**. โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สทฺธิํ รโห ปฏิจฺฉเนฺน อาสเน นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รโหนิสชฺชสิกฺขาปทํ

**๔๕**. โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สทฺธิํ เอโก เอกาย รโห นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

จาริตฺตสิกฺขาปทํ

**๔๖**. โย ปน ภิกฺขุ นิมนฺติโต สภตฺโต สมาโน สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา กุเลสุ จาริตฺตํ อาปเชฺชยฺย อญฺญตฺร สมยา, ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, จีวรทานสมโย, จีวรการสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

มหานามสิกฺขาปทํ

**๔๗**. อคิลาเนน ภิกฺขุนา จตุมาสปฺปจฺจยปวารณา สาทิตพฺพา อญฺญตฺร ปุนปวารณาย, อญฺญตฺร นิจฺจปวารณายฯ ตโต เจ อุตฺตริ สาทิเยยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุยฺยุตฺตเสนาสิกฺขาปทํ

**๔๘**. โย ปน ภิกฺขุ อุยฺยุตฺตํ เสนํ ทสฺสนาย คเจฺฉยฺย อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา, ปาจิตฺติยํฯ

เสนาวาสสิกฺขาปทํ

**๔๙**. สิยา จ ตสฺส ภิกฺขุโน โกจิเทว ปจฺจโย เสนํ คมนาย, ทิรตฺตติรตฺตํ เตน ภิกฺขุนา เสนาย วสิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ วเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุโยฺยธิกสิกฺขาปทํ

**๕๐**. ทิรตฺตติรตฺตํ เจ ภิกฺขุ เสนาย วสมาโน อุโยฺยธิกํ วา พลคฺคํ วา เสนาพฺยูหํ วา อนีกทสฺสนํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อเจลกวโคฺค ปญฺจโมฯ

สุราปานสิกฺขาปทํ

**๕๑**. สุราเมรยปาเน ปาจิตฺติยํฯ

องฺคุลิปโตทกสิกฺขาปทํ

**๕๒**. องฺคุลิปโตทเก ปาจิตฺติยํฯ

หสธมฺมสิกฺขาปทํ

**๕๓**. อุทเก หสธเมฺม ปาจิตฺติยํฯ

อนาทริยสิกฺขาปทํ

**๕๔**. อนาทริเย ปาจิตฺติยํฯ

ภิํสาปนสิกฺขาปทํ

**๕๕**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ ภิํสาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โชติสิกฺขาปทํ

**๕๖**. โย ปน ภิกฺขุ อคิลาโน วิสิพฺพนาเปโกฺข โชติํ สมาทเหยฺย วา สมาทหาเปยฺย วา อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา, ปาจิตฺติยํฯ

นหานสิกฺขาปทํ

**๕๗**. โย ปน ภิกฺขุ โอเรนทฺธมาสํ นหาเยยฺย อญฺญตฺร สมยา, ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย ‘‘ทิยโฑฺฒ มาโส เสโส คิมฺหาน’’นฺติ ‘‘วสฺสานสฺส ปฐโม มาโส’’ อิเจฺจเต อฑฺฒเตยฺยมาสา อุณฺหสมโย, ปริฬาหสมโย, คิลานสมโย, กมฺมสมโย, อทฺธานคมนสมโย, วาตวุฎฺฐิสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

ทุพฺพณฺณกรณสิกฺขาปทํ

**๕๘**. นวํ ปน ภิกฺขุนา จีวรลาเภน ติณฺณํ ทุพฺพณฺณกรณานํ อญฺญตรํ ทุพฺพณฺณกรณํ อาทาตพฺพํ นีลํ วา กทฺทมํ วา กาฬสามํ วาฯ อนาทา เจ ภิกฺขุ ติณฺณํ ทุพฺพณฺณกรณานํ อญฺญตรํ ทุพฺพณฺณกรณํ นวํ จีวรํ ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

วิกปฺปนสิกฺขาปทํ

**๕๙**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา สิกฺขมานาย วา สามเณรสฺส วา สามเณริยา วา สามํ จีวรํ วิกเปฺปตฺวา อปฺปจฺจุทฺธารณํ ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อปนิธานสิกฺขาปทํ

**๖๐**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส ปตฺตํ วา จีวรํ วา นิสีทนํ วา สูจิฆรํ วา กายพนฺธนํ วา อปนิเธยฺย วา อปนิธาเปยฺย วา อนฺตมโส หสาเปโกฺขปิ, ปาจิตฺติยํฯ

สุราปานวโคฺค ฉฏฺโฐฯ

สญฺจิจฺจสิกฺขาปทํ

**๖๑**. โย ปน ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สปฺปาณกสิกฺขาปทํ

**๖๒**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ สปฺปาณกํ อุทกํ ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุโกฺกฏนสิกฺขาปทํ

**๖๓**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ ยถาธมฺมํ นิหตาธิกรณํ ปุนกมฺมาย อุโกฺกเฏยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุฏฺฐุลฺลสิกฺขาปทํ

**๖๔**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส ชานํ ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺติํ ปฏิจฺฉาเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อูนวีสติวสฺสสิกฺขาปทํ

**๖๕**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ อูนวีสติวสฺสํ ปุคฺคลํ อุปสมฺปาเทยฺย, โส จ ปุคฺคโล อนุปสมฺปโนฺน, เต จ ภิกฺขู คารยฺหา, อิทํ ตสฺมิํ ปาจิตฺติยํฯ

เถยฺยสตฺถสิกฺขาปทํ

**๖๖**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ เถยฺยสเตฺถน สทฺธิํ สํวิธาย เอกทฺธานมคฺคํ ปฏิปเชฺชยฺย อนฺตมโส คามนฺตรมฺปิ, ปาจิตฺติยํฯ

สํวิธานสิกฺขาปทํ

**๖๗**. โย ปน ภิกฺขุ มาตุคาเมน สทฺธึ สํวิธาย เอกทฺธานมคฺคํ ปฏิปชฺเชยฺย อนฺตมโส คามนฺตรมฺปิ, ปาจิตฺติยํฯ

อริฏฺฐสิกฺขาปทํ

**๖๘**. โย ปน ภิกฺขุ เอวํ วเทยฺย ‘‘ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา’’ติ, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย ‘‘มายสฺมา เอวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภาจิกฺขิ, น หิ สาธุ ภควโต อพฺภกฺขานํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อเนกปริยาเยนาวุโส อนฺตรายิกา ธมฺมา อนฺตรายิกา วุตฺตา ภควตา, อลญฺจ ปน เต ปฏิเสวโต อนฺตรายายา’’ติฯ เอวญฺจ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ วุจฺจมาโน ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตโพฺพ ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคายฯ ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมาโน ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุกฺขิตฺตสโมฺภคสิกฺขาปทํ

**๖๙**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ ตถาวาทินา ภิกฺขุนา อกฏานุธเมฺมน ตํ ทิฏฺฐึ อปฺปฏินิสฺสเฏฺฐน สทฺธึ สมฺภุเญฺชยฺย วา, สํวเสยฺย วา, สห วา เสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

กณฺฏกสิกฺขาปทํ

**๗๐**. สมณุเทฺทโสปิ เจ เอวํ วเทยฺย ‘‘ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา’’ติ, โส สมณุเทฺทโส ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย ‘‘มาวุโส, สมณุเทฺทส เอวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภาจิกฺขิ, น หิ สาธุ ภควโต อพฺภกฺขานํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อเนกปริยาเยนาวุโส, สมณุเทฺทส อนฺตรายิกา ธมฺมา อนฺตรายิกา วุตฺตา ภควตา, อลญฺจ ปน เต ปฏิเสวโต อนฺตรายายา’’ติ, เอวญฺจ โส สมณุเทฺทโส ภิกฺขูหิ วุจฺจมาโน ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, โส สมณุเทฺทโส ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย ‘‘อชฺชตเคฺค เต, อาวุโส, สมณุเทฺทส น เจว โส ภควา สตฺถา อปทิสิตโพฺพ, ยมฺปิ จเญฺญ สมณุเทฺทสา ลภนฺติ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ทิรตฺตติรตฺตํ สหเสยฺยํ, สาปิ เต นตฺถิ, จร ปิเร, วินสฺสา’’ติฯ โย ปน ภิกฺขุ ชานํ ตถานาสิตํ สมณุเทฺทสํ อุปลาเปยฺย วา, อุปฏฺฐาเปยฺย วา, สมฺภุเญฺชยฺย วา, สห วา เสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สปฺปาณกวโคฺค สตฺตโมฯ

สหธมฺมิกสิกฺขาปทํ

**๗๑**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน เอวํ วเทยฺย ‘‘น ตาวาหํ, อาวุโส, เอตสฺมึ สิกฺขาปเท สิกฺขิสฺสามิ, ยาว น อญฺญํ ภิกฺขุํ พฺยตฺตํ วินยธรํ ปริปุจฺฉามี’’ติ, ปาจิตฺติยํฯ สิกฺขมาเนน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อญฺญาตพฺพํ ปริปุจฺฉิตพฺพํ ปริปญฺหิตพฺพํ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

วิเลขนสิกฺขาปทํ

**๗๒**. โย ปน ภิกฺขุ ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน เอวํ วเทยฺย ‘‘กึ ปนิเมหิ ขุทฺทานุขุทฺทเกหิ สิกฺขาปเทหิ อุทฺทิเฏฺฐหิ, ยาวเทว กุกฺกุจฺจาย วิเหสาย วิเลขาย สํวตฺตนฺตี’’ติ, สิกฺขาปทวิวณฺณเก ปาจิตฺติยํฯ

## โมหนสิกฺขาปทํ

**๗๓**. โย ปน ภิกฺขุ อนฺวทฺธมาสํ ปาติโมกฺเข อุทฺทิสฺสมาเน เอวํ วเทยฺย ‘‘อิทาเนว โข อหํ ชานามิ, อยมฺปิ กิร ธมฺโม สุตฺตาคโต สุตฺตปริยาปนฺโน อนฺวทฺธมาสํ อุทฺเทสํ อาคจฺฉตี’’ติฯ ตญฺเจ ภิกฺขุํ อญฺเญ ภิกฺขู ชาเนยฺยุํ นิสินฺนปุพฺพํ อิมินา ภิกฺขุนา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ ปาติโมกฺเข อุทฺทิสฺสมาเน, โก ปน วาโท ภิโยฺย, น จ ตสฺส ภิกฺขุโน อญฺญาณเกน มุตฺติ อตฺถิ, ยญฺจ ตตฺถ อาปตฺตึ อาปนฺโน, ตญฺจ ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพ, อุตฺตริ จสฺส โมโห อาโรเปตพฺโพ ‘‘ตสฺส เต, อาวุโส, อลาภา, ตสฺส เต ทุลฺลทฺธํ, ยํ ตฺวํ ปาติโมกฺเข อุทฺทิสฺสมาเนน สาธุกํ อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กโรสี’’ติ, อิทํ ตสฺมิํ โมหนเก ปาจิตฺติยํฯ

## ปหารสิกฺขาปทํ

**๗๔**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส กุปิโต อนตฺตมโน ปหารํ ทเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

## ตลสตฺติกสิกฺขาปทํ

**๗๕**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส กุปิโต อนตฺตมโน ตลสตฺติกํ อุคฺคิเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

## อมูลกสิกฺขาปทํ

**๗๖**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุํ อมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน อนุทฺธํเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

## สญฺจิจฺจสิกฺขาปทํ

**๗๗**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส สญฺจิจฺจ กุกฺกุจฺจํ อุปทเหยฺย ‘‘อิติสฺส มุหุตฺตมฺปิ อผาสุ ภวิสฺสตี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

## อุปสฺสุติสิกฺขาปทํ

**๗๘**. โย ปน ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ ภณฺฑนชาตานํ กลหชาตานํ วิวาทาปนฺนานํ อุปสฺสุติํ ติฏฺเฐยฺย ‘‘ยํ อิเม ภณิสฺสนฺติ, ตํ โสสฺสามี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

## กมฺมปฺปฏิพาหนสิกฺขาปทํ

**๗๙**. โย ปน ภิกฺขุ ธมฺมิกานํ กมฺมานํ ฉนฺทํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนธมฺมํ อาปชฺเชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

## ฉนฺทํอทตฺวาคมนสิกฺขาปทํ

**๘๐**. โย ปน ภิกฺขุ สงฺเฆ วินิจฺฉยกถาย วตฺตมานาย ฉนฺทํ อทตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

## ทุพฺพลสิกฺขาปทํ

**๘๑**. โย ปน ภิกฺขุ สมเคฺคน สเงฺฆน จีวรํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนธมฺมํ อาปเชฺชยฺย ‘‘ยถาสนฺถุตํ ภิกฺขู สงฺฆิกํ ลาภํ ปริณาเมนฺตี’’ติ, ปาจิตฺติยํฯ

ปริณามนสิกฺขาปทํ

**๘๒**. โย ปน ภิกฺขุ ชานํ สงฺฆิกํ ลาภํ ปริณตํ ปุคฺคลสฺส ปริณาเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สหธมฺมิกวโคฺค อฎฺฐโมฯ

อเนฺตปุรสิกฺขาปทํ

**๘๓**. โย ปน ภิกฺขุ รโญฺญ ขตฺติยสฺส มุทฺธาภิสิตฺตสฺส อนิกฺขนฺตราชเก อนิคฺคตรตนเก ปุเพฺพ อปฺปฎิสํวิทิโต อินฺทขีลํ อติกฺกาเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รตนสิกฺขาปทํ

**๘๔**. โย ปน ภิกฺขุ รตนํ วา รตนสมฺมตํ วา อญฺญตฺร อชฺฌารามา วา อชฺฌาวสถา วา อุคฺคเณฺหยฺย วา อุคฺคณฺหาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ รตนํ วา ปน ภิกฺขุนา รตนสมฺมตํ วา อชฺฌาราเม วา อชฺฌาวสเถ วา อุคฺคเหตฺวา วา อุคฺคหาเปตฺวา วา นิกฺขิปิตพฺพํ ‘‘ยสฺส ภวิสฺสติ, โส หริสฺสตี’’ติ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

วิกาลคามปฺปเวสนสิกฺขาปทํ

**๘๕**. โย ปน ภิกฺขุ สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉาวิกาเล คามํ ปวิเสยฺย อญฺญตฺร ตถารูปา อจฺจายิกา กรณียา, ปาจิตฺติยํฯ

สูจิฆรสิกฺขาปทํ

**๘๖**. โย ปน ภิกฺขุ อฎฺฐิมยํ วา ทนฺตมยํ วา วิสาณมยํ วา สูจิฆรํ การาเปยฺย, เภทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

มญฺจปีฐสิกฺขาปทํ

**๘๗**. นวํ ปน ภิกฺขุนา มญฺจํ วา ปีฐํ วา การยมาเนน อฎฺฐงฺคุลปาทกํ กาเรตพฺพํ สุคตงฺคุเลน อญฺญตฺร เหฎฺฐิมาย อฎนิยาฯ ตํ อติกฺกามยโต เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

ตูโลนทฺธสิกฺขาปทํ

**๘๘**. โย ปน ภิกฺขุ มญฺจํ วา ปีฐํ วา ตูโลนทฺธํ การาเปยฺย, อุทฺทาลนกํ ปาจิตฺติยํฯ

นิสีทนสิกฺขาปทํ

**๘๙**. นิสีทนํ ปน ภิกฺขุนา การยมาเนน ปมาณิกํ กาเรตพฺพํ, ตตฺริทํ ปมาณํ, ทีฆโส เทฺว วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ ทิยฑฺฒํ, ทสา วิทตฺถิฯ ตํ อติกฺกามยโต เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

กณฺฑุปฺปฎิจฺฉาทิสิกฺขาปทํ

**๙๐**. กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทึ ปน ภิกฺขุนา การยมาเนน ปมาณิกา กาเรตพฺพา, ตตฺริทํ ปมาณํ, ทีฆโส จตโสฺส วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ เทฺว วิทตฺถิโยฯ ตํ อติกฺกามยโต เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

วสฺสิกสาฏิกสิกฺขาปทํ

**๙๑**. วสฺสิกสาฏิกํ ปน ภิกฺขุนา การยมาเนน ปมาณิกา กาเรตพฺพา, ตตฺริทํ ปมาณํ, ทีฆโส ฉ วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ อฑฺฒเตยฺยาฯ ตํ อติกฺกามยโต เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

นนฺทสิกฺขาปทํ

**๙๒**. โย ปน ภิกฺขุ สุคตจีวรปฺปมาณํ จีวรํ การาเปยฺย, อติเรกํ วา, เฉทนกํ ปาจิตฺติยํ ฯ ตตฺริทํ สุคตสฺส สุคตจีวรปฺปมาณํ, ทีฆโส นว วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ ฉ วิทตฺถิโย, อิทํ สุคตสฺส สุคตจีวรปฺปมาณนฺติฯ

รตนวโคฺค นวโมฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมนฺโต เทฺวนวุติ ปาจิตฺติยา ธมฺมาฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมนฺโต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

ปาจิตฺติยา นิฏฺฐิตาฯ

**ปาฏิเทสนียา**

อิเม โข ปนายสฺมนฺโต จตฺตาโร ปาฏิเทสนียา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

ปฐมปาฏิเทสนียสิกฺขาปทํ

**๑**. โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐาย หตฺถโต ขาทนียํ วา โภชนียํ วา สหตฺถา ปฏิคฺคเหตฺวา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, ปฏิเทเสตพฺพํ เตน ภิกฺขุนา ‘‘คารยฺหํ, อาวุโส, ธมฺมํ อาปชฺชิํ อสปฺปายํ ปาฏิเทสนียํ, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติฯ

ทุติยปาฏิเทสนียสิกฺขาปทํ

**๒**. ภิกฺขู ปเนว กุเลสุ นิมนฺติตา ภุญฺชนฺติ, ตตฺร เจ สา ภิกฺขุนี โวสาสมานรูปา ฐิตา โหติ ‘‘อิธ สูปํ เทถ, อิธ โอทนํ เทถา’’ติฯ เตหิ ภิกฺขูหิ สา ภิกฺขุนี อปสาเทตพฺพา ‘‘อปสกฺก ตาว ภคินิ, ยาว ภิกฺขู ภุญฺชนฺตี’’ติฯ เอกสฺสปิ เจ ภิกฺขุโน น ปฏิภาเสยฺย ตํ ภิกฺขุนิํ อปสาเทตุํ ‘‘อปสกฺก ตาว ภคินิ, ยาว ภิกฺขู ภุญฺชนฺตี’’ติ, ปฏิเทเสตพฺพํ เตหิ ภิกฺขูหิ ‘‘คารยฺหํ, อาวุโส, ธมฺมํ อาปชฺชิมฺหา อสปฺปายํ ปาฏิเทสนียํ, ตํ ปฏิเทเสมา’’ติฯ

ตติยปาฏิเทสนียสิกฺขาปทํ

๓. ยานิ โข ปน ตานิ เสกฺขสมฺมตานิ กุลานิ, โย ปน ภิกฺขุ ตถารูเปสุ เสกฺขสมฺมเตสุ กุเลสุ ปุเพฺพ อนิมนฺติโต อคิลาโน ขาทนียํ วา, โภชนียํ วา สหตฺถา ปฏิคฺคเหตฺวา ขาเทยฺย วา, ภุเญฺชยฺย วา, ปฏิเทเสตพฺพํ เตน ภิกฺขุนา ‘‘คารยฺหํ, อาวุโส, ธมฺมํ อาปชฺชิํ อสปฺปายํ ปาฏิเทสนียํ, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติฯ

จตุตฺถปาฏิเทสนียสิกฺขาปทํ

๔. ยานิ โข ปน ตานิ อารญฺญกานิ เสนาสนานิ สาสงฺกสมฺมตานิ สปฺปฏิภยานิ, โย ปน ภิกฺขุ ตถารูเปสุ เสนาสเนสุ ปุเพฺพ อปฺปฏิสํวิทิตํ ขาทนียํ วา, โภชนียํ วา อชฺฌาราเม สหตฺถา ปฏิคฺคเหตฺวา อคิลาโน ขาเทยฺย วา, ภุเญฺชยฺย วา, ปฏิเทเสตพฺพํ เตน ภิกฺขุนา ‘‘คารยฺหํ, อาวุโส, ธมฺมํ อาปชฺชิํ อสปฺปายํ ปาฏิเทสนียํ, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต จตฺตาโร ปาฏิเทสนียา ธมฺมาฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

ปาฏิเทสนียา นิฏฺฐิตาฯ

**เสขิยา**

อิเม โข ปนายสฺมโนฺต เสขิยา ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

ปริมณฺฑลสิกฺขาปทํ

๑. ปริมณฺฑลํ นิวาเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒. ปริมณฺฑลํ ปารุปิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สุปฺปฏิจฺฉนฺนสิกฺขาปทํ

๓. สุปฺปฏิจฺฉโนฺน อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๔. สุปฺปฏิจฺฉโนฺน อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สุสํวุตสิกฺขาปทํ

๕. สุสํวุโต อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๖. สุสํวุโต อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอกฺขิตฺตจกฺขุสิกฺขาปทํ

๗. โอกฺขิตฺตจกฺขุ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๘. โอกฺขิตฺตจกฺขุ อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุกฺขิตฺตกสิกฺขาปทํ

๙. น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๐. น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปริมณฺฑลวโคฺค ปฐโมฯ

อุชฺชคฺฆิกสิกฺขาปทํ

๑๑. น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๒. น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุจฺจสทฺทสิกฺขาปทํ

๑๓. อปฺปสโทฺท อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๔. อปฺปสโทฺท อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กายปฺปจาลกสิกฺขาปทํ

๑๕. น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๖. น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

พาหุปฺปจาลกสิกฺขาปทํ

๑๗. น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๘. น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเรนิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สีสปฺปจาลกสิกฺขาปทํ

๑๙. น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒๐. น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุชฺชคฺฆิกวโคฺค ทุติโยฯ

ขมฺภกตสิกฺขาปทํ

๒๑. น ขมฺภกโต อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒๒. น ขมฺภกโต อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอคุณฺฐิตสิกฺขาปทํ

**๒๓**. น โอคุณฺฐิโต อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

**๒๔**. น โอคุณฺฐิโต อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุกฺกุฏิกสิกฺขาปทํ

**๒๕**. น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปลฺลตฺถิกสิกฺขาปทํ

**๒๖**. น ปลฺลตฺถิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สกฺกจฺจปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

**๒๗**. สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปตฺตสญฺญีปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

**๒๘**. ปตฺตสญฺญี ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สมสูปกปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

**๒๙**. สมสูปกํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สมติตฺติกสิกฺขาปทํ

**๓๐**. สมติตฺติกํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ขมฺภกตวโคฺค ตติโยฯ

สกฺกจฺจภุญฺชนสิกฺขาปทํ

**๓๑**. สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปตฺตสญฺญีภุญฺชนสิกฺขาปทํ

**๓๒**. ปตฺตสญฺญี ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สปทานสิกฺขาปทํ

**๓๓**. สปทานํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สมสูปกสิกฺขาปทํ

**๓๔**. สมสูปกํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

นถูปกตสิกฺขาปทํ

**๓๕**. น ถูปกโต โอมทฺทิตฺวา ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอทนปฺปฏิจฺฉาทนสิกฺขาปทํ

**๓๖**. น สูปํ วา พฺยญฺชนํ วา โอทเนน ปฏิจฺฉาเทสฺสามิ ภิโยฺยกมฺยตํ อุปาทายาติ สิกฺขา กรณียาฯ

สูโปทนวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ

**๓๗**. น สูปํ วา โอทนํ วา อคิลาโน อตฺตโน อตฺถาย วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุชฺฌานสญฺญีสิกฺขาปทํ

**๓๘**. น อุชฺฌานสญฺญี ปเรสํ ปตฺตํ โอโลเกสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กพฬสิกฺขาปทํ

**๓๙**. นาติมหนฺตํ กพฬํ กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อาโลปสิกฺขาปทํ

**๔๐**. ปริมณฺฑลํ อาโลปํ กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สกฺกจฺจวโคฺค จตุโตฺถฯ

อนาหฏสิกฺขาปทํ

**๔๑**. น อนาหเฏ กพเฬ มุขทฺวารํ วิวริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ภุญฺชมานสิกฺขาปทํ

**๔๒**. น ภุญฺชมาโน สพฺพหตฺถํ มุเข ปกฺขิปิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สกพฬสิกฺขาปทํ

**๔๓**. น สกพเฬน มุเขน พฺยาหริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปิณฺฑุเกฺขปกสิกฺขาปทํ

**๔๔**. น ปิณฺฑุเกฺขปกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กพฬาวเจฺฉทกสิกฺขาปทํ

**๔๕**. น กพฬาวเจฺฉทกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อวคณฺฑการกสิกฺขาปทํ

**๔๖**. น อวคณฺฑการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

หตฺถนิทฺธุนกสิกฺขาปทํ

**๔๗**. น หตฺถนิทฺธุนกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สิตฺถาวการกสิกฺขาปทํ

**๔๘**. น สิตฺถาวการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ชิวฺหานิจฺฉารกสิกฺขาปทํ

**๔๙**. น ชิวฺหานิจฺฉารกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

จปุจปุการกสิกฺขาปทํ

**๕๐**. น จปุจปุการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กพฬวคฺค ปญฺจโมฯ

สุรุสุรุการกสิกฺขาปทํ

**๕๑**. น สุรุสุรุการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

หตฺถนิเลฺลหกสิกฺขาปทํ

**๕๒**. น หตฺถนิเลฺลหกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปตฺตนิเลฺลหกสิกฺขาปทํ

**๕๓**. น ปตฺตนิเลฺลหกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอฏฺฐนิเลฺลหกสิกฺขาปทํ

**๕๔**. น โอฏฺฐนิเลฺลหกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สามิสสิกฺขาปทํ

**๕๕**. น สามิเสน หเตฺถน ปานียถาลกํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สสิตฺถกสิกฺขาปทํ

**๕๖**. น สสิตฺถกํ ปตฺตโธวนํ อนฺตรฆเร ฉเฑฺฑสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฉตฺตปาณิสิกฺขาปทํ

**๕๗**. น ฉตฺตปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ทณฺฑปาณิสิกฺขาปทํ

**๕๘**. น ทณฺฑปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สตฺถปาณิสิกฺขาปทํ

**๕๙**. น สตฺถปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อาวุธปาณิสิกฺขาปทํ

**๖๐**. น อาวุธปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สุรุสุรุวโคฺค ฉฏฺโฐฯ

ปาทุกสิกฺขาปทํ

**๖๑**. น ปาทุการุฬฺหสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุปาหนสิกฺขาปทํ

**๖๒**. น อุปาหนารุฬฺหสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ยานสิกฺขาปทํ

**๖๓**. น ยานคตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สยนสิกฺขาปทํ

**๖๔**. น สยนคตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปลฺลตฺถิกสิกฺขาปทํ

**๖๕**. น ปลฺลตฺถิกาย นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

เวฐิตสิกฺขาปทํ

**๖๖**. น เวฐิตสีสสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอคุณฺฐิตสิกฺขาปทํ

**๖๗**. น โอคุณฺฐิตสีสสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฉมาสิกฺขาปทํ

**๖๘**. น ฉมายํ นิสีทิตฺวา อาสเน นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

นีจาสนสิกฺขาปทํ

**๖๙**. น นีเจ อาสเน นิสีทิตฺวา อุเจฺจ อาสเน นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฐิตสิกฺขาปทํ

**๗๐**. น ฐิโต นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปจฺฉโตคมนสิกฺขาปทํ

**๗๑**. น ปจฺฉโต คจฺฉโนฺต ปุรโต คจฺฉนฺตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุปฺปเถนคมนสิกฺขาปทํ

**๗๒**. น อุปฺปเถน คจฺฉโนฺต ปเถน คจฺฉนฺตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฐิโตอุจฺจารสิกฺขาปทํ

**๗๓**. น ฐิโต อคิลาโน อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

หริเตอุจฺจารสิกฺขาปทํ

**๗๔**. น หริเต อคิลาโน อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุทเกอุจฺจารสิกฺขาปทํ

**๗๕**. น อุทเก อคิลาโน อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปาทุกวโคฺค สตฺตโมฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต เสขิยา ธมฺมาฯ ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

เสขิยา นิฏฺฐิตาฯ

**อธิกรณสมถา**

อิเม โข ปนายสฺมโนฺต สตฺต อธิกรณสมถา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

อุปฺปนฺนุปฺปนฺนานํ อธิกรณานํ สมถาย วูปสมาย สมฺมุขาวินโย ทาตโพฺพฯ

สติวินโย ทาตโพฺพฯ

อมูฬฺหวินโย ทาตโพฺพฯ

ปฏิญฺญาย กาเรตพฺพํฯ

เยภุยฺยสิกาฯ

ตสฺสปาปิยสิกาฯ

ติณวตฺถารโกติฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต สตฺต อธิกรณสมถา ธมฺมาฯ ตตฺถายสฺมเนฺต, ปุจฺฉามิ กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

อธิกรณสมถา นิฏฺฐิตาฯ

อุทฺทิฏฺฐํ โข อายสฺมโนฺต นิทานํ,

อุทฺทิฏฺฐา จตฺตาโร ปาราชิกา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา เตรส สงฺฆาทิเสสา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา เทฺว อนิยตา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา เทฺวนวุติ ปาจิตฺติยา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา จตฺตาโร ปาฏิเทสนียา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา เสขิยา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา สตฺต อธิกรณสมถา ธมฺมา, เอตฺตกํ ตสฺส ภควโต สุตฺตาคตํ สุตฺตปริยาปนฺนํ อนฺวทฺธมาสํ อุเทฺทสํ อาคจฺฉติ, ตตฺถ สเพฺพเหว สมเคฺคหิ สโมฺมทมาเนหิ อวิวทมาเนหิ สิกฺขิตพฺพนฺติฯ

วิตฺถารุเทฺทโส ปญฺจโมฯ

ภิกฺขุปาติโมกฺขํ นิฏฺฐิตํฯ

ฯ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

# ภิกฺขุนีปาติโมกฺขปาฬิ

ปุพฺพกรณํ-๔

สมฺมชฺชนี ปทีโป จ, อุทกํ อาสเนน จ;
อุโปสถสฺส เอตานิ, **“ปุพฺพกรณ”**นฺติ วุจฺจติฯ

ปุพฺพกิจฺจํ-๕

ฉนฺท, ปาริสุทฺธิ, อุตุกฺขานํ, ภิกฺขุนิคณนา จ โอวาโท;
อุโปสถสฺส เอตานิ, **“ปุพฺพกิจฺจ”**นฺติ วุจฺจติฯ

ปตฺตกลฺลองฺคา-๔

อุโปสโถ, ยาวติกา จ ภิกฺขุนี กมฺมปฺปตฺตา;
สภาคาปตฺติโย จ น วิชฺชนฺติ;
วชฺชนียา จ ปุคฺคลา ตสฺมึ น โหนฺติ, **“ปตฺตกลฺล”**นฺติ วุจฺจติฯ

ปุพฺพกรณปุพฺพกิจฺจานิ สมาเปตฺวา เทสิตาปตฺติกสฺส สมคฺคสฺส ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส อนุมติยา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุํ อาราธนํ กโรมฯ

**นิทานุเทฺทโส**

สุณาตุ เม อเยฺย สโงฺฆ, อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺย, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยฯ

กึ สงฺฆสฺส ปุพฺพกิจฺจํ? ปาริสุทฺธึ อยฺยาโย อาโรเจถ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามิ, ตํ สพฺพาว สนฺตา สาธุกํ สุโณม มนสิ กโรมฯ ยสฺสา สิยา อาปตฺติ, สา อาวิกเรยฺย, อสนฺติยา อาปตฺติยา ตุณฺหี ภวิตพฺพํ, ตุณฺหีภาเวน โข ปนายฺยาโย, ‘‘ปริสุทฺธา’’ติ เวทิสฺสามิฯ ยถา โข ปน ปเจฺจกปุฏฺฐสฺสา เวยฺยากรณํ โหติ, เอวเมวํ เอวรูปาย ปริสาย ยาวตติยํ อนุสาวิตํ โหติฯ ยา ปน ภิกฺขุนี ยาวตติยํ อนุสาวิยมาเน สรมานา สนฺตึ อาปตฺตึ นาวิกเรยฺย, สมฺปชานมุสาวาทสฺสา โหติฯ สมฺปชานมุสาวาโท โข ปนายฺยาโย, อนฺตรายิโก ธโมฺม วุโตฺต ภควตา, ตสฺมา สรมานาย ภิกฺขุนิยา อาปนฺนาย วิสุทฺธาเปกฺขาย สนฺตี อาปตฺติ อาวิกาตพฺพา, อาวิกตา หิสฺสา ผาสุ โหติฯ

อุทฺทิฏฺฐํ โข, อยฺยาโย, นิทานํฯ ตตฺถายฺยาโย ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

นิทานํ นิฏฺฐิตํฯ

**ปาราชิกุเทฺทโส**

ตตฺริเม อฏฺฐ ปาราชิกา ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

## เมถุนธมฺมสิกฺขาปทํ

๑. ยา ปน ภิกฺขุนี ฉนฺทโส เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺย, อนฺตมโส ติรจฺฉานคเตนปิ, ปาราชิกา โหติ อสํวาสาฯ

## อทินฺนาทานสิกฺขาปทํ

๒. ยา ปน ภิกฺขุนี คามา วา อรญฺญา วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิเยยฺย, ยถารูเป อทินฺนาทาเน ราชาโน โจรํ คเหตฺวา หเนยฺยุํ วา พเนฺธยฺยุํ วา ปพฺพาเชยฺยุํ วา โจราสิ พาลาสิ มูฬฺหาสิ เถนาสีติ, ตถารูปํ ภิกฺขุนี อทินฺนํ อาทิยมานา อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสาฯ

## มนุสฺสวิคฺคหสิกฺขาปทํ

๓. ยา ปน ภิกฺขุนี สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, สตฺถหารกํ วาสฺส ปริเยเสยฺย, มรณวณฺณํ วา สํวเณฺณยฺย, มรณาย วา สมาทเปยฺย ‘‘อโมฺภ ปุริส, กิํ ตุยฺหิมินา ปาปเกน ทุชฺชีวิเตน, มตํ เต ชีวิตา เสโยฺย’’ติ, อิติ จิตฺตมนา จิตฺตสงฺกปฺปา อเนกปริยาเยน มรณวณฺณํ วา สํวเณฺณยฺย, มรณาย วา สมาทเปยฺย, อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสาฯ

## อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสิกฺขาปทํ

๔. ยา ปน ภิกฺขุนี อนภิชานํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อตฺตุปนายิกํ อลมริยญาณทสฺสนํ สมุทาจเรยฺย ‘‘อิติ ชานามิ, อิติ ปสฺสามี’’ติ, ตโต อปเรน สมเยน สมนุคฺคาหียมานา วา อสมนุคฺคาหียมานา วา อาปนฺนา วิสุทฺธาเปกฺขา เอวํ วเทยฺย ‘‘อชานเมวํ, อเยฺย, อวจํ ชานามิ, อปสฺสํ ปสฺสามิ, ตุจฺฉํ มุสา วิลปิ’’นฺติ, อญฺญตฺร อธิมานา, อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสาฯ

## อุพฺภชาณุมณฺฑลิกาสิกฺขาปทํ

๕. ยา ปน ภิกฺขุนี อวสฺสุตา อวสฺสุตสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส, อธกฺขกํ อุพฺภชาณุมณฺฑลํ อามสนํ วา ปรามสนํ วา คหณํ วา ฉุปนํ วา ปฏิปีฬนํ วา สาทิเยยฺย, อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสา อุพฺภชาณุมณฺฑลิกาฯ

## วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกาสิกฺขาปทํ

๖. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺนํ ภิกฺขุนิํ เนวตฺตนา ปฏิโจเทยฺย, น คณสฺส อาโรเจยฺย, ยทา จ สา ฐิตา วา อสฺส จุตา วา นาสิตา วา อวสฺสฏา วา, สา ปจฺฉา เอวํ วเทยฺย ‘‘ปุเพฺพวาหํ, อเยฺย, อญฺญาสิํ เอตํ ภิกฺขุนิํ ‘เอวรูปา จ เอวรูปา จ สา ภคินี’ติ, โน จ โข อตฺตนา ปฏิโจเทสฺสํ, น คณสฺส อาโรเจสฺส’’นฺติ, อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกาฯ

## อุกฺขิตฺตานุวตฺติกาสิกฺขาปทํ

๗. ยา ปน ภิกฺขุนี สมเคฺคน สเงฺฆน อุกฺขิตฺตํ ภิกฺขุํ ธเมฺมน วินเยน สตฺถุสาสเนน อนาทรํ อปฺปฏิการํ อกตสหายํ ตมนุวเตฺตยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ‘‘เอโส โข, อเยฺย, ภิกฺขุ สมเคฺคน สเงฺฆน อุกฺขิโตฺต, ธเมฺมน วินเยน สตฺถุสาสเนน อนาทโร อปฺปฏิกาโร อกตสหาโย, มาเยฺย, เอตํ ภิกฺขุํ อนุวตฺตี’’ติ, เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว

ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยํ เจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสา อุกฺขิตฺตานุวตฺติกาฯ

อฏฺฐวตฺถุกาสิกฺขาปทํ

๘. ยา ปน ภิกฺขุนี อวสฺสุตา อวสฺสุตสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส หตฺถคฺคหณํ วา สาทิเยยฺย, สงฺฆาฏิกณฺณคฺคหณํ วา สาทิเยยฺย, สนฺติฏฺเฐยฺย วา, สลฺลเปยฺย วา, สเงฺกตํ วา คเจฺฉยฺย, ปุริสสฺส วา อพฺภาคมนํ สาทิเยยฺย, ฉนฺนํ วา อนุปวิเสยฺย, กายํ วา ตทตฺถาย อุปสํหเรยฺย เอตสฺส อสทฺธมฺมสฺส ปฏิเสวนตฺถาย, อยมฺปิ ปาราชิกา โหติ อสํวาสา อฏฺฐวตฺถุกาฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข, อยฺยาโย, อฏฺฐ ปาราชิกา ธมฺมาฯ เยสํ ภิกฺขุนี อญฺญตรํ วา อญฺญตรํ วา อาปชฺชิตฺวา น ลภติ ภิกฺขุนีหิ สทฺธิํ สํวาสํ ยถา ปุเร, ตถา ปจฺฉา, ปาราชิกา โหติ อสํวาสาฯ ตตฺถายฺยาโย, ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

ปาราชิกํ นิฏฺฐิตํฯ

**สงฺฆาทิเสสุเทฺทโส**

อิเม โข ปนายฺยาโย สตฺตรส สงฺฆาทิเสสา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

อุสฺสยวาทิกาสิกฺขาปทํ

๑. ยา ปน ภิกฺขุนี อุสฺสยวาทิกา วิหเรยฺย คหปตินา วา คหปติปุเตฺตน วา ทาเสน วา กมฺมกาเรน วา อนฺตมโส สมณปริพฺพาชเกนาปิ, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

โจรีวุฏฺฐาปิกาสิกฺขาปทํ

๒. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ โจริํ วชฺฌํ วิทิตํ อนปโลเกตฺวา ราชานํ วา สงฺฆํ วา คณํ วา ปูคํ วา เสณิํ วา, อญฺญตฺร กปฺปา วุฏฺฐาเปยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

เอกคามนฺตรคมนสิกฺขาปทํ

๓. ยา ปน ภิกฺขุนี เอกา วา คามนฺตรํ คเจฺฉยฺย, เอกา วา นทีปารํ คเจฺฉยฺย, เอกา วา รตฺติํ วิปฺปวเสยฺย, เอกา วา คณมฺหา โอหิเยยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

อุกฺขิตฺตกโอสารณสิกฺขาปทํ

๔. ยา ปน ภิกฺขุนี สมเคฺคน สเงฺฆน อุกฺขิตฺตํ ภิกฺขุนึ ธเมฺมน วินเยน สตฺถุสาสเนน อนปโลเกตฺวา การกสงฺฆํ, อนญฺญาย คณสฺส ฉนฺทํ โอสาเรยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

โภชนปฏิคฺคหณปฐมสิกฺขาปทํ

๕. ยา ปน ภิกฺขุนี อวสฺสุตา อวสฺสุตสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส หตฺถโต ขาทนียํ วา, โภชนียํ วา สหตฺถา ปฏิคฺคเหตฺวา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

โภชนปฏิคฺคหณทุติยสิกฺขาปทํ

๖. ยา ปน ภิกฺขุนี เอวํ วเทยฺย ''กึ เต, อเยฺย, เอโส ปุริสปุคฺคโล กริสฺสติ อวสฺสุโต วา อนวสฺสุโต วา, ยโต ตฺวํ อนวสฺสุตา, อิงฺฆ, อเยฺย, ยํ เต เอโส ปุริสปุคฺคโล เทติ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา, ตํ ตฺวํ สหตฺถา ปฏิคฺคเหตฺวา ขาท วา ภุญฺช วา''ติ, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

สญฺจริตฺตสิกฺขาปทํ

๗. ยา ปน ภิกฺขุนี สญฺจริตฺตํ สมาปเชฺชยฺย อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ, ปุริสสฺส วา อิตฺถิมตึ, ชายตฺตเน วา ชารตฺตเน วา อนฺตมโส ตงฺขณิกายปิ, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

ทุฏฺฐโทสสิกฺขาปทํ

๘. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนึ ทุฏฺฐา โทสา อปฺปตีตา อมูลเกน ปาราชิเกน ธเมฺมน อนุทฺธํเสยฺย ''อเปฺปว นาม นํ อิมมฺหา พฺรหฺมจริยา จาเวยฺย''นฺติ, ตโต อปเรน สมเยน สมนุคฺคาหียมานา วา อสมนุคฺคาหียมานา วา อมูลกเญฺจว ตํ อธิกรณํ โหติ, ภิกฺขุนี จ โทสํ ปติฏฺฐาติ, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

อญฺญภาคิยสิกฺขาปทํ

๙. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนึ ทุฏฺฐา โทสา อปฺปตีตา อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺส กิญฺจิเทสํ เลสมตฺตํ อุปาทาย ปาราชิเกน ธเมฺมน อนุทฺธํเสยฺย ''อเปฺปว นาม นํ อิมมฺหา พฺรหฺมจริยา จาเวยฺย''นฺติ, ตโต อปเรน สมเยน สมนุคฺคาหียมานา วา อสมนุคฺคาหียมานา วา อญฺญภาคิยเญฺจว ตํ อธิกรณํ โหติฯ โกจิเทโส เลสมโตฺต อุปาทิโนฺน, ภิกฺขุนี จ โทสํ ปติฏฺฐาติ, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

สิกฺขํปจฺจาจิกฺขณสิกฺขาปทํ

๑๐. ยา ปน ภิกฺขุนี กุปิตา อนตฺตมนา เอวํ วเทยฺย ''พุทฺธํ ปจฺจาจิกฺขามิ ธมฺมํ ปจฺจาจิกฺขามิ, สงฺฆํ ปจฺจาจิกฺขามิ, สิกฺขํ ปจฺจาจิกฺขามิ, กินฺนุมาว สมณิโย ยา สมณิโย สกฺยธีตโร, สนฺตญฺญาปิ สมณิโย ลชฺชินิโย กุกฺกุจฺจิกา สิกฺขากามา, ตาสาหํ สนฺติเก พฺรหฺมจริยํ จริสฺสามี''ติฯ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ''มาเยฺย กุปิตา อนตฺตมนา เอวํ อวจ 'พุทฺธํ

ปจฺจาจิกฺขามิ, ธมฺมํ ปจฺจาจิกฺขามิ, สงฺฆํ ปจฺจาจิกฺขามิ, สิกฺขํ ปจฺจาจิกฺขามิ, กินฺนุมาว สมณิโย ยา สมณิโย สกฺยธีตโร, สนฺตญฺญาปิ สมณิโย ลชฺชินิโย กุกฺกุจฺจิกา สิกฺขากามา, ตาสาหํ สนฺติเก พฺรหฺมจริยํ จริสฺสามี'ติ, อภิรมาเยฺย, สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จร พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา''ติ, เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยญฺเจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

## อธิกรณกุปิตสิกฺขาปทํ

**๑๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี กิสฺมิญฺจิเทว อธิกรเณ ปจฺจากตา กุปิตา อนตฺตมนา เอวํ วเทยฺย ''ฉนฺทคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, โทสคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, โมหคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, ภยคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย''ติ, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ''มาเยฺย, กิสฺมิญฺจิเทว อธิกรเณ ปจฺจากตา กุปิตา อนตฺตมนา เอวํ อวจ 'ฉนฺทคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, โทสคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, โมหคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, ภยคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย'ติ, อยฺยา โข ฉนฺทาปิ คเจฺฉยฺย, โทสาปิ คเจฺฉยฺย, โมหาปิ คเจฺฉยฺย, ภยาปิ คเจฺฉยฺยา''ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยญฺเจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

## ปาปสมาจารปฐมสิกฺขาปทํ

**๑๒**. ภิกฺขุนิโย ปเนว สํสฏฺฐา วิหรนฺติ ปาปาจารา ปาปสทฺทา ปาปสิโลกา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา อญฺญมญฺญิสฺสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา, ตา ภิกฺขุนิโย ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺสุ วจนียา ''ภคินิโย โข สํสฏฺฐา วิหรนฺติ ปาปาจารา ปาปสทฺทา ปาปสิโลกา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา อญฺญมญฺญิสฺสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา, วิวิจฺจถาเยฺย, วิเวกเญฺญว ภคินีนํ สโงฺฆ วเณฺณตี''ติ, เอวญฺจ ตา ภิกฺขุนิโย ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺยุํ, ตา ภิกฺขุนิโย ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยญฺเจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชยฺยุํ, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชยฺยุํ, อิมาปิ ภิกฺขุนิโย ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

## ปาปสมาจารทุติยสิกฺขาปทํ

**๑๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี เอวํ วเทยฺย ''สํสฏฺฐาว, อเยฺย, ตุเมฺห วิหรถ, มา ตุเมฺห นานา วิหริตฺถ, สนฺติ สเงฺฆ อญฺญาปิ ภิกฺขุนิโย เอวาจารา เอวํสทฺทา เอวํสิโลกา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา อญฺญมญฺญิสฺสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา, ตา สโงฺฆ น กิญฺจิ อาห ตุมฺหเญฺญว สโงฺฆ อุญฺญาย ปริภเวน อกฺขนฺติยา เวภสฺสิยา ทุพฺพลฺยา เอวมาห – 'ภคินิโย โข สํสฏฺฐา วิหรนฺติ ปาปาจารา ปาปสทฺทา ปาปสิโลกา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา อญฺญมญฺญิสฺสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา, วิวิจฺจถาเยฺย, วิเวกเญฺญว ภคินีนํ สโงฺฆ วเณฺณตี'''ติ, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ''มาเยฺย, เอวํ อวจ, สํสฏฺฐาว อเยฺย ตุเมฺห วิหรถ, มา ตุเมฺห นานา วิหริตฺถ, สนฺติ สเงฺฆ อญฺญาปิ ภิกฺขุนิโย เอวาจารา เอวํสทฺทา เอวํสิโลกา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา อญฺญมญฺญิสฺสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา, ตา สโงฺฆ น กิญฺจิ อาห, ตุมฺหเญฺญว สโงฺฆ อุญฺญาย ปริภเวน อกฺขนฺติยา เวภสฺสิยา ทุพฺพลฺยา เอวมาห – 'ภคินิโย โข สํสฏฺฐา วิหรนฺติ ปาปาจารา ปาปสทฺทา ปาปสิ

โลกา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา อญฺญมญฺญิสฺสา วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา, วิวิจฺจถาเยฺย, วิเวกเญฺญว ภคินีนํ สโงฺฆ วเณฺณตี’’’ติ, เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

สงฺฆเภทกสิกฺขาปทํ

**๑๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส เภทาย ปรกฺกเมยฺย, เภทนสํวตฺตนิกํ วา อธิกรณํ สมาทาย ปคฺคยฺห ติเฎฺฐยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ‘‘มายฺยา, สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส เภทาย ปรกฺกมิ, เภทนสํวตฺตนิกํ วา อธิกรณํ สมาทาย ปคฺคยฺห อฎฺฐาสิ, สเมตายฺยา, สเงฺฆน, สมโคฺค หิ สโงฺฆ สโมฺมทมาโน อวิวทมาโน เอกุเทฺทโส ผาสุ วิหรตี’’ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

เภทานุวตฺตกสิกฺขาปทํ

**๑๕**. ตสฺสาเยว โข ปน ภิกฺขุนิยา ภิกฺขุนิโย โหนฺติ อนุวตฺติกา วคฺควาทิกา เอกา วา เทฺว วา ติโสฺส วา, ตา เอวํ วเทยฺยุํ ‘‘มายฺยาโย, เอตํ ภิกฺขุนึ กิญฺจิ อวจุตฺถ ธมฺมวาทินี เจสา ภิกฺขุนี, วินยวาทินี เจสา ภิกฺขุนี, อมฺหากเญฺจสา ภิกฺขุนี ฉนฺทญฺจ รุจิญฺจ อาทาย โวหรติ, ชานาติ, โน ภาสติ, อมฺหากเมฺปตํ ขมตี’’ติ, ตา ภิกฺขุนิโย ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺสุ วจนียา ‘‘มายฺยาโย, เอวํ อวจุตฺถ, น เจสา ภิกฺขุนี ธมฺมวาทินี, น เจสา ภิกฺขุนี วินยวาทินี, มายฺยานมฺปิ สงฺฆเภโท รุจฺจิตฺถ, สเมตายฺยานํ สเงฺฆน, สมโคฺค หิ สโงฺฆ สโมฺมทมาโน อวิวทมาโน เอกุเทฺทโส ผาสุ วิหรตี’’ติ, เอวญฺจ ตา ภิกฺขุนิโย ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺยุํ, ตา ภิกฺขุนิโย ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺยุํฯ อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺยุํ, อิมาปิ ภิกฺขุนิโย ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

ทุพฺพจสิกฺขาปทํ

**๑๖**. ภิกฺขุนี ปเนว ทุพฺพจชาติกา โหติ อุเทฺทสปริยาปเนฺนสุ สิกฺขาปเทสุ ภิกฺขุนีหิ สหธมฺมิกํ วุจฺจมานา อตฺตานํ อวจนียํ กโรติ ‘‘มา มํ อยฺยาโย กิญฺจิ อวจุตฺถ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, อหมฺปายฺยาโย, น กิญฺจิ วกฺขามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา, วิรมถายฺยาโย, มม วจนายา’’ติ, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ‘‘มายฺยา, อตฺตานํ อวจนียํ อกาสิ, วจนียเมว, อยฺยา, อตฺตานํ กโรตุ, อยฺยาปิ ภิกฺขุนิโย วทตุ สหธเมฺมน, ภิกฺขุนิโยปิ อยฺยํ วกฺขนฺติ สหธเมฺมน, เอวํ สํวทฺธา หิ ตสฺส ภควโต ปริสา ยทิทํ อญฺญมญฺญวจเนน อญฺญมญฺญวุฎฺฐาปเนนา’’ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

กุลทูสกสิกฺขาปทํ

**๑๗**. ภิกฺขุนี ปเนว อญฺญตรํ คามํ วา นิคมํ วา อุปนิสฺสาย วิหรติ กุลทูสิกา ปาปสมาจารา, ตสฺสา โข ปาปกา สมาจารา ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, กุลานิ จ ตาย ทุฏฺฐานิ ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ''อยฺยา, โข กุลทูสิกา ปาปสมาจารา, อยฺยาย โข ปาปกา สมาจารา ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, กุลานิ จายฺยาย, ทุฏฺฐานิ ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, ปกฺกมตายฺยา อิมมฺหา อาวาสา, อลํ เต อิธ วาเสนา''ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตา ภิกฺขุนิโย เอวํ วเทยฺย ''ฉนฺทคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, โทสคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, โมหคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, ภยคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย, ตาทิสิกาย อาปตฺติยา เอกจฺจํ ปพฺพาเชนฺติ เอกจฺจํ น ปพฺพาเชนฺตี''ติ, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ''มายฺยา, เอวํ อวจ, น จ ภิกฺขุนิโย ฉนฺทคามินิโย, น จ ภิกฺขุนิโย โทสคามินิโย , น จ ภิกฺขุนิโย โมหคามินิโย, น จ ภิกฺขุนิโย ภยคามินิโย, อยฺยา โข กุลทูสิกา ปาปสมาจารา, อยฺยาย โข ปาปกา สมาจารา ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, กุลานิ จายฺยาย ทุฏฺฐานิ ทิสฺสนฺติ เจว สุยฺยนฺติ จ, ปกฺกมตายฺยา, อิมมฺหา อาวาสา อลํ เต อิธ วาเสนา''ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อยมฺปิ ภิกฺขุนี ยาวตติยกํ ธมฺมํ อาปนฺนา นิสฺสารณียํ สงฺฆาทิเสสํฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อยฺยาโย สตฺตรส สงฺฆาทิเสสา ธมฺมา นว ปฐมาปตฺติกา, อฏฺฐ ยาวตติยกา,

เยสํ ภิกฺขุนี อญฺญตรํ วา อญฺญตรํ วา อาปชฺชติ, ตาย ภิกฺขุนิยา อุภโตสเงฺฆ ปกฺขมานตฺตํ จริตพฺพํฯ จิณฺณมานตฺตา ภิกฺขุนี ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุนิสโงฺฆ, ตตฺถ สา ภิกฺขุนี อเพฺภตพฺพาฯ เอกายปิ เจ อูโน วีสติคโณ ภิกฺขุนิสโงฺฆ ตํ ภิกฺขุนิํ อเพฺภยฺย, สา จ ภิกฺขุนี อนพฺภิตา, ตา จ ภิกฺขุนิโย คารยฺหา, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ ตตฺถายฺยาโย ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ, ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

สงฺฆาทิเสโส นิฏฺฐิโตฯ

**นิสฺสคฺคิย ปาจิตฺติยา**

อิเม โข ปนายฺยาโย ติํส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

ปตฺตสนฺนิจยสิกฺขาปทํ

**๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปตฺตสนฺนิจยํ กเรยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อกาลจีวรภาชนสิกฺขาปทํ

**๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี อกาลจีวรํ ''กาลจีวร''นฺติ อธิฏฺฐหิตฺวา ภาชาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

จีวรปริวตฺตนสิกฺขาปทํ

**๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา สทฺธึ จีวรํ ปริวเตฺตตฺวา สา ปจฺฉา เอวํ วเทยฺย ‘‘หนฺทาเยฺย, ตุยฺหํ จีวรํ, อาหร เมตํ จีวรํ, ยํ ตุยฺหํ ตุยฺหเมเวตํ, ยํ มยฺหํ มยฺหเมเวตํ, อาหร เมตํ จีวรํ, สกํ ปจฺจาหรา’’ติ อจฺฉินฺเทยฺย วา อจฺฉินฺทาเปยฺย วา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อญฺญวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

**๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญํ วิญฺญาเปตฺวา อญฺญํ วิญฺญาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อญฺญเจตาปน สิกฺขาปทํ

**๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญํ เจตาเปตฺวา อญฺญํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมสงฺฆิกเจตาปนสิกฺขาปทํ

**๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญทตฺถิเกน ปริกฺขาเรน อญฺญุทฺทิสิเกน สงฺฆิเกน อญฺญํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยสงฺฆิกเจตาปนสิกฺขาปทํ

**๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญทตฺถิเกน ปริกฺขาเรน อญฺญุทฺทิสิเกน สงฺฆิเกน สญฺญาจิเกน อญฺญํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมคณิกเจตาปนสิกฺขาปทํ

**๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญทตฺถิเกน ปริกฺขาเรน อญฺญุทฺทิสิเกน มหาชนิเกน อญฺญํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยคณิกเจตาปนสิกฺขาปทํ

**๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญทตฺถิเกน ปริกฺขาเรน อญฺญุทฺทิสิเกน มหาชนิเกน สญฺญาจิเกน อญฺญํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปุคฺคลิกเจตาปนสิกฺขาปทํ

**๑๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญทตฺถิเกน ปริกฺขาเรน อญฺญุทฺทิสิเกน ปุคฺคลิเกน สญฺญาจิเกน อญฺญํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปตฺตวโคฺค ปฐโมฯ

ครุปาวุรณสิกฺขาปทํ

**๑๑**. ครุปาวุรณํ ปน ภิกฺขุนิยา เจตาเปนฺติยา จตุกฺกํสปรมํ เจตาเปตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ลหุปาวุรณสิกฺขาปทํ

**๑๒**. ลหุปาวุรณํ ปน ภิกฺขุนิยา เจตาเปนฺติยา อฑฺฒเตยฺยกํสปรมํ เจตาเปตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

กถินสิกฺขาปทํ

**๑๓**. นิฏฺฐิตจีวรสฺมิํ ภิกฺขุนิยา อุพฺภตสฺมิํ กถิเน ทสาหปรมํ อติเรกจีวรํ ธาเรตพฺพํฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อุโทสิตสิกฺขาปทํ

**๑๔**. นิฏฺฐิตจีวรสฺมิํ ภิกฺขุนิยา อุพฺภตสฺมิํ กถิเน เอกรตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขุนี ติจีวเรน วิปฺปวเสยฺย, อญฺญตฺร ภิกฺขุนิสมฺมุติยา นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อกาลจีวรสิกฺขาปทํ

**๑๕**. นิฏฺฐิตจีวรสฺมิํ ภิกฺขุนิยา อุพฺภตสฺมิํ กถิเน ภิกฺขุนิยา ปเนว อกาลจีวรํ อุปฺปชฺเชยฺย, อากงฺขมานาย ภิกฺขุนิยา ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏิคฺคเหตฺวา ขิปฺปเมว กาเรตพฺพํ, โน จสฺส ปาริปูริ, มาสปรมํ ตาย ภิกฺขุนิยา ตํ จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํ อูนสฺส ปาริปูริยา สติยา ปจฺจาสายฯ ตโต เจ อุตฺตริ นิกฺขิเปยฺย สติยาปิ ปจฺจาสาย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ

**๑๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี อญฺญาตกํ คหปติํ วา คหปตานิํ วา จีวรํ วิญฺญาเปยฺย อญฺญตฺร สมยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย อจฺฉินฺนจีวรา วา โหติ ภิกฺขุนี, นฏฺฐจีวรา วา, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

ตตุตฺตริสิกฺขาปทํ

**๑๗**. ตเญฺจ อญฺญาตโก คหปติ วา คหปตานี วา พหูหิ จีวเรหิ อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺย, สนฺตรุตฺตรปรมํ ตาย ภิกฺขุนิยา ตโต จีวรํ สาทิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ สาทิเยยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมอุปกฺขฏสิกฺขาปทํ

**๑๘**. ภิกฺขุนิํ ปเนว อุทฺทิสฺส อญฺญาตกสฺส คหปติสฺส วา คหปตานิยา วา จีวรเจตาปนฺนํ อุปกฺขฏํ โหติ ‘‘อิมินา จีวรเจตาปนฺเนน จีวรํ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุนิํ จีวเรน อจฺฉาเทสฺสามี’’ติฯ ตตฺร เจสา ภิกฺขุนี ปุพฺเพ อปฺปวาริตา อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปชฺเชยฺย ‘‘สาธุ วต, มํ อายสฺมา อิมินา จีวรเจตาปนฺเนน เอวรูปํ วา เอวรูปํ วา จีวรํ เจตาเปตฺวา อจฺฉาเทหี’’ติ กลฺยาณกมฺยตํ อุปาทาย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยอุปกฺขฏสิกฺขาปทํ

๑๙. ภิกฺขุนึ ปเนว อุทฺทิสฺส อุภินฺนํ อญฺญาตกานํ คหปตีนํ วา คหปตานีนํ วา ปเจฺจกจีวรเจตาปนฺนานิ อุปกฺขฏานิ โหนฺติ ‘‘อิเมหิ มยํ ปเจฺจกจีวรเจตาปเนฺนหิ ปเจฺจกจีวรานิ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุนึ จีวเรหิ อจฺฉาเทสฺสามา’’ติฯ ตตฺร เจสา ภิกฺขุนี ปุเพฺพ อปฺปวาริตา อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปเชฺชยฺย ‘‘สาธุ วต มํ อายสฺมโนฺต อิเมหิ ปเจฺจกจีวรเจตาปเนฺนหิ เอวรูปํ วา เอวรูปํ วา จีวรํ เจตาเปตฺวา อจฺฉาเทถ อุโภว สนฺตา เอเกนา’’ติ กลฺยาณกมฺยตํ อุปาทาย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

## ราชสิกฺขาปทํ

๒๐. ภิกฺขุนึ ปเนว อุทฺทิสฺส ราชา วา ราชโภโคฺค วา พฺราหฺมโณ วา คหปติโก วา ทูเตน จีวรเจตาปนฺนํ ปหิเณยฺย ‘‘อิมินา จีวรเจตาปเนฺนน จีวรํ เจตาเปตฺวา อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุนึ จีวเรน อจฺฉาเทหี’’ติฯ โส เจ ทูโต ตํ ภิกฺขุนึ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย ‘‘อิทํ โข, อเยฺย, อยฺยํ อุทฺทิสฺส จีวรเจตาปนฺนํ อาภตํ, ปฏิคฺคณฺหาตุ อยฺยา จีวรเจตาปนฺน’’นฺติฯ ตาย ภิกฺขุนิยา โส ทูโต เอวมสฺส วจนีโย ‘‘น โข มยํ, อาวุโส, จีวรเจตาปนฺนํ ปฏิคฺคณฺหาม, จีวรญฺจ โข มยํ ปฏิคฺคณฺหาม กาเลน กปฺปิย’’นฺติฯ โส เจ ทูโต ตํ ภิกฺขุนึ เอวํ วเทยฺย ‘‘อตฺถิ ปนายฺยาย, โกจิ เวยฺยาวจฺจกโร’’ติ, จีวรตฺถิกาย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิยา เวยฺยาวจฺจกโร นิทฺทิสิตโพฺพ อารามิโก วา อุปาสโก วา ‘‘เอโส โข, อาวุโส, ภิกฺขุนีนํ เวยฺยาวจฺจกโร’’ติฯ โส เจ ทูโต ตํ เวยฺยาวจฺจกรํ สญฺญาเปตฺวา ตํ ภิกฺขุนึ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย ‘‘ยํ โข, อเยฺย, อยฺยา เวยฺยาวจฺจกรํ นิทฺทิสิ, สญฺญโตฺต โส มยา, อุปสงฺกมตุ อยฺยา กาเลน, จีวเรน ตํ อจฺฉาเทสฺสตี’’ติฯ จีวรตฺถิกาย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิยา เวยฺยาวจฺจกโร อุปสงฺกมิตฺวา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ โจเทตโพฺพ สาเรตโพฺพ ‘‘อโตฺถ เม, อาวุโส, จีวเรนา’’ติ, ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ โจทยมานา สารยมานา ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํ, โน เจ อภินิปฺผาเทยฺย, จตุกฺขตฺตุํ ปญฺจกฺขตฺตุํ ฉกฺขตฺตุปรมํ ตุณฺหีภูตาย อุทฺทิสฺส ฐาตพฺพํ, จตุกฺขตฺตุํ ปญฺจกฺขตฺตุํ ฉกฺขตฺตุปรมํ ตุณฺหีภูตา อุทฺทิสฺส ติฏฺฐมานา ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ ตโต เจ อุตฺตริ วายมมานา ตํ จีวรํ อภินิปฺผาเทยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ โน เจ อภินิปฺผาเทยฺย, ยตสฺสา จีวรเจตาปนฺนํ อาภตํ, ตตฺถ สามํ วา คนฺตพฺพํ, ทูโต วา ปาเหตโพฺพ ‘‘ยํ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต ภิกฺขุนึ อุทฺทิสฺส จีวรเจตาปนฺนํ ปหิณิตฺถ, น ตํ ตสฺสา ภิกฺขุนิยา กิญฺจิ อตฺถํ อนุโภติ, ยุญฺชนฺตายสฺมโนฺต สกํ, มา โว สกํ วินสฺสา’’ติ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

## จีวรวโคฺค ทุติโยฯ

## รูปิยสิกฺขาปทํ

๒๑. ยา ปน ภิกฺขุนี ชาตรูปรชตํ อุคฺคเณฺหยฺย วา อุคฺคณฺหาเปยฺย วา อุปนิกฺขิตฺตํ วา สาทิเยยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

## รูปิยสํโวหารสิกฺขาปทํ

๒๒. ยา ปน ภิกฺขุนี นานปฺปการกํ รูปิยสํโวหารํ สมาปเชฺชยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

## กยวิกฺกยสิกฺขาปทํ

๒๓. ยา ปน ภิกฺขุนี นานปฺปการกํ กยวิกฺกยํ สมาปเชฺชยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อูนปญฺจพนฺธนสิกฺขาปทํ

**๒๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี อูนปญฺจพนฺธเนน ปเตฺตน อญฺญํ นวํ ปตฺตํ เจตาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ ตาย ภิกฺขุนิยา โส ปโตฺต ภิกฺขุนิปริสาย นิสฺสชฺชิตโพฺพ, โย จ ตสฺสา ภิกฺขุนิปริสาย ปตฺตปริยโนฺต, โส ตสฺสา ภิกฺขุนิยา ปทาตโพฺพ ‘‘อยํ เต ภิกฺขุนิ ปโตฺต ยาวเภทนาย ธาเรตโพฺพ’’ติ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

เภสชฺชสิกฺขาปทํ

**๒๕**. ยานิ โข ปน ตานิ คิลานานํ ภิกฺขุนีนํ ปฏิสายนียานิ เภสชฺชานิ, เสยฺยถิทํ – สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา สตฺตาหปรมํ สนฺนิธิการกํ ปริภุญฺชิตพฺพานิฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

จีวรอจฺฉินฺทนสิกฺขาปทํ

**๒๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา สามํ จีวรํ ทตฺวา กุปิตา อนตฺตมนา อจฺฉิเนฺทยฺย วา อจฺฉินฺทาเปยฺย วา, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

สุตฺตวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ

**๒๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี สามํ สุตฺตํ วิญฺญาเปตฺวา ตนฺตวาเยหิ จีวรํ วายาเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

มหาเปสการสิกฺขาปทํ

**๒๘**. ภิกฺขุนิํ ปเนว อุทฺทิสฺส อญฺญาตโก คหปติ วา คหปตานี วา ตนฺตวาเยหิ จีวรํ วายาเปยฺย, ตตฺร เจสา ภิกฺขุนี ปุเพฺพ อปฺปวาริตา ตนฺตวาเย อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปเชฺชยฺย ‘‘อิทํ โข อาวุโส จีวรํ มํ อุทฺทิสฺส วิยฺยติ, อายตญฺจ กโรถ, วิตฺถตญฺจ อปฺปิตญฺจ สุวีตญฺจ สุปฺปวายิตญฺจ สุวิเลขิตญฺจ สุวิตจฺฉิตญฺจ กโรถ, อเปฺปว นาม มยมฺปิ อายสฺมนฺตานํ กิญฺจิมตฺตํ อนุปทเชฺชยฺยามา’’ติ, เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี วตฺวา กิญฺจิมตฺตํ อนุปทเชฺชยฺย อนฺตมโส ปิณฺฑปาตมตฺตมฺปิ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

อเจฺจกจีวรสิกฺขาปทํ

**๒๙**. ทสาหานาคตํ กตฺติกเตมาสิกปุณฺณมํ ภิกฺขุนิยา ปเนว อเจฺจกจีวรํ อุปฺปเชฺชยฺย, อเจฺจกํ มญฺญมานาย ภิกฺขุนิยา ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏิคฺคเหตฺวา ยาว จีวรกาลสมยํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ นิกฺขิเปยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปริณตสิกฺขาปทํ

**๓๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ สงฺฆิกํ ลาภํ ปริณตํ อตฺตโน ปริณาเมยฺย, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

ปตฺตวโคฺค ตติโยฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข, อยฺยาโย, ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา ธมฺมาฯ ตตฺถายฺยาโย, ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

นิสฺสคฺคิยปาจิตฺติยา นิฏฺฐิตาฯ

**สุทฺธปาจิตฺติยา**

อิเม โข ปนายฺยาโย, ฉสฏฺฐิสตา ปาจิตฺติยา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

ลสุณสิกฺขาปทํ

**๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี ลสุณํ ขาเทยฺย ปาจิตฺติยํฯ

สมฺพาธโลมสิกฺขาปทํ

**๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี สมฺพาเธ โลมํ สํหราเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ตลฆาตกสิกฺขาปทํ

**๓**. ตลฆาตเก ปาจิตฺติยํฯ

ชตุมฏฺฐกสิกฺขาปทํ

**๔**. ชตุมฏฺฐเก ปาจิตฺติยํฯ

อุทกสุทฺธิกสิกฺขาปทํ

**๕**. อุทกสุทฺธิกํ ปน ภิกฺขุนิยา อาทิยมานาย ทฺวงฺคุลปพฺพปรมํ อาทาตพฺพํฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

อุปติฏฺฐนสิกฺขาปทํ

**๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุสฺส ภุญฺชนฺตสฺส ปานีเยน วา วิธูปเนน วา อุปติเฏฺฐยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อามกธญฺญสิกฺขาปทํ

**๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี อามกธญฺญํ วิญฺญตฺวา วา วิญฺญาเปตฺวา วา ภชฺชิตฺวา วา ภชฺชาเปตฺวา วา โกเฏฺฏตฺวา วา โกฏฺฏาเปตฺวา วา ปจิตฺวา วา ปจาเปตฺวา วา ภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมอุจฺจารฉฑฺฑนสิกฺขาปทํ

**๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา สงฺการํ วา วิฆาสํ วา ติโรกุเฏฺฏ วา ติโรปาการ วา ฉฑฺเฑยฺย วา ฉฑฺฑาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยอุจฺจารฉฑฺฑนสิกฺขาปทํ

**๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา สงฺการํ วา วิฆาสํ วา หริเต ฉฑฺเฑยฺย วา ฉฑฺฑาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

นจฺจคีตสิกฺขาปทํ

**๑๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี นจฺจํ วา คีตํ วา วาทิตํ วา ทสฺสนาย คจฺเฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ลสุณวโคฺค ปฐโมฯ

รตฺตนฺธการสิกฺขาปทํ

**๑๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี รตฺตนฺธกาเร อปฺปทีเป ปุริเสน สทฺธิํ เอเกนกา สนฺติเฏฺฐยฺย วา สลฺลเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ปฏิจฺฉโนฺนกาสสิกฺขาปทํ

**๑๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปฏิจฺฉเนฺน โอกาเส ปุริเสน สทฺธิํ เอเกนกา สนฺติเฏฺฐยฺย วา สลฺลเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

อโชฺฌกาสสลฺลปนสิกฺขาปทํ

**๑๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี อโชฺฌกาเส ปุริเสน สทฺธิํ เอเกนกา สนฺติเฏฺฐยฺย วา สลฺลเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยิกอุโยฺยชนสิกฺขาปทํ

**๑๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี รถิกาย วา พฺยูเห วา สิงฺฆาฏเก วา ปุริเสน สทฺธิํ เอเกนกา สนฺติเฏฺฐยฺย วา สลฺลเปยฺย วา นิกณฺณิกํ วา ชเปฺปยฺย ทุติยิกํ วา ภิกฺขุนิํ อุโยฺยเชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อนาปุจฺฉาปกฺกมนสิกฺขาปทํ

**๑๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปุเรภตฺตํ กุลานิ อุปสงฺกมิตฺวา อาสเน นิสีทิตฺวา สามิเก อนาปุจฺฉา ปกฺกเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อนาปุจฺฉาอภินิสีทนสิกฺขาปทํ

**๑๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปจฺฉาภตฺตํ กุลานิ อุปสงฺกมิตฺวา สามิเก อนาปุจฺฉา อาสเน อภินิสีเทยฺย วา อภินิปเชฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

อนาปุจฺฉาสนฺถรณสิกฺขาปทํ

**๑๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี วิกาเล กุลานิ อุปสงฺกมิตฺวา สามิเก อนาปุจฺฉา เสยฺยํ สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา อภินิสีเทยฺย วา อภินิปเชฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ปรอุชฺฌาปนกสิกฺขาปทํ

**๑๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี ทุคฺคหิเตน ทูปธาริเตน ปรํ อุชฺฌาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปรอภิสปนสิกฺขาปทํ

**๑๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี อตฺตานํ วา ปรํ วา นิรเยน วา พฺรหฺมจริเยน วา อภิสเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โรทนสิกฺขาปทํ

**๒๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี อตฺตานํ วธิตฺวา วธิตฺวา โรเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รตฺตนฺธการวคฺค ทุติโยฯ

นคฺคสิกฺขาปทํ

**๒๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี นคฺคา นหาเยยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุทกสาฏิกสิกฺขาปทํ

**๒๒**. อุทกสาฏิกํ ปน ภิกฺขุนิยา การยมานาย ปมาณิกา กาเรตพฺพา, ตตฺริทํ ปมาณํ , ทีฆโส จตโสฺส วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ เทฺว วิทตฺถิโยฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

จีวรสิพฺพนสิกฺขาปทํ

**๒๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา จีวรํ วิสิเพฺพตฺวา วา วิสิพฺพาเปตฺวา วา สา ปจฺฉา อนนฺตรายิกินี เนว สิเพฺพยฺย, น สิพฺพาปนาย อุสฺสุกฺกํ กเรยฺย อญฺญตฺร จตูหปญฺจาหา, ปาจิตฺติยํฯ

สงฺฆาฏิจารสิกฺขาปทํ

**๒๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปญฺจาหิกํ สงฺฆาฏิจารํ อติกฺกาเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

จีวรสงฺกมนียสิกฺขาปทํ

**๒๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี จีวรสงฺกมนียํ ธาเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

คณจีวรสิกฺขาปทํ

**๒๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี คณสฺส จีวรลาภํ อนฺตรายํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฏิพาหนสิกฺขาปทํ

**๒๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี ธมฺมิกํ จีวรวิภงฺคํ ปฏิพาเหยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

จีวรทานสิกฺขาปทํ

**๒๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี อคาริกสฺส วา ปริพฺพาชกสฺส วา ปริพฺพาชิกาย วา สมณจีวรํ ทเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

กาลอติกฺกมนสิกฺขาปทํ

**๒๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี ทุพฺพลจีวรปจฺจาสาย จีวรกาลสมยํ อติกฺกาเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

กถินุทฺธารสิกฺขาปทํ

**๓๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ธมฺมิกํ กถินุทฺธารํ ปฏิพาเหยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

นคฺควโคฺค ตติโยฯ

เอกมญฺจตุวฏฺฏนสิกฺขาปทํ

**๓๑**. ยา ปน ภิกฺขุนิโย เทฺว เอกมเญฺจ ตุวเฏฺฏยฺยุํ, ปาจิตฺติยํฯ

เอกตฺถรณตุวฏฺฏนสิกฺขาปทํ

**๓๒**. ยา ปน ภิกฺขุนิโย เทฺว เอกตฺถรณปาวุรณา ตุวเฏฺฏยฺยุํ, ปาจิตฺติยํฯ

อผาสุกรณสิกฺขาปทํ

**๓๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา สญฺจิจฺจ อผาสุํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

นอุปฏฺฐาปนสิกฺขาปทํ

**๓๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี ทุกฺขิตํ สหชีวินิํ เนว อุปฏฺฐเหยฺย, น อุปฏฺฐาปนาย อุสฺสุกฺกํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทํ

**๓๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา อุปสฺสยํ ทตฺวา กุปิตา อนตฺตมนา นิกฺกเฑฺฒยฺย วา นิกฺกฑฺฒาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

สํสฏฺฐสิกฺขาปทํ

**๓๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี สํสฏฺฐา วิหเรยฺย คหปตินา วา คหปติปุเตฺตน วา, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ''มาเยฺย, สํสฏฺฐา วิหริ คหปตินาปิ คหปติปุเตฺตนาปิ, วิวิจฺจาเยฺย, วิเวกเญฺญว ภคินิยา สโงฺฆ วเณฺณตี''ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฏินิสฺสคฺคาย, ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### อโนฺตรฏฺฐสิกฺขาปทํ

**๓๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี อโนฺตรเฏฺฐ สาสงฺกสมฺมเต สปฺปฏิภเย อสตฺถิกา จาริกํ จเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### ติโรรฏฺฐสิกฺขาปทํ

**๓๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี ติโรรเฏฺฐ สาสงฺกสมฺมเต สปฺปฏิภเย อสตฺถิกา จาริกํ จเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### อโนฺตวสฺสสิกฺขาปทํ

**๓๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี อโนฺตวสฺสํ จาริกํ จเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### จาริกนปกฺกมนสิกฺขาปทํ

**๔๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี วสฺสํวุฏฺฐา จาริกํ น ปกฺกเมยฺย อนฺตมโส ฉปฺปญฺจโยชนานิปิ, ปาจิตฺติยํฯ

### ตุวฏฺฏวโคฺค จตุโตฺถฯ

### ราชาคารสิกฺขาปทํ

**๔๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี ราชาคารํ วา จิตฺตาคารํ วา อารามํ วา อุยฺยานํ วา โปกฺขรณึ วา ทสฺสนาย คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### อาสนฺทิปริภุญฺชนสิกฺขาปทํ

**๔๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี อาสนฺทึ วา ปลฺลงฺกํ วา ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### สุตฺตกนฺตนสิกฺขาปทํ

**๔๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี สุตฺตํ กเนฺตยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### คิหิเวยฺยาวจฺจสิกฺขาปทํ

**๔๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี คิหิเวยฺยาวจฺจํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### อธิกรณสิกฺขาปทํ

**๔๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา ‘‘เอหาเยฺย, อิมํ อธิกรณํ วูปสเมหี’’ติ วุจฺจมานา ‘‘สาธู’’ติ ปฏิสฺสุณิตฺวา สา ปจฺฉา อนนฺตรายิกินี เนว วูปสเมยฺย, น วูปสมาย อุสฺสุกฺกํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

### โภชนทานสิกฺขาปทํ

**๔๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี อคาริกสฺส วา ปริพฺพาชกสฺส วา ปริพฺพาชิกาย วา สหตฺถา ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ทเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อาวสถจีวรสิกฺขาปทํ

**๔๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี อาวสถจีวรํ อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชิยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อาวสถวิหารสิกฺขาปทํ

**๔๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี อาวสถํ อนิสฺสชฺชิตฺวา จาริกํ ปกฺกเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ติรจฺฉานวิชฺชาปริยาปุณนสิกฺขาปทํ

**๔๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี ติรจฺฉานวิชฺชํ ปริยาปุเณยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ติรจฺฉานวิชฺชาวาจนสิกฺขาปทํ

**๕๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ติรจฺฉานวิชฺชํ วาเจยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

จิตฺตาคารวคฺโค ปญฺจโมฯ

อารามปวิสนสิกฺขาปทํ

**๕๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ สภิกฺขุกํ อารามํ อนาปุจฺฉา ปวิเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ภิกฺขุอโกฺกสนสิกฺขาปทํ

**๕๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุํ อโกฺกเสยฺย วา ปริภาเสยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

คณปริภาสนสิกฺขาปทํ

**๕๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี จณฺฑีกตา คณํ ปริภาเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปวาริตสิกฺขาปทํ

**๕๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี นิมนฺติตา วา ปวาริตา วา ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาเทยฺย วา ภุญฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

กุลมจฺฉรินีสิกฺขาปทํ

**๕๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี กุลมจฺฉรินี อสฺส, ปาจิตฺติยํฯ

อภิกฺขุกาวาสสิกฺขาปทํ

**๕๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี อภิกฺขุเก อาวาเส วสฺสํ วเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อปวารณาสิกฺขาปทํ

**๕๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี วสฺสํวุฏฺฐา อุภโตสงฺเฆ ตีหิ ฐาเนหิ น ปวาเรยฺย ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, ปาจิตฺติยํฯ

โอวาทสิกฺขาปทํ

**๕๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี โอวาทาย วา สํวาสาย วา น คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โอวาทูปสงฺกมนสิกฺขาปทํ

**๕๙**. อนฺวฑฺฒมาสํ ภิกฺขุนิยา ภิกฺขุสงฺฆโต เทฺว ธมฺมา ปจฺจาสีสิตพฺพา อุโปสถปุจฺฉกญฺจ โอวาทูปสงฺกมนญฺจฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

ปสาเขชาตสิกฺขาปทํ

**๖๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปสาเข ชาตํ คณฺฑํ วา รุธิตํ วา อนปโลเกตฺวา สงฺฆํ วา คณํ วา ปุริเสน สทฺธึ เอเกเนกา เภทาเปยฺย วา ผาลาเปยฺย วา โธวาเปยฺย วา อาลิมฺปาเปยฺย วา พนฺธาเปยฺย วา โมจาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

อารามวโคฺค ฉฏฺโฐฯ

คพฺภินีสิกฺขาปทํ

**๖๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี คพฺภินึ วุฏฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปายนฺตีสิกฺขาปทํ

**๖๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปายนฺตึ วุฏฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมสิกฺขมานสิกฺขาปทํ

**๖๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ อสิกฺขิตสิกฺขํ สิกฺขมานํ วุฏฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยสิกฺขมานสิกฺขาปทํ

**๖๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ สิกฺขิตสิกฺขํ สิกฺขมานํ สเงฺฆน อสมฺมตํ วุฏฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมคิหิคตสิกฺขาปทํ

**๖๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี อูนทฺวาทสวสฺสํ คิหิคตํ วุฏฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยคิหิคตสิกฺขาปทํ

**๖๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสํ คิหิคตํ เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ อสิกฺขิตสิกฺขํ วุฏฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ตติยคิหิคตสิกฺขาปทํ

**๖๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสํ คิหิคตํ เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ สิกฺขิตสิกฺขํ สเงฺฆน อสมฺมตํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมสหชีวินีสิกฺขาปทํ

**๖๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี สหชีวินึ วุฎฺฐาเปตฺวา เทฺว วสฺสานิ เนว อนุคฺคเณฺหยฺย น อนุคฺคณฺหาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปวตฺตินีนานุพนฺธนสิกฺขาปทํ

**๖๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี วุฎฺฐาปิตํ ปวตฺตินึ เทฺว วสฺสานิ นานุพเนฺธยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยสหชีวินีสิกฺขาปทํ

**๗๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี สหชีวินึ วุฎฺฐาเปตฺวา เนว วูปกาเสยฺย น วูปกาสาเปยฺย อนฺตมโส ฉปฺปญฺจโยชนานิปิ, ปาจิตฺติยํฯ

คพฺภินิวโคฺค สตฺตโมฯ

ปฐมกุมาริภูตสิกฺขาปทํ

**๗๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี อูนวีสติวสฺสํ กุมาริภูตํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยกุมาริภูตสิกฺขาปทํ

**๗๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปริปุณฺณวีสติวสฺสํ กุมาริภูตํ เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ อสิกฺขิตสิกฺขํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ตติยกุมาริภูตสิกฺขาปทํ

**๗๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปริปุณฺณวีสติวสฺสํ กุมาริภูตํ เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ สิกฺขิตสิกฺขํ สเงฺฆน อสมฺมตํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อูนทฺวาทสวสฺสสิกฺขาปทํ

**๗๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี อูนทฺวาทสวสฺสา วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสสิกฺขาปทํ

**๗๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสา สเงฺฆน อสมฺมตา วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ขิยฺยนธมฺมสิกฺขาปทํ

**๗๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ‘‘อลํ ตาว เต, อเยฺย, วุฎฺฐาปิเตนา’’ติ วุจฺจมานา ‘‘สาธู’’ติ ปฏิสฺสุณิตฺวา สา ปจฺฉา ขิยฺยนธมฺมํ อาปชฺชเยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมสิกฺขมานนวุฎฺฐาปนสิกฺขาปทํ

**๗๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี สิกฺขมานํ ‘‘สเจ เม ตฺวํ, อเยฺย, จีวรํ ทสฺสสิ, เอวาหํ ตํ วุฎฺฐาเปสฺสามี’’ติ วตฺวา สา ปจฺฉา อนนฺตรายิกินี เนว วุฎฺฐาเปยฺย, น วุฎฺฐาปนาย อุสฺสุกฺกํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยสิกฺขมานนวุฎฺฐาปนสิกฺขาปทํ

**๗๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี สิกฺขมานํ ‘‘สเจ มํ ตฺวํ, อเยฺย, เทฺว วสฺสานิ อนุพนฺธิสฺสสิ, เอวาหํ ตํ วุฎฺฐาเปสฺสามี’’ติ วตฺวา สา ปจฺฉา อนนฺตรายิกินี เนว วุฎฺฐาเปยฺย, น วุฎฺฐาปนาย อุสฺสุกฺกํ กเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โสกาวาสสิกฺขาปทํ

**๗๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปุริสสํสฎฺฐํ กุมารกสํสฎฺฐํ จณฺฑิํ โสกาวาสํ สิกฺขมานํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อนนุญฺญาตสิกฺขาปทํ

**๘๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี มาตาปิตูหิ วา สามิเกน วา อนนุญฺญาตํ สิกฺขมานํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปาริวาสิกสิกฺขาปทํ

**๘๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปาริวาสิกฉนฺททาเนน สิกฺขมานํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อนุวสฺสสิกฺขาปทํ

**๘๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี อนุวสฺสํ วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

เอกวสฺสสิกฺขาปทํ

**๘๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี เอกํ วสฺสํ เทฺว วุฎฺฐาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

กุมาริภูตวคฺโค อฎฺฐโมฯ

ฉตฺตุปาหนสิกฺขาปทํ

**๘๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา ฉตฺตุปาหนํ ธาเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ยานสิกฺขาปทํ

**๘๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา ยาเนน ยาเยยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สงฺฆาณิสิกฺขาปทํ

**๘๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี สงฺฆาณึ ธาเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อิตฺถาลงฺการสิกฺขาปทํ

**๘๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี อิตฺถาลงฺการํ ธาเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

คนฺธวณฺณกสิกฺขาปทํ

**๘๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี คนฺธวณฺณเกน นหาเยยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

วาสิตกสิกฺขาปทํ

**๘๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี วาสิตเกน ปิญฺญาเกน นหาเยยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ภิกฺขุนิอุมฺมทฺทาปนสิกฺขาปทํ

**๙๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา อุมฺมทฺทาเปยฺย วา ปริมทฺทาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

สิกฺขมานอุมฺมทฺทาปนสิกฺขาปทํ

**๙๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี สิกฺขมานาย อุมฺมทฺทาเปยฺย วา ปริมทฺทาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

สามเณรีอุมฺมทฺทาปนสิกฺขาปทํ

**๙๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี สามเณริยา อุมฺมทฺทาเปยฺย วา ปริมทฺทาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

คิหินิอุมฺมทฺทาปนสิกฺขาปทํ

**๙๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี คิหินิยา อุมฺมทฺทาเปยฺย วา ปริมทฺทาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

อนาปุจฺฉาสิกฺขาปทํ

**๙๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุสฺส ปุรโต อนาปุจฺฉา อาสเน นิสีเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปญฺหาปุจฺฉนสิกฺขาปทํ

**๙๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี อโนกาสกตํ ภิกฺขุํ ปญฺหํ ปุเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อสํกจฺจิกสิกฺขาปทํ

**๙๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี อสํกจฺจิกา คามํ ปวิเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ฉตฺตุปาหนวโคฺค นวโมฯ

มุสาวาทสิกฺขาปทํ

**๙๗**. สมฺปชานมุสาวาเท ปาจิตฺติยํฯ

โอมสวาทสิกฺขาปทํ

**๙๘**. โอมสวาเท ปาจิตฺติยํฯ

เปสุญฺญสิกฺขาปทํ

**๙๙**. ภิกฺขุนิเปสุญฺเญ ปาจิตฺติยํฯ

ปทโสธมฺมสิกฺขาปทํ

**๑๐๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี อนุปสมฺปนฺนํ ปทโส ธมฺมํ วาเจยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมสหเสยฺยสิกฺขาปทํ

**๑๐๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี อนุปสมฺปนฺนาย อุตฺตริทิรตฺตติรตฺตํ สหเสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยสหเสยฺยสิกฺขาปทํ

**๑๐๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปุริเสน สหเสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ธมฺมเทสนาสิกฺขาปทํ

**๑๐๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปุริสสฺส อุตฺตริฉปฺปญฺจวาจาหิ ธมฺมํ เทเสยฺย อญฺญตฺร วิญฺญุนา อิตฺถิวิคฺคเหน, ปาจิตฺติยํฯ

ภูตาโรจนสิกฺขาปทํ

**๑๐๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี อนุปสมฺปนฺนาย อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อาโรเจยฺย, ภูตสฺมิํ ปาจิตฺติยํฯ

ทุฏฺฐุลฺลาโรจนสิกฺขาปทํ

**๑๐๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺติํ อนุปสมฺปนฺนาย อาโรเจยฺย อญฺญตฺร ภิกฺขุนิสมฺมุติยา, ปาจิตฺติยํฯ

ปถวีขณนสิกฺขาปทํ

**๑๐๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปถวิํ ขเณยฺย วา ขณาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

มุสาวาทวโคฺค ทสโมฯ

ภูตคามสิกฺขาปทํ

**๑๐๗**. ภูตคามปาตพฺยตาย ปาจิตฺติยํฯ

อญฺญวาทกสิกฺขาปทํ

**๑๐๘**. อญฺญวาทเก, วิเหสเก ปาจิตฺติยํฯ

อุชฺฌาปนกสิกฺขาปทํ

**๑๐๙**. อุชฺฌาปนเก, ขิยฺยนเก ปาจิตฺติยํฯ

ปฐมเสนาสนสิกฺขาปทํ

**๑๑๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี สงฺฆิกํ มญฺจํ วา ปีฐํ วา ภิสึ วา โกจฺฉํ วา อโชฺฌกาเส สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมนฺตี เนว อุทฺธเรยฺย, น อุทฺธราเปยฺย, อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุติยเสนาสนสิกฺขาปทํ

**๑๑๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี สงฺฆิเก วิหาเร เสยฺยํ สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา ตํ ปกฺกมนฺตี เนว อุทฺธเรยฺย, น อุทฺธราเปยฺย, อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อนุปขชฺชสิกฺขาปทํ

**๑๑๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี สงฺฆิเก วิหาเร ชานํ ปุพฺพุปคตํ ภิกฺขุนิํ อนุปขชฺช เสยฺยํ กเปฺปยฺย ‘‘ยสฺสา สมฺพาโธ ภวิสฺสติ, สา ปกฺกมิสฺสตี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทํ

**๑๑๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิํ กุปิตา อนตฺตมนา สงฺฆิกา วิหารา นิกฺกเฑฺฒยฺย วา นิกฺกฑฺฒาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

เวหาสกุฏิสิกฺขาปทํ

**๑๑๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี สงฺฆิเก วิหาเร อุปริเวหาสกุฏิยา อาหจฺจปาทกํ มญฺจํ วา ปีฐํ วา อภินิสีเทยฺย วา อภินิปเชฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

มหลฺลกวิหารสิกฺขาปทํ

**๑๑๕**. มหลฺลกํ ปน ภิกฺขุนิยา วิหารํ การยมานาย ยาว ทฺวารโกสา อคฺคฬฏฺฐปนาย, อาโลกสนฺธิปริกมฺมาย ทฺวตฺติจฺฉทนสฺส ปริยายํ อปฺปหริเต ฐิตาย อธิฏฺฐาตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ อปฺปหริเตปิ ฐิตา อธิฏฺฐเหยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สปฺปาณกสิกฺขาปทํ

**๑๑๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ สปฺปาณกํ อุทกํ ติณํ วา มตฺติกํ วา สิเญฺจยฺย วา สิญฺจาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ภูตคามวโคฺค เอกาทสโมฯ

อาวสถปิณฺฑสิกฺขาปทํ

**๑๑๗**. อคิลานาย ภิกฺขุนิยา เอโก อาวสถปิณฺโฑ ภุญฺชิตพฺโพฯ ตโต เจ อุตฺตริ ภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

คณโภชนสิกฺขาปทํ

**๑๑๘**. คณโภชเน อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, คิลานสมโย, จีวรทานสมโย , จีวรการสมโย, อทฺธานคมนสมโย, นาวาภิรุหนสมโย, มหาสมโย, สมณภตฺตสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

กาณมาตุสิกฺขาปทํ

**๑๑๙**. ภิกฺขุนึ ปเนว กุลํ อุปคตํ ปูเวหิ วา มเนฺถหิ วา อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺย, อากงฺขมานาย ภิกฺขุนิยา ทฺวตฺติปตฺตปูรา ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ ตโต เจ อุตฺตริ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, ปาจิตฺติยํฯ ทฺวตฺติปตฺตปูเร ปฏิคฺคเหตฺวา ตโต นีหริตฺวา ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ สํวิภชิตพฺพํ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

วิกาลโภชนสิกฺขาปทํ

**๑๒๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี วิกาเล ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

สนฺนิธิการกสิกฺขาปทํ

**๑๒๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี สนฺนิธิการกํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ

ทนฺตโปนสิกฺขาปทํ

**๑๒๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี อทินฺนํ มุขทฺวารํ อาหารํ อาหเรยฺย อญฺญตฺร อุทกทนฺตโปนา, ปาจิตฺติยํฯ

อุโยฺยชนสิกฺขาปทํ

**๑๒๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนึ ‘‘เอหาเยฺย, คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย ปวิสิสฺสามา’’ติ ตสฺสา ทาเปตฺวา วา อทาเปตฺวา วา อุโยฺยเชยฺย ‘‘คจฺฉาเยฺย, น เม ตยา สทฺธึ กถา วา นิสชฺชา วา ผาสุ โหติ, เอกิกาย เม กถา วา นิสชฺชา วา ผาสุ โหตี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

สโภชนสิกฺขาปทํ

**๑๒๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี สโภชเน กุเล อนุปขชฺช นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รโหปฏิจฺฉนฺนสิกฺขาปทํ

**๑๒๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปุริเสน สทฺธึ รโห ปฏิจฺฉเนฺน อาสเน นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รโหนิสชฺชสิกฺขาปทํ

**๑๒๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปุริเสน สทฺธึ เอเกเนกา รโห นิสชฺชํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โภชนวโคฺค ทฺวาทสโมฯ

จาริตฺตสิกฺขาปทํ

**๑๒๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี นิมนฺติตา สภตฺตา สมานา สนฺตึ ภิกฺขุนึ อนาปุจฺฉา ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา กุเลสุ จาริตฺตํ อาปเชฺชยฺย อญฺญตฺร สมยา, ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย, จีวรทานสมโย, จีวรการสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

มหานามสิกฺขาปทํ

**๑๒๘**. อคิลานาย ภิกฺขุนิยา จตุมาสปฺปจฺจยปวารณา สาทิตพฺพา อญฺญตฺร ปุนปวารณาย, อญฺญตฺร นิจฺจปวารณายฯ ตโต เจ อุตฺตริ สาทิเยยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุยฺยุตฺตเสนาสิกฺขาปทํ

**๑๒๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี อุยฺยุตฺตํ เสนํ ทสฺสนาย คเจฺฉยฺย อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา, ปาจิตฺติยํฯ

เสนาวาสสิกฺขาปทํ

**๑๓๐**. สิยา จ ตสฺสา ภิกฺขุนิยา โกจิเทว ปจฺจโย เสนํ คมนาย, ทิรตฺตติรตฺตํ ตาย ภิกฺขุนิยา เสนาย วสิตพฺพํฯ ตโต เจ อุตฺตริ วเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุโยฺยธิกสิกฺขาปทํ

**๑๓๑**. ทิรตฺตติรตฺตํ เจ ภิกฺขุนี เสนาย วสมานา อุโยฺยธิกํ วา พลคฺคํ วา เสนาพฺยูหํ วา อนีกทสฺสนํ วา คเจฺฉยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สุราปานสิกฺขาปทํ

**๑๓๒**. สุราเมรยปาเน ปาจิตฺติยํฯ

องฺคุลิปโตทกสิกฺขาปทํ

**๑๓๓**. องฺคุลิปโตทเก ปาจิตฺติยํฯ

หสธมฺมสิกฺขาปทํ

**๑๓๔**. อุทเก หสธเมฺม ปาจิตฺติยํฯ

อนาทริยสิกฺขาปทํ

**๑๓๕**. อนาทริเย ปาจิตฺติยํฯ

ภึสาปนสิกฺขาปทํ

**๑๓๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนึ ภึสาเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

จาริตฺตวคฺโค เตรสโมฯ

โชติสิกฺขาปทํ

**๑๓๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา วิสิพฺพนาเปกฺขา โชตึ สมาทเหยฺย วา สมาทหาเปยฺย วา อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา, ปาจิตฺติยํฯ

นหานสิกฺขาปทํ

**๑๓๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี โอเรนทฺธมาสํ นหาเยยฺย อญฺญตฺร สมยา, ปาจิตฺติยํฯ ตตฺถายํ สมโย ‘‘ทิยโฑฺฒ มาโส เสโส คิมฺหาน’’นฺติ ‘‘วสฺสานสฺส ปฐโม มาโส’’ อิเจฺจเต อฑฺฒเตยฺยมาสา อุณฺหสมโย, ปริฬาหสมโย, คิลานสมโย, กมฺมสมโย, อทฺธานคมนสมโย, วาตวุฏฺฐิสมโย, อยํ ตตฺถ สมโยฯ

ทุพฺพณฺณกรณสิกฺขาปทํ

**๑๓๙**. นวํ ปน ภิกฺขุนิยา จีวรลาภาย ติณฺณํ ทุพฺพณฺณกรณานํ อญฺญตรํ ทุพฺพณฺณกรณํ อาทาตพฺพํ นีลํ วา กทฺทมํ วา กาฬสามํ วาฯ อนาทา เจ ภิกฺขุนี ติณฺณํ ทุพฺพณฺณกรณานํ อญฺญตรํ ทุพฺพณฺณกรณํ นวํ จีวรํ ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

วิกปฺปนสิกฺขาปทํ

**๑๔๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา สิกฺขมานาย วา สามเณรสฺส วา สามเณริยา วา สามํ จีวรํ วิกเปฺปตฺวา อปจฺจุทฺธารณํ ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อปนิธาปนสิกฺขาปทํ

**๑๔๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา ปตฺตํ วา จีวรํ วา นิสีทนํ วา สูจิฆรํ วา กายพนฺธนํ วา อปนิเธยฺย วา อปนิธาเปยฺย วา อนฺตมโส หสาเปกฺขาปิ, ปาจิตฺติยํฯ

สญฺจิจฺจสิกฺขาปทํ

**๑๔๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สปฺปาณกสิกฺขาปทํ

**๑๔๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ สปฺปาณกํ อุทกํ ปริภุเญฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อุโกฺกฏนสิกฺขาปทํ

**๑๔๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ ยถาธมฺมํ นิหตาธิกรณํ ปุนกมฺมาย อุโกฺกเฏยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

เถยฺยสตฺถสิกฺขาปทํ

**๑๔๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ เถยฺยสเตฺถน สทฺธิํ สํวิธาย เอกทฺธานมคฺคํ ปฎิปเชฺชยฺย อนฺตมโส คามนฺตรมฺปิ, ปาจิตฺติยํฯ

อริฏฺฐสิกฺขาปทํ

**๑๔๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี เอวํ วเทยฺย ‘‘ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฎิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา’’ติฯ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ‘‘มาเยฺย เอวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภาจิกฺขิ, น หิ สาธุ ภควโต อพฺภกฺขานํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อเนกปริยาเยนาเยฺย อนฺตรายิกา ธมฺมา อนฺตรายิกา วุตฺตา ภควตา, อลญฺจ ปน เต ปฎิเสวโต อนฺตรายายา’’ติฯ เอวญฺจ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺพา ตสฺส ปฎินิสฺสคฺคายฯ ยาวตติยเญฺจ สมนุภาสิยมานา ตํ ปฎินิสฺสเชฺชยฺย, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฎินิสฺสเชฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

โชติวโคฺค จุทฺทสโมฯ

อุกฺขิตฺตสโมฺภคสิกฺขาปทํ

**๑๔๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ ตถาวาทินิยา ภิกฺขุนิยา อกฎานุธมฺมาย ตํ ทิฎฺฐิํ อปฺปฎินิสฺสฎฺฐาย สทฺธิํ สมฺภุเญฺชยฺย วา, สํวเสยฺย วา, สห วา เสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

กณฺฎกสิกฺขาปทํ

**๑๔๘**. สมณุเทฺทสาปิ เจ เอวํ วเทยฺย ‘‘ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฎิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา’’ติฯ สา สมณุเทฺทสา ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ‘‘มาเยฺย, สมณุเทฺทเส เอวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภาจิกฺขิ, น หิ สาธุ ภควโต อพฺภกฺขานํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อเนกปริยาเยนาเยฺย, สมณุเทฺทเส อนฺตรายิกา ธมฺมา อนฺตรายิกา วุตฺตา ภควตา, อลญฺจ ปน เต ปฎิเสวโต อนฺตรายายา’’ติฯ เอวญฺจ สา สมณุเทฺทสา ภิกฺขุนีหิ วุจฺจมานา ตเถว ปคฺคเณฺหยฺย, สา สมณุเทฺทสา ภิกฺขุนีหิ เอวมสฺส วจนียา ‘‘อชฺชตเคฺค เต, อเยฺย, สมณุเทฺทเส น เจว โส ภควา สตฺถา อปทิสิตโพฺพ, ยมฺปิ จญฺญา สมณุเทฺทสา ลภนฺติ ภิกฺขุนีหิ สทฺธิํ ทิรตฺตติรตฺตํ สหเสยฺยํ, สาปิ เต นตฺถิ, จร ปิเร, วินสฺสา’’ติฯ ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ ตถานาสิตํ สมณุเทฺทสํ อุปลาเปยฺย วา, อุปฎฺฐาเปยฺย วา, สมฺภุเญฺชยฺย วา, สห วา เสยฺยํ กเปฺปยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สหธมฺมิกสิกฺขาปทํ

**๑๔๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ สหธมฺมิกํ วุจฺจมานา เอวํ วเทยฺย ‘‘น ตาวาหํ, อเยฺย, เอตสฺมิํ สิกฺขาปเท สิกฺขิสฺสามิ, ยาว น อญฺญํ ภิกฺขุนิํ พฺยตฺตํ วินยธรํ ปริปุจฺฉามี’’ติ, ปาจิตฺติยํฯ สิกฺขมานาย, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิยา อญฺญาตพฺพํ ปริปุจฺฉิตพฺพํ ปริปญฺหิตพฺพํ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

วิเลขนสิกฺขาปทํ

**๑๕๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน เอวํ วเทยฺย ‘‘กึ ปนิเมหิ ขุทฺทานุขุทฺทเกหิ สิกฺขาปเทหิ อุทฺทิฏฺเฐหิ, ยาวเทว กุกฺกุจฺจาย วิเหสาย วิเลขาย สํวตฺตนฺตี’’ติ, สิกฺขาปทวิวณฺณเก ปาจิตฺติยํฯ

โมหนสิกฺขาปทํ

**๑๕๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี อนฺวทฺธมาสํ ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน เอวํ วเทยฺย ‘‘อิทาเนว โข อหํ, อเยฺย, ชานามิ อยมฺปิ กิร ธโมฺม สุตฺตาคโต สุตฺตปริยาปโนฺน อนฺวทฺธมาสํ อุเทฺทสํ อาคจฺฉตี’’ติ, ตเญฺจ ภิกฺขุนึ อญฺญา ภิกฺขุนิโย ชาเนยฺยุํ นิสินฺนปุพฺพํ อิมาย ภิกฺขุนิยา ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน, โก ปน วาโท ภิโยฺย, น จ ตสฺสา ภิกฺขุนิยา อญฺญาณเกน มุตฺติ อตฺถิ, ยญฺจ ตตฺถ อาปตฺตึ อาปนฺนา, ตญฺจ ยถาธโมฺม กาเรตโพฺพ, อุตฺตริ จสฺสา โมโห อาโรเปตโพฺพ ‘‘ตสฺสา เต, อเยฺย, อลาภา, ตสฺสา เต ทุลฺลทฺธํ, ยํ ตฺวํ ปาติโมเกฺข อุทฺทิสฺสมาเน น สาธุกํ อฏฺฐึ กตฺวา มนสิ กโรสี’’ติ, อิทํ ตสฺมึ โมหนเก ปาจิตฺติยํฯ

ปหารสิกฺขาปทํ

**๑๕๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา กุปิตา อนตฺตมนา ปหารํ ทเทยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ตลสตฺติกสิกฺขาปทํ

**๑๕๓**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา กุปิตา อนตฺตมนา ตลสตฺติกํ อุคฺคิเรยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

อมูลกสิกฺขาปทํ

**๑๕๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนึ อมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน อนุทฺธํเสยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

สญฺจิจฺจสิกฺขาปทํ

**๑๕๕**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิยา สญฺจิจฺจ กุกฺกุจฺจํ อุปทเหยฺย ‘‘อิติสฺสา มุหุตฺตมฺปิ อผาสุ ภวิสฺสตี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

อุปสฺสุติ สิกฺขาปทํ

**๑๕๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีนํ ภณฺฑนชาตานํ กลหชาตานํ วิวาทาปนฺนานํ อุปสฺสุตึ ติเฏฺฐยฺย ‘‘ยํ อิมา ภณิสฺสนฺติ, ตํ โสสฺสามี’’ติ เอตเทว ปจฺจยํ กริตฺวา อนญฺญํ, ปาจิตฺติยํฯ

ทิฏฺฐิวโคฺค ปนฺนรสโมฯ

กมฺมปฺปฏิพาหนสิกฺขาปทํ

**๑๕๗**. ยา ปน ภิกฺขุนี ธมฺมิกานํ กมฺมานํ ฉนฺทํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนธมฺมํ อาปเชฺชยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ฉนฺทํอทตฺวาคมนสิกฺขาปทํ

**๑๕๘**. ยา ปน ภิกฺขุนี สเงฺฆ วินิจฺฉยกถาย วตฺตมานาย ฉนฺทํ อทตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

ทุพฺพลสิกฺขาปทํ

**๑๕๙**. ยา ปน ภิกฺขุนี สมเคฺคน สเงฺฆน จีวรํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนธมฺมํ อาปเชฺชยฺย ''ยถาสนฺถุตํ ภิกฺขุนิโย สงฺฆิกํ ลาภํ ปริณาเมนฺตี''ติ, ปาจิตฺติยํฯ

ปริณามนสิกฺขาปทํ

**๑๖๐**. ยา ปน ภิกฺขุนี ชานํ สงฺฆิกํ ลาภํ ปริณตํ ปุคฺคลสฺส ปริณาเมยฺย, ปาจิตฺติยํฯ

รตนสิกฺขาปทํ

**๑๖๑**. ยา ปน ภิกฺขุนี รตนํ วา รตนสมฺมตํ วา อญฺญตฺร อชฺฌารามา วา อชฺฌาวสถา วา อุคฺคเณฺหยฺย วา อุคฺคณฺหาเปยฺย วา, ปาจิตฺติยํฯ รตนํ วา ปน ภิกฺขุนิยา รตนสมฺมตํ วา อชฺฌาราเม วา อชฺฌาวสเถ วา อุคฺคเหตฺวา วา อุคฺคหาเปตฺวา วา นิกฺขิปิตพฺพํ ''ยสฺส ภวิสฺสติ, โส หริสฺสตี''ติ, อยํ ตตฺถ สามีจิฯ

สูจิฆรสิกฺขาปทํ

**๑๖๒**. ยา ปน ภิกฺขุนี อฏฺฐิมยํ วา ทนฺตมยํ วา วิสาณมยํ วา สูจิฆรํ การาเปยฺย, เภทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

มญฺจปีฐสิกฺขาปทํ

**๑๖๓**. นวํ ปน ภิกฺขุนิยา มญฺจํ วา ปีฐํ วา การยมานาย อฏฺฐงฺคุลปาทกํ กาเรตพฺพํ สุคตงฺคุเลน อญฺญตฺร เหฏฺฐิมาย อฏนิยาฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

ตูโลนทฺธสิกฺขาปทํ

**๑๖๔**. ยา ปน ภิกฺขุนี มญฺจํ วา ปีฐํ วา ตูโลนทฺธํ การาเปยฺย, อุทฺทาลนกํ ปาจิตฺติยํฯ

กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิสิกฺขาปทํ

**๑๖๕**. กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทึ ปน ภิกฺขุนิยา การยมานาย ปมาณิกา กาเรตพฺพา, ตตฺริทํ ปมาณํ, ทีฆโส จตโสฺส วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ เทฺว วิทตฺถิโยฯ ตํ อติกฺกาเมนฺติยา เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ

นนฺทสิกฺขาปทํ

**๑๖๖**. ยา ปน ภิกฺขุนี สุคตจีวรปฺปมาณํ จีวรํ การาเปยฺย, อติเรกํ วา, เฉทนกํ ปาจิตฺติยํฯ ตตฺริทํ สุคตสฺส สุคตจีวรปฺปมาณํ, ทีฆโส นว วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา, ติริยํ ฉ วิทตฺถิโย, อิทํ สุคตสฺส สุคตจีวรปฺปมาณนฺติฯ

ธมฺมิกวโคฺค โสฬสโมฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข, อยฺยาโย, ฉสฏฺฐิสตา ปาจิตฺติยา ธมฺมาฯ ตตฺถายฺยาโย, ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุทฺเธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

ปาจิตฺติยา นิฏฺฐิตาฯ

**ปาฏิเทสนียา**

อิเม โข ปนายฺยาโย อฏฺฐ ปาฏิเทสนียา

ธมฺมา อุทฺเทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

สปฺปิวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๑. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา สปฺปึ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย, ปฏิเทเสตพฺพํ ตาย ภิกฺขุนิยา ‘‘คารยฺหํ, อเยฺย, ธมฺมํ อาปชฺชึ อสปฺปายํ ปาฏิเทสนียํ, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติฯ

เตลวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๒. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา เตลํ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย…เป.… ตํ ปฏิเทเสมีติฯ

มธุวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๓. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา มธุํ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย…เป.… ตํ ปฏิเทเสมีติฯ

ผาณิตวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๔. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา ผาณิตํ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย…เป.… ตํ ปฏิเทเสมีติฯ

มจฺฉวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๕. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา มจฺฉํ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย…เป.… ตํ ปฏิเทเสมีติฯ

มํสวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๖. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา มํสํ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย…เป.… ตํ ปฏิเทเสมีติฯ

ขีรวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๗. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา ขีรํ วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺย…เป.… ตํ ปฏิเทเสมีติฯ

ทธิวิญฺญาปนสิกฺขาปทํ

๘. ยา ปน ภิกฺขุนี อคิลานา ทธึ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชยฺย, ปฏิเทเสตพฺพํ ตาย ภิกฺขุนิยา ‘‘คารยฺหํ, อเยฺย, ธมฺมํ อาปชฺชึ อสปฺปายํ ปาฏิเทสนียํ, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข, อยฺยาโย, อฏฺฐ ปาฏิเทสนียา ธมฺมาฯ ตตฺถายฺยาโย, ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

ปาฏิเทสนียา นิฏฺฐิตาฯ

**เสขิยา**

อิเม โข ปนายฺยาโย, เสขิยา ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

ปริมณฺฑลสิกฺขาปทํ

๑. ปริมณฺฑลํ นิวาเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒. ปริมณฺฑลํ ปารุปิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สุปฺปฏิจฺฉนฺนสิกฺขาปทํ

๓. สุปฺปฏิจฺฉนฺนา อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๔. สุปฺปฏิจฺฉนฺนา อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สุสํวุตสิกฺขาปทํ

๕. สุสํวุตา อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๖. สุสํวุตา อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอกฺขิตฺตจกฺขุสิกฺขาปทํ

๗. โอกฺขิตฺตจกฺขุนี อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๘. โอกฺขิตฺตจกฺขุนี อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุกฺขิตฺตกสิกฺขาปทํ

๙. น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๐. น อุกฺขิตฺตกาย อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปริมณฺฑลวคฺโค ปฐโมฯ

อุชฺชคฺฆิกสิกฺขาปทํ

๑๑. น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๒. น อุชฺชคฺฆิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุจฺจสทฺทสิกฺขาปทํ

๑๓. อปฺปสทฺทา อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๔. อปฺปสทฺทา อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กายปฺปจาลกสิกฺขาปทํ

๑๕. น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๖. น กายปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

พาหุปฺปจาลกสิกฺขาปทํ

๑๗. น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๑๘. น พาหุปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สีสปฺปจาลกสิกฺขาปทํ

๑๙. น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒๐. น สีสปฺปจาลกํ อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุชฺชคฺฆิกวคฺโค ทุติโยฯ

ขมฺภกตสิกฺขาปทํ

๒๑. น ขมฺภกตา อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒๒. น ขมฺภกตา อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอคุณฺฐิตสิกฺขาปทํ

๒๓. น โอคุณฺฐิตา อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

๒๔. น โอคุณฺฐิตา อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุกฺกุฏิกสิกฺขาปทํ

๒๕. น อุกฺกุฏิกาย อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปลฺลตฺถิกสิกฺขาปทํ

**๒๖**. น ปลฺลตฺถิกาย อนฺตรฆเร นิสีทิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สกฺกจฺจปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

**๒๗**. สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปตฺตสญฺญีนีปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

**๒๘**. ปตฺตสญฺญินี ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สมสูปกปฏิคฺคหณสิกฺขาปทํ

**๒๙**. สมสูปกํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สมติตฺติกสิกฺขาปทํ

**๓๐**. สมติตฺติกํ ปิณฺฑปาตํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ขมฺภกตวคฺโค ตติโยฯ

สกฺกจฺจภุญฺชนสิกฺขาปทํ

**๓๑**. สกฺกจฺจํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปตฺตสญฺญีนีภุญฺชนสิกฺขาปทํ

**๓๒**. ปตฺตสญฺญินี ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สปทานสิกฺขาปทํ

**๓๓**. สปทานํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สมสูปกสิกฺขาปทํ

**๓๔**. สมสูปกํ ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

น ถูปกตสิกฺขาปทํ

**๓๕**. น ถูปกโต โอมทฺทิตฺวา ปิณฺฑปาตํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอทนปฺปฏิจฺฉาทนสิกฺขาปทํ

**๓๖**. น สูปํ วา พฺยญฺชนํ วา โอทเนน ปฏิจฺฉาเทสฺสามิ ภิโยฺยกมฺยตํ อุปาทายาติ สิกฺขา กรณียาฯ

สูโปทนวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ

**๓๗**. น สูปํ วา โอทนํ วา อคิลานา อตฺตโน อตฺถาย วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุชฺฌานสญฺญินีสิกฺขาปทํ

**๓๘**. น อุชฺฌานสญฺญินี ปเรสํ ปตฺตํ โอโลเกสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กพฬสิกฺขาปทํ

**๓๙**. นาติมหนฺตํ กพฬํ กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อาโลปสิกฺขาปทํ

**๔๐**. ปริมณฺฑลํ อาโลปํ กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สกฺกจฺจวคฺโค จตุตฺโถฯ

อนาหฏสิกฺขาปทํ

**๔๑**. น อนาหเฏ กพเฬ มุขทฺวารํ วิวริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ภุญฺชมานสิกฺขาปทํ

**๔๒**. น ภุญฺชมานา สพฺพหตฺถํ มุเข ปกฺขิปิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สกพฬสิกฺขาปทํ

**๔๓**. น สกพเฬน มุเขน พฺยาหริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปิณฺฑุกฺเขปกสิกฺขาปทํ

**๔๔**. น ปิณฺฑุกฺเขปกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กพฬาวจฺเฉทกสิกฺขาปทํ

**๔๕**. น กพฬาวจฺเฉทกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อวคณฺฑการกสิกฺขาปทํ

**๔๖**. น อวคณฺฑการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

หตฺถนิทฺธุนกสิกฺขาปทํ

**๔๗**. น หตฺถนิทฺธุนกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สิตฺถาวการกสิกฺขาปทํ

**๔๘**. น สิตฺถาวการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ชิวฺหานิจฺฉารกสิกฺขาปทํ

**๔๙**. น ชิวฺหานิจฺฉารกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

จปุจปุการกสิกฺขาปทํ

**๕๐**. น จปุจปุการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

กพฬวโคฺค ปญฺจโมฯ

สุรุสุรุการกสิกฺขาปทํ

**๕๑**. น สุรุสุรุการกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

หตฺถนิเลฺลหกสิกฺขาปทํ

**๕๒**. น หตฺถนิเลฺลหกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปตฺตนิเลฺลหกสิกฺขาปทํ

**๕๓**. น ปตฺตนิเลฺลหกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอฏฺฐนิเลฺลหกสิกฺขาปทํ

**๕๔**. น โอฏฺฐนิเลฺลหกํ ภุญฺชิสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สามิสสิกฺขาปทํ

**๕๕**. น สามิเสน หเตฺถน ปานียถาลกํ ปฏิคฺคเหสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สสิตฺถกสิกฺขาปทํ

**๕๖**. น สสิตฺถกํ ปตฺตโธวนํ อนฺตรฆเร ฉเฑฺฑสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฉตฺตปาณิสิกฺขาปทํ

**๕๗**. น ฉตฺตปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ทณฺฑปาณิสิกฺขาปทํ

**๕๘**. น ทณฺฑปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สตฺถปาณิสิกฺขาปทํ

**๕๙**. น สตฺถปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อาวุธปาณิสิกฺขาปทํ

๖๐. น อาวุธปาณิสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สุรุสุรุวโคฺค ฉโฏฺฐฯ

ปาทุกสิกฺขาปทํ

๖๑. น ปาทุการุฬฺหสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุปาหนสิกฺขาปทํ

๖๒. น อุปาหนารุฬฺหสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ยานสิกฺขาปทํ

๖๓. น ยานคตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

สยนสิกฺขาปทํ

๖๔. น สยนคตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปลฺลตฺถิกสิกฺขาปทํ

๖๕. น ปลฺลตฺถิกาย นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

เวฐิตสิกฺขาปทํ

๖๖. น เวฐิตสีสสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

โอคุณฺฐิตสิกฺขาปทํ

๖๗. น โอคุณฺฐิตสีสสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฉมาสิกฺขาปทํ

๖๘. น ฉมายํ นิสีทิตฺวา อาสเน นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

นีจาสนสิกฺขาปทํ

๖๙. น นีเจ อาสเน นิสีทิตฺวา อุเจฺจ อาสเน นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฐิตาสิกฺขาปทํ

๗๐. น ฐิตา นิสินฺนสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปจฺฉโตคจฺฉนฺตีสิกฺขาปทํ

**๗๑**. น ปจฺฉโต คจฺฉนฺตี ปุรโต คจฺฉนฺตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุปฺปเถนคจฺฉนฺตีสิกฺขาปทํ

**๗๒**. น อุปฺปเถน คจฺฉนฺตี ปเถน คจฺฉนฺตสฺส อคิลานสฺส ธมฺมํ เทเสสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ฐิตาอุจฺจารสิกฺขาปทํ

**๗๓**. น ฐิตา อคิลานา อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

หริเตอุจฺจารสิกฺขาปทํ

**๗๔**. น หริเต อคิลานา อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

อุทเกอุจฺจารสิกฺขาปทํ

**๗๕**. น อุทเก อคิลานา อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา กริสฺสามีติ สิกฺขา กรณียาฯ

ปาทุกวโคฺค สตฺตโมฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข, อยฺยาโย, เสขิยา ธมฺมาฯ ตตฺถายฺยาโย, ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

เสขิยา นิฏฺฐิตาฯ

**อธิกรณสมถา**

อิเม โข ปนายฺยาโย, สตฺต อธิกรณสมถา

ธมฺมา อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺติฯ

อุปฺปนฺนุปฺปนฺนานํ อธิกรณานํ สมถาย วูปสมาย สมฺมุขาวินโย ทาตโพฺพฯ

สติวินโย ทาตโพฺพฯ

อมูฬฺหวินโย ทาตโพฺพฯ

ปฏิญฺญาย กาเรตพฺพํฯ

เยภุยฺยสิกาฯ

ตสฺสปาปิยสิกาฯ

ติณวตฺถารโกติฯ

อุทฺทิฏฺฐา โข อยฺยาโย สตฺต อธิกรณสมถา ธมฺมาฯ ตตฺถายฺยาโย ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา , ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุทฺเธตฺถายฺยาโย, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามีติฯ

อธิกรณสมถา นิฏฺฐิตาฯ

อุทฺทิฏฺฐํ โข อยฺยาโย นิทานํ,

อุทฺทิฏฺฐา อฏฺฐ ปาราชิกา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา สตฺตรส สงฺฆาทิเสสา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา ฉสฏฺฐิ สตา ปาจิตฺติยา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา อฏฺฐ ปาฏิเทสนียา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา เสขิยา ธมฺมา,

อุทฺทิฏฺฐา สตฺต อธิกรณสมถา ธมฺมา, เอตฺตกํ ตสฺส ภควโต สุตฺตาคตํ สุตฺตปริยาปนฺนํ อนฺวทฺธมาสํ อุเทฺทสํ อาคจฺฉติ, ตตฺถ สพฺพาเหว สมคฺคาหิ สโมฺมทมานาหิ อวิวทมานาหิ สิกฺขิตพฺพนฺติฯ

วิตฺถารุเทฺทโส จตุโตฺถฯ

ภิกฺขุนิปาติโมกฺขํ นิฏฺฐิตํฯ

ฯ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ

# กงฺขาวิตรณี-อฏฺฐกถา

**คนฺถารมฺภกถา**

พุทฺธํ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ, วิปฺปสเนฺนน เจตสา;
วนฺทิตฺวา วนฺทนามาน, ปูชาสกฺการภาชนํฯ

เถรวํสปฺปทีปานํ, ถิรานํ วินยกฺกเม;
ปุพฺพาจริยสีหานํ, นโม กตฺวา กตญฺชลีฯ

ปาโมกฺขํ อนวชฺชานํ, ธมฺมานํ ยํ มเหสินา;
มุขํ โมกฺขปฺปเวสาย, ปาติโมกฺขํ ปกาสิตํฯ

สูรเตน นิวาเตน, สุจิสเลฺลขวุตฺตินา;
วินยาจารยุเตฺตน, **โสณเตฺถเรน** ยาจิโตฯ

ตตฺถ สญฺชาตกงฺขานํ, ภิกฺขูนํ ตสฺส วณฺณนํ;
กงฺขาวิตรณตฺถาย, ปริปุณฺณวินิจฺฉยํฯ

มหาวิหารวาสีนํ, วาจนามคฺคนิสฺสิตํ;
วตฺตยิสฺสามิ นาเมน, **กงฺขาวิตรณิํ** สุภนฺติฯ

# นิทานวณฺณนา

ตตฺถ **ปาติโมกฺข**นฺติ ปอติโมกฺขํ อติปโมกฺขํ อติเสฏฺฐํ อติอุตฺตมนฺติ อโตฺถฯ อิติ อิมินา วจนเตฺถน เอกวิธมฺปิ สีลคนฺถเภทโต ทุวิธํ โหติฯ ตถา หิ ‘‘ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรตี’’ติ (ม. นิ. ๑.๖๙; ๓.๗๕; วิภ. ๕๐๘) จ ‘‘อาทิเมตํ มุขเมตํ ปมุขเมตํ กุสลานํ ธมฺมานํ, เตน วุจฺจติ ปาติโมกฺข’’นฺติ (มหาว. ๑๓๕) จ อาทีสุ สีลํ ปาติโมกฺขนฺติ วุจฺจติ, ‘‘อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺตี’’ติอาทีสุ (ปาจิ. ๑๔๗; อ. นิ. ๘.๕๒; ๑๐.๓๓) คโนฺถ ปาติโมกฺขนฺติ วุจฺจติฯ ตตฺถ **สีลํ** โย นํ ปาติ รกฺขติ, ตํ โมเกฺขติ โมจยติ อาปายิกาทีหิ ทุเกฺขหิ, อตฺตานุวาทาทีหิ วา ภเยหีติ ปาติโมกฺขํฯ **คโนฺถ** ปน ตสฺส ปาติโมกฺขสฺส โชตกตฺตา ปาติโมกฺขนฺติ วุจฺจติฯ อาทิมฺหิ ปน วุโตฺต วจนโตฺถ อุภินฺนมฺปิ สาธารโณ โหติฯ

ตตฺถายํ วณฺณนา สีลปาติโมกฺขสฺสาปิ ยุชฺชติ คนฺถปาติโมกฺขสฺสาปิ, คเนฺถ หิ วณฺณิเต ตสฺส อโตฺถ วณฺณิโตว โหติฯ ตํ ปเนตํ คนฺถปาติโมกฺขํ ภิกฺขุปาติโมกฺขํ ภิกฺขุนิปาติโมกฺขนฺติ ทุวิธํ โหติ ฯ ตตฺถ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ’’ติอาทิกํ (มหาว. ๑๓๔) ปญฺจหิ อุเทฺทสปริเจฺฉเทหิ ววตฺถิตํ ***ภิกฺขุปาติโมกฺขํ,*** ‘‘สุณาตุ เม, อเยฺย, สโงฺฆ’’ติอาทิกํ จตูหิ อุเทฺทสปริเจฺฉเทหิ ววตฺถิตํ ***ภิกฺขุนิปาติโมกฺขํ***ฯ ตตฺถ ภิกฺขุปาติโมเกฺข ปญฺจ อุเทฺทสา นาม นิทานุเทฺทโส, ปาราชิกุเทฺทโส, สงฺฆาทิเสสุเทฺทโส, อนิยตุเทฺทโส , วิตฺถารุเทฺทโสติฯ ตตฺถ นิทานุเทฺทโส ตาว ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ…เป.… อาวิกตา หิสฺส ผาสุ โหติ, ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, ปริสุเทฺธตฺถายสฺมโนฺต, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติ วตฺวา ‘‘อุทฺทิฏฺฐํ โข อายสฺมโนฺต นิทาน’’นฺติอาทินา นเยน อวเสเส สุเตน สาวิเต อุทฺทิโฏฺฐ โหติฯ ปาราชิกุเทฺทสาทีนํ ปริเจฺฉทา นิทานสฺส อาทิโต ปฏฺฐาย ปาราชิกาทีนิ โอสาเปตฺวา โยเชตพฺพาฯ วิตฺถาโร วิตฺถาโรเยว ฯ ‘‘อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพ’’นฺติ (มหาว. ๑๕๐; ปริ. ๓๒๕) วจนโต ปน ปาราชิกุเทฺทสาทีสุ ยสฺมิํ วิปฺปกเต อนฺตราโย อุปฺปชฺชติ, เตน สทฺธิํ อวเสสํ สุเตน สาเวตพฺพํฯ นิทานุเทฺทเส ปน อนิฏฺฐิเต สุเตน สาเวตพฺพํ นาม นตฺถิฯ ภิกฺขุนิปาติโมเกฺข ปน อนิยตุเทฺทโส ปริหายติ, เสสํ วุตฺตนยเมวฯ เอวเมเตสํ ปญฺจหิ เจว จตูหิ จ อุเทฺทสปริเจฺฉเทหิ ววตฺถิตานํ ทฺวินฺนมฺปิ ปาติโมกฺขานํ อยํ วณฺณนา ภวิสฺสติฯ ยสฺมา ปเนตฺถ ภิกฺขุปาติโมกฺขํ ปฐมํ, ตสฺมา ตสฺส ตาว วณฺณนตฺถมิทํ วุจฺจติฯ

> ‘‘สุณาตุ เม’’ติอาทีนํ, ปทานํ อตฺถนิจฺฉยํ;
> ภิกฺขโว สีลสมฺปนฺนา, สิกฺขากามา สุณนฺตุ เมติฯ

เอตฺถ หิ **สุณาตู**ติอิทํ สวนาณตฺติวจนํฯ **เม**ติ โย สาเวติ, ตสฺส อตฺตนิเทฺทสวจนํฯ ***ภเนฺต***ติ สคารวสปฺปติสฺสวจนํฯ **สโงฺฆ**ติ ปุคฺคลสมูหวจนํฯ สพฺพเมว เจตํ ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน ปฐมํ วตฺตพฺพวจนํฯ ภควตา หิ ปาติโมกฺขุเทฺทสํ อนุชานเนฺตน ราชคเห วุตฺตํ, ตสฺมา โย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสติ, เตน สเจ สงฺฆเตฺถโร โหติ, ‘‘อาวุโส’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ นวกตโร โหติ, ปาฬิยํ (มหาว. ๑๓๔) อาคตนเยเนว ‘‘ภเนฺต’’ติ วตฺตพฺพํฯ สงฺฆเตฺถโร วา หิ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺย ‘‘เถราธิกํ ปาติโมกฺข’’นฺติวจนโต (มหาว. ๑๕๔), นวกตโร วา ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โย ตตฺถ ภิกฺขุ พฺยโตฺต ปฏิพโล, ตสฺสาเธยฺยํ ปาติโมกฺข’’นฺติวจนโต (มหาว. ๑๕๕)ฯ

‘‘สโงฺฆ’’ติอิมินา ปน ปเทน กิญฺจาปิ อวิเสสโต ปุคฺคลสมูโห วุโตฺต, อถ โข โส ทกฺขิเณยฺยสโงฺฆ, สมฺมุติสโงฺฆ จาติ ทุวิโธ โหติฯ ตตฺถ **ทกฺขิเณยฺยสโงฺฆ**ติ อฏฺฐ อริย

ปุคฺคลสมูโห วุจฺจติฯ **สมฺมุติสงฺโฆ**ติ อวิเสเสน ภิกฺขุสมูโห, โส อิธ อธิเปฺปโตฯ โส ปเนส กมฺมวเสน ปญฺจวิโธ (มหาว. ๓๘๘) โหติ – จตุวคฺโค ปญฺจวคฺโค ทสวคฺโค วีสติวคฺโค อติเรกวีสติวคฺโคติฯ ตตฺถ **จตุวเคฺคน** ฐเปตฺวา อุปสมฺปทปวารณอพฺภานานิ สพฺพํ สงฺฆกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ **ปญฺจวเคฺคน** ฐเปตฺวา มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อุปสมฺปทญฺจ อพฺภานกมฺมญฺจ สพฺพํ สงฺฆกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ **ทสวเคฺคน** อพฺภานกมฺมมตฺตํ ฐเปตฺวา สพฺพํ สงฺฆกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ **วีสติวเคฺคน** น กิญฺจิ สงฺฆกมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติ, ตถา **อติเรกวีสติวเคฺคน**ฯโส ปน จตุวคฺคาทินา สเงฺฆน กตฺตพฺพํ กมฺมํ อูนกตเรน กาตุํ น วฏฺฏติ, อติเรเกน ปน วฏฺฏตีติ ทสฺสนตฺถํ วุโตฺตฯ อิมสฺมิํ ปนเตฺถ จตุวคฺคํ อุปาทาย สโพฺพปิ สมฺมุติสงฺโฆ อธิเปฺปโตฯ

**อชฺชุโปสโถ**ติ อชฺช อุโปสถทิวโส, เอเตน อนุโปสถทิวสํ ปฏิกฺขิปติฯ **ปนฺนรโส**ติ อิมินา อญฺญํ อุโปสถทิวสํ ปฏิกฺขิปติฯ ทิวสวเสน หิ ตโย อุโปสถา จาตุทฺทสิโก ปนฺนรสิโก สามคฺคิอุโปสโถติ, เอวํ ตโย อุโปสถา วุตฺตาฯ ตตฺถ เหมนฺตคิมฺหวสฺสานานํ ติณฺณํ อุตูนํ ตติยสตฺตมปเกฺขสุ เทฺว เทฺว กตฺวา ฉ **จาตุทฺทสิกา,** อวเสสา อฏฺฐารส **ปนฺนรสิกา**ติ เอวํ เอกสํวจฺฉเร จตุวีสติ อุโปสถา, อิทํ ตาว ปกติจาริตฺตํฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สกิํ ปกฺขสฺส จาตุทฺทเส วา ปนฺนรเส วา ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุ’’นฺติ (มหาว. ๑๓๖) วจนโต ปน ‘‘อาคนฺตุเกหิ อาวาสิกานํ อนุวตฺติตพฺพ’’นฺติอาทิวจนโต (มหาว. ๑๗๘) จ ตถารูปปจฺจเย สติ อญฺญสฺมิมฺปิ จาตุทฺทเส อุโปสถํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ปุริมวสฺสํวุฏฺฐานํ ปน ปุพฺพกตฺติกปุณฺณมา วา, เตสํเยว สเจ ภณฺฑนการเกหิ อุปทฺทุตา ปวารณํ ปจฺจุกฺกฑฺฒนฺติ, อถ ปุพฺพกตฺติกมาสสฺส กาฬปกฺขจาตุทฺทโส วา, ปจฺฉิมกตฺติกปุณฺณมา วา, ปจฺฉิมวสฺสํวุฏฺฐานญฺจ ปจฺฉิมกตฺติกปุณฺณมา เอวาติ อิเม ตโย ปวารณาทิวสาปิ โหนฺติ, อิทมฺปิ ปกติจาริตฺตเมวฯ ตถารูปปจฺจเย ปน สติ ทฺวินฺนํ กตฺติกปุณฺณมานํ ปุริเมสุ จาตุทฺทเสสุปิ ปวารณํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ยทา ปน โกสมฺพกกฺขนฺธเก (มหาว. ๔๕๑) อาคตนเยน ภิเนฺน สเงฺฆ โอสาริเต ตสฺมิํ ภิกฺขุสฺมิํ สโงฺฆ ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสฺส สามคฺคิํ กโรติ, ตทา ‘‘ตาวเทว อุโปสโถ กาตโพฺพ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพ’’นฺติ (มหาว. ๔๗๕) วจนโต ฐเปตฺวา จาตุทฺทสปนฺนรเส, อโญฺญปิ โย โกจิ ทิวโส **สามคฺคิอุโปสถทิวโส** นาม โหติ, ปุริมวสฺสํวุฏฺฐานํ ปน กตฺติกมาสพฺภนฺตเร อยเมว สามคฺคิปวารณาทิวโส นาม โหติฯ อิติ อิเมสุ ตีสุ ทิวเสสุ ‘‘ปนฺนรโส’’ติอิมินา อญฺญํ อุโปสถทิวสํ ปฏิกฺขิปติฯ ตสฺมา ยฺวายํ ‘‘อชฺชุโปสโถ’’ติวจเนน อนุโปสถทิวโส ปฏิกฺขิโตฺต, ตสฺมิํ อุโปสโถ น กาตโพฺพเยวฯ โย ปนายํ อโญฺญ อุโปสถทิวโส, ตสฺมิํ อุโปสโถ กาตโพฺพฯ กโรเนฺตน ปน สเจ จาตุทฺทสิโก โหติ, ‘‘อชฺชุโปสโถ จาตุทฺทโส’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ ปนฺนรสิโก โหติ, ‘‘อชฺชุโปสโถ ปนฺนรโส’’ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ สามคฺคิอุโปสโถ โหติ, ‘‘อชฺชุโปสโถ สามคฺคี’’ติ วตฺตพฺพํฯ

**ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺล**นฺติ เอตฺถ ปโตฺต กาโล อิมสฺส กมฺมสฺสาติ ปตฺตกาลํ, ปตฺตกาลเมว ปตฺตกลฺลํฯ ตเทตํ อิธ จตูหิ องฺเคหิ สงฺคหิตํฯ ยถาหุ อฏฺฐกถาจริยา –

‘‘อุโปสโถ ยาวติกา จ ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา,<br>
สภาคาปตฺติโย จ น วิชฺชนฺติ;<br>
วชฺชนียา จ ปุคฺคลา ตสฺมิํ น โหนฺติ,<br>
‘ปตฺตกลฺล’นฺติ วุจฺจตี’’ติฯ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๖๘);

ตตฺถ **อุโปสโถ**ติ ตีสุ อุโปสถทิวเสสุ อญฺญตรอุโปสถทิวโสฯ ตสฺมิญฺหิ สติ อิทํ สงฺฆสฺส อุโปสถกมฺมํ ปตฺตกลฺลํ นาม โหติ, นาสติฯ ยถาห ‘‘น จ, ภิกฺขเว, อนุโปสเถ อุโปสโถ กาตโพฺพ, โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๘๓)ฯ

**ยาวติกา จ ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา**ติ ยตฺตกา ภิกฺขู ตสฺส อุโปสถกมฺมสฺส ปตฺตา ยุตฺตา อนุรูปา, สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตฺตาโร ปกตตฺตา, เต จ โข หตฺถปาสํ อวิชหิตฺวา เอกสีมายํ ฐิตาฯ

สีมา จ นาเมสา พทฺธสีมา อพทฺธสีมาติ ทุวิธา โหติฯ ตตฺถ เอกาทส วิปตฺติสีมาโย อติกฺกมิตฺวา ติวิธสมฺปตฺติยุตฺตา นิมิตฺเตน นิมิตฺตํ สมฺพนฺธิตฺวา สมฺมตา สีมา **พทฺธสีมา** นาม, ‘‘อติขุทฺทกา, อติมหตี, ขณฺฑนิมิตฺตา, ฉายานิมิตฺตา, อนิมิตฺตา, พหิสีเม ฐิตา สมฺมตา, นทิยา สมฺมตา, สมุเทฺท สมฺมตา, ชาตสฺสเร สมฺมตา, สีมาย สีมํ สมฺภินฺทเนฺตน สมฺมตา, สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถรเนฺตน สมฺมตา’’ติ อิมา หิ ‘‘เอกาทสหิ อากาเรหิ สีมโต กมฺมานิ วิปชฺชนฺตี’’ติ (ปริ. ๔๘๖) วจนโต เอกาทส วิปตฺติสีมาโย นามฯ ตตฺถ **อติขุทฺทกา** นาม ยตฺถ เอกวีสติ ภิกฺขู นิสีทิตุํ น สกฺโกนฺติ ฯ **อติมหตี** นาม ยา อนฺตมโส เกสคฺคมเตฺตนาปิ ติโยชนํ อติกฺกมิตฺวา สมฺมตาฯ **ขณฺฑนิมิตฺตา** นาม อฆฏิตนิมิตฺตา วุจฺจติ, ปุรตฺถิมาย ทิสาย นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา อนุกฺกเมเนว ทกฺขิณาย ปจฺฉิมาย อุตฺตราย ทิสาย กิเตฺตตฺวา ปุน ปุรตฺถิมาย ทิสาย ปุพฺพกิตฺติตํ ปฏิกิเตฺตตฺวา ฐเปตุํ วฏฺฏติ, เอวํ อกฺขณฺฑนิมิตฺตา โหติฯ สเจ ปน อนุกฺกเมน อาหริตฺวา อุตฺตราย ทิสาย นิมิตฺตํ กิเตฺตตฺวา ตเตฺถว ฐเปติ, ขณฺฑนิมิตฺตา นาม โหติฯ อปราปิ **ขณฺฑนิมิตฺตา** นาม ยา อนิมิตฺตุปคํ ตจสารรุกฺขํ วา ขาณุกํ วา ปํสุปุญฺชวาลุกปุญฺชานํ วา อญฺญตรํ อนฺตรา เอกํ นิมิตฺตํ กตฺวา สมฺมตาฯ **ฉายานิมิตฺตา** นาม ปพฺพตจฺฉายาทีนํ ยํ กิญฺจิ ฉายํ นิมิตฺตํ กตฺวา สมฺมตาฯ **อนิมิตฺตา** นาม สเพฺพน สพฺพํ นิมิตฺตานิ อกิเตฺตตฺวา สมฺมตาฯ **พหิสีเม ฐิตสมฺมตา** นาม นิมิตฺตานิ กิเตฺตตฺวา นิมิตฺตานํ พหิฐิเตน สมฺมตาฯ **นทิยา สมุเทฺท ชาตสฺสเร สมฺมตา** นาม เอเตสุ นทิอาทีสุ สมฺมตาฯ สา หิ เอวํ สมฺมตาปิ ‘‘สพฺพา, ภิกฺขเว, นที อสีมา, สโพฺพ สมุโทฺท อสีโม, สโพฺพ ชาตสฺสโร อสีโม’’ติ (มหาว. ๑๔๗) วจนโต อสมฺมตาว โหติฯ **สีมาย สีมํ สมฺภินฺทเนฺตน สมฺมตา** นาม อตฺตโน สีมาย ปเรสํ สีมํ สมฺภินฺทเนฺตน สมฺมตาฯ สเจ หิ โปราณกสฺส วิหารสฺส ปุรตฺถิมาย ทิสาย อโมฺพ เจว ชมฺพู จาติ เทฺว รุกฺขา อญฺญมญฺญํ สํสฏฺฐวิฏปา โหนฺติ, เตสุ อมฺพสฺส ปจฺฉิมทิสาภาเค ชมฺพู, วิหารสีมา จ ชมฺพุํ อโนฺต กตฺวา อมฺพํ กิเตฺตตฺวา พทฺธา โหติ, อถ ปจฺฉา ตสฺส วิหารสฺส ปุรตฺถิมาย ทิสาย วิหาเร กเต สีมํ พนฺธนฺตา ภิกฺขู ตํ อมฺพํ อโนฺต กตฺวา ชมฺพุํ กิเตฺตตฺวา พนฺธนฺติ, สีมาย สีมํ สมฺภินฺนา โหติฯ **สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถรเนฺตน สมฺมตา** นาม อตฺตโน สีมาย ปเรสํ สีมํ อโชฺฌตฺถรเนฺตน สมฺมตาฯ สเจ หิ ปเรสํ พทฺธสีมํ สกลํ วา ตสฺสา ปเทสํ วา อโนฺต กตฺวา อตฺตโน สีมํ สมฺมนนฺติ, สีมาย สีมํ อโชฺฌตฺถริตา นาม โหติฯ อิติ อิมา เอกาทส วิปตฺติสีมาโย อติกฺกมิตฺวา สมฺมตาฯ

**ติวิธสมฺปตฺติยุตฺตา**ติ นิมิตฺตสมฺปตฺติยา ปริสาสมฺปตฺติยา กมฺมวาจาสมฺปตฺติยา จ ยุตฺตาฯ ตตฺถ **นิมิตฺตสมฺปตฺติยา ยุตฺตา** นาม ปพฺพตนิมิตฺตํ, ปาสาณนิมิตฺตํ, วนนิมิตฺตํ, รุกฺขนิมิตฺตํ, มคฺคนิมิตฺตํ, วมฺมิกนิมิตฺตํ, นทินิมิตฺตํ, อุทกนิมิตฺตนฺติ เอวํ วุเตฺตสุ อฏฺฐสุ นิมิเตฺตสุ ตสฺมึ ตสฺมึ ทิสาภาเค ยถาลทฺธานิ นิมิตฺตุปคานิ นิมิตฺตานิ ‘‘ปุรตฺถิมาย ทิสาย กึ นิมิตฺตํ, ปพฺพโต, ภเนฺต, เอโส ปพฺพโต นิมิตฺต’’นฺติอาทินา นเยน สมฺมา กิเตฺตตฺวา สมฺมตาฯ ตเตฺรวํ สเงฺขปโต นิมิตฺตุปคตา เวทิตพฺพา – สุทฺธปํสุสุทฺธปาสาณอุภยมิสฺสกวเสน หิ ติวิโธปิ **ปพฺพโต** หตฺถิปฺปมาณโต ปฏฺฐาย อุทฺธํ นิมิตฺตุปโค, ตโต โอมกตโร น วฏฺฏติฯ **ปาสาณนิมิตฺต** อโยคุฬมฺปิ ปาสาณสงฺขเมว คจฺฉติ, ตสฺมา โย โกจิ ปาสาโณ อุกฺกํสวเสน หตฺถิปฺปมาณโต โอมกตรํ อาทึ กตฺวา เหฏฺฐิมปริเจฺฉเทน ทฺวตฺตึสปลคุฬปิณฺฑปริมาโณ นิมิตฺตุปโค, น ตโต ขุทฺทกตโรฯ ปิฏฺฐิปาสาโณ ปน อติมหนฺตมฺปิ วฏฺฏติฯ **วนนิมิตฺต** อโนฺตสาเรหิ วา อโนฺตสารมิสฺสเกหิ วา รุเกฺขหิ จตุปญฺจรุกฺขมตฺตมฺปิ วนํ นิมิตฺตุปคํ, ตโต อูนกตรํ น วฏฺฏติฯ **รุโกฺข** ชีวนฺตเยว อโนฺตสาโร ภูมิยํ ปติฏฺฐิโต, อนฺตมโส อุเพฺพธโต อฏฺฐงฺคุโล, ปริณาหโต สู

จิทณฺฑกปฺปมาโณปิ นิมิตฺตุปโค, ตโต โอมกตโร น วฏฺฏติฯ **มโคฺค** ชงฺฆมโคฺค วา โหตุ สกฏมโคฺค วา, โย วินิวิชฺฌิตฺวา เทฺว ตีณิ คามเขตฺตานิ คจฺฉติ, ตาทิโส ชงฺฆสตฺถสกฏสฺส เตฺถหิ วลญฺชิยมาโนเยว นิมิตฺตุปโค, อวลญฺชิโต น วฏฺฏติฯ **วมฺมิโก** ปน เหฏฺฐิมปริเจฺฉเทน ตํทิวสํชาโต อฏฺฐงฺคุลุเพฺพโธ โควิสาณมโตฺตปิ วมฺมิโก นิมิตฺตุปโค, ตโต โอมกตโร น วฏฺฏติฯ ยํ ปน อพทฺธสีมาลกฺขเณ **นทิํ** วกฺขาม, สา นิมิตฺตุปคา, อญฺญา น วฏฺฏติฯ **อุทกํ** ยํ อสนฺทมานํ อาวาฏโปกฺขรณีตฬากชาตสฺสรโลณิสมุทฺทาทีสุ ฐิตํ, ตํ อาทิํ กตฺวา อนฺตมโส ตงฺขเณเยว ปถวิยํ ขณิเต อาวาฏเก ฆเฏหิ อาหริตฺวา ปูริตมฺปิ ยาว กมฺมวาจาปริโยสานา สณฺฐมานกํ นิมิตฺตุปคํ, อิตรํ สนฺทมานํ วา วุตฺตปริเจฺฉทกาลํ อติฏฺฐนฺตํ วา ภาชนคตํ วา น วฏฺฏตีติฯ

**ปริสาสมฺปตฺติยา ยุตฺตา** นาม สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตูหิ ภิกฺขูหิ สนฺนิปติตฺวา ยาวติกา ตสฺมิํ คามเขเตฺต พทฺธสีมํ วา นทิสมุทฺทชาตสฺสเร วา อโนกฺกมิตฺวา ฐิตา ภิกฺขู, เต สเพฺพ หตฺถปาเส วา กตฺวา ฉนฺทํ วา อาหริตฺวา สมฺมตาฯ

**กมฺมวาจาสมฺปตฺติยา ยุตฺตา** นาม ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, ยาวตา สมนฺตา นิมิตฺตา กิตฺติตา''ติอาทินา (มหาว. ๑๓๙) นเยน วุตฺตาย ปริสุทฺธาย ญตฺติทุติยกมฺมวาจาย สมฺมตาฯ เอวํ เอกาทส วิปตฺติสีมาโย อติกฺกมิตฺวา ติวิธสมฺปตฺติยุตฺตา นิมิเตฺตน นิมิตฺตํ สมฺพนฺธิตฺวา สมฺมตา สีมา ''พทฺธสีมา''ติ เวทิตพฺพาฯ **ขณฺฑสีมา สมานสํวาสสีมา อวิปฺปวาสสีมา**ติ ตสฺสาเยว ปเภโทฯ

**อพทฺธสีมา** ปน คามสีมา, สตฺตพฺภนฺตรสีมา, อุทกุเกฺขปสีมาติ ติวิธาฯ ตตฺถ ยาวตา เอกํ คามเกฺขตฺตํ, อยํ **คามสีมา** นามฯ อคามเก อรเญฺญ สมนฺตา สตฺตพฺภนฺตรา **สตฺตพฺภนฺตรสีมา** นามฯ ตตฺถ **อคามกํ นาม อรญฺญํ** วิญฺฌาฏวิอาทีสุ วา สมุทฺทมเชฺฌ วา มจฺฉพนฺธานํ อคมนปเถสุ ทีปเกสุ ลพฺภติฯ **สมนฺตา สตฺตพฺภนฺตรา**ติ มเชฺฌ ฐิตานํ สพฺพทิสาสุ สตฺตพฺภนฺตรา วินิเพฺพเธน จุทฺทส โหนฺติฯ ตตฺถ เอกํ อพฺภนฺตรํ อฏฺฐวีสติหตฺถปฺปมาณํ โหติ, อยญฺจ สีมา ปริสาวเสน วฑฺฒติ, ตสฺมา สมนฺตา ปริสาปริยนฺตโต ปฏฺฐาย อพฺภนฺตรปริเจฺฉโท กาตโพฺพฯ สเจ ปน เทฺว สงฺฆา วิสุํ อุโปสถํ กโรนฺติ, ทฺวินฺนํ สตฺตพฺภนฺตรานํ อนฺตเร อญฺญเมกํ สตฺตพฺภนฺตรํ อุปจารตฺถาย ฐเปตพฺพํฯ ยา ปเนสา ''สพฺพา, ภิกฺขเว, นที อสีมา''ติอาทินา (มหาว. ๑๔๗) นเยน นทิอาทีนํ สีมภาวํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุน ''นทิยา วา, ภิกฺขเว, สมุเทฺท วา ชาตสฺสเร วา ยํ มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส สมนฺตา อุทกุเกฺขปา, อยํ ตตฺถ สมานสํวาสา เอกูโปสถา''ติ วุตฺตา อยํ **อุทกุเกฺขปสีมา** นามฯ ตตฺถ ยสฺสา ธมฺมิกานํ ราชูนํ กาเล อนฺวฑฺฒมาสํ อนุทสาหํ อนุปญฺจาหํ อนติกฺกมิตฺวา เทเว วสฺสเนฺต วลาหเกสุ วิคตมเตฺตสุ โสตํ ปจฺฉิชฺชติ, อยํ นทิสงฺขฺยํ น คจฺฉติฯ ยสฺสา ปน อีทิเส สุวุฏฺฐิกาเล วสฺสานสฺส จตุมาเส โสตํ น ปจฺฉิชฺชติ, ยตฺถ ติเตฺถน วา อติเตฺถน วา สิกฺขากรณีเย อาคตลกฺขเณน ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา อนฺตรวาสกํ อนุกฺขิปิตฺวา อุตฺตรนฺติยา ภิกฺขุนิยา เอกทฺวงฺคุลมตฺตมฺปิ อนฺตรวาสโก เตมิยติ, อยํ สมุทฺทํ วา ปวิสตุ ตฬากํ วา, ปภวโต ปฏฺฐาย **นที** นามฯ **สมุโทฺท** ปากโฏเยวฯ โย ปน เกนจิ ขณิตฺวา อกโต สยํชาโต โสโพฺภ สมนฺตโต อาคเตน อุทเกน ปูริโต ติฏฺฐติ, ยตฺถ นทิยํ วุตฺตปฺปกาเร วสฺสกาเล อุทกํ สนฺติฏฺฐติ, อยํ **ชาตสฺสโร** นามฯ โยปิ นทิํ วา สมุทฺทํ วา ภินฺทิตฺวา นิกฺขนฺตอุทเกน ขโต โสโพฺภ เอตํ ลกฺขณํ ปาปุณาติ, อยมฺปิ **ชาตสฺสโร**เยวฯ

**ยํ มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส สมนฺตา อุทกุเกฺขปา**ติ ยํ ฐานํ ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส สมนฺตโต อุทกุเกฺขเปน ปริจฺฉินฺนํ, ตตฺถ ยถา อกฺขธุตฺตา ทารุคุฬํ ขิปนฺติ, เอวํ อุทกํ วา วาลุกํ วา ห

เตฺถน คเหตฺวา มชฺฌิเมน ปุริเสน สพฺพถาเมน ขิปิตพฺพํ, ตตฺถ ยตฺถ เอวํ ขิตฺตํ อุทกํ วา วาลุกํ วา ปตติ, อยํ **อุทกุเกฺขโป** นามฯ

**อยํ ตตฺถ สมานสํวาสา เอกูโปสถา**ติ อยํ เตสุ นทิอาทีสุ อุทกุเกฺขปปริจฺฉินฺนา สีมา สมานสํวาสา เจว เอกูโปสถา จ, อยํ ปน เอเตสํ นทิอาทีนํ อโนฺตเยว ลพฺภติ, น พหิฯ ตสฺมา นทิยา วา ชาตสฺสเร วา ยตฺตกํ ปเทสํ ปกติวสฺสกาเล จตูสุ มาเสสุ อุทกํ โอตฺถรติ, สมุเทฺท ยสฺมิํ ปเทเส ปกติวีจิโย โอตฺถริตฺวา สณฺฐหนฺติ, ตโต ปฏฺฐาย กปฺปิยภูมิ, ตตฺถ ฐตฺวา อุโปส ถาทิกมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติ ฯ ทุพฺพุฏฺฐิกาเล วา คิเมฺห วา นทิชาตสฺสเรสุ สุเกฺขสุปิ สา เอว กปฺปิย ภูมิ, สเจ ปน สุเกฺข ชาตสฺสเร วาปิํ วา ขณนฺติ, วปฺปํ วา กโรนฺติ, ตํ ฐานํ คามเกฺขตฺตํ โหติฯ ยา ปเนสา ‘‘กปฺปิยภูมี’’ติ วุตฺตา, ตโต พหิ อุทกุเกฺขปสีมา น คจฺฉติ, อโนฺตเยว คจฺฉติ, ตสฺ มา เตสํ อโนฺต ปริสาปริยนฺตโต ปฏฺฐาย สมนฺตา อุทกุเกฺขปปริเจฺฉโท กาตโพฺพฯ สเจ ปน เทฺว สงฺฆา วิสุํ วิสุํ อุโปสถาทิกมฺมํ กโรนฺติ, ทฺวินฺนํ อุทกุเกฺขปานํ อนฺตเร อโญฺญ เอโก อุทกุ เกฺขโป อุปจารตฺถาย ฐเปตโพฺพฯ อยญฺหิ สตฺตพฺภนฺตรสีมา จ อุทกุเกฺขปสีมา จ ภิกฺขูนํ ฐิโต กาสโต ปฏฺฐาย ลพฺภติฯ ปริเจฺฉทพฺภนฺตเร หตฺถปาสํ วิชหิตฺวา ฐิโตปิ ปริเจฺฉทโต พหิ อญฺญํ ตตฺตกํเยว ปริเจฺฉทํ อนติกฺกมิตฺวา ฐิโตปิ กมฺมํ โกเปติ, อิทํ สพฺพอฏฺฐกถาสุ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๔๗) สนฺนิฏฺฐานํฯ เอวํ **อพทฺธสีมา** เวทิตพฺพาฯ อิติ อิมํ พทฺธสีมาพทฺธสีมาวเสน ทุวิธํ สีมํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ‘‘เต จ โข หตฺถปาสํ อวิชหิตฺวา เอกสีมายํ ฐิตา’’ติฯ เตสุ หิ จตูสุ ภิกฺขูสุ เอก สีมายํ หตฺถปาสํ อวิชหิตฺวา ฐิเตเสฺวเวตํ สงฺฆสฺส อุโปสถกมฺมํ ปตฺตกลฺลํ นาม โหติ, น อิต รถาฯ ยถาห ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตุนฺนํ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตุ’’นฺติ (มหาว. ๑๖๘)ฯ

**สภาคาปตฺติโย จ น วิชฺชนฺตี**ติ เอตฺถ ยํ สโพฺพ สโงฺฆ วิกาลโภชนาทินา สภาควตฺถุน า ลหุกาปตฺติํ อาปชฺชติ, เอวรูปา วตฺถุสภาคา ‘‘สภาคา’’ติ วุจฺจติ, วิกาลโภชนปจฺจยา อา ปนฺนํ ปน อาปตฺติสภาคํ อนติริตฺตโภชนปจฺจยา อาปนฺนสฺส สนฺติเก เทเสตุํ วฏฺฏติฯ สภาคา ปตฺติยา ปน สติ เตหิ ภิกฺขูหิ เอโก ภิกฺขุ สามนฺตา อาวาสา สชฺชุกํ ปาเหตโพฺพ ‘‘คจฺฉาวุโส, ตํ อาปตฺติํ ปฏิกริตฺวา อาคจฺฉ, มยํ เต สนฺติเก อาปตฺติํ ปฏิกริสฺสามา’’ติ, เอวเญฺจตํ ลเภถ, อิ เจฺจตํ กุสลํ, โน เจ ลเภถ, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ สโพฺพ สโงฺฆ สภาคํ อาปตฺติํ อาปโนฺน, ยทา อญฺญํ ภิกฺขุํ สุทฺธํ อนาปตฺติกํ ปสฺสิสฺสติ, ตทา ตสฺส สนฺติเก ตํ อาปตฺติํ ปฏิกริสฺสตี’’ติ (มหาว. ๑๗๑) วตฺวา อุโปสโถ กาต โพฺพฯ สเจ ปน เวมติโก โหติ, ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ สโพฺพ สโงฺฆ สภาคาย อาปตฺ ติยา เวมติโก, ยทา นิเพฺพมติโก ภวิสฺสติ, ตทา ตํ อาปตฺติํ ปฏิกริสฺสตี’’ติ วตฺวา อุโปสโถ กา ตโพฺพฯ สเจ ปเนตฺถ โกจิ ตํ สภาคํ อาปตฺติํ เทเสตุํ วฏฺฏตีติ มญฺญมาโน เอกสฺส สนฺติเก เท เสติ, เทสิตา สุเทสิตาวฯ อญฺญํ ปน เทสนาปจฺจยา เทสโก, ปฏิคฺคหณปจฺจยา ปฏิคฺคาหโก จาติ อุโภปิ ทุกฺกฏํ อาปชฺชนฺติ, ตํ นานาวตฺถุกํ โหติ, ตสฺมา อญฺญมญฺญํ เทเสตพฺพํ ฯ เอตฺ ตาวตา เต เทฺว นิราปตฺติกา โหนฺติ, เตสํ สนฺติเก เสเสหิ สภาคาปตฺติโย เทเสตพฺพา วา อา โรเจตพฺพา วาฯ สเจ เต เอวํ อกตฺวา อุโปสถํ กโรนฺติ, ‘‘ปาริสุทฺธิํ อายสฺมโนฺต อาโรเจถา’’ติ อาทินา (มหาว. ๑๓๔) นเยน สาปตฺติกสฺส อุโปสถกรเณ ปญฺญตฺตํ ทุกฺกฏํ อาปชฺชนฺติฯ สเจ สโพฺพ สโงฺฆ สภาคาปตฺติยา สติ วุตฺตวิธิํ อกตฺวา อุโปสถํ กโรติ, วุตฺตนเยเนว สโพฺพ สโงฺฆ อาปตฺติํ อาปชฺชติ, ตสฺมา สภาคาปตฺติยา สติ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ นาม น โหติ, เตน วุตฺตํ ‘‘สภาคาปตฺติโย จ น วิชฺชนฺตี’’ติฯ เอตาสุ หิ สภาคาปตฺตีสุ อวิชฺชมานาสุ วิสภาคาปตฺตีสุ วิชฺ ชมานาสุปิ ปตฺตกลฺลํ โหติเยวฯ

**วชฺชนียา จ ปุคฺคลา ตสฺมึ น โหนฺตีติ** ‘‘น, ภิกฺขเว, สคหฏฺฐาย ปริสาย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพํ, โย อุทฺทิเสยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ (มหาว. ๑๕๔) วจนโต คหฏฺโฐ, ‘‘น, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิยา นิสินฺนปริสาย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพ’’นฺติอาทินา (มหาว. ๑๘๓) นเยน วุตฺตา ภิกฺขุนี, สิกฺขมานา, สามเณโร, สามเณรี, สิกฺขาปจฺจกฺขาตโก, อนฺติมวตฺถุอชฺฌาปนฺนโก, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตโก, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตโก, ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสเคฺค อุกฺขิตฺตโก, ปณฺฑโก, เถยฺยสํวาสโก, ติตฺถิยปกฺกนฺตโก, ติรจฺฉานคโต, มาตุฆาตโก, ปิตุฆาตโก อรหนฺตฆาตโก, ภิกฺขุนิทูสโก, สงฺฆเภทโก, โลหิตุปฺปาทโก, อุภโตพฺยญฺชนโกติ อิเม วีสติ จาติ เอกวีสติ ปุคฺคลา วชฺชนียา นาม, เต หตฺถปาสโต พหิกรณวเสน วเชฺชตพฺพาฯ เอเตสุ หิ ติวิเธ อุกฺขิตฺตเก สติ อุโปสถํ กโรนฺโต สโงฺฆ ปาจิตฺติยํ อาปชฺชติ, เสเสสุ ทุกฺกฏํฯ เอตฺถ จ **ติรจฺฉานคโต**ติ ยสฺส อุปสมฺปทา ปฏิกฺขิตฺตา, ติตฺถิยา คหเฏฺฐเนว สงฺคหิตาฯ เอเตปิ หิ วชฺชนียา นามฯ เอวํ ปตฺตกลฺลํ อิเมหิ จตูหิ องฺเคหิ สงฺคหิตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

**สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺยา**ติอิมินา เย เต อปเรปิ ตโย อุโปสถา สเงฺฆ อุโปสโถ, คเณ อุโปสโถ, ปุคฺคเล อุโปสโถติ, เอวํ การกวเสน ตโย อุโปสถา วุตฺตา, เตสุ อิตเร เทฺว ปฏิกฺขิปิตฺวา สเงฺฆ อุโปสถเมว ทีเปติฯ **ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยา**ติอิมินา เย เต อปเรปิ ตโย อุโปสถา สุตฺตุเทฺทโส, ปาริสุทฺธิอุโปสโถ, อธิฏฺฐานอุโปสโถติ, เอวํ กตฺตพฺพาการวเสน ตโย อุโปสถา วุตฺตา, เตสุ อิตเร เทฺว ปฏิกฺขิปิตฺวา สุตฺตุเทฺทสเมว ทีเปติฯ **สุตฺตุเทฺทโส** นาม ปาติโมกฺขุเทฺทโส วุจฺจติ, โส ทุวิโธ โอวาทปาติโมกฺขุเทฺทโส จ อาณาปาติโมกฺขุเทฺทโส จฯ ตตฺถ

‘‘ขนฺตี ปรมํ ตโป ติติกฺขา…เป.…ฯ

‘‘สพฺพปาปสฺส อกรณํ…เป.…ฯ

‘‘อนูปวาโท อนูปฆาโต’’ติฯ (ที. นิ. ๒.๙๐; ธ. ป. ๑๘๔, ๑๘๓, ๑๘๕)

อาทินา นเยน วุตฺตา ติโสฺส คาถาโย **โอวาทปาติโมกฺขํ** นาม, ตํ พุทฺธา เอว อุทฺทิสนฺติ, น สาวกาฯ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ’’ติอาทินา (มหาว. ๑๓๔) นเยน วุตฺตํ **อาณาปาติโมกฺขํ** นาม, ตํ สาวกา เอว อุทฺทิสนฺติ, น พุทฺธาฯ อิทเมว จ อิมสฺมึ อเตฺถ ‘‘ปาติโมกฺข’’นฺติ อธิเปฺปตํฯ

เย ปน อิตเร เทฺว อุโปสถา, เตสุ **ปาริสุทฺธิอุโปสโถ** ตาว อเญฺญสญฺจ สนฺติเก, อญฺญมญฺญญฺจ อาโรจนวเสน ทุวิโธฯ ตตฺถ ยฺวายํ อเญฺญสํ สนฺติเก กรียติ, โสปิ ปวาริตานญฺจ อปฺปวาริตานญฺจ สนฺติเก กรณวเสน ทุวิโธฯ ตตฺถ มหาปวารณาย ปวาริตานํ สนฺติเก ปจฺฉิมิกาย อุปคเตน วา อนุปคเตน วา ฉินฺนวเสฺสน วา จาตุมาสินิยํ ปน ปวาริตานํ สนฺติเก ปุริมิกาย อุปคเตน วา อนุปคเตน วา ฉินฺนวเสฺสน วา กายสามคฺคึ ทตฺวา ‘‘ปริสุโทฺธ อหํ, ภเนฺต, ‘ปริสุโทฺธ’ติ มํ ธาเรถา’’ติ ติกฺขตฺตุํ วตฺวา กาตโพฺพ, ฐเปตฺวา จ ปน ปวารณาทิวสํ อญฺญสฺมึ กาเล อาวาสิเกหิ อุทฺทิฏฺฐมเตฺต ปาติโมเกฺข อวุฏฺฐิตาย วา เอกจฺจาย วุฏฺฐิตาย วา สพฺพาย วา วุฏฺฐิตาย ปริสาย เย อเญฺญ สมสมา วา โถกตรา วา อาคจฺฉนฺติ, เตหิ เตสํ สนฺติเก วุตฺตนเยเนว ปาริสุทฺธิ อาโรเจตพฺพาฯ โย ปนายํ อญฺญมญฺญํ อาโรจนวเสน กรียติ, โส ญตฺตึ ฐเปตฺวา จ อฐเปตฺวา จ กรณวเสน ทุวิโธฯ ตตฺถ ยสฺมึ อาวาเส ตโย ภิกฺขู วิหรนฺติ, เตสุ อุโปสถทิวเส สนฺนิปติเตสุ เอเกน ภิกฺขุนา ‘‘สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา อชฺชุโปสโถ จาตุทฺทโส’’ติ วา ‘‘ปนฺนรโส’’ติ วา วตฺวา ‘‘ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ มยํ อญฺญมญฺญํ ปาริสุทฺธิอุโปสถํ กเรยฺ

ยามา’’ติ ญตฺติยา ฐปิตาย เถเรน ภิกฺขุนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ‘‘ปริสุทฺโธ อหํ, อาวุโส, ‘ปริสุทฺโธ’ติ มํ ธาเรถา’’ติ (มหาว. ๑๖๘) ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ อิตเรหิ ‘‘ภนฺเต’’ติ วตฺวา เอวเมว วตฺตพฺพํฯ เอวํ ญตฺตึ ฐเปตฺวา กาตโพฺพฯ ยตฺถ ปน เทฺว ภิกฺขู วิหรนฺติ, ตตฺร ญตฺตึ อฐเปตฺวา วุตฺตนเยเนว ปาริสุทฺธิ อาโรเจตพฺพาติ อยํ **ปาริสุทฺธิอุโปสโถ**ฯ

สเจ ปน เอโกว ภิกฺขุ โหติ, สพฺพํ ปุพฺพกรณียํ กตฺวา อเญฺญสํ อนาคมนํ ญตฺวา ‘‘อชฺช เม อุโปสโถ จาตุทฺทโส’’ติ วา ‘‘ปนฺนรโส’’ติ วา วตฺวา ‘‘อธิฏฺฐามี’’ติ วตฺตพฺพํฯ อยํ **อธิฏฺฐานุโปสโถ**ติ เอวํ กตฺตพฺพาการวเสน ตโย อุโปสถาติ เวทิตพฺพาฯ เอตฺตาวตา **นว อุโปสถา** ทีปิตา โหนฺติฯ เตสุ ทิวสวเสน ปนฺนรสิโก, การกวเสน สงฺฆุโปสโถ, กตฺตพฺพาการวเสน สุตฺตุเทฺทโสติ เอวํ ติลกฺขณสมฺปโนฺน อุโปสโถ อิธ นิทฺทิโฏฺฐติ เวทิตโพฺพฯ ตสฺมึ ปวตฺตมาเน อุโปสถํ อกตฺวา ตทหุโปสเถ อญฺญํ อภิกฺขุกํ นานาสํวาสเกหิ วา สภิกฺขุกํ อาวาสํ วา อนาวาสํ วา วาสตฺถาย อญฺญตฺร สเงฺฆน, อญฺญตฺร อนฺตรายา คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏํ โหติฯ

**กึ สงฺฆสฺส ปุพฺพกิจฺจ**นฺติ ‘‘สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺยา’’ติ เอวํ อุโปสถกรณสมฺพเนฺธเนว วุตฺตสฺส สงฺฆสฺส อุโปสเถ กตฺตเพฺพ ยํ ตํ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุโปสถาคารํ สมฺมนฺนิตุ’’นฺติ อาทินา (มหาว. ๑๕๙) นเยน ปาฬิยํ อาคตํ, อฏฺฐกถาสุ จ –

‘‘สมฺมชฺชนี ปทีโป จ, อุทกํ อาสเนน จ;
อุโปสถสฺส เอตานิ, ‘ปุพฺพกรณ’นฺติ วุจฺจติฯ

‘‘ฉนฺทปาริสุทฺธิอุตุกฺขานํ, ภิกฺขุคณนา จ โอวาโท;
อุโปสถสฺส เอตานิ, ‘ปุพฺพกิจฺจ’นฺติ วุจฺจตี’’ติฯ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๖๘);

เอวํ ทุวีหิ นาเมหิ นววิธํ ปุพฺพกิจฺจํ ทสฺสิตํ, กึ ตํ กตนฺติ ปุจฺฉติฯ น หิ ตํ อกตฺวา อุโปสถํ กาตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา เถเรน อาณเตฺตน อคิลาเนน ภิกฺขุนา อุโปสถาคารํ สมฺมชฺชิตพฺพํ, ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญาเปตพฺพํ, ปทีโป กาตโพฺพ, อกโรเนฺต ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ, เถเรนาปิ ปติรูปํ ญตฺวา อาณาเปตพฺพํฯ

**ฉนฺทปาริสุทฺธี**ติ เอตฺถ อุโปสถกรณตฺถํ สนฺนิปติเต สเงฺฆ พหิ อุโปสถํ กตฺวา อาคเตน สนฺนิปติตฏฺฐานํ คนฺตฺวา กายสามคฺคึ อเทเนฺตน ฉโนฺท ทาตโพฺพฯ โยปิ คิลาโน วา โหติ กิจฺจปฺปสุโต วา, เตนาปิ ปาริสุทฺธึ เทเนฺตน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพฯ กถํ ทาตโพฺพ? เอกสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘‘ฉนฺทํ ทมฺมิ, ฉนฺทํ เม หร, ฉนฺทํ เม อาโรเจหี’’ติ (มหาว. ๑๖๕) อยํ อโตฺถ กาเยน วา วาจาย วา อุภเยน วา วิญฺญาเปตโพฺพ, เอวํ ทิโนฺน โหติ ฉโนฺทฯ อกตูโปสเถน ปน คิลาเนน วา กิจฺจปฺปสุเตน วา ปาริสุทฺธิ ทาตพฺพาฯ กถํ ทาตพฺพา? เอกสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘‘ปาริสุทฺธึ ทมฺมิ, ปาริสุทฺธึ เม หร, ปาริสุทฺธึ เม อาโรเจหี’’ติ (มหาว. ๑๖๔) อยํ อโตฺถ กาเยน วา วาจาย วา อุภเยน วา วิญฺญาเปตโพฺพ, เอวํ ทินฺนา โหติ ปาริสุทฺธิ, ตํ ปน เทเนฺตน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพฯ วุตฺตเญฺหตํ ภควตา ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตทหุโปสเถ ปาริสุทฺธึ เทเนฺตน ฉนฺทมฺปิ ทาตุํ, สนฺติ สงฺฆสฺส กรณีย’’นฺติ (มหาว. ๑๖๕)ฯ ตตฺถ ปาริสุทฺธิทานํ สงฺฆสฺสปิ อตฺตโนปิ อุโปสถกรณํ สมฺปาเทติ, น อวเสสํ สงฺฆกิจฺจํฯ ฉนฺททานํ สงฺฆเสฺสว อุโปสถกรณญฺจ เสสกิจฺจญฺจ สมฺปาเทติ, อตฺตโน ปน อุโปสโถ อกโตเยว โหติฯ ตสฺมา ปาริสุทฺธึ เทเนฺตน ฉโนฺทปิ ทาตโพฺพฯ ปุเพฺพ วุตฺตํ ปน สุทฺธิกจฺฉนฺทํ วา อิมํ วา ฉนฺทปาริสุทฺธึ เอเกน พหูนมฺปิ อาหริตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน โส อนฺตรามเคฺค อญฺญํ ภิกฺขุํ ปสฺสิตฺวา เยสํ เตน ฉโนฺท วา ปาริ

สุทฺธิ วา คหิตา, เตสญฺจ อตฺตโน จ ฉนฺทปาริสุทฺธึ เทติ, ตเสฺสว สา อาคจฺฉติ, อิตรา ปน **พิฬาลสงฺขลิกา ฉนฺทปาริสุทฺธิ** นาม โหติ, สา นาคจฺฉติ, ตสฺมา สยเมว สนฺนิปติตฏฺฐานํ คนฺตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ สเจ ปน สญฺจิจฺจ นาโรเจติ, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ ฉนฺทปาริสุทฺธิ ปน ตสฺมึ หตฺถปาสํ อุปคตมเตฺตเยว อาคตา โหติฯ

**อุตุกฺขาน**นฺติ ‘‘เหมนฺตาทีนํ อุตูนํ เอตฺตกํ อติกฺกนฺตํ, เอตฺตกํ อวสิฏฺฐ’’นฺติ เอวํ อุตูนํ อาจิกฺขนํฯ ***ภิกฺขุคณนา***ติ ‘‘เอตฺตกา ภิกฺขู อุโปสถเคฺค สนฺนิปติตา’’ติ ภิกฺขูนํ คณนาฯ อิทมฺปิ หิ อุภยํ กตฺวาว อุโปสโถ กาตโพฺพฯ **โอวาโท**ติ ภิกฺขุโนวาโทฯ น หิ ภิกฺขุนีหิ ยาจิตํ โอวาทํ อนาโรเจตฺวา อุโปสถํ กาตุํ วฏฺฏติฯ ภิกฺขุนิโย หิ ‘‘เสฺว อุโปสโถ’’ติ อาคนฺตฺวา ‘‘อยํ อุโปสโถ จาตุทฺทโส ปนฺนรโส’’ติ ปุจฺฉิตฺวา ปุน อุโปสถทิวเส อาคนฺตฺวา ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ, อยฺย, ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปาเท วนฺทติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจติ, ลภตุ กิร, อยฺย, ภิกฺขุนิสโงฺฆ โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติ (จูฬว. ๔๑๓) เอวํ โอวาทํ ยาจนฺติฯ ตํ ฐเปตฺวา พาลคิลานคมิเย อโญฺญ สเจปิ อารญฺญิโก โหติ, อปฏิคฺคเหตุํ น ลภติ, ตสฺมา เยน โส ปฏิคฺคหิโต, เตน ภิกฺขุนา อุโปสถเคฺค ปาติโมกฺขุเทฺทสโก ภิกฺขุ เอวํ วตฺตโพฺพ ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ, ภเนฺต, ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปาเท วนฺทติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจติ, ลภตุ กิร, ภเนฺต, ภิกฺขุนิสโงฺฆ โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติฯ ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วตฺตพฺพํ ‘‘อตฺถิ โกจิ ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมโต’’ติฯ สเจ โหติ โกจิ ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมโต, ตโต เตน โส วตฺตโพฺพ ‘‘อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมโต, ตํ ภิกฺขุนิสโงฺฆ อุปสงฺกมตู’’ติ (จูฬว. ๔๑๓)ฯ สเจ นตฺถิ, ตโต เตน ปุจฺฉิตพฺพํ ‘‘โก อายสฺมา อุสฺสหติ ภิกฺขุนิโย โอวทิตุ’’นฺติฯ สเจ โกจิ อุสฺสหติ, โสปิ จ อฏฺฐหิ อเงฺคหิ สมนฺนาคโต, ตํ ตเตฺถว สมฺมนฺนิตฺวา โอวาทปฏิคฺคาหโก วตฺตโพฺพ ‘‘อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมโต, ตํ ภิกฺขุนิสโงฺฆ อุปสงฺกมตู’’ติ (จุฬว. ๔๑๓)ฯ สเจ ปน โกจิ น อุสฺสหติ, ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วตฺตพฺพํ ‘‘นตฺถิ โกจิ ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมโต, ปาสาทิเกน ภิกฺขุนิสโงฺฆ สมฺปาเทตู’’ติฯ เอตฺตาวตา หิ สิกฺขตฺตยสงฺคหิตํ สกลํ สาสนํ อาโรจิตํ โหติฯ เตน ภิกฺขุนา ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ปาฏิปททิวเส ภิกฺขุนีนํ อาโรเจตพฺพํฯ

ภิกฺขุนิสเงฺฆนาปิ ตา ภิกฺขุนิโย เปเสตพฺพา, คจฺฉถ, อยฺยา, ปุจฺฉถ ‘‘กึ, อยฺย, ลภติ ภิกฺขุนิสโงฺฆ โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติ, ตาหิ ‘‘สาธุ, อเยฺย’’ติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วตฺตพฺพํ ‘‘กึ, อยฺย, ลภติ ภิกฺขุนิสโงฺฆ โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติฯ เตน วตฺตพฺพํ ‘‘นตฺถิ โกจิ ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมโต, ปาสาทิเกน ภิกฺขุนิสโงฺฆ สมฺปาเทตู’’ติ, ตาหิ ‘‘สาธุ อยฺยา’’ติ สมฺปฏิจฺฉิตพฺพํฯ อิทญฺจ เอกโต อาคตานํ ทฺวินฺนํ ติณฺณํ วา วเสน วุตฺตํฯ ตาสุ ปน เอกาย ภิกฺขุนิยา วตฺตพฺพเญฺจว สมฺปฏิจฺฉิตพฺพญฺจ, อิตรา ตสฺสา สหายิกาฯ สเจ ปน ภิกฺขุสโงฺฆ วา ภิกฺขุนิสโงฺฆ วา น ปูรติ , อุภยโตปิ วา คณมตฺตเมว ปุคฺคลมตฺตํ วา โหติฯ

ตตฺรายํ วจนกฺกโม – ‘‘ภิกฺขุนิโย, อยฺย, ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปาเทวนฺทนฺติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจนฺติ, ลภนฺตุ กิร, อยฺย, ภิกฺขุนิโย โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติ, ‘‘อหํ, อยฺย, ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปาเท วนฺทามิ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจามิ, ลภามหํ, อยฺย, โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติ, ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ, อยฺยา, อยฺยานํ ปาเท วนฺทติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจติ, ลภตุ กิร, อยฺยา, ภิกฺขุนิสโงฺฆ โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติฯ ‘‘ภิกฺขุนิโย, อยฺยา, อยฺยานํ ปาเท วนฺทนฺติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจนฺติ, ลภนฺตุ กิร, อยฺยา, ภิกฺขุนิโย โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติ, ‘‘อหํ, อยฺยา, อยฺยานํ ปาเท วนฺทามิ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจามิ, ลภามหํ, อยฺยา, โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติ, ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ, อยฺย, อยฺยสฺส ปาเท วนฺทติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจติ, ลภตุ กิร, อยฺย, ภิกฺขุนิสโงฺฆ โอวาทูปสงฺกมน’’นฺติฯ ‘‘ภิกฺขุนิโย, อยฺย, อยฺยสฺส ปาเท วนฺทนฺติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยา

จนฺติ, ลภนฺตุ กิร, อยฺย, ภิกฺขุนิโย โอวาทูปสงฺกมน''นฺติ, ''อหํ, อยฺย, อยฺยสฺส ปาเท วนฺทามิ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจามิ, ลภามหํ, อยฺย, โอวาทูปสงฺกมน''นฺติฯ เตนาปิ ภิกฺขุนา อุโปสถกาเล เอวํ วตฺตพฺพํ ''ภิกฺขุนิโย, ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปาเท วนฺทนฺติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจนฺติ, ลภนฺตุ กิร, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย โอวาทูปสงฺกมน''นฺติ, ''ภิกฺขุนี, ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปาเท วนฺทติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจติ, ลภตุ กิร, ภนฺเต, ภิกฺขุนี โอวาทูปสงฺกมน''นฺติฯ ''ภิกฺขุนิสงฺโฆ, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย, ภนฺเต, ภิกฺขุนี ภนฺเต อายสฺมนฺตานํ ปาเท วนฺทติ, วนฺทนฺติ, วนฺทติ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ยาจติ, ยาจนฺติ, ยาจติ, ลภตุ กิร, ภนฺเต, ภิกฺขุนิสงฺโฆ, ลภนฺตุ กิร, ภนฺเต, ภิกฺขุนิโย, ลภตุ กิร, ภนฺเต, ภิกฺขุนี โอวาทูปสงฺกมน''นฺติฯ อุโปสถเคฺคปิ ปาติโมกฺขุเทฺทสเกน วา ญตฺติฏฺฐปเกน วา อิตเรน วา ภิกฺขุนา สเจ สมฺมโต ภิกฺขุ อตฺถิ, ปุริมนเยเนว ''ตํ ภิกฺขุนิสงฺโฆ, ตํ ภิกฺขุนิโย, ตํ ภิกฺขุนี อุปสงฺกมตุ, อุปสงฺกมนฺตุ, อุปสงฺกมตู''ติ วตฺตพฺพํฯ สเจ นตฺถิ, ''ปาสาทิเกน ภิกฺขุนิสงฺโฆ, ภิกฺขุนิโย, ภิกฺขุนี สมฺปาเทตุ, สมฺปาเทนฺตุ, สมฺปาเทตู''ติ วตฺตพฺพํฯ โอวาทปฺปฏิคฺคาหเกน ปาฏิปเท ตํ ปจฺจาหริตฺวา ตเถว วตฺตพฺพํ, อยเมตฺถ สเงฺขปวินิจฺฉโยฯ เอวํ ภิกฺขุนีหิ ยาจิตํ โอวาทํ อาโรเจตฺวาว อุโปสโถ กาตโพฺพฯ เตน วุตฺตํ –

> ''ฉนฺทปาริสุทฺธิอุตุกฺขานํ , ภิกฺขุคณนา จ โอวาโท;
> อุโปสถสฺส เอตานิ, 'ปุพฺพกิจฺจ'นฺติ วุจฺจตี''ติฯ

**ปาริสุทฺธิํ อายสฺมโนฺต อาโรเจถา**ติ อตฺตโน ปริสุทฺธภาวํ อาโรเจถ, ''ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามี''ติอิทํ ปาริสุทฺธิอาโรจนสฺส การณวจนํฯ ''น จ, ภิกฺขเว, สาปตฺติเกน ปาติโมกฺขํ โสตพฺพํ, โย สุเณยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา''ติ (จูฬว. ๓๘๖) หิ วจนโต อปริสุเทฺธหิ ปาติโมกฺขํ โสตุํ น วฏฺฏติฯ เตน วุตฺตํ – ปาริสุทฺธิํ อายสฺมโนฺต อาโรเจถ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามีติฯ เอตฺถ สิยา ''สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺย, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยา''ติ (มหาว. ๑๓๔) วุตฺตตฺตา อิธาปิ ''ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสตี''ติ วตฺตพฺพํ, เอวญฺหิ สติ ปุเพฺพนาปรํ สนฺธิยตีติฯ วุจฺจเต, วจนมตฺตเมเวตํ น สนฺธิยติ, ลกฺขณโต ปน สเมติ, สงฺฆสฺส สามคฺคิยา, คณสฺส สามคฺคิยา, ปุคฺคลสฺส อุเทฺทสา สงฺฆสฺส อุทฺทิฏฺฐํ โหติ ปาติโมกฺขนฺติ อิทเมฺหตฺถ ลกฺขณํ, ตสฺมา ''ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามี''ติ อิทเมเวตฺถ วตฺตพฺพํฯ

**ตํ สเพฺพว สนฺตา สาธุกํ สุโณม มนสิ กโรมา**ติ นฺติ ปาติโมกฺขํฯ **สเพฺพว สนฺตา**ติ ยาวติกา ตสฺสา ปริสาย เถรา จ นวา จ มชฺฌิมา จฯ **สาธุกํ สุโณมา**ติ อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กริตฺวา โสตทฺวารวเสน สพฺพเจตสา สมนฺนาหรามฯ **มนสิ กโรมา**ติ เอกคฺคจิตฺตา หุตฺวา จิเตฺต ฐเปยฺยามฯ เอตฺถ จ กิญฺจาปิ ''ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามี''ติ วุตฺตตฺตา ''สุโณถ มนสิ กโรถา''ติ วตฺตุํ ยุตฺตํ วิย ทิสฺสติ, ''สโงฺฆ อุโปสถํ กเรยฺยา''ติอิมินา ปน น สเมติฯ สมคฺคสฺส หิ สงฺฆเสฺสตํ อุโปสถกรณํ, ปาติโมกฺขุเทฺทสโก จ สงฺฆปริยาปโนฺนว, อิจฺจสฺส สงฺฆปริยาปนฺนตฺตา ''สุโณม มนสิ กโรมา''ติ อิทเมว วตฺตุํ ยุตฺตํฯ

อิทานิ ยํ วุตฺตํ ''ปาริสุทฺธิํ อายสฺมโนฺต อาโรเจถา''ติ, ตตฺถ ยถา ปาริสุทฺธิอาโรจนํ โหติ, ตํ ทเสฺสตุํ **ยสฺส สิยา อาปตฺติ, โส อาวิกเรยฺยา**ติ อาหฯ ตตฺถ **ยสฺส สิยา**ติ ยสฺส ฉนฺนํ อาการานํ อญฺญตเรน อาปนฺนาปตฺติ ภเวยฺยฯ อาปตฺติญฺหิ อาปชฺชโนฺต อลชฺชิตา, อญฺญาณตา, กุกฺกุจฺจปฺปกตตา, อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตา, กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตา, สติสโมฺมสาติ อิเมหิ ฉหากาเรหิ (ปริ. ๒๙๕) อาปชฺชติฯ

กถํ **อลชฺชิตาย** อาปชฺชติ? อกปฺปิยภาวํ ชานโนฺตเยว มทฺทิตฺวา วีติกฺกมํ กโรติฯ

วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ‘‘สญฺจิจฺจ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, อาปตฺตึ ปริคูหติ;
> อคติคมนญฺจ คจฺฉติ, เอทิโส วุจฺจติ อลชฺชิปุคฺคโล’’ติฯ (ปริ. ๓๕๙);

กถํ **อญฺญาณตาย** อาปชฺชติ? อญฺญาณปุคฺคโล หิ มโนฺท โมมูโห กตฺตพฺพากตฺตพฺพํ อชานโนฺต อกตฺตพฺพํ กโรติ, กตฺตพฺพํ วิราเธติ, เอวํ อญฺญาณตาย อาปชฺชติฯ

กถํ **กุกฺกุจฺจปฺปกตตาย** อาปชฺชติ? กปฺปิยากปฺปิยํ นิสฺสาย กุกฺกุเจฺจ อุปฺปเนฺน วินยธรํ ปุจฺฉิตฺวา กปฺปิยํ เจ, กตฺตพฺพํ สิยา, อกปฺปิยํ เจ, น กตฺตพฺพํ, อยํ ปน ‘‘วฏฺฏตี’’ติ มทฺทิตฺวา วีติกฺกมติเยว, เอวํ กุกฺกุจฺจปฺปกตตาย อาปชฺชติฯ

กถํ **อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตาย** อาปชฺชติ? อจฺฉมํสํ ‘‘สูกรมํส’’นฺติ ขาทติ, วิกาเล กาลสญฺญาย ภุญฺชติ, เอวํ อกปฺปิเย กปฺปิยสญฺญิตาย อาปชฺชติฯ

กถํ **กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตาย** อาปชฺชติ? สูกรมํสํ ‘‘อจฺฉมํส’’นฺติ ขาทติ, กาเล วิกาลสญฺญาย ภุญฺชติ, เอวํ กปฺปิเย อกปฺปิยสญฺญิตาย อาปชฺชติฯ

กถํ **สติสโมฺมสา** อาปชฺชติ? สหเสยฺยจีวรวิปฺปวาสาทีนิ สติสโมฺมสา อาปชฺชติ, อิติ อิเมสํ ฉนฺนํ อาการานํ อญฺญตเรน อากาเรน อาปนฺนา ยสฺส สิยา สตฺตนฺนํ อาปตฺติกฺขนฺธานํ อญฺญตรา อาปตฺติ เถรสฺส วา นวสฺส วา มชฺฌิมสฺส วาติ อโตฺถฯ

**โส อาวิกเรยฺยา**ติ โส ตํ อาปตฺตึ เทเสตุ วา ปกาเสตุ วาติ วุตฺตํ โหติฯ **อสนฺติยา อาปตฺติยา**ติ ยสฺส ปน เอวํ อนาปนฺนา วา อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา จ ปน วุฏฺฐิตา วา เทสิตา วา อาโรจิตา วา อาปตฺติ, ตสฺส สา อาปตฺติ อสนฺตี นาม โหติ, เอวํ อสนฺติยา อาปตฺติยา ตุณฺหี ภวิตพฺพํฯ **ตุณฺหีภาเวน โข ปนายสฺมเนฺต ‘‘ปริสุทฺธา’’ติ เวทิสฺสามี**ติ ตุณฺหีภาเวนาปิ หิ การเณน อหํ อายสฺมเนฺต ‘‘ปริสุทฺธา’’อิเจฺจว ชานิสฺสามีติฯ **ยถา โข ปน ปเจฺจกปุฏฺฐสฺส เวยฺยากรณํ โหตี**ติ ยถา เอเกเนโก ปุโฏฺฐ พฺยากเรยฺย, ยถา เอเกเนโก ปเจฺจกปุโฏฺฐ ‘‘มํ เอส ปุจฺฉตี’’ติ ญตฺวา พฺยากเรยฺยาติ วุตฺตํ โหติฯ

**เอวเมวํ เอวรูปาย ปริสาย ยาวตติยํ อนุสาวิตํ โหตี**ติ เอตฺถ เอกเจฺจ ตาว อาจริยา เอวํ วทนฺติ ‘‘เอวเมวํ อิมิสฺสาย ภิกฺขุปริสาย ยเทตํ ‘ยสฺส สิยา อาปตฺติ, โส อาวิกเรยฺย, อสนฺติยา อาปตฺติยา ตุณฺหี ภวิตพฺพํ, ตุณฺหีภาเวน โข ปนายสฺมเนฺต ปริสุทฺธาติ เวทิสฺสามี’ติ ติกฺขตฺตุํ อนุสาวิตํ, ตํ เอกเมเกน ‘มํ เอส ปุจฺฉตี’ติ เอวํ ชานิตพฺพํ โหตีติ อโตฺถ’’ติฯ ตํ น ยุชฺชติ, กสฺมา? อตฺถพฺยญฺชนเภทโตฯ อนุสฺสาวนญฺหิ นาม อตฺถโต จ พฺยญฺชนโต จ อภินฺนํ โหติ ‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามี’’ติอาทีสุ (มหาว. ๗๒; จูฬว. ๓) วิย, ‘‘ยสฺส สิยา’’ติอาทิวจนตฺตยํ ปน อตฺถโตปิ พฺยญฺชนโตปิ ภินฺนํ, เตนสฺส อนุสฺสาวนตฺตยํ น ยุชฺชติฯ ยทิ เจตํ ยาวตติยานุสฺสาวนํ สิยา, นิทานุเทฺทเส อนิฏฺฐิเตปิ อาปตฺติ สิยาฯ น จ ยุตฺตํ อนาปตฺติเกฺขเตฺต อาปตฺตึ อาปชฺชิตุํฯ

อปเร ‘‘อนุสาวิต’’นฺติปทสฺส อนุสาเวตพฺพนฺติ อตฺถํ วิกเปฺปตฺวา ‘‘ยาวตติย’’นฺติอิทํ อุปริ อุเทฺทสาวสาเน ‘‘กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา…เป…. ตติยมฺปิ ปุจฺฉามี’’ติ เอตํ สนฺธาย วุตฺตนฺติ อาหุฯ ตมฺปิ น ยุชฺชติ, กสฺมา? อตฺถยุตฺตีนํ อภาวโตฯ อิทญฺหิ ปทํ เกจิ ‘‘อนุสาเวต’’นฺติ สชฺฌายนฺติ, เกจิ ‘‘อนุสาเวต’’นฺติ, ตํ อุภยํ วาปิ อตีตกาลเมว ทีเปติ, น อนาคตํฯ ยทิ จสฺส อยํ อโตฺถ

สิยา, ‘‘อนุสาวิตํ เหสฺสตี’’ติ วเทยฺย , เอวํ ตาว อตฺถาภาวโต น ยุชฺชติฯ ยทิ เจตํ อุเทฺทสาวสาเน วจนํ สนฺธาย วุตฺตํ สิยา, ‘‘น อาวิกริสฺสามี’’ติ จิตฺตํ อุปฺปาเทนฺตสฺส นิทาเน สมเตฺตปิ วุตฺตมุสาวาโท น สิยา, กสฺมา? ‘‘ยาวตติยํ อนุสฺสาวิยมาเน’’ติวจนโต (มหาว. ๑๓๔) ‘‘ยาวตติย’’นฺติ อิทํ วจนเมว นิรตฺถกํ สิยา, กสฺมา? นิทานุเทฺทเส ยาวตติยานุสฺสาวนสฺส อภาวโตติ เอวํ ยุตฺติอภาวโต ตมฺปิ น ยุชฺชติฯ ‘‘ยาวตติยํ อนุสาวิตํ โหตี’’ติ อิทํ ปน ลกฺขณวจนมตฺตํ, เตน อิมมตฺถํ ทเสฺสติ – อิทํ ปาติโมกฺขํ นาม ยาวตติยํ อนุสฺสาวิยติ, ตสฺมึ ยาวตติยํ อนุสฺสาวิยมาเน โย สรมาโน สนฺตึ อาปตฺตึ นาวิกโรติ, ตสฺส ยาวตติยานุสฺสาวนาวสาเน สมฺปชานมุสาวาโท โหตีติฯ

ตเทตํ ยถา อนุสาวิตํ ยาวตติยํ อนุสาวิตํ นาม โหติ, ตํ ทเสฺสตุํ **ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามี**ติอาทิ วุตฺตํฯ ตํ ปเนตํ ปาราชิกาทีนํ อวสาเน ทิสฺสติ, น นิทานาวสาเนฯ กิญฺจาปิ น ทิสฺสติ, อถ โข อุเทฺทสกาเล ‘‘อาวิกตา หิสฺส ผาสุ โหตี’’ติ วตฺวา ‘‘อุทฺทิฏฺฐํ โข อายสฺมโนฺต นิทานํ, ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามี’’ติอาทินา นเยน วตฺตพฺพเมวฯ เอวญฺหิ นิทานํ สุอุทฺทิฏฺฐํ โหติ, อญฺญถา ทุอุทฺทิฏฺฐํฯ อิมเมว จ อตฺถํ สนฺธาย อุโปสถกฺขนฺธเก วุตฺตํ ‘‘ยาวตติยํ อนุสาวิตํ โหตีติ สกิมฺปิ อนุสาวิตํ โหติ, ทุติยมฺปิ อนุสาวิตํ โหติ, ตติยมฺปิ อนุสาวิตํ โหตี’’ติ (มหาว. ๑๓๔)ฯ อยเมตฺถ อาจริยปรมฺปราภโต วินิจฺฉโยฯ

**โย ปน ภิกฺขุ...เป.... สมฺปชานมุสาวาทสฺส โหตี**ติ สมฺปชานมุสาวาโท อสฺส โหติ, เตนสฺส ทุกฺกฏาปตฺติ โหติ, สา จ โข ปน น มุสาวาทลกฺขเณน, ‘‘สมฺปชานมุสาวาเท กึ โหติ, ทุกฺกฏํ โหตี’’ติ (มหาว. ๑๓๕) อิมินา ปน ภควโต วจเนน วจีทฺวาเร อกิริยสมุฏฺฐานาปตฺติ โหตีติ เวทิตพฺพาฯ

วุตฺตมฺปิ เจตํ –

‘‘อนาลปโนฺต มนุเชน เกนจิ,
วาจาคิรํ โน จ ปเร ภเณยฺย;
อาปเชฺชยฺย วาจสิกํ, น กายิกํ,
ปญฺหาเมสา กุสเลหิ จินฺติตา’’ติฯ (ปริ. ๔๗๙);

**อนฺตรายิโก**ติ วิปฺปฏิสารวตฺถุตาย ปาโมชฺชาทิสมฺภวํ นิวาเรตฺวา ปฐมชฺฌานาทีนํ อธิคมาย อนฺตรายํ กโรติฯ **ตสฺมา**ติ ยสฺมา อยํ อนาวิกรณสงฺขาโต สมฺปชานมุสาวาโท อนฺตรายิโก โหติ, ตสฺมาฯ **สรมาเนนา**ติ อตฺตนิ สนฺตึ อาปตฺตึ ชานเนฺตนฯ **วิสุทฺธาเปเกฺขนา**ติ วุฏฺฐาตุกาเมน วิสุชฺฌิตุกาเมนฯ **สนฺตี อาปตฺตี**ติ อาปชฺชิตฺวา อวุฏฺฐิตา อาปตฺติฯ **อาวิกาตพฺพา**ติ สงฺฆมเชฺฌ วา คณมเชฺฌ วา เอกปุคฺคเล วา ปกาเสตพฺพา, อนฺตมโส อนนฺตรสฺสาปิ ภิกฺขุโน ‘‘อหํ, อาวุโส, อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปโนฺน, อิโต วุฏฺฐหิตฺวา ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสามี’’ติ (มหาว. ๑๗๐) วตฺตพฺพํฯ สเจปิ เวมติโก โหติ, ‘‘อหํ, อาวุโส, อิตฺถนฺนามาย อาปตฺติยา เวมติโก, ยทา นิเพฺพมติโก ภวิสฺสามิ, ตทา ตํ อาปตฺตึ ปฏิกริสฺสามี’’ติ (มหาว. ๑๖๙) วตฺตพฺพํฯ **อาวิกตา หิสฺส ผาสุ โหตี**ติเอตฺถ **อาวิกตา**ติ อาวิกตาย, ปกาสิตายาติ อโตฺถฯ อลชฺชิตาติ อาทีสุ (ปริ. ๒๙๕) วิย หิ อิทมฺปิ กรณเตฺถ ปจฺจตฺตวจนํฯ **หี**ติ นิปาตมตฺตํฯ **อสฺสา**ติ เอตสฺส ภิกฺขุโนฯ **ผาสุ โหตี**ติ ปฐมชฺฌานาทีนํ อธิคมาย ผาสุ โหติ, อวิปฺปฏิสารมูลกานํ ปาโมชฺชาทีนํ วเสน สุขปฺปฏิปทา สมฺปชฺชตีติ อโตฺถฯ

อิติ กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

# ปาราชิกกโณฺฑ

อิทานิ ยเทตํ นิทานานนฺตรํ **ตตฺริเม จตฺตาโร**ติอาทิ ปาราชิกกณฺฑํ, ตตฺถ **ตตฺรา**ติ ตสฺมึ ''ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามี''ติ เอวํ วุตฺต ปาติโมกฺเขฯ **อิเม**ติ อิทานิ วตฺตพฺพานํ อภิมุขีกรณํฯ **จตฺตาโร**ติ คณนปริเจฺฉโทฯ **ปาราชิกา**ติ เอวํนามกาฯ **ธมฺมา**ติ อาปตฺติโยฯ **อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺตี**ติ สรูเปน อุทฺทิสิตพฺพตํ อาคจฺฉนฺติ, น นิทาเน วิย ''ยสฺส สิยา อาปตฺตี''ติ สาธารณวจนมเตฺตนฯ

## ๑. ปฐมปาราชิกวณฺณนา

**โย ปนา**ติ รสฺสทีฆาทินา ลิงฺคาทิเภเทน โย โกจิฯ **ภิกฺขู**ติ เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทา, สรณคมนูปสมฺปทา, โอวาทปฺปฏิคฺคหณูปสมฺปทา, ปญฺหาพฺยากรณูปสมฺปทา, อฏฺฐครุธมฺมปฺปฏิคฺคหณูปสมฺปทา, ทูเตนูปสมฺปทา, อฏฺฐวาจิกูปสมฺปทา, ญตฺติจตุตฺถกมฺมูปสมฺปทาติ อิมาสุ อฏฺฐสุ อุปสมฺปทาสุ ญตฺติจตุเตฺถน อุปสมฺปทากเมฺมน อกุเปฺปน ฐานารเหน อุปสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปน กมฺมสฺส วตฺถุญตฺติอนุสฺสาวน สีมา ปริสาสมฺปตฺติวเสน อกุปฺปตา เวทิตพฺพาฯ

ตตฺถ **วตฺถู**ติ อุปสมฺปทาเปโกฺข ปุคฺคโล, โส ฐเปตฺวา อูนวีสติวสฺสํ อนฺติมวตฺถุอชฺฌาปนฺนปุพฺพํ, ปณฺฑกาทโย จ เอกาทส อภพฺพปุคฺคเล เวทิตโพฺพฯ ตตฺถ **อูนวีสติวโสฺส** นาม ปฏิสนฺธิคฺคหณโต ปฏฺฐาย อปริปุณฺณวีสติวโสฺสฯ **อนฺติมวตฺถุอชฺฌาปนฺนปุโพฺพ** นาม จตุนฺนํ ปาราชิกานํ อญฺญตรํ อชฺฌาปนฺนปุโพฺพฯ **ปณฺฑกา**ทโย วชฺชนียปุคฺคลกถายํ วุตฺตาฯ เตสุ อาสิตฺตปณฺฑกญฺจ อุสูยปณฺฑกญฺจ ฐเปตฺวา โอปกฺกมิกปณฺฑโก นปุํสกปณฺฑโก ปณฺฑกภาวปเกฺข ฐิโต ปกฺขปณฺฑโก จ อิธ อธิเปฺปโตฯ

**เถยฺยสํวาสโก** ปน ติวิโธ ลิงฺคเตฺถนโก สํวาสเตฺถนโก อุภยเตฺถนโกติฯ ตตฺถ โย สยํ ปพฺพชิตฺวา น ภิกฺขุวสฺสานิ คเณติ, น ยถาวุฑฺฒํ ภิกฺขูนํ วา สามเณรานํ วา วนฺทนํ สาทิยติ, น อาสเนน ปฏิพาหติ, น อุโปสถาทีสุ สนฺทิสฺสติ, อยํ อสุทฺธจิตฺตตาย ลิงฺคมตฺตเสฺสว เถนิตตฺตา **ลิงฺคเตฺถนโก** นามฯ โย ปน ภิกฺขูหิ ปพฺพชิโต สามเณโร สมาโน กาสายานิ อปเนตฺวา เตสุ สอุสฺสาโหว เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา ปุน นิวาเสตฺวา สามเณรภาวํ ปฏิชานาติ, อยํ ภิกฺขูหิ ทินฺนลิงฺคสฺส อปริจฺจตฺตตฺตา น ลิงฺคเตฺถนโก, น ลิงฺคานุรูปสฺส สํวาสสฺส สาทิตตฺตา นาปิ สํวาสเตฺถนโกฯ อนฺติมวตฺถุอชฺฌาปนฺนเกปิ เอเสว นโยฯ โย จ โข สามเณโร สมาโน วิเทสํ คนฺตฺวา ภิกฺขุวสฺสานิ คเณติ, ยถาวุฑฺฒํ วนฺทนํ สาทิยติ, อาสเนน ปฏิพาหติ, อุโปสถาทีสุ สนฺทิสฺสติ, อยํ สํวาสมตฺตเสฺสว เถนิตตฺตา **สํวาสเตฺถนโก** นามฯ ภิกฺขุวสฺสคณนาทิโก หิ สโพฺพปิ กิริยเภโท อิมสฺมึ อเตฺถ ''สํวาโส''ติ เวทิตโพฺพฯ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย ''น มํ โกจิ ชานาตี''ติ ปุน เอวํ ปฏิปชฺชเนฺตปิ เอเสว นโยฯ โย ปน สยํ ปพฺพชิตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ยถาวุฑฺฒํ วนฺทนํ สาทิยติ, อาสเนน ปฏิพาหติ, ภิกฺขุวสฺสานิ คเณติ, อุโปสถาทีสุ สนฺทิสฺสติ, อยํ ลิงฺคสฺส เจว สํวาสสฺส จ เถนิตตฺตา **อุภยเตฺถนโก** นามฯ ธุรนิเกฺขปวเสน กาสายานิ อปเนตฺวา อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปชฺชิตฺวา ปุน ตานิ อจฺฉาเทตฺวา เอวํ ปฏิปชฺชเนฺตปิ เอเสว นโย, อยํ ติวิโธปิ เถยฺยสํวาสโก อิธ อธิเปฺปโตฯ ฐเปตฺวา ปน อิมํ ติวิธํฯ

> ''ราช ทุพฺภิกฺข กนฺตาร-โรค เวรี ภเยน วา;
> จีวราหรณตฺถํ วา, ลิงฺคํ อาทิยตีธ โยฯ

“สํวาสํ นาธิวาเสติ, ยาว โส สุทฺธมานโส;
**เถยฺยสํวาสโก** นาม, ตาว เอส น วุจฺจตี”ติฯ (มหาว. อฏฺฐ. ๑๑๐);

โย ปน อุปสมฺปโนฺน ติตฺถิยภาวํ ปตฺถยมาโน สยํ วา กุสจีราทิกํ ติตฺถิยลิงฺคํ อาทิยติ, เตสํ วา สนฺติเก ปพฺพชติ, นโคฺค วา หุตฺวา อาชีวกานํ สนฺติกํ คนฺตฺวา เตสํ วตานิ อาทิยติ, อยํ **ติตฺถิยปกฺกนฺตโก** นามฯ ฐเปตฺวา ปน มนุสฺสชาติกํ อวเสโส สโพฺพปิ **ติรจฺฉานคโต** นามฯ เยน มนุสฺสชาติกา ชเนตฺติ สยมฺปิ มนุสฺสภูเตเนว สญฺจิจฺจ ชีวิตา โวโรปิตา, อยํ **มาตุฆาตโก** นามฯ **ปิตุฆาตเก**ปิ เอเสว นโยฯ เยน อนฺตมโส คิหิลิเงฺค ฐิโตปิ มนุสฺสชาติโก ขีณาสโว สญฺจิจฺจ ชีวิตา โวโรปิโต, อยํ **อรหนฺตฆาตโก** นามฯ โย ปน ปกตตฺตํ ภิกฺขุนึ ติณฺณํ มคฺคานํ อญฺญตรสฺมึ มเคฺค ทูเสติ , อยํ **ภิกฺขุนิทูสโก** นามฯ โย เทวทโตฺต วิย สาสนํ อุทฺธมฺมํ อุพฺพินยํ กตฺวา จตุนฺนํ กมฺมานํ อญฺญตรวเสน สงฺฆํ ภินฺทติ, อยํ **สงฺฆเภทโก** นามฯ โย เทวทโตฺต วิย ทุฏฺฐจิเตฺตน วธกจิเตฺตน ตถาคตสฺส ชีวมานกสรีเร ขุทฺทกมกฺขิกาย ปิวนมตฺตมฺปิ โลหิตํ อุปฺปาเทติ, อยํ **โลหิตุปฺปาทโก** นามฯ ยสฺส อิตฺถินิมิตฺตุปฺปาทนกมฺมโต จ ปุริสนิมิตฺตุปฺปาทนกมฺมโต จ อุภโต ทุวิธมฺปิ พฺยญฺชนํ อตฺถิ, อยํ **อุภโตพฺยญฺชนโก** นามฯ อิติ อิเม เตรส ปุคฺคลา อุปสมฺปทาย อวตฺถู, อิเม ปน ฐเปตฺวา อญฺญสฺมึ อุปสมฺปทาเปกฺเข สติ อุปสมฺปทากมฺมํ วตฺถุสมฺปตฺติวเสน อกุปฺปํ โหติฯ

กถํ **ญตฺติสมฺปตฺติวเสน** อกุปฺปํ โหติ? วตฺถุสงฺฆปุคฺคลญตฺตีนํ อปรามสนานิ, ปจฺฉา ญตฺติฏฺฐปนญฺจาติ อิเม ตาว ปญฺจ ญตฺติโทสาฯ ตตฺถ “อยํ อิตฺถนฺนาโม”ติ อุปสมฺปทาเปกฺขสฺส อกิตฺตนํ **วตฺถุอปรามสนํ** นามฯ “สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ”ติเอตฺถ “สุณาตุ เม, ภเนฺต”ติ วตฺวา “สโงฺฆ”ติ อภณนํ **สงฺฆอปรามสนํ** นามฯ “อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปโกฺข”ติ อุปชฺฌายสฺส อกิตฺตนํ **ปุคฺคลอปรามสนํ** นามฯ สเพฺพน สพฺพํ ญตฺติยา อนุจฺจารณํ **ญตฺติอปรามสนํ** นามฯ ปฐมํ กมฺมวาจํ นิฏฺฐาเปตฺวา “เอสา ญตฺตี”ติ วตฺวา “ขมติ สงฺฆสฺสา”ติ เอวํ ญตฺติกิตฺตนํ **ปจฺฉา ญตฺติฏฺฐปนํ** นามฯ อิติ อิเมหิ โทเสหิ วิมุตฺตาย ญตฺติยา สมฺปนฺนํ ญตฺติสมฺปตฺติวเสน อกุปฺปํ โหติฯ

**อนุสฺสาวนวเสน** อกุปฺปตายปิ วตฺถุสงฺฆปุคฺคลานํ อปรามสนานิ, สาวนาย หาปนํ, อกาเล สาวนนฺติ อิเม ปญฺจ อนุสฺสาวนโทสาฯ ตตฺถ วตฺถาทีนํ อปรามสนานิ ญตฺติยํ วุตฺตสทิสาเนวฯ ตีสุ ปน อนุสฺสาวนาสุ ยตฺถ กตฺถจิ เอเตสํ อปรามสนํ อปรามสนเมวฯ สเพฺพน สพฺพํ ปน กมฺมวาจํ อวตฺวา จตุกฺขตฺตุํ ญตฺติกิตฺตนเมว, อถ วา ปน กมฺมวาจาพฺภนฺตเร อกฺขรสฺส วา ปทสฺส วา อนุจฺจารณํ วา ทุรุจฺจารณํ วา **สาวนาย หาปนํ** นามฯ สาวนาย อโนกาเส ปฐมํ ญตฺตึ อฏฺฐเปตฺวา อนุสฺสาวนกรณํ **อกาเล สาวนํ** นามฯ อิติ อิเมหิ โทเสหิ วิมุตฺตาย อนุสฺสาวนาย สมฺปนฺนํ อนุสฺสาวนสมฺปตฺติวเสน อกุปฺปํ โหติฯ

ปุเพฺพ วุตฺตํ วิปตฺติสีมาลกฺขณํ สมติกฺกนฺตาย ปน สีมาย กตํ **สีมาสมฺปตฺติวเสน** อกุปฺปํ โหติฯ ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เตสํ อนาคมนํ, ฉนฺทารหานํ ฉนฺทสฺส อนาหรณํ, สมฺมุขีภูตานํ ปฏิโกฺกสนนฺติ อิเม ปน ตโย ปริสาโทสา, เตหิ วิมุตฺตาย ปริสาย กตํ **ปริสาสมฺปตฺติวเสน** อกุปฺปํ โหติฯ การณารหตฺตา ปน สตฺถุ สาสนารหตฺตา **ฐานารหํ** นาม โหติฯ อิติ โย อิมินา เอวํ อกุเปฺปน ฐานารเหน ญตฺติจตุเตฺถน อุปสมฺปทากเมฺมน อุปสมฺปโนฺน, อยํ อิธ “ภิกฺขู”ติ อธิเปฺปโตฯ ปณฺณตฺติวชฺชสุ ปน อเญฺญปิ สงฺคหํ คจฺฉนฺติฯ

***ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปโนฺน**ติ* ยา ภิกฺขูนํ อธิสีลสงฺขาตา สิกฺขา, ตญฺจ, ยตฺถ เจเต สห ชีวนฺติ, เอกชีวิกา สภาควุตฺติโน โหนฺติ, ตํ ภควตา ปญฺญตฺตํ สิกฺขาปทสงฺขาตํ สาชีวญฺจ,

ตตฺถ สิกฺขนภาเวน สมาปนฺนนฺติ ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมอาปนฺนฯ **สมาปนฺนนฺ**ติ สิกฺขญฺจ ปริปูเรนฺโต สาชีวญฺจ อวีติกฺกมนฺโต หุตฺวา ตทุภยํ อุปคโตติ อโตฺถฯ **สิกฺขํ อปจฺจกฺขาย ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวา**ติ ยํ สิกฺขํ สมาปนฺน, ตํ อปฺปฏิกฺขิปิตฺวา, ยญฺจ สาชีวํ สมาปนฺน, ตสฺมิํ ทุพฺพลภาวํ อปฺปกาเสตฺวาฯ ตตฺถ จิตฺตเขตฺตกาลปโยคปุคฺคลวิชานนวเสน สิกฺขาย ปจฺจกฺขานํ ญตฺวา ตทภาเวน อปจฺจกฺขานํ เวทิตพฺพํฯ กถํ? อุปสมฺปนฺนภาวโต จวิตุกามตาจิเตฺตเนว หิ สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ, น ทวา วา รวา วา ภณนฺตสฺสฯ เอวํ **จิตฺตวเสน** สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ, น ตทภาเวนฯ ตถา ''พุทฺธํ ปจฺจกฺขามิ, ธมฺมํ ปจฺจกฺขามิ, สงฺฆํ ปจฺจกฺขามิ, สิกฺขํ, วินยํ, ปาติโมกฺขํ, อุเทฺทสํ, อุปชฺฌายํ, อาจริยํ, สทฺธิวิหาริกํ, อเนฺตวาสิกํ, สมานุปชฺฌายกํ, สมานาจริยกํ, สพฺรหฺมจาริํ ปจฺจกฺขามี''ติ เอวํ วุตฺตานํ พุทฺธาทีนํ จุทฺทสนฺนํ, ''คิหีติ มํ ธาเรหิ, อุปาสโก, อารามิโก, สามเณโร, ติตฺถิโย, ติตฺถิยสาวโก, อสมโณ, 'อสกฺยปุตฺติโย'ติ มํ ธาเรหี''ติ เอวํ วุตฺตานํ คิหิอาทีนํ อฏฺฐนฺนญฺจาติ อิเมสํ ทฺวาวีสติยา เขตฺตปทานํ ยสฺส กสฺสจิ สเววจนสฺส วเสน เตสุ ยํกิญฺจิ วตฺตุกามสฺส ยํกิญฺจิ วทโต สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติ, น รุกฺขาทีนํ อญฺญตรสฺส นามํ คเหตฺวา ปจฺจาจิกฺขนฺตสฺสฯ เอวํ **เขตฺตวเสน** ปจฺจกฺขานํ โหติ, น ตทภาเวนฯ

ตตฺถ ยเทตํ ''ปจฺจกฺขามี''ติ จ, ''มํ ธาเรหี''ติ (ปารา. ๕๑) จ วุตฺตํ วตฺตมานกาลวจนํ, ยานิ จ ''อลํ เม พุเทฺธน, กิํ นุ เม พุเทฺธน, น มมโตฺถ พุเทฺธน , สุมุตฺตาหํ พุเทฺธนา''ติอาทินา (ปารา. ๕๒) นเยน อาขฺยาตวเสน กาลํ อนามสิตฺวา ปุริเมหิ จุทฺทสหิ ปเทหิ สทฺธิํ โยเชตฺวา วุตฺตานิ ''อลํ เม''ติอาทีนิ จตฺตาริ ปทานิ, เตสํเยว จ สเววจนานํ วเสน ปจฺจกฺขานํ โหติ, น ''ปจฺจกฺขาสิ''นฺติ วา ''ปจฺจกฺขิสฺส''นฺติ วา ''มํ ธาเรสี''ติ วา ''มํ ธาเรสฺสตี''ติ วา ''ยํนูนาหํ ปจฺจเกฺขยฺย''นฺติ (ปารา. ๔๕) วาติอาทีนิ อตีตานาคตปริกปฺปวจนานิ ภณนฺตสฺสฯ เอวํ วตฺตมาน **กาลวเสน** เจว อนามฏฺฐ**กาลวเสน** จ ปจฺจกฺขานํ โหติ, น ตทภาเวนฯ

**ปโยโค** ปน ทุวิโธ กายิโก จ วาจสิโก จฯ ตตฺถ ''พุทฺธํ ปจฺจกฺขามี''ติอาทินา (ปารา. ๕๑) นเยน ยาย กายจิ ภาสาย วจีเภทํ กตฺวา วาจสิกปฺปโยเคเนว ปจฺจกฺขานํ โหติ, น อกฺขรลิขนํ วา หตฺถมุทฺทาทิทสฺสนํ วา กายปฺปโยคํ กโรนฺตสฺสฯ เอวํ วาจสิกปฺปโยเคเนว ปจฺจกฺขานํ โหติ, น ตทภาเวนฯ

**ปุคฺคโล** ปน ทุวิโธ – โย จ ปจฺจกฺขาติ, ยสฺส จ ปจฺจกฺขาติฯ ตตฺถ โย ปจฺจกฺขาติ, โส สเจ อุมฺมตฺตกขิตฺตจิตฺตเวทนาฏฺฏานํ อญฺญตโร น โหติฯ ยสฺส ปน ปจฺจกฺขาติ, โส สเจ มนุสฺสชาติโก โหติ, น จ อุมฺมตฺตกาทีนํ อญฺญตโร, สมฺมุขีภูโต จ สิกฺขาปจฺจกฺขานํ โหติฯ น หิ อสมฺมุขีภูตสฺส ทูเตน วา ปเณฺณน วา อาโรจนํ รุหติฯ เอวํ ยถาวุตฺตปุคฺคลวเสน ปจฺจกฺขานํ โหติ, น ตทภาเวนฯ

**วิชานน**มฺปิ นิยมิตานิยมิตวเสน ทุวิธํฯ ตตฺถ ยสฺส เยสํ วา นิยเมตฺวา ''อิมสฺส, อิเมสํ วา อาโรเจมี''ติ วทติ, สเจ เต ยถา ปกติยา โลเก มนุสฺสา วจนํ สุตฺวา อาวชฺชนสมเย ชานนฺติ, เอวํ ตสฺส วจนานนฺตรเมว ตสฺส ''อยํ อุกฺกณฺฐิโต''ติ วา ''คิหิภาวํ ปตฺถยตี''ติ วา เยน เกนจิ อาการเรน สิกฺขาปจฺจกฺขานภาวํ ชานนฺติ, ปจฺจกฺขาตาว โหติ สิกฺขาฯ อถ อปรภาเค ''กิํ อิมินา วุตฺต''นฺติ จิเนฺตตฺวา ชานนฺติ, อเญฺญ วา ชานนฺติ, อปจฺจกฺขาตาว โหติ สิกฺขาฯ อนิยเมตฺวา อาโรเจนฺตสฺส ปน สเจ วุตฺตนเยน โย โกจิ มนุสฺสชาติโก วจนตฺถํ ชานาติ, ปจฺจกฺขาตาว โหติ สิกฺขาฯ เอวํ วิชานนวเสน ปจฺจกฺขานํ โหติ, น ตทภาเวนฯ โย ปน อนฺตมโส ทวายปิ ปจฺจกฺขาติ, เตน อปจฺจกฺขาตาว โหติ สิกฺขาฯ อิติ อิเมสํ วุตฺตปฺปการานํ จิตฺตาทีนํ วา วเสน,

สพฺพโส วา ปน อปจฺจกฺขาเนน สิกฺขํ อปจฺจกฺขาย สิกฺขาปจฺจกฺขานเสฺสว จ อตฺถภูตํ เอกจฺจํ ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาฯ

**เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺยา**ติ เอตฺถ **เมถุนํ ธมฺม**นฺติ ราคปริยุฏฺฐาเนน สทิสานํ อุภินฺนํ ธมฺมํฯ **ปฏิเสเวยฺยา**ติ ปฏิเสเวยฺย อชฺฌาปเชฺชยฺยฯ **อนฺตมโส**ติ สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทนฯ **ติรจฺฉานคตายปี**ติ ปฏิสนฺธิวเสน ติรจฺฉาเนสุ คตายปิ, อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติฯ **ปาราชิโก โหตี**ติ ปราชิโต โหติ, ปราชยํ อาปโนฺนฯ **อสํวาโส**ติ ปกตตฺตา ภิกฺขู สห วสนฺติ เอตฺถาติ เอกกมฺมาทิโกว ติวิโธปิ วิธิ สํวาโส นาม, โส เตน สทฺธึ นตฺถีติ อสํวาโสฯ สงฺฆกเมฺมสุ หิ เอส คณปูรโกปิ น โหติ, อยํ ตาว ปทวณฺณนาฯ

อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – มนุสฺสามนุสฺสติรจฺฉานคตวเสน หิ ติโสฺส อิตฺถิโย, ตาสํ วจฺจมคฺคปสฺสาวมคฺคมุขมคฺควเสน ตโย ตโย กตฺวา นว มคฺคา, ตถา อุภโตพฺยญฺชนกานํฯ ปุริสานํ ปน วจฺจมคฺคมุขมคฺควเสน เทฺว เทฺว กตฺวา ฉ มคฺคา, ตถา ปณฺฑกานนฺติ เอวํ ตึส มคฺคาฯ เตสุ อตฺตโน วา ปเรสํ วา ยสฺส กสฺสจิ มคฺคสฺส สนฺถตสฺส วา อสนฺถตสฺส วา, ปเรสํ ปน มตานมฺปิ อกฺขายิตสฺส วา เยภุเยฺยน อกฺขายิตสฺส วา ปกติวาเตน อสํผุฏฺเฐ อโลฺลกาเส โย ภิกฺขุ เอกติลพีชมตฺตมฺปิ อตฺตโน องฺคชาตํ สนฺถตํ วา อสนฺถตํ วา เสวนจิเตฺตน ปเวเสติ, ปเรน วา ปเวสิยมาเน ปเวสนปวิฏฺฐฏฺฐิตอุทฺธรเณสุ ยํกิญฺจิ สาทิยติ, อยํ ปาราชิกาปตฺตึ อาปโนฺน นาม โหติ, อยํ ตาเวตฺถ อสาธารณวินิจฺฉโยฯ สพฺพสิกฺขาปทานํ ปน สาธารณวินิจฺฉยตฺถํ อยํ มาติกา –

นิทานํ ปุคฺคลํ วตฺถุํ, ปญฺญตฺติวิธิเมว จ;
อาณตฺตาปตฺตินาปตฺติ-วิปตฺตึ องฺคเมว จฯ

สมุฏฺฐานวิธึ กิริยา-สญฺญาจิเตฺตหิ นานตฺตํ;
วชฺชกมฺมปฺปเภทญฺจ, ติกทฺวยวิธึ ตถาฯ

ลกฺขณํ **สตฺตรสธา,** ฐิตํ สาธารณํ อิทํ;
ญตฺวา โยเชยฺย เมธาวี, ตตฺถ ตตฺถ ยถารหนฺติฯ

ตตฺถ **นิทานํ** นาม เวสาลิ-ราชคห-สาวตฺถิ-อาฬวิ-โกสมฺพิ-สกฺค-ภคฺคานํ วเสน สตฺตวิธํ ปญฺญตฺติฏฺฐานํ, อิทญฺหิ สพฺพสิกฺขาปทานํ นิทานํฯ **ปุคฺคโล** นาม ยํ ยํ อารพฺภ ตํ ตํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํฯ **วตฺถุ** นาม ตสฺส ตสฺส ปุคฺคลสฺส อชฺฌาจาโร วุจฺจติฯ **ปญฺญตฺติวิธิ**นฺติ ปญฺญตฺติอนุปญฺญตฺติอนุปฺปนฺนปญฺญตฺติสพฺพตฺถปญฺญตฺติปเทสปญฺญตฺติสาธารณปญฺญตฺติอสาธารณปญฺญตฺติเอกโตปญฺญตฺติอุภโตปญฺญตฺติวเสน นววิธา ปญฺญตฺติฯ ตตฺถ **อนุปฺปนฺนปญฺญตฺติ** นาม อนุปฺปเนฺน โทเส ปญฺญตฺตา, สา อฏฺฐครุธมฺมปฺปฏิคฺคหณวเสน (จูฬว. ๔๐๓) ภิกฺขุนีนํเยว อาคตา, อญฺญตฺร นตฺถิฯ วินยธรปญฺจเมน (มหาว. ๒๕๙) คเณน อุปสมฺปทา, คณงฺคณูปาหนา (มหาว. ๒๕๙) ธุวนฺหานํ จมฺมตฺถรณนฺติ เอเตสํ วเสน จตุพฺพิธา **ปเทสปญฺญตฺติ** นามฯ มชฺฌิมเทเสเยว หิ เอเตหิ อาปตฺติ โหติ, เตสุปิ ธุวนฺหานํ ปฏิเกฺขปมตฺตเมว ปาติโมเกฺข อาคตํ, ตโต อญฺญา ปเทสปญฺญตฺติ นาม นตฺถิฯ สพฺพานิ **สพฺพตฺถปญฺญตฺติ**เยว โหนฺติ, **สาธารณปญฺญตฺติ**ทุกญฺจ **เอกโตปญฺญตฺติ**ทุกญฺจ อตฺถโต เอกํ, ตสฺมา อนุปฺปนฺนปญฺญตฺติญฺจ สพฺพตฺถปญฺญตฺติทุกญฺจ เอกโตปญฺญตฺติทุกญฺจ ฐเปตฺวา เสสานํ จตสฺสนฺนํ ปญฺญตฺตีนํ วเสน สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ **อาณตฺตาปตฺตินาปตฺติวิปตฺติ**นฺติ เอตฺถ **อาณตฺตี**ติอาณาปนา วุจฺจติฯ **อาปตฺตี**ติ ปุพฺพปฺปโยคาทิวเสน อาปตฺติเภโทฯ **อนา**

**ปตฺตี**ติ อชานนาทิวเสน อนาปตฺติฯ **วิปตฺตี**ติ สีลอาจารทิฏฺฐิอาชีววิปตฺตีนํ อญฺญตราฯ อิติ อิมาสํ อาณตฺตาทีนมฺปิ วเสน สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ **องฺค**นฺติ สพฺพสิกฺขาปเทสุ อาปตฺตีนํ องฺคํ เวทิตพฺพํฯ

**สมุฏฺฐานวิธิ**นฺติ สพฺพาปตฺตีนํ กาโย วาจา กายวาจา กายจิตฺตํ วาจาจิตฺตํ กายวาจาจิตฺตนฺติ อิมานิ เอกงฺคิกทฺวงฺคิกติวงฺคิกานิฯ ฉ สมุฏฺฐานานิ นาม ยานิ ‘‘สิกฺขาปทสมอุฏฺฐานานี’’ติปิ วุจฺจนฺติฯ ตตฺถ ปุริมานิ ตีณิ อจิตฺตกานิ, ปจฺฉิมานิ สจิตฺตกานิฯ เตสุ เอเกน วา ทฺวีหิ วา ตีหิ วา จตูหิ วา ฉหิ วา สมุฏฺฐาเนหิ อาปตฺติโย สมุฏฺฐหนฺติ, ปญฺจสมุฏฺฐานา นาม นตฺถิฯ ตตฺถ **เอกสมุฏฺฐานา** นาม จตุเตฺถน จ ปญฺจเมน จ ฉเฏฺฐน จ สมุฏฺฐาเนน สมุฏฺฐาติ, น อเญฺญนฯ **ทฺวิสมุฏฺฐานา** นาม ปฐมจตุเตฺถหิ จ ทุติยปญฺจเมหิ จ ตติยฉเฏฺฐหิ จ จตุตฺถฉเฏฺฐหิ จ ปญฺจมฉเฏฺฐหิ จ สมุฏฺฐาเนหิ, สมุฏฺฐาติ, น อเญฺญหิฯ **ติสมุฏฺฐานา** นาม ปฐเมหิ จ ตีหิ, ปจฺฉิเมหิ จ ตีหิ สมุฏฺฐาเนหิ สมุฏฺฐาติ, น อเญฺญหิฯ **จตุสมุฏฺฐานา** นาม ปฐมตติยจตุตฺถฉเฏฺฐหิ จ ทุติยตติยปญฺจมฉเฏฺฐหิ จ สมุฏฺฐาเนหิ สมุฏฺฐาติ, น อเญฺญหิฯ **ฉ สมุฏฺฐานา** นาม ฉหิปิ สมุฏฺฐาติฯ

เอวํ –

ติธา **เอกสมุฏฺฐานา,** ปญฺจธา **ทฺวิสมุฏฺฐิตา**;<br>ทฺวิธา **ติจตุโร ฐานา,** เอกธา **ฉสมุฏฺฐิตา**ติฯ

สมุฏฺฐานวเสน สพฺพาว เตรส อาปตฺติโย โหนฺติ (จูฬว. ๑๖๕ อาทโย), ตา ปฐมปญฺญตฺติสิกฺขาปทวเสน สมุฏฺฐานโต เตรส นามานิ ลภนฺติ ปฐมปาราชิกสมุฏฺฐานา, อทินฺนาทาน-สญฺจริตฺต-สมนุภาสน-กถิน-เอฬกโลม-ปทโสธมฺม-อทฺธาน-เถยฺยสตฺถ-ธมฺมเทสนาภูตาโรจน-โจริวุฏฺฐาปน-อนนุญฺญาตสมุฏฺฐานาติฯ ตตฺถ ยา กายจิตฺตโต สมุฏฺฐาติ, อยํ **ปฐมปาราชิกสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา สจิตฺตเกหิ ตีหิ สมุฏฺฐาเนหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **อทินฺนาทานสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ฉหิปิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **สญฺจริตฺตสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ฉเฏฺฐเนว สมุฏฺฐาติ, อยํ **สมนุภาสนสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ตติยฉเฏฺฐหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **กถินสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ปฐมจตุเตฺถหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **เอฬกโลมสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ทุติยปญฺจเมหิ สมุฏฺฐาติ , อยํ **ปทโสธมฺมสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ปฐมตติยจตุตฺถฉเฏฺฐหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **อทฺธานสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา จตุตฺถฉเฏฺฐหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **เถยฺยสตฺถสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ปญฺจเมเนว สมุฏฺฐาติ, อยํ **ธมฺมเทสนาสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา อจิตฺตเกหิ ตีหิ สมุฏฺฐาเนหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **ภูตาโรจนสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ปญฺจมฉเฏฺฐหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **โจริวุฏฺฐาปนสมุฏฺฐานา** นามฯ ยา ทุติยตติยปญฺจมฉเฏฺฐหิ สมุฏฺฐาติ, อยํ **อนนุญฺญาตสมุฏฺฐานา** นามาติฯ อิติ อิมสฺส สมุฏฺฐานวิธิโนปิ วเสน สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

**กิริยาสญฺญาจิเตฺตหิ นานตฺต**นฺติ เอเตหิ กิริยาทีหิ สพฺพาปตฺตีนํ นานาภาวํ ญตฺวา สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ สพฺพาปตฺติโย หิ กิริยาวเสน ปญฺจวิธา โหนฺติ, เสยฺยถิทํ – อตฺถาปตฺติ กิริยโต สมุฏฺฐาติ , อตฺถิ อกิริยโต, อตฺถิ กิริยากิริยโต, อตฺถิ สิยา กิริยโต สิยา อกิริยโต, อตฺถิ สิยา กิริยโต สิยา กิริยากิริยโตติฯ ตตฺถ ยา กาเยน วา วาจาย วา ปถวิขณนาทีสุ (ปาจิ. ๘๔) วิย วีติกฺกมํ กโรนฺตสฺส โหติ, อยํ **กิริยโต สมุฏฺฐาติ** นามฯ ยา กายวาจาหิ กตฺตพฺพํ อกโรนฺตสฺส โหติ ปฐมกถินาปตฺติ (ปารา. ๔๕๙ อาทโย) วิย, อยํ **อกิริยโต สมุฏฺฐาติ** นามฯ ยา กโรนฺตสฺส จ อกโรนฺตสฺส จ โหติ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา หตฺถโต จีวรปฺปฏิคฺคหณาปตฺติ (ปารา. ๕๐๘-๕๑๑) วิย, อยํ **กิริยากิริยโต สมุฏฺฐาติ** นามฯ ยา สิยา ก

โรนฺตสฺส จ, สิยา อกโรนฺตสฺส จ โหติ รูปิยปฺปฏิคฺคหณาปตฺติ (ปารา. ๕๘๒) วิย, อยํ **สิยา กิริยโต สิยา อกิริยโต สมุฏฺฐาติ** นามฯ ยา สิยา กโรนฺตสฺส จ สิยา กโรนฺตากโรนฺตสฺส จ โหติ กุฏิการาปตฺติ (ปารา. ๓๔๒ อาทโย) วิย, อยํ **สิยา กิริยโต สิยา กิริยากิริยโต สมุฏฺฐาติ** นามฯ

สพฺพาปตฺติโย จ สญฺญาวเสน ทุวิธา โหนฺติ สญฺญาวิโมกฺขา โนสญฺญาวิโมกฺขาติฯ ตตฺถ ยโต วีติกฺกมสญฺญาย อภาเวน มุจฺจติ, อยํ **สญฺญาวิโมกฺขา,** อิตรา **โนสญฺญาวิโมกฺขา**ฯ ปุน จ สพฺพาปิ จิตฺตวเสน ทุวิธา โหนฺติ สจิตฺตกา อจิตฺตกา จาติฯ ตตฺถ ยา สจิตฺตกสมุฏฺฐานวเสเนว สมุฏฺฐาติ อยํ **สจิตฺตกา**ฯ ยา อจิตฺตเกน วา สจิตฺตกมิสฺสเกน วา สมุฏฺฐาติ อยํ **อจิตฺตกา**ฯ

**วชฺชกมฺมปฺปเภท**นฺติ เอตฺถ สพฺพาปตฺติโย วชฺชวเสน ทุวิธา โหนฺติ โลกวชฺชา ปณฺณตฺติวชฺชา จาติฯ ตตฺถ ยสฺสา สจิตฺตกปกฺเข จิตฺตํ อกุสลเมว โหติ, อยํ **โลกวชฺชา,** เสสา **ปณฺณตฺติวชฺชา**ฯ สพฺพา จ กายกมฺมวจีกมฺมตทุภยวเสน ติวิธา โหนฺติฯ ตตฺถ กายทฺวาเร อาปชฺชิตพฺพา **กายกมฺม**นฺติ วุจฺจติ, วจีทฺวาเร อาปชฺชิตพฺพา **วจีกมฺม**นฺติ วุจฺจติ, อุภยตฺถ อาปชฺชิตพฺพา **กายกมฺมํ วจีกมฺมญฺจา**ติ, มโนทฺวาเร อาปตฺติ นาม นตฺถิฯ อิติ อิมินา วชฺชกมฺมปฺปเภเทนาปิ สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

**ติกทฺวยวิธิ**นฺติ กุสลตฺติกเวทนาตฺติกวิธึฯ อาปตฺตึ อาปชฺชมาโน หิ อกุสลจิโตฺต วา อาปชฺชติ กุสลาพฺยากตจิโตฺต วา, ตถา ทุกฺขเวทนาสมงฺคี วา อิตรเวทนาทฺวยสมงฺคี วาฯ เอวํ สเนฺตปิ สพฺพสิกฺขาปเทสุ อกุสลจิตฺตวเสน เอกํ จิตฺตํ, กุสลาพฺยากตจิตฺตวเสน เทฺว จิตฺตานิ, สเพฺพสํ วเสน ตีณิ จิตฺตานิฯ ทุกฺขเวทนาวเสน เอกา เวทนา, สุขอุเปกฺขาวเสน เทฺว, สพฺพาสํ วเสน ติโสฺส เวทนาติฯ อยเมว ปเภโท ลพฺภติ, น อโญฺญฯ

**ลกฺขณํ สตฺตรสธา, ฐิตํ สาธารณํ อิทํ, ญตฺวา**ติ อิทํ นิทานาทิเวทนาตฺติกปริโยสานํ สตฺตรสปฺปการํ ลกฺขณํ ชานิตฺวา โยเชยฺย เมธาวีฯ **ตตฺถ ตตฺถ ยถารห**นฺติ ปณฺฑิโต ภิกฺขุ ตสฺมึ ตสฺมึ สิกฺขาปเท อิทํ ลกฺขณํ ยถานุรูปํ โยเชยฺยาติ อโตฺถฯ ตํ ปน อโยชิตํ ทุพฺพิชานํ โหติ, ตสฺมา นํ สพฺพสิกฺขาปทานํ อสาธารณวินิจฺฉยปริโยสาเน อิมํ มาติกํ อนุทฺธริตฺวาว โยเชตฺวา ทสฺสยิสฺสามฯ

อิธ ปนสฺส อยํ โยชนา – อิทํ เวสาลิยํ สุทินฺนเตฺถรํ อารพฺภ เมถุนวีติกฺกมวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํฯ ‘‘เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺยา’’ติ อยเมตฺถ ปญฺญตฺติ, ‘‘สิกฺขํ อปจฺจกฺขายา’’ติ จ ‘‘อนฺตมโส ติรจฺฉานคตายปี’’ติ จ เทฺว อนุปญฺญตฺติโยฯ **อนุปญฺญตฺติ** จ นาเมสา อาปตฺติกรา จ โหติ อญฺญวาทกสิกฺขาปทาทีสุ (ปาจิ. ๙๕ อาทโย) วิย, อนาปตฺติกรา จ อญฺญตฺร สุปินนฺตาติอาทีสุ (ปารา. ๒๓๖-๒๓๗) วิย, อาปตฺติอุปตฺถมฺภกรา จ อทินฺนาทานาทีสุ (ปารา. ๙๑) วิย , อิธ ปน อุปตฺถมฺภกราติ เวทิตพฺพาฯ อิโต ปรํ ปน ยตฺถ อนุปญฺญตฺติ อตฺถิ, ตตฺถ ‘‘อยํ อนุปญฺญตฺตี’’ติ เอตฺตกเมว ทสฺสยิสฺสามฯ ฐเปตฺวา ปน อนุปญฺญตฺตึ อวเสสา ปญฺญตฺติเยวาติ สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ ภิกฺขุํ อารพฺภ อุปฺปนฺนวตฺถุสฺมึเยว ‘‘ยา ปน ภิกฺขุนี ฉนฺทโส เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺยา’’ติ เอวํ ภิกฺขุนีนมฺปิ ปญฺญตฺติโต สาธารณปญฺญตฺติฯ อาณตฺติยา อนาปชฺชนโต อนาณตฺติกํฯ ภิกฺขุํ ปน อาณาเปโนฺต อกปฺปิยสมาทานาปตฺติโต น มุจฺจติ, เมถุนราเคน กายสํสเคฺค ทุกฺกฏํ, ชีวมานกสรีรสฺส วุตฺตปฺปกาเร มเคฺค สเจปิ ตจาทีนิ อนวเสเสตฺวา สพฺพโส ฉินฺนน นิมิตฺตสณฺฐานมตฺตํ ปญฺญายติ, ตตฺถ อนฺตมโส องฺคชาเต อุฏฺฐิตํ อนฏฺฐกายปฺปสาทํ ปีฬกํ วา จมฺมขิลํ วา ปเวเสนฺตสฺสาปิ เสวนจิเตฺต สติ ปาราชิกํ, นฏฺฐกาย

ปฺปสาทํ สุกฺขปีฬกํ วา มตจมฺมํ วา โลมํ วา ปเวเสนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, สเจ นิมิตฺตสณฺฐานมตฺตมฺปิ อนวเสเสตฺวา สพฺพโส มโคฺค อุปฺปาฏิโต, ตตฺถ อุปกฺกมโต วณสเงฺขปวเสน ถุลฺลจฺจยํ, ตถา มนุสฺสานํ อกฺขินาสากณฺณจฺฉิทฺทวตฺถิโกเสสุ สตฺถเกน กตวเณ วา, หตฺถิอสฺสาทีนญฺจ ติรจฺฉานานํ วตฺถิโกสนาสาปุเฏสุ ถุลฺลจฺจยํฯ ติรจฺฉานานํ ปน อกฺขิกณฺณนาสาวเณสุ อหิมจฺฉาทีนํ ปเวสนปฺปมาณวิรหิเต อณฺนิมิเตฺต สเพฺพสญฺจ อุปกจฺฉกาทีสุ เสสสรีเรสุ ทุกฺกฏํฯ มตสรีเร นิมิเตฺต อุปฑฺฒกฺขายิตโต ปฏฺฐาย ยาว น กุถิตํ โหติ, ตาว ถุลฺลจฺจยํฯ กุถิเต ทุกฺกฏํ, ตถา วฏฺฏกเต มุเข อจฺฉุปนฺตํ องฺคชาตํ ปเวเสนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ โอฏฺฐโต พหิ นิกฺขนฺตชิวฺหาย วา ทเนฺตสุ วา ถุลฺลจฺจยํฯ นิมิตฺตโต พหิ ปติตมํสเปสิยํ ทุกฺกฏนฺติ อยเมตฺถ อาปตฺติเภโทฯ

อชานนฺตสฺส อสาทิยนฺตสฺส อุมฺมตฺตกสฺส ขิตฺตจิตฺตสฺส เวทนาฏฺฏสฺส อาทิกมฺมิกานญฺจ อนาปตฺติฯ เอตฺถ ปน โย นิทฺทํ โอกฺกนฺตตฺตา ปเรน กตมฺปิ อุปกฺกมํ น ชานาติ, โส อชานโนฺตฯ โย ชานิตฺวาปิ น สาทิยติ, โส อสาทิยโนฺตฯ โย ปิตฺตวเสน อเตกิจฺฉํ อุมฺมาทํ ปโตฺต, โส อุมฺมตฺตโกฯ ยเกฺขหิ กตจิตฺตวิเกฺขโป ขิตฺตจิโตฺตฯ ทฺวินฺนมฺปิ จ เอเตสํ อคฺคิสุวณฺณคูถจนฺทนาทีสุ สมปฺปวตฺติภาเวน อชานนภาโวว ปมาณํฯ โย อธิมตฺตเวทนาย อาตุรตฺตา กิญฺจิ น ชานาติ, โส เวทนาโฏฺฏฯ โย ตสฺมึ ตสฺมึ วตฺถุสฺมึ อาทิภูโต, โส อาทิกมฺมิโกฯ อยํ ปน อนาปตฺติฯ จตูสุ วิปตฺตีสุ สีลวิปตฺติฯ ตสฺสา เทฺว องฺคานิ เสวนจิตฺตญฺจ มเคฺคน มคฺคปฏิปาทนญฺจาติฯ สมุฏฺฐานาทิโต อิทํ สิกฺขาปทํ ปฐมปาราชิกสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทฺวิเวทนนฺติ, อิมานิ จ สมุฏฺฐานาทีนิ นาม อาปตฺติยา โหนฺติ, น สิกฺขาปทสฺสฯ โวหารสุขตฺถํ ปน สพฺพฏฺฐกถาสุ สิกฺขาปทสีเสน เทสนา อาคตา, ตสฺมา อเญฺญสุปิ เอวรูเปสุ ฐาเนสุ พฺยญฺชเน อาทรํ อกตฺวา อธิเปฺปตเมว คเหตพฺพํฯ

อตฺถญฺหิ นาโถ สรณํ อโวจ;
น พฺยญฺชนํ โลกหิโต มเหสีฯ

ตสฺมา อกตฺวา รติมกฺขเรสุ;
อเตฺถ นิเวเสยฺย มตึ มุตีมาติฯ

ปฐมปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. ทุติยปาราชิกวณฺณนา

ทุติเย **คามา วา อรญฺญาวา**ติ เอตฺถ สโพฺพปิ เอกกุฏิกาทิเภโท ปริกฺขิโตฺต วา อปริกฺขิโตฺต วา สมนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา อนฺตมโส อติเรกจาตุมาสนิวิโฏฺฐ โย โกจิ สโตฺถปิ ‘‘คาโม’’ติ เวทิตโพฺพฯ ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจ อวเสสํ อรญฺญํ นามฯ ตตฺถ อสโมฺมหตฺถํ ฆรํ ฆรูปจาโร คาโม คามูปจาโรติ อยํ วิภาโค เวทิตโพฺพฯ นิพฺพโกสสฺส หิ อุทกปตนฏฺฐานพฺภนฺตรํ **ฆรํ** นามฯ ยํ ปน ทฺวาเร ฐิโต มาตุคาโม ภาชนโธวนอุทกํ ฉเฑฺฑติ, ตสฺส ปตนฏฺฐานญฺจ มาตุคาเมเนว อโนฺตเคเห ฐิเตน ปกติยา พหิ ขิตฺตสฺส สุปฺปสฺส วา สํมุญฺชนิยา วา ปตนฏฺฐานญฺจ ฆรสฺส ปุรโต ทฺวีสุ โกเณสุ สมฺพนฺธิตฺวา มเชฺฌ รุกฺขสูจิทฺวารํ ฐเปตฺวา โครูปานํ ปเวสนนิวารณตฺถํ กตปริเกฺขโป จ อยํ สโพฺพปิ **ฆรูปจาโร** นามฯ ยํ ปน สพฺพนฺติมํ ฆรํ โหติ, ตสฺส ฆรสฺส ตาทิเส ฆรูปจาเร ฐิตสฺส ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส ยถา ตรุณมนุสฺสา อตฺตโน พลํ ทเสฺสโนฺต พาหุํ ปสาเรตฺวา เลฑฺฑุํ ขิปนฺติ, เอวํ ขิตฺตสฺส เลฑฺฑุสฺส ปตนฏฺฐานพฺภนฺตรํ **คาโม** นามฯ ตโต อญฺญสฺส เลฑฺฑุปาตสฺส อพฺภนฺตรํ **คามูปจาโร** นามฯ ปติตสฺส ปน เลฑฺฑุโน ปวตฺติตฺวา คตฏฺฐานํ น คเหตพฺพํฯ ปริกฺขิตฺตสฺส ปน คามสฺส ปริเกฺขโปเยว

คามสฺส ปริเจฺฉโท, ตสฺส สเจ เทฺว อินฺทขิลา โหนฺติ อพฺภนฺตริเม อินฺทขิเล ฐิตสฺส เลฑฺฑุปาตพฺภนฺตรํ **คามูปจาโร** นามฯ ปทภาชเนปิ (ปารา. ๙๒) หิ อิมินาว นเยน อโตฺถ เวทิตโพฺพฯ ตตฺถ ยฺวายํ อปริกฺขิตฺตสฺส คามสฺส อุปจาโร ทสฺสิโต, ตสฺส วเสน วิกาเล คามปฺปเวสนาทีสุ อาปตฺติ ปริจฺฉินฺทิตพฺพาฯ อิติ อิมํ ฐเปตฺวา คามญฺจ คามูปจารญฺจ อวเสสํ อิมสฺมิํ สิกฺขาปเท อรญฺญํ นามฯ เทสนามตฺตเมว เจตํ ‘‘คามา วา อรญฺญาวา’’ติฯ เย ปน อิเมสํ ปริเจฺฉททสฺสนตฺถํ ฆรฆรูปจารคามูปจารา วุตฺตา, ตโตปิ ปาราชิกวตฺถุํ อวหรนฺตสฺส ปาราชิกํ โหติเยวฯ

**อทินฺน**นฺติ อญฺญสฺส มนุสฺสชาติกสฺส สนฺตกํฯ **เถยฺยสงฺขาต**นฺติ เอตฺถ **เถโน**ติ โจโร, เถนสฺส ภาโว เถยฺยํ, อวหรณจิตฺตเสฺสตํ นามํฯ สงฺขา สงฺขาตนฺติ อตฺถโต เอกํ, โกฎฺฐาสเสฺสตํ นามํ ‘‘สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขา’’ติอาทีสุ (สุ. นิ. ๘๘๐; มหานิ. ๑๐๙) วิยฯ เถยฺยญฺจ ตํ สงฺขาตญฺจาติ เถยฺยสงฺขาตํ, เถยฺยจิตฺตสงฺขาโต เอโก จิตฺตโกฎฺฐาโสติ อโตฺถฯ กรณเตฺถ เจตํ ปจฺจตฺตวจนํ, ตสฺมา เถยฺยสงฺขาเตนาติ อตฺถโต ทฎฺฐพฺพํฯ โย จ เถยฺยสงฺขาเตน อาทิยติ, โส ยสฺมา เถยฺยจิโตฺต โหติ, ตสฺมา พฺยญฺชนํ อนาทิยิตฺวา อตฺถเมว ทเสฺสตุํ ‘‘เถยฺยจิโตฺต อวหรณจิโตฺต’’ติ (ปารา. ๙๒) เอวมสฺส ปทภาชนํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

**อาทิเยยฺยา**ติ ปญฺจวีสติยา อวหารานํ อญฺญตรวเสน หเรยฺยฯ เต ปน อวหารา ปญฺจ ปญฺจกานิ สโมธาเนตฺวา สาธุกํ สลฺลเกฺขตพฺพาฯ ปญฺจ ปญฺจกานิ นาม นานาภณฺฑปญฺจกํ เอกภณฺฑปญฺจกํ สาหตฺถิกปญฺจกํ ปุพฺพปโยคปญฺจกํ เถยฺยาวหารปญฺจกนฺติฯ ตตฺถ ปุริมานิ เทฺว ปญฺจกานิ เอตเสฺสว ปทสฺส ปทภาชเน วุตฺตานํ ‘‘อาทิเยยฺย หเรยฺย อวหเรยฺย อิริยาปถํ วิโกเปยฺย ฐานา จาเวยฺยา’’ติ อิเมสํ ปทานํ วเสน ลพฺภนฺติฯ ตตฺถ นานาภณฺฑปญฺจกํ สวิญฺญาณกาวิญฺญาณกวเสน ทฎฺฐพฺพํ, อิตรํ สวิญฺญาณกวเสเนวฯ กถํ? **อาทิเยยฺยา**ติ อารามํ อภิยุญฺชติ, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสฯ สามิกสฺส วิมติํ อุปฺปาเทติ, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสฯ สามิโก ‘‘น มยฺหํ ภวิสฺสตี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปติ, อาปตฺติ ปาราชิกสฺสฯ **หเรยฺยา**ติ อญฺญสฺส ภณฺฑํ หรโนฺต สีเส ภารํ เถยฺยจิโตฺต อามสติ, ทุกฺกฎํฯ ผนฺทาเปติ, ถุลฺลจฺจยํฯ ขนฺธํ โอโรเปติ, ปาราชิกํฯ **อวหเรยฺยา**ติ อุปนิกฺขิตฺตํ ภณฺฑํ ‘‘เทหิ เม ภณฺฑ’’นฺติ วุจฺจมาโน ‘‘นาหํ คณฺหามี’’ติ ภณติ, ทุกฺกฎํฯ สามิกสฺส วิมติํ อุปฺปาเทติ, ถุลฺลจฺจยํฯ สามิโก ‘‘น มยฺหํ ภวิสฺสตี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปติ, ปาราชิกํฯ **อิริยาปถํ วิโกเปยฺยา**ติ ‘‘สห ภณฺฑหารกํ เนสฺสามี’’ติ ปฐมํ ปาทํ อติกฺกาเมติ, ถุลฺลจฺจยํฯ ทุติยํ ปาทํ อติกฺกาเมติ, ปาราชิกํฯ **ฐานา จาเวยฺยา**ติ ถลฎฺฐํ ภณฺฑํ เถยฺยจิโตฺต อามสติ, ทุกฺกฎํฯ ผนฺทาเปติ, ถุลฺลจฺจยํฯ ฐานา จาเวติ, ปาราชิกํฯ เอวํ ตาว **นานาภณฺฑปญฺจกํ** เวทิตพฺพํฯ สสามิกสฺส ปน ทาสสฺส วา ติรจฺฉานคตสฺส วา ยถาวุเตฺตน อภิโยคาทินา นเยน อาทิยนหรณอวหรณอิริยาปถวิโกปนฐานาจาวนวเสน **เอกภณฺฑปญฺจกํ** เวทิตพฺพํฯ

กตมํ **สาหตฺถิกปญฺจกํ**? สาหตฺถิโก อาณตฺติโก นิสฺสคฺคิโย อตฺถสาธโก ธุรนิเกฺขโปติฯ ตตฺถ **สาหตฺถิโก** นาม ปรสฺส ภณฺฑํ สหตฺถา อวหรติฯ **อาณตฺติโก** นาม ‘‘อสุกสฺส ภณฺฑํ อวหรา’’ติ อญฺญํ อาณาเปติฯ **นิสฺสคฺคิโย** นาม สุงฺกฆาตกปริกปฺปิโตกาสานํ อโนฺต ฐตฺวา พหิ ปาตนํฯ **อตฺถสาธโก** นาม ‘‘อสุกสฺส ภณฺฑํ ยทา สโกฺกติ, ตทา ตํ อวหรา’’ติ อญฺญํ อาณาเปติฯ ตตฺถ สเจ ปโร อนนฺตรายิโก หุตฺวา ตํ อวหรติ, อาณาปกสฺส อาณตฺติกฺขเณเยว ปาราชิกํฯ ปรสฺส วา ปน เตลกุมฺภิยา ปาทคฺฆนกเตลํ อวสฺสํ ปิวนกานิ อุปาหนาทีนิ ปกฺขิปติ, หตฺถโต มุตฺตมเตฺตเยว ปาราชิกํฯ **ธุรนิเกฺขโป** ปน อารามาภิโยคอุปนิกฺขิตฺตภณฺฑวเสน เวทิตโพฺพฯ ตาวกาลิกภณฺฑเทยฺยานิ อเทนฺตสฺสาปิ เอเสวนโยติ อิทํ สาหตฺถิกปญฺจกํฯ

กตมํ **ปุพฺพปโยคปญฺจกํ**? ปุพฺพปโยโค สหปโยโค สํวิธาวหาโร สเงฺกตกมฺมํ นิมิตฺตกมฺมนฺติ ฯ ตตฺถ อาณตฺติวเสน **ปุพฺพปโยโค** เวทิตโพฺพฯ ฐานา จาวนวเสน, ขิลาทีนิ สงฺกาเมตฺวา เขตฺตาทิคฺคหณวเสน จ **สหปโยโค** เวทิตโพฺพฯ **สํวิธาวหาโร** นาม ''อสุกํ นาม ภณฺฑํ อวหริสฺสามา''ติ สํวิทหิตฺวา สํมนฺตยิตฺวา อวหรณํฯ เอวํ สํวิทหิตฺวา คเตสุ หิ เอเกนาปิ ตสฺมึ ภเณฺฑ ฐานา จาวิเต สเพฺพสํ อวหารา โหนฺติฯ **สเงฺกตกมฺมํ** นาม สญฺชานนกมฺมํฯ สเจ หิ ปุเรภตฺตาทีสุ ยํกิญฺจิ กาลํ ปริจฺฉินฺทิตฺวา ''อสุกสฺมึ กาเล อิตฺถนฺนามํ ภณฺฑํ อวหรา''ติ วุโตฺต สเงฺกตโต อปจฺฉา อปุเร ตํ อวหรติ, สเงฺกตการกสฺส สเงฺกตกรณกฺขเณเยว อวหาโรฯ **นิมิตฺตกมฺมํ** นาม สญฺญุปฺปาทนตฺถํ อกฺขินิกฺขณาทินิมิตฺตกรณํฯ สเจ หิ เอวํ กตนิมิตฺตโต อปจฺฉา อปุเร ''ยํ อวหรา''ติ วุโตฺต, ตํ อวหรติ, นิมิตฺตการกสฺส นิมิตฺตกรณกฺขเณเยว อวหาโรติ อิทํ ปุพฺพปโยคปญฺจกํฯ

กตมํ **เถยฺยาวหารปญฺจกํ**? เถยฺยาวหาโร ปสยฺหาวหาโร ปริกปฺปาวหาโร ปฏิจฺฉนฺนาวหาโร กุสาวหาโรติฯ ตตฺถ โย สนฺธิเจฺฉทาทีนิ กตฺวา อทิสฺสมาโน อวหรติ, กูฏมานกูฏกหาปณาทีหิ วา วเญฺจตฺวา คณฺหาติ, ตเสฺสวํ คณฺหโต อวหาโร **เถยฺยาวหาโร**ติ เวทิตโพฺพฯ โย ปน ปสยฺห พลกฺกาเรน ปเรสํ สนฺตกํ คณฺหาติ คามฆาตกาทโย วิย, อตฺตโน ปตฺตพลิโต วา วุตฺตนเยเนว อธิกํ คณฺหาติ ราชภฏาทโย วิย, ตเสฺสวํ คณฺหโต อวหาโร **ปสยฺหาวหาโร**ติ เวทิตโพฺพฯ ปริกเปฺปตฺวา คหณํ ปน **ปริกปฺปาวหาโร** นามฯ โส ภโณฺฑกาสวเสน ทุวิโธฯ ตตฺรายํ ***ภณฺฑปริกโปฺป*** – สาฏกตฺถิโก อโนฺตคพฺภํ ปวิสิตฺวา ''สเจ สาฏโก ภวิสฺสติ, คณฺหิสฺสามิ, สเจ สุตฺตํ, น คณฺหิสฺสามี''ติ ปริกเปฺปตฺวา อนฺธกาเร ปสิพฺพกํ คณฺหาติ, ตตฺร เจ สาฏโก โหติ, อุทฺธาเรเยว ปาราชิกํฯ สุตฺตํ เจ โหติ, รกฺขติฯ พหิ นีหริตฺวา มุญฺจิตฺวา ''สุตฺต''นฺติ ญตฺวา ปุน อาหริตฺวา ฐเปติ, รกฺขติเยวฯ ''สุตฺต''นฺติ ญตฺวาปิ ''ยํ ลทฺธํ, ตํ คเหตพฺพ''นฺติ คจฺฉติ, ปทวาเรน กาเรตโพฺพฯ ภูมิยํ ฐเปตฺวา คณฺหาติ, อุทฺธาเร ปาราชิกํฯ ''โจโร โจโร''ติ อนุพโนฺธ ฉเฑฺฑตฺวา ปลายติ, รกฺขติฯ สามิกา ทิสฺวา คณฺหนฺติ, รกฺขติ เยวฯ อโญฺญ เจ โกจิ คณฺหาติ, ภณฺฑเทยฺยํฯ สามิเกสุ นิวเตฺตสุ สยํ ทิสฺวา ปํสุกูลสญฺญาย ''ปเคเวตํ มยา คหิตํ, มม ทานิ สนฺตก''นฺติ คณฺหนฺตสฺสาปิ ภณฺฑเทยฺยเมวฯ ตตฺถ ยฺวายํ ''สเจ สาฏโก ภวิสฺสติ, คณฺหิสฺสามี''ติอาทินา นเยน ปวโตฺต ปริกโปฺป, อยํ ภณฺฑปริกโปฺป นามฯ

**โอกาสปริกโปฺป** ปน เอวํ เวทิตโพฺพ – เอกโจฺจ ปน ปรปริเวณาทีนิ ปวิโฏฺฐ กิญฺจิ โลภเนยฺยํ ภณฺฑํ ทิสฺวา คพฺภทฺวารปมุขเหฏฺฐาปาสาททฺวารโกฏฺฐกรุกฺขมูลาทิวเสน ปริเจฺฉทํ กตฺวา ''สเจ มํ เอตฺถนฺตเร ปสฺสิสฺสนฺติ, ทฏฺฐุกามตาย คเหตฺวา วิจรโนฺต วิย ทสฺสามิ, โน เจ ปสฺสิสฺสนฺติ, หริสฺสามี''ติ ปริกเปฺปติ, ตสฺส ตํ อาทาย ปริกปฺปิตปริเจฺฉทํ อติกฺกนฺตมเตฺต อวหาโร โหติฯ อิติ ยฺวายํ วุตฺตนเยเนว ปวโตฺต ปริกโปฺป, อยํ โอกาสปริกโปฺป นามฯ เอวมิเมสํ ทฺวินฺนมฺปิ ปริกปฺปานํ วเสน ปริกเปฺปตฺวา คณฺหโต อวหาโร ''ปริกปฺปาวหาโร''ติ เวทิตโพฺพฯ

ปฏิจฺฉาเทตฺวา ปน อวหรณํ **ปฏิจฺฉนฺนาวหาโร** นามฯ โส เอวํ เวทิตโพฺพ – โย ภิกฺขุ อุยฺยานาทีสุ ปเรสํ โอมุญฺจิตฺวา ฐปิตองฺคุลิมุทฺทิกาทีนิ ทิสฺวา ''ปจฺฉา คณฺหิสฺสามี''ติ ปํสุนา วา ปเณฺณน วา ปฏิจฺฉาเทติ, ตสฺส เอตฺตาวตา อุทฺธาโร นตฺถีติ น ตาว อวหาโร โหติ ฯ ยทา ปน สามิกา วิจินนฺตา อปสฺสิตฺวา ''เสฺว ชานิสฺสามา''ติ สาลยาว คตา โหนฺติ, อถสฺส ตํ อุทฺธรโต อุทฺธาเร อวหาโรฯ ปฏิจฺฉนฺนกาเลเยว ''เอตํ มม สนฺตก''นฺติ สกสญฺญาย วา ''คตา ทานิ เต, ฉฑฺฑิตภณฺฑํ อิท''นฺติ ปํสุกูลสญฺญาย วา คณฺหนฺตสฺส ปน ภณฺฑเทยฺยํฯ เตสุ ทุติยตติยทิวเส อาคนฺตฺวา วิจินิตฺวา อทิสฺวา ธุรนิเกฺขปํ กตฺวา คเตสุปิ คหิตํ ภณฺฑเทยฺยเมวฯ ปจฺฉา ญตฺวา โจทิยมานสฺส อททโต สามิกานํ ธุรนิเกฺขเป อวหาโร โหติฯ กสฺมา? ยสฺมา ตสฺส ปโย

เคน เตหิ น ทิฎฺฐํฯ โย ปน ตถารูปํ ภณฺฑํ ยถาฐาเน ฐิตํเยว อปฺปฏิจฺฉาเทตฺวา เถยฺยจิตฺโต ปาเทน อกฺกมิตฺวา กทฺทเม วา วาลุกาย วา ปเวเสติ, ตสฺส ปเวสิตมตฺเตเยว อวหาโรฯ

กุสํ สงฺกาเมตฺวา ปน อวหรณํ **กุสาวหาโร** นามฯ โสปิ เอวํ เวทิตพฺโพ – โย ภิกฺขุ วิลีวมยํ วา ตาลปณฺณมยํ วา กตสญฺญาณํ ยํกิญฺจิ กุสํ ปาเตตฺวา จีวเร ภาชียมาเน อตฺตโน โกฏฺฐาสสฺส สมีเป ฐิตํ อปฺปคฺฆตรํ วา มหคฺฆตรํ วา สมสมํ วา อเคฺฆน ปรสฺส โกฏฺฐาสํ หริตุกาโม อตฺตโน โกฏฺฐาเส ปติตํ กุสํ ปรสฺส โกฏฺฐาเส ปาเตตุกามตาย อุทฺธรติ, รกฺขติ ตาวฯ ปรสฺส โกฏฺฐาเส ปาติเต รกฺขเตวฯ ยทา ปน ตสฺมิํ ปติเต ปรสฺส โกฏฺฐาสโต ปรสฺส กุสํ อุทฺธรติ, อุทฺธตมตฺเต อวหาโรฯ สเจ ปฐมตรํ ปรโกฏฺฐาสโต ปรสฺส กุสํ อุทฺธรติ, อตฺตโน โกฏฺฐาเส ปาเตตุกามตาย อุทฺธาเร รกฺขติ, ปาตเนปิ รกฺขติ, อตฺตโน โกฏฺฐาสโต ปน อตฺตโน กุสํ อุทฺธรโต อุทฺธาเรเยว รกฺขติ, ตํ อุทฺธริตฺวา ปรโกฏฺฐาเส ปาเตนฺตสฺส หตฺถโต มุตฺตมตฺเต อวหาโรฯ อยํ กุสาวหาโรฯ อิติ ยํ วุตฺตํ ‘‘อาทิเยยฺยาติ ปญฺจวีสติยา อวหารานํ อญฺญตรวเสน หเรยฺยา’’ติ, ตสฺสโตฺถ ปกาสิโต โหติฯ

**ยถารูเป**ติ ยาทิเสฯ **อทินฺนาทาเน**ติ อทินฺนสฺส ปรสนฺตกสฺส คหเณฯ **ราชาโน**ติอิทํ พิมฺพิสารํเยว สนฺธาย วุตฺตํ, อญฺญ ปน ตถา กเรยฺยุํ วา น กเรยฺยุํ วาติ เต นปฺปมาณํฯ **หเนยฺยุํ วา**ติ หตฺถาทีหิ วา โปเถยฺยุํ, สตฺเถน วา ฉินฺเทยฺยุํฯ **พเนฺธยฺยุํ วา**ติ รชฺชุพนฺธนาทีหิ พเนฺธยฺยุํ วาฯ **ปพฺพาเชยฺยุํ วา**ติ นีหเรยฺยุํ วาฯ **โจโรสิ พาโลสิ มูโฬฺหสิ เถโนสี**ติ อิเมหิ วจเนหิ ปริภาเสยฺยุํฯ กีทิสสฺส ปน อทินฺนสฺส อาทาเน ราชาโน เอวํ กโรนฺติ? ปาทสฺส วา ปาทารหสฺส วาฯ **ตถารูปํ ภิกฺขุ อทินฺนํ อาทิยมาโน**ติ ตาทิสํ ภิกฺขุ โปราณกสฺส กหาปณสฺส ปาทํ วา ปาทารหํ วา ภณฺฑํ อทินฺนํ ภูมิอาทีสุ ยตฺถ กตฺถจิ ฐิตํ ยํกิญฺจิ สชีวนิชฺชีวํ วุตฺตปฺปการานํ อวหารานํ เยน เกนจิ อวหาเรน อวหรนฺโต ปาราชิโก โหติ, โก ปน วาโท ตโต อติเรกตรสฺมินฺติฯ

ราชคเห ธนิยเตฺถรํ อารพฺภ รโญฺญ ทารูนิ อทินฺนํ อาทิยนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘คามา วา อรญฺญา วา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, หรณตฺถาย คมนาทิเก ปุพฺพปฺปโยเค ทุกฺกฏํ, อามสเน ทุกฺกฏํ, ปาราชิกวตฺถุโน ผนฺทาปเน ถุลฺลจฺจยํฯ อาทิยนฺตสฺส มาสเก วา อูนมาสเก วา ทุกฺกฏํ, อติเรกมาสเก วา อูนปญฺจมาสเก วา ถุลฺลจฺจยํ, ปญฺจมาสเก วา อติเรกปญฺจมาสเก วา ปาราชิกํฯ สพฺพตฺถ คหณกาลวเสน จ คหณเทสวเสน จ ปริโภคภาชนปริวตฺตนาทีหิ จ ปริหีนาปริหีนวเสน วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ สกสญฺญิสฺส, วิสฺสาสคฺคาเห, ตาวกาลิเก, เปตปริคฺคเห, ติรจฺฉานคตปริคฺคเห, ปํสุกูลสญฺญิสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, อญฺญสฺส มนุสฺสชาติกสฺส วเสน ปรปริคฺคหิตํ, ปรปริคฺคหิตสญฺญิตา, ครุปริกฺขาโร, เถยฺยจิตฺตํ, วุตฺตปฺปการานํ อวหารานํ วเสน อวหรณญฺจาติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ อทินฺนาทานสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ทุติยปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. ตติยปาราชิกวณฺณนา

ตติเย **สญฺจิจฺจา**ติ สํเจเตตฺวา สทฺธิํ เจเตตฺวาฯ ‘‘ปาโณ’’ติสญฺญาย สทฺธิํเยว ‘‘วธามิ น’’นฺติ วธกเจตนาย เจเตตฺวา ปกเปฺปตฺวาฯ **มนุสฺสวิคฺคห**นฺติ กลลโต ปฏฺฐาย ชีวมานกมนุสฺสชาติกสรีรํฯ **ชีวิตา โวโรเปยฺยา**ติ กลลกาเลปิ ตาปนมทฺทเนหิ วา เภสชฺชสมฺปทาเนน วา ตโต วา อุทฺธมฺปิ ตทนุรูเปน อุปกฺกเมน ชีวิตา วิโยเชยฺยฯ อิมสฺส ปนตฺถสฺส อาวิภาวตฺถํ

ปาโณ เวทิตโพฺพ, ปาณาติปาโต เวทิตโพฺพ, ปาณาติปาตี เวทิตโพฺพ, ปาณาติปาตสฺส ปโยโค เวทิตโพฺพฯ ตตฺถ **ปาโณ**ติ โวหารโต สโตฺต, ปรมตฺถโต ชีวิตินฺทฺริยํฯ **ปาณาติปาโต**ติ ยาย เจตนาย ชีวิตินฺทฺริยุปเจฺฉทกปโยคํ สมุฎฺฐาเปติ, สา เจตนาฯ **ปาณาติปาตี**ติ วุตฺตเจตนาย สมงฺคิปุคฺคโลฯ **ปาณาติปาตสฺส ปโยโค**ติ ปาณาติปาตสฺส ฉ ปโยคา สาหตฺถิโก นิสฺสคฺคิโย อาณตฺติโก ถาวโร วิชฺชามโย อิทฺธิมโยติ ฯ ตตฺถ **สาหตฺถิโก**ติ สยํ มาเรนฺตสฺส กาเยน วา กายปฺปฎิพเทฺธน วา ปหรณํฯ **นิสฺสคฺคิโย**ติ ทูเร ฐิตํ มาเรตุกามสฺส กาเยน วา กายปฺปฎิพเทฺธน วา อุสฺสตฺติยนฺตปาสาณาทีนํ นิสฺสชฺชนํฯ ตตฺถ เอเกโก อุทฺทิสฺสานุทฺทิสฺสเภทโต ทุวิโธฯ ตตฺถ อุทฺทิสฺสเก ยํ อุทฺทิสฺส ปหรติ, ตเสฺสว มรเณน กมฺมพโทฺธฯ ''โย โกจิ มรตู''ติ เอวํ อนุทฺทิสฺสเก ปหารปฺปจฺจยา ยสฺส กสฺสจิ มรเณน กมฺมพโทฺธฯ อุภยตฺถาปิ จ ปหริตมเตฺต วา มรตุ, ปจฺฉา วา เตเนว โรเคน, ปหริตกฺขเณเยว กมฺมพโทฺธฯ **อาณตฺติโก**ติ ''อสุกํ นาม มาเรหี''ติ อญฺญํ อาณาเปนฺตสฺส อาณาปนํฯ

ตตฺถ –

> วตฺถุ กาโล จ โอกาโส, อาวุธํ อิริยาปโถ;
> กฺริยาวิเสโสติ อิเม, ฉ อาณตฺติ นิยามกาฯ

ตตฺถ **วตฺถู**ติ ปุคฺคโลฯ ยญฺหิ ปุคฺคลํ ''มาเรหี''ติ อาณโตฺต สเจ ตเมว มาเรติ, อาณาปกสฺส อาปตฺติฯ อถ อญฺญํ มาเรติ, ตํมญฺญมาโน วา อญฺญํ มาเรติ, อาณาปโก มุจฺจติฯ ''อิมํ มาเรหี''ติ อาณเตฺต ปน อาณาปกสฺส ทุกฺกฎํฯ **กาโล**ติ ปุเรภตฺตาทิกาโลฯ สเจ หิ ''ปุเรภตฺตํ มาเรหี''ติ อาณโตฺต ปุเรภตฺตเมว มาเรติ, อาณาปกสฺส อาปตฺติฯ อถ ยํ ปุเรภตฺตํ นิยามิตํ, ตโต ปจฺฉา วา ปุเร วา มาเรติ, อาณาปโก มุจฺจติฯ อิมินา นเยน สพฺพตฺถ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ **ถาวโร**ติ อสํหาริเมน อุปกรเณน มาเรตุกามสฺส โอปาตกฺขณนํ อปเสฺสนสํวิธานํ อสิอาทีนํ อุปนิกฺขิปนํ ตฬากาทีสุ วิสสมฺปโยชนํ รูปูปหาโรติเอวมาทิฯ วุตฺตนเยเนว เจตฺถาปิ อุทฺทิสฺสานุทฺทิสฺสเภโท เวทิตโพฺพฯ **วิชฺชามโย**ติ มารณตฺถํ วิชฺชาปริชปฺปนํฯ **อิทฺธิมโย**ติ กมฺมวิปากชาย อิทฺธิยา ปโยชนํฯ

**สตฺถหารกํ วาสฺส ปริเยเสยฺยา**ติ เอตฺถ หรตีติ หารกํ, กึ หรติ? ชีวิตํฯ อถ วา หริตพฺพนฺติ หารกํ, อุปนิกฺขิปิตพฺพนฺติ อโตฺถฯ สตฺถญฺจ ตํ หารกญฺจาติ สตฺถหารกํฯ **อสฺสา**ติ มนุสฺสวิคฺคหสฺสฯ **ปริเยเสยฺยา**ติ ยถา ลภติ, ตถา กเรยฺย, อุปนิกฺขิเปยฺยาติ อโตฺถฯ เอเตน ถาวรปโยคํ ทเสฺสติฯ อิตรถา หิ ปริยิฎฺฐิมเตฺตเยว ปาราชิโก ภเวยฺย, น เจตํ ยุตฺตํฯ ปทภาชเน ปนสฺส พฺยญฺชนํ อนาทิยิตฺวา ยํ เอตฺถ ถาวรปโยคสงฺคหิตํ สตฺถํ, ตเทว ทเสฺสตุํ ''อสึ วา''ติอาทิ วุตฺตํฯ **มรณวณฺณํ วา สํวเณฺณยฺยา**ติ วาจาย วา ตาลปณฺณาทีสุ ลิขิตฺวา วา ''โย เอวํ มรติ, โส ธนํ วา ลภตี''ติอาทินา นเยน มรเณ คุณํ ปกาเสยฺยฯ เอเตน ยถา ''อทินฺนาทาเน อาทิเยยฺยา''ติ วุตฺตตฺตา ปริยายกถาย มุจฺจติ, นยิธ, เอวํ ''สํวเณฺณยฺยา''ติ วจนโต ปน อิธ ปริยายกถายปิ น มุจฺจตีติ อยมโตฺถ เวทิตโพฺพฯ **มรณาย วา สมาทเปยฺยา**ติ ''สตฺถํ วา อาหรา''ติอาทินา (ปารา. ๑๗๒) นเยน มรณตฺถาย อุปายํ คาหาเปยฺยฯ เอเตน อาณตฺติกปฺปโยคํ ทเสฺสติฯ **อโมฺภ ปุริสา**ติ อาลปนเมตํฯ **กึ ตุยฺหิมินา**ติอาทิ สํวณฺณนาการนิทสฺสนํฯ **อิติ จิตฺตมโน**ติ อิติ จิโตฺต อิติ มโนฯ ''มตํ เต ชีวิตา เสโยฺย''ติเอตฺถ วุตฺตมรณจิโตฺต มรณมโนติ อโตฺถฯ เอตฺถ จ ''มโน''ติอิทํ จิตฺตสฺส อตฺถทีปนตฺถํ วุตฺตํฯ เตเนวสฺส ปทภาชเน ''ยํ จิตฺตํ ตํ มโน''ติ (ปารา. ๑๗๒) อาหฯ **จิตฺตสงฺกโปฺป**ติ วิจิตฺตสงฺกโปฺปฯ เอตฺถาปิ อิติ-สโทฺท อาหริตโพฺพฯ ''สงฺกโปฺป''ติ จ สํวิทหนมตฺตเสฺสตํ นามํ, น วิตกฺกเสฺสวฯ ตญฺจ สํวิทหนํ อิมสฺมึ อเตฺถ

สญฺญาเจตนาธิปฺปาเยหิ สงฺคหํ คจฺฉติ, ตสฺมา ‘‘อิติ จิตฺตสงฺกปฺป’’ติ ‘‘มตํ เต ชีวิตา เสยฺย’’ติเอตฺถ วุตฺตมรณสญฺญี มรณเจตโน มรณาธิปฺปาโยติ เอวเมตฺถ อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพฯ ปทภาชเนปิ หิ อยเมว นโย ทสฺสิโต ฯ เอเตน มรณจิตฺตาทีหิ วินา ‘‘เอกาหํ ชีวิตํ เสโยฺย, วีริยมารภโต ทฬฺห’’นฺติอาทินา (ธ. ป. ๑๑๒) นเยน ธมฺมํ ภาสนฺตสฺส สํวณฺณนา นาม น โหตีติ ทเสฺสติฯ **อเนกปริยาเยนา**ติ นานปฺปกาเรน อุจฺจาวเจน การเณนฯ ปุน **มรณวณฺณ**นฺติอาทินิคมนวจนํฯ **ปาราชิโก โหตี**ติ ตงฺขณูปปนฺนมฺปิ มนุสฺสวิคฺคหํ วุตฺตนเยน ชีวิตา โวโรเปโนฺต ปาราชิโก โหตีติฯ

เวสาลิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อญฺญมญฺญํ ชีวิตา โวโรปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘มรณวณฺณํ วา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, มารณตฺถาย โอปาตกฺขณนาทีสุ ทุกฺกฏํ, อโนทิสฺส ขเต โอปาเต ยสฺส กสฺสจิ ปตเนปิ ทุกฺกฏํ, ยกฺขเปตติรจฺฉานคตมนุสฺสวิคฺคหานํ ติรจฺฉานคตสฺส จ ทุกฺขุปฺปตฺติยํ ทุกฺกฏเมว, มนุสฺสชาติกสฺส ทุกฺขุปฺปตฺติยํ ถุลฺลจฺจยํ, ตถา ยกฺขาทีนํ มรเณ, ติรจฺฉานคตมรเณ ปน ปาจิตฺติยํ, มนุสฺสมรเณ ปาราชิกนฺติฯ อิมินา นเยน สพฺพตฺถ ปโยคเภทวเสน อาปตฺติเภโท เวทิตโพฺพฯ อสญฺจิจฺจ มาเรนฺตสฺส อชานนฺตสฺส นมรณาธิปฺปายสฺส อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ตตฺถ **อสญฺจิจฺจา**ติ ‘‘อิมินา อุปกฺกเมน อิมํ มาเรมี’’ติ อเจเตตฺวา กเตน อุปกฺกเมน มุสลุสฺสาปนวตฺถุสฺมิํ (ปารา. ๑๘๐ อาทโย) วิย ปเร มเตปิ อนาปตฺติฯ **อชานนฺตสฺสา**ติ ‘‘อิมินา อยํ มริสฺสตี’’ติ อชานนฺตสฺส อุปกฺกเมน วิสคตปิณฺฑปาตวตฺถุสฺมิํ (ปารา. ๑๘๑) วิย ปเร มเตปิ อนาปตฺติฯ **นมรณาธิปฺปายสฺสา**ติ มรณํ อนิจฺฉนฺตสฺส อุปกฺกเมน เภสชฺชวตฺถุสฺมิํ (ปารา. ๑๘๗) วิย ปเร มเตปิ อนาปตฺติฯ เอวํ อสญฺจิจฺจาติอาทีสุ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ สีลวิปตฺติ, มนุสฺสชาติกปาโณ, ปาณสญฺญิตา, วธกจิตฺตํ, อุปกฺกโม, เตน มรณนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ อทินฺนาทานสมอุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ตติยปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. จตุตฺถปาราชิกวณฺณนา

จตุเตฺถ **อนภิชาน**นฺติ สกสนฺตาเน อนุปฺปนฺนตฺตา อตฺตนิ อตฺถิภาวํ อชานโนฺตฯ **อุตฺตริมนุสฺสธมฺม**นฺติ อุตฺตริมนุสฺสานํ ฌายีนเญฺจว อริยานญฺจ ธมฺมํฯ **อตฺตุปนายิก**นฺติ อตฺตนิ ตํ อุปเนติ ‘‘มยิ อตฺถี’’ติ สมุทาจรโนฺต, อตฺตานํ วา ตตฺถ อุปเนติ ‘‘อหํ เอตฺถ สนฺทิสฺสามี’’ติ สมุทาจรโนฺตติ อตฺตุปนายิโก, ตํ อตฺตุปนายิกํฯ เอวํ กตฺวา สมุทาจเรยฺยาติ สมฺพโนฺธฯ **อลมริยญาณทสฺสน**นฺติเอตฺถ มหคฺคตโลกุตฺตรปญฺญา ชานนเฏฺฐน ญาณํ, จกฺขุนา จ ทิฏฺฐมิว ธมฺมํ ปจฺจกฺขกรณโต ทสฺสนเฏฺฐน ทสฺสนนฺติ ญาณทสฺสนํ, อริยํ วิสุทฺธํ อุตฺตมํ ญาณทสฺสนนฺติ อริยญาณทสฺสนํ, อลํ ปริยตฺตํ กิเลสวิทฺธํสนสมตฺถํ อริยญาณทสฺสนเมตฺถ ฌานาทิเภเท อุตฺตริมนุสฺสธเมฺม, อลํ วา อริยญาณทสฺสนมสฺสาติ อลมริยญาณทสฺสโน, ตํ อลมริยญาณทสฺสนํฯ **สมุทาจเรยฺยา**ติ วุตฺตปฺปการเมตํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อตฺตุปนายิกํ กตฺวา กาเยน วา วาจาย วา ตทุภเยน วา วิญฺญุสฺส มนุสฺสชาติกสฺส อาโรเจยฺยฯ **อิติ ชานามิ อิติ ปสฺสามี**ติ สมุทาจรณาการทสฺสนเมตํ, อตฺตุปนายิกญฺหิ กตฺวา วินา อญฺญาปเทเสน สมุทาจรโนฺต เอวํ สมุทาจรติ, ตสฺมา ยฺวายํ ปทภาชเน (ปารา. ๒๐๙) ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชิํ, สมาปชฺชามิ, สมาปโนฺน’’ติอาทิเภโท วุโตฺต, โส สโพฺพ อิเธว สงฺคหํ คจฺฉตีติ เวทิตโพฺพฯ ‘‘อิติ ชานามิ อิติ ปสฺสามี’’ติ หิ วทโนฺต น ยิทํ วจนมตฺตเมว วทติ, อถ โข ‘‘อิมินา จ อิมินา จ การเณน อยํ ธโมฺม

มยิ อตฺถี’’ติ ทีเปติ, ‘‘สมาปชฺชิ’’นฺติอาทีนิ จ วทเนฺตน หิ สมาปชฺชนาทีหิ การเณหิ อตฺถิตา ทีปิตา โหติ, เตน วุตฺตํ ‘‘ยฺวายํ ปทภาชเน ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชึ, สมาปชฺชามิ, สมาปนฺนติ อาทิเภโท วุโตฺต, โส สโพฺพ อิเธว สงฺคหํ คจฺฉตี’’ติฯ **ตโต อปเรน สมเยนา**ติ ตโต อาโรจิต กาลโต อญฺญตรสฺมึ กาเลฯ อิติ อาปตฺติปฏิชานนกาลทสฺสนเมตํ, อยํ ปน อาโรจิตกฺขเณว อาปตฺตึ อาปชฺชติฯ อาปตฺตึ ปน อาปโนฺน ยสฺมา ปเรน โจทิโต วา อโจทิโต วา ปฏิชานาติ, ตสฺมา ‘‘สมนุคฺคาหียมาโน วา อสมนุคฺคาหียมาโน วา’’ติ วุตฺตํฯ **อาปโนฺน**ติ อาโรจิตกฺขเณเยว ปาราชิกํ อาปโนฺนฯ **วิสุทฺธาเปโกฺข**ติ อตฺตโน คิหิภาวาทิกํ วิสุทฺธึ อเปกฺขมาโน อิจฺฉมาโนฯ อยญฺหิ ยสฺมา ปาราชิกํ อาปโนฺน, ตสฺมา ภิกฺขุภาเว ฐตฺวา อภโพฺพ ฌานาทีนิ อธิคนฺตุํ, อิจฺจสฺส ภิกฺขุภาโว วิสุทฺธิ นาม น โหติฯ ยสฺมา ปน คิหิ วา อุปาสการามิกสามเณรานํ วา อญฺญตโร หุตฺวา ทานาทีหิ สคฺคมคฺคํ วา ฌานาทีหิ โมกฺขมคฺคํ วา อาราเธตุํ ภโพฺพ โหติ, ตสฺมาสฺส คิหิอาทิภาโว วิสุทฺธิ นาม โหติฯ เตน วุตฺตํ ‘‘คิหิภาวาทิกํ วิสุทฺธึ อเปกฺขมาโน’’ติฯ **เอวํ วเทยฺยา**ติ เอวํ ภเณยฺย, กถํ? ‘‘อชานเมวํ, อาวุโส’’ติอาทึฯ ตตฺถ **อชาน**นฺติ อชานโนฺตฯ **อปสฺส**นฺติ อปสฺสโนฺตฯ **ตุจฺฉํ มุสา วิลปิ**นฺติ อหํ วจนตฺถวิรหโต ตุจฺฉํ, วญฺจนาธิปฺปายโต มุสา วิลปึ อภณินฺติ วุตฺตํ โหติฯ **อญฺญตฺร อธิมานา**ติ ยฺวายํ ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวา สงฺขาเร สมฺมสนฺตสฺส อารทฺธวิปสฺสกสฺส อปเตฺต ปตฺตสญฺญิตาสงฺขาโต อธิมาโน อุปฺปชฺชติ, ตํ อธิมานํ ฐเปตฺวา เกวลํ ปาปิจฺฉตาย โย สมุทาจเรยฺย, อยมฺปิ ปาราชิโก โหตีติ อโตฺถฯ

เวสาลิยํ วคฺคุมุทาตีริเย ภิกฺขู อารพฺภ เตสํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร อธิมานา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ‘‘ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชิ’’นฺติอาทินา นเยน วุตฺตปฺปการํ อสนฺตํ ฌานาทิธมฺมํ อาโรเจนฺตสฺส สเจ ยสฺส กสฺสจิ อาโรเจติ, โส มนุสฺสชาติโก โหติ, อนนฺตรเมว ‘‘อยํ ฌานลาภี’’ติ วา ‘‘อริโย’’ติ วา เยน เกนจิ อากาเรน ตมตฺถํ ชานาติ, ปาราชิกํฯ สเจ น ชานาติ, ถุลฺลจฺจยํฯ สเจ ปน ‘‘โย เต วิหาเร วสิ, โส ภิกฺขุ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชี’’ติอาทินา (ปารา. ๒๒๐) นเยน อญฺญาปเทเสน อาโรเจนฺตสฺส ชานาติ, ถุลฺลจฺจยํฯ สเจ น ชานาติ, ทุกฺกฏํฯ อธิมาเนน อาโรเจนฺตสฺส, อนุลฺลปนาธิปฺปายสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺส อตฺตนิ อสนฺตตา, ปาปิจฺฉตาย ตสฺส อาโรจนํ, อนญฺญาปเทโส, ยสฺส อาโรเจติ, ตสฺส มนุสฺสชาติกตา, ตงฺขณวิชานนนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทาเน วุตฺตสทิสาเนวาติฯ

จตุตฺถปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

**อุทฺทิฏฺฐา โข อายสฺมโนฺต จตฺตาโร ปาราชิกา ธมฺมา**ติอิทํ อิธ อุทฺทิฏฺฐปาราชิกปริทีปนเมวฯ สโมธาเนตฺวา ปน สพฺพาเนว จตุวีสติ ปาราชิกานิ เวทิตพฺพานิ ฯ กตมานิ จตุวีสติ? ปาฬิยํ อาคตานิ ตาว ภิกฺขูนํ จตฺตาริ ภิกฺขุนีนํ อสาธารณานิ จตฺตารีติ อฏฺฐ, ตานิ เอกาทสนฺนํ ปณฺฑกาทีนํ อภพฺพภาวสงฺขาเตหิ เอกาทสหิ ปาราชิเกหิ สทฺธึ เอกูนวีสติ, คิหิภาวํ ปตฺถยมานาย ภิกฺขุนิยา วิพฺภนฺตภาวปาราชิเกน สทฺธึ วีสติ, อปรานิปิ ลมฺพี, มุทุปิฏฺฐิโก, ปรสฺส องฺคชาตํ มุเขน คณฺหาติ, ปรสฺส องฺคชาเต อภินิสีทตีติ อิเมสํ จตุนฺนํ วเสน ‘‘จตฺตาริ อนุโลมปาราชิกานี’’ติ วทนฺติ, อิติ อิมานิ จ จตฺตาริ, ปุริมานิ จ วีสตีติ สโมธาเนตฺวา สพฺพาเนว จตุวีสติ ปาราชิกานิ เวทิตพฺพานิฯ **น ลภติ ภิกฺขูหิ สทฺธึ สํวาส**นฺติ อุโปสถาทิเภทํ สํวาสํ ภิกฺขูหิ สทฺธึ น ลภติฯ **ยถา ปุเร, ตถา ปจฺฉา**ติ ยถา ปุเพฺพ คิหิกาเล อนุปสมฺปนฺนกาเล จ, ปจฺฉา ปาราชิกํ อาปโนฺนปิ ตเถว อสํวาโส โหติ, นตฺถิ ตสฺส ภิกฺขูหิ สทฺธึ อุโปสถาทิเภโท สํวาโสติฯ **ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามี**ติ เตสุ จตูสุ ปาราชิเกสุ อายสฺมเนฺต ‘‘กจฺจิตฺถ ปริ

สุทฺธา’’ติ ปุจฺฉามิฯ **กจฺจิตฺถาติ** กจฺจิ เอตฺถ, เอเตสุ จตูสุ ปาราชิเกสุ กจฺจิ ปริสุทฺธาติ อโตฺถฯ อถ วา **กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธาติ** กจฺจิ ปริสุทฺธา อตฺถ, ภวถาติ อโตฺถฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ปาราชิกวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

# สงฺฆาทิเสสกโณฺฑ

**อิเม โข ปนา**ติ อิทานิ วตฺตพฺพานํ อภิมุขีกรณํฯ **อายสฺมนฺโต**ติ สนฺนิปติตานํ ปิยวจเนน อาลปนํฯ **เตรสา**ติ คณนปริจฺเฉโทฯ **สงฺฆาทิเสสา**ติ เอวํนามกาฯ **ธมฺมา**ติ อาปตฺติโยฯ **อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺตี**ติ สรูเปน อุทฺทิสิตพฺพตํ อาคจฺฉนฺติ, น นิทาเน วิย ‘‘ยสฺส สิยา อาปตฺตี’’ติ สาธารณวจนมตฺเตนฯ

## ๑. สุกฺกวิสฺสฏฺฐิสิกฺขาปทวณฺณนา

สํวิชฺชติ เจตนา อสฺสาติ สเญฺจตนา, สเญฺจตนาว สเญฺจตนิกา, สเญฺจตนา วา อสฺส อตฺถีติ สเญฺจตนิกาฯ **สุกฺกวิสฺสฏฺฐี**ติ สุกฺกสฺส วิสฺสฏฺฐิ, ราคูปตฺถมฺภาทีสุ เยน เกนจิ องฺคชาเต กมฺมญฺญตํ ปเตฺต อาโรคฺยาทีสุ ยํกิญฺจิ อปทิสิตฺวา อชฺฌตฺตรูปาทีสุ ยตฺถ กตฺถจิ โมจนสฺสาทเจตนาย นิมิเตฺต อุปกฺกมนฺตสฺส อาสยธาตุนานตฺตโต นีลาทิวเสน (ปารา. ๒๓๙-๒๔๐) ทสวิเธสุ สุเกฺกสุ ยสฺส กสฺสจิ สุกฺกสฺส ฐานา จาวนาติ อโตฺถฯ **อญฺญตฺร สุปินนฺตา**ติ ยา สุปิเน สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ โหติ, ตํ ฐเปตฺวาฯ **สงฺฆาทิเสโส**ติ ยา อญฺญตฺร สุปินนฺตา สเญฺจตนิกา สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ, อยํ สงฺฆาทิเสโส นาม อาปตฺตินิกาโยติ อโตฺถฯ วจนโตฺถ ปเนตฺถ สโงฺฆ อาทิมฺหิ เจว เสเส จ อิจฺฉิตโพฺพ อสฺสาติ สงฺฆาทิเสโสฯ กึ วุตฺตํ โหติ – อิมํ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาตุกามสฺส ยํ ตํ อาปตฺติวุฏฺฐานํ, ตสฺส อาทิมฺหิ เจว ปริวาสทานตฺถาย, อาทิโต เสเส มเชฺฌ มานตฺตทานตฺถาย มูลาย ปฏิกสฺสเนน วา สห มานตฺตทานตฺถาย, อวสาเน อพฺภานตฺถาย จ สโงฺฆ อิจฺฉิตโพฺพ, น เหตฺถ เอกมฺปิ กมฺมํ วินา สเงฺฆน สกฺกา กาตุํฯ อิติ สโงฺฆ อาทิมฺหิ เจว เสเส จ อิจฺฉิตโพฺพ อสฺสาติ สงฺฆาทิเสโสติฯ

สาวตฺถิยํ เสยฺยสกํ อารพฺภ อุปกฺกมิตฺวา อสุจิโมจนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร สุปินนฺตา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํฯ สเจ ปน ปเรน อตฺตโน องฺคชาเต อุปกฺกมํ กาเรตฺวา โมจาเปติ, อาปชฺชติเยวฯ เจเตตฺวา อนฺตมโส อากาเส กฏิกมฺปเนนปิ นิมิเตฺต อุปกฺกมนฺตสฺส สเจ น มุจฺจติ, ถุลฺลจฺจยํฯ สเจ ปน อนฺตมโส ยํ เอกา ขุทฺทกมกฺขิกา ปิเวยฺย, ตตฺตกมฺปิ ฐานโต มุจฺจติ, ทกโสตํ อโนติเณฺณปิ สงฺฆาทิเสโสฯ ฐานโต ปน จุตํ อวสฺสเมว ทกโสตํ โอตรติ, ตสฺมา ‘‘ทกโสตํ โอติณฺณมเตฺต พหิ นิกฺขเนฺต วา อนิกฺขเนฺต วา สงฺฆาทิเสโส’’ติ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๒๓๗) อฏฺฐกถาสุ วุตฺตํฯ อนุปกฺกมนฺตสฺส จ, อโมจนาธิปฺปายสฺส จ, สุปินํ ปสฺสนฺตสฺส จ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ มุเตฺตปิ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, เจตนา, อุปกฺกโม , มุจฺจนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิเก วุตฺตสทิสาเนวาติฯ

สุกฺกวิสฺสฏฺฐิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. กายสํสคฺคสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **โอติโณฺณ**ติ ยกฺขาทีหิ วิย สตฺตา อโนฺต อุปฺปชฺชเนฺตน ราเคน วา โอติโณฺณ, กูปาทีนิ วิย สตฺตา อสมเปกฺขิตฺวา รชฺชนีเย ฐาเน รชฺชโนฺต สยํ วา ราคํ โอติโณฺณ, กายสํสคฺคราคสมงฺคิเสฺสตํ อธิวจนํฯ **วิปริณเตน จิเตฺตนา**ติ ปริสุทฺธภวงฺคสนฺตติสงฺขาตํ ปกตึ วิชหิตฺวา อญฺญถา ปวเตฺตน, วิรูปํ วา ปริณเตน ยถา ปริวตฺตมานํ วิรูปํ โหติ, เอวํ วุตฺตราควเสน ปริวเตฺตตฺวา ฐิเตน จิเตฺตนาติ อโตฺถฯ **มาตุคาเมน สทฺธิ**นฺติ ตทหุชาตายปิ ชีวมานกมนุสฺสิตฺถิ

ยา สทฺธึฯ **กายสํสคฺคํ สมาปชฺเชยฺยา**ติ หตฺถคฺคหณาทิกอายสมฺปโยคํ กายมิสฺสีภาวํ สมาปชฺเชยฺยฯ **หตฺถคฺคาหํ วา**ติอาทิ ปนสฺส วิตฺถาเรน อตฺถทสฺสนํฯ ตตฺถ **หโตฺถ** นาม กปฺปรโต ปฏฺฐาย ยาว อคฺคนขาฯ **เวณี** นาม วินนฺธิตฺวา วา อวินนฺธิตฺวา วา สุทฺธเกเสหิ วา นีลาทิวณฺณสุตฺตกุสุมกหาปณมาลาสุวณฺณจีรกมุตฺตาวฬิอาทีสุ อญฺญตรมิเสฺสหิ วา กตเกสกลาปเสฺสตํ อธิวจนํฯ เวณิคฺคหเณน เจตฺถ เกสาปิ คหิตาเยว สทฺธึ โลเมหิฯ อิติ วุตฺตลกฺขณสฺส หตฺถสฺส คหณํ หตฺถคฺคาโห, เวณิยา คหณํ เวณิคฺคาโหฯ อวเสสสฺส สรีรสฺส ปรามสนํ **อญฺญตรสฺส วา อญฺญตรสฺส วา องฺคสฺส ปรามสนํ** นามฯ โย ตํ หตฺถคฺคาหํ วา เวณิคฺคาหํ วา อญฺญตรสฺส วา อญฺญตรสฺส วา องฺคสฺส ปรามสนํ สมาปชฺเชยฺย, ตสฺส สงฺฆาทิเสโส นาม อาปตฺตินิกาโย โหตีติฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ กายสํสคฺคสมาปชฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ , อนาณตฺติกํ, อิตฺถิยา อิตฺถิสญฺญิโน อนฺตมโส โลเมน โลมํ ผุสนฺตสฺสาปิ, อิตฺถิยา วา ผุสิยมานสฺส เสวนาธิปฺปาเยน วายมิตฺวา ผสฺสํ ปฏิชานนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโสฯ เอเกน ปน หเตฺถน คเหตฺวา ทุติเยน หเตฺถน ทิวสมฺปิ ตตฺถ ตตฺถ ผุสนฺตสฺส เอกาว อาปตฺติ, อคฺคเหตฺวา ผุสโนฺต ปน สเจ สีสโต ยาว ปาทา, ตาว กายโต หตฺถํ อโมเจโนฺตเยว ผุสติ, เอกาว อาปตฺติ, ปญฺจนฺนํ องฺคุลีนํ เอกโต คหเณปิ เอกาเยวฯ สเจ ปน นานิตฺถีนํ ปญฺจงฺคุลิโย เอกโต คณฺหาติ, ปญฺจ อาปตฺติโยฯ อิตฺถิยา เวมติกสฺส, ปณฺฑกปุริสติรจฺฉานคตสญฺญิสฺส จ ถุลฺลจฺจยํ, ตถา กาเยน กายปฺปฏิพเทฺธน, อมนุสฺสิตฺถิปณฺฑเกหิ จ สทฺธึ กายสํสเคฺคปิฯ มนุสฺสิตฺถิยา ปน กายปฺปฏิพเทฺธน กายปฺปฏิพทฺธาทีสุ, ปุริสกายผุสนาทีสุ จ ทุกฺกฏํฯ อิตฺถิยา ผุสิยมานสฺส เสวนาธิปฺปายสฺสาปิ กาเยน อวายมิตฺวา ผสฺสํ ปฏิชานนฺตสฺส, โมกฺขาธิปฺปาเยน อิตฺถึ ผุสนฺตสฺส, อสญฺจิจฺจ, อสฺสติยา, อชานนฺตสฺส, อสาทิยนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, มนุสฺสิตฺถี, อิตฺถิสญฺญิตา, กายสํสคฺคราโค, เตน ราเคน วายาโม, หตฺถคฺคาหาทิสมาปชฺชนนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิเก วุตฺตสทิสาเนวาติฯ

กายสํสคฺคสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. ทุฏฺฐุลฺลวาจาสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย โอติณฺณตา จ วิปริณตจิตฺตตา จ ทุฏฺฐุลฺลวาจสฺสาทราควเสน เวทิตพฺพาฯ **มาตุคาม**นฺติ ทุฏฺฐุลฺลาทุฏฺฐุลฺลสํลกฺขณสมตฺถํ มนุสฺสิตฺถึฯ **ทุฏฺฐุลฺลาหิวาจาหี**ติ วจฺจมคฺคปสฺสาวมเคฺคเมถุนธมฺมปฺปฏิสํยุตฺตาหิ วาจาหิฯ **โอภาเสยฺยา**ติ อวภาเสยฺย, วณฺณาวณฺณยาจนอายาจนปุจฺฉนปฏิปุจฺฉนอาจิกฺขณานุสาสนอโกฺกสนวเสน นานปฺปการํ อสทฺธมฺมวจนํ วเทยฺยฯ **ยถา ต**นฺติ เอตฺถ นฺติ นิปาตมตฺตํ, ยถา ยุวา ยุวตินฺติ อโตฺถฯ เอเตน โอภาสเน นิราสงฺกภาวํ ทเสฺสติฯ **เมถุนุปสํหิตาหี**ติอิทํ ทุฏฺฐุลฺลวาจาย สิขาปตฺตลกฺขณทสฺสนํฯ **สงฺฆาทิเสโส**ติ ทฺวินฺนํ มคฺคานํ วเสน วณฺณาวเณฺณหิ วา เมถุนยาจนาทีหิ วา ''สิขรณีสิ, สํภินฺนาสิ, อุภโตพฺยญฺชนกาสี''ติ อิเมสุ ตีสุ อญฺญตเรน อโกฺกสวจเนน วา มาตุคามํ โอภาสนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโส นาม อาปตฺตินิกาโย โหตีติฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ ทุฏฺฐุลฺลวาจาหิ โอภาสนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อิตฺถิยา อิตฺถิสญฺญิโน อนฺตมโส หตฺถมุทฺทายปิ วุตฺตนเยน โอภาสนฺตสฺส สเจ สา ตมตฺถํ ตสฺมึเยว ขเณ ชานาติ, สงฺฆาทิเสโสฯ ปณฺฑเก ถุลฺลจฺจยํฯ ตสฺมึเยว อิตฺถิสญฺญิโน ทุกฺกฏํฯ ปุนปฺปุนํ โอภาสนฺตสฺส, สมฺพหุลา จ อิตฺถิโย เอกวาจาย โอภาสนฺตสฺส วาจาคณนาย เจว อิตฺถิคณนาย จ อาปตฺติโยฯ สเจ ยํ อิตฺถึ โอภาสติ, สา น ชานาติ,

ถุลฺลจฺจยํฯ อธกฺขกํ อุพฺภชาณุมณฺฑลํ อาทิสฺส วณฺณาทิภณเนปิ ถุลฺลจฺจยํฯ ปณฺฑเก ทุกฺกฏํ, อุพฺภกฺขกํ อโธชาณุมณฺฑลํ กายปฺปฏิพทฺธญฺจ อาทิสฺส วณฺณาทิภณเน สพฺพตฺถ ทุกฺกฏํฯ อตฺถธมฺมอนุสาสนิปุเรกฺขารานํ อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, มนุสฺสิตฺถี, อิตฺถิสญฺญิตา, ทุฏฺฐุลฺลวาจสฺสาทราโค, เตน ราเคน โอภาสนํ, ตงฺขณวิชานนนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ อทินฺนาทานสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุวิเวทนนฺติฯ

ทุฏฺฐุลฺลวาจาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. อตฺตกามสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ โอติณฺณตา จ วิปริณตจิตฺตตา จ อตฺตกามปาริจริยาวเสน เวทิตพฺพาฯ **มาตุคามสฺส สนฺติเก**ติ ทุฏฺฐุโลฺลภาสเน วุตฺตปฺปการาย อิตฺถิยา สมีเปฯ **อตฺตกามปาริจริยายา**ติ เมถุนธมฺมสงฺขาเตน กาเมน ปาริจริยา กามปาริจริยา, อตฺตโน อตฺถาย กามปาริจริยา อตฺตกามปาริจริยา, อตฺตนา วา กามิตา อิจฺฉิตาติ อตฺตกามา, สยํ เมถุนราควเสน ปตฺถิตาติ อตฺโถ, อตฺตกามา จ สา ปาริจริยา จาติ อตฺตกามปาริจริยา, ตสฺสา อตฺตกามปาริจริยายฯ **วณฺณํ ภาเสยฺยา**ติ คุณํ อานิสํสํ ปกาเสยฺยฯ **เอตทคฺค**นฺติอาทิ ตสฺสา อตฺตกามปาริจริยาย วณฺณภาสนาการนิทสฺสนํฯ ตตฺรายํ ปทสมฺพนฺธวเสเนว สเงฺขปโตฺถ – ยา มาทิสํ ปาณาติปาตาทีหิ วิรหิตตฺตา **สีลวนฺตํ** เมถุนธมฺมา วิรหิตตฺตา **พฺรหฺมจารึ** ตทุภเยนาปิ **กลฺยาณธมฺมํ เอเตน ธเมฺมน ปริจเรยฺย** อภิรเมยฺย, ตสฺสา เอวํ มาทิสํ ปริจรนฺติยา ยา อยํ ปาริจริยา นาม, เอตทคฺคํ ปาริจริยานนฺติฯ **เมถุนุปสํหิเตน สงฺฆาทิเสโส**ติ เอวํ อตฺตกามปาริจริยาย วณฺณํ ภาสโนฺต จ ''อรหสิ ตฺวํ มยฺหํ เมถุนธมฺมํ ทาตุ''นฺติอาทินา เมถุนปฺปฏิสํยุเตฺตเนว วจเนน โยภาเสยฺย, ตสฺส สงฺฆาทิเสโสฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ อตฺตกามปาริจริยาย วณฺณภาสนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อิตฺถิยา อิตฺถิสญฺญิโน อนฺตมโส หตฺถมุทฺทายปิ วุตฺตนเยเนว อตฺตกามปาริจริยาย วณฺณํ ภาสนฺตสฺส สเจ สา ตมตฺถํ ตสฺมึเยว ขเณ ชานาติ, สงฺฆาทิเสโสฯ โน เจ ชานาติ, ถุลฺลจฺจยํฯ ปณฺฑเก ปณฺฑกสญฺญิโนปิ ถุลฺลจฺจยํฯ ตสฺมึเยว อิตฺถิสญฺญิโน ทุกฺกฏํฯ จีวราทีหิ วตฺถุกาเมหิ ปาริจริยาย วณฺณํ ภาสนฺตสฺส อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, มนุสฺสิตฺถี, อิตฺถิสญฺญิตา, อตฺตกามปาริจริยาย ราโค, เตน ราเคน วณฺณภณนํ, ตงฺขณวิชานนนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ทุฏฺฐุโลฺลภาสเน วุตฺตสทิสาเนวาติฯ

อตฺตกามสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. สญฺจริตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **สญฺจริตฺต**นฺติ อิตฺถิปุริสานํ อนฺตเร สํจรณภาวํฯ **สมาปเชฺชยฺยา**ติ สมฺมา ปฏิคฺคณฺหนวีมํสนปจฺจาหรณานิ กโรโนฺต อาปเชฺชยฺยฯ **อิตฺถิยา วา**ติอาทิ สมาปชฺชนาการทสฺสนํฯ ตตฺถ **อิตฺถิยา วา ปุริสมติ**นฺติ ปุริเสน วา ตสฺส มาตาปิตาทีหิ วา เปสิโต ปุริสสฺส มตึ อธิปฺปายํ อิตฺถิยา อาโรเจยฺยาติ อโตฺถฯ **ปุริสสฺส วา อิตฺถิมติ**นฺติ อิตฺถิยา วา ตสฺสา มาตาปิตาทีหิ วา เปสิโต อิตฺถิยา มตึ อธิปฺปายํ ปุริสสฺส อาโรเจยฺยาติ อโตฺถฯ **ชายตฺตเน วา ชารตฺตเน วา**ติ ชายภาเว วา ชารภาเว วาฯ ปุริสสฺส หิ มตึ อิตฺถิยา อาโรเจโนฺต ชายตฺตเน อา

โรเจติ, อิตฺถิยา มตึ ปุริสสฺส อาโรเจนฺต ชารตฺตเน อาโรเจติฯ อปิจ ปุริสเสฺสว มตึ อิตฺถิยา อาโรเจนฺต ชายตฺตเน วา อาโรเจติ นิพทฺธภริยภาเว, ชารตฺตเน วา มิจฺฉาจารภาเว, เตเนวสฺส ปทภาชเน (ปารา. ๓๐๒) ‘‘ชายตฺตเน วาติ ชายา ภวิสฺสสิ, ชารตฺตเน วาติ ชารี ภวิสฺสสี’’ติ วุตฺตํฯ เอเตเนว อุปาเยน อิตฺถิยา มตึ ปุริสสฺส อาโรจเนปิ ‘‘ปติ ภวิสฺสสิ, ชาโร ภวิสฺสสี’’ติ วตฺตพฺพตา เวทิตพฺพาฯ **อนฺตมโส ตงฺขณิกายปี**ติ สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน ยา อยํ ตงฺขเณ มุหุตฺตมเตฺต สํวสิตพฺพโต ‘‘ตงฺขณิกา’’ติ วุจฺจติ, มุหุตฺติกาติ อโตฺถฯ ตสฺสาปิ ‘‘มุหุตฺติกา ภวิสฺสสี’’ติ เอวํ ปุริสสฺส มตึ อาโรเจนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโส, เอเตเนว อุปาเยน ‘‘มุหุตฺติโก ภวิสฺสสี’’ติ เอวํ ปุริสสฺส อิตฺถิมตึ อาโรเจนฺตปิ สงฺฆาทิเสสํ อาปชฺชตีติ เวทิตโพฺพฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ สญฺจริตฺตสมาปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อนฺตมโส ตงฺขณิกายปี’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, ‘‘ปฎิคฺคณฺหาติ, วีมํสติ, อเนฺตวาสิํ ปจฺจาหราเปตี’’ติอิมินา (ปารา. ๓๓๘) นเยน สาณตฺติกํ, อญฺญตฺร นาลํวจนียาย ยาย กายจิ อิตฺถิยา อนฺตมโส มาตุยาปิ ปุริสมตึ อาโรเจนฺต ‘‘โหหิ กิร ภริยา ธนกฺกีตา’’ติ วตฺตุกาโมสเจปิ ฉนฺทวาสินีอาทีสุ อญฺญตรากาเรน อาโรเจตฺวา ตาย ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉิเตปิ อสมฺปฎิจฺฉิเตปิ ปุน อาคนฺตฺวา เยน ปหิโต, ตสฺส ตํ ปวตฺติํ อาโรเจติ, สงฺฆาทิเสสํ อาปชฺชติฯ สา ปน ตสฺส ภริยา โหตุ วา, มา วา, อการณเมตํฯ สเจปิ ยสฺสา สนฺติกํ เปสิโต, ตํ อทิสฺวา อญฺญตรสฺส อวสฺสาโรจนกสฺส ‘‘อาโรเจหี’’ติ วตฺวา ปจฺจาหรติ, อาปชฺชติเยวฯ ‘‘มาตุรกฺขิตํ พฺรูหี’’ติ เปสิตสฺส ปน คนฺตฺวา อญฺญํ ปิตุรกฺขิตาทีสุ อญฺญตรํ วทนฺตสฺส วิสเงฺกตํ โหติ, ปุริสสฺส วา อิตฺถิยา วา วจนํ ‘‘สาธู’’ติ กาเยน วา วาจาย วา อุภเยน วา ปฎิคฺคณฺหิตฺวา ตสฺสา อิตฺถิยา วา ปุริสสฺส วา อาโรเจตฺวา วา อาโรจาเปตฺวา วา ปุน เยน เปสิโต, ตสฺส ตํ ปวตฺติํ สยํ อาโรเจนฺตสฺส วา อเญฺญน อาโรจาเปนฺตสฺส วา สงฺฆาทิเสโส ฯ เอตฺตาวตา หิ ‘‘ปฎิคฺคณฺหาติ, วีมํสติ, ปจฺจาหรตี’’ติอิทํ องฺคตฺตยํ สมฺปาทิตเมว โหติ, อิโต ปน เยหิ เกหิจิ ทฺวีหิ อเงฺคหิ, ปณฺฑเก จ องฺคตฺตเยนาปิ ถุลฺลจฺจยํฯ เอเกน ทุกฺกฎํฯ สงฺฆสฺส วา เจติยสฺส วา คิลานสฺส วา กิจฺจน คจฺฉนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ

สีลวิปตฺติ, เยสุ สญฺจริตฺตํ สมาปชฺชติ, เตสํ มนุสฺสชาติกตา, น นาลํวจนียตา,

ปฎิคฺคณฺหนวีมํสนปจฺจาหรณานีติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ ฉสมุฎฺฐานํ, ปณฺณตฺติํ วา อลํวจนียภาวํ วา อชานนฺตสฺส กายวิกาเรน สาสนํ คเหตฺวา ตเถว วีมํสิตฺวา ตเถว ปจฺจาหรนฺตสฺส กายโต สมุฎฺฐาติฯ ‘‘อิตฺถนฺนามา อาคมิสฺสติ, ตสฺสา จิตฺตํ ชาเนยฺยาถา’’ติ เกนจิ วุเตฺต ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฎิจฺฉิตฺวา ตํ อาคตํ วตฺวา ปุน ตสฺมิํ ปุริเส อาคเต อาโรเจนฺตสฺส กาเยน กิญฺจิ อกตตฺตา วาจโต สมุฎฺฐาติฯ วาจาย ‘‘สาธู’’ติ สาสนํ คเหตฺวา อเญฺญน กรณีเยน ตสฺสา ฆรํ คนฺตฺวา อญฺญตฺถ วา คมนกาเล ตํ ทิสฺวา วจีเภเทน วีมํสิตฺวา ปุนปิ อเญฺญเนว การเณน ตโต อปกฺกมฺม กทาจิเทว ตํ ปุริสํ ทิสฺวา อาโรเจนฺตสฺสาปิ วาจโต สมุฎฺฐาติฯ ปณฺณตฺติํ อชานนฺตสฺส ปน ขีณาสวสฺสาปิ ปิตุวจเนน คนฺตฺวา อลํวจนียํ มาตรมฺปิ ‘‘เอหิ เม ปิตรํ อุปฎฺฐาหี’’ติ วตฺวา ปจฺจาหรนฺตสฺส กายวาจโต สมุฎฺฐาติฯ อิมานิ ตีณิ อจิตฺตกสมุฎฺฐานานิฯ ตทุภยํ ปน ชานิตฺวา เอเตเหว ตีหิ นเยหิ สมาปชฺชนฺตสฺส ตาเนว ตีณิ ตทุภยชานนจิเตฺตน สจิตฺตกานิ โหนฺติ, กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, กุสลาทิวเสน เจตฺถ ตีณิ จิตฺตานิ, สุขาทิวเสน ติโสฺส เวทนาติฯ

สญฺจริตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๖. กุฎิการสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฎฺเฐ **สญฺญาจิกาย ปนา**ติ เอตฺถ **สญฺญาจิกา** นาม สยํ ปวตฺติตยาจนา วุจฺจติ, ตสฺมา สญฺญาจิกายาติ อตฺตโน ยาจนายาติ วุตฺตํ โหติ, สยํ ยาจิตเกหิ อุปกรเณหีติ อโตฺถฯ เอตฺถ จ ยํกิญฺจิ ปรปริคฺคหิตกํ มูลเจฺฉทวเสน ยาจิตุํ น วฎฺฎติ, ตาวกาลิกํ ปน วฎฺฎติฯ สหายตฺถาย กมฺมกรณตฺถาย ‘‘ปุริสํ เทถา’’ติ วตฺตุํ วฎฺฎติ, ปุริสตฺตกรมฺปิ ยาจิตุํ วฎฺฎติ, **ปุริสตฺตกโร** นาม วฑฺฒกิอาทินา ปุริเสน กาตพฺพํ หตฺถกมฺมํฯ ตํ ‘‘ปุริสตฺตกรํ เทหี’’ติ วา ‘‘หตฺถกมฺมํ เทหี’’ติ วา วตฺวา ยาจิตุํ วฎฺฎติฯ หตฺถกมฺมํ นาม กิญฺจิ วตฺถุ น โหติ, ตสฺมา ‘‘กิํ, ภเนฺต, อาคตตฺถา’’ติ ปุจฺฉิเต วา อปุจฺฉิเต วา ยาจิตุํ วฎฺฎติ, วิญฺญตฺติปจฺจยา โทโส นตฺถิ, มิคลุทฺทกาทโย ปน สกกมฺมํ น ยาจิตพฺพาฯ **กุฎิ**นฺติ อุลฺลิตฺตาทีสุ อญฺญตรํฯ ตตฺถ **อุลฺลิตฺตา** นาม ฐเปตฺวา ถมฺภตุลาปิฎฺฐสงฺฆาฎวาตปานธูมจฺฉิทฺทาทิเภทํ อเลโปกาสํ อวเสเส เลโปกาเส กุเฎฺฎหิ สทฺธิํ ฆเฎตฺวา ฉทนสฺส อโนฺต สุธาย วา มตฺติกาย วา ลิตฺตาฯ **อวลิตฺตา** นาม ตเถว วุตฺตนเยเนว ฉทนสฺส พหิ ลิตฺตาฯ **อุลฺลิตฺตาวลิตฺตา** นาม ตเถว ฉทนสฺส อโนฺต จ พหิ จ ลิตฺตาฯ **การยมาเนนา**ติ สยํ วา กโรเนฺตน, อาณตฺติยา วา การาเปเนฺตนฯ **อสามิก**นฺติ กาเรตา ทายเกน วิรหิตํฯ **อตฺตุเทฺทส**นฺติ ‘‘มยฺหํ วาสาคารํ เอสา’’ติ เอวํ อตฺตา อุเทฺทโส เอติสฺสาติ อตฺตุเทฺทสา, ตํ อตฺตุเทฺทสํฯ **ปมาณิกา กาเรตพฺพา**ติ ปมาณยุตฺตา กาเรตพฺพาฯ **ตตฺริทํ ปมาณ**นฺติ ตสฺสา กุฎิยา อิทํ ปมาณํฯ **ทีฆโส**ติ ทีฆโตฯ **ทฺวาทส วิทตฺถิโย สุคตวิทตฺถิยา**ติเอตฺถ **สุคตวิทตฺถิ** นาม อิทานิ มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส ติโสฺส วิทตฺถิโย, วฑฺฒกิหเตฺถน ทิยโฑฺฒ หโตฺถ โหติฯ มินเนฺตน ปน กุฎิยา พหิกุเฎฺฎ ปฐมํ ทินฺนํ มหามตฺติกปริยนฺตํ อคฺคเหตฺวา ถุสปิณฺฑปริยเนฺตน ทฺวาทส วิทตฺถิโย มิเนตพฺพา, สเจ ถุสปิณฺฑเกน อนตฺถิโก โหติ, มหามตฺติกเลเปเนว นิฎฺฐาเปติ, เสฺวว ปริเจฺฉโทฯ **ติริย**นฺติ วิตฺถารโตฯ **สตฺตนฺตรา**ติ กุฎฺฎสฺส พหิอนฺตํ อคฺคเหตฺวา อพฺภนฺตริเมน อเนฺตน สตฺต สุคตวิทตฺถิโย ปมาณนฺติ วุตฺตํ โหติฯ เอตฺถ จ เกสคฺคมตฺตมฺปิ ทีฆโต หาเปตฺวา ติริยํ, ติริยโต วา หาเปตฺวา ทีฆํ วเฑฺฒตุํ น วฎฺฎติ, โก ปน วาโท อุภโตวฑฺฒเนฯ ยา ปน ทีฆโต สฎฺฐิหตฺถาปิ โหติ, ติริยโต ติหตฺถา วา อูนกจตุหตฺถา วา, ยตฺถ ปมาณยุโตฺต มโญฺจ อิโต จิโต จ น ปริวฎฺฎติ, ปจฺฉิมโกฎิยา จตุหตฺถวิตฺถารา น โหติ, อยํ กุฎิสงฺขฺยํ น คจฺฉติ, ตสฺมา วฎฺฎติฯ **ภิกฺขู อภิเนตพฺพา วตฺถุเทสนายา**ติ ยสฺมิํ ปเทเส กุฎิํ กาเรตุกาโม โหติ, ตํ โสเธตฺวา ปทภาชเน (ปารา. ๓๔๙) วุตฺตนเยน สงฺฆํ ติกฺขตฺตุํ ยาจิตฺวา สเพฺพ วา สงฺฆปริยาปนฺนา สเงฺฆน วา สมฺมตา เทฺว ตโย ภิกฺขู ตตฺถ วตฺถุเทสนตฺถาย เนตพฺพาฯ **เตหิ ภิกฺขูหิ วตฺถุ เทเสตพฺพํ อนารมฺภํ สปริกฺกมน**นฺติ เตหิ ภิกฺขูหิ กิปิลฺลิกาทีนํ อาสยาทีหิ เตรสหิ, ปุพฺพณฺณาปรณฺณนิสฺสิตาทีหิ โสฬสหิ อุปทฺทเวหิ วิรหิตตฺตา อนารมฺภํ, ทฺวีหิ วา จตูหิ วา พลิพเทฺทหิ ยุเตฺตน สกเฎน เอกํ จกฺกํ นิโพฺพทกปตนฎฺฐาเน เอกํ พหิ กตฺวา อาวิชฺฌิตุํ สกฺกุเณยฺยตาย สปริกฺกมนนฺติ สลฺลเกฺขตฺวา สเจ สงฺฆปโหนกา โหนฺติ, ตเตฺถว, โน เจ, สงฺฆมชฺฌํ คนฺตฺวา เตน ภิกฺขุนา ยาจิเตหิ ญตฺติทุติเยน กเมฺมน วตฺถุ เทเสตพฺพํฯ **สารเมฺภ เจ**ติอาทิ ปฎิปกฺขนเยน เวทิตพฺพํฯ

อาฬวิยํ อาฬวิเก ภิกฺขู อารพฺภ สญฺญาจิกาย กุฎิกรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ‘‘อเทสิตวตฺถุกํ ปมาณาติกฺกนฺตํ กุฎิํ กาเรสฺสามี’’ติ อุปกรณตฺถํ อรญฺญํ คมนโต ปฎฺฐาย สพฺพปโยเคสุ ทุกฺกฎํ, ‘‘อิทานิ ทฺวีหิ ปิเณฺฑหิ นิฎฺฐานํ คมิสฺสตี’’ติ เตสุ ปฐมปิณฺฑทาเน ถุลฺลจฺจยํ, ทุติยทาเนน เลเป ฆฎิเต สเจ อเทสิตวตฺถุกา เอว วา ปมาณาติกฺกนฺตา เอว วา โหติ, เอโก สงฺฆาทิเสโส, เทฺว จ ทุกฺกฎานิฯ อุภยวิปฺปนฺนา, เทฺว สงฺฆาทิเสสา, เทฺว จ ทุกฺกฎานิฯ สเจ ปน ทฺวารพนฺธํ วา วาตปานํ วา อฎฺฐเปตฺวาว มตฺติกาย ลิมฺปติ, ฐปิเต จ ตสฺมิํ เลโป น ฆฎิยติ, รกฺขติ ตาวฯ ปุน ลิมฺปนฺตสฺส ปน ฆฎิตมเตฺต สงฺฆาทิเสโสฯ สเจ ตํ ฐปิยมานํ ปฐมทินฺนเลเปน สทฺธิํ นิรนฺตรเมว หุตฺวา ติฎฺฐติ, ปฐมเมว สงฺฆาทิเสโสฯ เกวลํ สารมฺภาย ทุกฺกฎํ, ตถา อปริกฺกมนายฯ วิปฺปกตํ กุฎิํ อญฺญสฺส ทท โต จ, ภูมิํ สมํ กตฺวา ภินฺ

ทนฺตสฺส จ, เลณคุหาติณกุฏิปณฺณจฺฉทนเคเหสุ อญฺญตรํ กาเรนฺตสฺส, กุฏิมฺปิ อญฺญสฺส วา สตฺถาย, วาสาคารํ ฐเปตฺวา อุโปสถาคาราทีสุ อญฺญตรตฺถาย กาเรนฺตสฺส จ อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, อุลฺลิตฺตาทีนํ อญฺญตรตา, เหฏฺฐิมปมาณสมฺภโว, อเทสิตวตฺถุกตา, ปมาณาติกฺกนฺตตา, อตฺตุเทฺทสิกตา, วาสาคารตา , เลปฆฏนาติ อิมาเนตฺถ ฉ วา สตฺต วา องฺคานิฯ ฉสมุฏฺฐานํ, กิริยญฺจ, กิริยากิริยญฺจฯ อิทญฺหิ วตฺถุํ เทสาเปตฺวา ปมาณาติกฺกนฺตํ วา กโรโต กิริยโต สมุฏฺฐาติ, อเทสาเปตฺวา กโรโต กิริยากิริยโต สมุฏฺฐาติฯ เสสเมตฺถ สญฺจริตฺเต วุตฺตสทิสเมวาติฯ

กุฏิการสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. วิหารการสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **มหลฺลกนฺ**ติ สสามิกภาเวน สญฺญาจิตกุฏิโต มหนฺตภาโว เอตสฺส อตฺถีติ มหลฺลโก, ยสฺมา วา วตฺถุํ เทสาเปตฺวา ปมาณาติกฺกเมนาปิ กาตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา ปมาณมหนฺตตายปิ มหลฺลโก, ตํ มหลฺลกํฯ ยสฺมา ปนสฺส ตํ ปมาณมหนฺตตฺตํ สสามิกตฺตาว ลพฺภติ, ตสฺมา ตทตฺถทสฺสนตฺถํ ‘‘มหลฺลโก นาม วิหาโร สสามิโก วุจฺจตี’’ติ เอวมสฺส ปทภาชเน (ปารา. ๓๖๗) วุตฺตํฯ เสสํ สพฺพํ กุฏิการสิกฺขาปเท วุตฺตสทิสํ, สสามิกภาวมตฺตเมว หิ วิเสโสฯ

โกสมฺพิยํ ฉนฺนตฺเถรํ อารพฺภ เจติยรุกฺขํ เฉทาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตภาโว, อกิริยมตฺตโต สมุฏฺฐานภาโว, เอกสงฺฆาทิเสสตา จ เอตฺถ วิเสโสฯ

วิหารการสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ทุฏฺฐโทสสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **ทุโฏฺฐ โทโส**ติ ทูสิโต เจว ทูสโก จฯ อุปฺปเนฺน หิ โทเส ปุคฺคโล เตน โทเสน ทูสิโต โหติ, ปกติภาวํ ชหาปิโต, ตสฺมา ‘‘ทุโฏฺฐ’’ติ วุจฺจติฯ ปรญฺจ ทูเสติ วินาเสติ, ตสฺมา ‘‘โทโส’’ติ วุจฺจติฯ อิติ ‘‘ทุโฏฺฐ โทโส’’ติ เอกเสฺสเวตํ ปุคฺคลสฺส อาการนานตฺเตน นิทสฺสนํฯ **อปฺปตีโต**ติ นปฺปตีโต, ปีติสุขาทีหิ วิวชฺชิโต, น อภิสโฏติ อโตฺถฯ **อมูลเกนา**ติ ยํ โจทเกน จุทิตกมฺหิ ปุคฺคเล อทิฏฺฐํ อสฺสุตํ อปริสงฺกิตํ, อิทํ เอเตสํ ทสฺสนสวนปริสงฺกาสงฺขาตานํ มูลานํ อภาวโต อมูลกํ นามฯ ตํ ปน โส อาปโนฺน วา โหตุ, อนาปโนฺน วา, เอตํ อิธ อปฺปมาณํฯ เอตฺถ จ **อทิฏฺฐํ** นาม อตฺตโน ปสาทจกฺขุนา วา ทิพฺพจกฺขุนา วา อทิฏฺฐํ, **อสฺสุตํ** นาม ตเถว เกนจิ วุจฺจมานํ น สุตํ, **อปริสงฺกิตํ** นาม อตฺตโน วา ปรสฺส วา ทิฏฺฐสุตมุตวเสน เจตสา อปริสงฺกิตํ, อิติ เอวรูเปน อมูลเกนฯ **ปาราชิเกนา**ติ ภิกฺขุโน อนุรูเปสุ เอกูนวีสติยา อญฺญตเรน, ปทภาชเน (ปารา. ๓๘๖) ปน ปาราชิกุเทฺทเส อาคตาเนว คเหตฺวา ‘‘จตุนฺนํ อญฺญตเรนา’’ติ วุตฺตํฯ **อนุทฺธํเสยฺยา**ติ ธํเสยฺย วิทฺธํเสยฺย ปธํเสยฺย อภิภเวยฺยฯ ตํ ปน อนุทฺธํสนํ ยสฺมา อตฺตนา โจเทโนฺตปิ ปเรน โจทาเปโนฺตปิ กโรติ, ตสฺมาสฺส ปทภาชเน ‘‘โจเทติ วา โจทาเปติ วา’’ติ วุตฺตํฯ ตตฺถ วตฺถุสนฺทสฺสนา อาปตฺติสนฺทสฺสนา สํวาสปฺปฏิเกฺขโป สามีจิปฺปฏิเกฺขโปติ สเงฺขปโต จตโสฺส โจทนาฯ ตาสุ **วตฺถุสนฺทสฺสนา** นาม ‘‘ตฺวํ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวี’’ติอาทินา นเยน ปวตฺตาฯ **อาปตฺติสนฺทสฺสนา** นาม ‘‘ตฺวํ เมถุนธมฺมาปตฺติํ อาปโนฺน’’ติอาทินา นเยน ปวตฺตาฯ **สํวาสปฺปฏิเกฺขโป** นาม ‘‘นตฺถิ ตยา สทฺธิํ อุโปสโถ วา ปวารณา วา สงฺฆกมฺมํ วา’’ติ เอวํ ปวโตฺตฯ เอตฺตาวตา ปน สีสํ น เอติ, ‘‘อสฺสมโณสี’’ติอาทีหิ วจเนหิ สทฺธิํ ฆฏิเตเยว สีสํ เอติฯ **สามีจิปฺปฏิเกฺขโป** นาม อภิวาทนปจฺจุฏฺฐานอญฺชลิกมฺมสามีจิกมฺมพีชนิกมฺ

มาทีนํ อกรณํ, ตํ ปฏิปาดิยา วนฺทนาทีนิ กโรโต เอกสฺส อกตฺวา เสสานํ กรณกาเล เวทิตพฺพํฯ เอตฺตาวตา จ โจทนา นาม โหติ, อาปตฺติ ปน สีสํ น เอติฯ ‘‘กสฺมา มม วนฺทนาทีนิ น กโรสี’’ติ ปุจฺฉิเต ปน ‘‘อสฺสมโณสี’’ติอาทิวจเนหิ สทฺธึ ฆฏิเตเยว สีสํ เอติ, ตสฺมา โย ภิกฺขุ ภิกฺขุํ สมีเป ฐตฺวา ‘‘ตฺวํ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวี’’ติ วา ‘‘อสฺสมโณสี’’ติ วา อาทีหิ วจเนหิ หตฺถมุทฺทาย เอว วา เอตมตฺถํ ทีเปนฺโต สยํ วา โจเทติ, คหฏฺฐปพฺพชิเตสุ วา อญฺญตเรน โจทาเปติ, อยํ อนุทฺธํเสติ นามฯ **อเปฺปว นาม นํ อิมมฺหา พฺรหฺมจริยา จาเวยฺย**นฺติ อปิ เอว นาม นํ ปุคฺคลํ อิมมฺหา เสฏฺฐจริยา อปเนยฺยํฯ ‘‘สาธุ วตสฺส สจาหํ อิมํ ปุคฺคลํ อิมมฺหา พฺรหฺมจริยา จาเวยฺย’’นฺติ อิมินา อธิปฺปาเยน อนุทฺธํเสยฺยาติ วุตฺตํ โหติฯ เอเตน เอกํ จาวนาธิปฺปายํ คเหตฺวา อวเสสา อโกฺกสาธิปฺปาโย กมฺมาธิปฺปาโย วุฏฺฐานาธิปฺปาโย อุโปสถฏฺฐปนาธิปฺปาโย ปวารณฏฺฐปนาธิปฺปาโย อนุวิชฺชนาธิปฺปาโย ธมฺมกถาธิปฺปาโยติ สตฺต อธิปฺปายา ปฏิกฺขิตฺตา โหนฺติฯ **ตโต อปเรน สมเยนา**ติ ยสฺมึ สมเย อนุทฺธํสิโต โหติ, ตโต อญฺญสฺมึ สมเยฯ **สมนุคฺคาหียมาโน วา**ติ อนุวิชฺชเกน กึ เต ทิฏฺฐนฺติอาทินา นเยน อนุวิชฺชิยมาโน อุปปริกฺขิยมาโนฯ **อสมนุคฺคาหียมาโน วา**ติ ทิฏฺฐาทีสุ เกนจิ วตฺถุนาวา อนุวิชฺชกาทีสุ เยน เกนจิ ปุคฺคเลน วา อวุจฺจมาโนฯ อิเมสํ ปน ปทานํ ปรโต ‘‘ภิกฺขุ จ โทสํ ปติฏฺฐาตี’’ติ อิมินา สมฺพนฺโธฯ อิทญฺหิ วุตฺตํ โหติ – เอวํ สมนุคฺคาหียมาโน วา อสมนุคฺคาหียมาโน วา ภิกฺขุ จ โทสํ ปติฏฺฐาติ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ ปฏิชานาติ, สงฺฆาทิเสโสติฯ อิทญฺจ อมูลกภาวสฺส ปากฏกาลทสฺสนตฺถํ วุตฺตํฯ อาปตฺตึ ปน อนุทฺธํสิตกฺขเณเยว อาปชฺชติฯ **อมูลกเญฺจว ตํ อธิกรณํ โหตี**ติ เอตฺถ ปน ทิฏฺฐมูลาทีนํ อภาเวน อมูลกํ, สมเถหิ อธิกรณียภาเวน อธิกรณํฯ ยญฺหิ อธิกิจฺจ อารพฺภ ปฏิจฺจ สนฺธาย สมถา ปวตฺตนฺติ, ตํ อธิกรณํฯ อิธ ปน ปาราชิกสงฺขาตํ อาปตฺตาธิกรณเมว อธิเปฺปตํฯ ยทิ หิ ตํ อธิกรณํ ทิฏฺฐาทีหิ มูเลหิ อมูลกเญฺจว โหติ, อยํ โจเทตุํ อาคโต ภิกฺขุ จ โทสํ ปติฏฺฐาติ ปฏิจฺจ ติฏฺฐติ, ‘‘ตุจฺฉกํ มยา ภณิต’’นฺติอาทีนิ (ปารา. ๓๘๖) วทนฺโต ปฏิชานาติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อนุทฺธํสิตกฺขเณเยว สงฺฆาทิเสโสติ, อยํ สิกฺขาปทสฺส ปทานุกฺกเมน อโตฺถฯ

ราชคเห เมตฺติยภูมชเก ภิกฺขู อารพฺภ อมูลเกน ปาราชิเกน อนุทฺธํสนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, กตูปสมฺปทํ สุทฺธํ วา อสุทฺธํ วา ปุคฺคลํ เยน ปาราชิเกน โจเทติ, ตํ ‘‘อยํ อนชฺฌาปโนฺน’’ติ ญตฺวา จาวนาธิปฺปาเยน ‘‘กโรตุ เม อายสฺมา โอกาสํ, อหํ ตํ วตฺตุกาโม’’ติ เอวํ โอกาสํ อกาเรตฺวา โจเทนฺตสฺส สเจ โส ตงฺขเณเยว ชานาติ ‘‘มํ โจเทตี’’ติ, วาจาย วาจาย สงฺฆาทิเสโส เจว ทุกฺกฏญฺจฯ โอกาสํ กาเรตฺวา โจเทนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโสเยวฯ หตฺถมุทฺทาย สมฺมุขา โจเทนฺตสฺสาปิ เอเสว นโยฯ ปรมฺมุขา โจเทนฺตสฺส ปน สีสํ น เอติ ฯ อตฺตนา สมีเป ฐตฺวา อญฺญํ ภิกฺขุํ อาณาเปติ , โส ตสฺส วจเนน ตํ โจเทติ, โจทาปกเสฺสว วุตฺตนเยน อาปตฺติโยฯ อถ โสปิ ‘‘มยา ทิฏฺฐํ สุตํ อตฺถี’’ติ โจเทติ, ทฺวินฺนมฺปิ ชานานํ ตเถว อาปตฺติโยฯ อโกฺกสาธิปฺปาเยน ปน โอกาสํ อกาเรตฺวา วทนฺตสฺส วุตฺตนเยเนว ปาจิตฺติยเญฺจว ทุกฺกฏญฺจฯ โอกาสํ กาเรตฺวา วทนฺตสฺส ปาจิตฺติยเมวฯ กมฺมาธิปฺปาเยน อสมฺมุขา สตฺตวิธมฺปิ กมฺมํ กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ วุฏฺฐานาธิปฺปาเยน ‘‘ตฺวํ อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปโนฺน, ตํ ปฏิกโรหี’’ติ วทนฺตสฺส, อุโปสถํ วา ปวารณํ วา ฐเปนฺตสฺส จ โอกาสกมฺมํ นตฺถิ, ฐปนเกฺขตฺตํ ปน ชานิตพฺพํ, อนุวิชฺชกสฺสาปิ โอสเฏ วตฺถุสฺมึ ‘‘อเตฺถตํ ตวา’’ติ อนุวิชฺชนาธิปฺปาเยน วทนฺตสฺส โอกาสกมฺมํ นตฺถิ, ธมฺมกถิกสฺสาปิ ‘‘โย อิทญฺจ อิทญฺจ กโรติ, อยํ อสฺสมโณ’’ติอาทินา นเยน อโนทิสกํ ธมฺมํ กเถนฺตสฺส โอกาสกมฺมํ นตฺถิฯ สเจ ปน โอทิสฺส นิยเมตฺวา ‘‘อสุโก จ อสุโก จ อสฺสมโณ อนุปาสโก’’ติ กเถติ, อาสนโต โอรุยฺห อาปตฺตึ เทเสตฺวา คนฺตพฺพํฯ อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติ, สีลวิปตฺติ, ยํ โจเทติ วา โจทาเปติ วา, ตสฺส ‘‘อุปสมฺปโนฺน’’ติ สงฺขฺยุปคมนํ, ตสฺมึ สุทฺธสญฺญิตา, เยน ปาราชิเกน โจเทติ, ตสฺส ทิฏฺฐาทิวเสน

อมูลกตา, จาวนาธิปฺปาเยน สมฺมุขาโจทนา, ตสฺส ตงฺขณวิชานนนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิฯ เวทนา ปเนตฺถ ทุกฺขาเยวาติฯ

ทุฏฺฐโทสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. อญฺญภาคิยสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **อญฺญภาคิยสฺสา**ติอาทีสุ อญฺญภาคสฺส อิทํ, อญฺญภาโค วา อสฺส อตฺถีติ อญฺญภาคิยํฯ **อธิกรณ**นฺติ อาธาโร เวทิตโพฺพ, วตฺถุ อธิฏฺฐานนฺติ วุตฺตํ โหติฯ โย หิ โส อฏฺฐุปฺปตฺติยํ ‘‘ทโพฺพ มลฺลปุโตฺต นามา’’ติ ฉคลโก วุโตฺตฯ โส ยฺวายํ อายสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส ภาโค โกฏฺฐาโส ปโกฺข มนุสฺสชาติ เจว ภิกฺขุภาโว จ, ตโต อญฺญสฺส ภาคสฺส โกฏฺฐาสสฺส ปกฺขสฺส โหติ ติรจฺฉานชาติยา เจว ฉคลกภาวสฺส จ, โส วา อญฺญภาโค อสฺส อตฺถิ, ตสฺมา อญฺญภาคิยสงฺขฺยํ ลภติฯ ยสฺมา จ เตสํ ‘‘อิมํ มยํ ทพฺพํ มลฺลปุตฺตํ นาม กโรมา’’ติ วทนฺตานํ ตสฺส นามกรณสญฺญาย อาธาโร วตฺถุ อธิฏฺฐานํ, ตสฺมา ‘‘อธิกรณ’’นฺติ เวทิตโพฺพฯ ตญฺหิ สนฺธาย ‘‘สจฺจํ กิร ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ทพฺพํ มลฺลปุตฺตํ อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺสา’’ติอาทิ (ปารา. ๓๙๑) วุตฺตํฯ น วิวาทาธิกรณาทีสุ อญฺญตรํ, กสฺมา? อสมฺภวโตฯ น หิ เมตฺติยภูมชกา จตุนฺนํ อธิกรณานํ กสฺสจิ อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺส กิญฺจิเทสํ เลสมตฺตํ อุปฺปาทิยิํสุ, น จ จตุนฺนํ อธิกรณานํ เลโส นาม อตฺถิฯ ชาติเลสาทโย หิ ปุคฺคลานํเยว เลสา วุตฺตา, น วิวาทาธิกรณาทีนํฯ ตญฺจ ‘‘ทโพฺพ มลฺลปุโตฺต’’ติ นามํ ตสฺส อญฺญภาคิยาธิกรณภาเว ฐิตสฺส ฉคลกสฺส โกจิ เทโส โหติ เถรํ ปาราชิเกน ธเมฺมน อนุทฺธํเสตุํ เลสมโตฺต, เอตฺถ จ ทิสฺสติ อปทิสฺสติ ‘‘อสฺส อย’’นฺติ โวหรียตีติ **เทโส,** ชาติอาทีสุ อญฺญตรโกฏฺฐาสเสฺสตํ อธิวจนํฯ อญฺญมฺปิ วตฺถุํ ลิสฺสติ สิลิสฺสติ โวหารมเตฺตเนว อีสกํ อลฺลียตีติ **เลโส,** ชาติอาทีนํเยว อญฺญตรโกฏฺฐาสเสฺสตํ อธิวจนํฯ ปทภาชเน (ปารา. ๓๙๓) ปน ยสฺส อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺส กิญฺจิเทสํ เลสมตฺตํ อุปาทาย ปาราชิเกน ธเมฺมน อนุทฺธํเสยฺย, ตํ ยสฺมา อฏฺฐุปฺปตฺติวเสเนว อาวิภูตํ, ตสฺมา ตํ อวิภชิตฺวา ยานิ ‘‘อธิกรณ’’นฺติ วจนสามญฺญโต อตฺถุทฺธารวเสน ปวตฺตานิ จตฺตาริ อธิกรณานิ, เตสํ อญฺญภาคิยตา จ ตพฺภาคิยตา จ ยสฺมา อปากฏา, ชานิตพฺพา จ วินยธเรหิ, ตสฺมา ตญฺจ อวสาเน อาปตฺตญฺญภาคิเยน โจทนญฺจ อาวิกาตุํ ‘‘อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺสาติ อาปตฺตญฺญภาคิยํ วา โหติ อธิกรณญฺญภาคิยํ วา’’ติอาทิ วุตฺตํ, เสสา วินิจฺฉยกถา อฏฺฐเม วุตฺตสทิสาเยวฯ อยํ ปน วิเสโส – อิทํ อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺส กิญฺจิเทสํ เลสมตฺตํ อุปาทาย ปาราชิเกน ธเมฺมน อนุทฺธํสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อิธ จ อาปตฺตญฺญภาคิยโจทนาย ตถาสญฺญิโนปิ อนาปตฺติฯ อเงฺคสุ จ อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺส กิญฺจิเทสํ เลสมตฺตํ อุปาทิยนตา อธิกาติฯ

อญฺญภาคิยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. สงฺฆเภทสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **สมคฺคสฺส สงฺฆสฺสา**ติ สหิตสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส, จิเตฺตน จ สรีเรน จ อวิยุตฺตสฺสาติ อโตฺถฯ เตเนวสฺส ปทภาชเน (ปารา. ๔๑๒) ‘‘สมโคฺค นาม สโงฺฆ สมานสํวาสโก สมานสีมายํ ฐิโต’’ติ วุตฺตํฯ สมานสํวาสโก หิ สมจิตฺตตาย จิเตฺตน อวิยุโตฺต โหติ, สมานสีมายํ ฐิโต กายสามคฺคิทานโต สรีเรน อวิยุโตฺตฯ **เภทาย ปรกฺกเมยฺยา**ติ ‘‘กถํ นามายํ ภิเชฺชยฺยา’’ติ เภทนตฺถาย วายาเมยฺยฯ **เภทนสํวตฺตนิกํ วา อธิกรณ**นฺติ เภทนสฺส สงฺฆเภทสฺส อตฺถาย สํวตฺตนิกํ การณํฯ อิมสฺมิญฺหิ โอกาเส ‘‘กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณ’’นฺติ อาทีสุ (ม. นิ.

๑.๑๖๘, ๑๗๘) วิย การณํ ‘‘อธิกรณ’’นฺติ อธิเปฺปตํฯ ตํ เภทกรวตฺถุวเสน อฏฺฐารสวิธํฯ **สมาทายา**ติ คเหตฺวาฯ **ปคฺคยฺห ติเฏฺฐยฺยา**ติ ตํ สงฺฆเภทสฺส อตฺถาย สํวตฺตนิกํ สงฺฆเภทนิพฺพตฺติสมตฺถํ การณํ คเหตฺวา ทีเปยฺย เจว นปฺปฏินิสฺสเชฺชยฺย จฯ **ภิกฺขูหิ เอวมสฺส วจนีโย**ติ เย ตํ ปคฺคยฺห ติฏฺฐนฺตํ สมฺมุขา ปสฺสนฺติ, เย วา ‘‘อสุกสฺมึ นาม วิหาเร’’ติ สุณนฺติ, เตหิ สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน อฑฺฒโยชนมตฺตํ คนฺตฺวาปิ ยฺวายํ อนนฺตเร ‘‘มายสฺมา’’ติอาทิวจนกฺกโม วุโตฺต, เอวมสฺส วจนีโยฯ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา อวทนฺตานํ ทุกฺกฏํฯ เอตฺถ จ มาอิติ ปทํ ‘‘ปรกฺกมี’’ติปเทน ‘‘อฏฺฐาสี’’ติปเทน จ สทฺธึ ‘‘มา ปรกฺกมิ, มา อฏฺฐาสี’’ติ โยเชตพฺพํฯ **สเมตายสฺมา สเงฺฆนา**ติ อายสฺมา สเงฺฆน สทฺธึ สเมตุ สมาคจฺฉตุ, เอกลทฺธิโก โหตูติ อโตฺถฯ กึ การณา? สมโคฺค หิ สโงฺฆ…เป.… วิหรตีติฯ ตตฺถ **สโมฺมทมาโน**ติ อญฺญมญฺญสมฺปตฺติยา สุฎฺฐุ โมทมาโนฯ **อวิวทมาโน**ติ ‘‘อยํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม’’ติ เอวํ น วิวทมาโนฯ เอโก อุเทฺทโส อสฺสาติ **เอกุเทฺทโส,** เอกโต ปวตฺตปาติโมกฺขุเทฺทโสติ อโตฺถฯ **ผาสุ วิหรตี**ติ สุขํ วิหรติฯ เอวํ วิสุมฺปิ สงฺฆมเชฺฌปิ ติกฺขตฺตุํ วุจฺจมานสฺส อปฺปฏินิสฺสชฺชโต ทุกฺกฏํฯ **เอวญฺจ โส**ติอาทิมฺหิ **สมนุภาสิตโพฺพ**ติ สมนุภาสนกมฺมํ กาตพฺพํฯ **อิเจฺจตํ กุสล**นฺติ อิติ เอตํ ปฏินิสฺสชฺชนํ กุสลํ เขมํ โสตฺถิภาโว ตสฺส ภิกฺขุโนฯ **โน เจ ปฏินิสฺสเชฺชยฺย, สงฺฆาทิเสโส**ติ เอตฺถ สมนุภาสนกมฺมปริโยสาเน อปฺปฏินิสฺสชฺชนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโสฯ เสสํ อุตฺตานปทตฺถเมวฯ

ราชคเห เทวทตฺตํ อารพฺภ สงฺฆเภทาย ปรกฺกมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, สมนุภาสนกเมฺม กริยมาเน อปฺปฏินิสฺสชฺชนฺตสฺส ญตฺติปริโยสาเน ทุกฺกฏํ, ทฺวีหิ กมฺมวาจาหิ เทฺว ถุลฺลจฺจยา, ‘‘ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยา’’ติ เอวํ **ยฺย**-การปตฺตาย ตติยกมฺมวาจาย ตญฺจ ทุกฺกฏํ เต จ ถุลฺลจฺจยา ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ, สงฺฆาทิเสโสเยว ติฏฺฐติฯ อสมนุภาสิยมานสฺส จ ปฏินิสฺสชฺชนฺตสฺส จ อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สีลวิปตฺติ, เภทาย ปรกฺกมนํ, ธมฺมกเมฺมน สมนุภาสนํ, กมฺมวาจาปริโยสานํ, อปฺปฏินิสฺสชฺชนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมนุภาสนสมุฏฺฐานํ, อกิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

สงฺฆเภทสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๑. เภทานุวตฺตกสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **ตเสฺสว โข ปนา**ติ โย สงฺฆเภทาย ปรกฺกมติ, ตเสฺสวฯ **อนุวตฺตกา**ติ ตสฺส ทิฏฺฐึ ขนฺตึ รุจึ คหเณน อนุปฏิปชฺชนกาฯ วคฺคํ อสามคฺคิปกฺขิยวจนํ วทนฺตีติ **วคฺควาทกา**ฯ ยสฺมา ปน ติณฺณํ อุทฺธํ กมฺมารหา น โหนฺติฯ น หิ สโงฺฆ สงฺฆสฺส กมฺมํ กโรติ, ตสฺมา ‘‘เอโก วา เทฺว วา ตโย วา’’ติ วุตฺตํฯ **ชานาติ โน**ติ อมฺหากํ ฉนฺทาทีนิ ชานาติฯ **ภาสตี**ติ ‘‘เอวํ กโรมา’’ติ อเมฺหหิ สทฺธึ ภาสติฯ **อมฺหากเมฺปตํ ขมตี**ติ ยํ โส กโรติ, เอตํ อมฺหากมฺปิ รุจฺจติฯ **สเมตายสฺมนฺตานํ สเงฺฆนา**ติ อายสฺมนฺตานํ จิตฺตํ สเงฺฆน สทฺธึ สเมตุ สมาคจฺฉตุ, เอกีภาวํ คจฺฉตูติ วุตฺตํ โหติฯ เสสํ ปทตฺถโต อุตฺตานเมวฯ วินิจฺฉยกถาเปตฺถ ทสเม วุตฺตสทิสาเยวฯ

อยํ ปน วิเสโส – อิทํ ราชคเห สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ เทวทตฺตสฺส สงฺฆเภทาย ปรกฺกมนฺตสฺส อนุวตฺตนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อเงฺคสุ จ ยถา ตตฺถ ปรกฺกมนํ, เอวํ อิธ อนุวตฺตนํ ทฏฺฐพฺพนฺติฯ

เภทานุวตฺตกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๒. ทุพฺพจสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาทสเม **ทุพฺพจชาติโก**ติ ทุพฺพจสภาโว, วตฺตุํ อสกฺกุเณยฺโยติ อโตฺถฯ **อุเทฺทสปริยาปเนฺนสู**ติ อุเทฺทเส ปริยาปเนฺนสุ อโนฺตคเธสุ, ‘‘ยสฺส สิยา อาปตฺติ, โส อาวิกเรยฺยา’’ติ เอวํ สงฺคหิตตฺตา อโนฺต ปาติโมกฺขสฺส วตฺตมาเนสูติ อโตฺถฯ **สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน**ติ สหธมฺมิเกน วุจฺจมาโน, การณเตฺถ เจตํ อุปโยควจนํฯ ปญฺจหิ สหธมฺมิเกหิ สิกฺขิตพฺพตฺตา, เตสํ วา สนฺตกตฺตา ‘‘สหธมฺมิก’’นฺติ ลทฺธนาเมน พุทฺธปญฺญเตฺตน สิกฺขาปเทน วุจฺจมาโนติ อโตฺถฯ **วิรมถายสฺมโนฺต มม วจนายา**ติ เยน วจเนน มํ วทถ, ตโต มม วจนโต วิรมถ, มา มํ ตํ วจนํ วทถาติ วุตฺตํ โหติฯ **วทตุ สห ธเมฺมนา**ติ สหธมฺมิเกน สิกฺขาปเทน, สหธเมฺมน วา อเญฺญนปิ ปาสาทิกภาวสํวตฺตนิเกน วจเนน วเทตุฯ **ยทิทนฺ**ติ วุทฺธิการณทสฺสนเตฺถ นิปาโต, เตน ยํ อิทํ อญฺญมญฺญสฺส หิตวจนํ, อาปตฺติโต จ วุฎฺฐาปนํ, เตน **อญฺญมญฺญวจเนน อญฺญมญฺญวุฎฺฐาปเนนฯ เอวํ สํวทฺธาหิ ตสฺส ภควโต ปริสา**ติ เอวํ ปริสาย วุทฺธิการณํ ทสฺสิตํ โหติฯ เสสํ อุตฺตานตฺถเมวฯ วินิจฺฉยกถาปิ ทสเม วุตฺตสทิสาเยวฯ

อยํ ปน วิเสโส – อิทํ โกสมฺพิยํ ฉนฺนเตฺถรํ อารพฺภ อตฺตานํ อวจนียกรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อเงฺคสุ จ ยถา ตตฺถ ปรกฺกมนํ, เอวํ อิธ อวจนียกรณตา ทฎฺฐพฺพาติฯ

ทุพฺพจสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๑๓. กุลทูสกสิกฺขาปทวณฺณนา

เตรสเม **คามํ วา นิคมํวา**ติ เอตฺถ นครมฺปิ คาเม อโนฺตคธเมวฯ **อุปนิสฺสาย วิหรตี**ติ ตตฺถ ปฎิพทฺธจีวราทิปจฺจยตาย ตํ นิสฺสาย วสติฯ ปุปฺผทานาทีหิ มนุสฺสานํ สทฺธํ วินาเสโนฺต กุลานิ ทูเสตีติ **กุลทูสโก**ฯ มาลาวจฺฉโรปนาทโย ปาปกา สมาจารา อสฺสาติ **ปาปสมาจาโร**ฯ **โส ภิกฺขู**ติ โส กุลทูสโก ภิกฺขุฯ **อายสฺมา โข กุลทูสโก...เป.... อลํ เต อิธ วาเสนา**ติ อิมินาสฺส ปพฺพาชนียกมฺมารหตํ ทเสฺสติฯ ปพฺพาชนียกมฺมกโต ปเนส ยสฺมิํ คาเม วา นิคเม วา กุลทูสกกมฺมํ กตํ, ยสฺมิญฺจ วิหาเร วสติ, เนว ตสฺมิํ คาเม วา นิคเม วา จริตุํ ลภติ, น วิหาเร วสิตุํฯ **เอวญฺจ โส ภิกฺขู**ติเอตฺถ **โส**ติ ปพฺพาชนียกมฺมกโต อธิเปฺปโตฯ ฉเนฺทน คจฺฉนฺตีติ **ฉนฺทคามิโน,** เอส นโย เสเสสุฯ **โส ภิกฺขู**ติ โส ‘‘ฉนฺทคามิโน’’ติอาทีนิ วทมาโนฯ ตสฺส วจนสฺส ปฎินิสฺสคฺคาย เอวํ วจนีโย, น กุลทูสนนิวารณตฺถายฯ กุลทูสนกเมฺมน หิ โส อาปชฺชิตพฺพา อาปตฺติโย ปุเพฺพว อาปโนฺน, เอวํ ปนสฺส วิสุมฺปิ สงฺฆมเชฺฌปิ วุจฺจมานสฺส อปฺปฎินิสฺสชฺชโต อปรํ ทุกฺกฎํฯ **เอวญฺจ โส**ติอาทิ อิโต ปุเพฺพ วุตฺตญฺจ อวุตฺตญฺจ สพฺพํ อุตฺตานตฺถเมวฯ วินิจฺฉยกถาปิ ทสเม วุตฺตสทิสาเยวฯ

อยํ ปน วิเสโส – อิทํ สาวตฺถิยํ อสฺสชิปุนพฺพสุเก ภิกฺขู อารพฺภ ฉนฺทคามิตาทีหิ ปาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อเงฺคสุ จ ยถา ตตฺถ ปรกฺกมนํ, เอวํ อิธ ฉนฺทาทีหิ ปาปนํ ทฎฺฐพฺพนฺติฯ

กุลทูสกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## นิคมนวณฺณนา

**อุทฺทิฎฺฐา โข...เป.... เอวเมตํ ธารยามี**ติเอตฺถ ปฐมํ อาปตฺติ เอเตสนฺติ **ปฐมาปตฺติกา,** ปฐมํ วีติกฺกมนกฺขเณเยว อาปชฺชิตพฺพาติ อโตฺถฯ อิตเร ปน ยถา ตติเย จ จตุเตฺถ จ ทิวเส โหตีติ เอตฺถ ‘‘ตติยโก, จตุตฺถโก’’ติ วุจฺจติ, เอวํ ยาวตติเย สมนุภาสนกเมฺม โหนฺตีติ **ยาว**

**ตติยกา**ติ เวทิตพฺพาฯ **ยาวตีหนฺ**ติ ยตฺตกานิ อหานิฯ **ชานํ ปฏิจฺฉาเทตี**ติ ชานนฺโต ปฏิจฺฉาเทติฯ ตตฺถายํ ปฏิจฺฉาทนลกฺขณสฺส มาติกา – อาปตฺติ จ โหติ, อาปตฺติสญฺญี จ, ปกตตฺโต จ โหติ, ปกตตฺตสญฺญี จ, อนนฺตรายิโก จ โหติ, อนนฺตรายิกสญฺญี จ, ปหุ จ โหติ, ปหุสญฺญี จ, ฉาเทตุกาโม จ โหติ, ฉาเทติ จาติฯ ตตฺถ **อาปตฺติ จ โหติ, อาปตฺติสญฺญี จา**ติ ยํ อาปตฺตึ อาปนฺโน, สา เตรสนฺนํ อญฺญตรา โหติ, โสปิ จ ตตฺถ วตฺถุวเสน วา ‘‘อิทํ ภิกฺขูนํ น วฏฺฏตี’’ติ นามมตฺตวเสน วา ‘‘อยํ อิตฺถนฺนามา อาปตฺตี’’ติ อาปตฺติสญฺญีเยว หุตฺวา ‘‘น ทานิ นํ กสฺสจิ อาโรเจสฺสามี’’ติ เอวํ ฉาเทตุกาโมว ธุรํ นิกฺขิปิตฺวา อรุณํ อุฏฺฐาเปติ, ฉนฺนา โหติ อาปตฺติฯ สเจ ปเนตฺถ อนาปตฺติสญฺญี วา โหติ, อญฺญาปตฺติกฺขนฺธสญฺญี วา, เวมติโก วา, อจฺฉนฺนาว โหติฯ **ปกตตฺโต**ติ อนุกฺขิตฺโต สมานสํวาสโกฯ โส เจ ปกตตฺตสญฺญี หุตฺวา วุตฺตนเยเนว ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ **อนนฺตรายิโก**ติ ยสฺส ทสสุ ราชโจรอคฺคิอุทกมนุสฺสอมนุสฺสวาฬสรีสปชีวิตพฺรหฺมจริยนฺตราเยสุ เอโกปิ นตฺถิ, โส เจ อนนฺตรายิกสญฺญี ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ **ปหู**ติ โย สโกฺกติ ภิกฺขุโน สนฺติกํ คนฺตุํเญฺจว อาโรเจตุญฺจ, โส เจ ปหุสญฺญี หุตฺวา ฉาเทติ, ฉนฺนา โหติฯ **ฉาเทตุกาโม จ โหติ, ฉาเทติ จา**ติอิทํ อุตฺตานเมวฯ สเจปิ หิ โส สภาคํ ทิสฺวา ‘‘อยํ เม อุปชฺฌาโย วา อาจริโย วา’’ติ ลชฺชาย นาโรเจติ, ฉนฺนาว โหติฯ อุปชฺฌายาทิภาโว หิ อิธ อปฺปมาณํ, สภาคมตฺตเมว ปมาณํฯ อยํ ‘‘ชานํ ปฏิจฺฉาเทตี’’ติปทสฺส สเงฺขปโต อตฺถวินิจฺฉโยฯ

**ตาวตีหนฺ**ติ ตตฺตกานิ อหานิ, ปฏิจฺฉาทิตทิวสโต ปฏฺฐาย ยาว อาโรจิตทิวโส, ตาว ทิวสปกฺขมาสสํวจฺฉรวเสน ยตฺตโก กาโล อติกฺกนฺโต, ตตฺตกํ กาลนฺติ อโตฺถฯ **อกามา ปริวตฺถพฺพ**นฺติ น กาเมน น วเสน, อถ โข อกาเมน อวเสน ปริวาสํ สมาทาย วตฺถพฺพํฯ ตตฺถ ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส สุทฺธนฺตปริวาโส สโมธานปริวาโส จาติ ติวิโธ ปริวาโสฯ ตตฺถ **ปฏิจฺฉนฺนปริวาโส** ตาว ยถาปฏิจฺฉนฺนาย อาปตฺติยา ทาตโพฺพฯ กสฺสจิ หิ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา อาปตฺติ โหติ, กสฺสจิ ทฺวีหาทิปฺปฏิจฺฉนฺนาฯ กสฺสจิ เอกา อาปตฺติ โหติ, กสฺสจิ เทฺว วา ติโสฺส วา ตทุตฺตริ วาฯ ตสฺมา ปฏิจฺฉนฺนปริวาสํ เทเนฺตน ปฐมเมว วุตฺตนเยน ปฏิจฺฉนฺนภาวํ ญตฺวา ตโต ปฏิจฺฉนฺนทิวเส จ อาปตฺติโย จ สลฺลเกฺขตฺวา สเจ เอกา เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ‘‘อหํ, ภเนฺต, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ สเญฺจตนิกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ เอวํ ปริวาสํ ยาจาเปตฺวา ขนฺธเก (จูฬว. ๙๘) อาคตนเยน กมฺมวาจํ วตฺวา ปริวาโส ทาตโพฺพฯ อถ ทฺวีหตีหาทิปฺปฏิจฺฉนฺนา โหติ , ทฺวีหปฺปฏิจฺฉนฺนํ ตีหปฺปฏิจฺฉนฺนํ จตูหปฺปฏิจฺฉนฺนํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺฉนฺนํ…เป.… จุทฺทสาหปฺปฏิจฺฉนฺนนฺติเอวํ ยาว จุทฺทสทิวสานิ ทิวสวเสน โยชนา กาตพฺพา, ปญฺจทสทิวสปฺปฏิจฺฉนฺนายํ ‘‘ปกฺขปฺปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ โยชนา กาตพฺพาฯ ตโต ยาว เอกูนตึสติโม ทิวโส, ตาว ‘‘อติเรกปกฺขปฺปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ, ตโต มาสปฺปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกมาสปฺปฏิจฺฉนฺนํ เทฺวมาสปฺปฏิจฺฉนฺนํ อติเรกเทฺวมาสปฺปฏิจฺฉนฺนํ เตมาสปฺปฏิจฺฉนฺนํ…เป.… อติเรกเอกาทสมาสปฺปฏิจฺฉนฺนนฺติ เอวํ โยชนา กาตพฺพาฯ สํวจฺฉเร ปุเณฺณ ‘‘เอกสํวจฺฉรปฺปฏิจฺฉนฺน’’นฺติ, ตโต ปรํ อติเรกสํวจฺฉรํ เทฺวสํวจฺฉรํ เอวํ ยาว สฏฺฐิสํวจฺฉรอติเรกสฏฺฐิสํวจฺฉรปฺปฏิจฺฉนฺนนฺติ, ตโต วา ภิโยฺยปิ วตฺวา โยชนา กาตพฺพาฯ

สเจ ปน เทฺว ติโสฺส ตทุตฺตริ วา อาปตฺติโย โหนฺติ, ยถา ‘‘เอกํ อาปตฺติ’’นฺติ วุตฺตํ, เอวํ ‘‘เทฺว อาปตฺติโย, ติโสฺส อาปตฺติโย’’ติ วตฺตพฺพํฯ ตโต ปรํ ปน สตํ วา โหตุ, สหสฺสํ วา, ‘‘สมฺพหุลา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ นานาวตฺถุกาสุปิ ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกํ สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ เอกํ กายสํสคฺคํ เอกํ ทุฏฺฐุลฺลวาจํ เอกํ อตฺตกามํ เอกํ สญฺจริตฺตํ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ คณนวเสน วา, ‘‘อหํ, ภเนฺต, สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ นานาวตฺถุกาโย เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย’’ติ เอวํ วตฺถุกิตฺตนวเสน วา, ‘‘อหํ, ภเนฺต,

สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย''ติ เอวํ นามมตฺตวเสน วา โยชนา กาตพฺพาฯ ตตฺถ **นามํ** ทุวิธํ สชาติสาธารณํ สพฺพสาธารณญฺจ, ตตฺถ สงฺฆาทิเสโสติ **สชาติสาธารณํ,** อาปตฺตีติ **สพฺพสาธารณํ,** ตสฺมา ''สมฺพหุลา อาปตฺติโย อาปชฺชึ เอกาหปฺปฏิจฺฉนฺนาโย''ติ เอวํ สพฺพสาธารณนามวเสนาปิ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ อิทญฺหิ ปริวาสาทิวินยกมฺมํ วตฺถุวเสน โคตฺตวเสน นามวเสน อาปตฺติวเสน จ กาตุํ วฏฺฏติเยวฯ ตตฺถ สุกฺกวิสฺสฏฺฐีติ **วตฺถุ** เจว **โคตฺตญฺจ**, สงฺฆาทิเสโสติ **นาม**เญฺจว **อาปตฺติ** จ, ตตฺถ ''สุกฺกวิสฺสฏฺฐึ กายสํสคฺค''นฺติอาทิวจเนนาปิ ''นานาวตฺถุกาโย''ติวจเนนาปิ วตฺถุ เจว โคตฺตญฺจ คหิตํ โหติ, ''สงฺฆาทิเสโส''ติวจเนนาปิ ''อาปตฺติโย''ติวจเนนาปิ นามเญฺจว อาปตฺติ จ คหิตา โหติ, ตสฺมา เอเตสุ ยสฺส กสฺสจิ วเสน กมฺมวาจา กาตพฺพาฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน จ สเจ อปฺปภิกฺขุโก อาวาโส โหติ, สกฺกา รตฺติเจฺฉทํ อนาปชฺชนฺเตน วสิตุํ, ตเตฺถว ''ปริวาสํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี''ติ ติกฺขตฺตุํ วตฺตํ สมาทาตพฺพํ, สมาทิยิตฺวา ตเตฺถว สงฺฆสฺส อาโรเจตฺวา ปุน อาคตาคตานํ ภิกฺขูนํ อาโรเจนฺเตน วตฺตเภทญฺจ รตฺติเจฺฉทญฺจ อกตฺวา ปริวสิตพฺพํฯ สเจ น สกฺกา โหติ ปริวาสํ โสเธตุํ, นิกฺขิตฺตวเตฺตน วสิตุกาโม โหติ, ตเตฺถว สงฺฆมเชฺฌ, เอกปุคฺคลสฺส วา สนฺติเก ''ปริวาสํ นิกฺขิปามิ, วตฺตํ นิกฺขิปามี''ติ ปริวาโส นิกฺขิปิตโพฺพ, เอกปเทนาปิ เจตฺถ นิกฺขิโตฺต โหติ ปริวาโส, ทฺวีหิ ปน สุนิกฺขิโตฺตเยว, สมาทาเนปิ เอเสว นโยฯ นิกฺขิตฺตกาลโต ปฏฺฐาย ปกตตฺตฏฺฐาเน ติฏฺฐติ, อถาเนน ปจฺจูสสมเย เอเกน ภิกฺขุนา สทฺธึ ปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขปโต, อปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขปารหฏฺฐานโต เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา มหามคฺคโต โอกฺกมฺม คุเมฺพน วา วติยา วา ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐาเน นิสีทิตฺวา อโนฺตอรุเณเยว วตฺตํ สมาทิยิตฺวา อาโรเจตพฺพํฯ ยมฺปิ อญฺญํ ภิกฺขุํ ปสฺสติ, ตสฺสาปิ อาโรเจตพฺพเมวฯ อรุเณ อุฏฺฐิเต ตสฺส สนฺติเก วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา วิหารํ คนฺตพฺพํฯ สเจ โส ปุเร อรุเณเยว เกนจิ กรณีเยน คโต, วิหารํ คนฺตฺวา ยํ สพฺพปฐมํ ภิกฺขุํ ปสฺสติ, ตสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํฯ เอวํ สลฺลเกฺขตฺวา ยาว รตฺติโย ปูเรนฺติ, ตาว ปริวตฺถพฺพํ, อยํ สเงฺขปโต ปฏิจฺฉนฺนปริวาสวินิจฺฉโย, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกาย วินยสํวณฺณนาย (จูฬว. อฏฺฐ. ๙๗) วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ

อิตเรสุ ปน ทฺวีสุ ''อาปตฺติปริยนฺตํ น ชานาติ, รตฺติปริยนฺตํ น ชานาตี''ติ (จูฬว. ๑๕๗) อิมสฺมึ วตฺถุสฺมึ ขนฺธเก อนุญฺญาโต **สุทฺธนฺตปริวาโส** นาม, โส ทุวิโธ **จูฬสุทฺธโนฺต มหาสุทฺธโนฺต**ติ, ทุวิโธปิ เจส รตฺติปริเจฺฉทํ สกลํ วา เอกจฺจํ วา อชานนฺตสฺส จ อสฺสรนฺตสฺส จ ตตฺถ เวมติกสฺส จ ทาตโพฺพฯ อาปตฺติปริยนฺตํ ปน ''เอตฺติกา อหํ อาปตฺติโย อาปโนฺน''ติ ชานาตุ วา, มา วา, อการณเมตํฯ ตสฺส ทานวิธิ ขนฺธเก อาคโต, วินิจฺฉยกถา ปน วิตฺถารโต สมนฺตปาสาทิกายํ (จูฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) วุตฺตาฯ อิตโร ปน **สโมธานปริวาโส** นาม, โส ติวิโธ โหติ โอธานสโมธาโน อคฺฆสโมธาโน มิสฺสกสโมธาโนติฯ ตตฺถ **โอธานสโมธาโน** นาม อนฺตราปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ปฏิจฺฉาเทนฺตสฺส ปริวุตฺถทิวเส โอธุนิตฺวา มเกฺขตฺวา ปุริมาย อาปตฺติยา มูลทิวสปริเจฺฉเท ปจฺฉา อาปนฺนํ อาปตฺตึ สโมทหิตฺวา ทาตพฺพปริวาโส วุจฺจติฯ **อคฺฆสโมธาโน** นาม สมฺพหุลาสุ อาปตฺตีสุ ยา เอกา วา เทฺว วา ติโสฺส วา สมฺพหุลา วา อาปตฺติโย สพฺพจิรปฺปฏิจฺฉนฺนาโย, ตาสํ อเคฺฆน สโมธาย ตาสํ รตฺติปริเจฺฉทวเสน อวเสสานํ อูนตรปฺปฏิจฺฉนฺนานํ อาปตฺตีนํ ทาตพฺพปริวาโส วุจฺจติฯ **มิสฺสกสโมธาโน** นาม นานาวตฺถุกาโย อาปตฺติโย เอกโต กตฺวา ทาตพฺพปริวาโส วุจฺจติ, อยํ ติวิเธปิ สโมธานปริวาเส สเงฺขปกถา, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ (จูฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) วุโตฺต, อิทํ ''ปริวตฺถพฺพ''นฺติ ปทสฺส วินิจฺฉยกถามุขํฯ

**อุตฺตริ ฉารตฺต**นฺติ ปริวาสโต อุตฺตริ ฉ รตฺติโยฯ ***ภิกฺขุ*มานตฺตายา**ติ ภิกฺขูนํ มานภาวาย, อาราธนตฺถายาติ วุตฺตํ โหติฯ **ปฏิปชฺชิตพฺพ**นฺติ วตฺติตพฺพํฯ ภิกฺขุมานตฺตญฺจ ปเนตํ ปฏิจฺฉนฺนาปฏิจฺฉนฺนวเสน ทุวิธํฯ ตตฺถ ยสฺส อปฺปฏิจฺฉนฺนาปตฺติ โหติ, ตสฺส ปริวาสํ อทตฺวา มานตฺตเมว ทาตพฺพํ, อิทํ **อปฺปฏิจฺฉนฺนมานตฺตํ**ฯ ยสฺส ปฏิจฺฉนฺนา โหติ, ตสฺส ปริวาสปริโยสาเน ทาตพฺพํ มานตฺตํ **ปฏิจฺฉนฺนมานตฺต**นฺติ วุจฺจติ, อิทํ อิธ อธิเปฺปตํฯ อุภินฺนมฺปิ ปเนเตสํ ทานวิธิ วินิจฺฉยกถา จ สมนฺตปาสาทิกายํ (จูฬว. อฏฺฐ. ๑๐๒) วุตฺตนเยน เวทิตพฺพา, อยํ ปเนตฺถ สเงฺขโปฯ สเจ อยํ วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา ปจฺจูสสมเย สมาทาตุํ คจฺฉติ, สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตูหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปริวาเส วุตฺตปฺปการํ ปเทสํ คนฺตฺวา ‘‘มานตฺตํ สมาทิยามิ, วตฺตํ สมาทิยามี’’ติ สมาทิยิตฺวา เนสํ อาโรเจตฺวา ตโต เตสุ คเตสุ วา อคเตสุ วา ปุริมนเยน ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ **ยตฺถ สิยา วีสติคโณ**ติ เอตฺถ วีสติสโงฺฆ คโณ อสฺสาติ วีสติคโณฯ **ตตฺรา**ติ ยตฺร สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน วีสติคโณ ภิกฺขุสโงฺฆ อตฺถิ, ตตฺถฯ **อเพฺภตโพฺพ**ติ อภิเอตโพฺพ, สมฺปฏิจฺฉิตโพฺพ, อพฺภานกมฺมวเสน โอสาเรตโพฺพติ วุตฺตํ โหติฯ อวฺหาตโพฺพติ วา อโตฺถฯ อพฺภานกมฺมํ ปน ปาฬิวเสน ขนฺธเก (จูฬว. ๑๐๐ อาทโย) วินิจฺฉยวเสน สมนฺตปาสาทิกายํ วุตฺตํฯ **อนพฺภิโต**ติ น อพฺภิโต อสมฺปฏิจฺฉิโต, อกตพฺภานกโมฺมติ วุตฺตํ โหติฯ อนวฺหาโตติ วา อโตฺถฯ **เต จ *ภิกฺขู* คารยฺหา**ติ เย อูนภาวํ ญตฺวา อเพฺภนฺติ, เต ภิกฺขู จ ครหิตพฺพา, สาติสารา สโทสา ทุกฺกฏํ อาปชฺชนฺตีติ อโตฺถฯ **อยํ ตตฺถ สามีจี**ติ อยํ ตตฺถ อนุธมฺมตา โลกุตฺตรธมฺมํ อนุคตา โอวาทานุสาสนี สามีจิ ธมฺมตาฯ เสสเมตฺถ วุตฺตนยเมวาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

สงฺฆาทิเสสวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# อนิยตกโณฺฑ

## ๑. ปฐมานิยตสิกฺขาปทวณฺณนา

อนิยตุเทฺทเส **อิเม โข ปนา**ติอาทิ วุตฺตนยเมวฯ **มาตุคาเมนา**ติ ตทหุชาตายปิ ชีวมานกมนุสฺสิตฺถิยาฯ **เอโก เอกายา**ติ เอโก ภิกฺขุ มาตุคามสงฺขาตาย เอกาย อิตฺถิยา สทฺธิํฯ **รโห**ติ จกฺขุสฺส รโหฯ กิญฺจาปิ ปาฬิยํ (ปารา. ๔๔๕) โสตสฺส รโห อาคโต, จกฺขุเสฺสว ปน รโห ‘‘รโห’’ติ อิธ อธิเปฺปโตฯ สเจปิ หิ ปิหิตกวาฏสฺส คพฺภสฺส ทฺวาเร นิสิโนฺน วิญฺญู ปุริโส โหติ, เนว อนาปตฺติํ กโรติฯ ยตฺถ ปน สกฺกา ทฏฺฐุํ, ตาทิเส อโนฺตทฺวาทสหเตฺถปิ โอกาเส นิสิโนฺน สจกฺขุโก วิกฺขิตฺตจิโตฺตปิ นิทฺทายโนฺตปิ อนาปตฺติํ กโรติ, สมีเป ฐิโตปิ อโนฺธ น กโรติ, จกฺขุมาปิ นิปชฺชิตฺวา นิทฺทายโนฺตปิ น กโรติ, อิตฺถีนํ ปน สตมฺปิ น กโรติเยว, เตน วุตฺตํ ‘‘รโหติ จกฺขุสฺส รโห’’ติฯ **ปฏิจฺฉเนฺน อาสเน**ติ กุฏฺฏาทีหิ ปฏิจฺฉโนฺนกาเสฯ **อลํกมฺมนิเย**ติ กมฺมกฺขมํ กมฺมโยคฺคนฺติ กมฺมนิยํ, อลํ ปริยตฺตํ กมฺมนิยภาวายาติ อลํกมฺมนิยํ, ตสฺมิํ อลํกมฺมนิเยฯ ยตฺถ อชฺฌาจารํ กโรนฺตา สโกฺกนฺติ ตํ กมฺมํ กาตุํ, ตาทิเสติ อโตฺถฯ **นิสชฺชํ กเปฺปยฺยา**ติ นิสชฺชํ กเรยฺย, นิสีเทยฺยาติ อโตฺถฯ เอตฺถ จ สยนมฺปิ นิสชฺชาย เอว สงฺคหิตํฯ **สเทฺธยฺยวจสา**ติ สทฺธาตพฺพวจนา, อริยสาวิกาติ อโตฺถฯ **นิสชฺชํ ภิกฺขุ ปฏิชานมาโน**ติ กิญฺจาปิ เอวรูปา อุปาสิกา ทิสฺวา วทติ, อถ โข ภิกฺขุ นิสชฺชํ ปฏิชานมาโนว ติณฺณํ ธมฺมานํ อญฺญตเรน กาเรตโพฺพ, น อปฺปฏิชานมาโนติ อโตฺถฯ **เยน วา สา**ติ นิสชฺชาทีสุ อากาเรสุ เยน วา อากาเรน สทฺธิํ เมถุนาทีนิ อาโรเปตฺวา สา อุปาสิกา วเทยฺย, ปฏิชานมาโนว เตน โส ภิกฺขุ กาเรตโพฺพ, เอวรูปายปิ หิ อุปาสิกาย วจนมเตฺตน อากาเรน น กาเรตโพฺพติ อโตฺถฯ กสฺมา? ยสฺมา ทิฏฺฐํ นาม ตถาปิ โหติ, อญฺญถาปีติฯ **อยํ ธโมฺม อนิยโต**ติ ติณฺณํ อาปตฺตีนํ ยํ อาปตฺติํ วา วตฺถุํ วา ปฏิชานาติ, ตสฺส วเสน กาเรตพฺพตาย อนิยโตฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ มาตุคาเมน สทฺธิํ วุตฺตปฺปกาเร อาสเน นิสชฺชกปฺปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, เมถุนธมฺมสนฺนิสฺสิตกิเลสสงฺขาเตน รหสฺสาเทน มาตุคามสฺส สนฺติกํ คนฺตุกามตาย อกฺขิอญฺชนาทิโต ปฏฺฐาย สพฺพปโยเคสุ ทุกฺกฏํฯ คนฺตฺวา ตสฺมิํ วา นิสิเนฺน อิตฺถี นิสีทตุ, ตสฺสา วา นิสิเนฺนาย โส นิสีทตุ, อปจฺฉา อปุริมํ เยว อุโภ วา นิสีทนฺตุ, อุภินฺนํ นิสชฺชาย ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน กายสํสคฺคํ วา เมถุนํ วา สมาปชฺชติ, เตสํ วเสน กาเรตโพฺพฯ นิปชฺชเนปิ เอเสว นโยฯ วุตฺตปฺปกาเร ปุริเส นิปชฺชิตฺวา อนิทฺทายเนฺต อนเนฺธ วิญฺญุปุริเส อุปจารคเต สติ, ฐิตสฺส, อรโหเปกฺขสฺส, อญฺญวิหิตสฺส จ นิสชฺชนปจฺจยา อนาปตฺติฯ อุมฺมตฺตกาทีนํ ปน ตีหิปิ อาปตฺตีหิ อนาปตฺติฯ สิยา สีลวิปตฺติ, สิยา อาจารวิปตฺติฯ ยํ ปน อาปตฺติํ ปฏิชานาติ, ตสฺสา วเสน องฺคเภโท ญาตโพฺพฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสาเนวาติฯ

ปฐมานิยตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. ทุติยานิยตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย อิตฺถีปิ ปุริโสปิ โย โกจิ วิญฺญู อนโนฺธ อพธิโร อโนฺตทฺวาทสหเตฺถ โอกาเส ฐิโต วา นิสิโนฺน วา วิกฺขิโตฺตปิ นิทฺทายโนฺตปิ อนาปตฺติํ กโรติฯ พธิโร ปน จกฺขุมาปิ, อโนฺธ วา อพธิโรปิ น กโรติฯ ปาราชิกาปตฺติญฺจ ปริหาเปตฺวา ทุฏฺฐุลฺลวาจาปตฺติ วุตฺตาติ อยํ วิเสโสฯ เสสํ ปุริมนเยเนว เวทิตพฺพํฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปเนตฺถ อทินฺนาทานสทิสาเนวาติฯ

ทุติยานิยตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

**อุทฺทิฏฺฐา โข**ติอาทิ สพฺพตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

อนิยตวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# นิสฺสคฺคิยกโณฺฑ

อิโต ปรํ ปน **อิเม โข ปนา**ติอาทิ สพฺพตฺถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

## ๑. จีวรวโคฺค

### ๑. กถินสิกฺขาปทวณฺณนา

นิสฺสคฺคิเยสุ ปน จีวรวคฺคสฺส ตาว ปฐมสิกฺขาปเท **นิฏฺฐิตจีวรสฺมิ**นฺติ สูจิกมฺมปริโยสาเนน วา, ‘‘นฏฺฐํ วา วินฏฺฐํ วา ทฑฺฒํ วา จีวราสา วา อุปจฺฉินฺนา’’ติ (ปารา. ๔๖๓) อิเมสุ วา เยน เกนจิ อากาเรน นิฏฺฐิเต จีวรสฺมิํ, จีวรสฺส กรณปลิโพเธ อุปจฺฉิเนฺนติ อโตฺถฯ อตฺถตกถินสฺส หิ ภิกฺขุโน ยาว อิเมหากาเรหิ จีวรปลิโพโธ น ฉิชฺชติ, ตาว กถินานิสํสํ ลภติฯ **อุพฺภตสฺมิํ กถิเน**ติ ยํ สงฺฆสฺส กถินํ อตฺถตํ, ตสฺมิญฺจ อุพฺภเตฯ ตเตฺรวํ สเงฺขปโต กถินตฺถาโร จ อุพฺภาโร จ เวทิตโพฺพฯ อยญฺหิ กถินตฺถาโร นาม ภควตา ปุริมวสฺสํวุฏฺฐานํ อนุญฺญาโต, โส สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน ปญฺจนฺนํ ชนานํ วฏฺฏติ, ตสฺมา ยตฺถ จตฺตาโร วา ตโย วา เทฺว วา เอโก วา ปุริมวสฺสํ อุปคโต, ตตฺถ ปจฺฉิมวสฺสูปคเต คณปูรเก กตฺวา อตฺถริตพฺพํ, เต จ คณปูรกาว โหนฺติ, อานิสํเส น ลภนฺติ, ตสฺมา สเจ ปุริมวสฺสํวุฏฺฐานํ คหฏฺฐปพฺพชิเตสุ โย โกจิ ธเมฺมน สเมน จีวรํ เทติ ‘‘อิมินา กถินํ อตฺถรถา’’ติ (มหาว. ๓๐๖-๓๐๙), ตํ ขนฺธเก วุตฺตาย ญตฺติทุติยกมฺมวาจาย กถินตฺถารารหสฺส ภิกฺขุโน ทาตพฺพํฯ เตน ตทเหว ปญฺจ วา อติเรกานิ วา ขณฺฑานิ ฉินฺทิตฺวา สงฺฆาฏิ วา อุตฺตราสโงฺค วา อนฺตรวาสโก วา กาตโพฺพ, เสสภิกฺขูหิปิ ตสฺส สหาเยหิ ภวิตพฺพํ, สเจ กตจีวรเมว อุปฺปชฺชติ, สุนฺทรเมวฯ อจฺฉินฺนาสิพฺพิตํ ปน น วฏฺฏติฯ เตน ภิกฺขุนา สเจ สงฺฆาฏิยา อตฺถริตุกาโม โหติ, โปราณิกํ สงฺฆาฏิํ ปจฺจุทฺธริตฺวา นวํ สงฺฆาฏิํ อธิฏฺฐหิตฺวา ‘‘อิมาย สงฺฆาฏิยา กถินํ อตฺถรามี’’ติ อตฺถริตพฺพํฯ อุตฺตราสงฺคอนฺตรวาสเกสุปิ เอเสว นโยฯ ตโต เตน ปุริมวสฺสํวุเฏฺฐ อโนฺตสีมาคเต ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ‘‘อตฺถตํ, ภเนฺต, สงฺฆสฺส กถินํ, ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทถา’’ติ (ปริ. ๔๑๓) วตฺตพฺพํ, เถรานญฺจ นวานญฺจ พหูนญฺจ เอกสฺส จ อนุรูปํ สลฺลเกฺขตฺวา วตฺตพฺพํฯ เตหิปิ ‘‘อตฺถตํ, ภเนฺต, สงฺฆสฺส กถิน’’นฺติ วา ‘‘อตฺถตํ, อาวุโส, สงฺฆสฺส กถิน’’นฺติ วา วตฺวา ‘‘ธมฺมิโก กถินตฺถาโร, อนุโมทามา’’ติ วา ‘‘อนุโมทามี’’ติ วา วตฺตพฺพํฯ ปุริมวสฺสํวุเฏฺฐสฺสุปิ เย อนุโมทนฺติ, เตสํเยว อตฺถตํ โหติ กถินํฯ เต ตโต ปฏฺฐาย ยาว กถินสฺสุพฺภารา อนามนฺตจาโร, อสมาทานจาโร, ยาวทตฺถจีวรํ, คณโภชนํ, โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาโท, ตสฺมิํ อาวาเส สงฺฆสฺส อุปฺปนฺนจีวรญฺจาติ อิเม ปญฺจานิสํเส ลภนฺติ, อยํ ตาว กถินตฺถาโรฯ ตํ ปเนตํ กถินํ ‘‘อฏฺฐิมา, ภิกฺขเว, มาติกา กถินสฺสุพฺภาราย ปกฺกมนนฺติกา นิฏฺฐานนฺติกา สนฺนิฏฺฐานนฺติกา นาสนนฺติกา สวนนฺติกา อาสาวเจฺฉทิกา สีมาติกฺกมนนฺติกา สหุพฺภารา’’ติ (มหาว. ๓๑๐) เอวํ วุตฺตาสุ อฏฺฐสุ มาติกาสุ อญฺญตรวเสน อุทฺธรียติ, ตตฺถ วิตฺถารวินิจฺฉโย สมนฺตปาสาทิกายํ (มหาว. อฏฺฐ. ๓๑๐) วุตฺตนเยน เวทิตโพฺพฯ อิติ ‘‘อุพฺภตสฺมิํ กถิเน’’ติอิมินา เสสปลิโพธาภาวํ ทเสฺสติฯ

**ทสาหปรม**นฺติ ทส อหานิ ปรโม ปริเจฺฉโท อสฺสาติ **ทสาหปรโม,** ตํ ทสาหปรมํ กาลํ ธาเรตพฺพนฺติ อโตฺถฯ อธิฏฺฐิตวิกปฺปิเตสุ อปริยาปนฺนตฺตา อติเรกํ จีวรนฺติ **อติเรกจีวรํ,** จีวรํ นาม โขมํ กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สาณํ ภงฺคนฺติ เอเตสํ วา ตทนุโลมานํ วา อญฺญตรํ อยมสฺส ชาติ, ปมาณโต ปน ตํ วิกปฺปนุปคํ ปจฺฉิมํ อิธ อธิเปฺปตํฯ วุตฺตเญฺหตํ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อายามโต อฏฺฐงฺคุลํ สุคตงฺคุเลน จตุรงฺคุลวิตฺถตํ ปจฺฉิมํ จีวรํ วิกเปฺปตุ’’นฺติ (มหาว. ๓๕๘)ฯ ยํ ปน วุตฺตํ ‘‘อธิฏฺฐิตวิกปฺปิเตสุ อปริยาปนฺนตฺตา’’ติ, เอตฺถ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ติ

จีวรํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ, วสฺสิกสาฏิกํ วสฺสานํ จตุมาสํ อธิฏฺฐาตุํ ตโต ปรํ วิกปฺเปตุํ, นิสีทนํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ ปจฺจตฺถรณํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ, กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทึ ยาว อาพาธา อธิฏฺฐาตุํ ตโต ปรํ วิกปฺเปตุํ, มุขปุญฺฉนโจฬกํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ, ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุ''นฺติ (มหาว. ๓๕๘) อิมินา นเยน อธิฏฺฐาตพฺพวิกปฺเปตพฺพตา ชานิตพฺพาฯ ตตฺถ **ติจีวรํ** อธิฏฺฐหนฺเตน รชิตฺวา กปฺปพินฺทุํ ทตฺวา ปมาณยุตฺตเมว อธิฏฺฐาตพฺพํ, ตสฺส ปมาณํ อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉเทน สุคตจีวรโต อูนกํ วฏฺฏติ, ลามกปริเจฺฉเทน สงฺฆาฏิยา ตาว อุตฺตราสงฺคสฺส จ ทีฆโต มุฏฺฐิปญฺจกํ, ติริยํ มุฏฺฐิตฺติกํ, อนฺตรวาสโก ทีฆโต มุฏฺฐิปญฺจโก , ติริยํ ทฺวิหตฺถปิ วฏฺฏติฯ วุตฺตปฺปมาณโต ปน อติเรกญฺจ อูนกญฺจ ''ปริกฺขารโจฬ''นฺติ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ ตตฺถ ยสฺมา ''เทฺว จีวรสฺส อธิฏฺฐานานิ กาเยน วา อธิเฏฺฐติ, วาจาย วา อธิเฏฺฐตี''ติ วุตฺตํ, ตสฺมา ปุราณสงฺฆาฏึ ''อิมํ สงฺฆาฏึ ปจฺจุทฺธรามี''ติ ปจฺจุทฺธริตฺวา นวํ หเตฺถน คเหตฺวา ''อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติ จิเตฺตน อาโภคํ กตฺวา กายวิการํ กโรเนฺตน กาเยน วา อธิฏฺฐาตพฺพา, วจีเภทํ กตฺวา วาจาย วา อธิฏฺฐาตพฺพาฯ ตตฺร ทุวิธํ อธิฏฺฐานํ – สเจ หตฺถปาเส โหติ, ''อิมํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ อถ อโนฺตคพฺภาทีสุ สามนฺตวิหาเร วา โหติ, ฐปิตฏฺฐานํ สลฺลเกฺขตฺวา ''เอตํ สงฺฆาฏึ อธิฏฺฐามี''ติ วาจา ภินฺทิตพฺพาฯ เอส นโย อุตฺตราสเงฺค จ อนฺตรวาสเก จฯ นามมตฺตเมว หิ วิเสโสฯ ตสฺมา สพฺพานิ สงฺฆาฏึ อุตฺตราสงฺคํ อนฺตรวาสกนฺติ เอวํ อตฺตโน อตฺตโน นาเมเนว อธิฏฺฐาตพฺพานิฯ สเจ อธิฏฺฐหิตฺวา ฐปิตวเตฺถหิ สงฺฆาฏิอาทีนิ กโรติ, นิฏฺฐิเต รชเน จ กเปฺป จ ''อิมํ ปจฺจุทฺธรามี''ติ ปจฺจุทฺธริตฺวา ปุน อธิฏฺฐาตพฺพานิฯ อิทญฺจ ปน ติจีวรํ สุขปริโภคตฺถํ ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐาตุมฺปิ วฏฺฏติฯ

**วสฺสิกสาฏิกา** อนติริตฺตปมาณา นามํ คเหตฺวา วุตฺตนเยเนว จตฺตาโร วสฺสิเก มาเส อธิฏฺฐาตพฺพา, ตโต ปรํ ปจฺจุทฺธริตฺวา วิกปฺเปตพฺพา, วณฺณเภทมตฺตรตฺตาปิ เจสา วฏฺฏติ, เทฺว ปน น วฏฺฏนฺติฯ **นิสีทนํ** วุตฺตนเยน อธิฏฺฐาตพฺพเมว, ตญฺจ โข ปมาณยุตฺตํ เอกเมว, เทฺว น วฏฺฏนฺติฯ **ปจฺจตฺถรณมฺปิ** อธิฏฺฐาตพฺพเมว, ตํ ปน มหนฺตมฺปิ เอกมฺปิ พหูนิปิ วฏฺฏนฺติ, นีลมฺปิ ปีตกมฺปิ สทสมฺปิ ปุปฺผทสมฺปีติ สพฺพปฺปการมฺปิ วฏฺฏติฯ **กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ** ยาว อาพาโธ อตฺถิ, ตาว ปมาณิกา อธิฏฺฐาตพฺพา, อาพาเธ วูปสเนฺต ปจฺจุทฺธริตฺวา วิกปฺเปตพฺพา, สา เอกาว วฏฺฏติฯ **มุขปุญฺฉนโจฬํ** อธิฏฺฐาตพฺพเมว, ตํ ปน เอกมฺปิ พหูนิปิ มหนฺตมฺปิ วฏฺฏติเยวฯ **ปริกฺขารโจเฬ** คณนา นตฺถิ, ยตฺตกํ อิจฺฉติ, ตตฺตกํ อธิฏฺฐาตพฺพเมวฯ **ถวิกาปิ ปริสฺสาวนมฺปิ** วิกปฺปนุปคํ ปจฺฉิมปมาณํ ''ปริกฺขารโจฬ''นฺติ อธิฏฺฐาตพฺพเมว, พหูนิปิ เอกโต กตฺวา ''อิมานิ จีวรานิ ปริกฺขารโจฬานิ อธิฏฺฐามี''ติอาทินา นเยน อธิฏฺฐาตุํ วฏฺฏติเยวฯ มญฺจภิสิ ปีฐภิสิ พิโพฺพหนํ ปาวาโร โกชโวติ เอเตสุ ปน เสนาสนปริกฺขารตฺถาย ทินฺนปจฺจตฺถรเณ จ อธิฏฺฐานกิจฺจํ นตฺถิเยวฯ สพฺพญฺจ ปเนตํ วุตฺตปฺปกาเรน อธิฏฺฐิตจีวรํ อญฺญสฺส ทาเนน, อจฺฉินฺทิตฺวา คหเณน, วิสฺสาสคฺคาเหน, หีนายาวตฺตเนน, สิกฺขาปจฺจกฺขาเนน, กาลงฺกิริยาย, ลิงฺคปริวตฺตเนน, ปจฺจุทฺธรเณนาติ อิเมหิ อฏฺฐหิ การเณหิ อธิฏฺฐานํ วิชหติฯ ติจีวรํ ปน กนิฏฺฐงฺคุลินขปิฏฺฐิปฺปมาเณน ฉิเทฺทนาปิ วิชหติ, ตญฺจ โข วินิเพฺพเธเนวฯ สเจ หิ ฉิทฺทสฺส อพฺภนฺตเร เอกตนฺตุปิ อจฺฉิโนฺน โหติ, รกฺขติเยวฯ ตตฺถ สงฺฆาฏิยา จ อุตฺตราสงฺคสฺส จ ทีฆนฺตโต วิทตฺถิปฺปมาณสฺส ติริยนฺตโต อฏฺฐงฺคุลปฺปมาณสฺส ปเทสสฺส โอรโต ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ ภินฺทติ, อนฺตรวาสเกปิ ทีฆนฺตโต เอตเทว ปมาณํ, ติริยเนฺตน ปน จตุรงฺคุลตา เวทิตพฺพาฯ ติณฺณนฺนมฺปิ วุโตฺตกาสสฺส ปรโต น ภินฺทติ, ตสฺมา ฉิเทฺท ชาเต ติจีวรํ อติเรกจีวรฏฺฐาเน ติฏฺฐติ, สูจิกมฺมํ กตฺวา ปุน อธิฏฺฐาตพฺพํฯ วสฺสิกสาฏิกา วสฺสานมาสาติกฺกเมนาปิ, กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ อาพาธวูปสเมนาปิ อธิฏฺฐานํ วิชหติฯ ตสฺมา สา ตโต ปรํ วิกปฺเปตพฺพาฯ วิกปฺปนลกฺขณํ ปน สพฺพจีวรานํ วิกปฺปนสิกฺขาปเทเยว วณฺณยิสฺสามฯ เกวลญฺหิ อิมสฺมึ โอกาเส ยํ เอวํ อนธิฏฺฐิตํ อวิกปฺปิตญฺจ, ตํ ''อติเรกจีวร''นฺติ เวทิตพฺพํฯ

**ตํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติย**นฺติ ตํ ยถาวุตฺตชาติปฺปมาณํ จีวรํทสาหปรมํ กาลํ อติกฺกามยโต เอตฺถนฺตเร ยถา อติเรกจีวรํ น โหติ, ตถา อกรฺพฺพโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, ตญฺจ จีวรํ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, ปาจิตฺติยํ อาปตฺติ จสฺส โหตีติ อโตฺถฯ อถ วา นิสฺสชฺชนํ นิสฺสคฺคิยํ, ปุพฺพภาเค กตฺตพฺพสฺส วินยกมฺมเสฺสตํ นามํ, นิสฺสคฺคิยมสฺส อตฺถีติ นิสฺสคฺคิยมิ เจฺจวฯ กึ ตํ? ปาจิตฺติยํฯ ตํ อติกฺกามยโต สห นิสฺสคฺคิเยน นิสฺสคฺคิยวินยกมฺมํ ปาจิตฺติยํ โหตี ติ อยเมตฺถ อโตฺถฯ ตญฺจ ปเนตํ จีวรํ ยํ ทิวสํ อุปฺปนฺนํ, ตสฺส โย อรุโณ, โส อุปฺปนฺนทิวสนิสฺสิ โต, ตสฺมา จีวรุปฺปาททิวเสน สทฺธึ เอกาทเส อรุณุคฺคมเน ทสาหาติกฺกมิตํ โหติ, ตํ คเหตฺวา สงฺฆสฺส วา คณสฺส วา ปุคฺคลสฺส วา นิสฺสชฺชิตพฺพํ, ตตฺรายํ นโย – สงฺฆสฺส ตาว เอวํ นิสฺสชฺ ชิตพฺพํ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, จีวรํ ทสหาติกฺกนฺตํ นิสฺสคฺคิยํ, อิมาหํ สงฺฆสฺส นิสฺสชฺชามี’’ติ นิสฺสชฺ ชิตฺวา ‘‘อหํ, ภเนฺต, เอกํ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ อาปโนฺน, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติ เอวํ อาปตฺติ เทเสต พฺพาฯ สเจ เทฺว โหนฺติ, ‘‘เทฺว’’ติ วตฺตพฺพํ, สเจ ตทุตฺตริ, ‘‘สมฺพหุลา’’ติ วตฺตพฺพํฯ นิสฺสชฺชเนปิ สเจ เทฺว วา พหูนิ วา โหนฺติ, ‘‘อิมานิ เม, ภเนฺต, จีวรานิ ทสาหาติกฺกนฺตานิ นิสฺสคฺคิยานิ, อิมานาหํ สงฺฆสฺส นิสฺสชฺชามี’’ติ วตฺตพฺพํ, ปาฬึ วตฺตุํ อสโกฺกเนฺตน อญฺญถาปิ วตฺตพฺพํฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ อาปตฺตึ สรติ วิวรติ อุตฺตานึ กโรติ เทเสติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺตึ ปฏิคฺคเณฺหยฺย’’นฺติ (จูฬว. ๒๓๙), อิมินา ลกฺขเณน อาปตฺตึ ปฏิคฺคณฺหิตฺวา วตฺตโพฺพ ‘‘ปสฺสสี’’ติ, ‘‘อาม ปสฺสามี’’ติ, ‘‘อายตึ สํวเรยฺยาสี’’ติ, ‘‘สาธุ สุฏฺฐุ สํวริสฺสามี’’ติฯ ทฺวีสุ ปน สมฺพหุลาสุ วา ปุริมนเยเนว วจนเภโท กาตโพฺพฯ เทสิตาย อาปตฺติ ยา ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อิทํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน นิสฺสคฺคิยํ สงฺฆสฺส นิสฺสฏฺฐํ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ , สโงฺฆ อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺยา’’ติ (ปารา. ๔๖๔) เอวํ นิสฺสฏฺฐจีวรํ ทาตพฺพํ, ทฺวีสุ พหูสุ วา วจนเภโท กาตโพฺพฯ

คณสฺส ปน นิสฺสชฺชเนฺตน ‘‘อิมาห’’นฺติ วา ‘‘อิมานิ อห’’นฺติ วา วตฺวา ‘‘อายสฺมนฺตานํ นิสฺสชฺชามี’’ติ วตฺตพฺพํ, อาปตฺติปฺปฏิคฺคาหเกนาปิ ‘‘สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา, อยํ อิตฺถนฺนา โม ภิกฺขุ อาปตฺตึ สรติ…เป.… เทเสติ, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺล’’นฺติ วตฺตพฺพํ, จีวรทาเนปิ ‘‘สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา, อิทํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน นิสฺสคฺคิยํ อายสฺมนฺตานํ นิสฺสฏฺฐํ, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อายสฺมนฺตา อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺยุ’’นฺติ (ปารา. ๔๖๖) วตฺตพฺพํ, เสสํ ปุริมสทิสเมวฯ ปุคฺคลสฺส ปน นิสฺสชฺชเนฺตน ‘‘อิมาห’’นฺติ วา ‘‘อิมานิ อห’’นฺติ วา วตฺวา ‘‘อายสฺมโต นิสฺสชฺชามี’’ติ วตฺตพฺพํ, นิสฺสชฺชิตฺวา ‘‘อหํ, ภเนฺต, เอกํ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ อาปโนฺน, ตํ ปฏิเทเสมี’’ติ เอวํ อาปตฺติ เทเสตพฺพาฯ สเจ ปน นวกตโร โหติ, ‘‘อาวุโส’’ติ วตฺตพฺพํ, เตนาปิ ‘‘ปสฺสสี’’ติ วา ‘‘ปสฺสถา’’ติ วา วุเตฺต ‘‘อาม, ภเนฺต’’ติ วา ‘‘อาม อาวุโส’’ติ วา วตฺวา ‘‘ปสฺสามี’’ติ วตฺตพฺพํ, ตโต ‘‘อายตึ สํวเรยฺยาสี’’ติ วา ‘‘สํวเรยฺ ยาถา’’ติ วา วุเตฺต ‘‘สาธุ สุฏฺฐุ สํวริสฺสามี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เอวํ เทสิตาย อาปตฺติยา ‘‘อิมํ จีวรํ อายสฺมโต ทมฺมี’’ติ ทาตพฺพํ, ทฺวีสุ ตีสุ วา ปุเพฺพ วุตฺตานุสาเรเนว นโย เวทิตโพฺพฯ ทฺวินฺนํ ปน ยถา คณสฺส, เอวํ นิสฺสชฺชิตพฺพํ, ตโต อาปตฺติปฺปฏิคฺคหณญฺจ นิสฺสฏฺฐจีวรทานญฺจ เตสํ อญฺญตเรน ยถา เอเกน ปุคฺคเลน, ตถา กาตพฺพํ, อิทํ ปน สพฺพนิสฺสคฺคิเยสุ วิธานํฯ จีวรํ ป โตฺต นิสีทนนฺติ วตฺถุมตฺตเมว หิ นานํ, ปรมฺมุขํ ปน วตฺถุ ‘‘เอต’’นฺติ นิสฺสชฺชิตพฺพํฯ สเจ พหูนิ โหนฺติ, ‘‘เอตานี’’ติ วตฺตพฺพํฯ นิสฺสฏฺฐทาเนปิ เอเสว นโยฯ นิสฺสฏฺฐวตฺถุํ ‘‘ทินฺนมิทํ อิมินา มยฺห’’นฺติ สญฺญาย น ปฏิเทนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ตสฺส สนฺตกภาวํ ญตฺวา เลเสน อจฺฉินฺทโนฺต สามิ กสฺส ธุรนิเกฺขเปน ภณฺฑํ อคฺฆาเปตฺวา กาเรตโพฺพติฯ

เวสาลิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ อติเรกจีวรธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘ทสาหปรม’’นฺติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ยถา จ อิธ, เอวํ สพฺพตฺถ, ตสฺมา นํ ปรโต น วกฺขามฯ ทสาหํ อนติกฺกเนฺตปิ อติกฺกนฺตสญฺญิโน เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อติกฺกเนฺต อนติกฺกนฺตสญฺญิโนปิ เวมติกสฺสปิ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยเมว, ตถา อนธิฏฺฐิตาวิกปฺปิตออสฺสชฺชิตอนฏฺฐาวินฏฺฐอทฑฺฒาวิลุเตฺตสฺ อธิฏฺฐิตาทิสญฺญิโนฯ อโนฺตทสาหํ อธิฏฺฐิเต วิกปฺปิเต วิสฺสชฺชิเต นเฏฺฐ วินเฏฺฐ ทเฑฺฒ อจฺฉิเนฺน วิสฺสาเสน คาหิเต อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อาจารวิปตฺติ, ยถา จ อิทํ, เอวํ อิโต ปรานิปิ, อุภโตปาติโมเกฺขสุปิ หิ ปาราชิกานิ จ สงฺฆาทิเสสา จ สีลวิปตฺติ, เสสาปตฺติโย อาจารวิปตฺติ, อาชีววิปตฺติ วา ทิฏฺฐิวิปตฺติ วา กาจิ อาปตฺติ นาม นตฺถิฯ อาชีววิปตฺติปจฺจยา ปน ฐเปตฺวา ทุพฺภาสิตํ ฉ อาปตฺติกฺขนฺธา ปญฺญตฺตา, ทิฏฺฐิวิปตฺติปจฺจยา ปาจิตฺติยทุกฺกฏวเสน เทฺว อาปตฺติกฺขนฺธา ปญฺญตฺตาติ, อิทเมตฺถ ลกฺขณํ, อิติ วิปตฺติกถา อิเธว นิฏฺฐิตาติ, น นํ อิโต ปรํ วิจารยิสฺสามฯ ชาติปฺปมาณสมฺปนฺนสฺส จีวรสฺส อตฺตโน สนฺตกตา, คณนุปคตา, ฉินฺนปลิโพธภาโว, อติเรกจีวรตา, ทสาหาติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ กถินสมุฏฺฐานํ, อกิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

กถินสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. อุโทสิตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **นิฏฺฐิตจีวรสฺมึ ภิกฺขุนา**ติเอตฺถ ปุริมสิกฺขาปเท วิย อตฺถํ อคฺคเหตฺวา นิฏฺฐิเต จีวรสฺมึ ภิกฺขุโนติ เอวํ สามิวเสน กรณวจนสฺส อโตฺถ เวทิตโพฺพฯ กรณวเสน หิ ภิกฺขุนา อิทํ นาม กมฺมํ กาตพฺพํ, ตํ นตฺถิ, สามิวเสน ปน ภิกฺขุโน จีวรสฺมึ นิฏฺฐิเต กถิเน จ อุพฺภเต เอวํ อิเมหิ จีวรนิฏฺฐานกถินุพฺภาเรหิ ฉินฺนปลิโพโธ เอกรตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขุ ติจีวเรน วิปฺปวเสยฺยาติ เอวํ อโตฺถ ยุชฺชติฯ ตตฺถ **ติจีวเรนา**ติ ติจีวราธิฏฺฐานนเยน อธิฏฺฐิเตสุ สงฺฆาฏิอาทีสุ เยนเกนจิฯ **วิปฺปวเสยฺยา**ติ วิยุโตฺต วเสยฺย, ‘‘คาโม เอกูปจาโร นานูปจาโร’’ติอาทินา (ปารา. ๔๗๗) นเยน ปาฬิยํ วุตฺตานํ คามนิคมนิเวสนอุโทสิตอฏฺฏมาฬปาสาทหมฺมิยนาวาสตฺถเขตฺตธญฺญกรณอารามวิหารรุกฺขมูลอโชฺฌกาสปฺปเภทานํ ปนฺนรสานํ นิเกฺขปฏฺฐานานํ ยตฺถกตฺถจิ นิกฺขิปิตฺวา เตสํ คามาทีนํ พหิ หตฺถปาสาติกฺกเมน อรุณํ อุฏฺฐาเปยฺยาติ อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ (ปารา. อฏฺฐ. ๒.๔๗๓-๔๗๗-๘) วุโตฺตฯ **อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา**ติ ยํ สโงฺฆ คิลานสฺส ภิกฺขุโน ติจีวเรน อวิปฺปวาสสมฺมุตึ เทติ, ตํ ฐเปตฺวา อลทฺธสมฺมุติกสฺส ภิกฺขุโน เอกรตฺตมฺปิ วิปฺปวาสโต วุตฺตนเยเนว นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยนฺติ เวทิตพฺพํ, เกวลํ อิธ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, จีวรํ รตฺติวิปฺปวุตฺถํ อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา นิสฺสคฺคิย’’นฺติอาทินา นเยน วจนเภโท โหติ, อยํ ปน วิเสโสฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ สนฺตรุตฺตเรน ชนปทจาริกํ ปกฺกมนวตฺถุสฺมึ

ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อวิปฺปวุเตฺถ วิปฺปวุตฺถสญฺญิโน เจว เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ วิปฺปวุเตฺถ วิปฺปวุตฺถสญฺญิโนปิ อวิปฺปวุตฺถสญฺญิโนปิ เวมติกสฺสาปิ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, ตถา อปจฺจุทฺธฏอวิสฺสชฺชิตาทีสุ จ ปจฺจุทฺธฏวิสฺสชฺชิตาทิสญฺญิโนฯ อโนฺตอรุเณ ปจฺจุทฺธเฏ ปน ปฐมกถิเน วุตฺตวิสฺสชฺชิตาทิเภเท จ อนาปตฺติ, ตถา ลทฺธสมฺมุติกสฺส วิปฺปวาเสฯ อาพาเธ ปน วูปสเนฺต ปจฺจาคนฺตพฺพํ, ตเตฺถว วา ฐิเตน ปจฺจุทฺธริตพฺพํ, อถาปิสฺส ปุน โส วา อโญฺญ วา อาพาโธ กุปฺปติ, ลทฺธกปฺปิยเมวฯ อธิฏฺฐิตจีวรตา , อนตฺถตกถินตา, อลทฺธสมฺมุติกตา, รตฺติ

วิปฺปวาโสติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถิเน วุตฺตปฺปการาเนวฯ เกวลญฺหิ ตตฺถ อนธิฏฺฐานํ อวิกปฺปนญฺจ อกิริยา, อิธ อปฺปจฺจุทฺธรณํ, อยํ วิเสโสติฯ

อุโทสิตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. อกาลจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **นิฏฺฐิตจีวรสฺมึ ภิกฺขุนา**ติ สามิวเสเนว กรณโตฺถ เวทิตโพฺพฯ **อกาลจีวรํ** นาม ยฺวายํ ''อนตฺถเต กถิเน วสฺสานสฺส ปจฺฉิโม มาโส, อตฺถเต กถิเน ปญฺจมาสา''ติ (ปารา. ๖๔๙) จีวรกาโล วุโตฺต, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญทา อุปฺปนฺนํ, ยญฺจ กาเลปิ สงฺฆสฺส วา ''อิทํ อกาลจีวร''นฺติ, ปุคฺคลสฺส วา ''อิทํ ตุยฺหํ ทมฺมี''ติอาทินา นเยน ทินฺนํ, เอตํ อกาลจีวรํ นามฯ **อุปฺปเชฺชยฺยา**ติ เอวรูปํ จีวรํ อตฺตโน ภาคปฏิลาภวเสน สงฺฆโต วา สุตฺตนฺติกาทิคณโต วา ญาติโต วา มิตฺตโต วา ปํสุกูลํ วา อตฺตโน วา ธเนน (ปารา. ๕๐๐), อถ วา ปน ''อฏฺฐิมา, ภิกฺขเว, มาติกา จีวรสฺส อุปฺปาทาย สีมาย เทติ, กติกาย เทติ, ภิกฺขาปญฺญตฺติกาย เทติ, สงฺฆสฺส เทติ, อุภโตสงฺฆสฺส เทติ, วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส เทติ, อาทิสฺส เทติ, ปุคฺคลสฺส เทตี''ติ (มหาว. ๓๗๙) อิมาสํ อฏฺฐนฺนํ มาติกานํ อญฺญตรโต อุปฺปเชฺชยฺยฯ เอตฺถ จ ''สีมาย ทมฺมี''ติ เอวํ สีมํ ปรามสิตฺวา เทโนฺต **สีมาย เทติ** นาม, เอส นโย สพฺพตฺถฯ เอตฺถ จ **สีมา**ติ ขณฺฑสีมา อุปจารสีมา สมานสํวาสสีมา อวิปฺปวาสสีมา ลาภสีมา คามสีมา นิคมสีมา นครสีมา อพฺภนฺตรสีมา อุทกุเกฺขปสีมา ชนปทสีมา รฏฺฐสีมา รชฺชสีมา ทีปสีมา จกฺกวาฬสีมาติ ปนฺนรสวิธาฯ ตตฺถ **อุปจารสีมา** นาม ปริกฺขิตฺตสฺส วิหารสฺส ปริเกฺขเปน, อปริกฺขิตฺตสฺส ปริเกฺขปารหฏฺฐาเนน ปริจฺฉินฺนาฯ อปิ จ ภิกฺขูนํ ธุวสนฺนิปาตฏฺฐานโต วา ปริยเนฺต ฐิตโภชนสาลโต วา นิพทฺธวสนกอาวาสโต วา ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส ทฺวินฺนํ เลฑฺฑุปาตานํ อโนฺต ''อุปจารสีมา''ติ เวทิตพฺพาฯ สา ปน อาวาเส วฑฺฒเนฺต วฑฺฒติ, หายเนฺต หายติ , โยชนสตมฺปิ อุปจารสีมาว โหติฯ ตตฺถ ทินฺนลาโภ สเพฺพสํ อโนฺตสีมคตานํ ปาปุณาติ, ภิกฺขุนีนํ อารามปเวสนเสนาสนาปุจฺฉนานิ ปริวาสมานตฺตาโรจนํ วสฺสเจฺฉทนิสฺสยเสนาสนคฺคาหาทิวิธานนฺติ อิทมฺปิ สพฺพํ อิมิสฺสาว สีมาย วเสน เวทิตพฺพํฯ **ลาภสีมา**ติ ยํ ราชราชมหามตฺตาทโย วิหารํ การาเปตฺวา คาวุตํ วา อฑฺฒโยชนํ วา โยชนํ วา สมนฺตา ปริจฺฉินฺทิตฺวา ''อยํ อมฺหากํ วิหารสฺส ลาภสีมา, ยํ เอตฺถนฺตเร อุปฺปชฺชติ, ตํ สพฺพํ อมฺหากํ วิหารสฺส เทมา''ติ ฐเปนฺติ, อยํ ลาภสีมา นามฯ กาสิโกสลาทีนํ ปน รฏฺฐานํ อโนฺต พหู ชนปทา โหนฺติ, ตตฺถ เอโก ชนปทปริเจฺฉโท **ชนปทสีมา,** กาสิโกสลาทิรฏฺฐปริเจฺฉโท **รฏฺฐสีมา,** เอกสฺส รโญฺญ อาณาปวตฺติฏฺฐานํ **รชฺชสีมา,** สมุทฺทเนฺตน ปริจฺฉิโนฺน มหาทีโป วา อนฺตรทีโป วา **ทีปสีมา,** เอกจกฺกวาฬปพฺพตปริเกฺขปพฺภนฺตรํ **จกฺกวาฬสีมา,** เสสา นิทานกถายํ วุตฺตนยา เอวฯ ตตฺถ ''ขณฺฑสีมาย เทมา''ติ ทินฺนํ ขณฺฑสีมฏฺฐานํเยว ปาปุณาติ, ตโต พหิสีมาย สีมนฺตริกฏฺฐานมฺปิ น ปาปุณาติฯ ''อุปจารสีมาย เทมา''ติ ทินฺนํ ปน อโนฺตปริเจฺฉเท ขณฺฑสีมาสีมนฺตริกาสุ ฐิตานมฺปิ ปาปุณาติ, สมานสํวาสสีมาย ทินฺนํ ขณฺฑสีมาสีมนฺตริกฏฺฐานํ น ปาปุณาติ, อวิปฺปวาสสีมาลาภสีมาสุ ทินฺนํ ตาสํ อโนฺตคธานํเยว ปาปุณาติ, คามสีมาทีสุ ทินฺนํ ตาสํ สีมานํ อพฺภนฺตเรพทฺธสีมฏฺฐานมฺปิ ปาปุณาติ, อพฺภนฺตรสีมาอุทกุเกฺขปสีมาสุ ทินฺนํ ตตฺถ อโนฺตคธานํเยว ปาปุณาติ, ชนปทสีมาทีสุ ทินฺนมฺปิ ตาสํ อพฺภนฺตเร พทฺธสีมฏฺฐานมฺปิ ปาปุณาติ, ตสฺมา ยํ ชมฺพุทีเป ฐตฺวา ''ตมฺพปณฺณิทีเป สงฺฆสฺส เทมา''ติ ทียติ, ตํ ตมฺพปณฺณิทีปโต เอโกปิ คนฺตฺวา สเพฺพสํ สงฺคณฺหิตุํ ลภติฯ สเจปิ ตเตฺถว เอโก สภาโค ภิกฺขุ สภาคานํ ภาคํ คณฺหาติ, น วาเรตโพฺพฯ โย ปน วิหารํ ปวิสิตฺวา ''อสุกสีมายา''ติ อวตฺวาว เกวลํ ''สีมาย ทมฺมี''ติ วทติ, โส

ปุจฺฉิตโพฺพ ‘‘สีมา นาม พหุวิธา, กตรํ สนฺธาย วทสี’’ติ, สเจ วทติ ‘‘อหเมตํ เภทํ น ชานามิ, สีมฏฺฐกสโงฺฆ คณฺหตู’’ติ, อุปจารสีมฏฺเฐหิ ภาเชตพฺพํฯ

**กติกายา**ติเอตฺถ กติกา นาม สมานลาภกติกาฯ สา ปน เอวํ กาตพฺพา, เอกสฺมึ วิหาเร สนฺนิปติเตหิ ภิกฺขูหิ ยํ วิหารํ สงฺคณฺหิตุกามา สมานลาภํ กาตุํ อิจฺฉนฺติ, ตสฺส นามํ คเหตฺวา ‘‘อสุโก นาม วิหาโร โปราณโก อปฺปลาโภ’’ติ ยํ กิญฺจิ การณํ วตฺวา ‘‘ตํ วิหารํ อิมินา วิหาเรน สทฺธึ เอกลาภํ กาตุํ สงฺฆสฺส รุจฺจตี’’ติ ติกฺขตฺตุํ สาเวตพฺพํ, เอตฺตาวตา ตสฺมึ วิหาเร นิสิโนฺนปิ อิธ นิสิโนฺนว โหติ, ตสฺมึ วิหาเรปิ เอวเมว กาตพฺพํ, เอตฺตาวตา อิธ นิสิโนฺนปิ ตสฺมึ นิสิโนฺนว โหติฯ เอกสฺมึ วิหาเร ลาเภ ภาชิยมาเน อิตรสฺมึ ฐิตสฺส ภาคํ คเหตุํ วฏฺฏติฯ

**ภิกฺขาปญฺญตฺติยา**ติ เอตฺถ ภิกฺขาปญฺญตฺติ นาม ทายกสฺส ปริจฺจาคปญฺญตฺติฏฺฐานํ, ตสฺมา ‘‘ยตฺถ มยฺหํ ธุวการา กรียนฺติ, ตตฺถ ทมฺมี’’ติ วา ‘‘ตตฺถ เทถา’’ติ วา วุเตฺต ยตฺถ ตสฺส ปากวตฺตํ วา วตฺตติ, ยโต วา ภิกฺขู นิจฺจํ โภเชติ, ยตฺถ วา เตน กิญฺจิ เสนาสนํ กตํ, สพฺพตฺถ ทินฺนเมว โหติฯ สเจ ปน เอกสฺมึ ธุวการฏฺฐาเน โถกตรา ภิกฺขู โหนฺติ, เอกเมว วา วตฺถํ โหติ, มาติกํ อาโรเปตฺวา ยถา โส วทติ, ตถา คเหตพฺพํฯ

**สงฺฆสฺส เทตี**ติ เอตฺถ วิหารํ ปวิสิตฺวา ‘‘สงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ ทินฺนํ อุปจารสีมาคตานญฺจ ตโต พหิทฺธาปิ เตหิ สทฺธึ เอกาพทฺธานญฺจ ปาปุณาติ, ตสฺมา เตสํ คาหเก สติ อสมฺปตฺตานมฺปิ ภาโค ทาตโพฺพฯ ยํ ปน พหิ อุปจารสีมาย ภิกฺขู ทิสฺวา ‘‘สงฺฆสฺสา’’ติ ทียติ, ตํ เอกาพทฺธปริสาย ปาปุณาติฯ เย ปน ทฺวาทสหิ หเตฺถหิ ปริสํ อสมฺปตฺตา, เตสํ น ปาปุณาติฯ

**อุภโตสงฺฆสฺสา**ติ เอตฺถ ปน ยํ อุภโตสงฺฆสฺส ทินฺนํ, ตโต อุปฑฺฒํ ภิกฺขูนํ, อุปฑฺฒํ ภิกฺขุนีนํ ทาตพฺพํฯ สเจปิ เอโก ภิกฺขุ โหติ, เอกา วา ภิกฺขุนี, อนฺตมโส อนุปสมฺปนฺนสฺสาปิ อุปฑฺฒเมว ทาตพฺพํฯ ‘‘อุภโตสงฺฆสฺส จ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุเตฺต ปน สเจ ทส ภิกฺขู จ ทส ภิกฺขุนิโย จ โหนฺติ, เอกวีสติ ปฏิวีเส กตฺวา เอโก ปุคฺคลสฺส ทาตโพฺพ, ทส ภิกฺขุสงฺฆสฺส, ทส ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส จ, เยน ปุคฺคลิโก ลทฺโธ, โส สงฺฆโตปิ อตฺตโน วสฺสเคฺคน คเหตุํ ลภติ, กสฺมา? อุภโตสงฺฆคฺคหเณน คหิตตฺตา, ‘‘อุภโตสงฺฆสฺส จ เจติยสฺส จา’’ติ วุเตฺตปิ เอเสว นโยฯ อิธ ปน เจติยสฺส สงฺฆโต ปาปุณโกฏฺฐาโส นาม นตฺถิ, เอกปุคฺคลสฺส ปตฺตโกฏฺฐาสสโม เอโก โกฏฺฐาโส โหติฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ภิกฺขุนีนญฺจา’’ติ วุเตฺต ปน น มเชฺฌ ภินฺทิตฺวา ทาตพฺพํ, ภิกฺขู จ ภิกฺขุนิโย จ คเณตฺวา ทาตพฺพํฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ภิกฺขุนีนญฺจ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุเตฺต ปุคฺคโล วิสุํ น ลภติ, ปาปุณโกฏฺฐาสโต เอกเมว ลภติ ฯ ‘‘เจติยสฺส จา’’ติ วุเตฺต ปน เจติยสฺส เอโก ปุคฺคลปฏิวีโส ลพฺภติฯ ‘‘ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจา’’ติ วุเตฺตปิ น มเชฺฌ ภินฺทิตฺวา ทาตพฺพํ, ปุคฺคลคณนาย เอว วิภชิตพฺพํ, เตหิ สทฺธึ ปุคฺคลเจติยปรามสนํ อนนฺตรนยสทิสเมว, ยถา จ ภิกฺขุสงฺฆํ อาทึ กตฺวา นโย นีโต, เอวํ ภิกฺขุนิสงฺฆํ อาทึ กตฺวาปิ เนตโพฺพฯ ‘‘ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุเตฺตปิ ปุคฺคลสฺส วิสุํ น ลพฺภติ , เจติยสฺส ปน ลพฺภติฯ ‘‘ภิกฺขูนญฺจ ตุยฺหญฺจา’’ติ วุเตฺตปิ วิสุํ น ลพฺภติ, เจติยสฺส ปน ลพฺภติเยวฯ

**วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺสา**ติ เอตฺถ สเจ วิหารํ ปวิสิตฺวา ‘‘วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติ วทติ, เย ตตฺถ วสฺสเจฺฉทํ อกตฺวา ปุริมวสฺสํวุฏฺฐา, เตสํ พหิ สีมฏฺฐานมฺปิ ปาปุณาติ, น อเญฺญสํฯ สเจ ปน พหิอุปจารสีมายํ ฐิโต ‘‘วสฺสํวุฏฺฐสงฺฆสฺสา’’ติ วทติ, ยตฺถกตฺถจิ วุฏฺฐวสฺสานํ สเพฺพสํ สมฺปตฺตานํ ปาปุณาติฯ อถ ‘‘อสุกวิหาเร วสฺสํวุฏฺฐสฺสา’’ติ วทติ, ตตฺถ วสฺสํวุฏฺฐานํเยว ยาว กถินสฺสุพฺภารา ปาปุณาติฯ คิมฺหานํ ปฐมทิวสโต ปฏฺฐาย เอวํ วทติ, ตตฺร สมฺมุขีภูตานํ สเพฺพสํ ปาปุณาติ, น อเญฺญสํฯ

**อาทิสฺส เทตี**ติ อาทิสิตฺวา ปริจฺฉินฺทิตฺวา เทติ, กถํ? ภิกฺขู อชฺชตนาย วา สฺวาตนาย วา ยาคุยา นิมนฺเตตฺวา เต ฆเร ยาคุํ ปาเยตฺวา ‘‘อิมานิ จีวรานิ เยหิ มยฺหํ ยาคุ ปีตา, เตสํ ทมฺมี’’ติ วทติ, เยหิ นิมนฺติเตหิ ยาคุ ปีตา, เตสํเยว ปาปุณาติ, ภตฺตขชฺชกาทีหิ นิมนฺติเตสุปิ เอเสว นโยฯ

**ปุคฺคลสฺส เทตี**ติ ‘‘อิทํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติ เอวํ ปรมฺมุขา วา, ปาทมูเล ฐเปตฺวา ‘‘อิทํ ตุมฺหาก’’นฺติ เอวํ สมฺมุขา วา เทตีติ อยเมตฺถ สงฺเขปกถา, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ วุตฺโตฯ อิติ อิมาสํ อฏฺฐนฺนํ มาติกาปทานํ วเสน ยํ อกาลจีวรลกฺขเณน ปฏิลทฺธํ, ตํ สนฺธาย ‘‘อกาลจีวรํ อุปฺปชฺเชยฺยา’’ติ วุตฺตํฯ

**อากงฺขมาเนนา**ติ อิจฺฉมาเนนฯ **ขิปฺปเมว กาเรตพฺพ**นฺติ สีฆํ อโนฺตทสาเหเยว กาเรตพฺพํฯ **โน จสฺส ปาริปูรี**ติ โน เจ ปาริปูรี ภเวยฺย, ยตฺตเกน กริยมานํ อธิฏฺฐานจีวรํ ปโหติ, ตํ จีวรํ ตตฺตกํ น ภเวยฺย, อูนกํ ภเวยฺยาติ อโตฺถฯ **สติยา ปจฺจาสายา**ติ ‘‘อสุกทิวสํ นาม สงฺโฆ จีวรานิ ลภิสฺสติ, ตโต เม จีวรํ อุปฺปชฺชิสฺสตี’’ติอิมินา นเยน สงฺฆคณญาติมิเตฺตสุ วา อญฺญตรฏฺฐานโต, ‘‘ปํสุกูลํ วา ลจฺฉามี’’ติ, ‘‘อิมินา วา กปฺปิยภเณฺฑน จีวรํ คณฺหิสฺสามี’’ติ เอวํ วิชฺชมานาย จีวราสายฯ **ตโต เจ อุตฺตรี**ติ มาสปรมโต เจ อุตฺตริ นิกฺขิเปยฺย, นิสฺสคฺคิยนฺติ อโตฺถฯ ยทิ ปนสฺส มูลจีวรํ สณฺหํ โหติ, ปจฺจาสาจีวรํ ถูลํ โหติ, น สกฺกา โยเชตุํ, รตฺติโย จ เสสา โหนฺติ, น ตาว มาโส ปูรติ, น อกามา จีวรํ กาเรตพฺพํ, อญฺญํ ปจฺจาสาจีวรํ ลภิตฺวา เอวกาลพฺภนฺตเร กาเรตพฺพํฯ สเจ น ลภติ, ปจฺจาสาจีวรมฺปิ ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ อถ มูลจีวรํ ถูลํ โหติ, ปจฺจาสาจีวรํ สณฺหํ, มูลจีวรํ ปริกฺขารโจฬํ อธิฏฺฐหิตฺวา ปจฺจาสาจีวรเมว มูลจีวรํ กตฺวา ฐเปตพฺพํ, ตํ ปุน มาสปริหารํ ลภติ, เอเตนุปาเยน ยาว น ลจฺฉติ, ตาว อญฺญํ มูลจีวรํ กตฺวา ฐเปตุํ ลพฺภติฯ อิมสฺส ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, อกาลจีวรํ มาสาติกฺกนฺตํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๐๐) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อกาลจีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา มาสํ อติกฺกมนวตฺถุสฺมิํ

ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อิโต ปรํ สพฺพํ ปฐมกถิเน วุตฺตสทิสเมวฯ เกวลญฺหิ ตตฺถ ทสาหาติกฺกโม, อิธ มาสาติกฺกโมติ อยํ วิเสโสฯ เสสํ ตาทิสเมวาติฯ

อกาลจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ปุราณจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **อญฺญาติกายา**ติ น ญาติกาย, มาติโต วา ปิติโต วา ยาว สตฺตมํ ยุคํ, ตาว เกนจิ อากาเรน อสมฺพทฺธายาติ อโตฺถฯ **ภิกฺขุนิยา**ติ สากิยานิโย วิย สุทฺธภิกฺขุสงฺเฆ วา อุภโตสงฺเฆ วา อุปสมฺปนฺนายฯ **ปุราณจีวร**นฺติ รชิตฺวา กปฺปํ กตฺวา เอกวารมฺปิ นิวตฺถํ วา ปารุตํ วา, ยํ อนฺตมโส ปริโภคสีเสน อํเส วา มตฺถเก วา กตฺวา มคฺคํ คโต โหติ, อุสฺสีสกํ วา กตฺวา นิปนฺโน, เอตมฺปิ ปุราณจีวรเมวฯ **โธวาเปยฺย วา**ติ สเจ ‘‘โธวา’’ติวาจาย วทติ, กายวิการํ วา กโรติ, หเตฺถน วา หเตฺถ เทติ, ปาทมูเล วา ฐเปติ, อโนฺตทฺวาทสหเตฺถ โอกาเส ฐตฺวา อุปริ วา ขิปติ, อญฺญสฺส วา หเตฺถ เปเสติ, ตาย โธตํ, โธวาปิตเมว โหติ, รชาปนาโกฏาปเนสุปิ เอเสว นโยฯ สิกฺขมานาย วา สามเณริยา วา อุปาสิกาย วา หเตฺถ โธวนตฺถาย เทติ, สา สเจ อุปสมฺปชฺชิตฺวา โธวติ, เอวมฺปิ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ อุปาสกสฺส วา สามเณรสฺส วา หเตฺถ ทินฺนํ โหติ, โส เจ ลิงฺค ปริวเตฺต อุปสมฺปชฺชิตฺวา โธวติ, ทหรสฺส ภิกฺขุสฺส วา ทินฺนํ โหติ, โสปิ ลิ

เงฺค ปริวเตฺต โธวติ, นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยเมว, รชาปนาโกฏาปเนสุปิ เอเสว นโยฯ ‘‘อิทํ เม, ภนฺเต, ปุราณจีวรํ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา โธวาปิตํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๐๕) อิมินา ปเนตฺถ นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ ปุราณจีวรโธวาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ ‘‘โธวา’’ติอาทิกาย อาณตฺติยา, เอวํ อาณตฺตาย จ ภิกฺขุนิยา อุทฺธนสชฺชนาทีสุ สพฺพปฺปโยเคสุ ภิกฺขุโน ทุกฺกฏํฯ โธวิตฺวา อุกฺขิตฺตมตฺตํ ปน รตฺตมตฺตํ อาโกฏิตมตฺตญฺจ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, โธวนาทีนิ ตีณิปิ เทฺว วา การาเปนฺตสฺส เอเกน วตฺถุนา นิสฺสคฺคิยํ, อิตเรหิ ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน ‘‘โธวา’’ติ วุตฺตา สพฺพานิปิ กโรติ, โธวนปจฺจยาว อาปตฺติฯ ‘‘อิมสฺมิํ จีวเร ยํ กตฺตพฺพํ, ตํ กโรหี’’ติ วทโต ปน เอกวาจาย ปาจิตฺติเยน สทฺธิํ เทฺว ทุกฺกฏานิ, ภิกฺขุนิสงฺฆวเสน เอกโตอุปสมฺปนฺนาย โธวาเปนฺตสฺส อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส, อญฺญสฺส วา สนฺตกํ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ วา โธวาเปนฺตสฺส, ญาติกาย อญฺญาติกสญฺญิโน เจว, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํ, อญฺญาติกาย ญาติกสญฺญิโนปิ เวมติกสฺสาปิ นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยเมวฯ อิโต ปรํ ปน เอวรูเปสุ ฐาเนสุ ‘‘ติกปาจิตฺติย’’นฺติ วกฺขาม, สเจ ญาติกาย สหายา อญฺญาติกา ‘‘โธวา’’ติ อวุตฺตา วา โธวติ, อปริภุตฺตํ วา อญฺญํ วา ปริกฺขารํ โธวติ, สิกฺขมานสามเณริโย วา โธวนฺติ, อนาปตฺติ, อุมฺมตฺตกาทีนํ อนาปตฺติเยวฯ ปุราณจีวรตา, อุปจาเร ฐตฺวา อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา อาณาปนํ, ตสฺสา โธวนาทีนิ จาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สญฺจริตฺตสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ปุราณจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. จีวรปฺปฏิคฺคหณสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อญฺญาติกายา**ติอิทํ วุตฺตนยเมว, ตสฺมา อิโต ปรํ กตฺถจิ น วิจารยิสฺสามฯ **จีวร**นฺติ ฉนฺนํ อญฺญตรํ วิกปฺปนุปคํ, เอส นโย สเพฺพสุ จีวรปฺปฏิสํยุตฺตสิกฺขาปเทสุฯ ยตฺถ ปน วิเสโส ภวิสฺสติ, ตตฺถ วกฺขามฯ **ปฏิคฺคเณฺหยฺยา**ติเอตฺถ หเตฺถน วา หเตฺถ เทตุ, ปาทมูเล วา ฐเปตุ, ธมฺมกถํ กเถนฺตสฺส วเตฺถสุ ขิปิยมาเนสุ อุปจารํ มุญฺจิตฺวาปิ อุปริ วา ขิปตุ, สเจ สาทิยติ, ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ ยสฺส กสฺสจิ ปน อนุปสมฺปนฺนสฺส หเตฺถ เปสิตํ คณฺหิตุํ วฏฺฏติ, ‘‘ปํสุกูลํ คณฺหิสฺสตี’’ติ สงฺการกูฏาทีสุ ฐปิตมฺปิ ปํสุกูลํ อธิฏฺฐหิตฺวา คเหตุํ วฏฺฏติเยวฯ **อญฺญตฺร ปาริวตฺตกา**ติ ยํ ‘‘อนฺตมโส หรีฏกกฺขณฺฑมฺปิ ทตฺวา วา ทสฺสามี’’ติ อาโภคํ กตฺวา วา ปาริวตฺตกํ คณฺหาติ, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อนฺตมโส วิกปฺปนุปคํ ปฏปริสฺสาวนมฺปิ คณฺหนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ ตตฺร ‘‘อิทํ เม, ภนฺเต, จีวรํ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา หตฺถโต ปฏิคฺคหิตํ อญฺญตฺร ปาริวตฺตกา นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๑๒) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ

ราชคเห อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ จีวรปฺปฏิคฺคหณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร ปาริวตฺตกา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, คหณตฺถาย หตฺถปฺปสารณาทิปฺปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติ, นิสฺสชฺชิตพฺพํ, ติกปาจิตฺติยํ, เอกโตอุปสมฺปนฺนาย ญาติกาย จ อญฺญาติกสญฺญิสฺส เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ วิสฺสาสคฺคาเห, ตาวกาลิเก, ปตฺตตฺถวิกาทิมฺหิ จ อนธิฏฺฐาตพฺพปริกฺขาเร, สิกฺขมานสามเณรีนํ หตฺถโต คหเณ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วิกปฺปนุปคจีวรตา, ปาริวตฺตกาภาโว, อญฺญาติกาย หตฺถโต คหณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สญฺจริตฺตสมุฏฺฐานํ, กิริยากิริยํ, เสสํ จตุตฺถสทิสเมวาติฯ

จีวรปฺปฏิคฺคหณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ **คหปติ**นฺติ ภิกฺขูสุ อปพฺพชิตมนุสฺสํฯ **คหปตานิ**นฺติ ภิกฺขุนีสุ อปพฺพชิติตฺถึ, เอส นโย สเพฺพสุ คหปติปฺปฏิสํยุเตฺตสุ สิกฺขาปเทสุฯ **วิญฺญาเปยฺยา**ติ ยาเจยฺย วา ยาจาเปยฺย วาฯ **อญฺญตฺร สมยา**ติ โย อจฺฉินฺนจีวโร วา โหติ นฏฺฐจีวโร วา, ตสฺส ตํ สมยํ ฐเปตฺวา อญฺญสฺมิํ วิญฺญาปนปฺปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ ตตฺถ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, จีวรํ อญฺญาตกํ คหปติกํ อญฺญตฺร สมยา วิญฺญาปิตํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๒๔) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ จีวรวิญฺญาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ ‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ญาตเก อญฺญาตกสญฺญิโน เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ สมเย วา ญาตกปฺปวาริเต วา วิญฺญาเปนฺตสฺส, อญฺญสฺส วา ญาตกปฺปวาริเต ตเสฺสวตฺถาย วิญฺญาเปนฺตสฺส, อตฺตโน ธเนน คณฺหนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วิกปฺปนุปคจีวรตา, สมยาภาโว, อญฺญาตกวิญฺญตฺติ, ตาย จ ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ จตุตฺถสทิสาเนวาติฯ

อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. ตตุตฺตริสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **ตเญฺจ**ติ ตํ อจฺฉินฺนจีวรํ วา นฏฺฐจีวรํ วาฯ **อภิหฏฺฐุ**นฺติ **อภี**ติ อุปสโคฺค, หริตุนฺติ อโตฺถ, คณฺหิตุนฺติ วุตฺตํ โหติฯ **ปวาเรยฺยา**ติ อิจฺฉาเปยฺย, อิจฺฉํ รุจิํ อุปฺปาเทยฺย, ‘‘ยาวตฺตกํ อิจฺฉสิ, ตาวตฺตกํ คณฺหาหี’’ติ เอวํ นิมเนฺตยฺยาติ อโตฺถ, ยถา วา ‘‘เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต’’ติ (สุ. นิ. ๔๒๖, ๑๑๐๔; จูฬนิ. ชตุกณฺณีมาณวปุจฺฉานิเทฺทส ๖๗) เอตฺถ ทิสฺวาติ อโตฺถ, เอวมิธาปิ ‘‘อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺยา’’ติ อุปเนตฺวา ปุรโต ฐเปโนฺต กาเยน วา, ‘‘อมฺหากํ ทุสฺสโกฏฺฐาคารโต ยตฺตกํ อิจฺฉถ, ตตฺตกํ คณฺหถา’’ติ วทโนฺต วาจาย วา อภิหริตฺวา นิมเนฺตยฺยาติ อโตฺถฯ **สนฺตรุตฺตรปรม**นฺติ สอนฺตรํ อุตฺตรํ ปรมํ อสฺส จีวรสฺสาติ สนฺตรุตฺตรปรมํ, นิวาสเนน สทฺธิํ ปารุปนํ อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉโท อสฺสาติ วุตฺตํ โหติฯ **ตโต จีวรํ สาทิตพฺพ**นฺติ ตโต อภิหฏจีวรโต เอตฺตกํ จีวรํ คเหตพฺพํ, น ตโต ปรํฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – ยสฺส อธิฏฺฐิตจีวรสฺส ตีณิ นฏฺฐานิ, เตน เทฺว สาทิตพฺพานิ, เอกํ นิวาเสตฺวา เอกํ ปารุปิตฺวา อญฺญํ สภาคฏฺฐานโต ปริเยสิตพฺพํฯ ยสฺส เทฺว นฏฺฐานิ, เตน เอกํ สาทิตพฺพํฯ สเจ ปน ปกติยาว สนฺตรุตฺตเรน จรติ, เทฺว สาทิตพฺพานิ, เอวํ เอกํ สาทิยเนฺตเนว สโม ภวิสฺสติฯ ยสฺส ตีสุ เอกํ นฏฺฐํ, กิญฺจิ น สาทิตพฺพํฯ ยสฺส ปน ทฺวีสุ เอกํ นฏฺฐํ, เอกํ สาทิตพฺพํฯ ยสฺส เอกํเยว โหติ, ตญฺจ นฏฺฐํ, เทฺว สาทิตพฺพานิฯ ภิกฺขุนิยา ปน ปญฺจสุ นเฏฺฐสุ เทฺว สาทิตพฺพานิ, จตูสุ นเฏฺฐสุ เอกํ สาทิตพฺพํ, ตีสุ นเฏฺฐสุ น กิญฺจิ สาทิตพฺพํ, โก ปน วาโท ทฺวีสุ วา เอกสฺมิํ วาฯ เยน เกนจิ หิ สนฺตรุตฺตรปรมตาย ฐาตพฺพํ, ตโต อุตฺตริ วิญฺญาปนปฺปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ ตตฺถ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, จีวรํ อญฺญาตกํ คหปติกํ ตตุตฺตริ วิญฺญาปิตํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๒๔) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ พหุจีวรวิญฺญาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ญาตเก อญฺญาตกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ เทฺว จีวรานิ กตฺวา ‘‘เสสกํ อาหริสฺสามี’’ติ วตฺวา คณฺหนฺตสฺส, ‘‘เสสกํ ตุยฺหํเยว โหตู’’ติ วุตฺตสฺส,

น อจฺฉินฺนนฏฺฐการณา ทินฺนํ คณฺหนฺตสฺส, วุตฺตนเยน ญาตกปฺปวาริเต วิญฺญาเปนฺตสฺส, อตฺตโน ธเนน คณฺหนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ตตฺตฺตริตา , อจฺฉินฺนาทิการณตา , อญฺญาตกวิญฺญตฺติ, ตาย จ ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ จตฺตฺถสทิสาเนวาติฯ

ตตฺตฺตริสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อุปกฺขฏสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **ภิกฺขุํ ปเนว อุทฺทิสฺสา**ติ ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทสฺสามี’’ติ เอวํ อปทิสิตฺวาฯ **จีวรเจตาปนฺนน**ฺติ หิรญฺญาทิกํ จีวรมูลํฯ **อุปกฺขฏํ โหตี**ติ สชฺชิตํ โหติ, สํหริตฺวา ฐปิตํฯ **เจตาเปตฺวา**ติ ปริวตฺเตตฺวา, กาเรตฺวา วา กิณิตฺวา วาติ อโตฺถฯ **จีวเรน อจฺฉาเทสฺสามี**ติ โวหารวจนเมตํ, อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทสฺสามีติ อยํ ปเนตฺถ อโตฺถฯ **ตตฺร เจ โส**ติ ยตฺร โส คหปติ วา คหปตานี วา, ตตฺร โส ภิกฺขุ ปุพฺเพ อปฺปวาริโต อุปสงฺกมิตฺวา จีวเร วิกปฺปํ อาปชฺเชยฺย เจติ อยเมตฺถ ปทสมฺพนฺโธฯ **วิกปฺปํ อาปชฺเชยฺยา**ติ วิสิฏฺฐกปฺปํ อธิกวิธานํ อาปชฺเชยฺยฯ ยถา ปน ตมาปชฺชติ, ตํ ทเสฺสตุํ **สาธุ วตา**ติอาทิมาหฯ ตตฺถ **สาธู**ติ อายาจเน นิปาโตฯ **วตา**ติ ปริวิตเกฺกฯ **มนฺ**ติ อตฺตานํ นิทฺทิสติฯ **อายสฺมา**ติ ปรํ อาลปติฯ **เอวรูปํ วา เอวรูปํ วา**ติ อายตาทีสุ อญฺญตรํฯ **กลฺยาณกมฺยตํ อุปาทายา**ติ สุนฺทรกามตํ วิสิฏฺฐกามตํ จิเตฺตน คเหตฺวา, ตสฺส ‘‘อาปเชฺชยฺย เจ’’ติอิมินา สมฺพนฺโธ, สเจ ปน เอวรูปํ อาปชฺชนฺตสฺส ตสฺส วจเนน โย ปฐมํ อธิเปฺปตโต มูลํ วเฑฺฒตฺวา สุนฺทรตรํ เจตาเปติ, ตสฺส ปโยเค ภิกฺขุโน ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ ตตฺถ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, จีวรํ ปุเพฺพ อปฺปวาริตํ อญฺญาตกํ คหปติกํ อุปสงฺกมิตฺวา วิกปฺปํ อาปนฺนํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๒๙) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ จีวเร วิกปฺปํ อาปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ญาตเก อญฺญาตกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ มหคฺฆํ เจตาเปตุกามํ อปฺปคฺฆํ วา, เอเตเนว มูเลน ‘‘อญฺญํ เอวรูปํ วา เทหี’’ติ วทนฺตสฺส, วุตฺตนเยน ญาตกปฺปวาริเต วิญฺญาเปนฺตสฺส, อตฺตโน ธเนน คณฺหนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ จีวเร ภิโยฺยกมฺยตา, อญฺญาตกวิญฺญตฺติ, ตาย จ ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ จตฺตฺถสทิสาเนวาติฯ

อุปกฺขฏสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ทุติยอุปกฺขฏสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม อิมินาว นเยน อโตฺถ เวทิตโพฺพฯ อิทญฺหิ ปุริมสฺส อนุปญฺญตฺติสทิสํ, เกวลํ ตตฺถ เอกสฺส ปีฬา กตา, อิธ ทฺวินฺนํ, อยเมตฺถ วิเสโส, เสสํ สพฺพํ ปุริมสทิสเมวฯ ยถา จ ทฺวินฺนํ, เอวํ พหูนํ ปีฬํ กตฺวา คณฺหโตปิ อาปตฺติ เวทิตพฺพาฯ นิสฺสชฺชนวิธาเน จ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต , จีวรํ ปุเพฺพ อปฺปวาริเต อญฺญาตเก คหปติเก อุปสงฺกมิตฺวา วิกปฺปํ อาปนฺนํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๓๔) อิมินา นเยน วจนเภโท ญาตโพฺพติฯ

ทุติยอุปกฺขฏสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ราชสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ราชโภโคฺค**ติ ราชโต โภคฺคํ ภุญฺชิตพฺพํ อสฺส อตฺถีติ ราชโภโคฺค, ‘‘ราชโภโค’’ติปิ ปาโฐ, ราชโต โภโค อสฺส อตฺถีติ อโตฺถฯ **จีวรเจตาปนฺน**นฺติ หิรญฺญาทิกํ อกปฺปิยํฯ **ปหิเณยฺยา**ติ เปเสยฺยฯ **อิมินา**ติอาทิ อาคมนสุทฺธึ ทเสฺสตุํ วุตฺตํฯ สเจ หิ ‘‘อิทํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทหี’’ติ เปเสยฺย, อาคมนสฺส อสุทฺธตฺตา อกปฺปิยวตฺถุํ อารพฺภ ภิกฺขุนา กปฺปิยการโกปิ นิทฺทิสิตโพฺพ น ภเวยฺยฯ **อาภต**นฺติ อานีตํฯ **น โข มย**นฺติอาทิ อิทํ กปฺปิยวเสน อาภตมฺปิ จีวรมูลํ อีทิเสน ทูตวจเนน อกปฺปิยํ โหติ, ตสฺมา ตํ ปฏิกฺขิปิตพฺพนฺติ ทเสฺสตุํ วุตฺตํฯ สุวณฺณํ รชตํ กหาปโณ มาสโกติ อิมานิ หิ จตฺตาริ นิสฺสคฺคิยวตฺถูนิ, มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สโงฺข สิลา ปวาฬํ โลหิตโงฺก มสารคลฺลํ สตฺต ธญฺญานิ ทาสิทาสเขตฺตวตฺถุปุปฺผารามผลารามาทโยติ อิมานิ ทุกฺกฏวตฺถูนิ จ อตฺตโน วา เจติยสงฺฆคณปุคฺคลานํ วา อตฺถาย สมฺปฏิจฺฉิตุํ น วฏฺฏนฺติ, ตสฺมา ตํ สาทิตุํ น วฏฺฏตีติ ทสฺสนตฺถํ ‘‘น โข มย’’นฺติอาทิ วุตฺตํฯ

**จีวรญฺจ โข มยํ ปฏิคฺคณฺหามา**ติ อิทํ ปน อตฺตานํ อุทฺทิสฺส อาภตตฺตา วตฺตุํ วฏฺฏติ, ตสฺมา วุตฺตํฯ **กาเลนา**ติ ยุตฺตปตฺตกาเลน, ยทา โน อโตฺถ โหติ, ตทา กปฺปิยํ จีวรํ ปฏิคฺคณฺหามาติ อโตฺถฯ **เวยฺยาวจฺจกโร**ติ กปฺปิยการโกฯ **นิทฺทิสิตโพฺพ**ติอิทํ ‘‘อตฺถิ ปนายสฺมโต โกจิ เวยฺยาวจฺจกโร’’ติ กปฺปิยวจเนน วุตฺตตฺตา อนุญฺญาตํฯ สเจ ปน ทูโต ‘‘โก อิมํ คณฺหาตี’’ติ วา ‘‘กสฺส เทมี’’ติ วา วทติ, น นิทฺทิสิตโพฺพฯ **อารามิโก วา อุปาสโก วา**ติอิทํ สารุปฺปตาย วุตฺตํ, ฐเปตฺวา ปน ปญฺจ สหธมฺมิเก โย โกจิ กปฺปิยการโก วฏฺฏติฯ **เอโส โข, อาวุโส**ติ อิทํ ภิกฺขุสฺส กปฺปิยวจนทสฺสนตฺถํ วุตฺตํ, เอวเมว หิ วตฺตพฺพํ, ‘‘เอตสฺส เทหี’’ติอาทิ น วตฺตพฺพํฯ **สญฺญโตฺต โส มยา**ติ อาณโตฺต โส มยา, ยถา ตุมฺหากํ จีวเรน อเตฺถ สติ จีวรํ ทสฺสติ, เอวํ วุโตฺตติ อโตฺถฯ ทูเตน หิ เอวํ อาโรจิเตเยว ตํ โจเทตุํ วฏฺฏติ, เนว ตสฺส หเตฺถ ทตฺวา คตมตฺตการเณนฯ สเจ ปน ‘‘อยํ เวยฺยาวจฺจกโร’’ติ สมฺมุขา นิทฺทิโฏฺฐ โหติ, ทูโต จ สมฺมุขาเอว ตสฺส หเตฺถ เจตาปนฺนํ ทตฺวา ‘‘เถรสฺส จีวรํ กิณิตฺวา เทหี’’ติ คจฺฉติ, เอวํ ‘‘สญฺญโตฺต โส มยา’’ติ อวุเตฺตปิ โจเทตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปน ทูโต คจฺฉโนฺตว ‘‘อหํ ตสฺส หเตฺถ ทสฺสามิ, ตุเมฺห จีวรํ คเณฺหยฺยาถา’’ติ ภิกฺขุโน วตฺวา วา คจฺฉติ, อญฺญํ วา เปเสตฺวา อาโรจาเปติ, เอวํ สติ อิตรมฺปิ โจเทตุํ วฏฺฏติเยวฯ เทสนามตฺตเมว เจตํ ‘‘ทูเตนา’’ติฯ โยปิ อตฺตนา อาหริตฺวา เอวํ ปฏิปชฺชติ, ตสฺมิมฺปิ อิทเมว ลกฺขณํฯ **อโตฺถ เม, อาวุโส, จีวเรนา**ติ โจทนาลกฺขณนิทสฺสนเมตํฯ สเจ หิ วาจาย โจเทติ, อิทํ วา วจนํ ยาย กายจิ ภาสาย เอตสฺส อโตฺถ วา วตฺตโพฺพ, ‘‘เทหิ เม, อาหร เม’’ติอาทินา นเยน ปน วตฺตุํ น วฏฺฏติฯ **อภินิปฺผาเทยฺยา**ติ เอวํ วจีเภทํ กตฺวา ติกฺขตฺตุํ โจทยมาโน ปฏิลาภวเสน สาเธยฺยฯ **อิเจฺจตํ กุสล**นฺติ เอตํ สุนฺทรํฯ

**ฉกฺขตฺตุปรม**นฺติ ภาวนปุํสกวจนเมตํฯ ฉกฺขตฺตุปรมญฺหิ เตน จีวรํ อุทฺทิสฺส ตุณฺหีภูเตน ฐาตพฺพํ, น นิสีทิตพฺพํ, น อามิสํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, น ธโมฺม ภาสิตโพฺพฯ ‘‘กิํการณา อาคโตสี’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘ชานาหิ, อาวุโส’’ติ เอตฺตกเมว วตฺตพฺพํฯ สเจ นิสชฺชาทีนิ กโรติ, ฐานํ ภญฺชติ, อาคตการณํ วินาเสติ, อิทํ กาเยน โจทนาย ลกฺขณทสฺสนตฺถํ วุตฺตํฯ เอเตฺถ จ อุกฺกฏฺฐปริเจฺฉเทน ติสฺสนฺนํ โจทนานํ ฉนฺนญฺจ ฐานานํ อนุญฺญาตตฺตา โจทนาย ทิคุณํ ฐานํ อนุญฺญาตํ โหติ, ตสฺมา สเจ โจเทติเยว, น ติฏฺฐติ, ฉ โจทนาโย ลพฺภนฺติฯ สเจ ติฏฺฐติเยว, น โจเทติ, ทฺวาทส ฐานานิ ลพฺภนฺติฯ สเจ อุภยํ กโรติ, เอกาย โจทนาย เทฺว ฐานานิ หาเปตพฺพานิฯ ตเตฺถ โย เอกทิวสเมว ปุนปฺปุนํ คนฺตฺวา ฉกฺขตฺตุํ โจเทติ, สกิํเยว วา คนฺตฺวา ‘‘อโตฺถ เม, อาวุโส, จีวเรนา’’ติ ฉกฺขตฺตุํ วทติ, ตถา เอกทิวสเมว ปุนปฺปุนํ คนฺตฺวา ทฺวาทสกฺขตฺตุํ ติฏฺฐติ, สกิํเยว วา คนฺตฺวา ตตฺร ตตฺร ฐาเน ติฏฺฐติ, โสปิ สพฺพโจทนาโย สพฺพฏฺฐานานิ จ ภญฺชติ, โก ปน วาโท นานาทิวเสสุ เอวํ กโรนฺตสฺสาติ อยเมเตฺถ วินิจฺฉโยฯ เย ปน กปฺปิยการเก ทายโก สยเมว คนฺตฺวา นิสีทติ เต สตกฺขตฺตุมฺปิ โจเทตุํ วฏฺฏติฯ โย ปน อุโภหิ ปิ อนิทฺทิโฏฺฐ มุข

เววฏิกกปฺปิยการโก จ ปรมฺมุขกปฺปิยการโก จ, โส น กิญฺจิ วตฺตโพฺพ, เอวํ อิธ ทสปิ กปฺปิย การกา ทสฺสิตา โหนฺติฯ

**ตโต เจ อุตฺตรี**ติ วุตฺตโจทนาฐานปริมาณโต อุตฺตริฯ **นิสฺสคฺคิย**นฺติ อุตฺตริ วายามมานสฺส สพฺพปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ เอตฺถ จ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, จีวรํ อติเรกติกฺขตฺตุํ โจทนาย อติเรกฉกฺขตฺตุํ ฐาเนน อภินิปฺผาทิตํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๓๙) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํฯ **ยตสฺส จีวรเจตาปนฺนํ อาภต**นฺติ ยโต ราชโต วา ราชโภคฺคโต วา อสฺส ภิกฺขุโน จีวรเจตาปนฺนํ อานีตํ, ‘‘ยตฺวสฺสา’’ติปิ ปาโฐ, อยเมว อโตฺถฯ **ตตฺถา**ติ ตสฺส รโญฺญ วา ราชโภคฺคสฺส วา สนฺติกํ, สมีปเตฺถ หิ อิทํ ภุมฺมวจนํฯ **น ตํ ตสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจิ อตฺถํ อนุโภตี**ติ ตํ เจตาปนฺนํ ตสฺส ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตกมฺปิ กมฺมํ น นิปฺผาเทติฯ **ยุญฺชนฺตายสฺมโนฺต สก**นฺติ อายสฺมโนฺต อตฺตโน สนฺตกํ ธนํ ปาปุณนฺตุฯ **มา โว สกํ วินสฺสา**ติ ตุมฺหากํ สนฺตกํ มา วินสฺสตุฯ **อยํ ตตฺถ สามีจี**ติ อยํ ตตฺถ อนุธมฺมตา โลกุตฺตรธมฺมํ อนุคตา, วตฺตธมฺมตาติ อโตฺถ, ตสฺมา เอวํ อกโรโนฺต วตฺตเภเท ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ ‘‘อชฺชุโณฺห, ภเนฺต, อาคเมหี’’ติ (ปารา. ๕๓๗) วุจฺจมาโน นาคเมสิ, ตสฺมิํ วตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนเกสุ โจทนาฐาเนสุ อติเรกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อโจทนาย ลเทฺธ, สามิเกหิ โจเทตฺวา ทิเนฺน, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ กปฺปิยการกสฺส ภิกฺขุโน นิทฺทิฏฺฐภาโว, ทูเตน อปฺปิตตา, ตตุตฺตริวายาโม, เตน วายาเมน ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ จตุตฺถสทิสาเนวาติฯ

ราชสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

จีวรวโคฺค ปฐโมฯ

## ๒. เอฬกโลมวโคฺค

### ๑. โกสิยสิกฺขาปทวณฺณนา

เอฬกโลมวคฺคสฺส ปฐเม **โกสิยมิสฺสก**นฺติ เอเกนาปิ โกสิยํสุนา อนฺตมโส ตสฺส กรณฏฺฐาเน วาตเวเคน นิปาติเตนาปิ มิสฺสีกตํฯ **สนฺถต**นฺติ สเม ภูมิภาเค โกสิยํสูนิ อุปรูปริ สนฺถริตฺวา กญฺชิยาทีหิ สิญฺจิตฺวา กตฺตพฺพตาลกฺขณํฯ **การาเปยฺย นิสฺสคฺคิย**นฺติ กรณการาปนปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ เอตฺถ จ ‘‘อิทํ เม, ภเนฺต, โกสิยมิสฺสกํ สนฺถตํ การาปิตํ นิสฺสคฺคิย’’นฺติ (ปารา. ๕๔๔) อิมินา นเยน นิสฺสชฺชนวิธานํ เวทิตพฺพํ, อิมเสฺสว วจนสฺส อนุสาเรน อิโต ปรํ สพฺพสนฺถตํ เวทิตพฺพํฯ สกฺกา หิ เอตฺตาวตา ชานิตุนฺติ น ตํ อิโต ปรํ ทสฺสยิสฺสามฯ

อาฬวิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ โกสิยมิสฺสกํ สนฺถตํ การาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อตฺตโน อตฺถาย การาปนวเสน สาณตฺติกํ, อตฺตนา วิปฺปกตปอโยสาปนนเยน จตุกฺกปาจิตฺติยํ, อญฺญสฺสตฺถาย กรณการาปเนสุ อเญฺญน กตํ ปฏิลภิตฺวา ปริภุญฺชเน จ ทุกฺกฏํฯ วิตานาทิกรเณ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ โกสิยมิสฺสกภาโว, อตฺตโน อตฺถาย สนฺถตสฺส กรณการาปนํ, ปฏิลาโภ จาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ โธวาปนสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนวาติฯ

โกสิยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. สุทฺธกาฬกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **สุทฺธกาฬกาน**นฺติ สุทฺธานํ กาฬกานํ อเญฺญหิ อมิสฺสีกตานํฯ เวสาลิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ตาทิสํ สนฺถตํ กรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสํ ปฐมสทิสเมวาติฯ

สุทฺธกาฬกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. เทฺวภาคสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **เทฺว ภาคา**ติ เทฺว โกฏฺฐาสาฯ **อาทาตพฺพา**ติ คเหตพฺพาฯ **โคจริยาน**นฺติ กปิลวณฺณานํฯ อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – ยตฺตเกหิ กตฺตุกาโม โหติ, เตสุ ตุลยิตฺวา เทฺว โกฏฺฐาสา กาฬกานํ คเหตพฺพา, เอโก โอทาตานํ, เอโก โคจริยานํฯ เอกสฺสาปิ กาฬกโลมสฺส อติเรกภาเว นิสฺสคฺคิยํ โหติ, อูนกํ วฏฺฏติฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ตาทิสํ สนฺถตํ กรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, กิริยากิริยํ, เสสํ ปฐมสทิสเมวาติฯ อิมานิ ปน ตีณิ นิสฺสชฺชิตฺวา ปฏิลทฺธานิปิ ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏนฺติฯ

เทฺวภาคสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ฉพฺพสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **โอเรน เจ ฉนฺนํ วสฺสาน**นฺติ ฉนฺนํ วสฺสานํ โอริมภาเค, อโนฺตติ อโตฺถฯ **อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา**ติ ยํ สโงฺฆ คิลานสฺส ภิกฺขุโน สนฺถตสมฺมุติํ เทติ, ตํ ฐเปตฺวา อลทฺธสมฺมุติกสฺส ฉพฺพสฺสพฺภนฺตเร อญฺญํ สนฺถตํ กโรนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อนุวสฺสํ สนฺถตํ การาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สา เยน ลทฺธา โหติ, ตสฺส ยาว โรโค น วูปสมฺมติ, วูปสโนฺต วา ปุน กุปฺปติ, ตาว คตคตฏฺฐาเน อนุวสฺสมฺปิ กาตุํ วฏฺฏติ, อญฺญสฺสตฺถาย กาเรตุํ, กตญฺจ ปฏิลภิตฺวา ปริภุญฺชิตุมฺปิ วฏฺฏติ, เสสํ ปฐมสทิสเมวาติฯ

ฉพฺพสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. นิสีทนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **ปุราณสนฺถตํ** นาม ยตฺถ สกิมฺปิ นิสิโนฺน วา โหติ นิปโนฺน วาฯ **สมนฺตา**ติ เอกปสฺสโต วฏฺฏํ วา จตุรสฺสํ วา ฉินฺทิตฺวา คหิตฏฺฐานํ ยถา วิทตฺถิมตฺตํ โหติ, เอวํ คเหตพฺพํฯ สนฺถรเนฺตน ปน เอกเทเส วา สนฺถริตพฺพํ, วิชเฏตฺวา วา มิสฺสกํ กตฺวา สนฺถริตพฺพํ, เอวํ ถิรตรํ โหติฯ **อนาทา เจ**ติ สติ ปุราณสนฺถเต อคฺคเหตฺวาฯ อสติ ปน อคฺคเหตฺวาปิ วฏฺฏติ, อญฺญสฺสตฺถาย กาเรตุํ, กตญฺจ ปฏิลภิตฺวา ปริภุญฺชิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ สนฺถตวิสฺสชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสํ ตติยสทิสเมวาติฯ

นิสีทนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. เอฬกโลมสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ **อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนสฺสา**ติ อทฺธานสงฺขาตํ ทีฆมคฺคํ ปฏิปนฺนสฺส, สพฺพเญฺจตํ วตฺถุมตฺตทีปนเมว, ยตฺถ กตฺถจิ ปน ธเมฺมน ลภิตฺวา คณฺหโต โทโส นตฺถิฯ **ติโยชนปรม**นฺติ คหิตฏฺฐานโต ติโยชนปฺปมาณํ เทสํฯ **สหตฺถา**ติ สหเตฺถน, อตฺตนา หริตพฺพานีติ อโตฺถฯ **อสเนฺต หารเก**ติ อสเนฺตเยว อญฺญสฺมิมฺปิ หารเกฯ สเจ ปน อตฺถิ, ตํ คาเหตุํ วฏฺฏติฯ อตฺตนา ปน อนฺตมโส วาตาพาธปฺปฏิการตฺถํ สุตฺตเกน อพนฺธิตฺวา กณฺณจฺฉิเทฺท ปกฺขิตฺตานิปิ อาทาย ติโยชนํ เอกํ ปาทํ อติกฺกาเมนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ทุติยปาทาติกฺกเม นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ ติโยชนาติกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนกติโยชเน อติเรกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ ติโยชนํ หรณปจฺจาหรเณ, วาสาธิปฺปาเยน คนฺตฺวา ตโต ปรํ หรเณ, อจฺฉินฺนํ วา นิสฺสฏฺฐํ วา ปฏิลภิตฺวา หรเณ, อญฺญํ หราปเน, อนฺตมโส สุตฺตเกนปิ พทฺธกตภณฺฑหรเณ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เอฬกโลมานํ อกตภณฺฑตา, ปฐมปฺปฏิลาโภ, อตฺตนา อาทาย วา อญฺญสฺส อชานนฺตสฺส ยาเน ปกฺขิปิตฺวา วา ติโยชนาติกฺกมนํ, อาหรณปจฺจาหรณํ, อวาสาธิปฺปายตาติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ เอฬกโลมสมุฏฺฐานํ , กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

เอฬกโลมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. เอฬกโลมโธวาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม สเกฺกสุ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ เอฬกโลมโธวาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ ปุราณจีวรโธวาปเน วุตฺตนเยเนว สโพฺพปิ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

เอฬกโลมโธวาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ชาตรูปสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **ชาตรูปรชต**นฺติ สุวณฺณเญฺจว รูปิยญฺจ, อปิจ กหาปโณ โลหมาสกทารุมาสกชตุมาสกาทโยปิ เย โวหารํ คจฺฉนฺติ, สเพฺพ เต อิธ รชตเนฺตว วุตฺตาฯ **อุคฺคเณฺหยฺย วา**ติ อตฺตโน อตฺถาย ทิยฺยมานํ วา ยตฺถกตฺถจิ ฐิตํ วา นิปฺปริคฺคหิตํ ทิสฺวา สยํ คเณฺหยฺย วาฯ **อุคฺคณฺหาเปยฺย วา**ติ ตเทว อเญฺญน คาหาเปยฺย วาฯ **อุปนิกฺขิตฺตํ วา สาทิเยยฺยา**ติ ‘‘อิทํ อยฺยสฺส โหตู’’ติ เอวํ สมฺมุขา วา, ‘‘อสุกสฺมิํ นาม ฐาเน มม หิรญฺญสุวณฺณํ, ตํ ตุยฺหํ โหตู’’ติ เอวํ ปรมฺมุขา ฐิตํ วา เกวลํ วาจาย วา หตฺถมุทฺทาย วา ‘‘ตุยฺห’’นฺติ วตฺวา ปริจฺจตฺตํ โย กายวาจาหิ อปฺปฏิกฺขิปิตฺวา จิเตฺตน อธิวาเสยฺย, อยํ ‘‘สาทิเยยฺยา’’ติ วุจฺจติฯ สเจ ปน จิเตฺตน สาทิยติ, คณฺหิตุกาโม โหติ, กาเยน วา วาจาย วา ‘‘นยิทํ กปฺปตี’’ติ ปฏิกฺขิปติ, กายวาจาหิ อปฺปฏิกฺขิปิตฺวา สุทฺธจิโตฺต หุตฺวา ‘‘นยิทํ อมฺหากํ กปฺปตี’’ติ น สาทิยติ, วฏฺฏติฯ **นิสฺสคฺคิย**นฺติ อุคฺคหณาทีสุ ยํกิญฺจิ กโรนฺตสฺส อฆนพเทฺธสุ วตฺถูสุ วตฺถุคณนาย นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ ตํ นิสฺสชฺชเนฺตน ‘‘อหํ, ภเนฺต, รูปิยํ ปฏิคฺคเหสิํ, อิทํ เม, ภเนฺต, นิสฺสคฺคิยํ, อิมาหํ สงฺฆสฺส นิสฺสชฺชามี’’ติ (ปารา. ๕๘๔) เอวํ สงฺฆมเชฺฌเยว นิสฺสชฺชิตพฺพํฯ สเจ ตตฺถ โกจิ คหโฏฺฐ อาคจฺฉติ , ‘‘อิทํ ชานาหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ ‘‘อิมินา กิํ อาหริยฺยตู’’ติ ภณเนฺต ปน ‘‘อิทํ นามา’’ติ

อวตฺวา ‘‘สปฺปิอาทีนิ ภิกฺขูนํ กปฺปนฺตี’’ติ เอวํ กปฺปิยํ อาจิกฺขิตพฺพํฯ สเจ โส อาหรติ, รูปิยปฺปฏิคฺคาหกํ ฐเปตฺวา สเพฺพหิ ภาเชตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ รูปิยปฺปฏิคฺคาหกสฺส ปน ยํ ตปฺปจฺจยา อุปฺปนฺนํ, ตํ อเญฺญน ลภิตฺวา ทิยฺยมานมฺปิ อนุตมโส ตโต นิพฺพตฺตรุกฺขจฺฉายาปิ ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปน โส กิญฺจิ อาหริตุํ น อิจฺฉติ, ‘‘อิมํ ฉเฑฺฑหี’’ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ ยตฺถ กตฺถจิ นิกฺขิปติ, คเหตฺวา วา คจฺฉติ, น วาเรตโพฺพฯ โน เจ ฉเฑฺฑติ, ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต ภิกฺขุ รูปิยฉฑฺฑโก สมฺมนฺนิตโพฺพฯ เตน อนิมิตฺตํ กตฺวาว คูถํ วิย ฉเฑฺฑตพฺพํฯ สเจ นิมิตฺตํ กโรติ, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ

ราชคเห อุปนนฺทํ อารพฺภ รูปิยปฺปฏิคฺคหณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อรูปิเย รูปิยสญฺญิโน เวมติกสฺส วา, สงฺฆเจติยาทีนํ อตฺถาย คณฺหนฺตสฺส, มุตฺตามณิอาทิปฺปฏิคฺคหเณ จ ทุกฺกฏํฯ รตนสิกฺขาปทนเยน นิกฺขิปนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ชาตรูปรชตภาโว, อตฺตุเทฺทสิกตา, คหณาทีสุ อญฺญตรภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีสุ สิยา กิริยํ คหเณน อาปชฺชนโต, สิยา อกิริยํ ปฏิเกฺขปสฺส อกรณโต, เสสํ สญฺจริเตฺต วุตฺตนยเมวาติฯ

ชาตรูปสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. รูปิยสํโวหารสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **นานปฺปการก**นฺติ กตาทิวเสน อเนกวิธํฯ **รูปิยสํโวหาร**นฺติ ชาตรูปรชตปริวตฺตนํฯ ปุริมสิกฺขาปเทน หิ นิสฺสคฺคิยวตฺถุทุกฺกฏวตฺถูนํ ปฏิคฺคหณํ วาริตํ, อิมินา ปริวตฺตนํฯ ตสฺมา ทุกฺกฏวตฺถุนา ทุกฺกฏวตฺถุกปฺปิยวตฺถูนิ, กปฺปิยวตฺถุนา จ ทุกฺกฏวตฺถุํ ปริวเตฺตนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ นิสฺสคฺคิยวตฺถุนา ปน นิสฺสคฺคิยวตฺถุํ วา ทุกฺกฏวตฺถุํ วา กปฺปิยวตฺถุํ วา, ทุกฺกฏวตฺถุกปฺปิยวตฺถูหิ จ นิสฺสคฺคิยวตฺถุํ ปริวเตฺตนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ โหติ, ตํ ปุริมนยานุสาเรเนว สงฺฆมเชฺฌ นิสฺสชฺชิตพฺพํ, นิสฺสฏฺฐวตฺถุสฺมิญฺจ ตตฺถ วุตฺตนเยเนว ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ รูปิยสํโวหารวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ยํ อตฺตโน ธเนน ปริวเตฺตติ, ตสฺส วา ธนสฺส วา รูปิยภาโว เจว, ปริวตฺตนญฺจาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ กิริยํ, เสสํ อนนฺตรสิกฺขาปเท วุตฺตนยเมวาติฯ

รูปิยสํโวหารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. กยวิกฺกยสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **นานปฺปการก**นฺติ จีวราทีนํ กปฺปิยภณฺฑานํ วเสน อเนกวิธํฯ **กยวิกฺกย**นฺติ กยเญฺจว วิกฺกยญฺจฯ ‘‘อิมินา อิมํ เทหิ, อิมํ อาหร, ปริวเตฺตหิ, เจตาเปหี’’ติ อิมินา หิ นเยน ปรสฺส กปฺปิยภณฺฑํ คณฺหโนฺต กยํ สมาปชฺชติ, อตฺตโน กปฺปิยภณฺฑํ เทโนฺต วิกฺกยํ สมาปชฺชติฯ ตสฺมา ฐเปตฺวา ปญฺจ สหธมฺมิเก ยํ เอวํ อตฺตโน กปฺปิยภณฺฑํ ทตฺวา มาตุ สนฺตกมฺปิ กปฺปิยภณฺฑํ คณฺหาติ, ตํ นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ วุตฺตลกฺขณวเสน สงฺฆคณปุคฺคเลสุ ยสฺส กสฺสจิ นิสฺสชฺชิตพฺพํ, ‘‘อิมํ ภุญฺชิตฺวา วา คเหตฺวา วา อิทํ นาม อาหร วา กโรหิ วา’’ติ รชนาทิํ อาหราเปตฺวา วา ธมกรณาทิปริกฺขารํ ภูมิโสธนาทิญฺจ นวกมฺมํ กาเรตฺวา วา สนฺตํ วตฺถุ นิสฺสชฺชิตพฺพํ, อสเนฺต ปาจิตฺติยํ เทเสตพฺพเมวฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ กยวิกฺกยวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อิทํ กิํ อคฺฆตี’’ติ เอวํ อคฺฆํ ปุจฺฉนฺตสฺส, ยสฺส หตฺถโต ภณฺฑํ คณฺหิตุกาโม โหติ, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อนุตมโส ตเสฺสว ปุตฺตภาตุกมฺปิ กปฺปิยการกํ กตฺวา ‘‘อิมินา อิทํ นาม คเหตฺวา เทหี’’ติ อาจิกฺขนฺตสฺส, ‘‘อิทํ อมฺหากํ อตฺถิ, อมฺหากญฺจ อิมินา จ อิมินา จ อโตฺถ’’ติ เอวํ วตฺวา อตฺตโน ธเนน ลทฺธํ คณฺหนฺตสฺส, สหธมฺมิเกหิ สทฺธิํ กยวิกฺกยํ กโรนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ยํ อตฺตโน ธเนน ปริวเตฺตติ, เยน จ ปริวเตฺตติ, เตสํ กปฺปิยวตฺถุตา, อสหธมฺมิกตา, กยวิกฺกยาปชฺชนญฺจาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ เสสํ รูปิยสํโวหาเร วุตฺตนยเมวาติฯ

กยวิกฺกยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

เอฬกโลมวโคฺค ทุติโยฯ

## ๓. ปตฺตวโคฺค

### ๑. ปตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา

ปตฺตวคฺคสฺส ปฐเม **อติเรกปโตฺต**ติ อนธิฎฺฐิโต จ อวิกปฺปิโต จ, โส จ โข อุกฺกฎฺฐมชฺฌิโมมกานํ อญฺญตโร ปมาณยุโตฺตว, ตสฺส ปมาณํ ‘‘อฑฺฒาฬฺหโกทนํ คณฺหาตี’’ติอาทินา (ปารา ๖๐๒) นเยน ปาฬิยํ วุตฺตํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – อนุปหตปุราณสาลิตณฺฑุลานํ สุโกฎฺฎิตปริสุทฺธานํ เทฺว มคธนาฬิโย คเหตฺวา เตหิ ตณฺฑุเลหิ อนุตฺตณฺฑุลมกิลินฺนมปิณฺฑิกํ สุวิสทํ กุนฺทมกุฬราสิสทิสํ อวสฺสาวิโตทนํ ปจิตฺวา นิรวเสสํ ปเตฺต ปกฺขิปิตฺวา ตสฺส โอทนสฺส จตุตฺถภาคปฺปมาโณ นาติฆโน นาติตนุโก หตฺถหาริโย สพฺพสมฺภารสงฺขโต มุคฺคสูโป ปกฺขิปิตโพฺพ, ตโต อาโลปสฺส อนุรูปํ ยาวจริมาโลปปฺปโหนกํ มจฺฉมํสาทิพฺยญฺชนํ ปกฺขิปิตพฺพํ, สปฺปิเตลตกฺกรสกญฺชิยาทีนิ ปน คณนูปคานิ น โหนฺติฯ ตานิ หิ โอทนคติกาเนว, เนว หาเปตุํ, น วฑฺฒตุํ สโกฺกนฺติ, เอวเมตํ สพฺพมฺปิ ปกฺขิตฺตํ สเจ ปตฺตสฺส มุขวฎฺฎิยา เหฎฺฐิมราชิสมํ ติฎฺฐติ, สุเตฺตน วา หีเรน วา ฉินฺทนฺตสฺส สุตฺตสฺส วา หีรสฺส วา เหฎฺฐิมนฺตํ ผุสติ, อยํ **อุกฺกโฎฺฐ** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ อติกฺกมฺม ถูปีกตํ ติฎฺฐติ, อยํ **อุกฺกโฎฺฐมโก** นาม ปโตฺตฯ สเจ ตํ ราชิํ น สมฺปาปุณาติ, อโนฺตคธเมว โหติ, อยํ **อุกฺกฎฺฐุกฺกโฎฺฐ** นาม ปโตฺตฯ อุกฺกฎฺฐโต อุปฑฺฒปฺปมาโณ **มชฺฌิโม**ฯ มชฺฌิมปตฺตโต อุปฑฺฒปฺปมาโณ **โอมโก**ฯ เตสมฺปิ วุตฺตนเยเนว เภโท เวทิตโพฺพฯ อิเจฺจเตสุ นวสุ อุกฺกฎฺฐุกฺกโฎฺฐ จ โอมโกมโก จาติ เทฺว อปตฺตา, เสสา สตฺต ปตฺตา ปมาณยุตฺตา นาม, อยเมตฺถสเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ (ปารา. อฎฺฐ. ๒.๕๙๘ อาทโย) วุโตฺต, ตสฺมา เอวํ ปมาณยุตฺตํ สมณสารุเปฺปน ปกฺกํ อโยปตฺตํ วา มตฺติกาปตฺตํ วา ลภิตฺวา ปุราณปตฺตํ ปจฺจุทฺธริตฺวา อโนฺตทสาเห อธิฎฺฐาตโพฺพฯ สเจ ปนสฺส มูลโต กากณิกมตฺตมฺปิ ทาตพฺพํ อวสิฎฺฐํ โหติ, อธิฎฺฐานุปโค น โหติ, อปฺปจฺจุทฺธรเนฺตน วิกเปฺปตโพฺพฯ ตตฺถ ปจฺจุทฺธรณาธิฎฺฐานลกฺขณํ จีวรวเคฺค วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ, วิกปฺปนลกฺขณํ ปรโต วกฺขามฯ สเจ ปน โกจิ อปตฺตโก ภิกฺขุ ทส ปเตฺต ลภิตฺวา สเพฺพ อตฺตนาว ปริภุญฺชิตุกาโม โหติ, เอกํ ปตฺตํ อธิฎฺฐาย ปุน ทิวเส ตํ ปจฺจุทฺธริตฺวา อโญฺญ อธิฎฺฐาตโพฺพ, เอเตนุปาเยน วสฺสสตมฺปิ ปริหริตุํ สกฺกาฯ โย ปนสฺส ปโตฺต มุขวฎฺฎิโต เหฎฺฐา ทฺวงฺคุลมตฺตกาสโต ปฎฺฐาย ยตฺถกตฺถจิ กงฺคุสิตฺถนิกฺขมนมเตฺตน ฉิเทฺทน ฉิโทฺท โหติ, โส อธิฎฺฐานุปโค น โหติฯ ปุน ฉิเทฺท ปากติเก กเต อธิฎฺฐาตโพฺพ, เสสํ อธิฎฺฐานวิชหนํ ติจีวเร วุตฺตนยเมวฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อติเรกปตฺตธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, เสสวณฺณนากฺกโม จีวรวคฺคสฺส ปฐมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพติฯ

ปตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. อูนปญฺจพนฺธนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย อูนานิ ปญฺจ พนฺธนานิ อสฺสาติ **อูนปญฺจพนฺธโน,** นาสฺส ปญฺจ พนฺธนานิ ปูเรนฺตีติ อโตฺถ, เตน อูนปญฺจพนฺธเนน, อิตฺถมฺภูตสฺส ลกฺขเณ กรณวจนํฯ ตตฺถ ยสฺมา อพนฺธนสฺสาปิ ปญฺจ พนฺธนานิ น ปูเรนฺติ สพฺพโส นตฺถิตาย, เตนสฺส ปทภาชเน ‘‘อูนปญฺจพนฺธโน นาม ปโตฺต อพนฺธโน วา เอกพนฺธโน วา’’ติอาทิ (ปารา. ๖๑๓) วุตฺตํฯ ‘‘อูนปญฺจพนฺธเนนา’’ติ จ วุตฺตตฺตา ยสฺส ปญฺจพนฺธโน ปโตฺต โหติ ปญฺจพนฺธโนกาโส วา, ตสฺส โส อปโตฺต, ตสฺมา อญฺญํ วิญฺญาเปตุํ วฏฺฏติฯ ยสฺมึ ปน ปเตฺต มุขวฏฺฏิโต เหฏฺฐา ภฏฺฐา ทฺวงฺคุลปฺปมาณา เอกาปิ ราชิ โหติ, ตํ ตสฺสา ราชิยา เหฏฺฐิมปริยเนฺต ปตฺตเวธเกน วิชฺฌิตฺวา ปจิตฺวา สุตฺตรชฺชุกมกจิรชฺชุกาทีหิ วา ติปุสุตฺตเกน วา พนฺธิตฺวา ตํ พนฺธนํ อามิสสฺส อลคฺคนตฺถํ ติปุปฏฺฏเกน วา เกนจิ พทฺธสิเลสาทินา วา ปฏิจฺฉาเทตพฺพํ, โส จ ปโตฺต อธิฏฺฐหิตฺวา ปริภุญฺชิตโพฺพ, สุขุมํ วา ฉิทฺทํ กตฺวา พนฺธิตโพฺพ, ผาณิตํ ฌาเปตฺวา ปาสาณจุเณฺณน พนฺธิตุมฺปิ วฏฺฏติฯ ยสฺส ปน เทฺว ราชิโย วา เอกาเยว วา จตุรงฺคุลา, ตสฺส เทฺว พนฺธนานิ ทาตพฺพานิฯ ยสฺส ติโสฺส วา เอกาเยว วา ฉฬงฺคุลา, ตสฺส ตีณิฯ ยสฺส จตโสฺส วา เอกาเยว วา อฏฺฐงฺคุลา, ตสฺส จตฺตาริฯ ยสฺส ปญฺจ วา เอกาเยว วา ทสงฺคุลา, โส พโทฺธปิ อพโทฺธปิ อปโตฺตเยว, อโญฺญ วิญฺญาเปตโพฺพ, เอส ตาว มตฺติกาปเตฺต วินิจฺฉโยฯ

อโยปเตฺต ปน สเจปิ ปญฺจ วา อติเรกานิ วา ฉิทฺทานิ โหนฺติ, ตานิ เจ อยจุเณฺณน วา อาณิยา วา โลหมณฺฑเลน วา พทฺธานิ มฏฺฐานิ โหนฺติ, เสฺวว ปริภุญฺชิตโพฺพ, อโญฺญ น วิญฺญาเปตโพฺพฯ อถ ปน เอกมฺปิ ฉิทฺทํ มหนฺตํ โหติ, โลหมณฺฑเลน พทฺธมฺปิ มฏฺฐํ น โหติ, ปเตฺต อามิสํ ลคฺคติ, อกปฺปิโย โหติ อยํ ปโตฺต, อโญฺญ วิญฺญาเปตโพฺพฯ โย ปน เอวํ ปตฺตสเงฺขปคเต วา อโยปเตฺต, อูนปญฺจพนฺธเน วา มตฺติกาปเตฺต สติ อญฺญํ วิญฺญาเปติ, ปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิโย โหติ, นิสฺสชฺชิตโพฺพฯ นิสฺสชฺชเนฺตน สงฺฆมเชฺฌ เอว นิสฺสชฺชิตโพฺพ, เตน วุตฺตํ ‘‘ภิกฺขุปริสาย นิสฺสชฺชิตโพฺพ’’ติฯ **โย จ ตสฺสา ภิกฺขุปริสายา**ติ เอตฺถ เตหิ ภิกฺขูหิ ปกติยา เอว อตฺตโน อตฺตโน อธิฏฺฐิตํ ปตฺตํ คเหตฺวา สนฺนิปติตพฺพํ, ตโต สมฺมเตน ปตฺตคฺคาหาปเกน ปตฺตสฺส วิชฺชมานคุณํ วตฺวา ‘‘ภเนฺต, อิมํ คณฺหถา’’ติ เถโร วตฺตโพฺพฯ สเจ เถรสฺส โส ปโตฺต น รุจฺจติ, อปฺปิจฺฉตาย วา น คณฺหาติ, วฏฺฏติฯ ตสฺมึ ปน อนุกมฺปาย อคณฺหนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน คณฺหาติ, เถรสฺส ปตฺตํ ทุติยเตฺถรํ คาหาเปตฺวา เอเตเนว อุปาเยน ยาว สงฺฆนวกา คาหาเปตโพฺพ, เตน ปริจฺจตฺตปโตฺต ปน **ปตฺตปริยโนฺต** นาม, **โส ตสฺส ภิกฺขุโน ปทาตโพฺพ**ฯ เตนาปิ โส ยถา วิญฺญาเปตฺวา คหิตปโตฺต, เอวเมว สกฺกจฺจํ ปริภุญฺชิตโพฺพฯ สเจ ปน ตํ ชิคุจฺฉโนฺต อเทเส วา นิกฺขิปติ, อปริโภเคน วา ปริภุญฺชติ, วิสฺสเชฺชติ วา, ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ

สเกฺกสุ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ พหู ปเตฺต วิญฺญาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ , อพนฺธเนน อพนฺธนํ, เอกพนฺธนํ, ทุพนฺธนํ, ติพนฺธนํ, จตุพฺพนฺธนํ, อพนฺธโนกาสํ, เอกทฺวิติจตุพฺพนฺธโนกาสํ เจตาเปติ, เอวํ เอเกเกน ปเตฺตน ทสธา ทสวิธํ ปตฺตํฯ เจตาปนวเสน ปน เอกํ นิสฺสคฺคิยปาจิตฺติยสตํ โหติฯ นฏฺฐปตฺตสฺส, ภินฺนปตฺตสฺส, อตฺตโน ญาตกปฺปวาริเต, อญฺญสฺส จ ญาตกปฺปวาริเต, ตเสฺสวตฺถาย วิญฺญาเปนฺตสฺส, อตฺตโน ธเนน

คณฺหโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อธิฏฺฐานุปคปตฺตสฺส อูนปญฺจพนฺธนตา, อตฺตุเทฺทสิกตา, อกตวิญฺญตฺติ , ตาย จ ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ โธวาปนสิกฺขาปเท วุตฺตนยาเนวาติฯ

อูนปญฺจพนฺธนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. เภสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **ปฏิสายนียานี**ติ ปฏิสายิตพฺพานิ, ปริภุญฺชิตพฺพานีติ อโตฺถฯ เอเตน สยํ อุคฺคเหตฺวา นิกฺขิตฺตานํ สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺตึ ทเสฺสติ, ตานิ หิ ปฏิสายิตุํ น วฏฺฏนฺติฯ **เภสชฺชานี**ติ เภสชฺชกิจฺจํ กโรนฺตุ วา, มา วา, เอวํ ลทฺธโวหารานิฯ **สปฺปิ** นาม ควาทีนํ สปฺปิ, เยสํ มํสํ กปฺปติ, เตสํ สปฺปิฯ ตถา **นวนีตํฯ เตลํ** นาม ติลสาสปมธุกเอรณฺฑวสาทีหิ นิพฺพตฺติตํฯ **มธุ** นาม มกฺขิกามธุเมวฯ **ผาณิตํ** นาม อุจฺฉุรสํ อุปาทาย ปน อปกฺกา วา อวตฺถุกปกฺกา วา สพฺพาปิ อุจฺฉุวิกติ ‘‘ผาณิต’’นฺติ เวทิตพฺพํฯ **ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา**ติ ตานิ เภสชฺชานิ ปฏิคฺคเหตฺวา, น เตสํ วตฺถูนิฯ เอเตน ฐเปตฺวา วสาเตลํ ยาเนตฺถ ยาวกาลิกวตฺถุกานิ, เตสํ วตฺถูนิ ปฏิคฺคเหตฺวา กตานิ สปฺปิอาทีนิ สตฺตาหํ อติกฺกามยโตปิ อนาปตฺตึ ทเสฺสติฯ วสาเตลํ ปน กาเล ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปกฺกํ กาเล สํสฏฺฐํ เตลปริโภเคน ปริภุญฺชิตุํ อนุญฺญาตํ, ตสฺมา ฐเปตฺวา มนุสฺสวสํ อญฺญํ ยํกิญฺจิ วสํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา สามํ ปจิตฺวา นิพฺพตฺติตเตลมฺปิ สตฺตาหํ นิรามิสปริโภเคน วฏฺฏติฯ อนุปสมฺปเนฺนน ปจิตฺวา ทินฺนํ ปน ตทหุปุเรภตฺตํ สามิสมฺปิ วฏฺฏติ, อเญฺญสํ ยาวกาลิกวตฺถูนํ วตฺถุํ ปจิตุํ น วฏฺฏติเยวฯ นิพฺพตฺติตสปฺปิ วา นวนีตํ วา ปจิตุํ วฏฺฏติ, ตํ ปน ตทหุปุเรภตฺตมฺปิ สามิสํ ปริภุญฺชิตุํ น วฏฺฏติฯ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตขีราทิโต อนุปสมฺปเนฺนน ปจิตฺวา กตสปฺปิอาทีนิ ปน ตทหุปุเรภตฺตํ สามิสานิปิ วฏฺฏนฺติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย อนโชฺฌหรณียานิ, สตฺตาหาติกฺกเมปิ อนาปตฺติฯ **สนฺนิธิการกํ ปริภุญฺชิตพฺพานี**ติ สนฺนิธึ กตฺวา นิทหิตฺวา ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตานิ ตทหุปุเรภตฺตํ สามิสปริโภเคนาปิ วฏฺฏนฺติ, ปจฺฉาภตฺตโต ปฏฺฐาย ปน ตานิ จ, ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตานิ จ สตฺตาหํ นิรามิสปริโภเคน ปริภุญฺชิตพฺพานีติ อโตฺถฯ ‘‘ปริภุญฺชิตพฺพานี’’ติ จ วจนโต อโนฺตสตฺตาเห อพฺภญฺชนาทีนํ อตฺถาย อธิฏฺฐหิตฺวา ฐปิเตสุ อนาปตฺติ, ยาวชีวิกานิ สาสปมธุกเอรณฺฑกอฏฺฐีนิ เตลกรณตฺถํ ปฏิคฺคเหตฺวา ตทเหว กตเตลํ สตฺตาหกาลิกํ, ทุติยทิวเส กตํ ฉาหํ วฏฺฏติ, ตติยทิวเส กตํ ปญฺจาหํ, จตุตฺถปญฺจมฉฏฺฐสตฺตมทิวเส กตํ ตทเหว วฏฺฏติฯ สเจ ยาว อรุณสฺส อุคฺคมนา ติฏฺฐติ, นิสฺสคฺคิยํ โหติ, อฏฺฐมทิวเส กตํ อนโชฺฌหรณียํ, อนิสฺสคฺคิยตฺตา ปน พาหิรปริโภเคน วฏฺฏติฯ สเจปิ น กโรติ, เตลตฺถาย ปฏิคฺคหิตสาสปาทีนํ ปน ปาฬิยํ อนาคตสปฺปิอาทีนญฺจ สตฺตาหาติกฺกเม ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ สีตุทเกน กตมธุกปุปฺผผาณิตํ ปน ผาณิตคติกเมว, อมฺพผาณิตาทีนิ ยาวกาลิกานิฯ ยํ ปเนตฺถ สตฺตาหกาลิกํ, ตํ นิสฺสฏฺฐํ ปฏิลภิตฺวาปิ อรุอาทีนิ วา มเกฺขตุํ, อโชฺฌหริตุํ วา น วฏฺฏติฯ ปทีเป กาฬวเณฺณ วา อุปเนตพฺพํ, อญฺญสฺส ภิกฺขุโน กายิกปริโภคํ วฏฺฏติฯ ยํ ปน นิรเปโกฺข ปริจฺจชิตฺวา ปุน ลภติ, ตํ อโชฺฌหริตุมฺปิ วฏฺฏติฯ วิสุํ ฐปิตสปฺปิอาทีสุ, เอกภาชเน วา อมิสฺสิเตสุ วตฺถุคณนาย อาปตฺติโยฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ สตฺตาหํ อติกฺกมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ จีวรวคฺคสฺส ปฐมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

เภสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. วสฺสิกสาฎิกสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **มาโส เสโส คิมฺหาน**นฺติ จตุนฺนํ คิมฺหมาสานํ เอโก ปจฺฉิมมาโส เสโสฯ **ปริเยสิตพฺพ**นฺติ คิมฺหานํ ปจฺฉิมมาสสฺส ปฐมทิวสโต ปฏฺฐาย ยาว กตฺติกมาสสฺส ปจฺฉิมทิวโส, ตาว ‘‘กาโล วสฺสิกสาฏิกายา’’ติอาทินา สตุปฺปาทกรเณน, สงฺฆสฺส ปวาริตฏฺฐานโต, อตฺตโน ญาตกปฺปวาริตฏฺฐานโต ปน ‘‘เทถ เม วสฺสิกสาฏิกจีวร’’นฺติอาทิกาย วิญฺญตฺติยาปิ ปริเยสิตพฺพํฯ อญฺญาตกอปฺปวาริตฏฺฐาเน สตุปฺปาทํ กโรนฺตสฺส วตฺตเภเท ทุกฺกฏํ, ยถา วา ตถา วา ‘‘เทถ เม’’ติอาทิวจเนน วิญฺญาเปนฺตสฺส อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปเทน นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ **กตฺวา นิวาเสตพฺพ**นฺติ คิมฺหานํ ปจฺฉิมทฺธมาสสฺส ปฐมทิวสโต ปฏฺฐาย ยาว กตฺติกมาสสฺส ปจฺฉิมทิวโส, ตาว สูจิกมฺมนิฏฺฐาเนน สกิมฺปิ วณฺณเภทมตฺตรชเนน กปฺปพินฺทุกรเณน จ กตฺวา ปริทหิตพฺพาฯ เอตฺตาวตา คิมฺหานํ ปจฺฉิโม มาโส ปริเยสนเกฺขตฺตํ , ปจฺฉิโม อทฺธมาโส กรณนิวาสนเกฺขตฺตมฺปิ, วสฺสานสฺส จตูสุ มาเสสุ สพฺพมฺปิ ตํ วฏฺฏตีติ อยมโตฺถ ทสฺสิโต โหติฯ โย จายํ คิมฺหานํ ปจฺฉิโม มาโส อนุญฺญาโต, เอตฺถ กตปริเยสิตมฺปิ วสฺสิกสาฏิกํ อธิฏฺฐาตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ตสฺมิํ มาเส อติกฺกเนฺต วสฺสํ อุกฺกฑฺฒิยติ, ปุน มาสปริหารํ ลภติ, โธวิตฺวา ปน นิกฺขิปิตฺวา วสฺสูปนายิกทิวเส อธิฏฺฐาตพฺพาฯ สเจ สติสโมฺมเสน วา อปฺปโหนกภาเวน วา อกตา โหติฯ เต จ เทฺว มาเส วสฺสานสฺส จตุมาสนฺติ ฉ มาเส ปริหารํ ลภติฯ สเจ ปน กตฺติกมาเส กถินํ อตฺถริยติ, อปเรปิ จตฺตาโร มาเส ลภติ, เอวํ ทส มาสา โหนฺติฯ ตโต ปรมฺปิ สติยา ปจฺจาสาย ตํ มูลจีวรํ กตฺวา ฐเปนฺตสฺส เอกมาสนฺติ เอวํ เอกาทส มาเส ปริหารํ ลภติ, อิโต ปรํ เอกาหมฺปิ น ลภติฯ

**โอเรน เจ มาโส เสโส คิมฺหาน**นฺติ คิมฺหานํ ปจฺฉิมมาสสฺส โอริมภาเค ยาว เหมนฺตสฺส ปฐมทิวโส, ตาวาติ อโตฺถฯ **ปริเยเสยฺยา**ติ เอเตสุ สตฺตสุ ปิฏฺฐิสมยมาเสสุ อญฺญาตกอปฺปวาริตฏฺฐานโต สตุปฺปาทกรเณน ปริเยสนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, วิญฺญาเปนฺตสฺส อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปเทน นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, ญาตกปฺปวาริเต วิญฺญาเปนฺตสฺส เตน สิกฺขาปเทน อนาปตฺติ, สตุปฺปาทํ กโรนฺตสฺส อิมินา สิกฺขาปเทน อาปตฺติฯ **โอเรนทฺธมาโส เสโส คิมฺหาน**นฺติ คิมฺหานสฺส ปจฺฉิมทฺธมาสโต โอริมภาเค เอกสฺมิํ อทฺธมาเสฯ **กตฺวา นิวาเสยฺยา**ติ เอตฺถนฺตเร ธเมฺมน อุปฺปนฺนมฺปิ กตฺวา นิวาเสนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ วสฺสิกสาฏิกปริเยสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนกมาสทฺธมาเสสุ อติเรกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํ, ตถา สติยา วสฺสิกสาฏิกาย นคฺคสฺส กายํ โอวสฺสาปยโตฯ โปกฺขรณิยาทีสุ ปน นฺหายนฺตสฺส วา อจฺฉินฺนจีวรสฺส วา นฏฺฐจีวรสฺส วา ‘‘อนิวตฺถํ โจรา หรนฺตี’’ติ เอวํ อาปทาสุ วา นิวาสยโต อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เอตฺถ จ วสฺสิกสาฏิกาย อตฺตุเทฺทสิกตา, อสมเย ปริเยสนตา, ตาย จ ปฏิลาโภติ อิมานิ ตาว ปริเยสนาปตฺติยา ตีณิ องฺคานิ ฯ สจีวรตา, อาปทาภาโว, วสฺสิกสาฏิกาย สกภาโว, อสมเย นิวาสนนฺติ อิมานิ นิวาสนาปตฺติยา จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ โธวาปนสิกฺขาปเท วุตฺตนยาเนวาติฯ

วสฺสิกสาฏิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. จีวรอจฺฉินฺทนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **สามํ จีวรํ ทตฺวา**ติ เวยฺยาวจฺจาทีนิ ปจฺจาสิสมาโน สยเมว ทตฺวาฯ **อจฺฉิเนฺทยฺยา**ติ เวยฺยาวจฺจาทีนิ อกโรนฺตํ ทิสฺวา สกสญฺญาย อจฺฉินฺทนฺตสฺส วตฺถุคณนาย อาปตฺติโยฯ **อจฺฉินฺทาเปยฺยา**ติเอตฺถ ปน ‘‘อจฺฉินฺทา’’ติ อาณตฺติยา ทุกฺกฏํ, อจฺฉิเนฺทสุ ยตฺตกานิ อาณตฺตานิ, เตสํ คณนาย อาปตฺติโยฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ จีวรอจฺฉินฺทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํฯ อนุปสมฺปเนน อุปสมฺปนฺนสญฺญิโน, เวมติกสฺส, อนุปสมฺปนฺนสญฺญิโน วา, อุปสมฺปนฺนสฺสาปิ วิกปฺปนุปคปจฺฉิมจีวรํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ปริกฺขารํ, อนุปสมฺปนฺนสฺส จ ยํกิญฺจิ อจฺฉินฺทโต วา ทุกฺกฏํฯ เตน ตุเฏฺฐน วา กุปิเตน วา ทินฺนํ ปน ตสฺส วิสฺสาสํ วา คณฺหนฺตสฺส อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วิกปฺปนุปคปจฺฉิมจีวรตา, สามํ ทินฺนตา, สกสญฺญิตา, อุปสมฺปนฺนตา, โกธวเสน อจฺฉินฺทนํ วา อจฺฉินฺทาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ อญฺญตฺร เวทนายฯ เวทนา ปน อิธ ทุกฺขเวทนาเยวาติฯ

จีวรอจฺฉินฺทนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. สุตฺตวิญฺญตฺติสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **สุตฺตนฺ**ติ ฉพฺพิธํ โขมสุตฺตาทึ วา เตสํ อนุโลมํ วาฯ **วิญฺญาเปตฺวา**ติ จีวรตฺถาย ยาจิตฺวาฯ **วายาเปยฺยา**ติ ''จีวรํ เม, อาวุโส, วายถา''ติ อกปฺปิยาย วิญฺญตฺติยา วายาเปยฺยฯ **นิสฺสคฺคิยนฺ**ติ เอวํ วายาเปนฺตสฺส โย ตนฺตวาโย จีวรวายนตฺถํ ตุริเวมสชฺชนาทิเก ปโยเค กโรติ, ตสฺส สพฺพปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

ราชคเห ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ จีวรวายาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, วิญฺญาปิตสุตฺตํ วิญฺญาปิตตนฺตวาเยน วายาเปนฺตสฺส ทีฆโต วิทตฺถิมตฺเต ติริยญฺจ หตฺถมตฺเต วีเต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํฯ อิติ ยาว จีวรํ วฑฺฒติ, ตาว อิมินา ปมาเณน อาปตฺติโย วฑฺฒนฺติฯ เตเนว ปน อวิญฺญตฺติยา ลทฺธสุตฺตํ วายาเปนฺตสฺส ยถา ปุเพฺพ นิสฺสคฺคิยํ , เอวํ อิธ ทุกฺกฏํฯ เตเนว วิญฺญตฺตญฺจ อวิญฺญตฺตญฺจ วายาเปนฺตสฺส สเจ วุตฺตปฺปมาเณน เกทารพทฺธํ วิย จีวรํ โหติ, อกปฺปิยสุตฺตมเย ปริเจฺฉเท ปาจิตฺติยํ, อิตรสฺมึ ตเถว ทุกฺกฏํฯ ตโต เจ อูนตรา ปริเจฺฉทา, สพฺพปริเจฺฉเทสุ ทุกฺกฏาเนวฯ อถ เอกนฺตริเกน วา สุเตฺตน ทีฆโต วา กปฺปิยํ ติริยํ อกปฺปิยํ กตฺวา วีตํ โหติ, ปุเพฺพ วุตฺตปฺปมาณคณนาย ทุกฺกฏานิฯ เอเตเนว อุปาเยน กปฺปิยตนฺตวาเยน อกปฺปิยสุเตฺต, กปฺปิยากปฺปิเยหิ ตนฺตวาเยหิ สุเตฺตปิ กปฺปิเย อกปฺปิเย กปฺปิยากปฺปิเย จ อาปตฺติเภโท เวทิตโพฺพฯ ติกปาจิตฺติยํ, อวายาปิเต วายาปิตสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ จีวรสิพฺพนอาโยคกายพนฺธนอํสพทฺธกปตฺตตฺถวิกปริสฺสาวนานํ อตฺถาย สุตฺตํ วิญฺญาเปนฺตสฺส, ญาตกปฺปวาริเตหิ กปฺปิยสุตฺตํ วายาเปนฺตสฺส, อญฺญสฺสตฺถาย, อตฺตโน ธเนน, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติ, จีวรตฺถาย วิญฺญาปิตสุตฺตํ, อตฺตุเทฺทสิกตา, อกปฺปิยตนฺตวาเยน อกปฺปิยวิญฺญตฺติยา วายาปนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ โธวาปนสิกฺขาปเท วุตฺตนยาเนวาติฯ

สุตฺตวิญฺญตฺติสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. มหาเปสการสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **ตตฺร เจ โส ภิกฺขู**ติ ยตฺร คาเม วา นิคเม วา ตนฺตวายา, ตตฺรฯ **ปุเพฺพ อปฺปวาริโต**ติ จีวรสามิเกหิ อปฺปวาริโต หุตฺวา ฯ **วิกปฺปํ อาปเชฺชยฺยา**ติ วิสิฏฺฐกปฺปํ อธิกวิธานํ อาปเชฺชยฺยฯ อิทานิ เยนากาเรน วิกปฺปํ อาปโนฺน โหติ, ตํ ทเสฺสตุํ **อิทํ โข, อาวุโส**ติอาทิ วุตฺตํฯ ตตฺถ **อายตนฺ**ติ ทีฆํฯ **วิตฺถตนฺ**ติ ปุถุลํฯ **อปฺปิตนฺ**ติ ฆนํฯ **สุวีตนฺ**ติ สุฏฺฐุ วีตํ, สพฺพฏฺฐาเนสุ สมํ กตฺวา วีตํฯ **สุปฺปวายิตนฺ**ติ สุฏฺฐุ ปวายิตํ, สพฺพฏฺฐาเนสุ สมํ กตฺวา ตเนฺต ปสาริตํฯ **สุวิเลขิตนฺ**ติ เลขนิยา สุฏฺฐุ วิเลขิตํฯ **สุวิตจฺฉิตนฺ**ติ โกเจฺฉน สุฏฺฐุ วิตจฺฉิตํ, สุฏฺฐุ นิ

โทฺธตนฺติ อโตฺถฯ **ปิณฺฑปาตมตฺตมฺปี**ติ เอตฺถ จ น ภิกฺขุโน ปิณฺฑปาตทานมเตฺตน ตํ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, สเจ ปน เต ตสฺส วจเนน จีวรสามิกานํ หตฺถโต สุตฺตํ คเหตฺวา อีสกมฺปิ อายตํ วา วิตฺถตํ วา อปฺปิตํ วา กโรนฺติ, อถ เตสํ ปโยเค ภิกฺขุโน ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ จีวเร วิกปฺปํ อาปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ญาตเก อญฺญาตกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ ญาตกปฺปวาริตานํ ตนฺตวาเยหิ, อญฺญสฺส วา อตฺถาย, อตฺตโน วา ธเนน, มหคฺฆํ วายาเปตุกามํ อปฺปคฺฆํ วายาเปนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อญฺญาตกอปฺปวาริตานํ ตนฺตวาเย อุปสงฺกมิตฺวา วิกปฺปมาปชฺชนตา, จีวรสฺส อตฺตุเทฺทสิกตา, ตสฺส วจเนน สุตฺตวฑฺฒนํ, จีวรปฺปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ โธวาปนสิกฺขาปเท วุตฺตนยาเนวาติฯ

มหาเปสการสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อเจฺจกจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **ทสาหานาคต**นฺติ ทส อหานิ ทสาหํ, เตน ทสาเหน อนาคตา ทสาหานาคตา, ทสาเหน อสมฺปตฺตาติ อโตฺถ, ตํ ทสาหานาคตํ, อจฺจนฺตสํโยควเสน ภุมฺมเตฺถ อุปโยควจนํฯ **กตฺติกเตมาสิกปุณฺณม**นฺติ ปฐมกตฺติกปุณฺณมํ, อิธาปิ ปฐมปทสฺส อนุปโยคตา ปุริมนเยเนว ภุมฺมเตฺถ อุปโยควจนํฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ – ยโต ปฏฺฐาย ปฐมปฺปวารณา ‘‘ทสาหานาคตา’’ติ วุจฺจติ, สเจปิ ตานิ ทิวสานิ อจฺจนฺตเมว ภิกฺขุโน อเจฺจกจีวรํ อุปฺปเชฺชยฺย, ‘‘อเจฺจกํ อิท’’นฺติ ชานมาเนน ภิกฺขุนา สพฺพมฺปิ ปฏิคฺคเหตพฺพนฺติฯ เตน ปวารณามาสสฺส ชุณฺหปกฺขปญฺจมิโต ปฏฺฐาย อุปฺปนฺนสฺส จีวรสฺส นิธานกาโล ทสฺสิโต โหติฯ กามเญฺจส ‘‘ทสาหปรมํ อติเรกจีวรํ ธาเรตพฺพ’’นฺติอิมินาว สิโทฺธ, อฏฺฐุปฺปตฺติวเสน ปน อปุพฺพํ วิย อตฺถํ ทเสฺสตฺวา สิกฺขาปทํ ฐปิตํฯ **อเจฺจกจีวร**นฺติ คมิกคิลานคพฺภินิอภินวุปฺปนฺนสทฺธานํ ปุคฺคลานํ อญฺญตเรน ‘‘วสฺสาวาสิกํ ทสฺสามี’’ติ เอวํ อาโรเจตฺวา ทินฺนํฯ สเจ ตํ ปุเร ปวารณาย วิภชิตํ, เยน คหิตํ, เตน วสฺสเจฺฉโท น กาตโพฺพ, กโรติ เจ, ตํ จีวรํ สงฺฆิกํ โหติฯ **ยาว จีวรกาลสมย**นฺติ อนตฺถเต กถิเน ยาว วสฺสานสฺส ปจฺฉิโม มาโส, อตฺถเต กถิเน ยาว ปญฺจ มาสา, ตาว นิกฺขิปิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อเจฺจกจีวรสฺส จีวรกาลสมยํ อติกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ จีวรวคฺคสฺส ปฐมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

อเจฺจกจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. สาสงฺกสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **อุปวสฺสํ โข ปนา**ติ เอตฺถ **อุปวสฺส**นฺติ อุปวสฺส, อุปวสิตฺวาติ วุตฺตํ โหติ, อุปสมฺปชฺชนฺติอาทีสุ (วิภ. ๕๗๐) วิย เหตฺถ อนุนาสิโก ทฏฺฐโพฺพ, วสฺสํ อุปคนฺตฺวา วสิตฺวา จาติ อโตฺถฯ อิมสฺส จ ปทสฺส ‘‘ตถารูเปสุ ภิกฺขุ เสนาสเนสุ วิหรโนฺต’’ติอิมินา สมฺพโนฺธ, อิทํ วุตฺตํ โหติ – วสฺสํ อุปคนฺตฺวา วสิตฺวา จ ตโต ปรํ ปจฺฉิมกตฺติกปุณฺณมปริโยสานกาลํ ยานิ โข ปน ตานิ อารญฺญกานิ…เป.… อนฺตรฆเร นิกฺขิเปยฺยาติฯ ตตฺถ **อารญฺญกานี**ติ สพฺพปจฺฉิมานิ อาโรปิเตน อาจริยธนุนา คามสฺส อินฺทขีลโต ปฏฺฐาย ปญฺจธนุสตปฺปมาเณ ปเทเส กตเสนาสนานิฯ สเจ ปน อปริกฺขิโตฺต คาโม โหติ, ปริเกฺขปารหฏฺฐานโต ปฏฺฐาย มิเนตพฺพํฯ สเจ วิ

หารสฺส ปริเกฺขโป วา อปริกฺขิตฺตสฺส ยํ คามโต สพฺพปฐมํ เสนาสนํ วา เจติยํ วา โพธิ วา ธุว สนฺนิปาตฏฺฐานํ วา ยาว , ตํ ตาว ปกติมเคฺคน มิเนตพฺพํ, อญฺญํ มคฺคํ กาตุํ, อมเคฺคน วา มิเนตุํ น วฏฺฏติฯ **สาสงฺกสมฺมตานี**ติ โจราทีนํ นิวิโฏฺฐกาสาทิทสฺสเนน ‘‘สาสงฺกานี’’ติ สมฺมตานิ, เอวํ สญฺญาตานีติ อโตฺถฯ สห ปฏิภเยน **สปฺปฏิภยานิ,** โจเรหิ มนุสฺสานํ หตวิลุตฺตาโกฏฺฏิต ภาวทสฺสนโต สนฺนิหิตพลวภยานีติ อโตฺถฯ

**อนฺตรฆเร นิกฺขิเปยฺยา**ติ อารญฺญกสฺส เสนาสนสฺส สมนฺตา สพฺพทิสาภาเคสุ อตฺตนา อภิรุจิเต โคจรคาเม นิกฺขิเปยฺยฯ ตญฺจ โข สติยา องฺคสมฺปตฺติยา, ตตฺรายํ องฺคสมฺปตฺติ – ปุริมิกาย อุปคนฺตฺวา มหาปวารณาย ปวาริโต โหติ, อิทเมกํ องฺคํฯ กตฺติกมาโสเยว โหติ, อิทํ ทุติยํ องฺคํฯ ปญฺจธนุสติกปจฺฉิมปฺปมาณยุตฺตํ เสนาสนํ โหติ, อิทํ ตติยํ องฺคํฯ อูนปฺปมาเณ วา คาวุตโต อติเรกปฺปมาเณ วา น ลภติ, ยตฺร หิ ปิณฺฑาย จริตฺวา ภุตฺตเวลายเมว ปุน วิหารํ สกฺกา อาคนฺตุํ, ตเทว อิธาธิเปฺปตํฯ สาสงฺกสปฺปฏิภยเมว โหติ, อิทํ จตุตฺถํ องฺคํ โหตีติฯ **โกจิเทว ปจฺจโย**ติ กิญฺจิเทว การณํฯ **เตน จีวเรนา**ติ เตน อนฺตรฆเร นิกฺขิตฺตจีวเรนฯ **วิปฺปวาสายา**ติ วิโยควาสายฯ **ตโต เจ อุตฺตริ วิปฺปวเสยฺยา**ติ ฉารตฺตโต อุตฺตริ ตสฺมิํ เสนาสเน สตฺตมํ อรุณํ อุฎฺฐาเปยฺยาติ อโตฺถ, ตถา อสโกฺกเนฺตน ปน คามสีมํ โอกฺกมิตฺวา สภายํ วา ยตฺถ กตฺถจิ วา วสิตฺวา จีวรปฺปวตฺติํ ญตฺวา ปกฺกมิตุํ วฏฺฏติฯ **อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา**ติ ยํ สโงฺฆ คิลานสฺส ภิกฺขุโน จีวเรน วิปฺปวาสสมฺมุติํ เทติ, ตํ ฐเปตฺวา อลทฺธสมฺมุติกสฺส อติเรกฉารตฺตํ วิปฺปวสโต นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ จีวรวิปฺปวาสวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ จีวรวคฺคสฺส ทุติยสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

สาสงฺกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ปริณตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **สงฺฆิก**นฺติ สงฺฆสฺส สนฺตกํฯ โส หิ สงฺฆสฺส ปริณตตฺตา หเตฺถ อนารุโฬฺหปิ เอเกน ปริยาเยน สงฺฆสนฺตโก โหติฯ **ลาภ**นฺติ ลภิตพฺพํ จีวราทิวตฺถุํฯ **ปริณต**นฺติ ‘‘ทสฺสาม กริสฺสามา’’ติ วจีเภเทน วา หตฺถมุทฺทาย วา สงฺฆสฺส นินฺนํ หุตฺวา ฐิตํฯ **อตฺตโน ปริณาเมยฺยา**ติ ‘‘อิทํ มยฺหํ เทถา’’ติอาทีนิ วทโนฺต อตฺตนินฺนํ กเรยฺยฯ สเจ ปน สงฺฆสฺส ทินฺนํ โหติ, ตํ คเหตุํ น วฏฺฏติ, สงฺฆเสฺสว ทาตพฺพํฯ ปริณตํ ปน สหธมฺมิกานํ วา คิหีนํ วา อนฺตมโส มาตุสนฺตกมฺปิ อตฺตโน ปริณาเมนฺตสฺส ปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ปริณามนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ปริณเต เวมติกสฺส, อปริณเต ปริณตสญฺญิโน เจว เวมติกสฺส จ, สงฺฆเจติยปุคฺคเลสุ ยสฺส กสฺสจิ ปริณตํ อญฺญสงฺฆาทีนํ ปริณาเมนฺตสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อปริณตสญฺญิโน, ‘‘กตฺถ เทมา’’ติ ปุจฺฉิเต ‘‘ยตฺถ ตุมฺหากํ จิตฺตํ ปสีทติ, ตตฺถ เทถ, ตุมฺหากํ เทยฺยธโมฺม ปริโภคํ วา ลเภยฺยา’’ติอาทีนิ วทนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สเงฺฆ ปริณตภาโว, ตํ ญตฺวา อตฺตโน ปริณามนํ, ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

ปริณตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ปตฺตวโคฺค ตติโยฯ

อิติ กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

นิสฺสคฺคิยปาจิตฺติยวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# ปาจิตฺติยกโณฺฑ

## ๑. มุสาวาทวโคฺค

### ๑. มุสาวาทสิกฺขาปทวณฺณนา

ปาจิตฺติเยสุ มุสาวาทวคฺคสฺส ปฐเม **สมฺปชานมุสาวาเท**ติ ปุเพฺพปิ ชานิตฺวา วจนกฺขเณปิ ชานนฺตเสฺสว มุสาวาทภณเนฯ ภณนญฺจ นาม อิธ อภูตสฺส วา ภูตตํ, ภูตสฺส วา อภูตตํ กตฺวา กาเยน วา วาจาย วา วิญฺญาปนปฺปโยโค, นิมิตฺตเตฺถ เจตํ ภุมฺมวจนํฯ ตสฺมา โย สมฺปชานมุสาวาทํ วทติ, ตสฺส ตํนิมิตฺตํ ตํเหตุ ตปฺปจฺจยา ปาจิตฺติยํ โหตีติ เอวเมตฺถ อเญฺญสุ จ อีทิเสสุ อโตฺถ เวทิตโพฺพฯ

สาวตฺถิยํ หตฺถกํ สกฺยปุตฺตํ อารพฺภ อวชานิตฺวา ปฏิชานนาทิวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนตฺถํ มุสา ภณนฺตสฺส ปาราชิกํ, อมูลเกน ปาราชิเกน อนุทฺธํสนตฺถํ สงฺฆาทิเสโส, สงฺฆาทิเสเสน อนุทฺธํสนตฺถํ ปาจิตฺติยํ, อาจารวิปตฺติยา อนุทฺธํสนตฺถํ ทุกฺกฏํ, ‘‘โย เต วิหาเร วสี’’ติอาทินา (ปารา. ๒๒๐) ปริยาเยน อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนตฺถํ ปฏิวิชานนฺตสฺส มุสา ภณิเต ถุลฺลจฺจยํ, อปฺปฏิวิชานนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, เกวลํ มุสา ภณนฺตสฺส อิธ ปาจิตฺติยํฯ อนุปธาเรตฺวา สหสา ภณนฺตสฺส, ‘‘อญฺญํ ภณิสฺสามี’’ติ อญฺญํ ภณนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วิสํวาทนปุเรกฺขารตา, วิสํวาทนจิเตฺตน ยมตฺถํ วตฺตุกาโม, ตสฺส ปุคฺคลสฺส วิญฺญาปนปโยโค จาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

มุสาวาทสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๒. โอมสวาทสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **โอมสวาเท**ติ โอวิชฺฌนวจเน, ชาตินามโคตฺตกมฺมสิปฺปอาพาธลิงฺคกิเลสอาปตฺติอโกฺกเสสุ ภูเตน วา อภูเตน วา เยน เกนจิ ปาราชิกํ อาปนฺนํ วา อนาปนฺนํ วา ยํกิญฺจิ ภิกฺขุํ ยาย กายจิ วาจาย วา หตฺถมุทฺทาย วา อนญฺญาปเทเสน อโกฺกสนวจเน ปาจิตฺติยนฺติ อโตฺถฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ โอมสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, เตหิเยว ทสหิ อโกฺกสวตฺถูหิ ‘‘สนฺติ อิเธกเจฺจ จณฺฑาลา’’ติอาทินา (ปาจิ. ๒๖) นเยน อญฺญาปเทสํ กตฺวา อโกฺกสนฺตสฺส, ‘‘โจโรสิ คณฺฐิเภทโกสี’’ติอาทีหิ ปาฬิมุตฺตกปเทหิ อโกฺกสนฺตสฺส, ยถา ตถา วา อนุปสมฺปนฺนํ อโกฺกสนฺตสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อิธ ภิกฺขุนีปิ อนุปสมฺปนฺนสงฺขฺยํ คจฺฉติฯ อนโกฺกสิตุกามสฺส เกวลํ ทวกมฺยตาย วทโต สพฺพตฺถ ทุพฺภาสิตํฯ อตฺถธมฺมอนุสาสนิปุเรกฺขารานํ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ยํ อโกฺกสติ, ตสฺส อุปสมฺปนฺนตา, อนญฺญาปเทเสน ชาติอาทีหิ อโกฺกสนํ, ‘‘มํ อโกฺกสตี’’ติ ชานนา, อตฺถปุเรกฺขารตาทีนํ อภาโวติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, เวทนา ปน อิธ ทุกฺขาติฯ

โอมสวาทสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. เปสุญฺญสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **ภิกฺขุเปสุเญฺญ**ติ ภิกฺขุสฺส เปสุเญฺญ, ชาติอาทีหิ อโกฺกสวตฺถูหิ ภิกฺขู อโกฺกสนฺตสฺส ภิกฺขุโน สุตฺวา วจนํ ภิกฺขุโน ปิยกมฺยตาย วา เภทาธิปฺปาเยน วา โย อกฺกุโทฺธ, ตสฺส ภิกฺขุสฺส กาเยน วา วาจาย วา อุปสํหเฐ ตสฺมิํ เปสุญฺญกรณวจเน ปาจิตฺติยนฺติ อโตฺถฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ เปสุญฺญอุปสํหรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, วุตฺตนเยเนว อญฺญาปเทเสน อโกฺกสนฺตสฺส วจนูปสํหาเร วา ปาฬิมุตฺตกอโกฺกสูปสํหาเร วา อนุปสมฺปนฺนสฺส จ อุปสํหาเร ทุกฺกฏํฯ อิธาปิ ภิกฺขุนี อนุปสมฺปนฺนฏฺฐาเน ฐิตาฯ น ปิยกมฺยตาย, น เภทาธิปฺปาเยน เกวลํ ปาปครหิตาย วทนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ชาติอาทีหิ อนญฺญาปเทเสน อโกฺกสนฺตสฺส ภิกฺขุโน สุตฺวา วจนํ ภิกฺขุสฺส อุปสํหรณํ, ปิยกมฺยตาเภทาธิปฺปาเยสุ อญฺญตรตา , ตสฺส วิชานนาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสาเนวาติฯ

เปสุญฺญสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๔. ปทโสธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **ปทโส ธมฺมํ วาเจยฺยา**ติ สงฺคีติตฺตยํ อนารุฬฺหมฺปิ ราโชวาทติกฺขินฺทฺริยจตุปริวตฺตนนโนฺทปนนฺทกุลุมฺปสุตฺตมคฺคกถาทิธมฺมญฺจ สงฺคีติตฺตยมารุฬฺหํ ติปิฏกธมฺมญฺจ ปทํ ปทํ วาเจยฺย, ปทานุปทอนฺวกฺขรอนุพฺยญฺชเนสุ เอเกกํ โกฎฺฐาสนฺติ อโตฺถฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอเตสุ ปทาทีสุ ภิกฺขุญฺจ ภิกฺขุนิญฺจ ฐเปตฺวา ยํกญฺจิ โกฎฺฐาสํ อวเสสปุคฺคเลหิ สทฺธิํ เอกโต ภณนฺตสฺส ปทาทิคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ปทโส ธมฺมวาจนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํฯ อุปสมฺปเนฺน อนุปสมฺปนฺนสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อนุปสมฺปเนฺนน สทฺธิํ เอกโต อุเทฺทสคฺคหเณ, สชฺฌายกรเณ, ตสฺส สนฺติเก อุเทฺทสคฺคหเณ, เยภุเยฺยน ปคุณคนฺถํ ภณนฺตสฺส, โอสาเรนฺตสฺส จ ขลิตฏฺฐาเน ‘‘เอวํ ภณาหี’’ติ วจเน จ เอกโต ภณนฺตสฺสาปิ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อนุปสมฺปนฺนตา, วุตฺตลกฺขณํ ธมฺมํ ปทโส วาจนตา, เอกโต โอสาปนญฺจาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ ปทโสธมฺมสมุฎฺฐานํ, กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ปทโสธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๕. ปฐมสหเสยฺยสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อนุปสมฺปเนฺนนา**ติ ภิกฺขุํ ฐเปตฺวา อนฺตมโส ปาราชิกวตฺถุภูเตน ติรจฺฉานคเตนาปิฯ **อุตฺตริทิรตฺตติรตฺต**นฺติ ทฺวินฺนํ วา ติณฺณํ วา รตฺตีนํ อุปริฯ **สหเสยฺย**นฺติ สพฺพจฺฉนฺนปริจฺฉเนฺน เยภุเยฺยน ฉนฺนปริจฺฉเนฺน วา เสนาสเน ปุพฺพาปริเยน วา เอกกฺขเณน วา เอกโต นิปชฺชนํฯ **กเปฺปยฺยา**ติ วิทเหยฺย สมฺปาเทยฺยฯ ตตฺถ ฉทนํ อนาหจฺจ ทิยฑฺฒหตฺถุเพฺพเธน ปาการาทินา ปริจฺฉินฺนมฺปิ สพฺพปริจฺฉนฺนมิเจฺจว เวทิตพฺพํ, ตสฺมา อิมินา ลกฺขเณน สมนฺนาคโต สเจปิ สตฺตภูมิโก ปาสาโท เอกูปจาโร โหติ, สตคพฺภํ วา จตุสาลํ, โย ตตฺถ วา อญฺญตฺถ วา ตาทิเส เตน วา อเญฺญน วา อนุปสมฺปเนฺนน สห ติโสฺส รตฺติโย สยิตฺวา จตุตฺถทิวเส อตฺถงฺคเต สูริเย อนุปสมฺปเนฺน นิปเนฺน คพฺภทฺวารํ ปิธาย วา อปิธาย วา นิปชฺชติ, ปฐมนิป

โนฺน วา ตสฺมึ นิปชฺชเนฺต น วุฏฺฐาติ, ตสฺส อุภินฺนํ อุฏฺฐหิตฺวา นิปชฺชนปฺปโยคคณนาย อนุป สมฺปนฺนคณนาย จ ปาจิตฺติยํฯ อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๕๑) สพฺพปฺปการโต วุโตฺตฯ

อาฬวิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อนุปสมฺปเนฺนน สหเสยฺยวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อุตฺตริ ทิรตฺตติรตฺต’’นฺติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อุป สมฺปเนฺน อนุปสมฺปนฺนสญฺญิโน เวมติกสฺส วา อุปฑฺฒจฺฉนฺนปริจฺฉนฺนาทีสุ จ ทุกฺกฏํฯ อูนก ทิรตฺตติรตฺตํ วสนฺตสฺส, ตติยาย รตฺติยา ปุรารุณา นิกฺขมิตฺวา ปุน วสนฺตสฺส, สพฺพจฺฉนฺนสพฺ พาปริจฺฉนฺนาทีสุ วสนฺตสฺส, อิตรสฺมึ นิสิเนฺน นิปชฺชนฺตสฺส, นิปเนฺน วา นิสีทนฺตสฺส, อุมฺมตฺ ตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปาจิตฺติยวตฺถุกเสนาสนํ, ตตฺถ อนุปสมฺปเนฺนน สห นิปชฺชนํ, จตุตฺถ ทิวเส สูริยตฺถงฺคมนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

ปฐมสหเสยฺยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. ทุติยสหเสยฺยสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **มาตุคาเมนา**ติ อนฺตมโส ตทหุชาตายปิ มนุสฺสิตฺถิยาฯ ทิสฺสมานรูปา ปน ยกฺขิ เปติโย ปณฺฑโก เมถุนวตฺถุภูตา จ ติรจฺฉานิตฺถิโย อิธ ทุกฺกฏวตฺถุกา โหนฺติฯ

สาวตฺถิยํ อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธเตฺถรํ อารพฺภ มาตุคาเมน สหเสยฺยวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ อนนฺตรสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ อญฺญตฺร รตฺติปริเจฺฉทา, ตตฺร หิ จตุตฺถทิวเส อา ปตฺติ, อิธ ปน ปฐมทิวเสปีติฯ

ทุติยสหเสยฺยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. ธมฺมเทสนาสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **อุตฺตริฉปฺปญฺจวาจาหี**ติเอตฺถ เอโก คาถาปาโท เอกา วาจาติ เอวํ สพฺพตฺถ วาจาปมาณํ เวทิตพฺพํฯ **ธมฺมํ เทเสยฺยา**ติ ปทโสธมฺมสิกฺขาปเท วุตฺตลกฺขณํ ธมฺมํ วา อฏฺฐ กถาธมฺมํ วา ภาเสยฺยฯ **อญฺญตฺร วิญฺญุนา ปุริสวิคฺคเหนา**ติ วินา วิญฺญุนา ปุริเสนฯ มนุสฺส วิคฺคหํ คเหตฺวา ฐิเตน ปน ยเกฺขน วา เปเตน วา ติรจฺฉาเนน วา สทฺธึ ฐิตายปิ ธมฺมํ เทเสตุํ น วฏฺฏติฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ทุติยานิยเต วุตฺตลกฺขเณน มนุเสฺสน วินา วิญฺญุมนุสฺสิตฺถิยา ฉนฺนํ วา จานํ อุปริ ปทาทิวเสน ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส ปทาทิคณนาย, พหูนํ เทสยโต มาตุคามคณนาย จ ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ มาตุคามสฺส ธมฺมเทสนาวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร วิญฺญุนา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อมาตุคา เม มาตุคามสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ยกฺขิเปติปณฺฑกมนุสฺสวิคฺคหติรจฺฉานิตฺถีนํ เทเสนฺตสฺส จ ทุกฺกฏํฯ ฉหิ วาจาหิ, ตโต วา โอรํ เทเสนฺตสฺส, วุตฺตลกฺขเณ วา ปุริเส สติ, สยํ วา อุฏฺฐาย, ปุน นิสีทิตฺวา มาตุคามสฺส วา อุฏฺฐหิตฺวา ปุน นิสินฺนสฺส, อญฺญสฺส วา มาตุคามสฺส เทสยโต, ‘‘ทีฆนิกาโย นาม ภเนฺต กิมตฺถิโย’’ติ เอวํ ปน ปุเฏฺฐ สพฺพมฺปิ ทีฆนิกายํ เทเสนฺตสฺส, อญฺญสฺสตฺถาย วุจฺจมานํ มาตุคาเม สุณเนฺต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตลกฺขณสฺส ธมฺมสฺส ฉนฺนํ วาจานํ อุปริ เทสนา, วุตฺตลกฺขโณ มาตุคาโม, อิริยาปถปริวตฺตาภาโว, กปฺปิย

การกสฺสาภาโว, อปณฺหาวิสฺสชฺชนาติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปทโส ธมฺมสทิสาเนว, เกวลํ อิธ กิริยากิริยํ โหตีติฯ

ธมฺมเทสนาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ภูตาโรจนสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **อุตฺตริมนุสฺสธมฺม**นฺติ จตุตฺถปาราชิเก วุตฺตลกฺขณํ อุตฺตริมนุสฺสานํ ฌายีนํ เญฺจว อริยานญฺจ ธมฺมํฯ **ภูตสฺมิํ ปาจิตฺติย**นฺติ อตฺตนิ ฌานาทิธมฺเม สติ ตํ ภิกฺขุญฺจ ภิกฺขุนิญฺจ ฐเปตฺวา อญฺญสฺส อาโรจยโต ปาจิตฺติยํฯ

เวสาลิยํ วคฺคุมุทาตีริเย ภิกฺขู อารพฺภ เตสํ ภูตาโรจนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ , อนาณตฺติกํ, นิปฺปริยาเยน อตฺตนิ วิชฺชมานํ ฌานาทิธมฺมํ อาโรเจนฺตสฺส สเจ ยสฺส อาโรเจติ, โส อนนฺตรเมว ‘‘อยํ ฌานลาภี’’ติ วา ‘‘อริโย’’ติ วา เยน เกนจิ อากาเรน ตมตฺถํ ชานาติ, ปาจิตฺติยํฯ โน เจ ชานาติ, ทุกฺกฏํฯ ปริยาเยน อาโรจิตํ ปน ชานาตุ วา, มา วา, ทุกฺกฏเมวฯ ตถารูเป การเณ สติ อุปสมฺปนฺนสฺส อาโรจยโต, อาทิกมฺมิกสฺส จ อนาปตฺติฯ ยสฺมา ปน อริยานํ อุมฺมตฺตกาทิภาโว นตฺถิ, ฌานลาภิโน ปน ตสฺมิํ สติ ฌานา ปริหายนฺติ, ตสฺมา เต อิธ น คหิตาฯ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺส ภูตตา, อนุปสมฺปนฺนสฺส อาโรจนํ, ตงฺขณวิชานนา, อนญฺญาปเทโสติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ ภูตาโรจนสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, กุสลาพฺยากตจิตฺเตหิ ทฺวิจิตฺตํ, สุขมชฺฌตฺตเวทนาหิ ทฺวิเวทนนฺติฯ

ภูตาโรจนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ทุฏฺฐุลฺลาโรจนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ภิกฺขุสฺสา**ติ ปาราชิกํ อนชฺฌาปนฺนสฺสฯ **ทุฏฺฐุลฺล**นฺติ กิญฺจาปิ ทฺวินฺนํ อาปตฺติกฺขนฺธานเมตํ อธิวจนํ, อิธ ปน สงฺฆาทิเสสเมว อธิเปฺปตํฯ **อญฺญตฺร ภิกฺขุสมฺมุติยา**ติ ยํ สโงฺฆ อภิณฺหาปตฺติกสฺส ภิกฺขุโน อายติํ สํวรตฺถาย อาปตฺตีนญฺจ กุลานญฺจ ปริยนฺตํ กตฺวา วา อกตฺวา วา ติกฺขตฺตุํ อปโลเกตฺวา กติกํ กโรติ, ตํ ฐเปตฺวา, อยถากติกาย ‘‘อยํ อสุจิํ โมเจตฺวา สงฺฆาทิเสสํ อาปโนฺน’’ติอาทินา นเยน วตฺถุนา สทฺธิํ อาปตฺติํ ฆเฏตฺวา อาโรเจนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ทุฏฺฐุลฺลาปตฺติอาโรจนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ , อทุฏฺฐุลฺลาย ทุฏฺฐุลฺลสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํ, อวเสเส ฉ อาปตฺติกฺขเนฺธ, อนุปสมฺปนฺนสฺส ปุริมปญฺจสิกฺขาปทวีติกฺกมสงฺขาตํ ทุฏฺฐุลฺลํ วา อิตรํ อทุฏฺฐุลฺลํ วา อชฺฌาจารํ อาโรเจนฺตสฺสาปิ ทุกฺกฏเมวฯ วตฺถุมตฺตํ วา อาปตฺติมตฺตํ วา อาโรเจนฺตสฺส, ภิกฺขุสมฺมุติปริเจฺฉทํ อนติกฺกมิตฺวา อาโรเจนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตลกฺขณสฺส ภิกฺขุโน สวตฺถุโก สงฺฆาทิเสโส, อนุปสมฺปนฺนสฺส อาโรจนํ, ภิกฺขุสมฺมุติยา อภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, เวทนา ปน อิธ ทุกฺขาเยวาติฯ

ทุฏฺฐุลฺลาโรจนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ปถวีขณนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ปถวินฺ**ติ ทุวิธา ปถวี ชาตปถวี อชาตปถวีติฯ ตตฺถ **ชาตปถวี** สุทฺธมิสฺสปุญฺชวเสน ติวิธา, ตตฺถ **สุทฺธปถวี** นาม ปกติยา สุทฺธปํสุ วา สุทฺธมตฺติกา วาฯ **มิสฺสปถวี** นาม ยตฺถ ปํสุโต วา มตฺติกาโต วา ปาสาณสกฺขรกถลมรุมฺพวาลุกาสุ อญฺญตรสฺส ตติยภาโค โหติฯ **ปุญฺชปถวี** นาม ‘‘อติเรกจาตุมาสํ โอวฏฺฐํ ปํสุปุญฺชํ วา มตฺติกาปุญฺชํ วา’’ติ (ปาจิ. ๘๖) วุตฺตํ, วุตฺตลกฺขเณน ปน มิสฺสกปุญฺชปิ ปิฏฺฐิปาสาเณ ฐิตสุขุมรชมฺปิ จ เทเว ผุสายนฺเต สกึ ตินฺตํ จตุมาสจฺจเยน ติโนฺตกาโส ปุญฺชปถวิสงฺขเมว คจฺฉติฯ ติวิธาปิ เจสา ปถวี อุทฺธนปตฺตปจนาทิวเสน วา ยถา ตถา วา อทฑฺฒา ‘ชาตปถวี’ติ วุจฺจติ, ทฑฺฒา ปน วุตฺตปฺปมาณโต อธิกตรปาสาณาทิมิสฺสา วา **อชาตปถวี** นาม โหติ, โก ปน วาโท สุทฺธปาสาณาทิเภทายฯ ตตฺถ ยา ‘ชาตปถวี’ติ วุตฺตา, อยํ อกปฺปิยปถวีฯ โย ภิกฺขุ ตํ เอวรูปํ ปถวึ สยํ ขณติ, ขณนเภทนวิเลขนปจนาทีหิ วิโกเปติ, ตสฺส ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํฯ โย ปน ขณาเปติ, วุตฺตนเยเนว วิโกปาเปติ, ตสฺส ‘‘อิมํ ปเทส’’นฺติ วา ‘‘อิมํ ปถวิ’’นฺติ วา เอวํ นิยเมตฺวา ‘‘ขณ, ภินฺทา’’ติอาทินา นเยน อาณาเปนฺตสฺส อาณตฺติยา ทุกฺกฏํ, สกึ อาณเตฺต ทิวสมฺปิ ขณนฺเต อาณาปกสฺส เอกเมว ปาจิตฺติยํ, สเจ อิตโร ปุนปฺปุนํ อาณาเปติ, วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํฯ

อาฬวิยํ อาฬวเก ภิกฺขู อารพฺภ ปถวิขณนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ปถวิยา เวมติกสฺส, อปถวิยา ปถวิสญฺญิโน เจว เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ โอกาสํ อนิยเมตฺวา ‘‘โปกฺขรณึ ขณ, อาวาฏํ ขณ, กนฺทํ ขณา’’ติอาทีนิ ภณนฺตสฺส, อาตเปน สุสฺสิตฺวา ผลิตกทฺทมํ วา โคกณฺฏกํ วา เหฏฺฐา ปถวิยา อสมฺพทฺธํ ภิชฺชิตฺวา ปติตนทิตฏํ วา มหนฺตมฺปิ นงฺคลจฺฉินฺนมตฺติกาปิณฺฑนฺติเอวมาทีนิ สพฺพญฺจ อชาตปถวึ วิโกเปนฺตสฺส, ‘‘อิมสฺส ถมฺภสฺส อาวาฏํ ชาน , มตฺติกํ เทหิ, มตฺติกํ อาหร, ปํสุนา เม อโตฺถ, มตฺติกํ กปฺปิยํ กโรหี’’ติ ภณนฺตสฺส, อสญฺจิจฺจ รุกฺขาทิปวฏฺฏเนน ภินฺทนฺตสฺส, อสติยา ปาทงฺคุฏฺฐกาทีหิ วิเลขนฺตสฺส, ชาตปถวิภาวํ วา, ‘‘ขณามิ วา อห’’นฺติ อชานนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ชาตปถวี, ปถวิสญฺญิตา, ขณนขณาปนานํ อญฺญตรนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ปถวีขณนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

มุสาวาทวโคฺค ปฐโมฯ

## ๒. ภูตคามวโคฺค

## ๑. ภูตคามสิกฺขาปทวณฺณนา

ภูตคามวคฺคสฺส ปฐเม **ภูตคามปาตพฺยตายา**ติ เอตฺถ ภวนฺติ อเหสุญฺจาติ ภูตา, ชายนฺติ วฑฺฒนฺติ ชาตา วฑฺฒิตา จาติ อโตฺถฯ **คาโม**ติ ราสิ, ภูตานํ คาโม, ภูตา เอว วา คาโมติ ภูตคาโม, ปติฏฺฐิตหริตติณรุกฺขาทีนเมตํ อธิวจนํฯ ปาตพฺยสฺส ภาโว ปาตพฺยตา, เฉทนเภทนาทีหิ ยถารุจิ ปริภุญฺชิตพฺพตาติ อโตฺถ, ตสฺสํ ภูตคามปาตพฺยตาย, นิมิตฺตเตฺถ เจตํ ภุมฺมวจนํ, ภูตคามปาตพฺยตาเหตุ ภูตคามสฺส เฉทนาทิปจฺจยา ปาจิตฺติยนฺติ อโตฺถฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ ปถวิอุทกปาการาทีสุ ยตฺถกตฺถจิ ชาตํ อสุกฺขํ อนฺตมโส อติสุขุมติณมฺปิ สาสปพีชกเสวาลมฺปิ อุทฺธรณเจฺฉทนวิชฺฌนาทีหิ วิโกเปติ วา ปถวิขณเน วุตฺตนเยน วิโกปาเปติ วา ปาจิตฺติยํ อาปชฺชติฯ

อาฬวิยํ อาฬวเก ภิกฺขู อารพฺภ รุกฺขฉินฺทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ภูตคามโต วิโยชิตมูลพีชขนฺธพีชผลุพีชอคฺคพีชพีชพีชานํ อญฺญตรํ ภาชนคตํ วา ราสิกตํ วา ภูมิยํ โรปิตมฺปิ นิกฺขนฺตมูลมตฺตํ วา นิกฺขนฺตองฺกุรมตฺตํ วา สเจปิสฺส วิทตฺถิมตฺตา ปตฺตวฏฺฏิ นิคฺคจฺฉติ, อนิกฺขเนฺต วา มูเล นิกฺขเนฺต วา มูเล ยาว องฺกุโร หริโต น โหติ, ตาว ตํ วิโกเปนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ตถา ภูตคามพีชคาเม เวมติกสฺส, อภูตคามพีชคาเม ภูตคามพีชคามสญฺญิโน เจว เวมติกสฺส จฯ อุภยตฺถ ปน อตถาสญฺญิสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติ, อสญฺจิจฺจ อสติยา อชานิตฺวา วา วิโกเปนฺตสฺส, ‘อิมํ รุกฺข’นฺติ เอวํ อนิยเมตฺวา ‘‘รุกฺขํ ฉินฺท, วลฺลึ ฉินฺทา’’ติอาทีนิ ภณนฺตสฺส, ‘‘อิมํ ปุปฺผํ วา ผลํ วา ชาน, อิมํ เทหิ, อิมํ อาหร, อิมินา เม อตฺถ, อิมํ กปฺปิยํ กโรหี’’ติ ภณนฺตสฺส จ อนาปตฺติฯ เอวํ กปฺปิยวจเนน ภูตคามโต วิโยชิตํ ปน พีชชาตํ ปุน ปิ ‘‘กปฺปิยํ กโรหี’’ติ กาเรตฺวาว ปริภุญฺชิตพฺพํฯ เอวญฺหิสฺส พีชคามปริโมจนมฺปิ กตํ โหติฯ

กปฺปิยํ กโรเนฺตน ปน อคฺคินา วา นเขน วา สเตฺถน วา กตฺตพฺพํ, อคฺคินา กโรเนฺตน จ เยน เกนจิ อคฺคินา เอกเทเส ผุสเนฺตน ‘กปฺปิย’นฺติ วตฺวาว กาตพฺพํฯ สเตฺถน กโรเนฺตน ยสฺส กสฺสจิ ติขิณสตฺถสฺส อนฺตมโส สูจินขเจฺฉทนาทีนมฺปิ ตุเณฺฑน วา ธาราย วา เวธํ วา เฉทํ วา ทเสฺสเนฺตน ตเถว กาตพฺพํฯ นเขน กโรเนฺตน ฐเปตฺวา โคมหึสาทีนํ ขุเร เยน เกนจิ อปูตินา มนุสฺสานํ วา ติรจฺฉานานํ วา นเขน อนฺตมโส ฉินฺทิตฺวา อาหเฏนาปิ สเตฺถ วุตฺตนเยเนว กาตพฺพํฯ ตตฺถ สเจปิ พีชานํ ปพฺพตมโตฺต ราสิ, รุกฺขสหสฺสํ วา ฉินฺทิตฺวา เอกาพทฺธํ, อุจฺฉูนํ วา มหาภาโร พนฺธิตฺวา ฐปิโต โหติ, เอกสฺมึ พีเช วา รุกฺขสาขาย วา อุจฺฉุมฺหิ วา กปฺปิเย กเต สพฺพํ กตํ โหติฯ อุจฺฉุํ ‘‘กปฺปิยํ กริสฺสามี’’ติ เตหิ สทฺธึ พทฺธํ ทารุกํ วิชฺฌติ, วฏฺฏติเยวฯ สเจ ปน ยาย วลฺลิยา ภาโร พโทฺธ, ตํ วิชฺฌติ, น วฏฺฏติฯ มริจปกฺกาทีหิ มิเสฺสตฺวา ภตฺตํ อาหรนฺติ, ‘‘กปฺปิยํ กโรหี’’ติ วุเตฺต สเจปิ ภตฺตสิเตฺถ วิชฺฌติ, วฏฺฏติเยว, ติลตณฺฑุเลสุปิ เอเสว นโยฯ ยาคุยา ปกฺขิตฺตานิ ปน เอกาพทฺธานิ หุตฺวา น สนฺติฏฺฐนฺติ, ตตฺถ เอเกกํ วิชฺฌิตฺวาว กาตพฺพํฯ กปิฏฺฐผลาทีนํ อโนฺต มิญฺชํ กฏาหํ มุญฺจิตฺวา สญฺจรติ, ภินฺทาเปตฺวา กปฺปิยํ กาเรตพฺพํฯ เอกาพทฺธา เจ, กฏาเหปิ กาตุํ วฏฺฏติฯ ยํ ปน ผลํ ตรุณํ โหติ อพีชํ ยญฺจ นิพฺพตฺตพีชํ พีชํ อปเนตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํ, ตตฺถ กปฺปิยกรณกิจฺจํ นตฺถิฯ ภูตคาโม, ภูตคามสญฺญิตา, วิโกปนํ วา วิโกปาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปถวิขณนสทิสาเนวาติฯ

ภูตคามสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. อญฺญวาทกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย ยมตฺถํ สงฺฆมเชฺฌ วินยธโร ปุจฺฉติ, ตโต อญฺญํ วทตีติ **อญฺญวาทโก,** อเญฺญนญฺญํ ปฏิจรณเสฺสตํ นามํฯ วิเหสตีติ **วิเหสโก,** ตุณฺหีภาวเสฺสตํ นามํ, ตสฺมึ อญฺญวาทเก วิเหสเกฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ วตฺถุทฺวเย ปาจิตฺติยทฺวยํ วุตฺตํฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ สาวเสสํ อาปตฺตึ อาปโนฺน สงฺฆมเชฺฌ อนุยุญฺชิยมาโน ตํ น กเถตุกาโม อเญฺญน วจเนน อญฺญํ ฉาเทโนฺต ตถา ตถา วิกฺขิปติ, โย จ ตุณฺหีภาเวน วิเหเสติ, เตสํ ยํ ภควตา อญฺญวาทกกมฺมเญฺจว วิเหสกกมฺมญฺจ อนุญฺญาตํ, ตสฺมึ สเงฺฆน กเต ปุน ตถา กโรนฺตานํ ปาจิตฺติยํฯ

โกสมฺพิยํ ฉนฺนเตฺถรํ อารพฺภ อเญฺญนญฺญํ ปฏิจรณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ธมฺมกเมฺม ติกปาจิตฺติยํ, อธมฺมกเมฺม ติกทุกฺกฏํ, อนาโรปิเต ปน อญฺญวาทเก วา วิเหสเก วา ตถา กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ อาปตฺตึ อาปนฺนภาวํ วา อชานนฺตสฺส ‘‘กึ ตุเมฺห ภณถา’’ติ ปุจฺฉโต, เคลเญฺญน วา, ‘‘สงฺฆสฺส ภณฺฑนาทีนิ วา ภวิสฺสนฺติ, อธเมฺมน วา วเคฺคน

วา นกมฺมารหสฺส วา กมฺมํ กริสฺสนฺตี''ติ อิมินา อธิปฺปาเยน น กเถนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ธมฺมกเมฺมน อาโรปิตตา, อาปตฺติยา วา วตฺถุนา วา อนุยุญฺชิยมานตา, ฉาเทตุกามตาย อเญฺญนญฺญํ ปฏิจรณํ วา ตุณฺหีภาโว วาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน สิยา กิริยํ, สิยา อกิริยํ, ทุกฺขเวทนญฺจ โหตีติฯ

อญฺญวาทกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. อุชฺฌาปนกสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย เยน วจเนน อุชฺฌาเปนฺติ ''ฉนฺทาย อิตฺถนฺนาโม อิทํ นาม กโรตี''ติอาทีนิ วทนฺตา อุปสมฺปนฺนํ สเงฺฆน สมฺมตํ เสนาสนปญฺญาปกาทิเภทํ ตสฺส อยสกามา หุตฺวา ภิกฺขูหิ อวชานาเปนฺติ, อวณฺณาย โอโลกาเปนฺติ, ลามกโต วา จินฺตาเปนฺติ, ตํ วจนํ **อุชฺฌาปนกํ**ฯ เยน จ ตเถว วทนฺตา ขิยฺยนฺติ, สพฺพตฺถ ตสฺส อวณฺณํ ปกาเสนฺติ, ตํ **ขิยฺยนกํ,** ตสฺมึ อุชฺฌาปนเก ขิยฺยนเกฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ วตฺถุทฺวเย ปาจิตฺติยทฺวยํ วุตฺตํฯ ตสฺมา โย สมฺมตสฺส ภิกฺขุโน อยสกามตาย อุปสมฺปนฺนสฺส วทโนฺต อุชฺฌาเปติ วา ขิยฺยติ วา, ตสฺส ปาจิตฺติยํ โหติฯ

ราชคเห เมตฺติยภุมฺมชเก ภิกฺขู อารพฺภ อุชฺฌาปนขิยฺยนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ยํ ตสฺส อุปสมฺปนฺนสฺส สมฺมุติกมฺมํ กตํ, ตสฺมึ ธมฺมกเมฺม ติกปาจิตฺติยํ, อธมฺมกเมฺม ติกทุกฺกฏํ, อนุปสมฺปนฺนสฺส ปน สนฺติเก ตถา ภณนฺตสฺส, อสมฺมตสฺส จ อวณฺณํ ยสฺส กสฺสจิ สนฺติเก ภณนฺตสฺส, อนุปสมฺปนฺนสฺส ปน สมฺมตสฺส วา อสมฺมตสฺส วา อวณฺณํ ยสฺส กสฺสจิเทว สนฺติเก ภณนฺตสฺส จ ทุกฺกฏเมวฯ ปกติยาว ฉนฺทาทิวเสน กโรนฺตํ อุชฺฌาเปนฺตสฺส วา ขิยฺยนฺตสฺส วา, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ธมฺมกเมฺมน สมฺมตตา, อุปสมฺปนฺนตา, อคติคมนาภาโว, ตสฺส อวณฺณกามตา, ยสฺส สนฺติเก วทติ, ตสฺส อุปสมฺปนฺนตา, อุชฺฌาปนํ วา ขิยฺยนํ วาติ อิมาเนตฺถ ฉ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนเมวาติฯ

อุชฺฌาปนกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ปฐมเสนาสนสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **สงฺฆิก**นฺติ สงฺฆสฺส สนฺตกํฯ มญฺจาทีสุ โยโกจิ มญฺจสเงฺขเปน กโต สโพฺพปิ **มโญฺจ**เยว, **ปีเฐ**ปิ เอเสว นโยฯ เยน เกนจิ ปน โจเฬน วา กปฺปิยจเมฺมน วา ฉวึ กตฺวา ฐเปตฺวา มนุสฺสโลมํ ตาลีสปตฺตญฺจ เยหิ เกหิจิ โลมปณฺณติณวากโจเฬหิ ปูเรตฺวา กตเสนาสนํ **ภิสี**ติ วุจฺจติฯ ตตฺถ นิสีทิตุมฺปิ นิปชฺชิตุมฺปิ วฏฺฏติ, ปมาณปริเจฺฉโทปิ เจตฺถ นตฺถิฯ **โกจฺฉํ** ปน วากอุสีรมุญฺชปพฺพชาทีนํ อญฺญตรมยํ อโนฺต สํเวลฺลิตฺวา พทฺธํ เหฏฺฐา จ อุปริ จ วิตฺถตํ ปณวสณฺฐานํ มเชฺฌ สีหจมฺมาทิปริกฺขิตฺตํ โหติ, อกปฺปิยจมฺมํ นาเมตฺถ นตฺถิฯ เสนาสนญฺหิ โสวณฺณมยมฺปิ วฏฺฏติฯ **อโชฺฌกาเส**ติ เอตฺถ เย อวสฺสิกสเงฺกตา วสฺสานมาสาติ เอวํ อสญฺญิตา อฏฺฐ มาสา, เต ฐเปตฺวา อิตเรสุ จตูสุ มาเสสุ สเจปิ เทโว น วสฺสติฯ ตถาปิ ปกติอโชฺฌกาเส จ โอวสฺสกมณฺฑเป จ สนฺถริตุํ น วฏฺฏติฯ ยตฺถ ปน เหมเนฺต วสฺสติ, ตตฺถ อปเรปิ จตฺตาโร มาเส น วฏฺฏติฯ คิเมฺห ปน สพฺพตฺถ วิคตวลาหกํ วิสุทฺธํ นภํ โหติ, ตสฺมา ตทา เกนจิเทว กรณีเยน คจฺฉติ, วฏฺฏติฯ กากาทีนํ นิพทฺธวาสรุกฺขมูเล ปน กทาจิปิ น วฏฺฏติฯ อิติ ยตฺถ จ ยทา จ สนฺถริตุํ น วฏฺฏติ, ตํ สพฺพมิธ อโชฺฌกาสสงฺขเมว คตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

**สนฺถริตฺวา**ติ ตถารูเป ฐาเน อตฺตโน วา ปรสฺส วา อตฺถาย สนฺถริตฺวาฯ อญฺญสฺสตฺถาย สนฺถตมฺปิ หิ ยาว โส ตตฺถ น นิสีทติ, ‘คจฺฉ ตฺว’นฺติ วา น ภณติ, ตาว สนฺถารกเสฺสว ภาโรฯ **สนฺถราเปตฺวา**ติ อนุปสมฺปนฺเนน สนฺถราเปตฺวาฯ เอตเทว หิ ตสฺส ปลิโพโธ โหติ, อุปสมฺปนฺเนน สนฺถตํ สนฺถารกเสฺสว ภาโร, ตญฺจ โข ยาว อาณาปโก ตตฺถ น นิสีทติ, ‘คจฺฉ ตฺว’นฺติ วา น ภณติฯ ยสฺมิญฺหิ อตฺตนา สนฺถราปิเต วา ปกติสนฺถเต วา อุปสมฺปนฺโน นิสีทติ, สพฺพํ ตํ นิสินฺนเสฺสว ภาโร, ตสฺมา สนฺถราปิตเนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ **ตํ ปกฺกมโนฺต เนว อุทฺธเรยฺย, น อุทฺธราเปยฺยา**ติ อตฺตนา วา อุทฺธริตฺวา ปติรูเป ฐาเน น ฐเปยฺย, ปเรน วา ตถา น การาเปยฺยฯ **อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺยา**ติ โย ภิกฺขุ วา สามเณโร วา อารามิโก วา ลชฺชี โหติ, อตฺตโน ปลิโพธํ วิย มญฺญติ, ตถารูปํ อนาปุจฺฉิตฺวา ตํ เสนาสนํ ตสฺส อนิยฺยาเตตฺวา นิรเปโกฺข คจฺฉติ, ถามมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส เลฑฺฑุปาตํ อติกฺกเมยฺย, ตสฺส เอเกน ปาเทน เลฑฺฑุปาตาติกฺกเม ทุกฺกฏํ, ทุติยปาทาติกฺกเม ปาจิตฺติยํฯ โภชนสาลาย ฐิโต ปน ‘‘อสุกสฺมิํ นาม ทิวาวิหารฏฺฐาเน ปญฺญเปตฺวา คจฺฉาหี’’ติ เปเสตฺวา ตโต นิกฺขมิตฺวา อญฺญตฺถ คจฺฉโนฺต ปาทุทฺธาเรน กาเรตโพฺพฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ สนฺถตํ อนุทฺธริตฺวา อนาปุจฺฉํ ปกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปุคฺคลิเก ติกทุกฺกฏํ, จิมิลิกํ วา อุตฺตรตฺถรณํ วา ภูมตฺถรณํ วา ตฏฺฏิกํ วา จมฺมกฺขณฺฑํ วา ปาทปุญฺฉนํ วา ผลกปีฐํ วา ยํ วา ปนญฺญํ กญฺจิ ทารุภณฺฑํ มตฺติกาภณฺฑํ อนฺตมโส ปตฺตาธารกมฺปิ วุตฺตลกฺขเณ อโชฺฌกาเส ฐเปตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ อารญฺญเกน ปน อสติ อโนวสฺสเก สพฺพํ รุเกฺข ลเคฺคตฺวาปิ ยถา วา อุปจิกาหิ น ขชฺชติ, เอวํ กตฺวาปิ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ อโพฺภกาสิเกน ปน จีวรกุฏิกํ กตฺวาปิ รกฺขิตพฺพํฯ อตฺตโน สนฺตเก, วิสฺสาสิกปุคฺคลิเก, อุทฺธรณาทีนิ กตฺวา คมเน, โอตาเปนฺตสฺส, ‘‘อาคนฺตฺวา อุทฺธริสฺสามี’’ติ คจฺฉโต, วุฑฺฒตรา อุฏฺฐาเปนฺติ, อมนุโสฺส ตตฺถ นิสีทติ, โกจิ อิสฺสโร คณฺหาติ, สีหาทโย ตํ ฐานํ อาคนฺตฺวา ติฏฺฐนฺติ, เอวํ เสนาสนํ ปลิพุทฺธํ โหติ, ตถา ปลิพุเทฺธ วา เสนาสเน, ชีวิตพฺรหฺมจริยนฺตรายกราสุ อาปทาสุ วา คจฺฉนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ มญฺจาทีนํ สงฺฆิกตา, วุตฺตลกฺขเณ เทเส สนฺถรณํ วา สนฺถราปนํ วา, อปลิพุทฺธตา, อาปทาย อภาโว, นิรเปกฺขตา, เลฑฺฑุปาตาติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ ฉ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ปฐมเสนาสนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. ทุติยเสนาสนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **วิหาเร**ติ คเพฺภ วา อญฺญตรสฺมิํ วา สพฺพปริจฺฉเนฺน วุตฺตเสนาสเนฯ **เสยฺย**นฺติ เสยฺยา นาม ภิสี จิมิลิกา อุตฺตรตฺถรณํ ภูมตฺถรณํ ตฏฺฏิกา จมฺมกฺขโณฺฑ นิสีทนํ ปจฺจตฺถรณํ ติณสนฺถาโร ปณฺณสนฺถาโรติ วุตฺตํฯ ตตฺถ **จิมิลิกา** นาม ปริกมฺมกตาย ภูมิยา วณฺณานุรกฺขณตฺถํ กตาฯ **อุตฺตรตฺถรณํ** นาม มญฺจปีฐาทีนํ อุปริ อตฺถริตพฺพยุตฺตกํ ปจฺจตฺถรณํฯ **ภูมตฺถรณํ** นาม จิมิลิกาย สติ ตสฺสา อุปริ, อสติ สุทฺธภูมิยํ อตฺถริตพฺพา กฏสารกาทิ วิกติฯ **ตฏฺฏิกา** นาม ตาลปณฺณาทีหิ กตตฏฺฏิกาฯ **จมฺมกฺขโณฺฑ** นาม ยํกิญฺจิ จมฺมํ, สีหจมฺมาทีนญฺหิ ปริหรเณเยว ปริเกฺขโป, เสนาสนปริโภเค ปน อกปฺปิยจมฺมํ นาม นตฺถิฯ **ปจฺจตฺถรณํ** นาม ปาวาโร โกชโวติ เอตฺตกเมว, เสสํ ปากฏเมวฯ อิติ อิมาสุ ทสสุ เสยฺยาสุ เอกมฺปิ เสยฺยํ อตฺตโน วสฺสเคฺคน คเหตฺวา วุตฺตลกฺขเณ วิหาเร สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา โย ภิกฺขุ ทิสํคมิโก ยถา ฐปิตํ อุปจิกาหิ น ขชฺชติ, ตถา ฐปนวเสน เนว อุทฺธเรยฺย, น อุทฺธราเปยฺย, ปุริ

มสิกฺขาปเท วุตฺตนเยน อนาปุจฺฉํ วา คเจฺฉยฺย, ตสฺส ปริกฺขิตฺตสฺส อารามสฺส ปริเกฺขปํ, อปริกฺขิตฺตสฺส อุปจารํ อติกฺกมนฺตสฺส ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติยปาเท ปาจิตฺติยํฯ ยตฺถ ปน อุปจิกา สงฺกา นตฺถิ, ตโต อนาปุจฺฉาปิ คนฺตุํ วฎฺฎติ, อาปุจฺฉนํ ปน วตฺตํฯ

สาวตฺถิยํ สตฺตรสวคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ สงฺฆิเก วิหาเร เสยฺยํ สนฺถริตฺวา อนุทฺธริตฺวา อนาปุจฺฉา ปกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปุคฺคลิเก ติกทุกฺกฏํ, วุตฺตลกฺขณสฺส ปน วิหารสฺส อุปจาเร พหิ อาสเนฺน อุปฏฺฐานสาลาย วา อปริจฺฉนฺนมณฺฑเป วา ปริจฺฉเนฺน วาปิ พหูนํ สนฺนิปาตภูเต รุกฺขมูเล วา สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา, มญฺจปีฐญฺจ วิหาเร วา วุตฺตปฺปกาเร วิหารูปจาเร วา สนฺถริตฺวา วา สนฺถราเปตฺวา วา อุทฺธรณาทีนิ อกตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ อตฺตโน สนฺตเก, วิสฺสาสิกปุคฺคลิเก, อุทฺธรณาทีนิ กตฺวา, ปุริมนเยเนว ปลิพุทฺธํ ฉเฑฺฑตฺวา คมเน, โย จ ‘‘อเชฺชว อาคนฺตฺวา ปฏิชคฺคิสฺสามี’’ติ เอวํ สาเปกฺโข นทิปารํ วา คามนฺตรํ วา คนฺตฺวา ยตฺถสฺส คมนจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ, ตเตฺถว ฐิโต กญฺจิ เปเสตฺวา วา อาปุจฺฉติ, นทิปูรราชโจราทีสุ วา เกนจิ ปลิพุโทฺธ น สโกฺกติ ปจฺจาคนฺตุํ, ตสฺส จ, อาปทาสุ จ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตลกฺขณเสยฺยา , ตสฺสา สงฺฆิกตา, วุตฺตลกฺขเณ วิหาเร สนฺถรณํ วา สนฺถราปนํ วา, อปลิพุทฺธตา, อาปทาย อภาโว, อนเปกฺขสฺส ทิสาปกฺกมนํ , อุปจารสีมาติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ สตฺต องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ อนนฺตรสิกฺขาปเท วุตฺตนยาเนวาติฯ

ทุติยเสนาสนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๖. อนุปขชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฎฺฐ **ชาน**นฺติ ‘‘อนุฎฺฐาปนีโย อย’’นฺติ ชานโนฺต, เตเนวสฺส ปทภาชเน ‘‘วุโฑฺฒ’ติ ชานาติ, ‘คิลาโน’ติ ชานาติ, ‘สเงฺฆน ทิโนฺน’ติ ชานาตี’’ติ (ปาจิ. ๑๒๑) วุตฺตํฯ วุโฑฺฒ หิ อตฺตโน วุฑฺฒตาย อนุฎฺฐาปนีโย, คิลาโน คิลานตาย, สโงฺฆ ปน ภณฺฑาคาริกสฺส วา ธมฺมกถิกวินยธรคณวาจกาจริยานํ วา พหูปการตํ คุณวิสิฎฺฐตญฺจ สลฺลเกฺขตฺวา ธุววาสตฺถาย วิหารํ สลฺลเกฺขตฺวา สมฺมนฺนิตฺวา เทติ, ตสฺมา ยสฺส สเงฺฆน ทิโนฺน, โสปิ อนุฎฺฐาปนีโยฯ **ปุพฺพุปคต**นฺติ ปุพฺพํ อุปคตํฯ **อนุปขชฺชา**ติ มญฺจปีฐานํ วา ตสฺส วา ภิกฺขุโน ปวิสนฺตสฺส วา นิกฺขมนฺตสฺส วา อุปจารํ อนุปวิสิตฺวาฯ ตตฺถ มญฺจปีฐานํ ตาว มหลฺลเก วิหาเร สมนฺตา ทิยโฑฺฒ หโตฺถ อุปจาโร, ขุทฺทเก ยโต ปโหติ, ตโต ทิยโฑฺฒ หโตฺถ , ตสฺส ปน ปวิสนฺตสฺส ปาทโธวนปาสาณโต ยาว มญฺจปีฐํ, นิกฺขมนฺตสฺส มญฺจปีฐโต ยาว ปสฺสาวฎฺฐานํ, ตาว อุปจาโรฯ **เสยฺยํ กเปฺปยฺยา**ติ ตสฺส สมฺพาธํ กตฺตุกามตาย ตสฺมิํ อุปจาเร ทสสุ เสยฺยาสุ เอกมฺปิ สนฺถรนฺตสฺส วา สนฺถราเปนฺตสฺส วา ทุกฺกฏํ, ตตฺถ นิสีทนฺตสฺส วา นิปชฺชนฺตสฺส วา ปาจิตฺติยํ, เทฺวปิ กโรนฺตสฺส เทฺว ปาจิตฺติยานิ, ปุนปฺปุนํ กโรนฺตสฺส ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ อนุปขชฺช เสยฺยกปฺปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปุคฺคลิเก ติกทุกฺกฏํ, วุตฺตูปจารโต วา พหิ, อุปฎฺฐานสาลาทิเก วา, วิหารสฺส อุปจาเร วา, สนฺถรณสนฺถราปเนสุปิ นิสชฺชสยเนสุปิ ทุกฺกฏเมวฯ อตฺตโน วา, วิสฺสาสิกสฺส วา สนฺตเก ปน วิหาเร สนฺถรนฺตสฺส, โย จ คิลาโน วา สีตุณฺหปีฬิโต วา ปวิสติ, ตสฺส จ, อาปทาสุ จ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สงฺฆิกวิหารตา, อนุฎฺฐาปนียภาวชานนํ, สมฺพาเธตุกามตา, อุปจาเร นิสีทนํ วา นิปชฺชนํ วาติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสาเนว, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนเมวาติฯ

อนุปขชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **กุปิโต**ติ กุโทฺธฯ **อนตฺตมโน**ติ อตฺฏฺฐจิโตฺตฯ **นิกฺกเฑฺฒยฺย วา นิกฺกฑฺฒาเปยฺย วา ปาจิตฺติย**นฺติ เอตฺถ เย อเนกภูมกา ปาสาทา, อเนกโกฏฺฐกานิ วา จตุสฺสาลานิ, ตาทิเสสุ เสนาสเนสุ คเหตฺวา อนฺตรา อฏฺฐเปตฺวา เอเกเนว ปโยเคน อติกฺกาเมนฺตสฺส เอกํ ปาจิตฺติยํ, ฐเปตฺวา ฐเปตฺวา นานาปโยเคหิ อติกฺกาเมนฺตสฺส ทฺวารคณนาย ปาจิตฺติยานิ, หเตฺถน อนามสิตฺวา 'นิกฺขมา'ติ วตฺวา วาจาย นิกฺกฑฺฒนฺตสฺสาปิ เอเสว นโยฯ นิกฺกฑฺฒาเปนฺตสฺส ปน 'นิกฺกฑฺฒา'ติ อาณตฺตมเตฺต ทุกฺกฏํ, สกึ อาณเตฺต ปน ตสฺมึ พหุเกปิ ทฺวาเร นิกฺขมเนฺต อิตรสฺส เอกเมว ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน ''เอตฺตกานิ ทฺวารานิ นิกฺกฑฺฒาหี''ติ วา, ''ยาว มหาทฺวารํ, ตาว นิกฺกฑฺฒาหี''ติ วา เอวํ นิยเมตฺวา อาณโตฺต โหติ, ทฺวารคณนาย ปาจิตฺติยานิฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ภิกฺขุํ สงฺฆิกา วิหารา นิกฺกฑฺฒนวตฺถุสฺมึ

ปญฺญตฺตํ , สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปุคฺคลิเก ติกทุกฺกฏํ, ตสฺส ปริกฺขารนิกฺกฑฺฒเน, อุปฏฺฐานสาลาทิกา วิหารูปจารา ตสฺส วา ตสฺส ปริกฺขารสฺส วา นิกฺกฑฺฒเน, อนุปสมฺปนฺนสฺส ปน อนุปสมฺปนฺนปริกฺขารสฺส วา วิหารา วา วิหารูปจารา วา นิกฺกฑฺฒเน นิกฺกฑฺฒาปเน จ ทุกฺกฏเมวฯ ตญฺจ โข อสมฺพเทฺธสุ ปริกฺขาเรสุ ปริกฺขารคณนาย เวทิตพฺพํฯ อตฺตโน วา, วิสฺสาสิกสฺส วา สนฺตกา วิหารา นิกฺกฑฺฒเน, สกลสงฺฆารามโตปิ ภณฺฑนการกสฺส วา ตสฺส ปริกฺขารสฺส วา นิกฺกฑฺฒเน นิกฺกฑฺฒาปเน วา, อตฺตโน วสนฏฺฐานโต อลชฺชิสฺส, อุมฺมตฺตกสฺส, น สมฺมาวตฺตนฺตานํ อเนฺตวาสิกสอวิหาริกานํ, เตสํ ปริกฺขารสฺส วา นิกฺกฑฺฒเน จ, สยํ อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สงฺฆิกวิหาโร , อุปสมฺปนฺนสฺส ภณฺฑนการกภาวาทิวินิมุตฺตตา, โกเปน นิกฺกฑฺฒนํ วา นิกฺกฑฺฒาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. เวหาสกุฏิสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **อุปริเวหาสกุฏิยา**ติ อุปริ อจฺฉนฺนตลาย ทฺวิภูมิกกุฏิยา วา ติภูมิกกุฏิยา วา, ปทภาชเน ปน อิธ อธิเปฺปตํ กุฏึ ทเสฺสตุํ ''มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส อสีสฆฏฺฏา''ติ (ปาจิ. ๑๓๑) วุตฺตํฯ **อาหจฺจปาทก**นฺติ องฺเค วิชฺฌิตฺวา ปเวสิตปาทกํฯ **อภินิสีเทยฺยา**ติ อภิภวิตฺวา อโชฺฌตฺถริตฺวา นิสีเทยฺย, ภุมฺมเตฺถ วา เอตํ อุปโยควจนํ, มเญฺจ วา ปีเฐ วา นิสีเทยฺย วา นิปเชฺชยฺย วาติ อโตฺถฯ **อภี**ติ อิทํ ปน ปทโสภณเตฺถ อุปสคฺคมตฺตเมว, ตสฺมา โย ภิกฺขุ วุตฺตลกฺขณาย เวหาสกุฏิยา สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน ยาว ปมาณมชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส สพฺพโส เหฏฺฐิมาหิ ตุลาหิ สีสํ น ฆเฏฺฏติ, เอตฺตกํ อุจฺจาย ตุลานํ อุปริ ฐปิเต อาหจฺจปาทเก มเญฺจ วา ปีเฐ วา นิสีทติ วา นิปชฺชติ วา, ตสฺส อนุปขชฺชสิกฺขาปเท วุตฺตนเยน ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ อุปริเวหาสกุฏิยา อาหจฺจปาทกํ มญฺจํ ปีฐํ สหสา อภินิสีทนอภินิปชฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปุคฺคลิเก ติกทุกฺกฏํ, อตฺตโน วา, วิสฺสาสิกสฺส วา สนฺตเก วิหาเร, อเวหาสกุฏิยา, สีสฆฏฺฏาย, ยสฺส วา

เหฏฺฐา ทพฺพสมฺภาราทีนํ นิกฺขิตฺตตฺตา อปริโภคํ โหติ, อุปริตลํ วา ปทรสญฺจิตํ สุธาทิปริกมฺมกตํ วา, ตตฺถ อาหจฺจปาทเก นิสีทนฺตสฺส, โย เจ ตสฺมึ เวหาสเฏฺฐปิ อาหจฺจปาทเก ฐิโต กิญฺจิ คณฺหาติ วา ลคฺคติ วา, ยสฺส จ ปฏาณี ทินฺนา โหติ, ปาทสีสานํ อุปริ อาณี ปเวสิตา, ตตฺถ นิสีทนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สงฺฆิโก วิหาโร, อสีสฆฏฺฏา เวหาสกุฏิ, เหฏฺฐา สปริโภคํ , อปฏาณิทิเนฺน อาหจฺจปาทเก นิสีทนํ วา นิปชฺชนํ วาติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

เวหาสกุฏิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. มหลฺลกวิหารสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **มหลฺลก**นฺติ สสฺสามิกํฯ **วิหาร**นฺติ อุลฺลิตฺตาวลิตฺตํฯ **ยาว ทฺวารโกสา**ติเอตฺถ ทฺวารโกโส นาม อุกฺกฏฺฐปริจฺเฉเทน ปิฏฺฐสงฺฆาฏสฺส สามนฺตา อฑฺฒเตยฺยหตฺโถ ปเทโสฯ **อคฺคฬฏฺฐปนายา**ติ สกวาฏกสฺส ทฺวารพนฺธสฺส นิจฺจลภาวตฺถายฯ กวาฏญฺหิ ลหุปริวตฺตกํ วิวรณกาเล ภิตฺตึ อาหนติ, ปิทหนกาเล ทฺวารพนฺธํฯ เตน อาหเนน ภิตฺติ กมฺปติ, ตโต มตฺติกา จลติ, จลิตฺวา สิถิลา วา โหติ ปตติ วา, เตนาห ภควา ‘‘ยาว ทฺวารโกสา อคฺคฬฏฺฐปนายา’’ติฯ ตตฺถ กิญฺจาปิ ‘‘อิทํ นาม กตฺตพฺพ’’นฺติ เนว มาติกายํ, น ปทภาชเน วุตฺตํ, อฏฺฐุปฺปตฺติยํ ปน ‘‘ปุนปฺปุนํ ฉาทาเปสิ, ปุนปฺปุนํ เลปาเปสี’’ติ (ปาจิ. ๑๓๔) อธิการโต ยาว ทฺวารโกสา อคฺคฬฏฺฐปนาย ปุนปฺปุนํ ลิมฺปิตพฺโพ วา เลปาเปตพฺโพ วาติ เอวมตฺโถ ทฏฺฐพฺโพฯ **อาโลกสนฺธิปริกมฺมายา**ติเอตฺถ **อาโลกสนฺธี**ติ วาตปานกวาฏกา วุจฺจนฺติฯ เต วิวรณกาเล วิทตฺถิมตฺตมฺปิ อติเรกมฺปิ ภิตฺติปฺปเทสํ ปหรนฺติ, อุปจาโร ปเนตฺถ สพฺพทิสาสุ ลพฺภติ, ตสฺมา สพฺพทิสาสุ กวาฏวิตฺถารปฺปมาโณ โอกาโส อาโลกสนฺธิปริกมฺมตฺถาย ลิมฺปิตพฺโพ วา เลปาเปตพฺโพ วาติ อยเมตฺถ อธิปฺปาโยฯ

เอวํ เลปกมฺมํ ยํ กตฺตพฺพํ, ตํ ทเสฺสตฺวา อิทานิ ฉทเน กตฺตพฺพํ ทเสฺสตุํ **ทฺวตฺติจฺฉทนสฺสา**ติอาทิมาหฯ ตตฺถ **ทฺวตฺติจฺฉทนสฺส ปริยาย**นฺติ ฉทนสฺส ทฺวตฺติปริยายํ, **ปริยายํ** วุจฺจติ ปริเกฺขโป, ปริเกฺขปทฺวยํ วา ปริเกฺขปตฺตยํ วา อธิฏฺฐาตพฺพนฺติ อโตฺถฯ **อปฺปหริเต ฐิเตนา**ติ อหริเต ฐิเตนฯ **หริต**นฺติ เจตฺถ สตฺตธญฺญาทิเภทํ ปุพฺพณฺณํ, มุคฺคมาสติลกุลตฺถอลาพุกุมฺภณฺฑาทิเภทญฺจ อปรณฺณํ อธิเปฺปตํฯ ยํ ตสฺมึ เขเตฺต วุตฺตํ น ตาว สมฺปชฺชติ, วเสฺส ปน ปติเต สมฺปชฺชิสฺสติ, ตมฺปิ หริตสงฺขเมว คจฺฉติฯ ตสฺมา ตสฺมึ ฐตฺวา อธิฏฺฐหโนฺต ทุกฺกฏํ อาปชฺชติฯ อปฺปหริเต ฐตฺวา อธิฏฺฐหนฺตสฺสาปิ อยํ ปริจฺเฉโท, ปิฏฺฐิวํสสฺส วา กูฏาคารถูปิกาย วา ปเสฺส นิสิโนฺน ปุริโส ฉทนมุขวฏฺฏิอเนฺตน โอโลเกโนฺต ยสฺมึ ภูมิภาเค ฐิตํ ภิกฺขุํ ปสฺสติ, ยสฺมิญฺจ ฐิโต ตํ อุปริ นิสินฺนกํ ตเถว อุโลฺลเกโนฺต ปสฺสติ, ตสฺมึ ฐาตพฺพํ, ตสฺส อโนฺต อหริเตปิ ฐาตุํ น ลภติฯ **ตโต เจ อุตฺตรี**ติ มเคฺคน ฉาทิยมาเน ติณฺณํ มคฺคานํ, ปริยาเยน ฉาทิยมาเน ติณฺณํ ปริยายานํ อุปริ อิฏฺฐกสิลาสุธาหิ ฉาทิยมาเน อิฏฺฐกสิลาสุธาปิณฺฑคณนาย, ติณปเณฺณหิ ฉาทิยมาเน ปณฺณคณนาย เจว ติณมุฏฺฐิคณนาย จ ปาจิตฺติยํฯ

โกสมฺพิยํ ฉนฺนเตฺถรํ อารพฺภ ปุนปฺปุนํ ฉาทาปนเลปาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนทฺวตฺติปริยาเย อติเรกสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ เสตวณฺณาทิกรเณ, ทฺวตฺติปริยาเย วา อูนกทฺวตฺติปริยาเย วา, เลณคุหาติณกุฏิกาทีสุ, อญฺญสฺสตฺถาย, อตฺตโน ธเนน กาเรนฺตสฺส, วาสาคารํ ฐเปตฺวา เสสานิ อธิฏฺฐหนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ มหลฺลกวิหารตา, อตฺตโน วาสาคารตา, อุตฺตริ อธิฏฺฐานนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริเตฺต วุตฺตนยาเนวาติฯ

มหลฺลกวิหารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. สปฺปาณกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ชานํ สปฺปาณก**นฺติ ‘‘สปฺปาณกํ เอต’’นฺติ ทิสฺวา วา สุตฺวา วา เยน เกนจิ อาการเรน ชานโนฺตฯ **สิเญฺจยฺย วา สิญฺจาเปยฺย วา**ติ เตน อุทเกน สยํ วา สิเญฺจยฺย, อญฺญํ วา อาณาเปตฺวา สิญฺจาเปยฺยฯ ตตฺถ ธารํ อวิจฺฉินฺทิตฺวา สิญฺจนฺตสฺส เอกสฺมึ ฆเฏ เอกาว อาปตฺติ, วิจฺฉินฺทนฺตสฺส ปโยคคณนาย อาปตฺติโยฯ มาติกํ ปมุขํ กโรติ, ทิวสมฺปิ สนฺทตุ, เอกาว อาปตฺติฯ ตตฺถ ตตฺถ พนฺธิตฺวา อญฺญโต เนนฺตสฺส ปโยคคณนาย อาปตฺติโยฯ พหุกมฺปิ ติณปณฺณสาขาทึ เอกปฺปโยเคน อุทเก ปกฺขิปนฺตสฺส เอกาว อาปตฺติ, เอเกกํ ปกฺขิปนฺตสฺส ปโยคคณนาย อาปตฺติโยฯ อิทญฺจ ยํ เอวํ ปกฺขิปิยมาเน ปริยาทานํ คจฺฉติ, อาวิลํ วา โหติ, ยถา ปาณกา มรนฺติ, ตาทิสํ สนฺธาย วุตฺตํ, น มหาอุทกํฯ สิญฺจาปเน อาณตฺติยา ทุกฺกฏํ, เอกาณตฺติยา พหุกมฺปิ สิญฺจตุ, อาณาปกสฺส เอกเมว ปาจิตฺติยํฯ

อาฬวิยํ อาฬวเก ภิกฺขู อารพฺภ สิญฺจนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, อปฺปาณเก สปฺปาณกสญฺญิโน, อุโภสุ เวมติกสฺส ทุกฺกฏํฯ อปฺปาณกสญฺญิโน, อสญฺจิจฺจ อสฺสติยา วา สิญฺจนฺตสฺส, อชานนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุทกสฺส สปฺปาณกตา, ‘‘สิญฺจเนน ปาณกา มริสฺสนฺตี’’ติ ชานนํ, ตญฺจ อุทกํ ตาทิสเมว, วินา วธกเจตนาย เยน เกนจิ กรณีเยน ติณาทีนํ สิญฺจนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

สปฺปาณกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ภูตคามวโคฺค ทุติโยฯ

## ๓. โอวาทวโคฺค

## ๑. โอวาทสิกฺขาปทวณฺณนา

โอวาทวคฺคสฺส ปฐเม **อสมฺมโต**ติ ยา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน ภควตา ญตฺติจตุเตฺถน กเมฺมน (ปาจิ. ๑๔๖) ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติ อนุญฺญาตา, ตาย อสมฺมโตฯ **โอวเทยฺยา**ติ ภิกฺขุนิสงฺฆํ วา สมฺพหุลา วา เอกํ ภิกฺขุนึ วา ‘‘วสฺสสตูปสมฺปนฺนาย ภิกฺขุนิยา ตทหุปสมฺปนฺนสฺส ภิกฺขุโน อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กาตพฺพ’’นฺติ อาทิเก (จูฬว. ๔๐๓) อฏฺฐ ครุธเมฺม โอวาทวเสน โอสาเรโนฺต โอวเทยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ โอวาทปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ โอวทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อเญฺญน วา ธเมฺมน ภิกฺขุนีสุ อุปสมฺปนฺนมตฺตํ วา โอวทโต ทุกฺกฏํฯ สมฺมตสฺสาปิ ตเญฺจ สมฺมุติกมฺมํ อธมฺมกมฺมํ โหติ, ตสฺมึ อธมฺมกเมฺม อธมฺมกมฺมสญฺญิโน วเคฺค ภิกฺขุนิสเงฺฆ โอวทโต ติกปาจิตฺติยํ, ตถา เวมติกสฺส ธมฺมกมฺมสญฺญิโน จาติ นว ปาจิตฺติยานิ, สมเคฺคปิ ภิกฺขุนิสเงฺฆน วาติ อธมฺมกมฺมวเสน อฏฺฐารสฯ สเจ ปน ตํ ธมฺมกมฺมํ โหติ, ‘‘ธมฺมกเมฺม ธมฺมกมฺมสญฺญี สมคฺคํ ภิกฺขุนิสงฺฆํ สมคฺคสญฺญี โอวทตี’’ติ (ปาจิ. ๑๕๑) อิทํ อวสานปทํ ฐเปตฺวา เตเนว นเยน สตฺตรส ทุกฺกฏานิ, ‘‘สมคฺคมฺหายฺยา’’ติ จ วุเตฺต อญฺญํ ธมฺมํ, ‘‘วคฺคมฺหายฺยา’’ติ จ วุเตฺต อฏฺฐ ครุธเมฺม ภณนฺตสฺส, โอวาทญฺจ อนิยฺยาเตตฺวา อญฺญํ ธมฺมํ

ภณนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ โย ปน ธมฺมกมฺม ธมฺมกมฺมสญฺญี สมคฺคํ ภิกฺขุนิสงฺฆํ สมคฺคสญฺญี โอวทติ, ครุธมฺมปาฬึ อุเทฺทสํ เทติ, ปริปุจฺฉํ เทติ, ‘‘โอสาเรหิ อยฺยา’’ติ วุจฺจมาโน โอสาเรติ, ปญฺหํ ปุฏฺโฐ กเถติ, ภิกฺขุนีนํ สุณมานานํ อญฺญสฺสตฺถาย ภณติ, สิกฺขมานาย วา สามเณริยา วา ภณติ, ตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อสมฺมตตา, ภิกฺขุนิยา ปริปุณฺณูปสมฺปนฺนตา, โอวาทวเสน อฏฺฐครุธมฺมภณนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปทโสธมฺมสทิสาเนวาติฯ

โอวาทสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. อตฺถงฺคตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **โอวเทยฺยา**ติ อฏฺฐครุธเมฺมหิ วา อเญฺญน วา ธเมฺมน โอวทนฺตสฺส สมฺมตสฺสาปิ ปาจิตฺติยเมวฯ

สาวตฺถิยํ อายสฺมนฺตํ จูฬปนฺถกํ อารพฺภ อตฺถงฺคเต สูริเย โอวทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, สูริเย อตฺถงฺคเต อตฺถงฺคตสญฺญิโน เวมติกสฺส วา, เอกโตอุปสมฺปนฺนํ โอวทนฺตสฺส จ ทุกฺกฏํฯ ปุริมสิกฺขาปเท วิย อุเทฺทสาทินเยน อนาปตฺติฯ อตฺถงฺคตสูริยตา, ปริปุณฺณูปสมฺปนฺนตา, โอวทนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปทโสธมฺมสทิสาเนวาติฯ

อตฺถงฺคตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. ภิกฺขุนุปสฺสยสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย ***ภิกฺขุนุปสฺสย**นฺติ ภิกฺขุนิยา เอกรตฺตํ วสนฏฺฐานมฺปิฯ **โอวเทยฺยา**ติ อิธ ครุธเมฺมหิ โอวทนฺตเสฺสว ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน อสมฺมโต โหติ, เทฺว ปาจิตฺติยานิฯ สเจ ปน สูริเยปิ อตฺถงฺคเต โอวทติ, ตีณิ โหนฺติฯ สมฺมตสฺส ปน รตฺตึ โอวทนฺตสฺสปิ เทฺว เอว โหนฺติฯ สมฺมตตฺตา หิ ภิกฺขุสฺส ครุธโมฺมวาทมูลกํ ปาจิตฺติยํ นตฺถิฯ **คิลานา**ติ น สโกฺกติ โอวาทาย วา สํวาสาย วา คนฺตุํฯ

สเกฺกสุ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ภิกฺขุนุปสฺสยํ อุปสงฺกมิตฺวา โอวทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนาย อุปสมฺปนฺนสญฺญิโน เวมติกสฺส วา, เอกโตอุปสมฺปนฺนํ เยน เกนจิ, อิตรํ อเญฺญน ธเมฺมน โอวทนฺตสฺส จ ทุกฺกฏํฯ สมเย, อนุปสมฺปนฺนาย, ปุริมสิกฺขาปเท วิย อุเทฺทสาทินเยน จ อนาปตฺติฯ อุปสฺสยูปคมนํ, ปริปุณฺณูปสมฺปนฺนตา, สมยาภาโว, ครุธเมฺมหิ โอวทนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยํ โหตีติฯ

ภิกฺขุนุปสฺสยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. อามิสสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **อามิสเหตู**ติ จีวราทีนํ อญฺญตรเหตุฯ ***ภิกฺขู**ติ สมฺมตา ภิกฺขู อิธาธิเปฺปตาฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอวรูเป ภิกฺขู อวณฺณกามตาย เอวํ ภณนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ‘‘อามิสเหตุ โอวทนฺตี’’ติ ภณนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ธมฺมกเมฺม ติกปาจิตฺติยํ, อธมฺมกเมฺม ติกทุกฺกฏํ, อสมฺมตํ อุปสมฺปนฺนญฺจ, อนุปสมฺปนฺนญฺจ สมฺมตํ วา อสมฺมตํ วา เอวํ ภณนฺตสฺส ทุกฺกฏเมวฯ ตตฺถ โย ภิกฺขุ กาเล สมฺมุติํ ลภิตฺวา สามเณรภูมิยํ สณฺฐิโต, อยํ สมฺมโต นาม อนุปสมฺปโนฯ ปกติยา จีวราทิเหตุ โอวทนฺตํ ปน เอวํ ภณนฺตสฺส , อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, ธเมฺมน ลทฺธสมฺมุติตา, อนามิสนฺตรตา, อวณฺณกามตาย เอวํ ภณนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนเมวาติฯ

อามิสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. จีวรทานสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ จีวรทานวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสกถามโคฺค ปเนตฺถ จีวรปฺปฏิคฺคหณสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ ตตฺร หิ ภิกฺขุ ปฏิคฺคาหโก, อิธ ภิกฺขุนี, อยํ วิเสโส, เสสํ ตาทิสเมวาติฯ

จีวรทานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. จีวรสิพฺพนสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **จีวรนฺ**ติ นิวาสนปารุปนุปคํฯ **สิเพฺพยฺย วา สิพฺพาเปยฺย วา**ติ เอตฺถ สยํ สิพฺพนฺตสฺส สูจิํ ปเวเสตฺวา ปเวเสตฺวา นีหรเณ ปาจิตฺติยํ, สตกฺขตฺตุมฺปิ วิชฺฌิตฺวา สกิํ นีหรนฺตสฺส เอกเมว ปาจิตฺติยํฯ ‘สิพฺพา’ติ วุโตฺต ปน สเจปิ สพฺพํ สูจิกมฺมํ นิฏฺฐาเปติ, อาณาปกสฺส เอกเมว ปาจิตฺติยํฯ อถ ‘‘ยํ เอตฺถ จีวเร กตฺตพฺพํ, สพฺพํ ตํ ตว ภาโร’’ติ วุโตฺต นิฏฺฐาเปติ, ตสฺส อาราปเถ อาราปเถ ปาจิตฺติยํฯ อาณาปกสฺส เอกวาจาย สมฺพหุลานิปิ, ปุนปฺปุนํ อาณตฺติยํ ปน วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ จีวรสิพฺพนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ญาติกาย อญฺญาติกสญฺญิโน วา เวมติกสฺส วา, เอกโตอุปสมฺปนฺนาย สิพฺพนฺตสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อญฺญํ ถวิกาทิปริกฺขารํ สิพฺพนฺตสฺส, ญาติกาย, สิกฺขมานสามเณรีนญฺจ จีวรมฺปิ สิพฺพนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา สนฺตกตา , นิวาสนปารุปนุปคตา, วุตฺตลกฺขณํ สิพฺพนํ วา สิพฺพาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสาเนวาติฯ

จีวรสิพฺพนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. สํวิธานสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **สํวิธายา**ติ สํวิทหิตฺวา, คมนกาเล สเงฺกตํ กตฺวาติ อโตฺถฯ **เอกทฺธานมคฺคนฺ**ติ เอกํ อทฺธานสงฺขาตํ มคฺคํ, เอกโต วา อทฺธานมคฺคํฯ **สตฺถคมนีโย**ติ สเตฺถน สทฺธิํ คนฺตโพฺพ, เสสํ อุตฺตานปทตฺถเมวฯ อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – อกปฺปิยภูมิยํ สํวิทหนฺตสฺส สํวิทหนปจฺจยา ตาว ทุกฺกฏํฯ ตตฺถ ฐเปตฺวา ภิกฺขุนุปสฺสยํ อนฺตรารามํ อาสนสาลํ ติตฺถิยเสยฺยญฺจ เสสา อกปฺปิยภูมิ, ตตฺถ ฐตฺวา สํวิทหนฺตสฺสาติ อโตฺถฯ สํวิทหิตฺวา ปน ‘‘อชฺช วา เสฺว วา’’ติ นิยมิตํ กาลํ วิสเงฺกตํ อกตฺวา, ทฺวารวิสเงฺกตํ ปน มคฺควิสเงฺกตํ วา กตฺวาปิ ภิกฺขุนิยา สทฺธิํ คจฺฉนฺตสฺส ยาว

อาสนฺนสฺสาปิ อญฺญสฺส คามสฺส ‘‘อยํ อิมสฺส อุปจาโร’’ติ มนุเสฺสหิ ฐปิตํ อุปจารํ น โอกฺกมติ, ตาว อนาปตฺติฯ ตํ โอกฺกมนฺตสฺส ปน ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติยปาเท ปาจิตฺติยํ, อิติ คามูปจาโรกฺกมนคณนาย ปาจิตฺติยานิฯ อทฺธโยชนาติกฺกเม ปน คาเม อสติ อทฺธโยชนคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ เอกทฺธานมคฺคปฺปฏิปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อสํวิทหิเต สํวิทหิตสญฺญิโน เวมติกสฺส วา, โย จ ภิกฺขุนิยา อสํวิทหนฺติยา เกวลํ อตฺตนาว สํวิทหติ, ตสฺส ทุกฺกฏํฯ สมเย สํวิทหิตฺวาปิ คจฺฉนฺตสฺส, อตฺตนา อสํวิทหนฺตสฺส, วิสเงฺกเตน วา, อาปทาสุ คจฺฉนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ทฺวินฺนมฺปิ สํวิทหิตฺวา มคฺคปฺปฏิปตฺติ, อวิสเงฺกตตา, สมยาภาโว, อนาปทา, คามนฺตโรกฺกมนํ วา อทฺธโยชนาติกฺกโม วาติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ เอกโตอุปสมฺปนฺนาทีหิ ปน สทฺธิํ มาตุคามสิกฺขาปเทน อาปตฺติ, อทฺธานสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

สํวิธานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. นาวาภิรุหนสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **สํวิธายา**ติ กีฬาปุเรกฺขาโร สํวิทหิตฺวา, อภิรุหนกาเล สเงฺกตํ กตฺวาติ อโตฺถฯ **อุทฺธํคามินิ**นฺติ กีฬาวเสน อุทฺธํ นทิยา ปฏิโสตํ คจฺฉนฺติํฯ **อโธคามินิ**นฺติ ตเถว อโธ อนุโสตํ คจฺฉนฺติํฯ ยํ ปน ติตฺถปฺปฏิปาทนตฺถํ อุทฺธํ วา อโธ วา หรนฺติ, เอตฺถ อนาปตฺติฯ **อญฺญตฺร ติริยํ ตรณายา**ติ อุปโยคตฺเถ นิสฺสกฺกวจนํ, ยา ติริยํ ตรณา, ตํ ฐเปตฺวาติ อโตฺถฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ สคามกตีรปเสฺสน คมนกาเล คามนฺตรคณนาย, อคามกตีรปเสฺสน วา โยชนวิตฺถตาย นทิยา มเชฺฌน วา คมนกาเล อทฺธโยชนคณนาย ปาจิตฺติยํ, สมุเทฺท ปน ยถาสุขํ คนฺตุํ วฏฺฏติฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ นาวาภิรุหนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร ติริยํ ตรณายา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, เสสํ อนนฺตรสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

นาวาภิรุหนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ปริปาจิตสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ภิกฺขุนิปริปาจิต**นฺติ ภิกฺขุนิยา ปริปาจิตํ, เนว ตสฺส นาตฺตโน ญาตกปฺปวาริตานํ คิหีนํ สนฺติเก ภิกฺขุสฺส คุณํ ปกาเสตฺวา ‘‘เทถ อยฺยสฺส, กโรถ อยฺยสฺสา’’ติ เอวํ นิปฺผาทิตํ ลทฺธพฺพํ กตนฺติ อโตฺถฯ **ปุเพฺพ คิหิสมารมฺภา**ติ เอตฺถ **สมารโมฺภ**ติ สมารทฺธํ, ปฏิยาทิตเสฺสตํ นามํฯ คิหีนํ สมารโมฺภ คิหิสมารโมฺภ, ภิกฺขุนิยา ปริปาจนโต ปุเพฺพ ปฐมตรํเยว ยํ ภิกฺขูนํ อตฺถาย คิหีนํ ปฏิยาทิตภตฺตํ, ญาตกปฺปวาริตานํ วา สนฺตกํ, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ ชานํ ภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยนฺติ อโตฺถฯ ตญฺจ โข อโชฺฌหรณคณนาย, ปฏิคฺคหเณ ปนสฺส ทุกฺกฏํฯ

ราชคเห เทวทตฺตํ อารพฺภ ภิกฺขุนิปริปาจิตปิณฺฑปาตภุญฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร ปุเพฺพ คิหิสมารมฺภา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, เอกโตอุปสมฺปนฺนาย ปริปาจิตํ ภุญฺชนฺตสฺส , อปริปาจิเต ปริปาจิตสญฺญิโน, อุภยตฺถ เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อุภยตฺถ อปริปาจิตสญฺญิโน, คิหิสมารเมฺภ, สิกฺขมานสามเณราทีหิ ปริปาจิ

เต, ปญฺจ โภชนานิ ฐเปตฺวา อวเสเส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ภิกฺขุนิยา ปริปาจิตตา, ปริปาจิตภาวชานนํ, คิหิสมารมฺภาภาโว, โอทนาทีนํ อญฺญตรตา, ตสฺส อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสอสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ปริปาจิตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. รโหนิสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม สโพฺพปิ กถามโคฺค ทุติยอนิยเต วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ อิทญฺหิ สิกฺขาปทํ ทุติยอนิยเตน จ อุปริ อุปนนฺทสฺส จตุตฺถสิกฺขาปเทน จ เอกปริเจฺฉทํ, อฏฺฐุปฺปตฺติวเสน ปน วิสุํ ปญฺญตฺตนฺติฯ

รโหนิสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

โอวาทวโคฺค ตติโยฯ

## ๔. โภชนวโคฺค

## ๑. อาวสถสิกฺขาปทวณฺณนา

โภชนวคฺคสฺส ปฐเม **อคิลาเนนา**ติ อทฺธโยชนมฺปิ คนฺตุํ สมเตฺถนฯ **เอโก**ติ เอกทิวสิโกฯ **อาวสถปิโณฺฑ**ติ ‘‘อิเมสํ วา เอตฺตกานํ วา’’ติ เอกํ ปาสณฺฑํ วา, ‘‘เอตฺตกเมวา’’ติ เอวํ ภตฺตํ วา อโนทิสฺส สาลาทีสุ ยตฺถ กตฺถจิ ปุญฺญกาเมหิ ปญฺญตฺตํ โภชนํฯ **ภุญฺชิตโพฺพ**ติ เอกกุเลน วา นานากุเลหิ วา เอกโต หุตฺวา เอกสฺมิํ วา ฐาเน, นานาฐาเนสุ วา ‘‘อชฺช เอกสฺมิํ, เสฺว เอกสฺมิ’’นฺติ เอวํ อนิยตฏฺฐาเน วา ปญฺญโตฺต เอกสฺมิํ ฐาเน เอกทิวสเมว ภุญฺชิตโพฺพฯ **ตโต เจ อุตฺตรี**ติ ทุติยทิวสโต ปฏฺฐาย ตสฺมิํ วา ฐาเน อญฺญสฺมิํ วา ฐาเน เตสํ สนฺตกสฺส ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ อนุวสิตฺวา อาวสถปิณฺฑภุญฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อคิลาเนนา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, คิลานสฺส อคิลานสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ คิลานสฺส คิลานสญฺญิโน, โย จ สกิํ ภุญฺชติ, คจฺฉโนฺต วา อนฺตรามเคฺค เอกทิวสํ , คตฏฺฐาเน เอกทิวสํ, ปจฺจาคโนฺตปิ อนฺตรามเคฺค เอกทิวสํ, อาคตฏฺฐาเน เอกทิวสํ, คมิสฺสามี’ติ จ ภุญฺชิตฺวา นิกฺขโนฺต เกนจิ อุปทฺทเวน นิวตฺติตฺวา เขมภาวํ ญตฺวา คจฺฉโนฺต ปุน เอกทิวสํ ภุญฺชติ, ยสฺส วา สามิกา นิมเนฺตตฺวา เทนฺติ, โย วา ภิกฺขูนํเยว อุทฺทิสฺส ปญฺญตฺตํ, น ยาวทตฺถํ ปญฺญตฺตํ, ฐเปตฺวา วา ปญฺจ โภชนานิ อญฺญํ ภุญฺชติ, ตสฺส จ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อาวสถปิณฺฑตา, อคิลานตา, อนุวสิตฺวา ปริโภชนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสิกฺขาปทสทิสานีติฯ

อาวสถสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. คณโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **คณโภชเน**ติ คณสฺส โภชเนฯ อิธ จ **คโณ**ติ จตฺตาโร วา ตตุตฺตริ วา ภิกฺขู , เตสํ นิมนฺตนโต วา วิญฺญตฺติโต วา ลเทฺธ โอทนาทีนํ ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตรโภชเนติ อ โตฺถฯ ตตฺถายํ วินิจฺฉโย – สเจ หิ โกจิ จตฺตาโร ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา เยน เกนจิ เววจเนน วา ภาสนฺตเรน วา ปญฺจนฺนํ โภชนานํ นามํ คเหตฺวา ‘‘โอทเนน นิมเนฺตมิ, โอทนํ เม คณฺหถา’’ติ อาทินา นเยน นิมเนฺตติ, เต เจ เอวํ เอกโต วา นานาโต วา นิมนฺติตา เอกโต วา นานาโต วา คนฺตฺวา เอกโต คณฺหนฺติ, ปจฺฉา เอกโต วา นานาโต วา ภุญฺชนฺติ, คณโภชนํ โหติฯ ปฎิคฺคหณเมว เหตฺถ ปมาณํฯ สเจ โอทนาทีนํ นามํ คเหตฺวา เอกโต วา นานาโต วา วิญฺญาเปตฺวา จ คนฺตฺวา จ เอกโต คณฺหนฺติ, เอวมฺปิ คณโภชนเมวฯ ตสฺส ทุวิธสฺสาปิ เอวํ ปฎิคฺคหเณ ทุกฺกฎํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ คิลานสมยาทีสุ ยทา ปาทานมฺปิ ผลิตตฺตา น สกฺกา ปิณฺฑาย จริตุํ, อยํ **คิลานสมโย**ฯ อตฺถตกถินานํ ปญฺจ มาสา, อิตเรสํ กตฺติกมาโสติ อยํ **จีวรทานสมโย**ฯ ยทา โย จีวเร กริยมาเน กิญฺจิเทว จีวเร กตฺตพฺพํ กมฺมํ กโรติ, อยํ **จีวรการสมโย**ฯ ยทา อทฺธโยชนมฺปิ คนฺตุกาโม วา โหติ คจฺฉติ วา คโต วา, อยํ **อทฺธานคมนสมโยฯ นาวาภิรุหนสมเย**ปิ เอเสว นโยฯ ยทา โคจรคาเม จตฺตาโร ภิกฺขู ปิณฺฑาย จริตฺวา น ยาเปนฺติ, อยํ **มหาสมโย**ฯ ยทา โยโกจิ ปพฺพชิโต ภเตฺตน นิมเนฺตติ, อยํ **สมณภตฺตสมโย,** เอเตสุ สมเยสุ ภุญฺชิตุํ วฎฺฎติฯ

ราชคเห เทวทตฺตํ อารพฺภ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ สตฺตวิธา อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, นคณโภชเน คณโภชนสญฺญิสฺส เวมติกสฺส วา ทุกฺกฎํฯ นคณโภชนสญฺญิสฺส ปน, เย จ เทฺวตโย เอกโต คณฺหนฺติ, พหูนํ ปิณฺฑาย จริตฺวา เอกโต ภุญฺชนฺตานํ, นิจฺจภตฺติกาทีสุ, ปญฺจ โภชนานิ ฐเปตฺวา สพฺพตฺถ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ คณโภชนตา, สมยาภาโว, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

คณโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๓. ปรมฺปรโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **ปรมฺปรโภชเน**ติ คณโภชเน วุตฺตนเยเนว ปญฺจหิ โภชเนหิ นิมนฺติตสฺส เยน เยน ปฐมํ นิมนฺติโต, ตสฺส ตสฺส โภชนโต อุปฺปฎิปาฎิยา วา อวิกเปฺปตฺวา วา ปรสฺส ปรสฺส โภชเนฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ อญฺญตรสฺส ‘‘มยฺหํ ภตฺตปจฺจาสํ ตุยฺหํ ทมฺมี’’ติ วา ‘‘วิกเปฺปมี’’ติ วา เอวํ สมฺมุขา วา ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมี’’ติ (ปาจิ. ๒๒๖) วา ‘‘วิกเปฺปมี’’ติ วา เอวํ ปรมฺมุขาวา ปฐมนิมนฺตนํ อวิกเปฺปตฺวา ปจฺฉา นิมนฺติตกุเล ลทฺธภิกฺขโต เอกสิตฺถมฺปิ อโชฺฌหรติ, ปาจิตฺติยํฯ สมยา วุตฺตนยา เอวฯ

เวสาลิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อญฺญตฺร นิมนฺติตโภชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ ติวิธา อนุปญฺญตฺติ, ปริวาเร ปน วิกปฺปนมฺปิ คเหตฺวา ‘‘จตโสฺส อนุปญฺญตฺติโย’’ติ (ปริ. ๘๖) วุตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, นปรมฺปรโภชเน ปรมฺปรโภชนสญฺญิโน เวมติกสฺส วา ทุกฺกฎํฯ นปรมฺปรโภชนสญฺญิสฺส ปน, โย จ สมเย วา วิกเปฺปตฺวา วา เอกสํสฎฺฐานิ วา เทฺว ตีณิ นิมนฺตนานิ เอกโต วา กตฺวา ภุญฺชติ, นิมนฺตนปฺปฎิปาฎิยา ภุญฺชติ, สกเลน คาเมน วา ปูเคน วา นิมนฺติโต เตสุ ยตฺถกตฺถจิ ภุญฺชติ, นิมนฺติยมาโน วา ‘‘ภิกฺขํ คเหสฺสามี’’ติ วทติ, ตสฺส, นิจฺจภตฺติกาทีสุ, ปญฺจ โภชนานิ ฐเปตฺวา สพฺพตฺถ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปรมฺปรโภชนตา, สมยาภาโว, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ปรมฺปรโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. กาณมาตาสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **ปูเวหี**ติ ปเหณกตฺถาย ปฏิยเตฺตหิ อติรสกโมทกสกฺขลิกาทีหิ เยหิ เกหิจิ ขชฺช เกหิฯ **มเนฺถหี**ติ ปาเถยฺยตฺถาย ปฏิยเตฺตหิ เยหิ เกหิจิ สตฺตุติลตณฺฑุลาทีหิฯ **ทฺวตฺติปตฺตปูรา**ติ มุขวฏฺฏิยา เหฏฺฐิมเลขํ อนติกฺกนฺตา เทฺว วา ตโย วา ปตฺตปูราฯ **ตโต เจ อุตฺตรี**ติ สเจปิ ตติยํ ปตฺตํ ถูปีกตํ คณฺหาติ, มุขวฏฺฏิยา เหฏฺฐิมเลขโต อุปริฏฺฐิตปูวคณนาย ปาจิตฺติยํฯ **ทฺวตฺติปตฺตปูเร ปฏิคฺคเหตฺวา**ติ เอตฺถ เยน เทฺว คหิตา โหนฺติ, เตน พหิ ภิกฺขุํ ทิสฺวา ‘‘เอตฺถ มยา เทฺว ปตฺตปูรา คหิตา, ตฺวํ เอกํ คเณฺหยฺยาสี’’ติ วตฺตพฺพํ, เตนาปิ อญฺญํ ปสฺสิตฺวา ‘‘ปฐมํ อาคเตน เทฺว ปตฺตปูรา คหิตา, มยา เอโก คหิโต, ตฺวํ มา คณฺหี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เยน ปฐมํ เอโก คหิโต , ตสฺสาปิ ปรมฺปราโรจเน เอเสว นโยฯ เยน ปน สยเมว ตโย คหิตา, เตน อญฺญํ ทิสฺวา ‘‘มา โข ตฺวํ เอตฺถ ปฏิคฺคณฺหีติ วตฺตพฺพํ, อวทนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ตํ สุตฺวา คณฺหนฺตสฺสาปิ ทุกฺกฏเมวฯ **ตโต นีหริตฺวา ภิกฺขูหิ สทฺธึ สํวิภชิตพฺพ**นฺติ ลทฺธฏฺฐานโต สพฺพาสนฺนํ อาสนสาลํ วา วิหารํ วา ยตฺถ วา ปน นิพทฺธํ ปฏิกฺกมติ, ตตฺถ คนฺตฺวา เอกํ ปตฺตปูรํ อตฺตโน ฐเปตฺวา เสสํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทาตพฺพํฯ ยถามิตฺตํ ปน ทาตุํ น ลพฺภติฯ เยน เอโก คหิโต, น เตน กิญฺจิ อกามา ทาตพฺพํ, ยถารุจิ กาตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ น มตฺตํ ชานิตฺวา ปฏิคฺคหณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนกทฺวตฺติปตฺตปูเร อติเรกสญฺญิสฺส เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อูนกสญฺญิสฺส ปน, น ปเหณกตฺถาย น ปาเถยฺยตฺถาย วา ปฏิยตฺตํ, ตทตฺถาย ปฏิยตฺตเสสกํ วา, คมเน วา ปฏิปฺปสฺสเทฺธ, ญาตกปฺปวาริตานํ วา เทนฺตานํ, อตฺตโน ธเนน คณฺหนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตลกฺขณปูวมนฺถตา, อเสสกตา, อปฺปฏิปฺปสฺสทฺธคมนตา, อนญฺญาตกาทิตา, อติเรกปฺปฏิคฺคหณนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิ, สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสาเนวาติฯ

กาณมาตาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. ปฐมปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **ภุตฺตาวี**ติ ภุตฺตวา, เยน ปญฺจนฺนํ โภชนานํ สาสปมตฺตมฺปิ อโชฺฌหริตํ, โส เอวํ วุจฺจติฯ **ปวาริโต**ติ ‘‘อสนํ ปญฺญายติ, โภชนํ ปญฺญายติ, หตฺถปาเส ฐิโต อภิหรติ, ปฏิเกฺขโป ปญฺญายตี’’ติ (ปาจิ. ๒๓๙) เอวํ ปาฬิยํ วุตฺตปญฺจงฺควเสน กตปฺปวารโณ, กตปฺปฏิเกฺขโปติ อโตฺถฯ ตตฺถ ยสฺมา ‘‘อสนํ ปญฺญายตี’’ติ อิมินา วิปฺปกตโภชโน ‘ปวาริโต’ติ วุโตฺตฯ โย จ วิปฺปกตโภชโน, เตน กิญฺจิ ภุตฺตํ, กิญฺจิ อภุตฺตํ, ยญฺจ ภุตฺตํ, ตํ สนฺธาย ‘ภุตฺตาวี’ติปิ สงฺขํ คจฺฉติฯ ตสฺมา ‘ภุตฺตาวี’ติวจเนน วิสุํ กิญฺจิ อตฺถสิทฺธึ น ปสฺสาม, ‘‘ทิรตฺตติรตฺต’’นฺติอาทีสุ (ปาจิ. ๕๒) ปน ทิรตฺตาทิวจนํ วิย ปวาริตปทสฺส ปริวารภาเวน พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตาย เจตํ วุตฺตนฺติ เวทิตพฺพํฯ

ปวารณงฺคสฺ ปน **อสนํ ปญฺญายตี**ติ วิปฺปกตโภชนํ ทิสฺสติ, ตํ ภุญฺชมาโน เจส ปุคฺคโล โหตีติ อโตฺถฯ **โภชนํ ปญฺญายตี**ติ ปวารณปฺปโหนกํ โภชนํ ทิสฺสติ, โอทนาทีนํ เจ อญฺญตรํ ปฏิกฺขิปิตพฺพํ โภชนํ โหตีติ อโตฺถฯ **หตฺถปาเส ฐิโต**ติ ปวารณปฺปโหนกํ เจ โภชนํ คณฺหิตฺวา ทายโก อฑฺฒเตยฺยหตฺถปฺปมาเณ โอกาเส ฐิโต โหตีติ อโตฺถ ฯ **อภิหรตี**ติ โส เจ

ทายโก ตสฺส ตํ โภชนํ กาเยน อภิสํหรตีติ อโตฺถฯ **ปฏิเกฺขโป ปญฺญายตี**ติ ปฏิเกฺขโป ทิสฺสติ, ตํ เจ อภิหฏํ โส ภิกฺขุ กาเยน วา วาจาย วา ปฏิกฺขิปตีติ อโตฺถฯ เอวํ ปญฺจนฺนํ องฺคานํ วเสน ปวาริโต โหติฯ

ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – 'อสน'นฺติอาทีสุ ตาว ยญฺจ อสฺนาติ, ยญฺจ โภชนํ หตฺถปาเส ฐิเตน อภิหฏํ ปฏิกฺขิปติ, ตํ โอทโน กุมฺมาโส สตฺตุ มโจฺฉ มํสนฺติ อิเมสํ อญฺญตรเมว เวทิตพฺพํฯ ตตฺถ **โอทโน** นาม สาลิ วีหิ ยโว โคธุโม กงฺคุ วรโก กุทฺรูสโกติ อิเมสํ สตฺตนฺนํ ธญฺญานํ ตณฺฑุเล คเหตฺวา ''ภตฺตํ ปจามา''ติ วา ''ยาคุํ ปจามา''ติ วา ยํกิญฺจิ สนฺธาย ปจนฺตุ, สเจ อุณฺหํ วา สีตลํ วา ภุญฺชนฺตานํ โภชนกาเล คหิตคหิตฏฺฐาเน โอธิ ปญฺญายติ, โอทโน โหติ, ปวารณํ ชเนติฯ โย ปน ปายาโส วา อมฺพิลยาคุ วา อุทฺธนโต โอตาริตมตฺตา อพฺภุณฺหา สกฺกา โหติ อาวิชฺฌิตฺวา ปิวิตุํ, สา ยสฺส หเตฺถน คหิโตกาเสปิ โอธิ น ปญฺญายติ, ปวารณํ น ชเนติฯ สเจ ปน อุสฺมาย วิคตาย ฆนภาวํ คจฺฉติ, โอธึ ทเสฺสติ, ปุน ปวารณํ ชเนติ, ปุเพฺพ ตนุกภาโว น รกฺขติฯ สเจปิ พหู ปณฺณผลกฬีเร ปกฺขิปิตฺวา มุฏฺฐิมตฺตาปิ ตณฺฑุลา ปกฺขิตฺตา โหนฺติ, โภชนกาเล เจ โอธิ ปญฺญายติ, ปวารณํ ชเนติฯ อยาคุเก นิมนฺตเน ''ยาคุํ ทสฺสามา''ติ ภเตฺต อุทกกญฺชิกขีราทีนิ อากิริตฺวา ''ยาคุํ คณฺหถา''ติ เทนฺติ, กิญฺจาปิ ตนุกา โหติ, ปวารณํ ชเนติเยวฯ สเจ ปน ปกฺกุถิเตสุ อุทกาทีสุ ปกฺขิปิตฺวา ปจิตฺวา เทนฺติ, ยาคุสงฺคหเมว คจฺฉติฯ สเจ ยาคุยาปิ สาสปมตฺตมฺปิ มจฺฉมํสกฺขณฺฑํ วา นฺหารุ วา ปกฺขิตฺตํ โหติ, ปวารณํ ชเนติฯ ฐเปตฺวา สานุโลมานํ วุตฺตธญฺญานํ ตณฺฑุเล อเญฺญหิ เวฬุตณฺฑุลาทีหิ วา กนฺทมูลผเลหิ วา เยหิ เกหิจิ กตภตฺตํ ปวารณํ น ชเนติฯ **กุมฺมาโส** นาม ยเวหิ กโตฯ อเญฺญหิ ปน มุคฺคาทีหิ กตกุมฺมาโส ปวารณํ น ชเนติฯ **สตฺตุ** นาม สตฺต ธญฺญานิ ภชฺชิตฺวา กโตฯ อนฺตมโส ขรปากภชฺชิตานํ วีหีนํ ตณฺฑุเล โกเฏฺฏตฺวา กตจุณฺณมฺปิ กุณฺฑกมฺปิ สตฺตุสงฺคหเมว คจฺฉติฯ สมปากภชฺชิตานํ ปน อาตปสุกฺขานํ กุณฺฑกํ วา, เย เกจิ ตณฺฑุลา วา ลาชา วา, ลาเชหิ กตภตฺตสตฺตุอาทีนิ วา น ปวาเรนฺติฯ **มจฺฉมํเสสุ** สเจ ยาคุํ ปิวนฺตสฺส ยาคุสิตฺถมตฺตาเนว เทฺว มจฺฉกฺขณฺฑานิ วา มํสกฺขณฺฑานิ วา เอกภาชเน วา นานาภาชเน วา เทนฺติ, ตานิ เจ อขาทโนฺต อญฺญํ ปวารณปฺปโหนกํ ยํกิญฺจิ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ ตโต เอกํ ขาทิตํ, เอกํ หเตฺถ วา ปเตฺต วา โหติ, สเจ อญฺญํ ปฏิกฺขิปติ ปวาเรติฯ เทฺวปิ ขาทิตานิ โหนฺติ, มุเข สาสปมตฺตมฺปิ อวสิฏฺฐํ นตฺถิ, สเจปิ อญฺญํ ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ โย ปน อกปฺปิยมํสํ กุลทูสนเวชฺชกมฺมอุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนสาทิตรูปิยาทีหิ นิพฺพตฺตํ อกปฺปิยโภชนญฺจ อญฺญํ กปฺปิยํ วา อกปฺปิยํ วา ขาทโนฺต ปฏิกฺขิปติ, น ปวาเรติฯ

เอวํ ยญฺจ อสฺนาติ, ยญฺจ โภชนํ หตฺถปาเส ฐิเตน อภิหฏํ ปฏิกฺขิปโนฺต ปวารณํ ชเนติ, ตํ ญตฺวา อิทานิ ยถา อาปชฺชติ, ตสฺส ชานนตฺถํ อยํ วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพ – ''อสนํ โภชน''นฺติ เอตฺถ ตาว เยน เอกสิตฺถมฺปิ อโชฺฌหฏํ โหติ, โส สเจ ปตฺตมุขหเตฺถสุ ยตฺถกตฺถจิ โภชเน สติ สาเปโกฺขว อญฺญํ วุตฺตลกฺขณํ โภชนํ ปฏิกฺขิปติ, ปวาเรติฯ สเจ ปน นิรเปโกฺข โหติ, ยํ ปตฺตาทีสุ อวสิฏฺฐํ, ตํ น จ อโชฺฌหริตุกาโม, อญฺญสฺส วา ทาตุกาโม, อญฺญตฺร วา คนฺตฺวา ภุญฺชิตุกาโม, โส ปฏิกฺขิปโนฺตปิ น ปวาเรติฯ ''หตฺถปาเส ฐิโต''ติ เอตฺถ ปน สเจ ภิกฺขุ นิสิโนฺน โหติ, อานิสทสฺส ปจฺฉิมนฺตโต ปฏฺฐาย, สเจ ฐิโต, ปณฺหีนํ อนฺตโต ปฏฺฐาย, สเจ นิปโนฺน, เยน ปเสฺสน นิปโนฺน, ตสฺส ปาริมนฺตโต ปฏฺฐาย ทายกสฺส นิสินฺนสฺส วา ฐิตสฺส วา นิปนฺนสฺส วา ฐเปตฺวา ปสาริตหตฺถํ ยํ อาสนฺนตรํ องฺคํ, ตสฺส โอริมเนฺตน ปริจฺฉินฺทิตฺวา อฑฺฒเตยฺยหโตฺถ 'หตฺถปาโส'ติ เวทิตโพฺพฯ ตสฺมึ ฐตฺวา อภิหฏํ ปฏิกฺขิปนฺตเสฺสว ปวารณา โหติ, น ตโต ปรํฯ 'อภิหรตี'ติ หตฺถปาสพฺภนฺตเร ฐิโต คหณตฺถํ อุปนาเมติฯ สเจ ปน อนนฺตรนิสิโนฺนปิ ภิกฺขุ หเตฺถ วา อาธารเก วา ฐิตํ ปตฺตํ อนภิหริตฺวาว ''ภตฺตํ คณฺหถา''ติ วทติ, ตํ ปฏิกฺขิปโต

ปวารณา นตฺถิฯ ภตฺตปจฺฉึ อาเนตฺวา ปุรโต ภูมิยํ ฐเปตฺวา เอวํ วุตฺเตปิ เอเสว นโยฯ อีสกํ ปน อุทฺธริตฺวา วา อปนาเมตฺวา วา 'คณฺหถา'ติ วุตฺเต ตํ ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ ภตฺตปจฺฉึ คเหตฺวา ปริวิสนฺตสฺส อโญฺญ ''อหํ ธาเรสฺสามี''ติ คหิตมตฺตเมว กโรติ, ปริเวสโกเยว ปน ตํ ธาเรติ, ตสฺมา สา อภิหฏาว โหติ, ตโต ทาตุกามตาย คณฺหนฺตํ ปฏิกฺขิปนฺตสฺส ปวารณา โหติฯ สเจ ปน ปริเวสเกน ผุฏฺฐมตฺตาว โหติ, อิตโรว นํ ธาเรติ, ตโต ทาตุกามตาย คณฺหนฺตํ ปฏิกฺขิปนฺตสฺส ปวารณา น โหติฯ กฏจฺฉุนา อุทฺธเฏ ปน โหติ, ทฺวินฺนํ สมภาเรปิ ปฏิกฺขิปโต ปวาเรติเยวฯ อนนฺตรสฺส ทิยฺยมาเน อิตโร ปตฺตํ ปิทหติ, อญฺญสฺส อภิหฏํ นาม ปฏิกฺขิตฺตํ โหติ, ตสฺมา ปวารณา นตฺถิฯ 'ปฏิเกฺขโป'ติ เอตฺถ วาจาย อภิหเฏ ปฏิเกฺขโป น รุหติ, กาเยน อภิหฏํ ปน องฺคุลิจลนาทินา กายวิกาเรน วา ''อลํ, มา เทหี''ติอาทินา วจีวิกาเรน วา ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ

เอโก สมํสกํ รสํ อภิหรติ, ''รสํ ปฏิคฺคณฺหถา''ติ วทติ, ตํ สุตฺวา ปฏิกฺขิปโต ปวารณา นตฺถิฯ 'มํสรส'นฺติ วุตฺเต ปน ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ ''อิมํ คณฺหถา''ติ วุตฺเตปิ โหติเยวฯ มํสํ วิสุํ กตฺวา 'มํสรส'นฺติ วุตฺเตปิ สเจ สาสปมตฺตมฺปิ ขณฺฑํ อตฺถิ, ปฏิกฺขิปโต ปวารณา โหติฯ สเจ นตฺถิ, วฏฺฏติฯ กฬีรปนสาทีหิ มิเสฺสตฺวา มจฺฉมํสํ ปจนฺติ, ตํ คเหตฺวา ''กฬีรสูปํ คณฺหถ, ปนสพฺยญฺชนํ คณฺหถา''ติ วทติ, เอวมฺปิ น ปวาเรติฯ กสฺมา? อปวารณารหสฺส นาเมน วุตฺตตฺตาฯ ''มจฺฉมํสํ พฺยญฺชน''นฺติ วา ''อิมํ คณฺหถา''ติ วา วุตฺเต ปน ปวาเรติ, อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ วุโตฺตฯ คมนาทีสุ ปน ยสฺมึ อิริยาปเถ ปวาเรติ, ตํ อวิโกเปเนฺตเนว ภุญฺชิตพฺพํฯ

**อนติริตฺต**นฺติ น อติริตฺตํ, น อธิกนฺติ อโตฺถฯ ตํ ปน กปฺปิยกตาทีหิ สตฺตหิ วินยกมฺมากาเรหิ อกตํ วา คิลานสฺส อนธิกํ วา โหติฯ ตสฺมา ปทภาชเน (ปาจิ. ๒๓๙) 'อกปฺปิยกต'นฺติ อาทิ วุตฺตํ, ตตฺถ ยํ ผลํ วา กนฺทมูลาทิ วา ปญฺจหิ สมณกปฺปิเยหิ กปฺปิยํ อกตํ, ยญฺจ อกปฺปิยมํสํ วา อกปฺปิยโภชนํ วา, เอตํ อกปฺปิยํ นาม, ตํ อกปฺปิยํ ''อลเมตํ สพฺพ''นฺติ เอวํ อติริตฺตํ กตํ **อกปฺปิยกต**นฺติ เวทิตพฺพํฯ **อปฺปฏิคฺคหิตกต**นฺติ ภิกฺขุนา อปฺปฏิคฺคหิตํเยว ปุริมนเยน อติริตฺตํ กตํฯ **อนุจฺจาริตกต**นฺติ กปฺปิยํ กาเรตุํ อาคเตน ภิกฺขุนา อีสกมฺปิ อนุกฺขิตฺตํ วา อนปนามิตํ วา กตํฯ **อหตฺถปาเส กต**นฺติ กปฺปิยํ กาเรตุํ อาคตสฺส หตฺถปาสโต พหิ ฐิเตน กตํฯ **อภุตฺตาวินา กต**นฺติ โย อติริตฺตํ กโรติ, เตน ปวารณปฺปโหนกํ โภชนํ อภุเตฺตน กตํฯ **ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อาสนา วุฏฺฐิเตน กต**นฺติ อิทํ อุตฺตานเมวฯ **''อลเมตํ สพฺพ''นฺติ อวุตฺต**นฺติ วจีเภทํ กตฺวา เอวํ อวุตฺตํ โหติฯ อิติ อิเมหิ สตฺตหิ วินยกมฺมากาเรหิ ยํ อติริตฺตํ กปฺปิยํ อกตํ, ยญฺจ ปน น คิลานาติริตฺตํ, ตทุภยมฺปิ อนติริตฺตํฯ อติริตฺตํ ปน ตเสฺสว ปฏิปกฺขนเยน เวทิตพฺพํฯ

อปิเจตฺถ **ภุตฺตาวินา กตํ โหตี**ติ (ปาจิ. ๒๓๙) อนฺตมโส อนนฺตรนิสินฺนสฺส ปตฺตโต เอกมฺปิ สิตฺถํ วา มํสหีรํ วา ขาทิตฺวา กตมฺปิ ภุตฺตาวินา กตํ โหติ, โย ปาโตว เอวํ ภุตฺตาวี ปวาริโต นิสีทติเยว, โส อุปกเฏฺฐปิ กาเล อภิหฏํ ปิณฺฑํ ภิกฺขุนา อุปนีตํ กปฺปิยํ กาตุํ ลภติฯ สเจ ปน ตสฺมึ กปฺปิเย กเต ภุญฺชนฺตสฺส อญฺญํ อามิสํ อากิรนฺติ, ตํ โส ปุน กาตุํ น ลภติฯ ยญฺหิ อกตํ, ตํ กาตพฺพํฯ เยน จ อกตํ, เตน จ กาตพฺพนฺติ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๒๓๘-๙) วุตฺตํ, ตสฺมา ตสฺมึ ภาชเน กริยมาเน ปฐมกเตน สทฺธึ กตํ โหตีติ ตํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ อญฺญสฺมึ ปน ภาชเน เตน วา อเญฺญน วา กาตุํ วฏฺฏติฯ เอวํ กตํ ปฐมกเตน มิเสฺสตฺวาปิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติ, น เกวลญฺจ ตสฺส เยน ปน กตํ, ตํ ฐเปตฺวา อเญฺญสํ ปวาริตานมฺปิ ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ยถา ปน อกเตน มิสฺสํ น โหติ, เอวํ มุขญฺจ หตฺถญฺจ สุทฺธํ กตฺวา ภุญฺชิตพฺพํฯ **คิลานาติริตฺตํ** ปน น เกวลํ คิลานสฺส

ภุตฺตาวเสสเมว, อถ โข ยํกิญฺจิ คิลานํ อุทฺทิสฺส ‘‘อชฺช วา เสฺว วา ยทา วา อิจฺฉติ, ตทา ขาทิสฺสตี’’ติ อาหฏํ, ตํ สพฺพํ ‘คิลานาติริตฺต’นฺติ เวทิตพฺพํฯ **ขาทนียํ วา โภชนียํ วา**ติ ยํกิญฺจิ ยาวกาลิกํฯ **ขาเทยฺย วา ภุญฺเชยฺย วา ปาจิตฺติย**นฺติ เอตฺถ วุตฺตนเยน ปวาริตสฺส อนติริตฺตํ ยํกิญฺจิ อามิสํ อโชฺฌหรณตฺถาย ปฏิคฺคณฺหโต คหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อญฺญตฺร ภุญฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อนติริตฺต’’นฺติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ยามกาลิกาทีนิ อาหารตฺถาย คณฺหโต, นิรามิสานิ อโชฺฌหรโต จ ทุกฺกฏํ, ตถา อติริเตฺต อนติริตฺตสญฺญิโน เจว เวมติกสฺส จฯ อติริตฺตสญฺญิโน ปน, ‘‘อติริตฺตํ การาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสามี’’ติ คณฺหนฺตสฺส, อญฺญสฺสตฺถาย คณฺหนฺตสฺส, ยามกาลิกาทีนิ เตสํ อนุญฺญาตปริโภควเสน นิรามิสานิ ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปวาริตภาโว, อามิสสฺส อนติริตฺตตา, กาเลน อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ปฐมปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. ทุติยปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ **อภิหฏฺฐุํ ปวาเรยฺยา**ติ อภิหริตฺวา ‘‘หนฺท, ภิกฺขุ ขาท วา ภุญฺช วา’’ติ เอวํ ปวาเรยฺยฯ **ชาน**นฺติ สุตฺวา วา ทิสฺวา วา ตสฺส ปวาริตภาวํ ชานโนฺตฯ **อาสาทนาเปโกฺข**ติ อาสาทนํ โจทนํ มงฺกุกรณภาวํ อเปกฺขมาโนฯ **ภุตฺตสฺมิํ ปาจิตฺติย**นฺติ เอตฺถ อภิหาเร ตาว ทุกฺกฏํ, สเจ โส ตํ คณฺหาติ, ปุน อภิหารกสฺส ทุกฺกฏํ, ตสฺมิํ ปน ภุญฺชเนฺต อภิหารกสฺส ตสฺส อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ทุกฺกฏํ, โภชนปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ อนติริเตฺตน โภชเนน อภิหฏฺฐุํ ปวารณาวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ปวาริเต ปวาริตสญฺญิโน ปาจิตฺติยํฯ เวมติกสฺส, ยามกาลิกาทีนิ อาหารตฺถาย อภิหรนฺตสฺส, เตสญฺจ ปฏิคฺคหณอโชฺฌหาเรสุ, อปฺปวาริเต จ ปวาริตสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อปฺปวาริตสญฺญิสฺส ปน, โย จ อติริตฺตํ การาเปตฺวา เทติ, ‘‘การาเปตฺวา วา ภุญฺชาหี’’ติ เทติ, โย วา ‘‘อญฺญสฺสตฺถาย หรนฺเต คจฺฉาหี’’ติ เทติ, โย จ ยามกาลิกาทีนิ ‘‘สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชาหี’’ติ เทติ, ตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปวาริตตา, ปวาริตสญฺญิตา, อาสาทนาเปกฺขตา, อนติริเตฺตน อภิหฏฺฐุํ ปวารณตา, โภชนปริโยสานนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ทุติยปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. วิกาลโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **วิกาเล**ติ วิคเต กาเล, มชฺฌนฺหิกาติกฺกมนโต ยาว อรุณุคฺคมนาติ อธิปฺปาโยฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ เอตสฺมิํ อนฺตเร ยํกิญฺจิ วนมูลผลํ อุปาทาย อามํ วา ปกฺกํ วา อามิสสเงฺขปคตํ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา อโชฺฌหรณตฺถาย ปฏิคฺคณฺหาติ, ตสฺส ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

ราชคเห สตฺตรสวคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ วิกาเล โภชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ยามกาลิกาทีนิ อาหารตฺถาย ปฏิคฺคหณอชฺโฌหาเรสุ, กาเล วิกาลสญฺญิสฺส, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํ, กาเล กาลสญฺญิสฺส ยามกาลิกาทีนิ สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โรมฏฺฐกสฺส โรมฏฺฐํ, น จ ภิกฺขเว พหิมุขทฺวารา นีหริตฺวา อชฺโฌหริตพฺพ’’นฺติ (จูฬว. ๒๗๓) อนุญฺญาตนเยน โรมฏฺฐกสฺสาปิ อนาปตฺติฯ วิกาลตา, ยาวกาลิกตา, อชฺโฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

วิกาลโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๘. สนฺนิธิการกสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **สนฺนิธิการก**นฺติ กาโร กรณํ กิริยาติ อตฺถโต เอกํ, สนฺนิธิ กาโร อสฺสาติ สนฺนิธิการํ , สนฺนิธิการเมว สนฺนิธิการกํ, ปฏิคฺคเหตฺวา เอกรตฺตึ วีตินามิตเสฺสตํ นามํฯ ตสฺมา เอวํ สนฺนิธิกตํ ยํกิญฺจิ ยาวกาลิกํ วา ยามกาลิกํ วา ‘อชฺโฌหริสฺสามี’ติ คณฺหนฺตสฺส ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อชฺโฌหาเร อชฺโฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ สเจปิ ปตฺโต ทุโทฺธโต โหติ, ยํ องฺคุลิยา ฆํสนฺตสฺส เลขา ปญฺญายติ, คณฺฐิกปตฺตสฺส วา คณฺฐิกนฺตเร เสฺนโห ปวิฏฺโฐ โหติ, โย อุเณฺห โอตาเปนฺตสฺส ปคฺฆรติ, อุณฺหยาคุยา วา คหิตาย สนฺทิสฺสติ, ตาทิเส ปเตฺตปิ ปุนทิวเส ภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ ยํ ปน ภิกฺขุ นิรเปโกฺข สามเณรานํ ปริจฺจชิตฺวา เตหิ นิหิตํ ลภิตฺวา ภุญฺชติ, ตํ วฏฺฏติ ฯ สยํ ปฏิคฺคเหตฺวา อปริจฺจตฺตเมว หิ ทุติยทิวเส กปฺปิยโภชนํ ภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ อกปฺปิเยสุ ปน มนุสฺสมํเส ถุลฺลจฺจเยน สทฺธึ ปาจิตฺติยํ, เสเสสุ ปน ทุกฺกเฏน สทฺธึฯ ยามกาลิกํ สติ ปจฺจเย อชฺโฌหรโต ปาจิตฺติยํ, อาหารตฺถาย อชฺโฌหรโต ทุกฺกเฏน สทฺธึฯ โย ปน ปวาริโต หุตฺวา อนติริตฺตกตํ อชฺโฌหรติ, ตสฺส สพฺพวิกเปฺปสุ อปรมฺปิ ปาจิตฺติยํ วฑฺฒติฯ สเจ วิกาเล อชฺโฌหรติ, อนติริตฺตปจฺจยา สพฺพวิกเปฺปสุ อนาปตฺติ, สติ ปจฺจเย วิกาลปจฺจยา ยามกาลิกาทีสุ จ อนาปตฺติฯ อวเสเสสุ วิกาลปจฺจยา ปาจิตฺติยํ วฑฺฒติเยวฯ ภิกฺขุสฺส ปน สนฺนิธิ ภิกฺขุนิยา วฏฺฏติ, ภิกฺขุนิยา จ สนฺนิธิ ภิกฺขุสฺส วฏฺฏติ, ภิกฺขุนิกฺขนฺธเก (จูฬว. ๔๒๑-๔๒๒) อนุญฺญาตตฺตา วฏฺฏตีติฯ

สาวตฺถิยํ อายสฺมนฺตํ เพลฏฺฐสีสํ อารพฺภ สนฺนิธิการกโภชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ , สตฺตาหกาลิก ยาวชีวิกานํ ปน อาหารตฺถาย ปฏิคฺคหเณ อชฺโฌหาเร จ ทุกฺกฏํฯ ยถา เจตานิ อาหารตฺถาย น กปฺปนฺติ, เอวํ ยาวกาลิกาทีหิ สํสฏฺฐานิปิ, วุตฺตเญฺหตํ ‘‘ยาวกาลิเกน, ภิกฺขเว, ยามกาลิกํ ตทหุปฏิคฺคหิตํ กาเล กปฺปติ, วิกาเล น กปฺปตี’’ติอาทิ (มหาว. ๓๐๕)ฯ ตสฺมา สเจปิ ตํ ตํ เตน เตน สทฺธึ สํสฏฺฐํ ลภติ, สเจ อสมฺภินฺนรสํ วา โหติ สุโธตํ วา, ยถา อิตเรน สํสโคฺค น ปญฺญายติ, อตฺตโน กาลานุรูเปน ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ

สเจ ปน สมฺภินฺนรสํ วา โหติ ทุโทฺธตํ วา, น วฏฺฏติฯ ยาวกาลิกญฺหิ อตฺตนา สทฺธึ สมฺภินฺนรสานิ ตีณิปิ ยามกาลิกาทีนิ อตฺตโน สภาวํ อุปเนติ, ยามกาลิกํ เทฺวปิ สตฺตาหกาลิกาทีนิ อตฺตโน สภาวํ อุปเนติ, สตฺตาหกาลิกํ ยาวชีวิกเมว อตฺตโน สภาวํ อุปเนติฯ ตสฺมา เตน ตทหุปฏิคฺคหิเตน สทฺธึ ตทหุปฏิคฺคหิตํ วา ปุเร ปฏิคฺคหิตํ วา ยาวชีวิกํ สตฺตาหํ กปฺปติ, ทฺวีหปฺปฏิคฺคหิเตน ฉาหํ, ตีหปฺปฏิคฺคหิเตน ปญฺจาหํ…เป.… สตฺตาหปฺปฏิคฺคหิเตน ตทเหว กปฺปตีติ เวทิตพฺพํฯ ตสฺมาเยว หิ ‘‘สตฺตาหกาลิเกน, ภิกฺขเว , ยาวชีวิกํ ตทหุปฏิคฺคหิต’’นฺติ อวตฺวา ‘‘ปฏิคฺคหิตํ สตฺตาหํ กปฺปตี’’ติ วุตฺตํฯ กาลยามสตฺตาหาติกฺกเมสุ เจตฺถ วิกาลโภชน

สนฺนิธิเภสชฺชสิกฺขาปทานํ วเสน อาปตฺติโย เวทิตพฺพา, อิเมสุ ปน จตูสุ กาลิเกสุ ยาวกาลิกํ ยามกาลิกนฺติ อิมเมว ทฺวยํ อโนฺตวุฏฺฐเญฺจว สนฺนิธิการกญฺจ, สตฺตาหกาลิกํ ยาวชีวิกญฺจ อกปฺปิยกุฏิยํ นิกฺขิปิตุมฺปิ วฏฺฏติ, สนฺนิธิมฺปิ น ชเนติฯ อกปฺปิยกุฏิยํ อโนฺตวุเฏฺฐน ปน เตน สทฺธึ อิตรทฺวยํ ตทหุปฏิคฺคหิตมฺปิ น วฏฺฏติ, มุขสนฺนิธิ นาม โหติ, มหาปจฺจริยํ ปน อโนฺตวุฏฺฐํ โหตีติ วุตฺตํฯ ตตฺถ นามมตฺตเมว นานากรณํ, อาปตฺติ ปน ทุกฺกฏเมวฯ ตตฺถ **อกปฺปิยกุฏิ** นาม สงฺฆสฺส วา อุปสมฺปนฺนปุคฺคลสฺส วา สนฺตกํ วสนตฺถาย กตเคหํ, ตตฺถ สหเสยฺยปฺปโหน เก ปเทเส วุฏฺฐํ ยาวกาลิกญฺจ ยามกาลิกญฺจ สงฺฆิกํ วา อุปสมฺปนฺนปุคฺคลสฺส วา สนฺตกํ **อโนฺตวุฏฺฐํ** นาม โหติ, ตตฺถ ปกฺกํ **อโนฺตปกฺกํ** นาม, ยตฺถ กตฺถจิ ปน สยํ ปกฺกํ **สามํ ปกฺกํ** นาม, ตํ สพฺพํ อนโชฺฌหรณียํฯ เตน เตน สทฺธึ สํสฏฺฐมฺปิ ตํคติกเมว, สพฺพํ อโชฺฌหรนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ตสฺมา อโนฺตวุฏฺฐอโนฺตปกฺกโมจนตฺถํ ภควตา จตโสฺส กปฺปิยภูมิโย (มหาว. ๒๙๕) อนุญฺญาตา, ตาสํ วินิจฺฉโย สมนฺตปาสาทิกายํ (มหาว. อฏฺฐ. ๒๙๕) วุโตฺตฯ ยตฺถ ปเนตา น สนฺติ, ตตฺถ อนุปสมฺปนฺนสฺส สนฺตกํ กตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ สามํ ปากมฺปิ ปุนปากํ วฏฺฏติ, อ สนฺนิธิการเก สนฺนิธิการกสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อสนฺนิธิการกสญฺญิโน, ยาวกาลิ กาทีนิ ตีณิ นิทหิตฺวา สกํ สกํ กาลํ อนติกฺกมิตฺวา, ยาวชีวิกํ สทาปิ สติ ปจฺจเย ปริภุญฺ ชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อามิสํ, สนฺนิธิภาโว, ตสฺส อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

สนฺนิธิการกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ปณีตโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ปณีตโภชนานี**ติ ปณีตสํสฏฺฐานิ สตฺตธญฺญนิพฺพตฺตานิ โภชนานิฯ ยถา หิ อาชญฺญยุโตฺต รโถ ‘อาชญฺญรโถ’ติ วุจฺจติ, เอวมิธาปิ ปณีตสํสฏฺฐานิ โภชนานิ ปณีต โภชนานีติฯ เยหิ ปน ปณีเตหิ สํสฏฺฐานิ, ตานิ ‘ปณีตโภชนานี’ติ วุจฺจนฺติ, เตสํ ปเภททสฺ สนตฺถํ **เสยฺยถิทํ สปฺปิ นวนีต**นฺติอาทิมาห, ตตฺถ **สปฺปิ**อาทีนิ เภสชฺชสิกฺขาปเท (กงฺขา. อฏฺฐ. เภสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา) วุตฺตลกฺขเณเนว เวทิตพฺพานิฯ มจฺฉาทีสุ ปน สโพฺพปิ ‘โอ ทโก’ติ (ปาจิ. ๒๖๐) วุตฺตลกฺขโณ มโจฺฉ **มโจฺฉ**เยวฯ เยสํ ปน มํสํ กปฺปติ, เตสํ **มํสญฺจ ขีร ทธีนิ** จ อิธาธิเปฺปตานิฯ **เอวรูปานิ ปณีตโภชนานี**ติ ยานิ เอเตหิ สปฺปิอาทีหิ สํสฏฺฐตฺตา ‘ปณีตโภชนานี’ติ วุจฺจนฺติ, ตถารูปานิ ปณีตโภชนานิฯ **อคิลาโน**ติ ยสฺส เตหิ วินาปิ ผาสุ โห ติฯ **อตฺตโน อตฺถาย วิญฺญาเปตฺวา**ติ เอตฺถ ปน โย อคิลาโน สุทฺธานิ สปฺปิอาทีนิ เภสชฺชตฺ ถาย วิญฺญาเปติ, โส มหานามสิกฺขาปเทน (ปาจิ. ๓๐๓) กาเรตโพฺพ, มจฺฉาทีนิ จตฺตาริ วิญฺญาเปโนฺต สูโปทนวิญฺญตฺติยา (ปาจิ. ๖๑๒-๖๑๓) กาเรตโพฺพ, สปฺปิอาทีหิ สํสฏฺฐ โภชนานิ วิญฺญาเปโนฺต อิมินา กาเรตโพฺพฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – ‘‘สปฺปินา ภตฺตํ เทหิ, สปฺปึ อากิริตฺวา เทหิ, สปฺปิมิสฺสกํ กตฺวา เทหิ, สห สปฺปินา เทหิ, สปฺปิญฺจ ภตฺตญฺจ เทหี’’ติ เอวํ วิญฺญาเปนฺตสฺส ตาว วิญฺญตฺติยา ทุกฺกฏํ, ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหรเณ อโชฺฌหรเณ ปา จิตฺติยํฯ ‘‘สปฺปิภตฺตํ เทหี’’ติ วุเตฺต ปน ยสฺมา สาลิภตฺตํ วิย สปฺปิภตฺตํ นาม นตฺถิ, ตสฺมา สูโป ทนวิญฺญตฺติยา ทุกฺกฏเมว โหติฯ สเจ ปน ‘‘สปฺปินา ภตฺตํ เทหี’’ติ วุเตฺต ภตฺตํ ทตฺวา ‘‘สปฺปึ กตฺวา ภุญฺชาหี’’ติ นวนีตขีราทีนิ วา กปฺปิยภณฺฑํ วา เทติ ‘‘อิมินา สปฺปึ คเหตฺวา ภุญฺชา หี’’ติ, ยถาวตฺถุกเมวฯ ‘‘โคสปฺปินา ภตฺตํ เทหี’’ติ วุเตฺต ปน โคสปฺปึ วา เทตุ, ตสฺมึ อสติ ปุริ มนเยน นวนีตาทีนิ วา, คาวึเยว วา เทตุ ‘‘อิโต สปฺปินา ภุญฺชาหี’’ติ, ยถาวตฺถุกเมวฯ สเจ ปน ‘‘โคสปฺปินา เทหี’’ติ ยาจิโต อชิกาสปฺปิอาทีหิ เทติ, วิสเงฺกตํฯ เอวญฺหิ สติ อญฺญํ ยาจิเตน อญฺญํ ทินฺนํ นาม โหติ, ตสฺมา อนาปตฺติ, เอส นโย ‘‘อชิกาสปฺปินา เทหี’’ติอาทีสุปิฯ ‘‘กปฺ

ปิยสปฺปินา เทหี’’ติ วุตฺต อกปฺปิยสปฺปินา เทติ, วิสงฺกตเมวฯ ‘‘อกปฺปิยสปฺปินา เทหี’’ติ วุตฺต อกปฺปิยสปฺปินาว เทติ, ปฏิคฺคหเณปิ ปริโภเคปิ ทุกฺกฏเมวฯ อิมินา นเยน สพฺพปเทสุ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพฯ สเจ ปน สเพฺพหิปิ สปฺปิอาทีหิ เอกฏฺฐาเน วา นานาฏฺฐาเน วา วิญฺญาเปตฺวา ปฏิลทฺธํ เอกโต สมฺภินฺนรสํ กตฺวา ตโต กุสเคฺคน เอกพินฺทุมฺปิ อโชฺฌหรติ, นว ปาจิตฺติยานิฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ปณีตโภชนวิญฺญตฺติวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อคิลาโน’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, คิลานสฺส อคิลานสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ คิลานสญฺญิสฺส, คิลานกาเล วิญฺญาเปตฺวา อคิลานสฺส ภุญฺชโต, คิลานสฺส เสสเก, ญาตกปฺปวาริตฏฺฐานโต, อญฺญสฺสตฺถาย วิญฺญเตฺต, อตฺตโน ธเนน คหิเต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปณีตโภชนตา, อคิลานตา, กตวิญฺญตฺติยา ปฏิลาโภ, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ อทฺธานสมุฏฺฐานํ, กิริยํ , โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ปณีตโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ทนฺตโปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **อทินฺน**นฺติ กาเยน วา กายปฺปฏิพเทฺธน วา คณฺหนฺตสฺส หตฺถปาเส ฐตฺวา กายกายปฺปฏิพทฺธนิสฺสคฺคิยานํ อญฺญตเรน น ทินฺนํ, อปฺปฏิคฺคหิตกเสฺสตํ นามํฯ อปฺปฏิคฺคหิตกญฺหิ ภิกฺขุโน อตฺตโน สนฺตกมฺปิ อโชฺฌหริตุํ น วฏฺฏติฯ ปฏิคฺคหิตํ อนุตมโส วิสฺสาสิกสนฺตกมฺปิ วฏฺฏติ, ตสฺส ลกฺขณํ วุตฺตวิปลฺลาเสน เวทิตพฺพํฯ สเจ หิ โย โกจิ อนุปสมฺปโนฺน อนุตมโส ติรจฺฉาโนปิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา หตฺถปาเส ฐิโต กายาทีนํ อญฺญตเรน เทติ, ตเญฺจ ภิกฺขุนา เยน เกนจิ สรีราวยเวน วา, ตปฺปฏิพเทฺธน วา, สํหาริเมน จ อนุตมโส มญฺจนาปิ, ธาเรตุํ สมเตฺถน จ อนุตมโส อตตฺถชาตกรุกฺขปเณฺณนาปิ, สูจิยา ปรามฏฺฐมเตฺตนาปิ ปฏิคฺคหิตํ, ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ ปฏิพทฺธปฺปฏิพทฺธํ นาม อิธ นตฺถิ, ยมฺปิ นตฺถุกรณิยา ทิยฺยมานํ นาสิกาย, อกลฺลโก วา มุเขน ปฏิคฺคณฺหาติ, สพฺพํ วฏฺฏติ, อาโภคมตฺตเมว เหตฺถ ปมาณํฯ ปุพฺพาโภเค จ สติ ปจฺฉา นิทฺทายนฺตสฺส ปเตฺต ทินฺนมฺปิ หตฺถปาเส สติ ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ ยมฺปิ ‘‘ปเตฺตน ปฏิคฺคณฺหิสฺสามี’’ติ นิสิโนฺนเสฺสว หเตฺถ ปตติ, ตํ วฏฺฏติเยวฯ อภิหฏภาชนโต ปติตรชมฺปิ วฏฺฏติ, ตตฺถ ฐิตนิสิโนฺนนิปนฺนานํ ปวารณาสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว หตฺถปาโส เวทิตโพฺพฯ

สเจ ปน ทายกปฺปฏิคฺคาหเกสุ เอโก อากาเส โหติ, เอโก ภูมิยํ, ภูมฏฺฐสฺส สีเสน อากาสฏฺฐสฺส จ ฐเปตฺวา ทาตุํ วา คเหตุํ วา ปสาริตหตฺถํ ยํ อาสนฺนตรํ องฺคํ, ตสฺส โอริมเนฺตน หตฺถปาสปฺปมาณํ ปริจฺฉินฺทิตพฺพํฯ สเจปิ เอโก กูเป โหติ, เอโก กูปตเฏ, เอโก วา รุเกฺข, เอโก ปถวิยํ, วุตฺตนเยเนว หตฺถปาสปฺปมาณํ ปริจฺฉินฺทิตพฺพํฯ ตสฺมิํ ฐตฺวา สเจปิ เทฺว ตโย วา สามเณรา ยํ มชฺฌิโม ปุริโส อุกฺขิปิตุํ สโกฺกติ, เอวรูปํ ภารํ ปวเฏฺฏนฺตา ภิกฺขุโน ภูมิยํ ฐปิตหตฺถํ อาโรเปนฺติ, อุกฺขิปิตฺวา วา ภิกฺขุโน ปสาริตหเตฺถ เอกเทเสนาปิ ฐเปนฺติ, ตํ ปฏิคฺคหิตเมว โหติฯ ยํ ปน ปิณฺฑาย จรนฺตสฺส ปเตฺต รชํ ปตติ, ตํ อปฺปฏิคฺคหิตเมว โหติ, ตสฺมา ปฏิคฺคเหตฺวาว ภิกฺขา คณฺหิตพฺพาฯ อปฺปฏิคฺคเหตฺวา คณฺหนฺตสฺส วินยทุกฺกฏํ, ตํ ปน ปุน ปฏิคฺคเหตฺวา ภุญฺชนฺตสฺส อนาปตฺติฯ สเจ ‘‘ปฏิคฺคเหตฺวา เทถา’’ติ วุเตฺต วจนํ อสุตฺวา วา อนาทิยิตฺวา วา ภิกฺขํ เทนฺติเยว, วินยทุกฺกฏา มุจฺจติ, ปุน ปฏิคฺคเหตฺวา อญฺญา ภิกฺขา ปฏิคฺคเหตพฺพาฯ สเจ มหาวาโต ตโต ตโต รชํ ปาเตติ, น สกฺกา โหติ ภิกฺขํ คเหตุํ, ‘‘อนุปสมฺ

ปนฺนสฺส ทสฺสามี’’ติ สุทฺธจิตฺเตน อาโภคํ กตฺวา คณฺหิตุํ วฏฺฏติฯ ตํ อนุปสมฺปนฺนสฺส ทตฺวา ปุน เตน ทินฺนํ วา ตสฺส วิสฺสาเสน วา ปฏิคฺคเหตฺวา ภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ อสฺสุเขฬสิงฺฆาณิกาทีสุ ยํ ฐานโต จวิตฺวา หเตฺถ วา ปเตฺต วา ปตติ, ตํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, องฺคลคฺคํ ปฏิคฺคหิตเมวฯ ปตนฺตมฺปิ โวจฺฉินฺนเญฺจ อนฺตรา น คเหตพฺพํ, อุคฺคหิตกํ นาม โหติ, ตํ ปจฺฉา ปฏิคฺคหิตมฺปิ น วฏฺฏติฯ ยํ ปน เภสชฺชํ วา มูลผลํ วา มาตาทีนํ อตฺถาย คเหตฺวา ฉายตฺถาย วา ผลินิสาขํ อุกฺขิปิตฺวา คจฺฉติ, ตโต ยํ อิจฺฉติ, ตํ ปุน ปฏิคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ โย ปน ตตฺถ ชาตกผลินิสาขาย วา วลฺลิยา วา คเหตฺวา จาเลติฯ ตสฺส ตโต ลทฺธํ ผลํ น วฏฺฏติ, ทุรุปจิณฺณทุกฺกฏญฺจ อาปชฺชติ, อญฺญสฺส ตํ วฏฺฏติ, ผลิรุกฺขํ ปน อปสฺสยิตุํ วา อาลมฺพิตุํ วา วฏฺฏติ, ปฏิคฺคเหตฺวา ฐปิเต ยํ อญฺญํ องฺกุราทิ อุปฺปชฺชติ, ปฏิคฺคหิตเมว ตํฯ ยาว หิ หตฺถโต มุเตฺต นิรเปโกฺข น โหติ, นิรเปกฺขตาย วา หตฺถโต น มุจฺจติ, ตาว น ปฏิคฺคหณํ วิชหติ, อยเมเตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ วุโตฺตฯ

**มุขทฺวาร**นฺติ คลนาฬิกํฯ มุเขน วา หิ ปวิฏฺฐํ โหตุ, นาสิกาย วา, คเลน อโชฺฌหรณียตาย สพฺพมฺปิ ตํ มุขทฺวารํ ปเวสิตเมว โหติฯ **อาหาร**นฺติ ยํกิญฺจิ ยาวกาลิกํ วา ยามกาลิกํ วา สตฺตาหกาลิกํ วา ยาวชีวิกํ วาฯ สพฺพเญฺหตํ อโชฺฌหรณียตฺตา ‘อาหาโร’ติ วุจฺจติ, ตตฺถ สพฺพมฺปิ ธญฺญํ วา ธญฺญานุโลมํ วา ตาลนาฬิเกรปนสลพุชอลาพุกุมฺภณฺฑปุสฺสผลติปุสผลเอฬาลุกสงฺขาตํ นววิธํ มหาผลเญฺจว อปรณฺณญฺจ, ยญฺจญฺญํ วนมูลปตฺตปุปฺผผลาทิ อาหารตฺถํ ผรติ, ตํ สพฺพํ ยาว มชฺฌนฺหิกกาโล, ตาว ปริภุญฺชิตพฺพโต **ยาวกาลิกํ** นามฯ อมฺพปานํ ชมฺพุปานํ โจจปานํ โมจปานํ มธุกปานํ มุทฺทิกปานํ สาลูกปานํ ผารุสกปานนฺติ อิมานิ อฏฺฐ ปานานิ, ยานิ จ เตสํ อนุโลมานิ เวตฺตตินฺติณิกมาตุลุงฺคกปิฏฺฐโกสมฺพกรมนฺทาทิขุทฺทกผล ปานานิ, เอตานิ สพฺพานิ อนุปสมฺปเนฺนหิ สีโตทเกน มทฺทิตฺวา กตานิ อาทิจฺจปากานิ วา ยาว รตฺติยา ปจฺฉิมยามํ นิทหิตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพโต **ยามกาลิกานิ** นามฯ อวเสเสสุ อนุญฺญาตผลปตฺตปุปฺผรเสสุปิ เอเสว นโยฯ สปฺปิอาทีนิ ปญฺจ เภสชฺชานิ สตฺตาหํ นิทหิตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพโต **สตฺตาหกาลิกานิ** นามฯ อิทํ ปน ยาวกาลิกาทิตฺตยํ กาลวิมุตฺตญฺจ อุทกํ ฐเปตฺวา อวเสสมูลผลาผลาทิ ยํ เนว ขาทนียตฺถํ น โภชนียตฺถํ ผรติ , ตํ ยาวชีวํ นิทหิตฺวา สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตพฺพโต **ยาวชีวิกํ** นามฯ **อาหเรยฺยา**ติ ปเวเสยฺยฯ **อญฺญตฺร อุทกทนฺตโปนา**ติ อิทํ อนาหาเรปิ อุทเก อาหารสญฺญาย, ทนฺตโปเน จ ‘‘มุขทฺวารํ อาหฏํ อิท’’นฺติ สญฺญาย กุกฺกุจฺจายนฺตานํ กุกฺกุจฺจวิโนทนตฺถํ วุตฺตํฯ อุทกญฺหิ ยถาสุขํ ปาตุํ, ทนฺตกฏฺฐญฺจ ทนฺตโปนปริโภเคน ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ฐเปตฺวา ปน อิทํ ทฺวยํ อวเสสํ อโชฺฌหรณตฺถาย คณฺหโต คหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํ, สเจปิ ทนฺตกฏฺฐรโส อชานนฺตสฺส อโนฺต ปวิสติ, ปาจิตฺติยเมวฯ

เวสาลิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ อทินฺนํ อาหารํ อาหรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร อุทกทนฺตโปนา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ , อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปฏิคฺคหิตเก อปฺปฏิคฺคหิตสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ ปฏิคฺคหิตสญฺญิสฺส, อุทกทนฺตโปเน, จตฺตาริ มหาวิกฏานิ สติ ปจฺจเย อสติ กปฺปิยการเก สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เอเตฺถ ทุพฺพโลจปิ อสมโตฺถปิ กปฺปิยการโก อสนฺตปเกฺขเยว ติฏฺฐติ, ฉาริกาย อสติ สุกฺขทารุํ ฌาเปตฺวา, ตสฺมิญฺจ อสติ อลฺลทารุํ รุกฺขโต ฉินฺทิตฺวาปิ กาตุํ, มตฺติกตฺถาย จ ปถวิํ ขณิตุมฺปิ วฏฺฏติ, อิทํ ปน จตุพฺพิธมฺปิ มหาวิกฏํ กาโลทิสฺสํ นาม สปฺปทฏฺฐกฺขเณเยว สามํ คเหตุํ วฏฺฏติ, อญฺญทา ปฏิคฺคาหาเปตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพํฯ อปฺปฏิคฺคหิตกตา, อนนุญฺญาตตา, ธูมาทิอโพฺพหาริกาภาโว, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

ทนฺตโปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

โภชนวโคฺค จตุโตฺถฯ

## ๕. อเจลกวโคฺค

### ๑. อเจลกสิกฺขาปทวณฺณนา

อเจลกวคฺคสฺส ปฐเม เอเตสํ อเจลกาทีนํ อญฺญติตฺถิยานํ ยํกิญฺจิ อามิสํ เอกปฺปโยเคน เทนฺตสฺส เอกํ ปาจิตฺติยํ, อวจฺฉินฺทิตฺวา อวจฺฉินฺทิตฺวา เทนฺตสฺส ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ

เวสาลิยํ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อารพฺภ ปริพฺพาชิกาย เทฺว ปูเว ทานวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อุทกทนฺตโปนํ เทนฺตสฺส, อติตฺถิเย ติตฺถิยสญฺญิสฺส, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อติตฺถิเย อติตฺถิยสญฺญิสฺส, อนุปสมฺปเนฺนน ทาเปนฺตสฺส, เตสํ สนฺติเก ภาชนํ นิกฺขิปิตฺวา ‘‘อิทํ คณฺหถา’’ติ ภณนฺตสฺส, เตสํ วา นิกฺขิตฺตภาชเน เทนฺตสฺส, พาหิรเลปํ เทนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อญฺญติตฺถิยตา, อนนุญฺญาตตา, อโชฺฌหรณียํ อโชฺฌหรณตฺถาย สหตฺถา อนิกฺขิตฺตภาชเน ทานนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

อเจลกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๒. อุโยฺยชนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **ทาเปตฺวา วา อทาเปตฺวา วา**ติ ยํกิญฺจิ อามิสํ ทาเปตฺวา วา น ทาเปตฺวา วาฯ **อุโยฺยเชยฺยา**ติ มาตุคาเมน สทฺธิํ หสนกีฬนรโหนิสชฺชาทีนิ กตฺตุกาโม ‘คจฺฉา’ติอาทีนิ วตฺวา อุโยฺยเชยฺยฯ **เอตเทวา**ติ เอตํ อนาจารเมว ปจฺจยํ กริตฺวา, น อญฺญํ ปติรูปํ การณํฯ **ปาจิตฺติยน**ฺติ อุโยฺยชนมเตฺต ตาว ทุกฺกฏํ, ยทา ปนสฺส โส ทสฺสนูปจารํ วา สวนูปจารํ วา เอเกน ปาเทน วิชหติ, อปรํ ทุกฺกฏํ, ทุติเยน วิชหิเต ปาจิตฺติยํฯ เอตฺถ จ ทสฺสนูปจารสฺส อโชฺฌกาเส ฐตฺวา ทฺวาทสหตฺถปฺปมาณํ, ตถา สวนูปจารสฺสฯ สเจ ปน อนฺตรา กุฏฺฏทฺวารปาการาทโย โหนฺติ, เตหิ อนฺตริตภาโวเยว อุปจาราติกฺกโมฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ อุโยฺยชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อุโยฺยชนาณตฺติกาย สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํ, อุภินฺนมฺปิ กลิสาสนาโรปเน ทุกฺกฏเมว, ‘‘อุโภ เอกโต น ยาเปสฺสามา’’ติ เอวมาทีหิ ปติรูปการเณหิ อุโยฺยเชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อนาจารํ อาจริตุกามตา, ตทตฺถเมว อุปสมฺปนฺนสฺส อุโยฺยชนํ, เอวํ อุโยฺยชิตสฺส อุปจาราติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

อุโยฺยชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๓. สโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย สห อุโภหิ ชเนหีติ **สโภชนํ,** ตสฺมิํ สโภชเนฯ อถ วา **สโภชเน**ติ สโภเค, ราคปริยุฏฺฐิตปุริสสฺส หิ อิตฺถี โภโค, อิตฺถิยา จ ปุริโส, เตเนวสฺส ปทภาชเน ‘‘อิตฺถี เจว โหติ, ปุริโส

จา’’ติอาทิ (ปาจิ. ๒๘๑) วุตฺตํฯ **อนุปขชฺช นิสชฺชํ กเปฺปยฺยา**ติ อนุปวิสิตฺวา นิสีเทยฺย, ยํ ตสฺมิํ กุเล สยนิฆรํ, ตสฺส มหาจตุสฺสาลาทีสุ กตสฺส มหลฺลกสฺส ปิฏฺฐสงฺฆาฏโต หตฺถปาสํ วิชหิตฺวา อโนฺตสยนสฺส อาสเนฺน ฐาเน, ขุทฺทกสฺส วา เวมชฺฌํ อติกฺกมิตฺวา นิสีเทยฺยาติ อโตฺถ, เอวํ นิสิเนฺนสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ อนุปขชฺช นิสชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อสยนิฆเร สยนิฆรสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ นสยนิฆรสญฺญิสฺส, วุตฺตลกฺขณํ ปเทสํ อนติกฺกมิตฺวา นิสิเนฺนสฺส, ภิกฺขุสฺมิํ ทุติยเก สติ, อุโภสุ นิกฺขเนฺตสุ วา, วีตราเคสุ วา นิสีทนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อวีตราคชายมฺปติกานํ สนฺนิหิตตา, สยนิฆรตา, ทุติยสฺส ภิกฺขุโน อภาโว, อนุปขชฺช นิสีทนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานีติฯ

สโภชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔-๕. รโหปฏิจฺฉนฺน-รโหนิสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺถปญฺจมานิ สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ ปฏิจฺฉนฺนาสเน จ, รโห จ นิสชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตานิ, สาธารณปญฺญตฺติโย, เอเตสมฺปิ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสาเนวฯ เสโส กถานโย อนิยตทฺวเย วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ

รโหปฏิจฺฉนฺน-รโหนิสชฺชสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. จาริตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **นิมนฺติโต**ติ ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตเรน นิมนฺติโตฯ **สภโตฺต สมาโน**ติ เตเนว นิมนฺตนภเตฺตน สภโตฺต สมาโนฯ **สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา**ติ อโนฺตอุปจารสีมาย ทสฺสนูปจาเร ภิกฺขุํ ทิสฺวา ยํ สกฺกา โหติ ปกติวจเนน อาปุจฺฉิตุํ, ตาทิสํ ‘‘อหํ อิตฺถนฺนามสฺส ฆรํ คจฺฉามี’’ติ วา ‘‘จาริตฺตํ อาปชฺชามี’’ติ วา อีทิเสน วจเนน อนาปุจฺฉิตฺวาฯ **ปุเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ วา**ติ เยน ภเตฺตน นิมนฺติโต, ตสฺมิํ ภุเตฺต วา อภุเตฺต วาฯ **กุเลสุ จาริตฺตํ อาปเชฺชยฺยา**ติ ยสฺมิํ กุเล นิมนฺติโต, ตโต อญฺญานิ กุลานิ ปวิเสยฺยฯ **อญฺญตฺร สมยา ปาจิตฺติยน**ฺติ สเจ โส ภิกฺขุ วุตฺตลกฺขณํ ทุวิธมฺปิ สมยํ ฐเปตฺวา อวีติวเตฺต มชฺฌนฺหิเก อญฺญํ กุลํ ปวิสติ, อถสฺส ฆรูปจาโรกฺกมเน ทุกฺกฏํ, ปฐมปาเทน อุมฺมารํ อติกฺกมนฺตสฺส อปรมฺปิ ทุกฺกฏํ, ทุติยปาเทน อติกฺกเม ปาจิตฺติยํฯ

ราชคเห อุปนนฺทํ อารพฺภ จาริตฺตาปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘สนฺตํ ภิกฺขุํ, อนาปุจฺฉา, ปุเรภตฺตํ ปจฺฉาภตฺตํ, อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ จตุพฺพิธา อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนิมนฺติเต นิมนฺติตสญฺญิสฺส, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ ตสฺมิํ อนิมนฺติตสญฺญิสฺส, สมเย สนฺตํ ภิกฺขุํ อาปุจฺฉิตฺวา, อสนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉิตฺวา ปวิสโต, อญฺญสฺส ฆเรน วา ฆรูปจาเรน วา มโคฺค โหติ, เตน คจฺฉโต, อนฺตรารามภิกฺขุนุปสฺสยติตฺถิยเสยฺยปฏิกฺกมนภตฺติยฆรานิ คจฺฉโต, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตเรน นิมนฺตนสาทิยนํ, สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉนา, ภตฺติยฆรโต อญฺญฆรปฺปวิสนํ, มชฺฌนฺหิกานติกฺกโม, สมยสฺส วา อาปทานํ วา อภาโวติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

จาริตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. มหานามสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **จตุมาสปฺปจฺจยปวารณา**ติ จตฺตาโร มาเส คิลานปฺปจฺจยปวารณา, สพฺพเณฺจตํ วตฺถุวเสน วุตฺตํฯ อยํ ปเนตฺถ อโตฺถ – จตุมาสปวารณา วา โหตุ, ปุนปวารณา วา, นิจฺจปวารณา วา, สพฺพาปิ สาทิตพฺพา, ‘‘อิทานิ มม โรโค นตฺถี’’ติ น ปฏิกฺขิปิตพฺพา, ‘‘โรเค ปน สติ วิญฺญาเปสฺสามี’’ติ อธิวาเสตพฺพาติฯ **ตโต เจ อุตฺตริ สาทิเยยฺยา**ติ เอตฺถ สเจ ตตฺถ รตฺตีหิ วา เภสเชฺชหิ วา ปริเจฺฉโท กโต โหติ ‘‘เอตฺตกาเยว รตฺติโย, เอตฺตกานิ วา เภสชฺชานิ วิญฺญาเปตพฺพานี’’ติ, อถ ตโต รตฺติปริยนฺตโต วา เภสชฺชปริยนฺตโต วา อุตฺตริ, น เภสชฺชกรณีเยน วา เภสชฺชํ, อญฺญเภสชฺชกรณีเยน วา อญฺญํ เภสชฺชํ วิญฺญาเปนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สเกฺกสุ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ เภสชฺชวิญฺญาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, นตตฺุตฺตริ ตตฺุตฺตริสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ นตตฺุตฺตริ นตตฺุตฺตริสญฺญิสฺส, เยหิ เภสเชฺชหิ ปวาริโต, ตโต อเญฺญหิ วา อธิกตเรหิ วา อเตฺถ สติ, ยาสุ จ รตฺตีสุ ปวาริโต, ตา อติกฺกมิตฺวาปิ อเตฺถ สติ ยถาภูตํ อาจิกฺขิตฺวา วิญฺญาเปนฺตสฺส, เย จ ญาตเก วา ปุคฺคลิกปฺปวารณาย ปวาริเต วา อปริยนฺตปวารณาย วา ปวาริเต, อญฺญสฺส วา อตฺถาย, อตฺตโน วา ธเนน วิญฺญาเปนฺติ, เตสํ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สงฺฆปวารณตา, ตโต เภสชฺชวิญฺญตฺติ, อคิลานตา, ปริยนฺตาติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานีติฯ

มหานามสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อุยฺยุตฺตเสนาสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **อุยฺยุตฺต**นฺติ กตอุโยฺยคํ, คามโต นิกฺขนฺตนฺติ อโตฺถฯ **เสน**นฺติ จตุรงฺคินิํฯ **อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา**ติ ตถารูเป การเณ อสติ เกวลํ เสนํ ทสฺสนตฺถาย คจฺฉโต ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ทสฺสนูปจาเร ฐตฺวา ปสฺสโต ปาจิตฺติยํฯ **ทสฺสนูปจาโร** นาม ยตฺถ ฐิโต ปสฺสติ, ตํ ปน วิชหิตฺวา ปุนปฺปุนํ ปสฺสโต ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ เสนาทสฺสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, หตฺถิอาทีสุ เอกเมกํ ทสฺสนาย คมเน วุตฺตนเยเนว ทุกฺกฏํ, ตถา อนุยฺยุเตฺต อุยฺยุตฺตสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อนุยฺยุตฺตสญฺญิโน ปน, อาราเม ฐตฺวา อตฺตโน ฐิโตกาสํ อาคตํ, ปฏิปถํ อาคจฺฉนฺตญฺจ ปสฺสโต, ตถารูปปฺปจฺจเย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุยฺยุตฺตเสนํ ทสฺสนตฺถาย คมนํ, อนุญฺญาโตกาสโต อญฺญตฺร ทสฺสนํ, ตถารูปปฺปจฺจยสฺส อาปทาย วา อภาโวติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานิ, อิทํ ปน โลกวชฺชํ, อกุสลจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

อุยฺยุตฺตเสนาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. เสนาวาสสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ตโต เจ อุตฺตรี**ติ ติรตฺตโต อุตฺตริ จตุตฺถทิวเส อตฺถงฺคเต สูริเย เสนาย ติฏฺฐตุ วา นิสีทตุ วา สยตุ วา, สเจปิ อากาเส อิทฺธิยา กญฺจิ อิริยาปถํ กเปฺปติ, ปาจิตฺติยเมวฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อติเรกติรตฺตํ เสนาย วสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนกติรเตฺต อติเรกสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อูนกสญฺญิสฺส, ตติยาย รตฺติยา ปุรารุณา นิกฺขมิตฺวา ปุน วสโต, คิลานสฺส วา คิลานกรณีเยน วา วสโต, ปฏิเสนารุทฺธาย เสนาย, เกนจิ ปลิพุทฺธสฺส, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ติรตฺตาติกฺกโม, เสนาย สูริยสฺส อตฺถงฺคโม, คิลานตาทีนํ อภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

เสนาวาสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. อุโยฺยธิกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม อุคฺคนฺตฺวา อุคฺคนฺตฺวา เอตฺถ ยุชฺฌนฺตีติ **อุโยฺยธิกํ,** สมฺปหารฏฺฐานเสฺสตํ นามํฯ พลสฺส อคฺคํ ชานนฺติ เอตฺถาติ **พลคฺคํ,** พลคณนฏฺฐานนฺติ อโตฺถฯ เสนาย วิยูหํ **เสนาพฺยูหํ,** เสนานิเวสเสฺสตํ นามํฯ อนีกสฺส ทสฺสนํ **อนีกทสฺสนํฯ อนีกํ** นาม ‘‘ทฺวาทสปุริโส หตฺถี, ติปุริโส อโสฺส, จตุปฺปุริโส รโถ’’ติอิมินา (ปาจิ. ๓๑๔) ลกฺขเณน ตโย หตฺถี ปจฺฉิมกํ หตฺถานีกํ, อสฺสานีกรถานีเกสุปิ เอเสว นโยฯ จตฺตาโร ปน อาวุธหตฺถา ปุริสา ปจฺฉิมกํ ปตฺตานีกํฯ เอเตสุ ยํกิญฺจิ ทสฺสนาย คจฺฉโต ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ทสฺสนูปจาเร ฐตฺวา ปสฺสโต ปาจิตฺติยํ, อุปจารํ ปน วิชหิตฺวา ปุนปฺปุนํ ปสฺสโต ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ เสสํ อุยฺยุตฺตเสนาสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ, อาปตฺติเภโท ปเนตฺถ นเตฺถวาติฯ

อุโยฺยธิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

อเจลกวโคฺค ปญฺจโมฯ

## ๖. สุราปานวโคฺค

## ๑. สุราปานสิกฺขาปทวณฺณนา

สุราปานวคฺคสฺส ปฐเม **สุราเมรยปาเน**ติ เอตฺถ ปิฏฺฐาทีหิ กตํ มชฺชํ สุรา, ปุปฺผาทีหิ กโต อาสโว เมรยํ, ตทุภยมฺปิ พีชโต ปฏฺฐาย กุสเคฺคนาปิ ปิวโต ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ

โกสมฺพิยํ สาคตเตฺถรํ อารพฺภ มชฺชปิวนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อมเชฺช มชฺชสญฺญิสฺส, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อมชฺชสญฺญิสฺส, อมชฺชํ มชฺชวณฺณคนฺธรสํ โลณโสวีรกํ วา สุตฺตํ วา ปิวโต, วาสคฺคาหาปนตฺถํ อีสกํ มชฺชํ ปกฺขิปิตฺวา สูปาทีนิ ปจนฺติ, เตสุ สูปสมฺปากาทีสุ , อามลกรสาทีหิ อมชฺชํ มชฺชสทิสํ อริฏฺฐํ กโรนฺติ, ตํ ปิวโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ มชฺชภาโว, ตสฺส ปานญฺจาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานิ, อิทํ ปน โลกวชฺชํ, อกุสลจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

สุราปานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. องฺคุลิปโตทกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **องฺคุลิปโตทเก**ติ องฺคุลีหิ อุปกจฺฉกาทิฆฏฺฏนํ วุจฺจติ, อปิจ เยน เกนจิ สรีราวยเวน หสาธิปฺปายสฺส อุปสมฺปนฺนํ ผุสโต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ องฺคุลิปโตทเกน หสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนน ติกทุกฺกฏํ, อิธ ปน ภิกฺขุนีปิ ภิกฺขุสฺส, ภิกฺขุ จ ภิกฺขุนิยา อนุปสมฺปโนฺน เอว, กายปฺปฏิพทฺธาทีสุ สพฺพตฺถ ทุกฺกฏเมวฯ น หสนาธิปฺปายสฺส, สติกรณีเย อามสโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ หสาธิปฺปายตา, อุปสมฺปนฺนสฺส กาเยน กายามสนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสาเนวาติฯ

องฺคุลิปโตทกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๓. หสธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **อุทเก หสธมฺม**ติ อุทกกีฬา วุจฺจติฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ อุปริโคปฺผเก อุทเกเยว คจฺฉโนฺต หสาธิปฺปาโย นิมฺมุชฺชติ วา อุมฺมุชฺชติ วา, ตสฺส นิมฺมุชฺชนาทีนํ อตฺถาย โอตรนฺตสฺส หตฺถวาเร ปทวาเร ทุกฺกฏํ, นิมฺมุชฺชนุมฺมุชฺชเนสุ ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํ, นิมฺมุชฺชิตฺวา อโนฺตอุทเกเยว คจฺฉนฺตสฺส หตฺถวารปทวาเรสุ, ตรนฺตสฺส วา เยน เยน อเงฺคน ตรติ, ตสฺส ตสฺส ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สตฺตรสวคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ อุทเก กีฬนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อุทเก อหสธมฺเม หสธมฺมสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํ, ตถา นาวาย กีฬโต หเตฺถน วา ปาเทน วา กเฏฺฐน วา กถลาย วา อุทกํ ปหรโต, ภาชนคตํ อุทกํ วา กญฺชิกาทีนิ วา จิกฺขลฺลํ วา ขิปนกีฬาย กีฬโต ทุกฺกฏํฯ อตฺถโชตกํ ปน อกฺขรํ ฉินฺทิตุํ วฏฺฏติฯ น หสาธิปฺปายสฺส, สติ กรณีเย โอตริตฺวา นิมฺมุชฺชนาทีนิ กโรนฺตสฺส, ปารํ คจฺฉโต, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปริโคปฺผกตา, หสาธิปฺปาเยน กีฬนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานีติฯ

หสธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๔. อนาทริยสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **อนาทริเย**ติ ปุคฺคลสฺส วา ธมฺมสฺส วา อนาทรกรเณฯ ตสฺมา โย ภิกฺขุ อุปสมฺปเนฺนน ปญฺญเตฺตน วุจฺจมาโน ตสฺส วา วจนํ อกตฺตุกามตาย, ตํ วา ธมฺมํ อสิกฺขิตุกามตาย อนาทริยํ กโรติ, ตสฺส ตสฺมิํ อนาทริเย ปาจิตฺติยํฯ

โกสมฺพิยํ ฉนฺนเตฺถรํ อารพฺภ อนาทริยกรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนน ติกทุกฺกฏํ, อุปสมฺปเนฺนน วา อนุปสมฺปเนฺนน วา ‘‘อิทํ น สเลฺลขาย สํวตฺตตี’’ติอาทินา นเยน อปญฺญเตฺตน วุจฺจมานสฺส อนาทริเยปิ ทุกฺกฏเมวฯ ปเวณิอาคตํ ปน อุคฺคหํ คเหตฺวา ‘‘เอวํ อมฺหากํ อาจริยานํ อุคฺคโห ปริปุจฺฉา’’ติ (ปาจิ. ๓๔๔) ภณนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนสฺส ปญฺญเตฺตน วจนํ, อนาทริยกรณนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

อนาทริยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. ภึสาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **ภึสาเปยฺยา**ติ ภึสาปนตฺถํ รูปาทีนิ อุปสํหเรยฺย, ภยานกกถํ วา กเถยฺยฯ โส ปน ภายตุ วา, มา วา, อิตรสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ ภึสาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํฯ อนุปสมฺปเนน ติกทุกฺกฏํ, น ภึสาเปตุกามสฺส ตถา กโรโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, ตสฺส ทสฺสนสวนวิสเย ภึสาเปตุกามตาย วายามนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อนนฺตรสิกฺขาปทสทิสาเนวาติฯ

ภึสาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. โชติสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ **วิสิพฺพนาเปโกฺข**ติ ตปฺปิตุกาโมฯ **สมาทเหยฺยา**ติ ชาเลยฺย, **อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา**ติ ปทีปุชฺชาลนํ วา ปตฺตปจนาทีสุ โชติกรณํ วาติ เอวรูปํ ปจฺจยํ วินาฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – สยํ สมาทหนฺตสฺส อรณิสณฺฐาปนโต ปฏฺฐาย ยาว ชาลา น อุฏฺฐหติ, ตาว สพฺพปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏํ, ชาลุฏฺฐาเน ปาจิตฺติยํฯ สมาทหาเปนฺตสฺส อาณตฺติยา ทุกฺกฏํ, สกึ อาณตฺเตน พหุมฺปิ สมาทหิเต เอกเมว ปาจิตฺติยํฯ

ภคฺเคสุ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ โชตึ สมาทหิตฺวา วิสิพฺพนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อคิลาโน, อญฺญตฺร ตถารูปปฺปจฺจยา’’ติ อิมาเนตฺถ เทฺว อนุปญฺญตฺติโย, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, คิลานสฺส อคิลานสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํ, ตถา ปฏิลาตํ อุกฺขิปนฺตสฺส, ตญฺจ อวิชฺฌาตํ อุกฺขิปิตฺวา ยถาฐาเน ฐเปนฺตสฺสฯ วิชฺฌาตํ ปน ชาลยโต ปาจิตฺติยเมวฯ คิลานสฺส คิลานสญฺญิสฺส , อเญฺญน กตํ วา วีตจฺจิตงฺคารํ วา วิสิเพฺพนฺตสฺส, ปทีปโชติกชนฺตาฆราทิเก ตถารูปปฺปจฺจเย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อคิลานตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, วิสิเพฺพตุกามตา, สมาทหนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริเตฺต วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพานีติฯ

โชติสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. นหานสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **นหาเยยฺยา**ติ โย ภิกฺขุ มชฺฌิมเทเส นหานทิวสโต ปฏฺฐาย อทฺธมาเส อปุเณฺณ อญฺญตฺร สมยา ‘‘นหายิสฺสามี’’ติ จุณฺณํ วา มตฺติกํ วา อภิสงฺขโรติ, ตสฺส ตโต ปฏฺฐาย สพฺพปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏํ, นหานปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ สมเยสุ ปริเวณสมฺมชฺชนมตฺตมฺปิ **กมฺมสมโย,** อทฺธโยชนํ คนฺตุกามสฺส, คจฺฉโต, คตสฺส วา **อทฺธานคมนสมโย,** สรเชน วาเตน โอกิณฺณสฺส ทฺวีสุ วา ตีสุ วา อุทกผุสิเตสุ กาเย ปติเตสุ **วาตวุฏฺฐิสมโย**ติ เวทิตโพฺพฯ เสสํ อุตฺตานเมวฯ

ราชคเห สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ น มตฺตํ ชานิตฺวา นหายนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อญฺญตฺร สมยา’’ติ อยเมตฺถ ฉพฺพิธา อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อติเรกทฺธมาเส อูนกสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อติเรกสญฺญิสฺส, สมเย วา นหายนฺตสฺส, โย วา นทีปารํ คจฺฉโนฺต วาลุกํ อุกฺกิริตฺวา กตอาวาเฏสุปิ นหายติ, ตสฺส, ปจฺจนฺติเม

ชนปเท สเพฺพสํ, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ มชฺฌิมเทโส, อูนกทฺธมาเส นหานํ, สมยานํ วา นทีปารคมนสฺส วา อาปทานํ วา อภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

นหานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ทุพฺพณฺณกรณสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม อลภีติ ลโภ, ลโภ เอว ลาโภ, กึ อลภิ? จีวรํ, กีทิสํ? นวํ, อิติ ‘‘นวจีวรลาเภนา’’ติ วตฺตเพฺพ อนุนาสิกโลปํ อกตฺวา **นวํจีวรลาเภนา**ติ วุตฺตํ, ปฏิลทฺธนวจีวเรนาติ อโตฺถฯ มเชฺฌ ฐิตปททฺวเย **ปนา**ติ นิปาตมตฺตํฯ ***ภิกฺขุนา***ติ เยน ลทฺธํ, ตสฺส นิทสฺสนํ, เสสํ ปทตฺถโต อุตฺตานเมวฯ อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – นิวาสนปารุปนุปคํ จีวรํ ลภิตฺวา ตสฺส นิฏฺฐิตรชนสฺส ยสฺมึ วา ตสฺมึ วา ปเทเส กํสนีเลน วา ปตฺตนีเลน วา กทฺทเมน วา เยน เกนจิ กาฬเกน วา โมรกฺขิมณฺฑลมงฺคุลปิฏฺฐินํ อญฺญตรปฺปมาณํ กปฺปพินฺทุํ อาทิยิตฺวา ตํ จีวรํ ปริภุญฺชิตพฺพํ, อนาทิยิตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อตฺตโน จีวรอชานนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อาทิเนฺน อนาทิเนฺนสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อาทิเนฺนสญฺญิสฺส , กเปฺป นเฏฺฐ, กปฺปกโตกาเส ชิเณฺณ, กปฺปกเตน อกปฺปกเต สํสิพฺพิเต, ปจฺฉา อาโรปิเตสุ อคฺคฬอนุวาตปริภเณฺฑสุ ตํ ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตปฺปการสฺส จีวรสฺส อกตกปฺปกตา, น นฏฺฐจีวราทิตา, นิวาสนํ วา ปารุปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ทุพฺพณฺณกรณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. วิกปฺปนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **วิกเปฺปตฺวา**ติ เอตฺถ เทฺว วิกปฺปนา สมฺมุขาวิกปฺปนา ปรมฺมุขาวิกปฺปนา จฯ กถํ **สมฺมุขาวิกปฺปนา** โหติ? จีวรานํ เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ‘อิมํ จีวร’นฺติ วา ‘อิมานิ จีวรานี’ติ วา ‘เอตํ จีวร’นฺติ วา ‘เอตานิ จีวรานี’ติ วา วตฺวา ‘ตุยฺหํ วิกเปฺปมี’ติ วตฺตพฺพํ, อยเมกา สมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติ, ปริภุญฺชิตุํ ปน วิสฺสเชฺชตุํ วา อธิฏฺฐาตุํ วา น วฏฺฏติฯ ‘‘มยฺหํ สนฺตกํ, มยฺหํ สนฺตกานิ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ กโรหี’’ติ (ปาจิ. ๓๗๔) เอวํ ปน วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ อปโร นโย, ตเถว จีวรานํ เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ตเสฺสว ภิกฺขุโน สนฺติเก ‘อิมํ จีวร’นฺติ วา ‘อิมานิ จีวรานี’ติ วา ‘เอตํ จีวร’นฺติ วา ‘เอตานิ จีวรานี’ติ วา วตฺวา ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ อญฺญตรสฺส อตฺตนา อภิรุจิตสฺส ยสฺส กสฺสจิ นามํ คเหตฺวา ‘‘ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน วิกเปฺปมี’’ติ วา ‘‘ติสฺสาย ภิกฺขุนิยา, สิกฺขมานาย, สามเณรสฺส, ติสฺสาย สามเณริยา วิกเปฺปมี’’ติ วา วตฺตพฺพํ, อยํ อปราปิ สมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฏฺฏติ, ปริโภคาทีสุ เอกมฺปิ น วฏฺฏติฯ เตน ปน ภิกฺขุนา ‘‘ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน สนฺตกํ…เป.… ติสฺสาย สามเณริยา สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ กโรหี’’ติ วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฏฺฏนฺติฯ

กถํ **ปรมฺมุขาวิกปฺปนา** โหติ? จีวรานํ ตเถว เอกพหุภาวํ สนฺนิหิตาสนฺนิหิตภาวญฺจ ญตฺวา ‘อิมํ จีวร’นฺติ วา ‘อิมานิ จีวรานี’ติ วา ‘เอตํ จีวร’นฺติ วา ‘เอตานิ จีวรานี’ติ วา วตฺวา ‘‘ตุยฺหํ วิกปฺปนตฺถาย ทมฺมี’’ติ วตฺตพฺพํฯ เตน วตฺตโพฺพ ‘‘โก เต มิโตฺต วา สนฺทิโฎฺฐ วา’’ติฯ ตโต อิตเรน ปุริมนเยเนว ‘ติโสฺส ภิกฺขู’ติ วา…เป…. ‘ติสฺสา สามเณรี’ติ วา วตฺตพฺพํฯ ปุน เตน ภิกฺขุนา ‘‘อหํ ติสฺสสฺส ภิกฺขุโน ทมฺมี’’ติ วา…เป…. ‘‘ติสฺสาย สามเณริยา ทมฺมี’’ติ วา วตฺตพฺพํ , อยํ ปรมฺมุขาวิกปฺปนาฯ เอตฺตาวตา นิเธตุํ วฎฺฎติ, ปริโภคาทีสุ เอกมฺปิ น วฎฺฎติฯ เตน ปน ภิกฺขุนา ทุติยสมฺมุขาวิกปฺปนายํ วุตฺตนเยเนว ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส สนฺตกํ ปริภุญฺช วา วิสฺสเชฺชหิ วา ยถาปจฺจยํ กโรหี’’ติ วุเตฺต ปจฺจุทฺธาโร นาม โหติ, ตโต ปภุติ ปริโภคาทโยปิ วฎฺฎนฺตีติฯ ปตฺตวิกปฺปนายมฺปิ เอเสว นโยฯ อิติ อิมาสุ ทฺวีสุ วิกปฺปนาสุ ยาย กายจิ วิกปฺปนาย ปญฺจสุ สหธมฺมิเกสุ ยสฺส กสฺสจิ จีวรํ วิกเปฺปตฺวา วุตฺตนเยน อกตปฺปจฺจุทฺธารํ วา เยน วินยกมฺมํ กตํ, ตสฺส วา วิสฺสาเสน อคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ อปฺปจฺจุทฺธารณํ ปริภุญฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ตํ ปน อธิฎฺฐหนฺตสฺส วา วิสฺสเชฺชนฺตสฺส วา ทุกฺกฎํ, ตถา ปจฺจุทฺธารเณ อปฺปจฺจุทฺธารณสญฺญิสฺส เวมติกสฺส วาฯ ปจฺจุทฺธารณสญฺญิสฺส ปน วิสฺสาเสน ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สามํ วิกปฺปิตสฺส อปฺปจฺจุทฺธาโร, วิกปฺปนุปคจีวรตา, ปริโภโคติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

วิกปฺปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๑๐. อปนิธานสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ปตฺต**นฺติ อธิฎฺฐานุปคํฯ **จีวร**นฺติ วิกปฺปนุปคํฯ **นิสีทนํ** นาม สทสํ วุจฺจติฯ **สูจิฆรํ** นาม สสูจิกํ วา อสูจิกํ วาฯ **กายพนฺธนํ** นาม ปฎฺฎิกา วา สูกรนฺตกํ วาฯ **อปนิเธยฺยา**ติ อปเนตฺวา นิทเหยฺยฯ **หสาเปโกฺข**ติ หสาธิปฺปาโยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ สยํ อปนิเธนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, อญฺญํ อาณาเปนฺตสฺส อาณตฺติยา ทุกฺกฎํ, เตน อปนิหิเต อิตรสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อปนิธานวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฎํ, วุตฺตปฺปการานิ ปน ปตฺตาทีนิ ฐเปตฺวา อญฺญํ ปริกฺขารํ อุปสมฺปนฺนสฺส วา อนุปสมฺปนฺนสฺส วา สนฺตกํ อปนิเธนฺตสฺส ทุกฺกฎเมวฯ ทุนฺนิกฺขิตฺตํ ปฎิสาเมนฺตสฺส, ‘‘ธมฺมกถํ กตฺวา ทสฺสามี’’ติ ปฎิสาเมนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนสฺส สนฺตกานํ ปตฺตาทีนํ อปนิธานํ, วิเหเสตุกามตา วา หสาธิปฺปายตา วาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

อปนิธานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

สุราปานวโคฺค ฉโฎฺฐฯ

## ๗. สปฺปาณกวโคฺค

## ๑. สญฺจิจฺจสิกฺขาปทวณฺณนา

สปฺปาณกวคฺคสฺส ปฐเม **ปาโณ**ติ ติรจฺฉานคตปาโณ อธิเปฺปโตฯ ตํ ขุทฺทกมฺปิ มหนฺตมฺปิ มาเรนฺตสฺส ปาจิตฺติยเมว, มหเนฺต ปน อุปกฺกมมหนฺตตาย อกุสลํ มหนฺตํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ อุทายิเตฺถรํ อารพฺภ ปาณํ ชีวิตา โวโรปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ปาเณ เวมติกสฺส, อปาเณ ปาณสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํ ฯ อปาณสญฺญิสฺส, อสญฺจิจฺจ, อชานนฺตสฺส, นมรณาธิปฺปายสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ มนุสฺสวิคฺคเห วุตฺตนยเมวาติฯ

สญฺจิจฺจสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๒. สปฺปาณกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **สปฺปาณก**นฺติ เย ปาณกา ปริโภเคน มรนฺติ, เตหิ สปฺปาณกํ, ตาทิสญฺหิ ชานํ ปริภุญฺชนฺตสฺส ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ชานํ สปฺปาณกํ อุทกํ ปริภุญฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ สิญฺจนสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

สปฺปาณกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๓. อุโกฺกฎนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **ยถาธมฺม**นฺติ โย ยสฺส อธิกรณสฺส วูปสมาย ธโมฺม วุโตฺต, เตเนว ธเมฺมนฯ **นิหตาธิกรณ**นฺติ นิหตํ อธิกรณํ, สมถกฺขนฺธเก (จูฬว. ๑๘๕ อาทโย) สตฺถารา วุตฺตธเมฺมเนว วูปสมิตนฺติ อโตฺถ, วูปสมนนยํ ปนสฺส อธิกรณสมเถสุ ทสฺสยิสฺสามฯ **ปุนกมฺมาย อุโกฺกเฎยฺยา**ติ ตสฺส ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺติกํ คนฺตฺวา ‘‘อกตํ กมฺม’’นฺติอาทีนิ (ปาจิ. ๓๙๔) วทโนฺต ปุนกรณตฺถาย อุจฺจาเลยฺยฯ ยถาฐิตภาเวน ปติฎฺฐาตุํ น ทเทยฺย, ตเสฺสวํ กโรนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ ยํ ปน ธเมฺมน อธิกรณํ นิหตํ , ตํ สุนิหตเมวฯ สเจ วิปฺปกเต กเมฺม ปฎิโกฺกสติ, ตํ สญฺญาเปตฺวา กาตพฺพํฯ อิตรถา กมฺมญฺจ กุปฺปติ, การกานญฺจ อาปตฺติฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ อุโกฺกฎนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ธมฺมกเมฺม เวมติกสฺส, อธมฺมกเมฺม ธมฺมกมฺมสญฺญิโน, เวมติกสฺส วา ทุกฺกฏํฯ อุภเยสุ อธมฺมกมฺมสญฺญิสฺส, ‘‘อธเมฺมน วา วเคฺคน วา อกมฺมารหสฺส วา กมฺมํ กต’’นฺติ ชานนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ยถาธมฺมํ นิหตภาโว, ชานนา, อุโกฺกฎนาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

อุโกฺกฎนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๔. ทุฎฺฐุลฺลสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **ทุฎฺฐุลฺล**นฺติ สงฺฆาทิเสสํ อธิเปฺปตํ, ตํ เยน เกนจิ อุปาเยน ญตฺวา ปฎิจฺฉาเทนฺตสฺส ปาจิตฺติยํฯ สเจปิ ‘‘น ทานิ นํ กสฺสจิ ภิกฺขุโน อาโรเจสฺสามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปิตฺวา ปจฺฉา อาโรเจติ, ปาจิตฺติยํ, อาปชฺชิตฺวาว อาโรเจสฺสติฯ สเจ ปน เอวํ ธุรํ นิกฺขิปิตฺวา ปฎิจฺฉาทนตฺถเมว อญฺญสฺส อาโรเจติ, โสปิ อญฺญสฺสาติ เอเตนุปาเยน สมณสตมฺปิ อาปชฺชติเยว ตาว,

ยาว โกฏิ น ฉิชฺชติฯ กถํ ปน โกฏิ ฉิชฺชติ? สเจ หิ อาปนฺโน เอกสฺส อาโรเจติ, โสปิ อญฺญสฺส อาโรเจติ, โส นิวตฺติตฺวา เยนสฺส อาโรจิตํ, ตเสฺสว อาโรเจติ, เอวํ ตติเยน ปุคฺคเลน ทุติยสฺส อาโรจิเต โกฏิ ฉินฺนา โหติฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ ทุฏฺฐุลฺลาปตฺติปฏิจฺฉาทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ทุฏฺฐุลฺลาย อาปตฺติยา อาทิปเท ปาจิตฺติยํ, อิตเรสุ ทฺวีสุ ทุกฺกฏํ, อทุฏฺฐุลฺลาย ติกทุกฺกฏํ, อนุปสมฺปนฺนสฺส ทุฏฺฐุเลฺล วา อทุฏฺฐุเลฺล วา อชฺฌาจาเร ทุกฺกฏเมวฯ ''สงฺฆสฺส ภณฺฑนาทีนิ ภวิสฺสนฺตี''ติ (ปาจิ. ๔๐๑) วา ''อยํ กกฺขโฬ ผรุโส ชีวิตนฺตรายํ วา พฺรหฺมจริยนฺตรายํ วา กริสฺสตี''ติ วา อนาโรเจนฺตสฺส, ปติรูปํ ภิกฺขุํ อปสฺสโต , น ฉาเทตุกามสฺส, ''ปญฺญายิสฺสติ สเกน กมฺเมนา''ติ อนาโรเจนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนสฺส ทุฏฺฐุลฺลาปตฺติชานนํ, ''ปฏิจฺฉาเทตุกามตาย นาโรเจสฺสามี''ติ ธุรนิเกฺขโปติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสอสาเนวาติฯ

ทุฏฺฐุลฺลสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. อูนวีสติวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อูนวีสติวสฺส**นฺติ ปฏิสนฺธิคฺคหณโต ปฏฺฐาย อปริปุณฺณวีสติวสฺสํฯ **อุปสมฺปาเทยฺยา**ติ อุปชฺฌาโย หุตฺวา อุปสมฺปาเทยฺยฯ **โส จ ปุคฺคโล อนุปสมฺปนฺโน**ติ ชานเนฺตนาปิ อชานเนฺตนาปิ อุปสมฺปาทิโต อนุปสมฺปโนฺนวฯ สเจ ปน โส ทสวสฺสจฺจเยน อญฺญํ อุปสมฺปาเทติ, ตเญฺจ มุญฺจิตฺวา คโณ ปูรติ, สูปสมฺปโนฺนฯ โสปิ ยาว น ชานาติ, ตาว ตสฺส เนว สคฺคนฺตราโย น โมกฺขนฺตราโย, ญตฺวา ปน ปุน อุปสมฺปชฺชิตพฺพํฯ **เต จ ภิกฺขู คารยฺหา**ติ ฐเปตฺวา อุปชฺฌายํ อวเสสา คารยฺหา โหนฺติ, สเพฺพ ทุกฺกฏํ อาปชฺชนฺติฯ **อิทํ ตสฺมึ ปาจิตฺติย**นฺติ โย ปน อุปชฺฌาโย หุตฺวา อุปสมฺปาเทติ, ตสฺมิํเยว ปุคฺคเล อิทํ ปาจิตฺติยํ เวทิตพฺพํฯ ตสฺมา โย ''เอวํ อุปสมฺปาเทสฺสามี''ติ คณํ วา อาจริยํ วา ปตฺตํ วา จีวรํ วา ปริเยสติ, สีมํ วา สมฺมนฺนติ (ปาจิ. ๔๐๔), อุทฺทิเกฺขปํ วา ปริจฺฉินฺทติ, โส เอเตสุ สพฺพกิเจฺจสุ ญตฺติยา, ทฺวีสุ จ กมฺมวาจาสุ ทุกฺกฏานิ อาปชฺชิตฺวา กมฺมวาจาปริโยสาเน ปาจิตฺติยํ อาปชฺชติฯ

ราชคเห สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อูนวีสติวสฺสํ อุปสมฺปาทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อูนวีสติวเสฺส เวมติกสฺส, ปริปุณฺณวีสติวเสฺส อูนกสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อุภยตฺถ ปริปุณฺณสญฺญิสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อูนวีสติวสฺสตา, อูนกสญฺญิตา, อุปสมฺปาทนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

อูนวีสติวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. เถยฺยสตฺถสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ เย ราชานํ วา วเญฺจตฺวา สุงฺกํ วา ปริหริตุกามา โจรา กตกมฺมา เจว อกตกมฺมา จ มคฺคปฺปฏิปนฺนา, เตสุ อิธ **เถยฺยสตฺถ**สญฺญิโน ตสฺส เถยฺยสตฺถภาวํ ญตฺวา เตน สทฺธิํ สํวิธาย คจฺฉนฺตสฺส สํวิธาเน จ คมเน จ โอวาทวเคฺค วุตฺตนเยน อาปตฺติวินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ เถยฺยสเตฺถน สทฺธิํ สํวิธาย เอกทฺธานมคฺคํ ปฏิปชฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, มนุเสฺสสุ อสํวิทหเนฺตสุ สยเมว สํวิทหิตฺ

วา คจฺฉนฺตสฺส, เถยฺยสเตฺถ เวมติกสฺส, อเถยฺยสเตฺถ เถยฺยสตฺถสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อเถยฺยสตฺถสญฺญิสฺส, อสํวิทหิตฺวา วา กาลวิสงฺเกเตน วา, อาปทาสุ วา, คจฺฉนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เถยฺยสตฺถภาโว, ชานนํ, สํวิธานํ, อวิสงฺเกเตน คมนนฺติ อิมานิ เจตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ เถยฺยสตฺถสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

เถยฺยสตฺถสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. สํวิธานสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ มาตุคาเมน สทฺธึ เอกทฺธานมคฺคํ ปฏิปชฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ ภิกฺขุนิยา สทฺธึ สํวิธานสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

สํวิธานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อริฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม สคฺคโมกฺขานํ อนฺตรายํ กโรนฺตีติ **อนฺตรายิกา,** เต กมฺมกิเลสวิปากอุปวาทปณฺณตฺติวีติกฺกมนวเสน ปญฺจวิธาฯ เตสุ มุทุกานํ อตฺถรณาทีนํ ผโสฺส วิย อิตฺถิสมฺผโสฺสปิ วฏฺฏตีติ เมถุนวีติกฺกมเน โทสํ อทิสฺวา ปณฺณตฺติวีติกฺกมนฺตรายิเก สนฺธาย ‘‘เยเม อนฺตรายิกา ธมฺมา วุตฺตา ภควตา, เต ปฏิเสวโต นาลํ อนฺตรายายา’’ติ วุตฺตํฯ **อเนกปริยาเยนา**ติ ‘‘อฏฺฐิกงฺกลูปมา กามา’’ติอาทีหิ (ม. นิ. ๒.๔๒; ปาจิ. ๔๑๗; จูฬนิ. ขคฺควิสาณสุตฺตนิทฺเทส ๑๔๗) เนเกหิ การเณหิฯ **โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหี**ติ เย ปสฺสนฺติ วา สุณนฺติ วา, เตหิ ติกฺขตฺตุํ เอวํ วตฺตโพฺพ ‘‘มา อายสฺมา เอวํ อวจ…เป.… อลญฺจ ปน เต ปฏิเสวโต อนฺตรายายา’’ติฯ เอวํ วุเตฺต อปฺปฏินิสฺสชฺชนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, สุตฺวา อวทนฺตานมฺปิ ทุกฺกฏํฯ ปุน สงฺฆมชฺฌมฺปิ อากฑฺฒิตฺวา ตเถว วตฺตโพฺพ, ตตฺราปิ ตสฺส อปฺปฏินิสฺสชฺชเน, อิตเรสญฺจ อวจเน ทุกฺกฏเมวฯ เอวมฺปิ อปฺปฏินิสฺสชฺชโนฺต ปุน ญตฺติจตุเตฺถน กเมฺมน ยาวตติยํ สมนุภาสิตโพฺพ, อถสฺส อปฺปฏินิสฺสชฺชโต ปุน ญตฺติยา จ ทฺวีหิ จ กมฺมวาจาหิ ทุกฺกฏํ, กมฺมวาจาปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อริฏฺฐํ อารพฺภ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสชฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อธมฺมกเมฺม ติกทุกฺกฏํฯ อสมนุภาสิยมานสฺส , ปฏินิสฺสชฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ธมฺมกมฺมตา, สมนุภาสนา, อปฺปฏินิสฺสชฺชนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสาเนวาติฯ

อริฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. อุกฺขิตฺตสโมฺภคสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ตถาวาทินา**ติ ‘‘ตถาหํ ภควตา ธมฺม’’นฺติอาทิวาทินาฯ **อกตานุธเมฺมนา**ติ อนุธโมฺม วุจฺจติ อาปตฺติยา อทสฺสเน วา อปฺปฏิกเมฺม วา ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสเคฺค วา ธเมฺมน วินเยน อุกฺขิตฺตกสฺส อนุโลมวตฺตํ ทิสฺวา กตโอสารณา, โส โอสารณสงฺขาโต อนุธโมฺม ยสฺส น กโต, อยํ อกตานุธโมฺม นาม, ตาทิเสน สทฺธินฺติ อโตฺถฯ **สมฺภุเญฺชยฺย วา**ติ อามิสสโมฺภคํ วา ธมฺมสโมฺภคํ วา กเรยฺยฯ **สํวเสยฺย วา**ติ อุโปสถาทิกํ สงฺฆกมฺมํ กเรยฺย ฯ **สห**

**วา เสยฺยํ กเปฺปยฺยา**ติ นานูปจาเรปิ เอกจฺฉเนฺน นิปเชฺชยฺยฯ ตตฺถ อามิสปริโภเค เอกปฺปโยเคน พหูปิ ททโต วา คณฺหโต วา เอกํ ปาจิตฺติยํ, วิจฺฉินฺทเน สติ ปโยเค ปโยเค ปาจิตฺติยํฯ ธมฺมสโมฺภเค ปทาทีหิ อุทฺทิสนฺตสฺส วา อุทฺทิสาเปนฺตสฺส วา ปทโสธเมฺม วุตฺตนเยน, สํวาเส กมฺมปริโยสานวเสน, สหเสยฺยาย เอกสฺมึ นิปเนฺน อิตรสฺส นิปชฺชนปฺปโยควเสน อาปตฺติปริเจฺฉโท เวทิตโพฺพฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อริเฏฺฐน ภิกฺขุนา สทฺธึ สมฺภุญฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, อุกฺขิตฺตเก เวมติกสฺส, อนุกฺขิตฺตเก อุกฺขิตฺตกสญฺญิโน เจว เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อุโภสุ อนุกฺขิตฺตกสญฺญิสฺส, ‘‘โอสาริโต’’ติ วา ‘‘ตํ ทิฏฺฐึ ปฏินิสฺสโฏฺฐ’’ติ วา ชานนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อกตานุธมฺมตา, ชานนา, สโมฺภคาทิกรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

อุกฺขิตฺตสโมฺภคสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. กณฺฏกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **สมณุเทฺทโส**ติ สามเณโรฯ **จรา**ติ คจฺฉฯ **ปิเร**ติ ปร อมามกฯ **วินสฺสา**ติ นสฺส , ยตฺถ ตํ น ปสฺสาม, ตตฺถ คจฺฉาติ วุตฺตํ โหติฯ **ตถานาสิต**นฺติเอตฺถ สํวาสนาสนา ลิงฺคนาสนา ทณฺฑกมฺมนาสนาติ ติโสฺส นาสนาฯ ตตฺถ อาปตฺติยา อทสฺสนาทีสุ อุเกฺขปนา **สํวาสนาสนา** นามฯ ทูสโก นาเสตโพฺพ (ปารา. ๖๖), เมตฺติยํ ภิกฺขุนึ นาเสถาติ (จูฬว. ๑๙๓; ปารา. ๓๘๔) อยํ **ลิงฺคนาสนา** นามฯ ‘‘อชฺชตเคฺค เต, อาวุโส สมณุเทฺทส, น เจว โส ภควา สตฺถา อปทิสิตโพฺพ’’ติ (ปาจิ. ๔๒๙) อยํ **ทณฺฑกมฺมนาสนา** นาม, อยํ อิธาธิเปฺปตาฯ เตน วุตฺตํ ‘‘ตถานาสิต’’นฺติฯ **อุปลาเปยฺยา**ติ ‘‘ปตฺตํ วา จีวรํ วา อุเทฺทสํ วา ปริปุจฺฉํ วา ทสฺสามี’’ติ สงฺคเณฺหยฺยฯ **อุปฏฺฐาเปยฺยา**ติ จุณฺณมตฺติกาทีนิ สาทิยโนฺต เตน อตฺตโน อุปฏฺฐานํ การาเปยฺยฯ สโมฺภคสหเสยฺยา อนนฺตรสิกฺขาปเท วุตฺตนยา เอว, ตสฺมา อาปตฺติปริเจฺฉโทเปตฺถ ตสฺมึ วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย ภิกฺขู อารพฺภ กณฺฏกสมณุเทฺทสอุปลาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ อริฏฺฐสิกฺขาปเท วุตฺตสทิสเมวาติฯ

กณฺฏกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

สปฺปาณกวโคฺค สตฺตโมฯ

# ๘. สหธมฺมิกวโคฺค

## ๑. สหธมฺมิกสิกฺขาปทวณฺณนา

สหธมฺมิกวคฺคสฺส ปฐเม **สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน**ติ อิมสฺสโตฺถ ทุพฺพจสิกฺขาปเท วุโตฺตฯ **เอตสฺมึ สิกฺขาปเท**ติ เอตสฺมึ สิกฺขาปเท ยํ วุตฺตํ, ตํ น ตาว สิกฺขิสฺสามีติ อโตฺถฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอตฺถ ปน อนาทริยภยา เลเสน เอวํ วทนฺตสฺส วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํ เวทิตพฺพํฯ **สิกฺขมาเนนา**ติ โอวาทํ สิรสา สมฺปฏิจฺฉิตฺวา สิกฺขิตุกาเมเนว หุตฺวาฯ **อญฺญาตพฺพ**นฺติ อาชา

นิตพฺพํฯ **ปริปุจฺฉิตพฺพ**นฺติ ‘‘อิมสฺส โก อตฺโถ’’ติ ปริปุจฺฉิตพฺพํฯ **ปริปญฺหิตพฺพ**นฺติ จิเนฺตตพฺพํ ตุลยิตพฺพํฯ

โกสมฺพิยํ ฉนฺนเตฺถรํ อารพฺภ เอวํ ภณนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ , ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํ, อุโภหิปิ ‘‘อิทํ น สเลฺลขายา’’ติอาทินา (ปาจิ. ๔๓๖) นเยเนว อปฺปญฺญเตฺตน วุจฺจมานสฺสาปิ เอวํ วทโต ทุกฺกฏเมวฯ ‘‘ชานิสฺสามิ สิกฺขิสฺสามี’’ติ ภณนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนสฺส ปญฺญเตฺตน วจนํ, อสิกฺขิตุกามตาย เอวํ วจนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

สหธมฺมิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. วิเลขนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **อุทฺทิสฺสมาเน**ติ อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส วุจฺจมาเน วา สชฺฌายวเสน ปริวตฺติยมาเน วาฯ **ขุทฺทานุขุทฺทเกหี**ติ ขุทฺทเกหิ จ อนุขุทฺทเกหิ จฯ **ยาวเทวา**ติ เตสํ สํวตฺตน มริยาทปริเจฺฉทวจนํฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ – เอตานิ หิ เย อุทฺทิสนฺติ วา อุทฺทิสาเปนฺติ วา สชฺฌายนฺติ วา, เตสํ ตาว สํวตฺตนฺติ, ยาว ‘‘กปฺปติ นุ โข, น กปฺปติ นุ โข’’ติ กุกฺกุจฺจวิปฺปฏิสาโร, วิเหสา, วิจิกิจฺฉา มโนวิเลขา จ อุปฺปชฺชนฺติเยวฯ อถ วา **ยาวเทวา**ติ อติสยววตฺถาปนํฯ ตสฺส ‘สํวตฺตนฺตี’ติอิมินา สมฺพโนฺธ, กุกฺกุจฺจาย วิเหสาย วิเลขาย อติวิย สํวตฺตนฺติเยวาติ วุตฺตํ โหติฯ **สิกฺขาปทวิวณฺณเก**ติ เอวํ สิกฺขาปทานํ วิวณฺณเก ครหเณ ปาจิตฺติยํ โหตีติ อโตฺถฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ วินยวิวณฺณนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนสฺส วิวณฺณเน ติกทุกฺกฏํ, อุภินฺนมฺปิ อญฺญธมฺมวิวณฺณเน ทุกฺกฏเมวฯ น วิวเณฺณตุกามสฺส, ‘‘อิงฺฆ ตาว สุตฺตเนฺต วา คาถาโย วา อภิธมฺมํ วา ปริยาปุณสฺสุ, ปจฺฉาปิ วินยํ ปริยาปุณิสฺสสี’’ติ ภณโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ครหิตุกามตา จ, อุปสมฺปนฺนสฺส สนฺติเก สิกฺขาปทวิวณฺณนญฺจาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

วิเลขนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. โมหนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **อนฺวทฺธมาส**นฺติ อนุปฏิปาฏิยา อทฺธมาเส อทฺธมาเสฯ **อุทฺทิสฺสมาเน**ติ อุโปสถวเสน อุทฺทิสิยมาเนฯ **ยญฺจ ตตฺถ อาปตฺติํ อาปโนฺน**ติ ยํ โส อนาจารํ อาจริตฺวา อญฺญาณเกน อาปนฺนภาวํ ชานาเปตุกาโม เอวมาห, ตสฺมิํ อนาจาเร ยํ อาปตฺติํ อาปโนฺนฯ **ตญฺจ ยถาธโมฺม กาเรตโพฺพ**ติ อญฺญาณเกน อาปนฺนตฺตา โมโกฺข นตฺถิ, ยถา ปน ธโมฺม จ วินโย จ ฐิโต, ตถา ตํ อาปตฺติํ กาเรตโพฺพ, เทสนาคามินิยา เทสาเปตโพฺพ, วุฏฺฐานคามินิยา วุฏฺฐาเปตโพฺพติ อโตฺถฯ **อุตฺตริ จสฺส โมโห อาโรเปตโพฺพ**ติ ยถาธมฺมกรณโต จ อุตฺตริ ‘‘ตสฺส เต, อาวุโส’’ติอาทิวจเนหิ นินฺทิตฺวา ตสฺส ปุคฺคลสฺส ญตฺติทุติยกเมฺมน โมโห อาโรเปตโพฺพฯ **อิทํ ตสฺมิํ โมหนเก ปาจิตฺติย**นฺติ โย เอวํ อาโรปิเต โมเห ปุน โมเหติ, ตสฺมิํ โมหนเก ปุคฺคเล อิทํ ปาจิตฺติยํ เวทิตพฺพํ, น อนาโรปิเต โมเหติ อโตฺถฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ โมหนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อธมฺมกมฺเม ติกทุกฺกฏํ, อนาโรปิเต โมเห ทุกฺกฏเมวฯ เยน น วิตฺถาเรน สุตํ, อูนกทฺวตฺติกฺขตฺตุํ วา วิตฺถาเรน สุตํ, เย จ น โมเหตุกามา เตสํ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ โมหาโรปนํ, โมเหตุกามตา, วุตฺตนเยน สุตภาโว, โมหนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

โมหนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ปหารสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **ปหารํ ทเทยฺยา**ติ เอตฺถ ปหริตุกามตาย ปหาเร ทินฺเน สเจปิ มรติ, ปาจิตฺติยเมวฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ปหารทานวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํ, วิรูปกรณาธิปฺปาเยน ปน อุปสมฺปนฺนสฺสปิ กณฺณาทิเจฺฉทเน ทุกฺกฏเมวฯ เกนจิ วิเหฐิยมานสฺส ปน โมกฺขาธิปฺปายสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ กุปิตตา, น โมกฺขาธิปฺปายตา, อุปสมฺปนฺนสฺส ปหารทานนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ปหารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. ตลสตฺติกสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **ตลสตฺติกํ อุคฺคิเรยฺยา**ติ ปหารทานาการํ ทเสฺสโนฺต กายํ วา กายปฺปฏิพทฺธํ วา อุจฺจาเรยฺยฯ เอตฺถ จ อุคฺคิรณปจฺจยา ปาจิตฺติยํฯ สเจ ปน อุคฺคิริตฺวา วิรโทฺธ ปหารํ เทติ, น ปหริตุกามตาย ทินฺนตฺตา ทุกฺกฏเมว, เตน ปหาเรน หตฺถาทีสุ ยํกิญฺจิ ภิชฺชติ, ทุกฺกฏเมวฯ เสสเมตฺถ สพฺพํ ปุริมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

ตลสตฺติกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. อมูลกสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **อมูลเกนา**ติ ทิฏฺฐาทิมูลวิรหิเตนฯ **อนุทฺธํเสยฺยา**ติ โจเทยฺย วา โจทาเปยฺย วาฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ สเจ จุทิตโก ตงฺขณเญฺญว ‘‘โจเทติ ม’’นฺติ ชานาติ, โจทกสฺส ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อมูลเกน สงฺฆาทิเสเสน อนุทฺธํสนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อาจารวิปตฺติยา วา ทิฏฺฐิวิปตฺติยา วา อนุทฺธํสเน ทุกฺกฏํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํฯ ตถาสญฺญิสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, สงฺฆาทิเสสสฺส อมูลกตา, อนุทฺธํสนา, ตงฺขณวิชานนาติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

อมูลกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. สญฺจิจฺจสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **กุกฺกุจฺจํ อุปทเหยฺยา**ติ ‘‘อูนวีสติวสฺโส ตฺวํ มญฺเญ’’ติอาทีนิ (ปาจิ. ๔๖๖) ภณนฺโต อุปฺปาเทยฺยฯ เอวํ อญฺญสฺมิํ อุปฺปาทนปจฺจเย อสติ สญฺจิจฺจ อุปฺปาเทนฺตสฺส วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ กุกฺกุจฺจอุปฺปาทนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํฯ นอุปฺปาเทตุกามสฺส, เกวลํ หิเตสิตาย ตถา วทนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, อผาสุกามตา , กุกฺกุจฺจุปฺปาทนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อนนฺตรสทิสาเนวาติฯ

สญฺจิจฺจสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อุปสฺสุติสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **วิวาทาปนฺนาน**นฺติ ภณฺฑนกลเหหิ วิวฑฺฒิตํ วิวาทาธิกรณํ อาปนฺนานํฯ **อุปสฺสุติ**นฺติ สุติสมีปํ, ยตฺถ ฐตฺวา สกฺกา โหติ เตสํ วจนํ โสตุํ, ตตฺถ ติฏฺเฐยฺยาติ อโตฺถฯ ‘‘ตตฺถ โสสฺสามี’’ติ โจเทตุกามตาย คจฺฉโต ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ตุริตคมเนปิ โอหียมาเนปิ เอเสว นโยฯ ยตฺถ ปน ฐิโต สุณาติ, ตตฺถ ฐิตสฺส ปาจิตฺติยํ, อตฺตโน ฐิโตกาสํ อาคนฺตฺวา เตสุ มนฺตยมาเนสุปิ อุกฺกาสิตฺวา, ‘‘อหํ เอตฺถา’’ติ วา วตฺวา ชานาเปตพฺพํ, เอวํ อกโรนฺตสฺสาปิ สวเน ปาจิตฺติยเมวฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อุปสฺสุติฏฺฐานวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํ, ‘‘อิเมสํ สุตฺวา โอรมิสฺสามิ วิรมิสฺสามิ วูปสมิสฺสามิ อตฺตานํ ปริโมเจสฺสามี’’ติ (ปาจิ. ๔๗๓) คจฺฉโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, โจทนาธิปฺปาโย, สวนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ เถยฺยสตฺถสมุฏฺฐานํ อิทํ ปน สิยา กิริยํ, สิยา อกิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

อุปสฺสุติสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. กมฺมปฺปฏิพาหนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ธมฺมิกานํ กมฺมาน**นฺติ ธเมฺมน วินเยน สตฺถุสาสเนน กตานํ อปโลกนกมฺมํ ญตฺติกมฺมํ ญตฺติทุติยกมฺมํ ญตฺติจตุตฺถกมฺมนฺติ อิเมสํ จตุนฺนํ กมฺมานํฯ ตตฺรายํ สเงฺขปโต กมฺมวินิจฺฉโย – ตตฺร **อปโลกนกมฺมํ** นาม สมคฺคสฺส สงฺฆสฺส อนุมติยา ตํ ตํ วตฺถุํ กิเตฺตตฺวา ‘‘รุจฺจติ สงฺฆสฺสา’’ติ ติกฺขตฺตุํ สาเวตฺวา กตฺตพฺพํ กมฺมํ วุจฺจติฯ สมคฺคเสฺสว ปน สงฺฆสฺส อนุมติยา เอกาย ญตฺติยา กตฺตพฺพํ กมฺมํ **ญตฺติกมฺมํ** นามฯ เอกาย ญตฺติยา เจว อนุสฺสาวนาย จ กตฺตพฺพํ กมฺมํ **ญตฺติทุติยกมฺมํ** นามฯ เอกาย ปน ญตฺติยา ตีหิ จ อนุสฺสาวนาหิ กตฺตพฺพํ กมฺมํ **ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ** นามฯ

เตสุ อปโลกนกมฺมํ (ปริ. ๔๙๖; ปริ. อฏฺฐ. ๔๙๕-๔๙๖) ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติ โอสารณํ นิสฺสารณํ ภณฺฑุกมฺมํ พฺรหฺมทณฺฑํ กมฺมลกฺขณนฺติฯ ตตฺถ กณฺฏกสามเณรสฺส นาสนา วิย **นิสฺสารณา,** ตาทิสํเยว สมฺมาวตฺตนฺตํ ทิสฺวา ปเวสนา **‘โอสารณา’**ติ เวทิตพฺพาฯ ปพฺพชฺชาเปกฺขสฺส เกสเจฺฉทนาปุจฺฉนํ ***ภณฺฑุกมฺมํ*** (มหาว. ๙๘) นามฯ มุขรสฺส ภิกฺขุโน ภิกฺขู ทุรุตฺตวจเนหิ ฆเฏฺฏนฺตสฺส ‘‘อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ มุขโร ภิกฺขู ทุรุตฺตวจเนหิ ฆเฏฺฏโนฺต วิหรติ, โส

ภิกฺขุ ยํ อิเจฺฉยฺย, ตํ วเทยฺย, ภิกฺขูหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เนว วตฺตโพฺพ, น โอวาทานุสาสนิํ กตฺตโพฺพ, น โอวทิตโพฺพ'' ติ ''สงฺฆํ, ภเนฺต , ปุจฺฉามิ 'อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺฑสฺส ทานํ รุจฺจติ สงฺฆสฺสา'ติ, ทุติยมฺปิ ปุจฺฉามิ, ตติยมฺปิ ปุจฺฉามิ 'อิตฺถนฺนามสฺส, ภเนฺต, ภิกฺขุโน พฺรหฺมทณฺฑสฺส ทานํ รุจฺจติ สงฺฆสฺสา''' ติ เอวํ กตฺตพฺพํ กมฺมํ **พฺรหฺมทณฺฑํ** (จูฬว. ๔๔๕) นามฯ ยํ ปน ภควตา ภิกฺขุนีนํ อูรุํ วิวริตฺวา ทสฺสนาทิวตฺถูสุ ''อวนฺทิโย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ภิกฺขุนิสเงฺฆน กาตโพฺพ'' ติ (จูฬว. ๔๑๑) เอวํ อวนฺทิยกมฺมํ อนุญฺญาตํ, ยํ ภิกฺขุนีหิ ''อเยฺย, อสฺโก นาม อโยฺย ภิกฺขุนีนํ อปฺปสาทนียํ ทเสฺสติ, เอตสฺส อยฺยสฺส อวนฺทิยกรณํ 'รุจฺจติ ภิกฺขุนิสงฺฆสฺสา''' ติ เอวํ อุปสฺสเย นิสีนฺนาเหว ภิกฺขุนีหิ กตฺตพฺพํ, เอวรูปํ กมฺมํ ยสฺมา ตสฺส กมฺมํเยว ลกฺขณํ น โอสารณาทีนิ, ตสฺมา **กมฺมลกฺขณนฺ**ติ วุจฺจติฯ อิทญฺจ กมฺมลกฺขณํ นาม ภิกฺขุนิมูลกํ ปญฺญตฺตํ, อปิจ ภิกฺขูนมฺปิ ลพฺภติ, ตสฺมา ภิกฺขูหิปิ อจฺฉินฺนจีวรกาทีนํ จีวราทีนิ วา เทเนฺตหิ, ปริภุญฺชิตพฺพานิ อปเนตพฺพานิปิ วตฺถูนิ ปริภุญฺชเนฺตหิ วา, อปเนเนฺตหิ วา, ตถารูปํ วา ธมฺมิกํ กติกํ กโรเนฺตหิ ติกฺขตฺตุํ สาเวตฺวา อปโลกนกมฺมํ กาตพฺพํ, สพฺพเณฺหตํ กมฺมลกฺขณเมว ปวิสติ, อิติ อปโลกนกมฺมํ ปญฺจ ฐานานิ คจฺฉติฯ

ญตฺติกมฺมํ ปน นว ฐานานิ คจฺฉติ โอสารณํ นิสฺสารณํ อุโปสถํ ปวารณํ สมฺมุติํ ทานํ ปฏิคฺคหํ ปจฺจุกฺกฑฺฒนํ กมฺมลกฺขณนฺติฯ ตตฺถ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, อนุสิโฏฺฐ โส มยา, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อาคเจฺฉยฺย , 'อาคจฺฉาหี'ติ วตฺตโพฺพ'' ติ (มหาว. ๑๒๖) เอวํ อุปสมฺปทาเปกฺขสฺส โอสารณา **โอสารณา** นามฯ ''สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ธมฺมกถิโก, อิมสฺส เนว สุตฺตํ อาคจฺฉติ, โน สุตฺตวิภโงฺค, โส อตฺถํ อสลฺลเกฺขตฺวา พฺยญฺชนจฺฉายาย อตฺถํ ปฏิพาหติ, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ วุฏฺฐาเปตฺวา อวเสสา อิมํ อธิกรณํ วูปสเมยฺยามา'' ติ เอวํ อุพฺภาหิกวินิจฺฉเย (จูฬว. ๒๓๓) ธมฺมกถิกสฺส ภิกฺขุโน นิสฺสารณา **นิสฺสารณา** นามฯ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อชฺชุโปสโถ...เป.... อุโปสถํ กเรยฺยา'' ติ เอวํ อุโปสถกมฺมวเสน ฐปิตา ญตฺติ **อุโปสโถ** นามฯ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อชฺช ปวารณา ปนฺนรสี, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ปวาเรยฺยา'' ติ (มหาว. ๒๑๐) เอวํ ปวารณากมฺมวเสน ฐปิตา ญตฺติ **ปวารณา** นามฯ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปโกฺข, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺย'' นฺติ, ''ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺยา'' ติ (มหาว. ๑๒๖) เอวํ อตฺตานํ วา ปรํ วา สมฺมนฺนิตุํ ฐปิตา ญตฺติ **สมฺมุติ** นามฯ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน นิสฺสคฺคิยํ สงฺฆสฺส นิสฺสฎฺฐํ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺยา'' ติ (ปารา. ๔๖๔) เอวํ นิสฺสฏฺฐจีวรปตฺตาทีนํ ทานํ **ทานํ** นามฯ ''สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ อาปตฺติํ สรติ วิวรติ อุตฺตานิํ กโรติ เทเสติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺติํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย'' นฺติ, เตน วตฺตโพฺพ 'ปสฺสสี'ติ, 'อาม, ปสฺสามี'ติ, ''อายติํ สํวเรยฺยาสี'' ติ (จูฬว. ๒๓๙) เอวํ อาปตฺติปฺปฏิคฺคโห **ปฏิคฺคโห** นามฯ ''สุณนฺตุ เม อายสฺมนฺตา อาวาสิกา, ยทายสฺมนฺตานํ ปตฺตกลฺลํ, อิทานิ อุโปสถํ กเรยฺยาม, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยาม, อาคเม กาเล ปวาเรยฺยามา'' ติ (มหาว. ๒๔๐) เอวํ กตปฺปวารณปฺปจฺจุกฺกฑฺฒนา **ปจฺจุกฺกฑฺฒนา** นามฯ ติณวตฺถารกสมเถ (จูฬว. ๒๑๒) สพฺพสงฺคาหิกญตฺติ, เอเกกสฺมิํ ปเกฺข เอเกกา ญตฺติ จาติ ติโสฺสปิ ญตฺติโย **กมฺมลกฺขณํ** นามฯ อิติ ญตฺติกมฺมํ นว ฐานานิ คจฺฉติฯ

ญตฺติทุติยกมฺมํ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติ โอสารณํ นิสฺสารณํ สมฺมุติํ ทานํ อุทฺธารํ เทสนํ กมฺมลกฺขณนฺติฯ ตตฺถ ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกนาทิเกหิ อฏฺฐหิ อเงฺคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปา

สกสฺส สเงฺฆน อสโมฺภคกรณตฺถํ ปตฺตนิกฺกุชฺชนวเสน นิสฺสารณา **นิสฺสารณา** นามฯ ตเสฺสว สมฺมาวตฺตนฺตสฺส ปตฺตุกฺกุชฺชนวเสน **โอสารณา** จ เวทิตพฺพา, สา ขุทฺทกกฺขนฺธเก วฑฺฒ ลิจฺฉวิวตฺถุสฺมิํ (จูฬว. ๒๖๕-๒๖๖) วุตฺตาฯ สีมาสมฺมุติ ติจีวเรน อวิปฺปวาสสมฺมุติสนฺถตสมฺมุติภตฺตุเทฺทสกเสนาสนคฺคาหาปกภณฺฑาคาริกจีวรปฺปฏิคฺคาหกยาคุภาชกผลภาชกขชฺชภาชกอปฺปมตฺตกวิสฺสชฺชกสาฏิยคฺคาหปกปตฺตคฺคาหาปกอารามิกเปสกสามเณรเปสกสมฺมุตีติ เอตาสํ สมฺมุตีนํ วเสน **สมฺมุติ** เวทิตพฺพาฯ กถินจีวรมตกจีวรทานวเสน **ทานํ** เวทิตพฺพํฯ กถินุทฺธารวเสน **อุทฺธาโร** เวทิตโพฺพฯ กุฏิวตฺถุวิหารวตฺถุเทสนาวเสน **เทสนา** เวทิตพฺพาฯ ยา ปน ติณวตฺถารกสมเถ (จูฬว. ๒๑๒ อาทโย) เอกสฺมิํ ปเกฺข เอกา, เอกสฺมิํ ปเกฺข เอกาติ เทฺว ญตฺติทุติยกมฺมวาจา วุตฺตา, ยา จ โมหาโรปนาทีสุ กมฺมวาจา (ปาจิ. ๔๔๖) วุตฺตา, ตาสํ วเสน **กมฺมลกฺขณํ** เวทิตพฺพํ, อิติ ญตฺติทุติยกมฺมํ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ

ญตฺติจตุตฺถกมฺมมฺปิ สเตฺตว ฐานานิ คจฺฉติ โอสารณํ นิสฺสารณํ สมฺมุติํ ทานํ นิคฺคหํ สมนุภาสนํ กมฺมลกฺขณนฺติฯ ตตฺถ ตชฺชนียกมฺมาทีนํ (จูฬว. ๑ อาทโย) สตฺตนฺนํ กมฺมานํ วเสน **นิสฺสารณา,** เตสํเยว กมฺมานํ ปฏิปฺปสฺสมฺภนวเสน **โอสารณา** จ เวทิตพฺพา, ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติวเสน (ปาจิ. ๑๔๖-๑๔๗) **สมฺมุติ,** ปริวาสทาน(จอูฬว. ๑๐๒) มานตฺตทานวเสน (จูฬว. ๑๐๕) **ทานํ,** มูลายปฏิกสฺสนวเสน (จูฬว. ๑๑๐) **นิคฺคโห,** อุกฺขิตฺตานุวตฺติกา , อฏฺฐ ยาวตติยกา, อริโฏฺฐ (ปาจิ. ๔๑๗), จณฺฑกาฬี (ปาจิ. ๗๐๙) จาติ อิเม เต ยาวตติยกาติ อิมาสํ เอกาทสนฺนํ สมนุภาสนานํ วเสน **สมนุภาสนา,** อุปสมฺปทากมฺมอพฺภานกมฺมวเสน **กมฺมลกฺขณํ** เวทิตพฺพํฯ อิติ ญตฺติจตุตฺถกมฺมํ สตฺต ฐานานิ คจฺฉติฯ

อิเมสุ ปน จตูสุ กเมฺมสุ อปโลกนกมฺมํ อปโลเกตฺวาว กาตพฺพํ, ญตฺติกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ ญตฺติกมฺมมฺปิ เอกํ ญตฺติํ ฐเปตฺวาว กาตพฺพํ, อปโลกนกมฺมาทิวเสน น กาตพฺพํฯ ญตฺติทุติยกมฺมํ ปน อปโลเกตฺวา กาตพฺพมฺปิ อตฺถิ อกาตพฺพมฺปิ, ตตฺถ สีมาสมฺมุติ สีมาสมูหนนํ (มหาว. ๑๓๙-๑๔๐, ๑๔๔ อาทโย) กถินจีวรทานํ กถินุทฺธาโร กุฏิวตฺถุเทสนา วิหารวตฺถุเทสนาติ อิมานิ ฉ กมฺมานิ ครุกานิ อปโลเกตฺวา กาตุํ น วฏฺฏนฺติ, ญตฺติทุติยกมฺมวาจํ สาเวตฺวาว กาตพฺพานิฯ อวเสสา เตรส สมฺมุติโย เสนาสนคฺคาหาปกมตกจีวรทานสมฺมุติโย จาติ เอตานิ ลหุกมฺมานิ อปโลเกตฺวาปิ กาตุํ วฏฺฏนฺติ, ญตฺติกมฺมาทิวเสน ปน น กาตพฺพาเนวฯ ญตฺติจตุตฺถกมฺมมฺปิ สกลกฺขเณเนว กาตพฺพํ, น เสสกมฺมวเสนฯ เอวํ อตฺตโน อตฺตโน ลกฺขเณเนว วตฺถุญตฺติอนุสฺสาวนาสีมาปริสาสมฺปตฺติยา กตานิ เอตานิ กมฺมานิ ธเมฺมน วินเยน สตฺถุสาสเนน กตตฺตา ธโมฺม เอเตสุ อตฺถีติ **ธมฺมิกานิ** นาม โหนฺติ, อิติ เอเตสํ ธมฺมิกานํ **กมฺมานํ ฉนฺทํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนธมฺมํ** อาปชฺชนฺตสฺส วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ขียนธมฺมาปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ธมฺมกเมฺม เวมติกสฺส, อธมฺมกเมฺม ธมฺมกมฺมสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อธมฺมกมฺมสญฺญิสฺส , ‘‘อธเมฺมน วา วเคฺคน วา นกมฺมารหสฺส วา กมฺมํ กโรนฺตี’’ติ ญตฺวา ขียนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ธมฺมกมฺมตา, ธมฺมกมฺมสญฺญิตา, ฉนฺทํ ทตฺวา ขียนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสาเนว, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

กมฺมปฺปฏิพาหนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ฉนฺทํอทตฺวาคมนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **วินิจฺฉยกถายา**ติ ยาว อาโรจิตํ วตฺถุ อวินิจฺฉิกํ, ญตฺตึ วา ฐเปตฺวา กมฺมวาจา อ นิฏฺฐาปิตา, ตาว วินิจฺฉยกถา **วตฺตมานา** นาม โหติฯ โย ภิกฺขุ เอตสฺมึ อนฺตเร กมฺมํ โกเปตุ กามตาย ปริสาย หตฺถปาสํ วิชหติ, ตสฺส วิชหเน ทุกฺกฏํ, วิชหิเต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ ฉนฺทํ อทตฺวา ปกฺกมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณ ปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ธมฺมกมฺเม เวมติกสฺส, อธมฺมกมฺเม ธมฺมกมฺมสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ อธมฺมกมฺมสญฺญิสฺส ปน, โย จ ‘‘สงฺฆสฺส ภณฺฑนาทีนิ วา ภวิสฺสนฺติ, อธมฺเมน วา วคฺเคน วา นกมฺมารหสฺส วา กมฺมํ กริสฺสนฺตี’’ติ (ปาจิ. ๔๘๓) ญตฺวา, คิลาโน วา หุตฺวา, คิลานสฺส วา กรณีเยน, อุจฺจาราทีหิ วา ปีฬิโต, น จ กมฺมํ โกเปตุกาโม ‘‘ปุน ปจฺจาคมิสฺ สามี’’ติ คจฺฉติ, ตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วินิจฺฉยกถาย วตฺตมานตา, ธมฺมกมฺมตา, ธมฺมกมฺมสญฺญิตา, สมานสีมายํ ฐิตตา, สมานสํวาสกตา, โกเปตุกามตาย หตฺถปาสวิชหนนฺ ติ อิมาเนตฺถ ฉ องฺคานิฯ สมนุภาสนสมุฏฺฐานํ, กิริยากิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ฉนฺทํอทตฺวาคมนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๑. ทุพฺพลสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **สมคฺเคน สงฺเฆนา**ติ สมานสํวาสเกน สมานสีมายํ ฐิเตน สงฺเฆน สทฺธึ จีวรํ ทตฺวาฯ **ยถาสนฺถุต**นฺติ โย โย มิตฺตสนฺทิฏฺฐสมฺภตฺตวเสน สนฺถุโต, ตสฺส ตสฺสาติ อโตฺถฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอวํ สงฺเฆน สทฺธึ สยเมว เสนาสนปญฺญาปนาทิวเสน สมฺมตสฺส ภิกฺขุโน จีวรํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนฺตสฺส วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํฯ

ราชคเห ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ จีวรํ ทตฺวา ปจฺฉา ขียนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺ ติ, อนาณตฺติกํ, ธมฺมกมฺเม ติกปาจิตฺติยํ, จีวรํ ฐเปตฺวา อญฺญํ วิสฺสชฺชิยเวภงฺคิยํ ปริกฺขารํ ทตฺ วา ปจฺฉาขียนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, **วิสฺสชฺชิยเวภงฺคิโย** นาม ฐเปตฺวา ปญฺจ ครุภณฺฑานิ อวเสโสฯ ราสิวเสน หิ ปญฺจ ครุภณฺฑานิ วุตฺตานิ, ตตฺถ อาราโม อารามวตฺถูติ เอกํ, วิหาโร วิหารวตฺถูติ ทุติยํ, มญฺโจ ปีฐํ ภิสิ พิโมฺพหนนฺติ ตติยํ, โลหกุมฺภี โลหภาณกํ โลหวารโก โลหกฏาหํ วาสิ ปรสุ กุฐารี กุทาโล นิขาทนนฺติ จตุตฺถํ, วลฺลิ เวฬุ มุญฺชํ ปพฺพชํ ติณํ มตฺติกา ทารุภณฺฑํ มตฺติ กาภณฺฑนฺติ ปญฺจมํฯ เอตานิ หิ ปญฺจ สงฺฆสนฺตกานิ เนว สงฺฆสฺส, น คณปุคฺคลานํ วิสฺสชฺเชตุํ วา วิภชิตุํ วา วฏฺฏนฺติ, วิสฺสชฺชิตวิภตฺตานิปิ สงฺฆิกาเนว โหนฺติฯ ถาวเรน ปน ถาวรํ, อิตเรน จ อกปฺปิเยน มหคฺฆกปฺปิเยน วา อิตรํ สงฺฆสฺส อุปการํ สลฺลเกฺขตฺวา กปฺปิยปริวตฺตเนน ปริว เตฺตตุํ วฏฺฏติ, วรเสนาสนาทีนํ สํรกฺขณตฺถํ ลามกานิ วิสฺสเชฺชตุํ วิสฺสเชฺชตฺวา ปริภุญฺชิตุญฺจ วฏฺฏติฯ เอตฺถ จ ปุริเมสุ ตีสุ ราสีสุ อครุภณฺฑํ นาม กิญฺจิ นตฺถิ, จตุเตฺถ โลหกุมฺภี อรญฺชรสณฺ ฐานํ โลหภาณกํ โลหกฏาหนฺติ อิมานิ ตีณิ อนฺตมโส ปสตมตฺตอุทกคฺคณฺหนกานิปิ ครุ ภณฺฑานิฯ โลหวารโก ปน กาฬโลหตมฺพโลหกํสโลหวฏฺฏโลหานํ เยน เกนจิ กโต สีหฬทีเป ปาทคฺคณฺหนโก ภาเชตโพฺพ, **ปาโท** จ นาม มคธนาฬิยา ปญฺจนาฬิมตฺตํ คณฺหาติ, ตโต อติเรกํ ครุภณฺฑํ, อิมานิ ตาว ปาฬิยํ อาคตานิ โลหภาชนานิฯ

ปาฬิยํ ปน อนาคตานิปิ ภิงฺคารปฏิคฺคหอุฬุงฺกทพฺพิกฏจฺฉุปาติ ตฏฺฏกสรกสมุคฺคองฺคา รกปลฺลธูมกฏจฺฉุอาทีนิ ขุทฺทกานิปิ ครุภณฺฑาเนว, อยปโตฺต อยถาลกํ ตมฺพโลหถาลกนฺติ อิ มานิ ปน ภาชนียานิ, กํสโลหวฏฺฏโลหภาชนวิกติ สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏา วา วฏฺฏติ, ปุคฺคลิกปริโภเคน น วฏฺฏติฯ ฐเปตฺวา ปน ตํ ภาชนวิกตึ อญฺญสฺมิมฺปิ กปฺปิยโลหภเณฺฑ อญฺ

ชนี อญฺชนิสลากา นตฺถุทานํ กณฺณมลหรณี สูจิ ขุทฺทโก ปิปฺผลิโก ขุทฺทกํ อารกณฺฏกํ กุญฺจิกา ตาฬํ กตฺตรยฏฺฐิ เวธโก ภินฺทิวาลโก ยถาตถาฆนกตโลหํวิปฺปกตโลหภณฺฑญฺจ สพฺพํ ภาชนียํฯ ธูมเนตฺตผาลทีปรุกฺขทีปกปลฺลิกโอลมฺพกทีปอิตฺถิปุริสติรจฺฉานรูปกานิ ปน อญฺญานิ วา ภิตฺติจฺฉทนกวาฏาทีสุ อุปเนตพฺพานิ, อนฺตมโส โลหขิลกํ อุปาทาย สพฺพานิปิ โลหภณฺฑานิ ครุภณฺฑานิเยว, อตฺตนา ลทฺธานิ ปริหริตุวาปิ ปุคฺคลิกปริโภเคน น ปริภุญฺชิตพฺพานิ, สงฺฆิกปริโภเคน วา คิหิวิกฏานิ วา วฏฺฏนฺติ, ติปุภณฺเฑปิ เอเสว นโยฯ ขีรปาสาณมยานิ ตฏฺฏกสรกาทีนิ ครุภณฺฑานิเยวฯ

ฆฏโก ปน เตลภาชนํ วา ปาทคฺคณฺหนกโต อติเรกเมว ครุภณฺฑํ, สุวณฺณรชตอารกูฏชาติผลิกภาชนานิ คิหิวิกฏานิปิ น วฏฺฏนฺติฯ เสนาสนปริโภเค ปน อามาสมฺปิ อนามาสมฺปิ สพฺพํ วฏฺฏติฯ

วาสิยาทีสุ ปน ยาย วาสิยา ทนฺตกฏฺฐเจฺฉทนอุจฺฉุตจฺฉนมตฺตโต อญฺญํ มหากมฺมํ กาตุํ น สกฺกา, อยํ ภาชนียาฯ เสสา เยน เกนจิ อากาเรน กตา ครุภณฺฑํ, ปรสุ ปน อนฺตมโส เวชฺชานํ สิราเวธโกปิ ครุภณฺฑเมว, ตถา กุฐารีฯ ยา ปน อาวุธสงฺเขเปน กตา, อยํ อนามาสา, กุทาโล ทณฺฑพนฺธนิขาทนํ วา อครุภณฺฑํ นาม นตฺถิฯ สมฺมุญฺชนิทณฺฑขณนกํ ปน อทณฺฑกํ ผลมตฺตกเมว, ยํ สกฺกา สิปาฏิกาย ปกฺขิปิตฺวา ปริหริตุํ, ตํ ภาชนียํฯ สิขรมฺปิ นิขาทเนเนว สงฺคหิตํ, เยหิ มนุสฺสหิ วิหาเร วาสิอาทีนิ ทินฺนานิ โหนฺติ, เต เจ ฆเร ทเฑฺฒ วา วิลุตฺเต วา ‘‘เทถ โน, ภเนฺต, อุปกฺขเร, ปุน อาหริสฺสามา’’ติ วทนฺติ, ทาตพฺพาฯ สเจ หรนฺติ, น วาเรตพฺพา, อนาหรนฺตาปิ น โจเทตพฺพาฯ

กมฺมารตฏฺฏการจุนฺทการนฬการมณิการปตฺตพนฺธกานํ อธิกรณิมุฏฺฐิสณฺฑาสตุลาทีนิ สพฺพานิ โลหมยานิ อุปกรณานิ สเงฺฆ ทินฺนกาลโต ปฏฺฐาย ครุภณฺฑานิฯ ติปุโกฏฺฏกสุวณฺณการจมฺมการอุปกรเณสุปิ เอเสว นโยฯ อยํ ปน วิเสโส, ติปุโกฏฺฏกอุปกรเณสุ ติปุเจฺฉทนกสตฺถกํ, สุวณฺณการอุปกรเณสุ สุวณฺณเจฺฉทนกสตฺถกํ, จมฺมการอุปกรเณสุ กตปริกมฺมจมฺมเจฺฉทนขุทฺทกสตฺถนฺติ อิมานิ ภาชนียานิฯ นฺหาปิตตุนฺนการอุปกรเณสุปิ ฐเปตฺวา มหากตฺตรึ มหาสณฺฑาสํ มหาปิปฺผลิกญฺจ สพฺพํ วฏฺฏติ, อิตรานิ ครุภณฺฑานิฯ

วลฺลิอาทีสุ เวตฺตวลฺลิอาทิกา ยา กาจิ อฑฺฒพาหุปฺปมาณา วลฺลิ สงฺฆสฺส ทินฺนา วา ตตฺถชาตกา วา รกฺขิตโคปิตาว ครุภณฺฑํ, สา สงฺฆกมฺเม จ เจติยกมฺเม จ กเต สเจ อติเรกา โหติ, ปุคฺคลิกกมฺมปิ อุปเนตุํ วฏฺฏติ, สุตฺตมกจิวากนาฬิเกรหีรจมฺมมยา รชฺชุกา วา โยตฺตานิ วา วาเก จ นาฬิเกรหีเร จ วเฏฺฏตฺวา กตา เอกวฏฺฏา วา ทฺวิวฏฺฏา วา สงฺฆสฺส สนฺตกา ครุภณฺฑํฯ สุตฺตํ ปน อวเฏฺฏตฺวา ทินฺนํ มกจิวากนาฬิเกรหีรา จ ภาชนียา ฯ เยหิ ปเนตานิ รชฺชุกาทีนิ ทินฺนานิ โหนฺติ, เต อตฺตโน กรณีเยน หรนฺตา น วาเรตพฺพาฯ

โย โกจิ อฏฺฐงฺคุลสูจิทณฺฑกมตฺโตปิ เวฬุ สงฺฆสฺส ทิโนฺน วา ตตฺถชาตโก วา รกฺขิตโคปิโต ครุภณฺฑํ, โสปิ สงฺฆสฺส กเมฺม จ เจติยกเมฺม จ กเต อติเรโก ปุคฺคลิกกเมฺม ทาตุํ วฏฺฏติฯ ปาทคฺคณฺหนกเตลนาฬิ ปน กตฺตรยฏฺฐิ อุปาหนทณฺฑโก ฉตฺตทโณฺฑ ฉตฺตสลากาติ อิทเมตฺถ ภาชนียภณฺฑํ, ทฑฺฒเคหมนุสฺสา คณฺหิตฺวา คจฺฉนฺตา น วาเรตพฺพาฯ

มุญฺชญฺจ ปพฺพชญฺจ อวเสสญฺจ ฉทนติณํ มุฏฺฐิปฺปมาณมฺปิ ฉทนติณสเงฺขปคเตสุ ตาลปณฺณาทีสุ ยํกิญฺจิ เอกปณฺณมฺปิ สงฺฆสฺส ทินฺนํ วา ตตฺถชาตกํ วา พหิอาราเม สงฺฆิเก ติณวตฺถุสฺมึ ชาตกํ วา รกฺขิตโคปิตํ ครุภณฺฑํ, ตมฺปิ สงฺฆกเมฺม จ เจติยกเมฺม จ กเต อติเรกํ ปุคฺ

คลิกกเมฺม ทาตุํ วฏฺฏติฯ ทฑฺฒเคหมนุสฺสา คเหตฺวา คจฺฉนฺตา น วาเรตพฺพา, อฏฺฐงฺคุลปฺปมาโณปิ ริตฺตกโปตฺถโก ครุภณฺฑเมวฯ

มตฺติกา ปกติมตฺติกา วา โหตุ ปญฺจวณฺณา วา สุธา วา สชฺชุรสกงฺคุฏฺฐสิเลสาทีสุ วา ยํกิญฺจิ ทุลฺลภฏฺฐาเน อาเนตฺวา วา ทินฺนํ ตตฺถชาตกํ วา รกฺขิตโคปิตํ ตาลปกฺกมตฺตํ ครุภณฺฑํ โหติ, ตมฺปิ สงฺฆกเมฺม จ เจติยกเมฺม จ กเต อติเรกํ ปุคฺคลิกกเมฺม ทาตุํ วฏฺฏติฯ หิงฺคุหิงฺคุลกหริตาลมโนสิลญฺชนาทีนิ ปน ภาชนียานิฯ

ทารุภเณฺฑ โย โกจิ เวฬุมฺหิ วุตฺตปฺปมาโณ ทารุภณฺฑโก สงฺฆสฺส ทิโนฺน วา ตตฺถชาตโก วา รกฺขิตโคปิโต ครุภณฺฑํ, อปิ จ สพฺพาปิ ทารุเวฬุจมฺมปาสาณาทิวิกติ ทารุภเณฺฑน สงฺคหิตา, ตตฺถ มญฺจปีเฐหิ อสงฺคหิตานิ อาสนฺทิกาทีนิ อนฺตมโส โจเฬ็น วา ปลาเลหิ วา ปเณฺณหิ วา กตปีฐํ อุปาทาย สพฺพานิ อาสนานิฯ

วงฺกผลกํ ทีฆผลกํ จีวรโธวนผลกํ ฆฏฺฏนผลกํ ฆฏฺฏนมุคฺคโร ทนฺตกฏฺฐเจฺฉทนคณฺฐิกา ทณฺฑมุคฺคโร นาวา อมฺพณํ รชนโทณิ อุทกปฏิจฺฉโก ทารุมโย วา ทนฺตมโย วา เวฬุมโย วา สปาทโกปิ อปาทโกปิ สมุโคฺค มญฺชูสา ปาทคฺคณฺหนกโต อติเรกปฺปมาโณ กรโณฺฑ อุทกโทณิ อุทกกฏาหํ อุฬุโงฺก กฏจฺฉุปานียสราวํ ปานียสโงฺขติ เอเตสุ ยํกิญฺจิ สเงฺฆ ทินฺนํ ครุภณฺฑํฯ สงฺขถาลกํ ปน ภาชนียํ, ตถา ทารุมโย อุทกตุโมฺพฯ

ปาทกถลิกมณฺฑลํ ทารุมยํ วา โหตุ โจฬปณฺณาทิมยํ วา สพฺพํ ครุภณฺฑํฯ อาธารโก ปตฺตปิธานํ ตาลวณฺฏํ พีชนี จโงฺกฏกํ ปจฺฉิ ยฏฺฐิสมฺมุญฺชนี มุฏฺฐิสมฺมุญฺชนีติ เอเตสุปิ ยํกิญฺจิ ขุทฺทกํ วา มหนฺตํ วา ทารุเวฬุปณฺณจมฺมาทีสุ เยน เกนจิ กตํ ครุภณฺฑเมวฯ

ถมฺภตุลาโสปานผลกาทีสุ ยํกิญฺจิ ทารุมยํ วา ปาสาณมยํ วา เคหสมฺภารรูปคํ โย โกจิ กฏสารโก ยํกิญฺจิ ภูมตฺถรณํ ยํกิญฺจิ อกปฺปิยจมฺมํ, สพฺพํ สงฺฆิกํ ครุภณฺฑํ, ภูมตฺถรณํ กาตุํ วฏฺฏติฯ เอฬกจมฺมํ ปน ปจฺจตฺถรณคติกํ โหติ, ตมฺปิ ครุภณฺฑเมว, กปฺปิยจมฺมานิ ภาชนียานิ, **กุรุนฺทิยํ** ปน สพฺพํ มญฺจปฺปมาณํ จมฺมํ ครุภณฺฑนฺติ วุตฺตํฯ

อุทุกฺขลํ มุสลํ สุปฺปํ นิสทํ นิสทโปโต ปาสาณโทณิ ปาสาณกฏาหํ สพฺพํ กสิภณฺฑมฺปิ ครุภณฺฑํ, สพฺพํ จกฺกยุตฺตยานํ ครุภณฺฑเมวฯ มญฺจปีฐานํ ปาทา จ อฏนิโย จ วาสิปรสุอาทีนํ ทณฺฑา จาติ เอเตสุ ยํกิญฺจิ อนิฏฺฐิตํ ภาชนียํ, ตจฺฉิตมฏฺฐํ ปน ครุภณฺฑํ โหติ, อนุญฺญาตวาสิยา ทโณฺฑ ฉตฺตํ มุฏฺฐิปณฺณํ กตฺตรยฏฺฐิ อุปาหนา อรณิสหิตํ ธมฺมกรโณ ปาทคฺคณฺหนกโต อนติริตฺตํ อามลกตุมฺพํ อามลกฆโฏ ลาพุกตุมฺพํ ลาพุกฆโฏ วิสาณตุมฺพนฺติ สพฺพเมตํ ภาชนียํ, ตโต ปรํ ครุภณฺฑํฯ

หตฺถิทนฺโต วา ยํกิญฺจิ วิสาณํ วา อตจฺฉิตํ ยถาคตเมว ภาชนียํ, เตหิ กตมญฺจปีฐปาทาทีสุ ปุริมสทิโสว วินิจฺฉโยฯ ตจฺฉิตนิฏฺฐิโตปิ หิงฺคุกรณฺฑโก อญฺชนิกรณฺฑโก คณฺฐิกา วิโธ อญฺชนี อญฺชนิสลากา อุทกปุญฺฉนีติ อิทํ สพฺพํ ภาชนียเมวฯ

มตฺติกาภเณฺฑ สพฺพํ มนุสฺสานํ อุปโภคปริโภคํ ฆฏปีฐราทิกุลาลภาชนํ, ปตฺตกฏาหํ องฺคารกฏาหํ ธูมทานกํ ทีปรุกฺขโก ทีปกปลฺลิกา จยนิฏฺฐกา ฉทนิฏฺฐกา ถุปิกาติ สพฺพํ ครุภณฺฑํ, เอเตสุ ปน วุตฺตนเยสุ ครุภเณฺฑสุ ยํกิญฺจิ เวฬุอาทึ อตฺตโน อตฺถาย คณฺหเนฺตน สมกํ วา อติเรกํ วา ผาติกมฺมํ กตฺวา คเหตพฺพํฯ ปาทคฺคณฺหนกโต อนติริตฺตปฺปมาโณ ปน ฆฏโก

ปโตฺต ถาลกํ กณฺจนโก กุณฺฑิกาติ อิทเมตฺถ ภาชนียํ, ยถา จ มตฺติกาภเณฺฑ เอวํ โลหภเณฺฑปิ กุณฺฑิกา ภาชนียโกฏฺฐาสเมว ภชติฯ อิติ ยํ ภาชนียํ วิสฺสชฺชนียมฺปิ ตํ เอวํ วิสฺสชฺชิยเวภงฺคิยสงฺขาตํ อญฺญํ ปริกฺขารํ ทตฺวา ขียนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อิตรํ ปน ทาตุเมว น วฏฺฏติฯ อิสฺสรวตาย เทนฺโต ถุลฺลจฺจยํ อาปชฺชติ, เถยฺยจิเตฺตน คณฺหนฺโต ภณฺฑํ อคฺฆาเปตฺวา กาเรตโพฺพฯ ยถา จ อญฺญํ ปริกฺขารํ ทตฺวา ขียนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ตถา สเงฺฆน อสมฺมตสฺส จีวรํ วา อญฺญํ วา ปริกฺขารํ ทตฺวา ขียนฺตสฺส ทุกฺกฏเมว, อนุปสมฺปเนฺน สพฺพตฺถ ติกทุกฺกฏํฯ ปกติยา ปน ฉนฺทาทิวเสน (ปาจิ. ๔๘๘) กโรนฺตํ ทิสฺวา ‘‘โก อโตฺถ ตสฺส ทิเนฺนน, ลทฺธาปิ วินิปาเตสฺสติ, น สมฺมา อุปเนสฺสตี’’ติ ขียนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, ธเมฺมน ลทฺธสมฺมุติตา, สเงฺฆน สทฺธิํ วิกปฺปนุปคจีวรทานํ, ปจฺฉา ขียิตุกามตาย ขียนาติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ทุพฺพลสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๑๒. ปริณามนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาทสเม สพฺพํ ติํสกกเณฺฑ ปริณามนสิกฺขาปเท วุตฺตนยเมวฯ อยเมว หิ วิเสโส, ตตฺถ อตฺตโน ปริณามิตตฺตา นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ, อิธ ปุคฺคลสฺส ปริณามิตตฺตา สุทฺธิกปาจิตฺติยนฺติฯ

ปริณามนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

สหธมฺมิกวโคฺค อฎฺฐโมฯ

## ๙. รตนวโคฺค

## ๑. อเนฺตปุรสิกฺขาปทวณฺณนา

รตนวคฺคสฺส ปฐเม **ขตฺติยสฺสา**ติ ขตฺติยชาติกสฺส, **มุทฺธาภิสิตฺตสฺสา**ติ ขตฺติยาภิเสเกน มุทฺธนิ อภิสิตฺตสฺสฯ อนิกฺขโนฺต ราชา อิโตติ อนิกฺขนฺตราชกํ, ตสฺมิํ **อนิกฺขนฺตราชเก,** สยนิฆเรติ อโตฺถฯ **รตนํ** วุจฺจติ มเหสี, **นิคฺคต**นฺติ นิกฺขนฺตํ, อนิคฺคตํ รตนํ อิโตติ อนิคฺคตรตนกํ, ตสฺมิํ **อนิคฺคตรตนเก,** สยนิฆเรติ อโตฺถฯ **อินฺทขีลํ อติกฺกเมยฺยา**ติ เอตฺถ อตฺตโน อาคตภาวํ อชานาเปตฺวา สยนิฆรสฺส อุมฺมารํ ปฐมํ ปาทํ อติกฺกาเมนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ทุติยํ ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อารพฺภ รโญฺญ อเนฺตปุรปฺปวิสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปฏิสํวิทิเต อปฺปฏิสํวิทิตสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ ปฏิสํวิทิตสญฺญิสฺส, น ขตฺติยสฺส วา, น ขตฺติยาภิเสเกน อภิสิตฺตสฺส วา, อุโภสุ วา, อุภินฺนํ วา อญฺญตรสฺมิํ นิกฺขเนฺต สยนิฆรํ ปวิสนฺตสฺส, อสยนิฆเร, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ขตฺติยตา, อภิสิตฺตตา, อุภินฺนมฺปิ สยนิฆรโต อนิกฺขนฺตตา, อปฺปฏิสํวิทิตตา, อินฺทขีลาติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

อเนฺตปุรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๒. รตนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **รตน**นฺติ มุตฺตาทิทสวิธํฯ **รตนสมฺมต**นฺติ ยํกิญฺจิ มนุสฺสานํ อุปโภคปริโภคํฯ **อชฺฌาราเม วา**ติ ปริกฺขิตฺตสฺส อโนฺตปฏิเกฺขเป อปริกฺขิตฺตสฺส ทฺวินฺนํ เลฑฺฑุปาตานํ อ โนฺตฯ **อชฺฌาวสเถ**ติ ปริกฺขิตฺตสฺส อโนฺตปฏิเกฺขเป, อปริกฺขิตฺตสฺส มุสลปาตพฺภนฺตเรฯ อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉโย – ชาตรูปรชตํ อตฺตโน อตฺถาย อุคฺคณฺหนฺตสฺส วา อุคฺคณฺหาเปนฺตสฺส วา นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ ฯ สงฺฆคณปุคฺคลเจติยนวกมฺมานํ อตฺถาย ทุกฺกฏํ, อวเสเส มุตฺตาทิรตเน สเพฺพสมฺปิ อตฺถาย ทุกฺกฏเมวฯ กปฺปิยวตฺถุํ วา อกปฺปิยวตฺถุํ วา อนฺตมโส มาตุสนฺตกมฺปิ ภณฺฑาคาริกสีเสน ปฏิสาเมนฺตสฺส ปาจิตฺติยํ, ตาทิสํ ปน อตฺตโน สนฺตกํ กตฺวา ปฏิสาเมตุํ วฎฺฎติฯ ''อิทํ ปฏิสาเมถา''ติ วุเตฺต ปน ''น วฎฺฎตี''ติ ปฏิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ กุปิตา ปาเตตฺวา คจฺฉนฺติ, ปลิโพโธ นาม โหติ, ปฏิสาเมตพฺพํฯ วิหาเร กมฺมํ กโรนฺตา วฑฺฒกีอาทโย วา รา ชวลฺลภา วา ''ยํกิญฺจิ อุปกรณํ วา สยนภณฺฑํ วา ปฏิสาเมตฺวา เทถา''ติ วทนฺติ, ฉเนฺทนปิ ภ เยนปิ น กาตพฺพเมว, คุตฺตฎฺฐานํ ปน ทเสฺสตุํ วฎฺฎติฯ

อชฺฌารามอชฺฌาวสเถสุปิ ยาทิเส ฐาเน ''ภิกฺขูหิ วา สามเณเรหิ วา คหิตํ ภวิสฺสตี''ติ อาสงฺกา อุปฺปชฺชติ, ตาทิเสเยว ฐาเน อุคฺคเหตฺวา วา อุคฺคหาเปตฺวา วา สญฺญาณํ กตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํ, ''ยสฺส ภณฺฑํ นฎฺฐํ, โส อาคจฺฉตู''ติ จ อาจิกฺขิตพฺพํฯ อถ โย อาคจฺฉติ, โส ''กีทิสํ เต ภณฺฑํ นฎฺฐ''นฺติ ปุจฺฉิตโพฺพ, สเจ สญฺญาเณน สมฺปาเทติ, ทาตพฺพํฯ โน เจ, 'วิจิ นาหี'ติ วตฺตโพฺพฯ ตมฺหา อาวาสา ปกฺกมเนฺตน ปติรูปานํ ภิกฺขูนํ หเตฺถ, เตสุ อสติ ปติรูปานํ คหปติกานํ หเตฺถ นิกฺขิปิตฺวา ปกฺกมิตพฺพํฯ โย ปน เนว ปกฺกมติ, น สามิกํ ปสฺสติ, เตน ถาวรํ เสนาสนํ วา เจติยํ วา โปกฺขรณึ วา กาเรตโพฺพฯ สเจ ทีฆสฺส อทฺธุโน อจฺจเยน สามิโก อาคจฺฉติ, ตํ ทเสฺสตฺวา 'อนุโมทาหี'ติ วตฺตโพฺพฯ สเจ นานุโมทติ, ''เทหิ เม ธน''นฺติ โจเท ติ, สมาทเปตฺวา ทาตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ รตนอุคฺคณฺหนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ''อญฺญตร อชฺฌา รามา วา, อชฺฌาวสถา วา''ติ อยเมตฺถ ทุวิธา อนุปญฺญตฺติ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, อนุญฺญาตฎฺฐาเน อนาทริเยน อุคฺคเหตฺวา อนิกฺขิปนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ อนุญฺญาตฎฺฐาเน คเหตฺ วา นิกฺขิปนฺตสฺส, ยํ โหติ อามาสํ รตนสมฺมตํ, ตํ วิสฺสาสํ วา ตาวกาลิกํ วา อุคฺคณฺหนฺตสฺส, ปํ สุกูลสญฺญาย คณฺหโต, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อนนุญฺญาตกรณํ, ปรสนฺตกตา, วิสฺสา สคฺคาหปํสุกูลสญฺญานํ อภาโว, อุคฺคหณํ วา อุคฺคหาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานีติฯ

รตนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๓. วิกาลคามปฺปเวสนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา**ติ อิทํ จาริเตฺต วุตฺตนยเมวฯ **วิกาเล**ติ มชฺฌนฺหิกาติกฺกม โต ปฎฺฐาย อโนฺตอรุเณ, เอตสฺมึ อนฺตเร ''วิกาเล คามปฺปเวสนํ อาปุจฺฉามี''ติ วา, ''คามํ ปวิ สิสฺสามี''ติ วา อนาปุจฺฉิตฺวา อสติ ตถารูเป อจฺจายิเก กรณีเย ปริกฺขิตฺตสฺส คามสฺส ปริเกฺขปํ อติกฺกมนฺตสฺส, อปริกฺขิตฺตสฺส อุปจารํ โอกฺกมนฺตสฺส ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติยปาเท ปาจิตฺ ติยํฯ สเจปิ สมฺพหุลา เกนจิ กเมฺมน คามํ ปวิสนฺติ, สเพฺพหิ อญฺญมญฺญํ อาปุจฺฉิตพฺพํฯ ''ตสฺ มึ คาเม ตํ กมฺมํ น สมฺปชฺชตี''ติ อญฺญํ คามํ คจฺฉนฺตานํ ปุน อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิฯ สเจ ปน อุสฺ สาหํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภตฺวา วิหารํ คจฺฉนฺตา อนฺตรา อญฺญํ คามํ ปวิสิตุกามา โหนฺติ, อา ปุจฺฉิตพฺพเมวฯ กุลฆเร วา อาสนสาลายํ วา ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา เตลภิกฺขาย วา สปฺปิภิกฺขาย วา จริตุกาเมน สเจ ปเสฺส ภิกฺขุ อตฺถิ, อาปุจฺฉิตโพฺพ, อสเนฺต 'นตฺถี'ติ คนฺตพฺพํฯ วีถึ โอตริตฺวา

ปน ภิกฺขุํ ทิสฺวาปิ อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิฯ โย ปน คามมเชฺฌน มคฺโค โหติ, สเจ เตน คจฺฉนฺตสฺส ‘‘เตลาทีนํ อตฺถาย จริสฺสามี’’ติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ, ปเสฺส ภิกฺขุํ ทิสฺวา อาปุจฺฉิตพฺพํฯ มคฺคา อโนกฺกมฺม จรนฺตสฺส ปน อาปุจฺฉนกิจฺจํ นตฺถิ, โอกฺกมนฺตสฺส วุตฺตนเยเนว ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ วิกาเล คามปฺปเวสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘สนฺตํ ภิกฺขุ’’นฺติ จ ‘‘อนาปุจฺฉา’’ติ จ ‘‘อญฺญตฺร ตถารูปา อจฺจายิกา กรณียา’’ติ จ อิมา ปเนตฺถ ติโสฺส อนุปญฺญตฺติโย, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, กาเล วิกาลสญฺญิโน, เวมติกสฺส จ ทุกฺกฏํฯ กาลสญฺญิโน ปน, โย จ อจฺจายิเก วา กรณีเย, สนฺตํ วา อาปุจฺฉิตฺวา, อสนฺตํ วา อนาปุจฺฉิตฺวา ปวิสติ, อนฺตรารามภิกฺขุนุปสฺสยติตฺถิยเสยฺยปฏิกฺกมเนสุ วา อญฺญตรํ คจฺฉติ, ตสฺส, คาเมน มคฺโค โหติ, เตน คจฺฉโต, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉตา, อนนุญฺญาตการณาภาโว, วิกาเล คามปฺปวิสนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

วิกาลคามปฺปเวสนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. สูจิฆรสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ เภทนเมว เภทนกํ, ตํ อสฺส อตฺถีติ **เภทนกํ**ฯ ตสฺมา เอวรูเป สูจิฆเร กรณการาปเนสุ ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน ปน ตํ ภินฺทิตฺวา ปาจิตฺติยํ เทเสตพฺพํฯ

สเกฺกสุ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ พหุสูจิฆรวิญฺญาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, สาณตฺติกํ, อตฺตนา วิปฺปกตํ อตฺตนา วา, ปเรหิ วา, ปเรหิ วิปฺปกตมฺปิ อตฺตนา วา, ปเรหิ วา ปริโยสาเปตฺวา ลภนฺตสฺส จตุกฺกปาจิตฺติยํฯ อญฺญสฺสตฺถาย กรณการาปเนสุ, อเญฺญน กตํ ปฏิลภิตฺวา ปริภุญฺชเน ทุกฺกฏํฯ คณฺฐิเก อรณิเก วิเธ อญฺชนิยา อญฺชนิสลากาย วาสิชเฏ อุทกปุญฺฉนิยาติ เอเตสุ ยํกิญฺจิ อฏฺฐิอาทีหิ กโรนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สูจิฆรตา, อฏฺฐิมยาทิตา, อตฺตโน อตฺถาย กรณํ วา การาเปตฺวา วา ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานีติฯ

สูจิฆรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. มญฺจปีฐสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **มญฺจ**นฺติ มสารกาทีสุ อญฺญตรํฯ **ปีฐ**มฺปิ ตาทิสเมว, ตํ ปน มโญฺจ วิย อติทีฆํ, อาสนฺทิโก วิย จ สมํ จตุรสฺสํ น โหติฯ **เฉทนกํ** เภทนกสทิสเมวฯ

สาวตฺถิยํ อุปนนฺทํ อารพฺภ อุเจฺจ มเญฺจ สยนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ปมาณิกํ กโรนฺตสฺส, ปมาณาติกฺกนฺตํ ลภิตฺวา ฉินฺทิตฺวา ยถา ปมาณเมว อุปริ ทิสฺสติ, เอวํ นิขณิตฺวา วา, อุตฺตานํ วา กตฺวา, อฏฺฏกํ วา พนฺธิตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปมาณาติกฺกนฺตมญฺจปีฐตา, อตฺตโน อตฺถาย กรณํ วา การาเปตฺวา วา ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ เสสํ สพฺพํ สูจิฆรสิกฺขาปทสทิสเมวาติฯ

มญฺจปีฐสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. ตูโลนทฺธสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ ตูลํ โอนทฺธเมตฺถาติ **ตูโลนทฺธํ,** จิมิลิกํ ปตฺถริตฺวา ตูลํ ปกฺขิปิตฺวา อุปริ จิมิลิกาย โอนทฺธนฺติ วุตฺตํ โหติฯ **อุทฺทาลนกํ** เภทนกสทิสเมวฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ตูโลนทฺธการาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อาโยเค กายพนฺธเน อํสพทฺธเก ปตฺตตฺถวิกาย ปริสฺสาวเน พิโมฺพหเน, อเญฺญน กตํ ตูโลนทฺธํ ปฏิลภิตฺวา อุทฺทาเลตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ **พิโมฺพหน**เญฺจตฺถ สีสปฺปมาณเมว วฏฺฏติ, สีสปฺปมาณํ นาม ยสฺส วิตฺถารโต ตีสุ โกเณสุ ทฺวินฺนํ อนฺตรํ วิทตฺถิจตุรงฺคุลํ โหติ, มเชฺฌ มุฏฺฐิรตนํ, ทีฆโต ทิยฑฺฒรตนํ วา ทฺวิรตนํ วาฯ ตูโลนทฺธมญฺจปีฐตา, อตฺตโน อตฺถาย กรณํ วา การาเปตฺวา วา ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ เสสํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

ตูโลนทฺธสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. นิสีทนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **นิสีทน**นฺติ สนฺถตสทิสํ สนฺถริตฺวา เอกสฺมึ อเนฺต สุคตวิทตฺถิปฺปมาณํ ทฺวีสุ ฐาเนสุ ผาเลตฺวา กตาหิ ตีหิ ทสาหิ ยุตฺตสฺส ปริกฺขารเสฺสตํ นามํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อปฺปมาณิกานิ นิสีทนานิ ธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘ทสาวิทตฺถี’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, อสาธารณปญฺญตฺติ, ปมาณิกํ วา อูนกํ วา กโรนฺตสฺส, อเญฺญน กตํ ปมาณาติกฺกนฺตํ ปฏิลภิตฺวา ฉินฺทิตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส, วิตานาทีสุ ยํกิญฺจิ กโรนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ นิสีทนสฺส ปมาณาติกฺกนฺตตา, อตฺตโน อตฺถาย กรณํ วา การาเปตฺวา วา ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ เสสํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

นิสีทนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ**นฺติ อโธนาภิอุพฺภชาณุมณฺฑลํ กณฺฑุปีฬกอสฺสาวถุลฺลกจฺฉาพาธานํ ปฏิจฺฉาทนตฺถํ อนุญฺญาตํ จีวรํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อปฺปมาณิกาโย กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิกาโย ธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, เสสํ นิสีทเน วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. วสฺสิกสาฏิกสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ อปฺปมาณิกาโย วสฺสิกสาฏิกาโย ธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ ยํ วตฺตพฺพํ, ตํ นิสีทเน วุตฺตนยเมวาติฯ

วสฺสิกสาฏิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. นนฺทสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม สาวตฺถิยํ อายสฺมนฺตํ นนฺทํ อารพฺภ สุคตจีวรปฺปมาณํ จีวรํ ธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาธารณปญฺญตฺติ, เสสํ นิสีทเน วุตฺตนยเมวาติฯ

นนฺทสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

รตนวโคฺค นวโมฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

สุทฺธปาจิตฺติยวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# ปาฏิเทสนียกโณฺฑ

## ๑. ปฐมปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา

ปาฏิเทสนีเยสุ ปฐเม **อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐายา**ติ วจนโต สเจ ตสฺสา อนฺตรารามาทีสุ ฐตฺวาปิ ททมานาย หตฺถโต สยํ รถิยาพฺยูหสิงฺฆาฏกฆรานํ อญฺญตรสฺมึ ฐิโตปิ คณฺหาติ, โทโส นตฺถิฯ ตสฺสา ปน รถิยาทีสุ ฐตฺวา ททมานาย, รถิยาทีสุ วา, อนฺตรารามาทีสุ วา ฐตฺวาปิ ยํกิญฺจิ อามิสํ อโชฺฌหรณตฺถาย คณฺหโต ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาฏิเทสนียํฯ ตสฺส เทเสตพฺพาการโร **คารยฺหํ อาวุโส**ติอาทินา นเยน สิกฺขาปเท ทสฺสิโตเยวฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อารพฺภ อญฺญาติกาย ภิกฺขุนิยา อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐาย หตฺถโต อามิสํ ปฏิคฺคหณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อสาธารณปญฺญตฺติ, อนาณตฺติกํ, ยถา เจตํ, ตถา เสสานิปิ, ติกปาฏิเทสนียํ, ยามกาลิกาทีสุ ปฏิคฺคหเณปิ อโชฺฌหรเณปิ ทุกฺกฏํ, เอกโตอุปสมฺปนฺนาย ยาวกาลิเกปิ ตเถว, ญาติกาย อญฺญาติกสญฺญิเวมติกานมฺปิ เอเสว นโยฯ ญาติกสญฺญิโน ปน, ญาติกาย วา ทาเปนฺติยา, อุปนิกฺขิปิตฺวา วา ททมานาย, ยา จ อนฺตรารามภิกฺขุนุปสฺสยติตฺถิยเสยฺยปฏิกฺกมเนสุ ฐตฺวา คามโต พหิ นีหริตฺวา, ยามกาลิกาทีนิ วา ''สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชา''ติ เทติ, ตสฺส, สิกฺขมานสามเณรีนญฺจ หตฺถโต คเหตฺวา ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปริปุณฺณูปสมฺปนฺนตา, อญฺญาติกตา, อนฺตรฆเร ฐิตาย หตฺถโต สหตฺถา ปฏิคฺคหณํ, ยาวกาลิกตา, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬก โลมสทิสานีติฯ

ปฐมปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. ทุติยปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **อิธ สูป**นฺติอาทิ โวสาสนาการทสฺสนํฯ **อปสกฺก ตาว ภคินี**ติอาทิ อปสาเทตพฺพาการทสฺสนํฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – เอเกนาปิ ภิกฺขุนา อนปสาทิเต อโชฺฌหรณตฺถาย อามิสํ คณฺหนฺตานํ ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาฏิเทสนียนฺติฯ

ราชคเห ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ ภิกฺขุนิยา โวสาสนฺติยา นนิวารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาฏิเทสนียํ, เอกโตอุปสมฺปนฺนาย โวสาสนฺติยา นนิวาเรนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, ตถา อนุปสมฺปนฺนาย อุปสมฺปนฺนสญฺญิโน เวมติกสฺส จฯ อนุปสมฺปนฺนสญฺญิโน, ปน โย จ อตฺตโน วา ภตฺตํ ทาเปนฺติยา, อเญฺญสํ วา ภตฺตํ เทนฺติยา, ยํ วา น ทินฺนํ, ตํ ทาเปนฺติยา, ยตฺถ วา น ทินฺนํ, ตตฺถ, สเพฺพสํ วา สมกํ ทาเปนฺติยา, สิกฺขมานาย วา สามเณริยา วา โวสาสนฺติยา ปฏิคฺคเหตฺวา ภุญฺชติ, ตสฺส, ปญฺจ โภชนานิ ฐเปตฺวา สพฺพตฺถ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปริปุณฺณูปสมฺปนฺนตา, ปญฺจโภชนตา, อนฺตรฆเร อนนุญฺญาตปการโต อญฺญถา โวสาสนา, อนิวารณา, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานีติฯ

ทุติยปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. ตติยปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **เสกฺขสมฺมตานี**ติ ลทฺธเสกฺขสมฺมุติกานิฯ **ปุเพฺพ อนิมนฺติโต**ติ ฆรูปจาโรกฺกมนโต ปฐมตรํ อุปจารํ อโนกฺกมเนฺตเยว ปุเพฺพ อนิมนฺติโตฯ **อคิลาโน** นาม โย สโกฺกติ ปิณฺฑาย จริตุํฯ **ปาฏิเทสนีย**นฺติ ฆรูปจารํ โอกฺกมิตฺวา อามิสํ คณฺหนฺตสฺส ปฏิคฺคหเณ ตาว ทุกฺกฏํ, ตํ คเหตฺวา ยตฺถกตฺถจิ ภุญฺชนฺตสฺส อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาฏิเทสนียนฺติฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ น มตฺตํ ชานิตฺวา ปฏิคฺคหณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘ปุเพฺพ อนิมนฺติโต, อคิลาโน’’ติ อิมา ปเนตฺถ เทฺว อนุปญฺญตฺติโย, ติกปาฏิเทสนียํ, ยามกาลิกาทีสุ ปฏิคฺคหเณปิ อโชฺฌหาเรปิ ทุกฺกฏํ, ตถา อเสกฺขสมฺมเต เสกฺขสมฺมตสญฺญิโน เวมติกสฺส จฯ อเสกฺขสมฺมตสญฺญิโน, ปน โย จ ปุเพฺพ นิมนฺติโต วา คิลาโน วา อญฺญสฺส วา เตสํ ฆเร ปญฺญตฺตํ ภิกฺขํ คณฺหาติ, ยสฺส จ ฆรโต นีหริตฺวา, อาสนสาลาทีสุ วา ภิกฺขุํ อทิสฺวา ปฐมํเยว นีหริตฺวา, ทฺวารมูเล วา ฐปิตํ เทนฺติ, ตสฺส ตํ ภุญฺชนฺตสฺส, นิจฺจภตฺตเก, สลากภเตฺต, ปกฺขิเก , อุโปสถิเก, ปาฏิปทิเก, ยามกาลิกาทิํ ‘‘สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชา’’ติ ทินฺนํ ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสกฺขสมฺมตตา, ปุเพฺพ อนิมนฺติตตา, อคิลานตา, ฆรูปจาโรกฺกมนํ, ฐเปตฺวา นิจฺจภตฺตกาทีนิ อญฺญํ อามิสํ คเหตฺวา ภุญฺชนนฺติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

ตติยปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. จตุตฺถปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **ยานิ โข ปน ตานิ อารญฺญกานี**ติอาทิ จีวรวิปฺปวาสสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ **ปุเพฺพ อปฺปฏิสํวิทิต**นฺติ เอตฺถ ยํ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วา คหเฏฺฐน วา ปพฺพชิเตน วา อารามํ วา อารามูปจารํ วา ปวิสิตฺวา ‘‘อิตฺถนฺนามสฺส, ภเนฺต, กุลสฺส ขาทนียํ วา โภชนียํ วา อาหริยิสฺสตี’’ติ (ปาจิ. ๕๗๓) อาโรจิตํ, ตํ ปจฺฉา ยถาอาโรจิตเมว วา อาหริยตุ, ตสฺส ปริวารํ กตฺวา อญฺญํ วา เตน สทฺธิํ พหุกมฺปิ, ‘‘อิตฺถนฺนามํ กุลํ ปฏิสํวิทิตํ กตฺวา ขาทนียํ วา โภชนียํ วา คเหตฺวา คจฺฉตี’’ติ สุตฺวา อญฺญานิ วา กุลานิ เตหิ สทฺธิํ อาหรนฺตุ, ตํ สพฺพํ **ปฏิสํวิทิตํ** นามฯ ยํ ปน เอวํ อนาโรจิตํ อนาหฏญฺจ, ตํ **อปฺปฏิสํวิทิตํ** นามฯ **อคิลาโน** นาม โย สโกฺกติ ปิณฺฑาย คนฺตุํฯ **ปาฏิเทสนีย**นฺติ เอวรูปํ อนฺตมโส อารามมเชฺฌน คจฺฉเนฺตหิ อทฺธิเกหิ ทินฺนมฺปิ อาราเม วา อารามูปจาเร วา ปฏิคฺคเหตฺวา อโชฺฌหรนฺตสฺส ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาฏิเทสนียนฺติฯ

สเกฺกสุ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ อาราเม โจเร ปฏิวสเนฺต อนาโรจนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อคิลาโน’’ติ อยเมตฺถ เอกา อนุปญฺญตฺติ, ติกปาฏิเทสนียํ , ยามกาลิกาทีสุ อาหารตฺถาย ปฏิคฺคหเณปิ อโชฺฌหาเรปิ ทุกฺกฏเมว, ตถา ปฏิสํวิทิเต อปฺปฏิสํวิทิตสญฺญิโน เวมติกสฺส จ, ปฏิสํวิทิตสญฺญิโน, ปน คิลานสฺส, โย จ ปฏิสํวิทิตํ กตฺวา อาหฏํ วา คิลานาวเสสกํ วา พหาราเม วา ปฏิคฺคหิตํ, ตตฺถชาตกเมว วา มูลผลาทิํ, ยามกาลิกาทีสุ วา ยํกิญฺจิ ‘‘สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชา’’ติ ลทฺธํ ปริภุญฺชนฺตสฺส, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ยถาวุตฺตอารญฺญกเสนาสนตา, ยาวกาลิกสฺส อตตฺถชาตกตา, อคิลานตา, อคิลานาวเสสกตา, อปฺปฏิสํวิทิตตา, อชฺฌาราเม ปฏิคฺคหณํ, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ สตฺต องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

จตุตฺถปาฏิเทสนียสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ปาฏิเทสนียวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# เสขิยกโณฺฑ

## ๑. ปริมณฺฑลสิกฺขาปทวณฺณนา

เสขิเยสุ ปฐเม **ปริมณฺฑล**นฺติ สมนฺตโต มณฺฑลํฯ **สิกฺขา กรณียา**ติ ‘‘เอวํ นิวาเสสฺสามี’’ติ อาราเมปิ อนฺตรฆเรปิ สพฺพตฺถ สิกฺขา กาตพฺพา, เอตฺถ จ ยสฺมา วตฺตกฺขนฺธเก วุตฺตวตฺตานิปิ สิกฺขิตพฺพตฺตา เสขิยาเนว โหนฺติ, ตสฺมา ปาราชิกาทีสุ วิย ปริเจฺฉโท น กโตฯ จาริตฺตวินยทสฺสนตฺถญฺจ ‘‘โย ปน ภิกฺขุ โอลเมฺพโนฺต นิวาเสยฺย, ทุกฺกฏ’’นฺติ เอวํ อาปตฺตินาเมน อวตฺวา ‘‘สิกฺขา กรณียา’’ติ เอวํ สพฺพสิกฺขาปเทสุ ปาฬิ อาโรปิตา, ปทภาชเน (ปาจิ. ๕๗๖) ปน ‘‘อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ วุตฺตตฺตา สพฺพตฺถ อนาทริยกรเณ ทุกฺกฏํ เวทิตพฺพํฯ

อิทานิ **ปริมณฺฑล**นฺติ เอตฺถ นาภิมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชาณุมณฺฑลสฺส เหฏฺฐา ชงฺฆฏฺฐิกโต ปฏฺฐาย อฏฺฐงฺคุลมตฺตํ นิวาสนํ โอตาเรตฺวา นิวาเสเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวตฺถํ นาม โหติ, เอวํ อนิวาเสตฺวา อนาทริเยน ปุรโต วา ปจฺฉโต วา โอลเมฺพตฺวา นิวาเสนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ น เกวลญฺจ ตเสฺสว, เย จเญฺญ ‘‘เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา คิหินิวตฺถํ นิวาเสนฺติ, หตฺถิโสณฺฑกํ มจฺฉวาลกํ จตุกฺกณฺณกํ ตาลวณฺฏกํ สตวลิกํ นิวาเสนฺติ, สํวลฺลิยํ นิวาเสนฺตี’’ติ ขนฺธเก (จูฬว. ๒๘๐) นิวาสนโทสา วุตฺตา, ตถา นิวาเสนฺตสฺสปิ ทุกฺกฏเมวฯ

ตตฺถ **หตฺถิโสณฺฑกํ** นาม นาภิมูลโต หตฺถิโสณฺฑสณฺฐานํ โอลมฺพกํ กตฺวา นิวตฺถํ โจฬิกอิตฺถีนํ นิวาสนํ วิยฯ **มจฺฉวาลกํ** นาม เอกโตทสนฺตํ เอกโต ปาสนฺตํ โอลเมฺพตฺวา นิวตฺถํฯ **จตุกฺกณฺณกํ** นาม อุปริ เทฺว, เหฏฺฐโต เทฺวติ เอวํ จตฺตาโร กเณฺณ ทเสฺสตฺวา นิวตฺถํฯ **ตาลวณฺฏกํ** นาม ตาลวณฺฏาการเรน สาฏกํ โอลเมฺพตฺวา นิวตฺถํฯ **สตวลิกํ** นาม ทีฆสาฏกํ อเนกกฺขตฺตุํ โอภฺชิตฺวา โอวฏฺฏิกํ กโรเนฺตน นิวตฺถํ, วามทกฺขิณปเสฺสสุ วา นิรนฺตรํ วลิโย ทเสฺสตฺวา นิวตฺถํฯ สเจ ปน ชาณุโต ปฏฺฐาย เอกา วา เทฺว วา วลิโย ปญฺญายนฺติ, วฏฺฏติฯ **สํวลฺลิย**นฺติ มลฺลกมฺมการาทีหิ วิย กจฺฉํ พนฺธิตฺวา นิวตฺถํฯ เอวํ นิวาเสตุํ คิลานสฺสาปิ มคฺคปฺปฏิปนฺนสฺสาปิ น วฏฺฏติฯ ยมฺปิ มคฺคํ คจฺฉนฺตา เอกํ วา เทฺว วา กเณฺณ อุกฺขิปิตฺวา อนฺตรวาสกสฺส อุปริ ลคฺเคนฺติ, อโนฺต วา เอกํ กาสาวํ ตถา นิวาเสตฺวา พหิ อปรํ นิวาเสนฺติ, สพฺพํ น วฏฺฏติฯ

คิลาโน ปน อโนฺตกาสาวสฺส โอวฏฺฏิกํ ทเสฺสตฺวา อปรํ อุปริ นิวาเสตุํ ลภติ, อคิลาเนน เทฺว นิวาเสเนฺตน สคุณํ กตฺวา นิวาเสตพฺพานิฯ อิติ อิมํ ขนฺธเก ปฏิกฺขิตฺตญฺจ โอลมฺพกญฺจ สพฺพํ วิวเชฺชตฺวา วุตฺตลกฺขณสมฺปนฺนํ นิพฺพิการํ ปริมณฺฑลํ นิวาเสตพฺพํ, ตถา อนิวาเสตฺวา ยํกิญฺจิ วิการํ กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ

‘‘นิทานํ ปุคฺคลํ วตฺถุ’’นฺติอาทิเก (กงฺขา. อฏฺฐ. ปฐมปาราชิกวณฺณนา ) ปน วินิจฺฉเย สุรุสุรุการกํ โกสมฺพิยํ ปญฺญตฺตํ, สามิเสน หเตฺถน ปานียถาลกสสิตฺถกปตฺตโธวนปฏิสํยุตฺตทฺวยํ ภเคฺคสุ สมฺพหุเล ภิกฺขู อารพฺภ, เสสานิ สพฺพาเนว สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิเย อารพฺภ โอลเมฺพตฺวา นิวาสนาทิวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตานิฯ สูโปทนวิญฺญตฺติยํ ธมฺมเทสนาทีสุ จ คิลานวเสน เอกา อนุปญฺญตฺติ, สพฺพานิ สาธารณปญฺญตฺติโย, อนาณตฺติกานิ, สเพฺพสุ ทุกฺกฏเมว, อเญฺญ อาปตฺติเภโท นตฺถิ, วิปตฺติวิจารณา วุตฺตาเยว, สมุฏฺฐานาทีนิ สเพฺพสํ อวสาเน ทสฺสยิสฺสามฯ อนาปตฺติมตฺตํ ปน องฺคญฺจ สพฺพตฺถ วตฺตพฺพํ, ตยิทํ วุจฺจติฯ อิมสฺมิํ ตาว สิกฺขาปเท อสญฺจิจฺจ, อสฺสติยา, อชานนฺตสฺส, คิลานสฺส, อาปทาสุ, อุมฺมตฺตกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ

ตตฺถ **อสญฺจิจฺจา**ติ ‘‘อปริมณฺฑลํ นิวาเสสฺสามี’’ติ เอวํ อสญฺจิจฺจ, อถ โข ‘‘ปริมณฺฑลํเยว นิวาเสสฺสามี’’ติ วิรชฺฌิตฺวา อปริมณฺฑลํ นิวาเสนฺตสฺส อนาปตฺติฯ **อสฺสติยา**ติ อญฺญาวิหิตสฺสาปิ ตถา นิวาเสนฺตสฺส อนาปตฺติฯ **อชานนฺตสฺสา**ติ ปริมณฺฑลํ นิวาเสตุํ อชานนฺตสฺส อนาปตฺติ, อปิจ นิวาสนวตฺตํ อุคฺคเหตพฺพํฯ โย ปน สุกฺขชงฺโฆ วา โหติ มหาปิณฺฑิกมํโส วา, ตสฺส สารุปฺปตฺถาย อฏฺฐงฺคุลาธิกมฺปิ โอตาเรตฺวา นิวาเสตุํ วฏฺฏติฯ **คิลานสฺสา**ติ ยสฺส ชงฺฆาย วา ปาเท วา วโณ โหติ, ตสฺส อุกฺขิปิตฺวา วา โอตาเรตฺวา วา นิวาเสตุํ วฏฺฏติฯ **อาปทาสู**ติ วาฬา วา โจรา วา อนุพนฺธนฺติ, เอวรูปาสุ อาปทาสุ อนาปตฺติ ฯ **อุมฺมตฺตกา**ทโย วุตฺตนยา เอวฯ อนาทริยํ, อนาปตฺติการณาภาโว, อปริมณฺฑลนิวาสนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ ยถา เจตฺถ, เอวํ สพฺพตฺถ ปุริมานิ เทฺว ตตฺถ ตตฺถ วุตฺตปฺปฏิปกฺขกรณญฺจาติ ตีณิเยว โหนฺติ, ตสฺมา อิโต ปรํ ตานิปิ อวตฺวา อนาปตฺติมตฺตเมว วกฺขามาติฯ

## ๒. ทุติยปริมณฺฑลสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย ‘‘น, ภิกฺขเว, คิหิปารุตํ ปารุปิตพฺพ’’นฺติ (จูฬว. ๒๘๐) เอวํ ปฏิกฺขิตฺตํ คิหิปารุตํ อปารุปิตฺวา อุโภ กณฺเณ สมํ กตฺวา ปารุปนํ **ปริมณฺฑลปารุปนํ** นาม, ตตฺถ ยํกิญฺจิ เสตปฏปารุตํ ปริพฺพาชกปารุตํ เอกสาฏกปารุตํ สุราโสณฺฑปารุตํ อเนฺตปุริกปารุตํ มหาเชฏฺฐปารุตํ กุฏิปฺปเวสกปารุตํ พฺราหฺมณปารุตํ ปาฬิการกปารุตนฺติ เอวมาทิ ปริมณฺฑลลกฺขณโต อญฺญถา ปารุตํ, สพฺพเมตํ **คิหิปารุตํ** นามฯ ตสฺมา ยถา เสตปฏา อฑฺฒปาลกนิคณฺฐา ปารุปนฺติ, ยถา จ เอกเจฺจ ปริพฺพาชกา อุรํ วิวริตฺวา ทฺวีสุ อํสกูเฏสุ ปาวุรณํ ฐเปนฺติ, ยถา จ เอกสาฏกา มนุสฺสา นิวตฺถสาฏกสฺส เอเกน อเนฺตน ปิฏฺฐึ ปารุปิตฺวา อุโภ กณฺเณ อุโภสุ อํสกูเฏสุ ฐเปนฺติ, ยถา จ สุราโสณฺฑาทโย สาฏเกน คีวํ ปริกฺขิปิตฺวา อุโภ อเนฺต อุเร วา โอลเมฺพนฺติ, ปิฏฺฐิยํ วา ขิปนฺติ, ยถา จ อเนฺตปุริกาโย อกฺขิตารกมตฺตํ ทเสฺสตฺวา โอคุณฺฐิตํ ปารุปนฺติ, ยถา จ มหาเชฏฺฐา ทีฆสาฏกํ นิวาเสตฺวา ตเสฺสว เอเกนเนฺตน สกลสรีรํ ปารุปนฺติ, ยถา จ กสฺสกา เขตฺตกุฏึ ปวิสนฺตา สาฏกํ ปลิเวเฐตฺวา อุปกจฺฉเก ปกฺขิปิตฺวา ตเสฺสว เอเกนเนฺตน สรีรํ ปารุปนฺติ, ยถา จ พฺราหฺมณา อุภินฺนํ อุปกจฺฉกานํ อนฺตเร สาฏกํ ปเวเสตฺวา อํสกูเฏสุ ปกฺขิปนฺติ, ยถา จ ปาฬิการโก ภิกฺขุ เอกํสปารุปเนน ปารุตํ วามพาหุํ วิวริตฺวา จีวรํ อํสกูเฏ อาโรเปติ, เอวํ อปารุปิตฺวา สเพฺพปิ เอเต, อเญฺญ จ เอวรูเป ปารุปนโทเส วเชฺชตฺวา นิพฺพิการํ ปริมณฺฑลํ ปารุปิตพฺพํฯ ตถา อปารุปิตฺวา อาราเม วา อนฺตรฆเร วา อนาทเรน ยํกิญฺจิ วิการํ กโรนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, อนาปตฺติ ปุริมสทิสาเยว, ยถา เจตฺถ, เอวํ สพฺพตฺถฯ ยตฺถ ปน วิเสโส ภวิสฺสติ, ตตฺถ วกฺขามาติฯ

## ๓-๔. สุปฺปฏิจฺฉนฺนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **สุปฺปฏิจฺฉโนฺน**ติ สุฏฺฐุ ปฏิจฺฉโนฺน, คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา อนุวาตเนฺตน คีวํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา อุโภ กณฺเณ สมํ กตฺวา ปฏิสงฺฆริตฺวา ยาว มณิพนฺธํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา อนฺตรฆเร คมิสฺสามีติ อโตฺถ, ตถา อกตฺวา ปน ชาณุํ วา อุรํ วา วิวริตฺวา คจฺฉนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ

จตุเตฺถ คลวาฏกโต ปฏฺฐาย สีสํ, มณิพนฺธโต ปฏฺฐาย หเตฺถ, ปิณฺฑิกมํสโต ปฏฺฐาย ปาเท วิวริตฺวา เสสํ ฉาเทตฺวา นิสิโนฺน **สุปฺปฏิจฺฉโนฺน** นาม โหติ, เอตฺถ ปน วาสูปคตสฺส อนาปตฺติฯ

## ๕-๖. สุสํวุตสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **สุสํวุโต**ติ หตฺถํ วา ปาทํ วา อกีฬาเปนฺโต สุวินีโตติ อโตฺถฯ ฉฏฺฐปิ เอเสว นโยฯ

## ๗-๘. โอกฺขิตฺตจกฺขุสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **โอกฺขิตฺตจกฺขู**ติ เหฏฺฐา ขิตฺตจกฺขุ หุตฺวา ปุรโต ยุคมตฺตํ ภูมิภาคํ เปกฺขมาโน, เอกสฺมึ ปน ฐาเน ฐตฺวา หตฺถิอสฺสาทิปริสฺสยาภาวํ โอโลเกตุํ วฏฺฏติฯ อฏฺฐเมปิ เอเสว นโยฯ

## ๙-๑๐. อุกฺขิตฺตกสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **อุกฺขิตฺตกายา**ติ อุเกฺขเปน, อิตฺถมฺภูตลกฺขเณ กรณวจนํ, เอกโต วา อุภโต วา อุกฺขิตฺตจีวโร หุตฺวาติ อโตฺถ, อโนฺต อินฺทขีลโต ปฏฺฐาย เอวํ น คนฺตพฺพํฯ

ทสเม นิสินฺนกาเล ธมกรณํ นีหรเนฺตนาปิ จีวรํ อนุกฺขิปิตฺวาว นีหริตพฺพํ, วาสูปคตสฺส ปน อนาปตฺติฯ

## ๑๑-๑๒. อุชฺชคฺฆิกสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **อุชฺชคฺฆิกายา**ติ มหาหสิตํ หสโนฺตติ อโตฺถฯ อิธาปิ หิ อิตฺถมฺภูตลกฺขเณเยว กรณวจนํฯ

ทฺวาทสเมปิ เอเสว นโยฯ อุภยตฺถ หสนียสฺมึ วตฺถุสฺมึ มิหิตมตฺตํ กโรนฺตสฺส อนาปตฺติฯ

## ๑๓-๑๔. อุจฺจสทฺทสิกฺขาปทวณฺณนา

เตรสเม **อปฺปสโทฺท**ติ น อุจฺจาสทฺทมหาสโทฺท หุตฺวาฯ จุทฺทสเมปิ เอเสว นโยฯ อยํ ปเนตฺถ อปฺปสทฺทตาปริเจฺฉโท – สเจ ทฺวาทสหเตฺถ เคเห อาทิมฺหิ สงฺฆเตฺถโร, มเชฺฌ ทุติยเตฺถโร , อเนฺต ตติยเตฺถโรติ เอวํ นิสิเนฺนสุ ยํ สงฺฆเตฺถโร ทุติยเตฺถเรน สทฺธึ มเนฺตติ, ทุติยเตฺถโร จ ตสฺส สทฺทํ สุณาติ, กถญฺจ ววตฺถเปติฯ ตติยเตฺถโร ปน สทฺทเมว สุณาติ, กถํ น ววตฺถเปติ, เอตฺตาวตา **อปฺปสโทฺท** โหติฯ สเจ ปน ตติยเตฺถโร กถญฺจ ววตฺถเปติ, **มหาสโทฺท** นาม โหติฯ

## ๑๕…เป….๒๐. กายปฺปจาลกาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

อิโต ปเรสุ ฉสุ **กายปฺปจาลก**นฺติ กายํ จาเลตฺวา จาเลตฺวา, เอส นโย สพฺพตฺถฯ ตสฺมา กายาทีนิ ปคฺคเหตฺวา นิจฺจลานิ อุชุกานิ ฐเปตฺวา คนฺตพฺพเญฺจว นิสีทิตพฺพญฺจ, นิสีทนปฺปฏิสํยุเตฺตสุ ตีสุ วาสูปคตสฺส อนาปตฺติฯ

## ๒๑-๒๒. ขมฺภกตสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกวีสทฺวาวีเสสุ **ขมฺภกโต**ติ กฏิยํ หตฺถํ ฐเปตฺวา กตขโมฺภฯ

## ๒๓-๒๔. โอคุณฺฐิตสิกฺขาปทวณฺณนา

เตวีสจตุวีเสสุ **โอคุณฺฐิโต**ติ สสีสํ ปารุโตฯ

## ๒๕. อุกฺกุฏิกสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจวีเส **อุกฺกุฏิกา** วุจฺจติ ปณฺหิโย อุกฺขิปิตฺวา อคฺคปาเทเหว, อคฺคปาเท วา อุกฺขิปิตฺวา ปณฺหีหิเยว ภูมิยํ ผุสนฺตสฺส คมนํ, กรณวจนํ ปเนตฺถ วุตฺตลกฺขณเมวฯ

## ๒๖. ปลฺลตฺถิกสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉพฺพีเส **น ปลฺลตฺถิกายา**ติ หตฺถปลฺลตฺถิกาย วา ทุสฺสปลฺลตฺถิกาย วา น นิสีทิตพฺพํฯ อนาทเรน นิสีทนฺตสฺส ทุกฺกฏํ, วาสูปคตสฺส ปน อิธาปิ ปุริเมสุ จ ทฺวาวีสจตุวีเสสุ อนาปตฺติฯ

ฉพฺพีสติสารุปฺปสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒๗. สกฺกจฺจปฏิคฺคหณสิกฺขาปทวณฺณนา

โภชนปฺปฏิสํยุตฺเตสุ ปฐเม **สกฺกจฺจ**นฺติ สตึ อุปฏฺฐาเปตฺวาฯ

## ๒๘. ปตฺตสญฺญีปฏิคฺคหณสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย ปเตฺต สญฺญา ปตฺตสญฺญา, สา อสฺส อตฺถีติ **ปตฺตสญฺญี,** อตฺตโน ภาชเน อุปนิพทฺธสญฺญี หุตฺวาติ อโตฺถฯ

## ๒๙. สมสูปกปฏิคฺคหณสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **สมสูปโก** นาม ยตฺถ มุคฺคมาเสหิ วา กุลตฺถาทีหิ วา กโต หตฺถหาริโย สูโป ภตฺตสฺส จตุตฺถภาคปฺปมาโณ โหติ, ตโต หิ อธิกํ คณฺหนฺตสฺส ทุกฺกฏํฯ ฐเปตฺวา ปน สูปํ อวเสสา สพฺพาปิ สูเปยฺยพฺยญฺชนวิกติ **รสรโส** นาม โหติ, ตสฺมึ รสรเส, ญาตกานํ วา ปวาริตานํ วา อญฺญสฺสตฺถาย วา อตฺตโน ธเนน วา อิธ อนาปตฺติฯ

## ๓๐...เป....๓๒. สมติตฺติกสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **สมติตฺติก**นฺติ สมปุณฺณํ สมภริตํ อธิฏฺฐานุปคปตฺตสฺส อโนฺตมุขวฏฺฏิเลขํ อนติกฺกมิตฺวา รจิตํฯ **ปิณฺฑปาต**นฺติ ยํกิญฺจิ ยาวกาลิกํฯ อนธิฏฺฐานุปเค ปน ยาวกาลิกํ ยามกาลิกาทีนิ จ ยตฺถกตฺถจิ ถูปีกตานิปิ วฏฺฏนฺติ, ยํ ปน ทฺวีสุ ปเตฺตสุ คเหตฺวา เอกํ ปูเรตฺวา วิหารํ หรติ, ยํ วา ปกฺขิปิยมานํ ปูวอุจฺฉุกฺขณฺฑผลาผลาทิ เหฏฺฐา โอโรหติ , ตโกฺกลวฏํสกาทโย วา อุปริ ฐเปตฺวา ทิยฺยนฺติ, ยญฺจ ปเณฺณ วา ถาลเก วา ปกฺขิปิตฺวา ปตฺตมตฺถเก ฐปิตํ โหติ, น ตํ ถูปีกตํ นาม, ตสฺมา ตํ สพฺพํ วฏฺฏติฯ อิธ ปน คิลานสฺสาปิ อนาปตฺติ นตฺถิ, ตสฺมา เตนปิ สมติตฺติโกเยว คเหตโพฺพฯ สพฺพตฺถ ปน ปฏิคฺคเหตุเมว น วฏฺฏติ, ปฏิคฺคหิตํ ปน สุปฺปฏิคฺคหิตํ ปริภุญฺชิตุํ วฏฺฏติฯ ปญฺจมฉฏฺฐานิ วุตฺตนยาเนวฯ

## ๓๓-๓๔. สปทานสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **สปทาน**นฺติ ตตฺถ ตตฺถ โอธึ อกตฺวา อนุปฏิปาฏิยาฯ โย ปน อเญฺญสํ วา เทโนฺต, อญฺญภาชเน วา อากิรโนฺต ตโต ตโต โอมสติ, ตสฺส, อุตฺตริภงฺคญฺจ อุปฺปฏิปาฏิยา คณฺหนฺตสฺสาปิ อิธ อนาปตฺติฯ อฏฺฐมํ วุตฺตนยเมวฯ

## ๓๕. ถูปกตสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ถูปกโต**ติ มตฺถกโต เวมชฺฌโตติ อโตฺถฯ โย ปน ปริตฺตเก เสเส เอกโต สงฺกฑฺฒิตฺวา โอมทฺทิตฺวา ภุญฺชติ, ตสฺสาปิ อนาปตฺติฯ

## ๓๖. โอทนปฺปฏิจฺฉาทนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม ยสฺส ภตฺตสามิกา มาฆาตสมยาทีสุ พฺยญฺชนํ ปฏิจฺฉาเทตฺวา เทนฺติ, โย จ น ภิโยฺยกมฺยตาย ปฏิจฺฉาเทติ, เตสํ อนาปตฺติ, คิลานสฺส ปน อนาคตตฺตา อาปตฺติเยวฯ

## ๓๗. สูโปทนวิญฺญตฺติสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม ญาตกานํ วา ปวาริตานํ วา อญฺญสฺสตฺถาย อตฺตโน ธเนนาติ อิทํ อนาปตฺติยํ อธิกํฯ

## ๓๘. อุชฺฌานสญฺญีสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาทสเม อุชฺฌาเน สญฺญา อุชฺฌานสญฺญา, สา อสฺส อตฺถีติ **อุชฺฌานสญฺญี**ฯ อิธาปิ คิลาโน น มุจฺจติ, ‘‘ทสฺสามี’’ติ วา, ‘‘ทาเปสฺสามี’’ติ วา โอโลเกนฺตสฺส ปน, น อุชฺฌานสญฺญิสฺส จ อนาปตฺติฯ

## ๓๙. กพฬสิกฺขาปทวณฺณนา

เตรสเม **นาติมหนฺต**นฺติ มยูรณฺฑํ อติมหนฺตํ, กุกฺกุฏณฺฑํ อติขุทฺทกํ, เตสํ เวมชฺฌปฺปมาณํฯ มูลขาทนียาทิเภเท ปน สพฺพขชฺชเก ผลาผเล จ อนาปตฺติฯ

## ๔๐. อาโลปสิกฺขาปทวณฺณนา

จุทฺทสเม **ปริมณฺฑล**นฺติ อทีฆํฯ อิธ ปน ขชฺชกผลาผเลหิ สทฺธึ อุตฺตริภเงฺคปิ อนาปตฺติฯ

## ๔๑-๔๒. อนาหฏสิกฺขาปทวณฺณนา

ปนฺนรสเม **อนาหเฏ**ติ อนาหริเต, มุขทฺวารํ อสมฺปเตฺตติ อโตฺถฯ โสฬสเม **สพฺพหตฺถ**นฺติ สกลํ หตฺถํฯ

## ๔๓. สกพฬสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตรสเม **สกพเฬนา**ติ เอตฺถ ยตฺตเกน วจนํ อปริปุณฺณํ โหติ, ตตฺตเก สติ กเถนฺตสฺส อาปตฺติฯ โย ปน ธมฺมํ กเถโนฺต หริฏกาทีนิ มุเข ปกฺขิปิตฺวา กเถติ, ยตฺตเกน วจนํ อปริปุณฺณํ น โหติ, ตตฺตเก มุขมฺหิ สติ วฏฺฏติฯ

## ๔๔. ปิณฺฑุเกฺขปกสิกฺขาปทวณฺณนา

อฎฺฐารสเม **ปิณฺฑุกฺเขปกํ**นฺติ ปิณฺฑํ อุกฺขิปิตฺวา อุกฺขิปิตฺวา, อิธาปิ ขชฺชกผลาผเลสุ อนาปตฺติฯ

## ๔๕. กพฬาวจฺเฉทกสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกูนวีสติเม **กพฬาวจฺเฉทกํ**นฺติ กพฬํ อวจฺฉินฺทิตฺวา อวจฺฉินฺทิตฺวา, อิธ ขชฺชกผลาผเลหิ สทฺธึ อุตฺตริภงฺเคปิ อนาปตฺติฯ

## ๔๖. อวคณฺฑการกสิกฺขาปทวณฺณนา

วีสติเม **อวคณฺฑการกํ**นฺติ มกฺกโฏ วิย คเณฺฑ กตฺวา กตฺวา, อิธ ผลาผลมตฺตเก อนาปตฺติฯ

## ๔๗. หตฺถนิทฺธุนกสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกวีสติเม **หตฺถนิทฺธุนกํ**นฺติ หตฺถํ นิทฺธุนิตฺวา นิทฺธุนิตฺวา, อนาปตฺติยํ ปเนตฺถ ‘‘กจวรํ ฉเฑฺฑนฺโต หตฺถํ นิทฺธุนาตี’’ติ (ปาจิ. ๖๒๓) อิทํ อธิกํฯ

## ๔๘. สิตฺถาวการกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาวีสติเม **สิตฺถาวการกํ**นฺติ สิตฺถานิ อวกิริตฺวา อวกิริตฺวา, อิธาปิ ‘‘กจวรํ ฉเฑฺฑนฺโต สิตฺถํ ฉฑฺฑยตี’’ติ (ปาจิ. ๖๒๓) อิทํ อนาปตฺติยํ อธิกํฯ

## ๔๙. ชิวฺหานิจฺฉารกสิกฺขาปทวณฺณนา

เตวีสติเม **ชิวฺหานิจฺฉารกํ**นฺติ ชิวฺหํ นิจฺฉาเรตฺวา นิจฺฉาเรตฺวาฯ

## ๕๐-๕๑. จปุจปุการกสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุวีสติเม **จปุจปุการกํ**นฺติ จปุ จปูติ เอวํ สทฺทํ กตฺวา กตฺวาฯ ปญฺจวีสติเมปิ เอเสว นโยฯ

## ๕๒...เป....๕๔. หตฺถนิเลฺลหกาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉพฺพีสติเม **หตฺถนิเลฺลหกํ**นฺติ หตฺถํ นิเลฺลหิตฺวา นิเลฺลหิตฺวาฯ ภุญฺชเนฺตน หิ องฺคุลิมตฺตมฺปิ นิเลฺลหิตุํ น วฎฺฎติฯ ฆนยาคุผาณิตปายาสาทิเก ปน องฺคุลีหิ คเหตฺวา องฺคุลิโย มุเข ปเวเสตฺวา ภุญฺชิตุํ วฎฺฎติ, สตฺตวีสติมอฎฺฐวีสติเมสุปิ เอเสว นโยฯ ตสฺมา เอกงฺคุลิยาปิ ปตฺโต น นิเลฺลหิตโพฺพ, เอกโอโฎฺฐปิ จ ชิวฺหาย น นิเลฺลหิตโพฺพ, โอฎฺฐมํเสหิ เอว ปน คเหตฺวา อโนฺต ปเวเสตุํ วฎฺฎติฯ

## ๕๕. สามิสสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกูนตึสติเม **น สามิเสนา**ติ เอตํ ปฎิกูลวเสน ปฎิกฺขิตฺตํ, ตสฺมา สงฺฆิกมฺปิ ปุคฺคลิกมฺปิ คิหิสนฺตกมฺปิ อตฺตโน สนฺตกมฺปิ สโงฺขปิ สราวกมฺปิ ถาลกมฺปิ น คเหตพฺพเมว, คณฺหนฺตสฺส

ทุกฺกฏํฯ สเจ ปน หตฺถสฺส เอกเทโส อามิสมกฺขิโต น โหติ, เตน ปเทเสน คเหตุํ วฏฺฏติ, อิธ ‘‘โธวิสฺสามีติ วา, โธวาเปสฺสามีติ วา ปฏิคฺคณฺหาตี’’ติ (ปาจิ. ๖๓๑) อิทํ อนาปตฺติยํ อธิกํฯ

## ๕๖. สสิตฺถกสิกฺขาปทวณฺณนา

ติํสติเม ‘‘อุทฺธริตฺวา วา ภินฺทิตฺวา วา ปฏิคฺคเห วา นีหริตฺวา วา ฉฑฺฑฺเฑตี’’ติ อิทํ อนาปตฺติยํ อธิกํฯ ตตฺถ **อุทฺธริตฺวา วา**ติ สิตฺถานิ อุทกโต อุทฺธริตฺวา, เอกสฺมิํ ฐาเน ราสิํ กตฺวา อุทกํ ฉฑฺเฑติฯ **ภินฺทิตฺวา วา**ติ สิตฺถานิ ภินฺทิตฺวา อุทกคติกานิ กตฺวา ฉฑฺเฑติฯ **ปฏิคฺคเห วา**ติ ปฏิคฺคเหน ปฏิจฺฉนฺตานํ ปฏิคฺคเห ฉฑฺเฑติฯ **นีหริตฺวา**ติ พหิ นีหริตฺวา ฉฑฺเฑติ, เอวํ ฉฑฺเฑนฺตสฺส อนาปตฺติฯ

ติํสโภชนปฺปฏิสํยุตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕๗. ฉตฺตปาณิสิกฺขาปทวณฺณนา

ธมฺมเทสนาปฏิสํยุเตฺตสุ ปฐเม ยํกิญฺจิ ฉตฺตํ ปาณิมฺหิ อสฺสาติ **ฉตฺตปาณิ**ฯ โส ตํ ฉตฺตํ ยตฺถกตฺถจิ สรีราวยเว ฐเปตฺวาปิ ยาว หเตฺถน น มุญฺจติ, ตาวสฺส ธมฺมํ เทเสตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปนสฺส อโญฺญ ฉตฺตํ ธาเรติ, ปเสฺส วา ฐิตํ โหติ, หตฺถโต อปคตมเตฺต ฉตฺตปาณิ นาม น โหติ, ตสฺส เทเสตุํ วฏฺฏติฯ ธมฺมปริเจฺฉโท เจตฺถ ปทโสธเมฺม วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ

## ๕๘-๕๙. ทณฺฑปาณิสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **ทโณฺฑ** นาม มชฺฌิมสฺส ปุริสสฺส จตุหตฺถปฺปมาโณ, ทณฺฑปาณิภาโว ปนสฺส ฉตฺตปาณิมฺหิ วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพฯ ตติเยปิ เอเสว นโยฯ อสิํ สนฺนหิตฺวา ฐิโตปิ หิ สตฺถปาณิสงฺขยํ น คจฺฉติฯ

## ๖๐. อาวุธปาณิสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ สพฺพาปิ ธนุวิกติ สทฺธิํ สรวิกติยา **อาวุธ**นฺติ เวทิตพฺพา, ตสฺมา สทฺธิํ วา สเรน ธนุํ คเหตฺวา, สุทฺธธนุํ วา สุทฺธสรํ วา สชิยธนุํ วา นิชฺชิยธนุํ วา คเหตฺวา ฐิตสฺส วา นิสินฺนสฺส วา ธมฺมํ เทเสตุํ น วฏฺฏติฯ สเจ ปนสฺส ธนุ ขเนฺธปิ ปฏิมุกฺกํ โหติ, ยาว น คณฺหาติ, ตาว วฏฺฏติฯ

## ๖๑-๖๒. ปาทุกสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **ปาทุการุฬฺหสฺสา**ติ ฉตฺตทณฺฑเก องฺคุลนฺตริกํ อปฺปเวเสตฺวา เกวลํ อกฺกนฺตสฺส วา, ปเวเสตฺวา ฐานวเสน ปฏิมุกฺกสฺส วาฯ ฉเฏฺฐปิ เอเสว นโยฯ อิธ ปน ยฺวายํ ปณฺหิกพนฺธํ โอมุญฺจิตฺวา ฐานวเสน ‘‘โอมุโกฺก’’ติ วุจฺจติ, ตสฺสาปิ น วฏฺฏติฯ

## ๖๓. ยานสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม สเจปิ ทฺวีหิ ชเนหิ หตฺถสงฺฆาเฏน คหิโต, สาฏเก วา ฐเปตฺวา วํเสน วยฺหติ, อยุเตฺต วา วยฺหาทิเก ยาเน วิสงฺขริตฺวา วา ฐปิเต จกฺกมเตฺตปิ นิสิโนฺน โหติ, **ยานคโต**เตฺววสงฺขํ คจฺฉติฯ สเจ ปน เทฺวปิ เอกยาเน นิสินฺนา โหนฺติ, วฏฺฏติฯ วิสุํ นิสิเนฺนสุปิ อุเจฺจ ยาเน นิ

สิเนฺนน นีเจ นิสินฺนสฺส เทเสตุํ วฏฺฏติ, สมปฺปมาเณปิ วฏฺฏติ, ตถา ปุริเม นิสิเนฺนน ปจฺฉิเม นิสินฺนสฺสฯ ปจฺฉิเม ปน อุจฺจตเรปิ นิสิเนฺนน เทเสตุํ น วฏฺฏติฯ

### ๖๔. สยนสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **สยนคตสฺสา**ติ อนฺตมโส กฏสารเกปิ ปกติภูมิยมฺปิ นิปนฺนสฺส อุเจฺจปิ มเญฺจ วา ปีเฐ วา ภูมิปฺปเทเส วา ฐิเตน นิสิเนฺนน วา เทเสตุํ น วฏฺฏติฯ สยนคเตน ปน สยนคตสฺส อุจฺจตเร วา สมปฺปมาเณ วา นิปเนฺนน เทเสตุํ วฏฺฏติฯ นิปเนฺนน ปน ฐิตสฺส วา นิสินฺนสฺส วา นิปนฺนสฺส วา, นิสิเนฺนน จ ฐิตสฺส วา นิสินฺนสฺส วา, ฐิเตน ฐิตเสฺสว วฏฺฏติฯ

### ๖๕. ปลฺลตฺถิกสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม หตฺถปลฺลตฺถิกาทีสุ ยาย กายจิ นิสินฺนสฺส เทเสตุํ น วฏฺฏติฯ

### ๖๖. เวฐิตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **เวฐิตสีสสฺสา**ติ ทุสฺสเวเฐน วา โมฬิอาทีหิ วา ยถา เกสโนฺต น ทิสฺสติ, เอวํ เวฐิตสีสสฺส, เตเนวสฺส อนาปตฺติยํ ‘‘เกสนฺตํ วิวราเปตฺวา เทเสตี’’ติ (ปาจิ. ๖๔๓) วุตฺตํฯ

### ๖๗. โอคุณฺฐิตสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **โอคุณฺฐิตสีสสฺสา**ติ สสีสํ ปารุตสฺส, อนาปตฺติยํ ปเนตฺถ ‘‘สีสํ วิวราเปตฺวา เทเสตี’’ติ (ปาจิ. ๖๔๔) อธิกํฯ

### ๖๘. ฉมาสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาทสเม **ฉมายํ นิสีทิตฺวา**ติ ภูมิยํ นิสีทิตฺวาฯ **อาสเน**ติ อนฺตมโส วตฺถมฺปิ ติณานิปิ สนฺถริตฺวา นิสินฺนสฺสฯ

### ๖๙. นีจาสนสิกฺขาปทวณฺณนา

เตรสเม **อุเจฺจ อาสเน**ติ อนฺตมโส ภูมิปฺปเทเสปิ อุนฺนตปฺปเทเส นิสินฺนสฺสฯ

### ๗๐. ฐิตสิกฺขาปทวณฺณนา

จุทฺทสเม **น ฐิโต นิสินฺนสฺสา**ติ สเจ เถรสฺส อุปฏฺฐานํ คนฺตฺวา ฐิตํ ทหรํ อาสเน นิสิโนฺน มหาเถโร ปญฺหํ ปุจฺฉติ, น กเถตพฺพํฯ คารเวน ปน เถรํ ‘‘อุฏฺฐหิตฺวา ปุจฺฉา’’ติ วตฺตุํ น สกฺกา, ตสฺมา ‘‘ปเสฺส ฐิตสฺส ภิกฺขุโน กเถสฺสามี’’ติ กเถตุํ วฏฺฏติฯ

### ๗๑. ปจฺฉโตคมนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปนฺนรสเม สเจ ปุรโต คจฺฉโนฺต ปญฺหํ ปุจฺฉติ, ตสฺส ตํ อกเถตฺวา ‘‘ปจฺฉิมสฺส ภิกฺขุโน กเถสฺสามี’’ติ กเถตพฺพํฯ สทฺธิํ อุคฺคหิตธมฺมํ ปน สชฺฌายิตุํ, สมธุเรน วา คจฺฉนฺตสฺส กเถตุํ วฏฺฏติฯ

## ๗๒. อุปฺปเถนคมนสิกฺขาปทวณฺณนา

โสฬสเม **น อุปฺปเถนา**ติ เอตฺถ สเจ เทฺวปิ สกฏมคฺคสฺมึ เอเกกจกฺกปเถน วา อุปฺปเถน วา สมธุรํ คจฺฉนฺติ, วฏฺฏติฯ

## ๗๓. ฐิโตอุจฺจารสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตรสเม ‘‘อสญฺจิจฺจา’’ติ อนาปตฺติยํ สเจ ปฏิจฺฉนฺนฏฺฐานํ คจฺฉนฺตสฺส สหสา อุจฺจาโร วา ปสฺสาโว วา นิกฺขมติ, อสญฺจิจฺจ กโต นาม โหติฯ

## ๗๔. หริเตอุจฺจารสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐารสเม ยมฺปิ ชีวมานรุกฺขสฺส มูลํ ปถวิยํ ทิสฺสมานํ คจฺฉติ, สาขา วา ภูมิลคฺคา คจฺฉติ, สพฺพํ หริตสงฺขาตเมวฯ ขเนฺธ นิสีทิตฺวา ปน อปฺปหริตฏฺฐาเน ปาเตตุํ วฏฺฏติฯ สเจ อปฺปหริตฏฺฐานํ โอโลเกนฺตเสฺสว สหสา นิกฺขมติ, คิลานฏฺฐาเน ฐิโต โหติ, ‘‘อปฺปหริเต กโต หริตํ โอตฺถรตี’’ติ (ปาจิ. ๖๕๒) อิทเมตฺถ อนาปตฺติยํ อธิกํฯ ตตฺถ สเจปิ อปฺปหริตํ อลภเนฺตน ติณณฺฑุปกํ วา ปลลณฺฑุปกํ วา ฐเปตฺวา กโต ปจฺฉา หริตํ โอตฺถรติ, วฏฺฏติเยวฯ เขเฬน เจตฺถ สิงฺฆาณิกาปิ สงฺคหิตาฯ

## ๗๕. อุทเกอุจฺจารสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกูนวีสติเม **น อุทเก**ติ เอตํ ปริโภคอุทกเมว สนฺธาย วุตฺตํ, วจฺจกุฏิสมุทฺทาทิอุทเกสุ ปน อปริโภเคสุ อนาปตฺติฯ เทเว วสฺสเนฺต สมนฺตโต อุทโกเฆ ชาเต อนุทกฏฺฐานํ อลภเนฺตน อุทเก กาตุํ วฏฺฏติ, อิธาปิ ‘‘ถเล กโต อุทกํ โอตฺถรตี’’ติ (ปาจิ. ๖๕๔) อิทํ อนาปตฺติยํ อธิกํ, เสสํ สพฺพสิกฺขาปเทสุ อุตฺตานเมวฯ

สมุฏฺฐานาทิทีปนตฺถาย ปเนตฺถ อิทํ ปกิณฺณกํ – อุชฺชคฺฆิกอุจฺจาสทฺทปฺปฏิสํยุตฺตานิ จตฺตาริ, สกพเฬน มุเขน พฺยาหรณํ เอกํ, ฉมานีจาสนฐานนิสินฺนฐิตปจฺฉโตคมนอุปฺปถคมนปฺปฏิสํยุตฺตานิ ปญฺจาติ อิมานิ ทส สิกฺขาปทานิ สมนุภาสนสมุฏฺฐานานิ, เอเกกเมตฺถ กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุกฺขเวทนํฯ สูโปทนวิญฺญตฺติสิกฺขาปทํ เถยฺยสตฺถสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทุกฺขเวทนํฯ ฉตฺตปาณิทณฺฑปาณิสตฺถปาณิอาวุธปาณิปาทุกาอุปาหนยานสยนปลฺลตฺถิกเวฐิตโอคุณฺฐิตนามกานิ เอกาทส ธมฺมเทสนาสมุฏฺฐานานิ, กิริยากิริยานิ, สญฺญาวิโมกฺขานิ, สจิตฺตกานิ, โลกวชฺชานิ, วจีกมฺมานิ, อกุสลจิตฺตานิ, ทุกฺขเวทนานิฯ เสสานิ เตปญฺญาส ปฐมปาราชิกสมอุฏฺฐานาทิเภทานีติฯ

เอกูนวีสติธมฺมเทสนาปฏิสํยุตฺตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

เสขิยวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## อธิกรณสมถวณฺณนา

อธิกรณสมเถสุ **สตฺตา**ติ เตสํ คณนปริเจฺฉโทฯ อธิกรณานิ สเมนฺติ วูปสเมนฺตีติ **อธิกรณสมถาฯ อุเทฺทสํ อาคจฺฉนฺตี**ติ อาปตฺตาธิกรณสงฺขาตาสุ จ อวเสสาธิกรณตฺตยปจฺจยาสุ จ อาปตฺตีสุ ปริสุทฺธภาวํ ปุจฺฉนฺตฺเถ อุทฺทิสิตพฺพตํ อาคจฺฉนฺติฯ **อุปฺปนฺนุปฺปนฺนาน**นฺติ อุปฺปนฺนานํ อุปฺปนฺนานํฯ **อธิกรณาน**นฺติ วิวาทาธิกรณํ อนุวาทาธิกรณํ อาปตฺตาธิกรณํ กิจฺจาธิกรณนฺติ อิเมสํ จตุนฺนํฯ **สมถาย วูปสมายา**ติ สมนตฺถเญฺจว วูปสมนตฺถญฺจ สมฺมุขาวินโย ทาตโพฺพ…เป…. ติณวตฺถารโกติ อิเม สตฺต สมถา ทาตพฺพาฯ ตตฺรายํ วินิจฺฉโย – อธิกรเณสุ ตาว ''ธโมฺม''ติ วา, ''อธโมฺม''ติ วา อฎฺฐารสหิ วตฺถูหิ วิวทนฺตานํ ภิกฺขูนํ โย วิวาโท, อิทํ **วิวาทาธิกรณํ** นามฯ สีลวิปตฺติยา วา อาจารทิฎฺฐิอาชีววิปตฺติยา วา อนุวทนฺตานํ โย อนุวาโท อุปวทนา เจว โจทนา จ, อิทํ **อนุวาทาธิกรณํ** นามฯ มาติกาย อาคตา ปญฺจ, วิภเงฺคเทฺวติ สตฺตปิ อาปตฺติกฺขนฺธา **อาปตฺตาธิกรณํ** , นามฯ ยํ สงฺฆสฺส อปโลกนาทีนํ จตุนฺนํ กมฺมานํ กรณํ, อิทํ **กิจฺจาธิกรณํ** นามฯ

ตตฺถ **วิวาทาธิกรณํ** (จูฬว. ๒๒๘) ทฺวีหิ สมเถหิ สมฺมติ สมฺมุขาวินเยน จ เยภุยฺยสิกาย จ, สมฺมุขาวินเยเนว สมฺมมานํ ยสฺมิํ วิหาเร อุปฺปนฺนํ, ตสฺมิํเยว วา, อญฺญตฺถ วูปสเมตุํ คจฺฉนฺตานํ อนฺตรามเคฺค วา, ยตฺถ คนฺตฺวา สงฺฆสฺส นิยฺยาติตํ, ตตฺถ สเงฺฆน วา วูปสเมตุํ อสโกฺกเนฺต ตเตฺถว อุพฺพาหิกาย สมฺมตปุคฺคเลหิ วา วินิจฺฉิตํ สมฺมติ, เอวํ สมฺมมาเน จ ปน ตสฺมิํยา สงฺฆสมฺมุขตา ธมฺมสมฺมุขตา วินยสมฺมุขตา ปุคฺคลสมฺมุขตา อยํ **สมฺมุขาวินโย** นามฯ ตตฺถ จ การกสงฺฆสฺส สงฺฆสามคฺคิวเสน สมฺมุขีภาโว **สงฺฆสมฺมุขตา,** สเมตพฺพสฺส วตฺถุโน ภูตตา **ธมฺมสมฺมุขตา,** ยถา ตํ สเมตพฺพํ, ตเถวสฺส สมนํ **วินยสมฺมุขตา,** โย จ วิวทติ, เยน จ วิวทติ, เตสํ อุภินฺนํ อตฺถปจฺจตฺถิกานํ สมฺมุขีภาโว **ปุคฺคลสมฺมุขตา**ฯ อุพฺพาหิกาย วูปสมเน ปเนตฺถ สงฺฆสมฺมุขตา ปริหายติ, เอวํ ตาว สมฺมุขาวินเยเนว สมฺมติฯ

สเจ ปเนวมฺปิ น สมฺมติ, อถ นํ อุพฺพาหิกาย สมฺมตา ภิกฺขู ''น มยํ สโกฺกม วูปสเมตุ''นฺติ สงฺฆเสฺสว นิยฺยาเตนฺติ, ตโต สโงฺฆ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ ภิกฺขุํ สลากคฺคาหาปกํ สมฺมนฺนิตฺวา เตน คุฬฺหกวิวฎฺฎกสกณฺณชปฺปเกสุ ตีสุ สลากคฺคาเหสุ อญฺญตรวเสน สลากํ คาเหตฺวา สนฺนิปติตปริสาย ธมฺมวาทีนํ เยภุยฺยตาย ยถา เต ธมฺมวาทิโน วทนฺติ, เอวํ วูปสนฺตํ อธิกรณํ สมฺมุขาวินเยน จ เยภุยฺยสิกาย จ วูปสนฺตํ โหติฯ ตตฺถ สมฺมุขาวินโย วุตฺตนโย เอว, ยํ ปน เยภุยฺยสิกกมฺมสฺส กรณํฯ อยํ **เยภุยฺยสิกา** นาม, เอวํ วิวาทาธิกรณํ ทฺวีหิ สมเถหิ สมฺมติฯ

**อนุวาทาธิกรณํ** (จูฬว. ๒๓๖) จตูหิ สมเถหิ สมฺมติ สมฺมุขาวินเยน จ สติวินเยน จ อมูฬฺหวินเยน จ ตสฺสปาปิยสิกาย จฯ สมฺมุขาวินเยเนว สมฺมมานํ โย จ อนุวทติ, ยญฺจ อนุวทติ, เตสํ วจนํ สุตฺวา สเจ กาจิ อาปตฺติ นตฺถิ, อุโภ ขมาเปตฺวา, สเจ อตฺถิ, ''อยํ นาเมตฺถ อาปตฺตี''ติ เอวํ วินิจฺฉิตํ วูปสมฺมติ, ตตฺถ สมฺมุขาวินยลกฺขณํ วุตฺตนยเมวฯ ยทา ปน ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อมูลิกาย สีลวิปตฺติยา อนุทฺธํสิตสฺส สติวินยํ ยาจมานสฺส สโงฺฆ ญตฺติจตุเตฺถน กเมฺมน สติวินยํ เทติ, ตทา สมฺมุขาวินเยน จ สติวินเยน จ วูปสนฺตํ โหติ, ทินฺเนฺน ปน สติวินเย ปุน ตสฺมิํ ปุคฺคเล กสฺสจิ อนุวาโท น รุหติฯ ยทา อุมฺมตฺตโก ภิกฺขุ อุมฺมาทวเสน คเต อสฺสามณเก อชฺฌาจาเร ''สรตายสฺมา เอวรูปิํ อาปตฺติ''นฺติ ภิกฺขูหิ โจทิยมาโน ''อุมฺมตฺตเกน เม, อาวุโส, เอตํ กตํ, นาหํ ตํ สรามี''ติ ภณโนฺตปิ ภิกฺขูหิ โจทิยมาโนว ปุน อโจทนตฺถาย อมูฬฺหวินยํ ยาจติ, สโงฺฆ จสฺส ญตฺติจตุเตฺถน กเมฺมน อมูฬฺหวินยํ เทติฯ ตทา สมฺมุขาวินเยน จ อมูฬฺหวินเยน จ วูปสนฺตํ โหติ, ทินฺเนฺน ปน อมูฬฺหวินเย ปุน ตสฺมิํ ปุคฺคเล กสฺสจิ ตปฺปจฺจยา อนุวาโท น รุหติฯ

ยทา ปน ปาราชิเกน วา ปาราชิกสามเนฺตน วา โจทิยมานสฺส อเญฺญนญฺญํ ปฏิจรโต ปาปุสฺสนฺนตาย ปาปิยสฺส ปุคฺคลสฺส ‘‘สจายํ อจฺฉินฺนมูโล ภวิสฺสติ, สมฺมา วตฺติตฺวา โอสารณํ ลภิสฺสติ, สเจ ฉินฺนมูโล, สยเมวสฺส นาสนา ภวิสฺสตี’’ติ มญฺญมาโน สโงฺฆ ญตฺติจตุตฺเถน กมฺเมน ตสฺสปาปิยสิกํ กมฺมํ กโรติ, ตทา สมฺมุขาวินเยน จ ตสฺสปาปิยสิกาย จ วูปสนฺตํ โหติ, เอวํ อนุวาทาธิกรณํ จตูหิ สมเถหิ สมฺมติฯ

**อาปตฺตาธิกรณํ** (จูฬว. ๒๓๙) ตีหิ สมเถหิ สมฺมติ สมฺมุขาวินเยน จ ปฏิญฺญาตกรเณน จ ติณวตฺถารเกน จฯ ตสฺส สมฺมุขาวินเยเนว วูปสโม นตฺถิ, ยทา ปน เอกสฺส วา ภิกฺขุโน, นิสฺสคฺคิยวณฺณนาย วุตฺตนเยน สงฺฆคณมเชฺฌสุ วา ภิกฺขุ ลหุกํ อาปตฺตึ เทเสติ, ตทา อาปตฺตาธิกรณํ สมฺมุขาวินเยน จ ปฏิญฺญาตกรเณน จ วูปสมฺมติฯ ตตฺถ สมฺมุขาวินเย ตาว โย จ เทเสติ, ยสฺส จ เทเสติ, เตสํ สมฺมุขีภาโว ปุคฺคลสมฺมุขตา, เสสํ วุตฺตนยเมวฯ ปุคฺคลสฺส จ คณสฺส จ เทสนากาเล สงฺฆสมฺมุขตา ปริหายติฯ

ยา ปเนตฺถ ‘‘อหํ, ภเนฺต, อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปโนฺน’’ติ จ, ‘‘ปสฺสสี’’ติ, ‘‘อาม ปสฺสามี’’ติ จ ปฏิญฺญา, ตาย ‘‘อายตึ สํวเรยฺยาสี’’ติ กรณํ ปฏิญฺญาตกรณํ นามฯ สงฺฆาทิเสเส ปริวาสาทิยาจนา ปฏิญฺญา, ปริวาสาทีนํ ทานํ ปฏิญฺญาตกรณํ นามฯ เทฺวปกฺขชาตา ปน ภณฺฑนการกา ภิกฺขู พหุํ อสฺสามณกํ อชฺฌาจารํ จริตฺวา ปุน ลชฺชิธเมฺม อุปฺปเนฺน ‘‘สเจ มยํ อิมาหิ อาปตฺตีหิ อญฺญมญฺญํ กริสฺสาม, สิยาปิ ตํ อธิกรณํ กกฺขฬตฺตาย วาฬตฺตาย สํวเตฺตยฺยา’’ติ อญฺญมญฺญํ อาปตฺติยา การาปเน โทสํ ทิสฺวา ยทา ติณวตฺถารกกมฺมํ กโรนฺติ, ตทา อาปตฺตาธิกรณํ สมฺมุขาวินเยน จ ติณวตฺถารเกน จ สมฺมติฯ ตตฺร หิ ยตฺตกา หตฺถปาสูปคตา ‘‘น เมตํ ขมตี’’ติ เอวํ ทิฏฺฐาวิกมฺมํ อกตฺวา นิทฺทมฺปิ โอกฺกมนฺตา โหนฺติ, สเพฺพสํ ฐเปตฺวา ถุลฺลวชฺชญฺจ คิหิปฺปฏิสํยุตฺตญฺจ สพฺพาปตฺติโย วุฏฺฐหนฺติ, เอวํ อาปตฺตาธิกรณํ ตีหิ สมเถหิ สมฺมติฯ

**กิจฺจาธิกรณํ** (จูฬว. ๒๔๒) เอเกน สมเถน สมฺมติ สมฺมุขาวินเยเนวฯ อิติ อิมานิ จตฺตาริ อธิกรณานิ ยถานุรูปํ อิเมหิ สตฺตหิ สมเถหิ สมฺมนฺติ, เตน วุตฺตํ ‘‘อุปฺปนฺนุปฺปนฺนานํ อธิกรณานํ สมถาย วูปสมาย สมฺมุขาวินโย ทาตโพฺพ…เป.… ติณวตฺถารโก’’ติฯ อยเมตฺถ วินิจฺฉยนโย, วิตฺถาโร ปน สมถกฺขนฺธเก อาคโตเยว, วินิจฺฉโยปิสฺส สมนฺตปาสาทิกายํ วุโตฺตฯ

**ตตฺถายสฺมเนฺต ปุจฺฉามิ, กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา**ติ เตสุ สตฺตสุ อธิกรณสมเถสุ กจฺจิตฺถ ปริสุทฺธา, นตฺถิ โว กิญฺจิ สมเถหิ วูปสเมตพฺพนฺติ ปุจฺฉามิ, เอเตน สพฺพาปตฺตีหิ ปริสุทฺธภาโว ปุจฺฉิโต โหติฯ

**อุทฺทิฏฺฐํ โข อายสฺมโนฺต นิทาน**นฺติอาทิ นิคมนวจนํฯ ตตฺถ **เอตฺตก**นฺติ เอตฺตกํ สิกฺขาปทํฯ **สุตฺตาคต**นฺติ สุเตฺต ปาติโมเกฺข อาคตํฯ **สุตฺตปริยาปนฺน**นฺติ ตเตฺถว อโนฺตคธํฯ **อนฺวทฺธมาสํ อุเทฺทสํ อาคจฺฉตี**ติ อทฺธมาเส อทฺธมาเส อุโปสถวเสน อุทฺทิสิตพฺพตํ อาคจฺฉติฯ **สมเคฺคหี**ติ กายสามคฺคิวเสน สมเคฺคหิฯ **สโมฺมทมาเนหี**ติ จิตฺตสามคฺคิวเสน เอกชฺฌาสยตาย สุฏฺฐุ โมทมาเนหิฯ **อวิวทมาเนหี**ติ อฏฺฐารสสุ วิวาทวตฺถูสุ อญฺญตรวเสนาปิ อวิวทมาเนหิฯ **สิกฺขิตพฺพ**นฺติ ตํ ตํ สิกฺขาปทํ อวีติกฺกมเนฺตหิ อธิสีลสิกฺขา สมฺปาเทตพฺพาฯ อนฺตรนฺตรา ปน ยํ น วุตฺตํ, ตํ สพฺพํ ปุริเม ปุริเม สิกฺขาปเท วุตฺตตฺตา เจว อุตฺตานตฺถตฺตา จาติฯ

อธิกรณสมถวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

ฯ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมสมฺพุทฺธสฺสฯ

# ภิกฺขุนีปาติโมกฺขวณฺณนา

# ปาราชิกกโณฺฑ

ภิกฺขุนีนํ หิตตฺถาย, ปาติโมกฺขํ ปกาสยิ;
ยํ นาโถ, ตสฺส ทาเนโส, สมฺปตฺโต วณฺณนากฺกโมฯ

## สาธารณปาราชิกํ

## ๑...เป....๔. เมถุนธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา

ตตฺถ **สุณาตุ เม**ติอาทีนํ ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว อตฺโถ เวทิตโพฺพฯ เกวลญฺหิ, ภเนฺต, อเยฺยติอาทิวเสน ตสฺมิญฺจ อิธ จ อภิลาปมตฺตเมว ลิงฺคเภทมตฺตญฺจ วิเสโส ฯ ยสฺมา จ ภิกฺขุนิยา สิกฺขาปจฺจกฺขานํ นาม นตฺถิ, ตสฺมา ภิกฺขุนีนํ ‘‘สิกฺขาสาชีวสมาปนฺนา สิกฺขํ อปจฺจกฺขาย ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวา’’ติ อวตฺวา **ยา ปน ภิกฺขุนี ฉนฺทโส เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยฺยา**ติ วุตฺตํฯ ตตฺถ **ฉนฺทโส**ติ เมถุนราคปฺปฏิสํยุเตฺตน ฉเนฺทน เจว รุจิยา จฯ ฉเนฺท ปน อสติ พลกฺกาเรน ปธํสิตาย อนาปตฺติ, ตสฺมา ยา ปริปุณฺณูปสมฺปทา ภิกฺขุนี มนุสฺสามนุสฺสติรจฺฉานชาตีสุ ปุริสอุภโตพฺยญฺชนกปณฺฑกานํ ยสฺส กสฺสจิ สชีวสฺส วา นิชฺชีวสฺส วา สนฺถตสฺส วา อสนฺถตสฺส วา อกฺขายิตสฺส วา เยภุเยฺยน อกฺขายิตสฺส วา องฺคชาตสฺส อตฺตโน วจฺจมคฺคปสฺสาวมคฺคมุเขสุ ตีสุ ยตฺถกตฺถจิ สนฺถเต วา อสนฺถเต วา ปกติวาเตน อสํผุฏฺฐอโลฺลกาเส อนฺตมโส ติลผลมตฺตมฺปิ ปเทสํ ฉนฺทโส ปเวเสติ, ปเรน วา ปเวสิยมานา ปเวสนปวิฏฺฐฐิตอุทฺธรเณสุ ยํกิญฺจิ สาทิยติ, อยํ ปาราชิกา โหติฯ เสสเมตฺถ อิโต ปเรสุ จ สาธารณสิกฺขาปเทสุ วุตฺตนยานุสาเรเนว เวทิตพฺพํฯ

## อสาธารณปาราชิกํ

## ๕. อุพฺภชาณุมณฺฑลิกาสิกฺขาปทวณฺณนา

อสาธารเณสุ ปน จตุนฺนํ ตาว ปาราชิกานํ ปฐเม **อวสฺสุตา**ติ กายสํสคฺคราเคน ตินฺตา, กิลินฺนาติ อโตฺถฯ ทุติยปเทปิ เอเสว นโยฯ **ปุริสปุคฺคลสฺสา**ติ กายสํสคฺคํ สมาปชฺชิตุํ วิญฺญุสฺส มนุสฺสชาติกสฺส ปุริสสงฺขาตสฺส ปุคฺคลสฺสฯ **อธกฺขก**นฺติ อตฺตโน อกฺขกานํ อโธฯ **อุพฺภชาณุมณฺฑล**นฺติ ชาณุมณฺฑลานํ อุปริ, เอตฺถ จ อุพฺภกปฺปรมฺปิ อุพฺภชาณุมณฺฑเลเนว สงฺคหิตํฯ **อามสน**นฺติ อามชฺชนํ ผุโฏฺฐกาสํ อนติกฺกมิตฺวา ตเตฺถว สงฺฆฏฺฏนํฯ **ปรามสน**นฺติ อิโต จิโต จ สญฺจรณํฯ **คหณ**นฺติ คหิตมตฺตํฯ **ฉุปน**นฺติ อสงฺฆเฏฺฏตฺวา ผุฏฺฐมตฺตํฯ **ปฏิปีฬน**นฺติ อเงฺค คเหตฺวา นิปฺปีฬนํฯ **สาทิเยยฺยา**ติ ยา ภิกฺขุนี อตฺตโน ยถาปริจฺฉิเนฺน กาเย ปุริสสฺส เอตํ อามสนาทิํ สาทิยติ, สยํ วา ปน เตน กาเยน ปุริสสฺส ยํกิญฺจิ กายปฺปเทสํ สาทยมานา ฉุปติ, อยํ อุพฺภชาณุมณฺฑลิกา นาม ปาราชิกาติ อยเมตฺถ สเงฺขโปฯ

‘‘นิทานํ ปุคฺคลํ วตฺถุ’’นฺติอาทิเก (กงฺขา. อฏฺฐ. ปฐมปาราชิกวณฺณนา) เตน วิตฺถารวินิจฺฉเย ยสฺมา สพฺพาเนว อสาธารณปญฺญตฺติโย โหนฺติ, ตสฺมา อิโต ปฏฺฐาย สนฺติํ อนุปญฺญตฺติํ วตฺวา สาธารณปญฺญตฺตีติ วา อสาธารณปญฺญตฺตีติ วา น วกฺขาม, อาณตฺติยํ ยตฺถ อาณตฺติ นตฺถิ, ตตฺถ กิญฺจิ อวตฺวา ยตฺถ อตฺถิ, ตเตฺถว วกฺขาม, วิปตฺติวิจารณา วุตฺตาเยวฯ

อวเสสํ ปน สพฺพตฺถ วตฺตพฺพํ, ตยิทํ วุจฺจติ, อิทํ ตาว สิกฺขาปทํ สาวตฺถิยํ สุนฺทรีนนฺทํ อารพฺภ กายสํสคฺคํ สมาปชฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เอกโตอวสฺสุเต ยถาปริจฺฉิเนฺนน กาเยน ปุริ

สสฺส กายํ, อุภโตอวสฺสุเตปิ กาเยน กายปฺปฏิพทฺธํ, ยถาปริจฺฉินฺนกายปฺปฏิพเทฺธน วา อวเสสกาเยน วา ตสฺส กายํ อามสนฺติยา ถุลฺลจฺจยํ, ยกฺขเปตปณฺฑกติรจฺฉานคตมนุสฺสวิคฺคหานํ อุภโตอวสฺสุเต ยถาปริจฺฉิเนฺนน กาเยน กายํ อามสนฺติยาปิ ถุลฺลจฺจยํ, สเจ ปน ปุริสสฺส กายสํสคฺคราโค นตฺถิ, ปาราชิกเกฺขเตฺตปิ ถุลฺลจฺจยเมวฯ อวเสเส ปน กายปฺปฏิพเทฺธน กายปฺปฏิพทฺธาทิเภเท, เมถุนราคเคหสิตเปเมสุ จ สพฺพตฺถ ทุกฺกฏํฯ อสญฺจิจฺจ, อสฺสติยา, อชานนฺติยา, อสาทิยนฺติยา , อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ องฺคานิ สมุฏฺฐานาทีนิ จ ภิกฺขุปาติโมเกฺข กายสํสเคฺค วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพานีติฯ

อุพฺภชาณุมณฺฑลิกาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกาสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **คณสฺสา**ติ อญฺญาสํ ภิกฺขุนีนํฯ **ฐิตา**ติ สลิเงฺค ฐิตาฯ **จุตา**ติ กาลงฺกตาฯ **นาสิตา**ติ ลิงฺคนาสนาย สยํ วา นฏฺฐา, อเญฺญหิ วา นาสิตาฯ **อวสฺสฏา**ติ ติตฺถายตนํ สงฺกนฺตาฯ **ปุเพฺพวาหํ อเยฺย อญฺญาสิ**นฺติ อิทํ ตสฺสา วจนกาลทสฺสนํ, สลิเงฺค ฐิตาย ปน ปาราชิกภาวํ ญตฺวา ‘‘น ทานิ นํ กสฺสจิ อาโรเจสฺสามี’’ติ ธุเร นิกฺขิตฺตมเตฺตเยว อยํ วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา นาม ปาราชิกา โหตีติฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เนวอตฺตนาปฏิโจทนา นคณสฺส อาโรจนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ สปฺปาณกวคฺคมฺหิ ทุฏฺฐุลฺลาปตฺติปฺปฏิจฺฉาทนสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ ตตฺร หิ ปาจิตฺติยํ, อิธ ปาราชิกนฺติ อยเมว วิเสโส, เสสํ ตาทิสเมวาติฯ

วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. อุกฺขิตฺตานุวตฺติกาสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **อุกฺขิตฺต**นฺติ อาปตฺติยา อทสฺสนาทีสุ อุกฺขิตฺตํฯ **ธเมฺมนา**ติ ภูเตน วตฺถุนาฯ **วินเยนา**ติ โจเทตฺวา สาเรตฺวาฯ **สตฺถุสาสเนนา**ติ อิธาปิ โจเทตฺวา สาเรตฺวา กรณเมว สตฺถุสาสนํ นามฯ **อนาทร**นฺติ เยน สเงฺฆน อุเกฺขปนิยกมฺมํ กตํ, ตสฺมิํ วา, ตตฺถ ปริยาปนฺนคเณ วา เอกปุคฺคเล วา ตสฺมิํ วา กเมฺม อาทรวิรหิตํ, สมฺมาวตฺตนาย อวตฺตมานนฺติ อโตฺถฯ **อปฺปฏิการ**นฺติ ปฏิการรหิตํ, อโนสาริตนฺติ อโตฺถฯ **อกตสหาย**นฺติ เอกกมฺมาทิเก สํวาเส สห อยนภาเวน สมานสํวาสกา ภิกฺขู สหายา นาม, ยสฺส ปน โส สํวาโส เตหิ สทฺธิํ นตฺถิ น เตน เต สหายา กตา โหนฺติ , อิติ โส อกตสหาโย นาม, ตํ อกตสหายํ, สมานสํวาสกภาวํ อนุปคตนฺติ อโตฺถฯ **ตมนุวเตฺตยฺยา**ติ ตํ อุกฺขิตฺตกํ อุกฺขิตฺตกภาเวเยว ฐิตํ ภิกฺขุํ ยา ภิกฺขุนิ ยํทิฏฺฐิโก โส โหติ, ตาย ทิฏฺฐิยา คหณภาเวน อนุวเตฺตยฺยฯ สา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนีหิ สงฺฆเภทสิกฺขาปทาทีสุ วุตฺตนเยน วิสุํ สงฺฆมเชฺฌ จ วุจฺจมานา ตํ วตฺถุํ อปฺปฏินิสฺสชฺชนฺตี สมนุภาสนกมฺมปริโยสาเน อุกฺขิตฺตานุวตฺติกา นาม ปาราชิกา โหตีติฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อุกฺขิตฺตานุวตฺตนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ญตฺติยา ทุกฺกฏํ, ทฺวีหิ กมฺมวาจาหิ เทฺว ถุลฺลจฺจยา, ‘‘ยสฺสา นกฺขมติ, สา ภาเสยฺยา’’ติ เอวํ **ยฺย**-การปฺปตฺตาย ตติยกมฺมวาจาย ปาราชิกํ, อธมฺมกเมฺม ติกทุกฺกฏํ, เสสํ สงฺฆเภทสิกฺขาปทาทีสุ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํฯ

อุกฺขิตฺตานุวตฺติกาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อฏฺฐวตฺถุกาสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺถ **อวสฺสุตา**ติ โลกสฺสาทมิตฺตสนฺถววเสน กายสํสคฺคราเคน ตินฺตาฯ อยเมว หิ อ โตฺถ สีหฬมาติกาฏฺฐกถายํ วุโตฺต, สมนฺตปาสาทิกายํ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๖๗๕) ปนสฺส วิจารณา กตา, ทุติยปเทปิ เอเสว นโยฯ **ปุริสปุคฺคลสฺส หตฺถคฺคหณํ วา**ติอาทีสุ ปน ยํ ปุริสปุคฺคเลน หเตฺถ คหณํ กตํ, ตํ ''ปุริสปุคฺคลสฺส หตฺถคฺคหณ''นฺติ วุตฺตํ, เอเสว นโย สงฺฆาฏิกณฺณคฺคห เณปิฯ **หตฺถคฺคหณ**นฺติ เอตฺถ จ ยสฺส กสฺสจิ อปาราชิกเกฺขตฺตภูตสฺส องฺคสฺส คหณํ หตฺถคฺ คหณํ, ยสฺส กสฺสจิ นิวตฺถสฺส วา ปารุตสฺส วา คหณํ **สงฺฆาฏิกณฺณคฺคหณํฯ สนฺติเฏฺฐยฺย วา**ติอาทีสุ กายสํสคฺคสงฺขาตสฺส อสทฺธมฺมสฺส ปฏิเสวนตฺถาย ปุริสสฺส หตฺถปาเส สนฺ ติเฏฺฐยฺย วา, ตตฺถ ฐิตา สลฺลเปยฺย วา, ปุริเสน วา ''อิตฺถนฺนามํ ฐานํ อาคจฺฉา''ติ วุตฺตา ตํ สเงฺกตํ คเจฺฉยฺย, ตสฺส วา ปุริสสฺส อพฺภาคมนํ สาทิเยยฺย, เยน เกนจิ วา ปฏิจฺฉนฺนํ โอกาสํ ป วิเสยฺย, ปุริสสฺส หตฺถปาเส ฐตฺวา กายํ อุปสํหเรยฺยาติ เอวมโตฺถ ทฏฺฐโพฺพฯ **อยมฺปิ ปาราชิ กา**ติ ยถา ปุริมาโย, เอวํ อยมฺปิ ภิกฺขุนี เอตสฺส กายสํสคฺคสงฺขาตสฺส อสทฺธมฺมสฺส ปฏิเส วนตฺถาย เอตานิ อฏฺฐ วตฺถูนิ ปฏิปาฏิยา วา อุปฺปฏิปาฏิยา วา ปูเรตฺวา อฏฺฐวตฺถุกา นาม ปา ราชิกา โหตีติฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อฏฺฐมํ วตฺถุํ ปริปูรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สเงฺกต คมเน ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ปุริสสฺส หตฺถปาสํ โอกฺกนฺตมเตฺต ถุลฺลจฺจยํ, ปุริสสฺส อพฺภาคมนสา ทยมาเนปิ ทุกฺกฏํฯ หตฺถปาโสกฺกมเน ถุลฺลจฺจยํ, เสเสสุ เอเกกสฺมิํ ถุลฺลจฺจยเมว, อฏฺฐเม ปริ ปุเณฺณ ปาราชิกํฯ เอเกกสฺมิํ ปน วตฺถุสฺมิํ สตกฺขตฺตุมฺปิ วีติกฺกเนฺต ตา อาปตฺติโย เทเสตฺวา มุจฺจติ, อปิเจตฺถ **คณนูปิกา** อาปตฺติ เวทิตพฺพา, ''อิทานิ นาปชฺชิสฺสามี''ติ หิ ธุรนิเกฺขปํ กตฺ วา เทสิตา คณนูปิกา, เทสิตคณนํ อุเปติ, ปาราชิกสฺส องฺคํ น โหติฯ ตสฺมา ยา เอกํ อาปนฺนา ธุรนิเกฺขปํ กตฺวา เทเสตฺวา ปุน กิเลสวเสน อาปชฺชติ, ปุนปิ เทเสติ, เอวํ อฏฺฐมํ ปริปูเรนฺตีปิ ปาราชิกา น โหติฯ ยา ปน อาปชฺชิตฺวา ''ปุนปิ อญฺญํ วตฺถุํ อาปชฺชิสฺสามี''ติ สอุสฺสาหาว เท เสติ, ตสฺสา สา อาปตฺติ อคณนูปิกา, เทสิตาปิ อเทสิตา โหติ, ปาราชิกสฺส องฺคํ โหติฯ อสญฺ จิจฺจ, อสฺสติยา, อชานนฺติยา อสาทิยนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ กายสํสคฺคราโค, สอุสฺสาหตา, อฏฺฐมสฺส วตฺถุสฺส ปูรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมนุภาสนสมุฏฺฐานํ, กิริยากิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ทฺวิเวทนนฺติฯ

อฏฺฐวตฺถุกาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

**อุทฺทิฏฺฐา โข อยฺยาโย อฏฺฐ ปาราชิกา ธมฺมา**ติ ภิกฺขู อารพฺภ ปญฺญตฺตา สาธารณา จตฺตาโร, อิเม จตฺตาโรติ เอวํ ปาติโมกฺขุเทฺทสมเคฺคน อฏฺฐ ปาราชิกา ธมฺมา อุทฺทิฏฺฐาติ เอวเมตฺถ อโตฺถ เวทิตโพฺพ, เสสํ ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตนยเมวาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ภิกฺขุนิปาติโมเกฺข

ปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# สงฺฆาทิเสสกโณฺฑ

## ๑. อุสฺสยวาทิกาสิกฺขาปทวณฺณนา

สงฺฆาทิเสเสสุ ปฐเม **อุสฺสยวาทิกา**ติ มานุสฺสยวเสน โกธุสฺสยวเสน อฑฺฑกรณตฺถาย วินิจฺฉยมหามตฺตานํ สนฺติเก วิวทมานาฯ **คหปตินา วา**ติอาทีหิ ฐเปตฺวา ปญฺจ สหธมฺมิเก อวเสสา คหฏฺฐปพฺพชิตา สงฺคหิตาฯ **อยํ ภิกฺขุนี ปฐมาปตฺติก**นฺติ อาทิมฺหิ ปฐมํ อาปตฺติ เอตสฺสาติ ปฐมาปตฺติโก, วีติกฺกมกฺขเณเยว อาปชฺชิตพฺพตีติ อโตฺถ, ตํ ปฐมาปตฺติกํฯ **อาปนฺนา**ติ อฑฺฑปริโยสาเน อาปนฺนาฯ ภิกฺขุนึ สงฺฆโต นิสฺสาเรตีติ **นิสฺสารณีโย,** ตํ นิสฺสารณียํฯ **สงฺฆาทิเสส**นฺติ เอวํนามกํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อุสฺสยวาทิกวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาณตฺติกํ, ‘‘อฑฺฑํ กริสฺสามี’’ติ ยํกิญฺจิ ทุติยิกํ วา สกฺขึ วา สหายํ วา ปริเยสนฺติยา ปริเยสเน ทุกฺกฏํ, ยตฺถ ฐิตาย ‘‘อฑฺฑํ กาตุํ คจฺฉามี’’ติ จิตฺตํ อุปฺปชฺชติ, ตโต ปฏฺฐาย คจฺฉนฺติยา ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ยตฺถกตฺถจิ อนฺตมโส ภิกฺขุนุปสฺสยํ อาคเตปิ โวหาริเก ทิสฺวา อตฺตโน กถํ อาโรเจนฺติยา ทุกฺกฏํฯ อิตเรน อตฺตโน กถาย อาโรจิตาย ภิกฺขุนิยา ถุลฺลจฺจยํ, ปฐมํ อิตเรน ปจฺฉา ภิกฺขุนิยา อาโรจเนปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ภิกฺขุนี ตํ วทติ ‘‘มม จ ตว จ กถํ ตฺวํเยว อาโรเจหี’’ติ, โส อตฺตโน วา กถํ ปฐมํ อาโรเจตุ, ตสฺสา วา, ปฐมาโรจเน ภิกฺขุนิยา ทุกฺกฏํ, ทุติเย ถุลฺลจฺจยํ, เตน เอวํ วุตฺตาย ภิกฺขุนิยา อาโรจเนปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ภิกฺขุนี อเญฺญน กถาเปติ, ตตฺราปิ เอเสว นโยฯ ยถา วา ตถา วา หิ อาโรจิยมาเน ปฐมาโรจเน ภิกฺขุนิยา ทุกฺกฏํ, ทุติเย ถุลฺลจฺจยํฯ อุภินฺนํ ปน กถํ สุตฺวา โวหาริเกหิ วินิจฺฉเย กเต อฑฺฑปริโยสานํ นาม โหติ, ตสฺมึ อฑฺฑปริโยสาเน ภิกฺขุนิยา ชเยปิ ปราชเยปิ สงฺฆาทิเสโสฯ

ยา ปน ปจฺจตฺถิกมนุเสฺสหิ ทูตํ วา ปหิณิตฺวา, สยํ วา อาคนฺตฺวา ‘‘เอหิ, อเยฺย’’ติ อากฑฺฒิยมานา คจฺฉติ, ยา วา อุปสฺสเย อเญฺญหิ กตํ อนาจารํ อโนทิสฺส อาจิกฺขนฺตี รกฺขํ ยาจติ, ยาย จ กิญฺจิ อวุตฺตา โวหาริกา อญฺญโต สุตฺวา สยเมว อฑฺฑํ ปริโยสาเปนฺติ, ตสฺสา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อเญฺญหิ อนากฑฺฒิตาย อฑฺฑกรณํ, อฑฺฑปริโยสานนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยเมวาติฯ

อุสฺสยวาทิกาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. โจริวุฏฺฐาปิกาสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย ยาย ปญฺจมาสคฺฆนกโต ปฏฺฐาย ยํกิญฺจิ ปรสนฺตกํ อวหริตํ, อยํ **โจรี** นาม, ตํ โจรึฯ **วชฺฌํ วิทิต**นฺติ เตน กมฺมุน ‘‘วธารหา อย’’นฺติ เอวํ วิทิตํฯ **อนปโลเกตฺวา**ติ อนาปุจฺฉาฯ **คณ**นฺติ มลฺลคณภฏิปุตฺตคณาทิกํฯ **ปูค**นฺติ ธมฺมคณํฯ **เสณิ**นฺติ คนฺธิกเสณิทุสฺสิกเสณิอาทิกํฯ ยตฺถ ยตฺถ หิ ราชาโน คณาทีนํ คามนิคเม นิยฺยาเตนฺติ ‘‘ตุเมฺหว เอตฺถ อนุสาสถา’’ติ, ตตฺถ ตตฺถ เตเยว อิสฺสรา โหนฺติ, ตสฺมา เต สนฺธาย อิทํ วุตฺตํฯ เอตฺถ จ ราชานํ วา คณาทิเก วา อปโลเกตฺวาปิ ภิกฺขุนิสโงฺฆ อปโลเกตโพฺพวฯ **อญฺญตฺร กปฺปา**ติ ติตฺถิเยสุ วา อญฺญภิกฺขุนีสุ วา ปพฺพชิตปุพฺพา กปฺปา นาม, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญํ อุปสมฺปาเทนฺติยา คณอาจรินี ปตฺตจีวรปริเยสเนสุ สีมาสมฺมุติยา ญตฺติยา จ ทุกฺกฏํ, ทฺวีหิ กมฺมวาจาหิ ถุลฺลจฺจยํ, กมฺมวาจาปริโยสาเน สงฺฆาทิเสโสฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ โจรึ วุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, โจริยา เวมติกาย ทุกฺกฏํ, ตถา อโจริยา โจริสญฺญาย เจว เวมติกาย จฯ อโจริสญฺญาย, อชานนฺติยา, อปโลเกตฺวา วุฏฺฐาเปนฺติยา, กปฺปํ วุฏฺฐาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ โจริตา, โจริสญฺญิตา, อญฺญตฺร อนุญฺญาตการณา วุฏฺฐาปนนฺติ, อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ โจริวุฏฺฐาปนสมุฏฺฐานํ, กิริยากิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

โจริวุฏฺฐาปิกาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. เอกคามนฺตรคมนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **คามนฺตร**นฺติอาทีสุ สกคามโต ตาว นิกฺขมนฺติยา อนาปตฺติ, นิกฺขมิตฺวา ปน อญฺญํ คามํ คจฺฉนฺติยา ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, เอเกน ปาเทน อิตรสฺส คามสฺส ปริเกฺขเป วา อุปจาเร วา อติกฺกเนฺต ถุลฺลจฺจยํ, ทุติเยน อติกฺกนฺตมเตฺต สงฺฆาทิเสโส, ตโต นิกฺขมิตฺวา ปุน สกคามํ ปวิสนฺติยาปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ขณฺฑปาการเรน วา วติจฺฉิเทฺทน วา ภิกฺขุนิวิหารภูมึเยว สกฺกา โหติ ปวิสิตุํ, เอวํ ปวิสมานาย กปฺปิยภูมิยา ปวิฏฺฐา นาม โหติ, ตสฺมา วฏฺฏติฯ พหิคาเม ฐตฺวา ยํกิญฺจิ สกคามํ วา ปรคามํ วา อกปฺปิยภูมึ ปทสา ปวิสนฺติยา อาปตฺตีติ อยเมตฺถ สเงฺขโปฯ

นทิปารคมเน วุตฺตลกฺขณาย นทิยา ทุติยิกํ วินา ปรตีรํ คจฺฉนฺติยา วา อนฺตรานทิยํ ทุติยิกาย สทฺธึ ภณฺฑิตฺวา ปุน โอริมตีรเมว ปจฺจุตฺตรนฺติยา วา ปฐมปาทํ อุทฺธริตฺวา ตีเร ฐปิตกฺขเณ ถุลฺลจฺจยํ, ทุติยปาทุทฺธาเร สงฺฆาทิเสโสฯ อิทฺธิเสตุยานนาวาหิ ปน ปรตีรํ โอตริตุํ, นหานาทิการเณน จ โอติณฺณาย โอริมตีรํ ปทสาปิ ปจฺจุตฺตริตุํ วฏฺฏติฯ

รตฺติวิปฺปวาเส ''ปุเรอรุเณเยว ทุติยิกาย หตฺถปาสํ โอกฺกมิสฺสามี''ติ อาโภคํ วินา เอกคเพฺภปิ ทุติยิกาย หตฺถปาสาติกฺกเม ฐตฺวา อรุณํ อุฏฺฐาเปนฺติยา อาปตฺติฯ

**เอกา วา คณมฺหา**ติ เอตฺถ ปน เอกา ภิกฺขุนีปิ คโณเยวฯ **โอหีเยยฺยา**ติ อวหีเยยฺย, ทสฺสนูปจารํ วา สวนูปจารํ วา วิชเหยฺยาติ อโตฺถฯ ตสฺมา อินฺทขีลาติกฺกมโต ปฏฺฐาย พหิคาเม รุกฺขถมฺภสาณิปาการาทิอนฺตริตภาเวนาปิ ทุติยิกาย ทสฺสนูปจาเร วิชหิเต สเจปิ สวนูปจาโร อตฺถิ, อาปตฺติเยวฯ อโชฺฌกาเส ปน ทูเรปิ ทสฺสนูปจาโร โหติ, ตตฺถ มคฺคมูฬฺหสเทฺทน วิย ธมฺมสฺสวนาโรจนสเทฺทน วิย จ 'อเยฺย'ติ สทฺทายนฺติยา สทฺทสฺสวนาติกฺกเม อาปตฺติเยวฯ สเจ ปน มคฺคํ คจฺฉนฺตี โอหียิตฺวา ''อิทานิ ปาปุณิสฺสามี''ติ สอุสฺสาหา อนุพนฺธติ, วฏฺฏติฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ คามนฺตรคมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ''เอกา วา นทิปาร''นฺติอาทิกา เอตฺถ ติวิธา อนุปญฺญตฺติ, ปุเร อรุเณ สกคามโต นิกฺขมิตฺวา อรุณุคฺคมนกาเล คามนฺตรปริยาปนฺนํ นทิปารํ โอกฺกมนนฺติยา ปน จตโสฺสปิ อาปตฺติโย เอกกฺขเณเยว โหนฺติฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ –

> ''สิกฺขาปทา พุทฺธวเรน วณฺณิตา;
> สงฺฆาทิเสสา จตุโร ภเวยฺยุํ;
> อาปเชฺชยฺย เอกปโยเคน สพฺพา;
> ปญฺหา เมสา กุสเลหิ จินฺติตา''ติฯ (ปริ. ๔๗๙);

เอเตนุปาเยน ติณฺณํ, ทฺวินฺนญฺจ เอกโตภาโว เวทิตพฺโพฯ ทุติยิกาย ปน ปกฺกนฺตาย วา วิพฺภนฺตาย วา กาลงฺกตาย วา ปกฺขสงฺกนฺตาย วา อาปทาสุ วา คามนฺตรคมนาทีนิ กโรนฺติยา อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อนฺตราเยน เอกโตภาโว, คามนฺตรคมนาทีสุ อญฺญตรตาปชฺชนํ, อาปทาย อภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

เอกคามนฺตรคมนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. อุกฺขิตฺตกโอสารณสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **อุกฺขิตฺต**นฺติ อาปตฺติยา อทสฺสนาทีสุ อุกฺขิตฺตํฯ **อนญฺญาย คณสฺส ฉนฺท**นฺติ ตเสฺสว การกสงฺฆสฺส ฉนฺทํ อชานิตฺวาฯ **โอสาเรยฺยา**ติ โอสารณกมฺมํ กเรยฺยฯ ตสฺสา เอวํ กโรนฺติยา, คณปริเยสเน สีมาสมฺมุติยา ญตฺติยา จ ทุกฺกฏํ, ทฺวีหิ กมฺมวาจาหิ ถุลฺลจฺจยํ, กมฺมวาจาปริโยสาเน สงฺฆาทิเสโสฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอวํ โอสารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกสงฺฆาทิเสสํ, อธมฺมกเมฺม ติกทุกฺกฏํ, การกสงฺฆํ วา อาปุจฺฉิตฺวา, คณสฺส วา ฉนฺทํ ชานิตฺวา, วเตฺต วา วตฺตนฺติํ, อสเนฺต การกสเงฺฆ โอสาเรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ธมฺมกเมฺมน อุกฺขิตฺตตา, อญฺญตฺร อนุญฺญาตการณา โอสารณนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สงฺฆเภทสิกฺขาปเท วุตฺตนยาเนว, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

อุกฺขิตฺตกโอสารณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. โภชนปฺปฏิคฺคหณปฐมสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อวสฺสุตา**ติ ฉนฺทราเคน ตินฺตาฯ **อวสฺสุตสฺสา**ติ ตาทิสเสฺสวฯ **ขาเทยฺย วา ภุเญฺชยฺย วา**ติ เอตฺถ ปฏิคฺคหเณ ถุลฺลจฺจยํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร สงฺฆาทิเสโสฯ

สาวตฺถิยํ สุนฺทรีนนฺทํ อารพฺภ อวสฺสุตาย อวสฺสุตสฺส หตฺถโต อามิสปฺปฏิคฺคหณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เอกโตอวสฺสุเต ปฏิคฺคหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ถุลฺลจฺจยํ, ยกฺขเปตปณฺฑกติรจฺฉานคตมนุสฺสวิคฺคหานํ หตฺถโต อุภโตอวสฺสุเตปิ สติ เอเสว นโยฯ ตตฺถ ปน เอกโตอวสฺสุเต สติ ทุกฺกฏํ, สพฺพตฺถ อุทกทนฺตโปนคฺคหเณปิ ปริโภเคปิ ทุกฺกฏเมวฯ อุโภสุ อนวสฺสุเตสุ, ‘‘อนวสฺสุโต’’ติ วา ญตฺวา คณฺหนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุทกทนฺตโปนโต อญฺญํ อโชฺฌหรณียํ, อุภโตอวสฺสุตตา, สหตฺถา คหณํ, อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานีติฯ

โภชนปฺปฏิคฺคหณปฐมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. โภชนปฺปฏิคฺคหณทุติยสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **ยโต ตฺว**นฺติ ยสฺมา ตฺวํฯ **อิงฺฆา**ติ อุโยฺยชนเตฺถ นิปาโตฯ **อยมฺปี**ติ ยา เอวํ อุโยฺยเชติ, สา เอวํ อุโยฺยชเนน จ เตน วจเนน อิตริสฺสา ปฏิคฺคหเณน จ ทุกฺกฏานิ, อโชฺฌหารคณนาย ถุลฺลจฺจยานิ จ อาปชฺชิตฺวา โภชนปริโยสาเน สงฺฆาทิเสสํ อาปชฺชติฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ เอวํ อุโยฺยชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาณตฺติกเมว, ปุริสสฺส วา ยกฺขาทีนํ วา หตฺถโต อุทกทนฺตโปนปฺปฏิคฺคหณุโยฺยชเน จ เตสํ ปริโภเค จ ทุกฺกฏํ, เอส นโย ยกฺขาทีนํ หตฺถโต อวเสสคฺคหณตฺถํ อุโยฺยชเน, เตสํ คหเณ, อโชฺฌหาเร จฯ โภชนปริโยสาเน ปน ถุลฺลจฺจยํฯ ‘‘อนวสฺสุโต’’ติ ญตฺวา วา, ‘‘กุปิตา น ปฏิคฺคณฺหตี’’ติ วา, ‘‘กุลานุทฺทยตาย น ปฏิคฺคณฺหตี’’ติ วา อุโยฺยเชนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ มนุสฺสปุริสตา, อญฺญตฺร อนุญฺญาตการณา, ‘‘ขาทนียํ โภชนียํ คเหตฺวา ภุญฺชา’’ติ อุโยฺยชนา, เตน วจเนน คเหตฺวา อิตริสฺสา โภชนปริโยสานนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

โภชนปฺปฏิคฺคหณทุติยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗-๘-๙. สญฺจริตฺตาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตมอฏฺฐมนวมสิกฺขาปทานํ สญฺจริตฺตาทิตฺตเย วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ

สญฺจริตฺตาทิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. สิกฺขํปจฺจาจิกฺขณสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **กินฺนุมาว สมณิโย**ติ กินฺนุ อิมา เอว สมณิโยฯ **ตาสาหนฺ**ติ ตาสํ อหํฯ **ยาวตติยก**ปทโตฺถ ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ (กงฺขา. อฏฺฐ. นิคมนวณฺณนา), อวเสสวินิจฺฉโย จ ตเตฺถว สงฺฆเภทสิกฺขาปทวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพ, อิทํ ปน สาวตฺถิยํ จณฺฑกาฬิภิกฺขุนึ (ปาจิ. ๗๐๙) อารพฺภ ‘‘พุทฺธํ ปจฺจาจิกฺขามี’’ติอาทิวจนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เอวํ วจนเมว เจตฺถ จตูสุ อเงฺคสุ ปฐมํ องฺคนฺติ อยํ วิเสโส, เสสํ ตาทิสเมวาติฯ

สิกฺขํปจฺจาจิกฺขณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๑. อธิกรณกุปิตสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **กิสฺมิญฺจิเทว อธิกรเณ**ติ จตุนฺนํ อญฺญตรสฺมึฯ **ปจฺจากตา**ติ ปราชิตาฯ อิทมฺปิ สาวตฺถิยํ จณฺฑกาฬึ อารพฺภ ‘‘ฉนฺทคามินิโย จ ภิกฺขุนิโย’’ติอาทิวจนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ ทสเม วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

อธิกรณกุปิตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๒. ปาปสมาจารปฐมสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาทสเม **สํสฏฺฐา**ติ ปพฺพชิตานํ อนนุโลเมน คิหีนํ โกฏฺฏนปจนสาสนหรณาทินา กายิกวาจสิเกน มิสฺสีภูตาฯ ปาโป กายิกวาจสิโก อาจาโร เอตาสนฺติ **ปาปาจารา**ฯ ปาโป กิตฺติสโทฺท เอตาสนฺติ **ปาปสทฺทา**ฯ ปาโป อาชีวสงฺขาโต สิโลโก เอตาสนฺติ **ปาปสิโลกา** ฯ **ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส วิเหสิกา**ติ อญฺญมญฺญิสฺสา กเมฺม กริยมาเน ปฏิโกฺกสเนน วิเหสิกาฯ **วชฺชปฺปฏิจฺฉาทิกา**ติ ขุทฺทานุขุทฺทกสฺส วชฺชสฺส ปฏิจฺฉาทิกาฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ สํสฏฺฐวิหารวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถาปิ ทสเม วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ, สมนุภาสนกมฺมกาเล ปน เทฺวติโสฺส เอกโต สมนุภาสิตพฺพา

ติฯ

ปาปสมาจารปฐมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๓. ปาปสมาจารทุติยสิกฺขาปทวณฺณนา

เตรสเม **เอวํ วเทยฺยา**ติ ตา สมนุภฏฺฐา ภิกฺขุนิโย เอวํ วเทยฺยฯ **เอวาจารา**ติ เอวํอาจารา, ยาทิโส ตุมฺหากํ อาจาโร, ตาทิโส อาจาโรติ อโตฺถ, เอส นโย สพฺพตฺถฯ **อุญฺญายา**ติ อวญฺญาย นีจํ กตฺวา ชานนายฯ **ปริภเวนา**ติ ‘‘กึ อิมา กริสฺสนฺตี’’ติ เอวํ ปริภวิตฺวา ชานเนนฯ **อกฺขนฺติยา**ติ อสหนตาย, โกเธนาติ อโตฺถฯ **เวภสฺสิยา**ติ พลวนฺตสฺส ภาเวน, อตฺตโน พลปฺปกาสเนน สมุตฺราเสนาติ อโตฺถฯ **ทุพฺพลฺยา**ติ ตุมฺหากํ ทุพฺพลภาเวน, สพฺพตฺถ อุญฺญาย จ ปริภเวน จาติ เอวํ สมุจฺจยโตฺถ ทฎฺฐโพฺพฯ **วิวิจฺจถา**ติ นานา โหถ, อนนุโลมิกํ กายิกวาจสิกสํสคฺคํ ปชหถาติ อโตฺถฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ‘‘สํสฏฺฐาว, อเยฺย, ตุเมฺห วิหรถ, มา ตุเมฺห นานา วิหริตฺถา’’ติ อุโยฺยชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถาปิ ทสเม วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

ปาปสมาจารทุติยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๔. สงฺฆเภทกาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

สงฺฆเภทาทีสุ จตูสุ วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพฯ เกวลญฺหิ ภิกฺขุนี สงฺฆํ น ภินฺทติ, เภทาย ปน ปรกฺกมติ เจว อนุวตฺตติ จฯ **อุทฺทิฏฺฐา โข อยฺยาโย สตฺตรส สงฺฆาทิเสสา ธมฺมา**ติ ภิกฺขู อารพฺภ ปญฺญตฺตา สาธารณา สตฺต, อสาธารณา ทสาติ เอวํ สตฺตรสฯ **อุภโตสเงฺฆ ปกฺขมานตฺตํ จริตพฺพ**นฺติ ภิกฺขุนิยา หิ อาปตฺตึ ฉาเทนฺติยาปิ ปริวาโส นาม นตฺถิ, ฉาทนปจฺจยาปิ น ทุกฺกฏํ อาปชฺชติ, ตสฺมา ฉาเทตฺวาปิ อฉาเทตฺวาปิ เอกํ ปกฺขมานตฺตเมว จริตพฺพํฯ ตํ ภิกฺขุนีหิ อตฺตโน สีมํ โสเธตฺวา วิหารสีมาย วา, โสเธตุํ อสโกฺกนฺตีหิ ขณฺฑสีมาย วา สพฺพนฺติเมน ปริเจฺฉเทน จตุวคฺคํ คณํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ทาตพฺพํฯ สเจ เอกา อาปตฺติ โหติ, เอกิสฺสา วเสน, สเจ เทฺว วา ติโสฺส วา สมฺพหุลา วา เอกวตฺถุกา วา นานาวตฺถุกา วา, ตาสํ ตาสํ วเสน ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตวตฺถุโคตฺตนามอาปตฺติเภเทสุ ยํ ยํ อิจฺฉติ, ตํ ตํ อาทาย โยชนา กาตพฺพาฯ

ตตฺริทํ ปฐมาปตฺติวเสน มุขมตฺตนิทสฺสนํ – ตาย อาปนฺนาย ภิกฺขุนิยา ภิกฺขุนิสงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา วุฑฺฒานํ ภิกฺขุนีนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺสวจนีโย ‘‘อหํ, อเยฺย, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ อุสฺสยวาทํ, สาหํ, อเยฺย, สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา อุสฺสยวาทาย ปกฺขมานตฺตํ ยาจามี’’ติ, เอวํ ติกฺขตฺตุํ ยาจาเปตฺวา พฺยตฺตาย ภิกฺขุนิยา ปฏิพลาย สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, อเยฺย, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนามา ภิกฺขุนี เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ อุสฺสยวาทํ, สา สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา อุสฺสยวาทาย ปกฺขมานตฺตํ ยาจติ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามาย ภิกฺขุนิยา เอกิสฺสา อาปตฺติยา อุสฺสยวาทาย ปกฺขมานตฺตํ ทเทยฺย, เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, อเยฺย, สโงฺฆ, อยํ อิตฺถนฺนามา ภิกฺขุนี…เป…. ทุติยมฺปิ…เป…. ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ, สุณาตุ เม, อเยฺย, สโงฺฆ…เป…. สา ภาเสยฺยฯ ทินฺนํ สเงฺฆน อิตฺถนฺนามาย ภิกฺขุนิยา เอกิสฺสา อาปตฺติยา อุสฺสยวาทาย ปกฺขมานตฺตํฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอว เมตํ ธารยามี’’ติฯ

กมฺมวาจาปริโยสาเน ‘‘วตฺตํ สมาทิยามิ, มานตฺตํ สมาทิยามี’’ติ สมาทิยิตฺวา สงฺฆสฺส อาโรเจตฺวา นิกฺขิตฺตวตฺเตน ตาว วสิตุกามาย ตเตฺถว สงฺฆมเชฺฌ วา ปกฺกนฺตาสุ ภิกฺขุนีสุ เอก ภิกฺขุนิยา วา ทุติยิกาย วา สนฺติเก ‘‘วตฺตํ นิกฺขิปามิ, มานตฺตํ นิกฺขิปามี’’ติ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อญฺญิสฺสา ปน อาคนฺตุกาย สนฺติเก อาโรเจตฺวา นิกฺขิปิตพฺพํ, นิกฺขิตฺตกาลโต ปฎฺฐาย ปก ตตฺตฏฺฐาเน ติฎฺฐติ, ตโต ปุเรอรุเณเยว จตูหิ ภิกฺขุนีหิ ตํ ภิกฺขุนึ คเหตฺวา คามูปจารโต จ ภิกฺ ขูนํ วิหารูปจารโต จ เทฺว เลฑฺฑุปาเต อติกฺกมิตฺวา มหามคฺคา โอกฺกมฺม คุมฺพวติอาทีหิ ปฎิจฺฉเนฺน โอกาเส นิสีทิตพฺพํฯ จตูหิ ภิกฺขูหิปิ ตตฺถ คนฺตพฺพํ, คนฺตฺวา ภิกฺขุนีนํ อวิทูเร วิสุํ นิ สีทิตพฺพํฯ อถ ตาย ภิกฺขุนิยา วุตฺตนเยเนว วตฺตํ สมาทิยิตฺวา ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส ตาว เอวํ อาโร เจตพฺพํ –

‘‘อหํ, อเยฺย, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺชึ อุสฺสยวาทํ, สาหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา อุสฺสยวา ทาย ปกฺขมานตฺตํ ยาจึ, ตสฺสา เม สโงฺฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา อุสฺสยวาทาย ปกฺขมานตฺตํ อ ทาสิ, สาหํ มานตฺตํ จรามิ, เวทยามหํ, อเยฺย, ‘เวทยตี’ติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติฯ

ตโต ภิกฺขุสงฺฆสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา เอวํ อาโรเจตพฺพํ ‘‘อหํ, อยฺยา, เอกํ อาปตฺตึ อาปชฺ ชึ…เป…. เวทยามหํ, อยฺยา, ‘เวทยตี’ติ มํ สโงฺฆ ธาเรตู’’ติฯ อาโรเจตฺวา ภิกฺขุนิสงฺฆเสฺสว สนฺติเก นิสีทิตพฺพํ, ตโต ปฎฺฐาย ภิกฺขูสุ วา, ทุติยิกํ ฐเปตฺวา ภิกฺขุนีสุ วา ปกฺกนฺตาสุปิ อุภโต สเงฺฆ มานตฺตํ จิณฺณเมว โหติฯ ยาว อรุณํ น อุฎฺฐหติ, ตาว ยํ ปฐมํ ปสฺสติ ภิกฺขุํ วา ภิกฺขุนึ วา, ตสฺสา อาโรเจตพฺพํฯ อุฎฺฐิเต อรุเณ วตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา อุปสฺสยํ คนฺตพฺพํ, เอวํ ปญฺจทส อรุณา คเหตพฺพาฯ

อนิกฺขิตฺตวตฺตาย ปน อาคนฺตุเกสุ อสติ จตุนฺนํ ภิกฺขูนญฺจ ภิกฺขุนีนญฺจ เทวสิกํ อาโรเจตฺ วา, อาคนฺตุเกสุ สติ สเพฺพสมฺปิ อาคนฺตุกานํ อาโรเจนฺติยา ปญฺจทส ทิวสานิ ปาริวาสิกกฺ ขนฺธเก (จูฬว. ๗๕ อาทโย) วุตฺตนเยเนว สมฺมา วตฺติตพฺพนฺติ อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ (จูฬว. อฎฺฐ. ๗๕ อาทโย) วุโตฺต, **จิณฺณมานตฺตาย ภิกฺขุนิยา**ติ ยทา เอวํ จิณฺณมานตฺตา ภิกฺขุนี โหติ, อถสฺสา **ยตฺถ สิยา วีสติคโณ ภิกฺขุนิสโงฺฆ**ติ วุตฺตน เยเนว อพฺภานกมฺมํ กาตพฺพํ, เสสํ อุตฺตานเมวาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ภิกฺขุนิปาติโมเกฺข

สงฺฆาทิเสสวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

# นิสฺสคฺคิยกโณฺฑ

## ๑. ปตฺตสนฺนิจยสิกฺขาปทวณฺณนา

นิสฺสคฺคิเยสุ อาทิวคฺคสฺส ตาว ปฐเม **ปตฺตสนฺนิจยํ กเรยฺยา**ติ ปตฺตสนฺนิธึ กเรยฺย, เอกาหํ อนธิฏฺฐหิตฺวา วา อวิกปฺเปตฺวา วา อธิฏฺฐานุปคํ ปตฺตํ ฐเปยฺยาติ อตฺโถฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ ปตฺตสนฺนิจยวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสกถามโคฺค ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ, ตตฺร หิ ทสาหาติกฺกเม อาปตฺติ, อิธ เอกาหาติกฺกเมติ เอตฺตกเมว ตสฺส จ อิมสฺส จ นานากรณํ, เสสํ ตาทิสเมวาติฯ

ปตฺตสนฺนิจยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. อกาลจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **อกาลจีวร**นฺติ อตฺถเต กถิเน กถินมาเสหิ, อนตฺถเต จีวรมาสโต อญฺญสฺมึ กาเล อุปฺปนฺนํ, ยํ วา ปน กาเลปิ อาทิสฺส ทินฺนํฯ **อาทิสฺส ทินฺนํ** นาม ‘‘สมฺปตฺตา ภาเชนฺตู’’ติ วตฺวา วา, ‘‘อิทํ คณสฺส, อิทํ ตุมฺหากํ ทมฺมี’’ติ วตฺวา วา, ทาตุกามตาย ปาทมูเล ฐเปตฺวา วา ทินฺนํฯ อิเจฺจตํ อกาลจีวรํ ‘‘กาลจีวร’’นฺติ อธิฏฺฐหิตฺวา ภาชาเปนฺติยา ปโยเค ทุกฺกฏํ, ยํ อตฺตนา ลทฺธํ, ตํ นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ นิสฺสฏฺฐํ ปฏิลภิตฺวาปิ ยถาทาเนเยว อุปเนตพฺพํ, อญฺญสฺมิมฺปิ เอวรูเป สิกฺขาปเท เอเสว นโยฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อกาลจีวรํ ‘‘กาลจีวร’’นฺติ อธิฏฺฐหิตฺวา ภาชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อกาลจีวเร เวมติกาย, กาลจีวเร อกาลจีวรสญฺญาย เจว เวมติกาย จ ทุกฺกฏํฯ อุโภสุ กาลจีวรสญฺญาย, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อกาลจีวรตา, ตถาสญฺญิตา, ‘‘กาลจีวร’’นฺติ อธิฏฺฐาย เลเสน ภาชาปนํ, ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

อกาลจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. จีวรปริวตฺตนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **หนฺทา**ติ คณฺหฯ **อจฺฉินฺทยฺยา**ติ สยํ อจฺฉินฺทนฺติยา พนฺธิตฺวา ฐปิเตสุ พหูสุปิ เอกาปตฺติ, อิตเรสุ วตฺถุคณนาย อาปตฺติโยฯ อจฺฉินฺทาปเน ปน เอกาย อาณตฺติยา พหูสุ อจฺฉินฺเนสุปิ เอกาวาปตฺติฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ จีวรํ ปริวเตฺตตฺวา อจฺฉินฺทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, อญฺญสฺมึ ปริกฺขาเร ติกทุกฺกฏํ, อนุปสมฺปนฺนาย จีวเรปิ ติกทุกฺกฏเมวฯ ยา ปน ตาย วา ทิยฺยมานํ, ตสฺสา วา วิสฺสาสํ คณฺหาติ, ตสฺสา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, ปริวตฺติตจีวรสฺส วิกปฺปนุปคตา, สกสญฺญาย อจฺฉินฺทนํ วา อจฺฉินฺทาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

จีวรปริวตฺตนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. อญฺญวิญฺญาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **วิญฺญาเปตฺวา**ติ ชานาเปตฺวา, ‘‘อิทํ นาม อาหรา’’ติ ยาจิตฺวา วาฯ **อญฺญํ วิญฺญาเปยฺยา**ติ ยํ ปุพฺเพ ‘‘กิเนฺต, อเยฺย, อผาสุ, กึ อาหริยตู’’ติ วุตฺตาย วิญฺญาปิตํ, ตํ ปฏิกฺขิปิตฺวา ตเญฺจว อญฺญญฺจ คเหตุกามา ตโต อญฺญํ วิญฺญาเปยฺย, ตสฺสา วิญฺญตฺติยา ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อญฺญํ วิญฺญาเปตฺวา อญฺญํ วิญฺญาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนเญฺญ ทฺวิกทุกฺกฏํฯ อนเญฺญ อนญฺญสญฺญาย ปน, ตสฺมึ อปฺปโหเนฺต ปุน ตเญฺญว, อเญฺญนปิ อเตฺถ สติ เตน สทฺธึ อญฺญญฺจ, ยญฺจ วิญฺญตฺตํ, ตโต เจ อญฺญํ สมคฺฆตรํ โหติ, อิมํ อานิสํสํ ทเสฺสตฺวา สุทฺธํ อญฺญเมว จ วิญฺญาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เลเสน คเหตุกามตา, อญฺญสฺส วิญฺญาปนํ, ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานีติฯ

อญฺญวิญฺญาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. อญฺญเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อญฺญํ เจตาเปตฺวา**ติ อตฺตโน กปฺปิยภเณฺฑน ‘‘อิทํ นาม อาหรา’’ติ อญฺญํ ปริวตฺตาเปตฺวาฯ **อญฺญํ เจตาเปยฺยา**ติ ‘‘เอวํ เม อิทํ ทตฺวา อญฺญมฺปิ อาหริสฺสตี’’ติ มญฺญมานา ‘‘น เม อิมินา อโตฺถ, อิทํ นาม เม อาหรา’’ติ ตโต อญฺญํ เจตาเปยฺยฯ ตสฺสา เจตาปนปฺปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน เตน วา อเญฺญน วา มูเลน อาหฏํ นิสฺสคฺคิยํ โหติ, เสสํ จตุตฺถสทิสเมวาติฯ

อญฺญเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. ปฐมสงฺฆิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **อญฺญทตฺถิเกนา**ติ อญฺญสฺสตฺถาย ทิเนฺนนฯ **อญฺญุทฺทิสิเกนา**ติ อญฺญํ อุทฺทิสิตฺวา ทิเนฺนนฯ **สงฺฆิเกนา**ติ สงฺฆสฺส ปริจฺจเตฺตนฯ **ปริกฺขาเรนา**ติ กปฺปิยภเณฺฑนฯ **อญฺญํ เจตาเปยฺยา**ติ ‘‘อิทํ นาม ปริภุเญฺชยฺยาถา’’ติ ยํ อุทฺทิสิตฺวา นิยเมตฺวา โย ปริกฺขาโร ทิโนฺน, ตโต อญฺญํ ปริวตฺตาเปยฺย, ตสฺสา ปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ ตาทิเสน ปริกฺขาเรน อญฺญํ เจตาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนญฺญทตฺถิเก ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน อนญฺญทตฺถิกสญฺญาย, เสสกํ อุปเนนฺติยา, ‘‘ตุเมฺหหิ เอตทตฺถาย ทิโนฺน, อมฺหากญฺจ อิมินา นาม อโตฺถ’’ติ สามิเก อปโลเกตฺวา อุปเนนฺติยา, ยทา ภิกฺขุนิโย วิหารมฺปิ ฉเฑฺฑตฺวา ปกฺกมนฺติ, เอวรูปาสุ อาปทาสุ อุปเนนฺตีนํ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ จตุตฺถสทิสเมวาติฯ

ปฐมสงฺฆิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. ทุติยสงฺฆิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **สญฺญาจิเกนา**ติ สยํ ยาจิตเกนาปิฯ เอตเทเวตฺถ นานากรณํ, เสสํ ฉฏฺฐสทิสเมวาติฯ

ทุติยสงฺฆิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ปฐมคณิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **มหาชนิเกนา**ติ คณสฺส ปริจฺจเตฺตน, อิทเมตฺถ ฉฏฺฐโต นานากรณํฯ

ปฐมคณิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ทุติยคณิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **สญฺญาจิเกนา**ติ อิทํ อฏฺฐมโต อติริตฺตํ, เสสํ ทฺวีสุปิ ฉฏฺฐสิกฺขาปทสทิสเมวาติฯ

ทุติยคณิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ปุคฺคลิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ปุคฺคลิเกนา**ติ เอกภิกฺขุนิยา ปริจฺจเตฺตนฯ **สญฺญาจิเกนา**ติ สยํ ยาจิตเกน จฯ **อญฺญํ เจตาเปยฺยา**ติ ยํ อุทฺทิสิตฺวา ทินฺนํ, ตโต อญฺญํ เจตาเปนฺติยา ปโยเค ทุกฺกฏํ, ปฏิลาเภน นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ตาทิเสน ปริกฺขาเรน อญฺญํ เจตาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสํ ฉฏฺฐสทิสเมวาติฯ

ปุคฺคลิกเจตาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ปตฺตวโคฺค ปฐโมฯ

## ๑๑. ครุปาวุรณสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติยสฺส ปฐเม **ครุปาวุรณ**นฺติ สีตกาเล ปาวุรณํฯ **จตุกฺกํสปรม**นฺติ **กํโส** นาม จตุกฺกหาปณิโก โหติ, ตสฺมา โสฬสกหาปณคฺฆนกํฯ **เจตาเปตพฺพ**นฺติ ฐเปตฺวา สหธมฺมิเก จ ญาตกปฺปวาริเต จ อเญฺญน กิสฺมิญฺจิเทว คุเณ ปริตุเฏฺฐน ‘‘วเทถาเยฺย, เยนโตฺถ’’ติ วุตฺตาย วิญฺญาเปตพฺพํฯ **ตโต เจ อุตฺตรี**ติ ตตุตฺตริ วิญฺญาเปนฺติยา ทุกฺกฏํ, ปฏิลทฺธํ นิสฺสคฺคิยํ โหติฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ราชานํ กมฺพลํ วิญฺญาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนกจตุกฺกํเส ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมิํ ปน อูนกสญฺญาย, จตุกฺกํสปรมํ เจตาเปนฺติยา, ญาตกปฺปวาริเต วา, อญฺญสฺส วา อตฺถาย, อตฺตโน วา ธเนน, มหคฺฆํ เจตาเปนฺตํ อปฺปคฺฆํ เจตาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ครุปาวุรณตา, อติเรกจตุกฺกํสตา, อนนุญฺญาตฏฺฐาเน วิญฺญตฺติ, ปฏิลาโภติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานีติฯ

ครุปาวุรณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๒. ลหุปาวุรณสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **ลหุปาวุรณ**นฺติ อุณฺหกาเล ปาวุรณํฯ **อฑฺฒเตยฺยกํสปรม**นฺติ ทสกหาปณคฺฆนกํ, เสสํ ปฐมสทิสเมวาติฯ

ลหุปาวุรณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

อิโต ปรานิ อิมสฺมึ วเคฺค อฏฺฐ, ตติยวเคฺค ทสาติ อิมานิ อฏฺฐารส สิกฺขาปทานิ ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพานีติฯ

ชาตรูปวโคฺค ตติโยฯ

**อุทฺทิฏฺฐา โข อยฺยาโย ตึส นิสฺสคฺคิยา ปาจิตฺติยา ธมฺมา**ติ ภิกฺขู อารพฺภ ปญฺญตฺตา สาธารณา อฏฺฐารส, อสาธารณา ทฺวาทสาติ เอวํ ตึสฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย ภิกฺขุนิปาติโมเกฺข

นิสฺสคฺคิยปาจิตฺติยวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

# ปาจิตฺติยกโณฺฑ

## ๑. ลสุณวโคฺค

### ๑. ลสุณสิกฺขาปทวณฺณนา

ปาจิตฺติเยสุ ลสุณวคฺคสฺส ตาว ปฐเม **ลสุณ**นฺติ มคธรเฏฺฐ ชาตํ อามกํ ภณฺฑิกลสุณเมว, น เอกทฺวิติมิญฺชกํฯ ตญฺหิ ‘‘ขาทิสฺสามี’’ติ ปฏิคฺคณฺหนฺติยา ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ลสุณํ หราปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อลสุเณ ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน อลสุณสญฺญาย, ปลณฺฑุเก, ภญฺชนเก, หริตเก, จาปลสุเณ, สูปสมฺปาเก, มํสสมฺปาเก, เตลสมฺปาเก, สาฬเว, อุตฺตริภเงฺค, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อามกลสุณเญฺจว, อโชฺฌหรณญฺจาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

ลสุณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

### ๒. สมฺพาธโลมสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **สมฺพาเธ**ติ ปฏิจฺฉโนฺนกาเส, อุปกจฺฉเกสุ จ มุตฺตกรเณ จาติ อโตฺถฯ **สํหราเปยฺยา**ติ เอตฺถ ขุรสณฺฑาสกตฺตริอาทีสุ เยน เกนจิ สํหราเปนฺติยา ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํ, น โลมคณนายฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ สมฺพาเธ โลมํ สํหราปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อตฺตโน อตฺถาย อญฺญํ อาณาเปนฺติยา สาณตฺติกํ, อาปตฺติเภโทนตฺถิฯ อาพาธปจฺจยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อาพาธาภาโว, สมฺพาเธ โลมสํหรณนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ ภิกฺขุนิยา สทฺธึ เอกทฺธานมคฺคคมนสิกฺขาปทสทิสานีติฯ

สมฺพาธโลมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

### ๓. ตลฆาตกสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **ตลฆาตเก**ติ อนฺตมโส อุปฺปลเกสเรนาปิ มุตฺตกรณสฺส ตลฆาตเน มุตฺตกรณมฺหิ ปหารทาเน ปาจิตฺติยนฺติ อโตฺถฯ

สาวตฺถิยํ เทฺว ภิกฺขุนิโย อารพฺภ ตลฆาตกรณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ปุริมนเยเนว สาณตฺติกํ, อาปตฺติเภโท นตฺถิฯ อิโต ปรํ ปน ยตฺถ นตฺถิ, ตตฺถ อวตฺวาว คมิสฺสามฯ อาพาธปจฺจยา คณฺฑํ วา วณํ วา ปหรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อาพาธาภาโว, มุตฺตกรเณ ปหารทานํ, ผสฺสสาทิยนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานีติฯ

ตลฆาตกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

### ๔. ชตุมฎฺฐกสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ **ชตุมฏฺฐเก**ติ ชตุนา กเต มฏฺฐทณฺฑเกฯ วตฺถุวเสเนตํ วุตฺตํ, กามราเคน ปน อุปฺปลเกสรมฺปิ ปเวเสนฺติยา อาปตฺติฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ ชตุมฏฺฐกสาทิยนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ ตติยสทิสเมวาติฯ

ชตุมฏฺฐกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. อุทกสุทฺธิกสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อุทกสุทฺธิก**นฺติ มุตฺตกรณสฺส โธวนํฯ **อาทิยมานายา**ติ กโรนฺติยาฯ **ทฺวงฺคุลปพฺพปรมํ อาทาตพฺพ**นฺติ ทฺวีสุ องฺคุลีสุ เอเกกํ กตฺวา ทฺวงฺคุลปพฺพปรมํ อาทาตพฺพํฯ **ตํ อติกฺกาเมนฺติยา**ติ สเจ โธวนกาเล ราควเสน วิตฺถารโต ตติยาย องฺคุลิยา อคฺคปพฺพํ, คมฺภีรโต เอกิสฺสาว องฺคุลิยา ตติยปพฺพํ ปเวเสติ ปาจิตฺติยํฯ

สเกฺกสุ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ อติคมฺภีรํ อุทกสุทฺธิกํ อาทิยนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อูนกทฺวงฺคุลปเพฺพ ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน อูนกสญฺญาย, ทฺวงฺคุลปพฺพปรมํ อาทิยนฺติยา, อาพาธปจฺจยา อติเรกมฺปิ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติ, เสสํ ตติยสทิสเมวาติฯ

อุทกสุทฺธิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. อุปติฏฺฐนสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **ภุญฺชนฺตสฺสา**ติ ปญฺจนฺนํ โภชนานํ อญฺญตรํ ภุญฺชโตฯ **ปานีเยนา**ติ สุเทฺธน วา อุทเกน, ตกฺกาทีสุ วา อญฺญตเรนฯ **วิธูปเนนา**ติ ยาย กายจิ พีชนิยาฯ **อุปติเฏฺฐยฺยา**ติ ยา เอเตสุ ทฺวีสุ อญฺญตรํ คเหตฺวา หตฺถปาเส ติฏฺฐติ, ตสฺสา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ ภุญฺชนฺตสฺส เอวํ ติฏฺฐนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, หตฺถปาสํ วิชหิตฺวา ขาทนียํ ขาทนฺตสฺส อุปติฏฺฐนฺติยา ทุกฺกฏํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํฯ ‘‘อิมํ ปิวถ, อิมินา พีชถา’’ติ เอวํ เทนฺติยา วา, ทาเปนฺติยา วา, อนุปสมฺปนฺนํ วา อุปติฏฺฐาปนตฺถํ อาณาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ภุญฺชนฺตสฺส ภิกฺขุโน หตฺถปาเส ฐานํ, ปานียสฺส วา วิธูปนสฺส วา คหณนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

อุปติฏฺฐนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. อามกธญฺญสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **วิญฺญตฺวา**ติ อนฺตมโส มาตรมฺปิ ยาจิตฺวาฯ **ภุเญฺชยฺยา**ติ อโชฺฌหเรยฺยฯ เอตฺถ จ วิญฺญตฺติ เจว โภชนญฺจ ปมาณํ, ตสฺมา สยํ วิญฺญตฺวา อญฺญาย ภชฺชนาทีนิ การาเปตฺวา วา , อญฺญาย วิญฺญาเปตฺวา สยํ ภชฺชนาทีนิ กตฺวา วา ปฏิคฺคหณโต ปฏฺฐาย ยาว ทเนฺตหิ สํขาทนํ, ตาว ปุพฺพปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏานิ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อามกธญฺญํ วิญฺญาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สยํ วา อญฺญาย วา อวิญฺญตฺติยา ลทฺธํ ภชฺชนาทีนิ กตฺวา วา กาเรตฺวา วา ภุญฺชนฺติยา ทุกฺกฏํ,

อญฺญาย วิญฺญตฺติยา ลทฺธํ ปน สยํ ภชฺชนาทีนิ กตฺวาปิ กาเรตฺวาปิ ภุญฺชนฺติยา ทุกฺกฏเมวฯ อาพาเธ สติ เสทกมฺมาทีนํ อตฺถาย วิญฺญาเปนฺติยา, อวิญฺญตฺติยา ลพฺภมานํ นวกมฺมตฺถาย สมฺปฏิจฺฉนฺติยา, ญาตกปฺปวาริตฏฺฐาเน มุคฺคมาสาทิอปรณฺณํ วิญฺญาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สตฺตนฺนํ ธญฺญานํ อญฺญตรสฺส วิญฺญาปนํ วา วิญฺญาปาปนํ วา, ปฏิลาโภ, ภชฺชนาทีนิ กตฺวา วา กาเรตฺวา วา อโชฺฌหรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทฺธานมคฺคสิกฺขาปทสทิสานีติฯ

อามกธญฺญสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ปฐมอุจฺจารฉฑฺฑนสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **สงฺการ**นฺติ กจวรํฯ **วิฆาส**นฺติ ยํกิญฺจิ ปริภุตฺตาวเสสํ อุจฺฉิโฏฺฐทกมฺปิ ทนฺตกฏฺฐมฺปิ, อฏฺฐิกจลเกสุ ปน วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ **ติโรกุเฏฺฏ วา ติโรปากาเร วา**ติ ยสฺสกสฺสจิ กุฏฺฏสฺส วา ปาการสฺส วา ปรโตฯ **ฉเฑฺฑยฺย วา ฉฑฺฑาเปยฺย วา**ติ สพฺพานิเปตานิ เอกโต ฉเฑฺฑนฺติยา เอกปฺปโยเค เอกาปตฺติ, สกึ อาณตฺติยา พหุเกปิ ฉฑฺฑิเต เอกาวฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ อุจฺจารํ ติโรกุเฏฺฏ ฉฑฺฑนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาณตฺติกํ, ภิกฺขุสฺส ทุกฺกฏํ , โอโลเกตฺวา วา อวลเญฺช วา ฉเฑฺฑนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุจฺจาราทิภาโว, อโนโลกนํ, วลญฺชนฏฺฐานํ, ติโรกุฏฺฏติโรปาการตา, ฉฑฺฑนํ วา ฉฑฺฑาปนํ วาติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ปฐมอุจฺจารฉฑฺฑนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ทุติยอุจฺจารฉฑฺฑนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **หริเต**ติ เขเตฺต วา นาฬิเกราทิอาราเม วา ยตฺถกตฺถจิ โรปิมหริตฏฺฐาเนฯ ตานิ วตฺถูนิ ฉเฑฺฑนฺติยา วา ฉฑฺฑาเปนฺติยา วา ปุริมนเยเนว อาปตฺติ, ตาทิเส ฐาเน นิสีทิตฺวา อนฺตมโส อุทกํ ปิวิตฺวา มตฺถกจฺฉินฺนํ นาฬิเกรมฺปิ ฉเฑฺฑนฺติยา อาปตฺติเยวฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อุจฺจาราทีนิ หริเต ฉฑฺฑนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สาณตฺติกํ, ติกปาจิตฺติยํ, ภิกฺขุโน ทุกฺกฏํ, ภิกฺขุนิยาปิ นิกฺขิตฺตพีเช เขเตฺต ยาว องฺกุโร น อุฏฺฐหติ, ตาว ทุกฺกฏํ, อหริเต ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน อหริตสญฺญาย ฉฑฺฑิตเขเตฺต วา, สามิเก อปโลเกตฺวา วา ฉเฑฺฑนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ อฏฺฐมสทิสเมวาติฯ

ทุติยอุจฺจารฉฑฺฑนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. นจฺจคีตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **นจฺจ**นฺติ อนฺตมโส โมรนจฺจมฺปิฯ **คีต**นฺติ อนฺตมโส ธมฺมภาณกคีตมฺปิฯ **วาทิต**นฺติ อนฺตมโส อุทกเภริวาทิตมฺปิฯ **ทสฺสนายา**ติ เอเตสุ ยํกิญฺจิ ทสฺสนาย คจฺฉนฺติยา ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ยตฺถ ฐิตา ปสฺสติ วา สุณาติ วา, เอกปฺปโยเค เอกาปตฺติ, ตํ ตํ ทิสํ โอโลเกนฺติยา ปโยเค ปโยเค อาปตฺติฯ

ราชคเห ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ นจฺจาทีนิ ทสฺสนาย คมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สยํ ตานิ วตฺถูนิ กโรนฺติยา, อญฺญํ วา อาณาเปนฺติยา, ‘‘เจติยสฺส อุปหารํ เทถา’’ติ อีทิเสน ปริยาเยน วา ภณนฺติยา, ‘‘เจติยสฺส อุปหารํ กโรมา’’ติ วา วุเตฺต ‘‘สาธู’’ติ สมฺปฏิจฺฉนฺติยา จ ปาจิตฺติยเมวาติ สพฺพอฏฺฐกถาสุ (ปาจิ. อฏฺฐ. ๘๓๕-๘๓๗) วุตฺตํ, ภิกฺขุโน สพฺพตฺถ ทุกฺกฏํฯ ‘‘ตุมฺหากํ เจติยสฺส อุปฏฺฐานํ กโรมา’’ติ วุเตฺต ปน ‘‘อุปฏฺฐานกรณํ นาม สุนฺทร’’นฺติ อีทิสํ ปริยายํ ภณนฺติยา, อาราเม ฐตฺวา ปสฺสนฺติยา วา สุณนฺติยา วา, ตถา อตฺตโน ฐิโตกาสํ อาคนฺตฺวา ปโยชิตํ ปฏิปถํ คจฺฉนฺติยา สมฺมุขีภูตํ สลากภตฺตาทิเก สติ กรณีเย คนฺตฺวา, อาปทาสุ วา สมชฺชฏฺฐานํ ปวิสิตฺวาปิ ปสฺสนฺติยา วา สุณนฺติยา วา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ นจฺจาทีนํ อญฺญตรตา, อญฺญตฺร อนุญฺญาตการณา คมนํ, ทสฺสนํ วา สวนํ วาติ อิมานิเตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานิ, อิทํ ปน โลกวชฺชํ, อกุสลจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

นจฺจคีตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ลสุณวโคฺค ปฐโมฯ

## ๒. รตฺตนฺธการวโคฺค

### ๑. รตฺตนฺธการสิกฺขาปทวณฺณนา

อนฺธการวคฺคสฺส ปฐเม **รตฺตนฺธกาเร**ติ รตฺติอนฺธกาเรฯ **อปฺปทีเป**ติ ปโชฺชตจนฺทสูริยอคฺคีสุ เอเกเกนาปิ อโนภาสิเตฯ **ปุริเสนา**ติ สนฺติฏฺฐิตุํ สลฺลปิตุญฺจ วิญฺญุนา มนุสฺสปุริเสน สทฺธิํฯ **สนฺติเฏฺฐยฺย วา**ติ หตฺถปาเส ฐิตมตฺตาย ปาจิตฺติยํฯ **สลฺลเปยฺยา**ติ ตตฺถ ฐตฺวา เคหสิตกถํ กเถนฺติยาปิ ปาจิตฺติยเมวฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนิํ อารพฺภ เอวํ สนฺติฏฺฐนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ปุริสสฺส หตฺถปาสํ วิชหิตฺวา, ยกฺขาทีนํ หตฺถปาสํ อวิชหิตฺวาปิ สนฺติฏฺฐนฺติยา, สลฺลเปนฺติยา วา ทุกฺกฏํ, ยํกิญฺจิ วิญฺญุํ ทุติยํ คเหตฺวา เอวํ กโรนฺติยา, อรโหเปกฺขาย, อญฺญวิหิตาย, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ รตฺตนฺธการตา, ปุริสสฺส หตฺถปาเส ฐานํ วา สลฺลปนํ วา, สหายาภาโว, รโหเปกฺขตาติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ เถยฺยสตฺถสมุฏฺฐานํ, กิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, โลกวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, อกุสลจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

รตฺตนฺธการสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๒. ปฏิจฺฉโนฺนกาสสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **ปฏิจฺฉเนฺน โอกาเส**ติ กุฏฺฏาทีสุ เยน เกนจิ ปฏิจฺฉเนฺน, อิทเมเวตฺถ นานตฺตํฯ

ปฏิจฺฉโนฺนกาสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๓. อโชฺฌกาสสลฺลปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **อโชฺฌกาเส**ติ นานํ, เสสํ อุภยตฺถาปิ ปฐมสทิสเมวาติฯ

อโชฺฌกาสสลฺลปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ทุติยิกอุโยฺยชนสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **รถิกายา**ติ รจฺฉายํฯ **พฺยูเหติ** อนิวิทฺธรจฺฉาย ฯ **สิงฺฆาฏเก**ติ จจฺจเรฯ **นิกณฺณิกํ วา ชเปฺปยฺยา**ติ กณฺณมูเล กิญฺจิ ชเปฺปยฺยฯ **อุโยฺยเชยฺยา**ติ อนาจารํ จริตุกามตาย ''คจฺฉ ตฺว''นฺติ ทุติยิกํ อุโยฺยเชยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ปุริมนเยเนว ตาว สนฺติฏฺฐนาทีสุ ตีณิ ปาจิตฺติยานิ, อุโยฺยเชนฺติยา ปน อุโยฺยชเน จ หตฺถปาสวิชหเน จ ทุกฺกฏํ, วิชหิเต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอวํ สนฺติฏฺฐนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ ปุริมตฺตยสทิสเมวฯ อนาปตฺติยํ ปน ''น อนาจารํ อาจริตุกามา, สติ กรณีเย ทุติยิกํ ภิกฺขุนึ อุโยฺยเชตี''ติ (ปาจิ. ๘๕๒) เอตฺตกํ อธิกนฺติฯ

ทุติยิกอุโยฺยชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. อนาปุจฺฉาปกฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **ปุเรภตฺต**นฺติ อรุณุคฺคมนํ อุปาทาย ยาว มชฺฌนฺหิกํฯ **อาสเน**ติ ปลฺลงฺกโสฺสกาสภูเตฯ **สามิเก อนาปุจฺฉา**ติ ตสฺมึ กุเล ยํกิญฺจิ วิญฺญุํ มนุสฺสํ อนาปุจฺฉาฯ **ปกฺกเมยฺยา**ติ เอตฺถ ฉนฺนสฺส อโนฺต นิสีทิตฺวา อโนวสฺสกํ อโชฺฌกาเส อุปจารํ อติกฺกาเมนฺติยา ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติเย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ อนาปุจฺฉา ปกฺกมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปลฺลงฺกสฺส อโนกาเส ทุกฺกฏํ, ตถา อาปุจฺฉิเต อนาปุจฺฉิตสญฺญาย เจว เวมติกาย จฯ อาปุจฺฉิตสญฺญาย ปน, อสํหาริเม, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปุเรภตฺตตา, อนฺตรฆเร นิสชฺชา, อาสนสฺส ปลฺลโงฺกกาสตา, อญฺญตฺร อนุญฺญาตการณา อนาปุจฺฉนํ, วุตฺตปริเจฺฉทาติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

อนาปุจฺฉาปกฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. อนาปุจฺฉาอภินิสีทนสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **ปจฺฉาภตฺต**นฺติ มชฺฌนฺหิเก วีติวเตฺต ยาว สูริยสฺส อตฺถงฺคมาฯ **อภินิสีเทยฺย วา**ติ อาทิมฺหิ นิสีทิตฺวา คจฺฉนฺติยา เอกา อาปตฺติ, อนิสีทิตฺวา นิปชฺชิตฺวาว คจฺฉนฺติยาปิ เอกา, นิสีทิตฺวา นิปชฺชนฺติยา เทฺวฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อาสเน อภินิสีทนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ , เสสํ ปญฺจมสทิสเมวฯ ยถา ปน ตตฺถ อสํหาริเม, เอวมิธ ธุวปญฺญเตฺต อนาปตฺตีติฯ

อนาปุจฺฉาอภินิสีทนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. อนาปุจฺฉาสนฺถรณสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **วิกาเล**ติ อตฺถงฺคเต สูริเยฯ **เสยฺย**นฺติ อนฺตมโส ปณฺณสนฺถารมฺปิ, เสสํ ฉฏฺฐสทิสเมวฯ

อิทํ ปน สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ วิกาเล กุลานิ อุปสงฺกมิตฺวา สามิเก อนาปุจฺฉิตฺวา เสยฺยํ สนฺถริตฺวา อภินิสีทนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อนาปตฺติยเญฺจตฺถ ธุวปญฺญตฺตํ นาม นตฺถีติฯ

อนาปุจฺฉาสนฺถรณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ปรอุชฺฌาปนกสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **ทุคฺคหิเตน ทูปธาริเตนา**ติ ยํ วุตฺตํ, ตโต อญฺญถา คหิเตน จ อุปธาริเตน จฯ **ปร**นฺติ ‘‘อหํ กิรเยฺย อยฺยํ น สกฺกจฺจํ อุปฏฺฐหามี’’ติอาทินา (ปาจิ. ๘๖๙) นเยน อุปสมฺปนฺนํ อุชฺฌาเปนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนิํ อารพฺภ เอวํ ปรํ อุชฺฌาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนาย ติกทุกฺกฏํ, อุมฺมตฺติกาทีนํเยว อนาปตฺติฯ ทุคฺคหิตตา, อุชฺฌาปนํ, ยํ อุชฺฌาเปติ, ตสฺสา อุปสมฺปนฺนตาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ปรอุชฺฌาปนกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ปรอภิสปนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **อภิสเปยฺยา**ติ สปถํ กเรยฺยฯ ตตฺถ ‘‘นิรเย อุปฺปชฺชามิ, นิรเย อุปฺปชฺชตู’’ติเอวมาทีนิ วทมานา **นิรเยน อภิสปติ** นาม, อโกฺกสตีติ อโตฺถฯ ‘‘คิหินี โหมิ, คิหินี โหตู’’ติเอวมาทีนิ วทมานา **พฺรหฺมจริเยน**ฯ ตสฺสา วาจาย วาจาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ จณฺฑกาฬิํ อารพฺภ เอวํ อภิสปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนาย ติกทุกฺกฏํ, ติรจฺฉานโยนิยา วา เปตฺติวิสเยน วา มนุสฺสโทภเคฺคน วา อภิสปเน ทุกฺกฏํฯ อตฺถธมฺมานุสาสนิปุเรกฺขารานํ อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ นิรเยน วา พฺรหฺมจริเยน วา อภิสปนํ , อุปสมฺปนฺนตา, อตฺถธมฺมปุเรกฺขาราทีนํ อภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อฏฺฐมสทิสาเนวาติฯ

ปรอภิสปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. โรทนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **วธิตฺวา**ติ หตฺถาทีหิ ปหริตฺวา, อุภยํ กโรนฺติยาว ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ จณฺฑกาฬิํ อารพฺภ อตฺตานํ วธิตฺวา โรทนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เกวลํ วธนฺติยา วา โรทนฺติยา วา ทุกฺกฏเมวฯ ญาติโรคโภคพฺยสเนหิ ผุฏฺฐาย เกวลํ โรทนฺติยา เอว น วธนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อตฺตานํ วธนเญฺจว, โรทนญฺจาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยเมวาติฯ

โรทนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

รตฺตนฺธการวโคฺค ทุติโยฯ

## ๓. นคฺควโคฺค

### ๑. นคฺคสิกฺขาปทวณฺณนา

นคฺควคฺคสฺส ปฐเม **นคฺคา**ติ อนิวตฺถา วา อปารุตา วาฯ เอวญฺหิ นหายนฺติยา สพฺพปฺปโยเคสุ ทุกฺกฏํ, นหานปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ เอวํ นหานวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อุทกสาฏิกจีวเร อจฺฉินฺเน วา นฏฺเฐ วา, ‘‘มหคฺฆํ อิทํ ทิสฺวา โจราปิ หเรยฺยุ’’นฺติ เอวรูปาสุ อาปทาสุ วา นหายนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ นคฺคตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, นหานปริโยสานนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

นคฺคสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๒. อุทกสาฏิกสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อปฺปมาณิกาโย อุทกสาฏิกาโย ธารณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ สพฺพํ รตนวเคฺค นิสีทนสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

อุทกสาฏิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๓. จีวรสิพฺพนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **วิสิเพฺพตฺวา**ติ ทุสฺสิพฺพิตํ ปุนสิพฺพนตฺถาย วิสิเพฺพตฺวาฯ **อนนฺตรายิกินี**ติ ทสสุ อนฺตราเยสุ เอเกกสฺมิมฺปิ อสติฯ **อญฺญตฺร จตูหปญฺจาหา**ติ วิสิพฺพิตทิวสโต ปญฺจ ทิวเส อติกฺกาเมตฺวา ‘‘เนว สิพฺพิสฺสามิ , น สิพฺพาปนาย อุสฺสุกฺกํ กริสฺสามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิตฺตมเตฺต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ จีวรํ วิสิเพฺพตฺวา น สิพฺพนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนาย ติกทุกฺกฏํ, ตถา อุภินฺนมฺปิ อญฺญสฺมึ ปริกฺขาเรฯ ยา ปน อนนฺตรายิกินี วา โหติ, ปริเยสิตฺวา วา กิญฺจิ น ลภติ, กโรนฺตี วา ปญฺจาหํ อติกฺกาเมติ, ตสฺสา จ, คิลานาย จ, อาปทาสุ จ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ นิวาสนปารุปนุปคจีวรตา, อุปสมฺปนฺนาย สนฺตกตา, สิพฺพนตฺถาย วิสิพฺพนํ วา วิสิพฺพาปนํ วา, อญฺญตฺร อนุญฺญาตการณา ปญฺจาหาติกฺกโม, ธุรนิเกฺขโปติ อิมาเนตฺถ ปญฺจ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานีติฯ

จีวรสิพฺพนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๔. สงฺฆาฏิจารสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ ปญฺจ อหานิ ปญฺจาหํ, ปญฺจาหเมว **ปญฺจาหิกํ**ฯ สงฺฆาฏีนํ จาโร **สงฺฆาฏิจาโร,** ปริโภควเสน วา โอตาปนวเสน วา สงฺฆฏิตเฏฺฐน ‘สงฺฆาฏี’ติ ลทฺธนามํ ติจีวรํ, อุทกสาฏิกา, สํกจฺจิกาติ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ จีวรานํ ปริวตฺตนนฺติ อโตฺถฯ **อติกฺกาเมยฺย ปาจิตฺติย**นฺติ ฉเฏฺฐ อรุณุคฺคมเน เอกสฺมึ จีวเร วุตฺตนเยน อปริวตฺติเต เอกา อาปตฺติ, ปญฺจสุ ปญฺจฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา สนฺตรุตฺตเรน ชนปทจาริกํ ปกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, ปญฺจาหานติกฺกเนฺต ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมิํ ปน อนติกฺกนฺตสญฺญาย, ปญฺจมํ ทิวสํ ปญฺจ จีวรานิ นิวาเสนฺติยา วา ปารุปนฺติยา วา โอตาเปนฺติยา วา, คิลานาย, ‘‘อิทํ เม จีวรํ มหคฺฆํ อีทิเส โจรภเย น สกฺกา ธาเรตุ’’นฺติ เอวรูปาสุ อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปญฺจนฺนํ จีวรานํ อญฺญตรตา, ปญฺจาหาติกฺกโม, อนุญฺญาตการณาภาโว, อปริวตฺตนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานีติฯ

สงฺฆาฏิจารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. จีวรสงฺกมนียสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **จีวรสงฺกมนีย**นฺติ สงฺกเมตพฺพํ จีวรํ, อญฺญิสฺสา สนฺตกํ อนาปุจฺฉา คหิตํ ปุน ปฏิทาตพฺพํ ปญฺจนฺนํ อญฺญตรํ จีวรนฺติ อโตฺถฯ **ธาเรยฺยา**ติ สเจ ตํ นิวาเสติ วา ปารุปติ วา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนิํ อารพฺภ ภิกฺขุนิยา จีวรํ อาทาย อนาปุจฺฉา ปารุปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนาย ติกทุกฺกฏํฯ ยา ปน ตาย วา ทินฺนํ, ตํ วา อาปุจฺฉา, อจฺฉินฺนนฏฺฐจีวริกา วา หุตฺวา, ‘‘อิทํ เม จีวรํ มหคฺฆํ อีทิเส โจรภเย น สกฺกา ธาเรตุ’’นฺติ เอวรูปาสุ อาปทาสุ วา ธาเรติ, ตสฺสา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ จีวรสงฺกมนียตา, อุปสมฺปนฺนาย สนฺตกตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, ธารณนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมกถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

จีวรสงฺกมนียสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. คณจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **คณสฺสา**ติ ภิกฺขุนิสงฺฆสฺสฯ **จีวรลาภ**นฺติ วิกปฺปนุปคมฺปิ ปจฺฉิมํ ลภิตพฺพํ จีวรํฯ **อนฺตรายํ กเรยฺยา**ติ ยถา เต ทาตุกามา น เทนฺติ, เอวํ ปรกฺกเมยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ สเจ ตสฺสา วจเนน เต น เทนฺติ, ภิกฺขุนิยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ คณสฺส จีวรลาภนฺตรายกรณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อญฺญสฺมิํ ปริกฺขาเร ทุกฺกฏํ, สมฺพหุลานํ ปน เอกภิกฺขุนิยา วา จีวรลาเภปิ ทุกฺกฏเมวฯ ‘‘สมคฺฆกาเล ทสฺสถา’’ติ เอวํ อานิสํสํ ทเสฺสตฺวา นิวาเรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วิกปฺปนุปคปจฺฉิมตา, สงฺฆสฺส ปริณตภาโว, วินา อานิสํสทสฺสเนน อนฺตรายกรณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

คณจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. ปฏิพาหนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **ธมฺมิกํ จีวรวิภงฺค**นฺติ สมเคฺคน สเงฺฆน สนฺนิปติตฺวา กรียมานํ จีวรวิภงฺคํฯ **ปฏิพาเหยฺยา**ติ ปฏิเสเธยฺย, เอวํ ปฏิเสเธนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ธมฺมิกํ จีวรวิภงฺคํ ปฏิพาหนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ธมฺมิเก เวมติกาย, อธมฺมิเก ธมฺมิกสญฺญาย เจว เวมติกาย จ ทุกฺกฏํฯ อุภยตฺถ อธมฺมิกสญฺญาย, อานิสํสํ ทเสฺสตฺวา ปฏิพาหนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ จีวรวิภงฺคสฺส ธมฺมิกตา, ธมฺมิกสญฺญิตา, วินา อานิสํเสน ปฏิพาหนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสาเนวาติฯ

ปฏิพาหนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. จีวรทานสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **สมณจีวร**นฺติ กปฺปกตํ นิวาสนปารุปนุปคํ, เอวรูปํ ฐเปตฺวา ปญฺจ สหธมฺมิเก มาตาปิตโร จ ยสฺส กสฺสจิ คหฏฺฐสฺส วา ปพฺพชิตสฺส วา ปริจฺจชิตฺวา เทนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อคาริกสฺส สมณจีวรทานวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ภิกฺขุโน ทุกฺกฏํฯ มาตาปิตูนํ ปริจฺจชิตฺวาปิ, อเญฺญสํ ตาวกาลิกเมว เทนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สมณจีวรตา, ฐเปตฺวา สหธมฺมิเก จ มาตาปิตโร จ อเญฺญสํ ทานํ, อตาวกาลิกตาติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สญฺจริตฺตสทิสานีติฯ

จีวรทานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. กาลอติกฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ทุพฺพลจีวรปจฺจาสายา**ติ ทุพฺพลาย จีวรปจฺจาสาย, ‘‘สเจ สโกฺกม ทสฺสามา’’ติ เอตฺตกมตฺตํ สุตฺวา อุปฺปาทิตาย อาสายาติ อโตฺถ ฯ **จีวรกาลสมยํ อติกฺกาเมยฺยา**ติ วสฺสํวุฏฺฐภิกฺขุนีหิ กาลจีวเร ภาชิยมาเน ‘‘อาคเมยฺยาถ, อเยฺย, อตฺถิ สงฺฆสฺส จีวรปจฺจาสา’’ติ วตฺวา ตํ จีวรวิภงฺคํ จีวรกาลํ อติกฺกาเมยฺย, ตสฺสา อนตฺถเต กถิเน วสฺสานสฺส ปจฺฉิมมาสํ, อตฺถเต กถิเน กถินุพฺภารทิวสํ อติกฺกาเมนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ทุพฺพลจีวรปจฺจาสาย จีวรกาลสมยํ อติกฺกมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ทุพฺพลจีวเร เวมติกาย, อทุพฺพลจีวเร ทุพฺพลจีวรสญฺญาย เจว เวมติกาย จ ทุกฺกฏํฯ อุภยตฺถ อทุพฺพลจีวรสญฺญาย, กิญฺจาปิ ‘น สโกฺกมา’ติ วทนฺติ, ‘‘อิทานิ ปน เตสํ กปฺปาโส วา อุปฺปชฺชิสฺสติ, สโทฺธ วา ปุริโส อาคมิสฺสติ, ตสฺมึ อาคเต อทฺธา ทสฺสนฺตี’’ติ เอวํ อานิสํสํ ทเสฺสตฺวา นิวาเรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ทุพฺพลจีวรตา, ทุพฺพลสญฺญิตา, วินา อานิสํเสน นิวารณนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานีติฯ

กาลอติกฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. กถินุทฺธารสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ธมฺมิกํ กถินุทฺธาร**นฺติ สพฺพาสํ ภิกฺขุนีนํ อกาลจีวรํ ทาตุกาเมน อุปาสเกน ยตฺตโก อตฺถารมูลิโก อานิสํโส, ตโต อธิกํ วา สมกํ วา ทตฺวา ยาจิเตน สมเคฺคน ภิกฺขุนิสเงฺฆน ยํ กถินํ ญตฺติทุติยกเมฺมน อนฺตรา อุทฺธรียติ, ตสฺส โส อุทฺธาโร ‘ธมฺมิโก’ติ วุจฺจติ, เอวรูปํ กถินุทฺธารนฺติ อโตฺถฯ **ปฏิพาเหยฺยา**ติ นิวาเรยฺย, ตสฺส เอวรูปํ กถินุทฺธารํ นิวาเรนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ กถินุทฺธารํ ปฏิพาหนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสํ สตฺตเม วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

กถินุทฺธารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

นคฺควโคฺค ตติโยฯ

## ๔. ตุวฏฺฏวโคฺค

### ๑. เอกมญฺจตุวฏฺฏนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตุวฏฺฏวคฺคสฺส ปฐเม **ตุวเฏฺฏยฺยุ**นฺติ นิปเชฺชยฺยุํฯ ตาสุ ปน เอกาย วา นิปนฺนาย อปรา นิปชฺชตุ, เทฺวปิ วา สเหว นิปชฺชนฺตุ, ทฺวินฺนมฺปิ ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ ทฺวินฺนํ เอกมเญฺจ ตุวฏฺฏนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, สเจ ปน เอกาย นิปนฺนาย เอกา นิสีทติ, อุโภ วา นิสีทนฺติ, ตาสํ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เอกมญฺจตา, ทฺวินฺนํ ตุวฏฺฏนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

เอกมญฺจตุวฏฺฏนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๒. เอกตฺถรณตุวฏฺฏนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย เอกํ อตฺถรณเญฺจว ปาวุรณญฺจ เอตาสนฺติ **เอกตฺถรณปาวุรณา,** สํหาริมานํ ปาวารตฺถรณกฏสารกาทีนํ เอกํ อนฺตํ อตฺถริตฺวา เอกํ ปารุปิตฺวา ตุวเฏฺฏนฺตีนเมตํ อธิวจนํฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ตํเยว อตฺถริตฺวา ตํ ปารุปิตฺวา นิปชฺชนฺตีนํ ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ เอวํ ตุวฏฺฏนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อตฺถรเณ วา ปาวุรเณ วา เอกสฺมึ ทุกฺกฏํ, นานตฺถรณปาวุรเณ ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน นานตฺถรณปาวุรณสญฺญาย, ววตฺถานํ ทเสฺสตฺวา นิปชฺชนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ ปฐมสทิสเมวาติฯ

เอกตฺถรณตุวฏฺฏนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

### ๓. อผาสุกรณสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **อผาสุ**นฺติ ‘‘อิมินา อิมิสฺสา อผาสุ ภวิสฺสตี’’ติ อนาปุจฺฉา ปุรโต จงฺกมนฏฺฐานนิสฺสชฺชาทโย วา อุทฺทิสอุทฺทิสาปนปริปุจฺฉนสชฺฌายํ วา กโรนฺติยา จงฺกมเน นิวตฺตนคณนาย, ฐานาทีสุ ปโยคคณนาย, อุเทฺทสาทีสุ ปทคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ สญฺจิจฺจ อผาสุกรณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปนฺนาย ติกทุกฺกฏํ, น อผาสุกามตาย, อาปุจฺฉา ปุรโต จงฺกมนาทีนิ กโรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, อผาสุกามตา, อผาสุกรณํ, อนาปุจฺฉนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

อผาสุกรณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. นอุปฏฺฐาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **ทุกฺขิต**นฺติ คิลานํฯ **สหชีวินิ**นฺติ สทฺธิวิหารินิํฯ **เนว อุปฏฺฐเหยฺยา**ติ ตสฺสา อุปฏฺฐานํ สยํ วา อกโรนฺติยา, ปเรหิ วา อกาเรนฺติยา ธุรํ นิกฺขิตฺตมตฺเต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ ทุกฺขิตํ สหชีวินิํ อนุปฏฺฐานวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อเนฺตวาสินิยา วา อนุปสมฺปนฺนาย วา ทุกฺกฏํ, ทสสุ อญฺญตรนฺตราเย สติ ปริเยสิตฺวา อลภนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ คิลานตา, สทฺธิวิหาริตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, อุปฏฺฐาเน ธุรนิเกฺขโปติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานีติฯ

นอุปฏฺฐาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อุปสฺสยํ ทตฺวา**ติ สกวาฏพทฺธํ อตฺตโน ปุคฺคลิกวิหารํ ทตฺวาฯ **นิกฺกเฑฺฒยฺยา**ติ พหูนิปิ ทฺวารานิ เอกปฺปโยเคน นิกฺกเฑฺฒนฺติยา เอกา อาปตฺติ, นานาปโยเคหิ ปโยคคณนาย อาปตฺติโย, อาณตฺติยมฺปิ เอเสว นโยฯ สเจ ปน ‘‘อิมญฺจิมญฺจ ทฺวารํ อติกฺกาเมหี’’ติ อาณาเปติ, เอกาย อาณตฺติยา เอว ทฺวารคณนาย อาปตฺติโยฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอตาทิเส วตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อกวาฏพทฺธโต ทุกฺกฏํ, อนุปสมฺปนฺนาย ติกทุกฺกฏํ, สกวาฏพทฺธโต วา อกวาฏพทฺธโต วา อุภินฺนมฺปิ ปริกฺขารนิกฺกฑฺฒเน ทุกฺกฏเมว, เสสํ สงฺฆิกวิหารนิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปเท วุตฺตนยเมวาติฯ

นิกฺกฑฺฒนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. สํสฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺฐํ อุตฺตานปทตฺถเมวฯ สาวตฺถิยํ จณฺฑกาฬิํ อารพฺภ สํสฏฺฐวิหารวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ ปฐมอริฏฺฐสิกฺขาปเท วุตฺตวินิจฺฉยสทิสเมวาติฯ

สํสฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. อโนฺตรฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **อโนฺตรเฏฺฐ**ติ ยสฺส วิชิเต วิหรติ, ตสฺส รเฏฺฐฯ **อสตฺถิกา จาริก**นฺติ วินา สเตฺถน คจฺฉนฺติยา, คามนฺตรคณนาย, อคามเก อรเญฺญ อทฺธโยชนคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ วุตฺตนเยเนว เทสจาริกํ ปกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ สเตฺถน สห คจฺฉนฺติยา, เขเม อปฺปฏิภเย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อโนฺตรฏฺฐตา, อเขมตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, จาริกํ ปกฺกมนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

อโนฺตรฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ติโรรฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **ติโรรเฏฺฐ**ติ ยสฺส วิชิเต วิหรติ, ตํ ฐเปตฺวา อญฺญสฺส รเฏฺฐฯ เสสํ สตฺตเม วุตฺตน เยเนว เวทิตพฺพํ, นครํ ปเนตฺถ ราชคหนฺติฯ

ติโรรฏฺฐสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. อโนฺตวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **อโนฺตวสฺส**นฺติ ปุริมํ วา เตมาสํ, ปจฺฉิมํ วา เตมาสํ อวสิตฺวา ตสฺส วสฺสสฺส อ โนฺตเยวฯ อิธ สตฺตาหกรณีเยน วา เกนจิ อุพฺพฬฺหาย วา อาปทาสุ วา คจฺฉนฺติยา อุมฺมตฺติกา ทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ อฏฺฐมสทิสเมวาติฯ

อโนฺตวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. จาริกนปกฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **วสฺสํวุฏฺฐา**ติ ปุริมํ วา เตมาสํ, ปจฺฉิมํ วา เตมาสํ วุฏฺฐาฯ **ฉปฺปญฺจโยชนานี**ติ เอตฺถ ปวาเรตฺวา ปญฺจ โยชนานิ คนฺตุมฺปิ วฏฺฏติ, ฉสุ วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ สเจ ปน ตีณิ คนฺตฺ วา เตเนว มเคฺคน ปจฺจาคจฺฉติ, น วฏฺฏติ, อเญฺญน อาคนฺตุํ วฏฺฏติฯ ‘‘วุตฺตปฺปมาณํ อทฺธานํ น คจฺฉิสฺสามี’’ติ ธุเร นิกฺขิตฺตมเตฺต ปาจิตฺติยํฯ

ราชคเห สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ วสฺสํ วสิตฺวา จาริกํ อปกฺกมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อนฺตราเย สติ, ปริเยสิตฺวา ทุติยิกํ ภิกฺขุนิํ อลภนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วสฺสํวุฏฺฐตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, ปญฺจโยชนานติกฺกโมติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานิ, อิทํ ปน อกิริยํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

จาริกนปกฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ตุวฏฺฏวโคฺค จตุโตฺถฯ

## ๕. จิตฺตาคารวโคฺค

## ๑. ราชาคารสิกฺขาปทวณฺณนา

จิตฺตาคารวคฺคสฺส ปฐเม **ราชาคาร**นฺติ รโญฺญ กีฬนฆรํฯ **จิตฺตาคาร**นฺติ กีฬนจิตฺต สาลํฯ **อาราม**นฺติ กีฬนอุปวนํฯ **อุยฺยาน**นฺติ กีฬนุยฺยานํฯ **โปกฺขรณิ**นฺติ กีฬนโปกฺขรณิํฯ **ทสฺ สนายา**ติ ‘‘เอเตสุ ยํกิญฺจิ ปสฺสิสฺสามี’’ติ คจฺฉนฺติยา ปเท ปเท ทุกฺกฏํ, ยตฺถ ฐตฺวา ปสฺสติ, ตตฺถ ปทํ อนุทฺธริตฺวา ปญฺจาปิ ปสฺสนฺติยา เอกาว อาปตฺติฯ สเจ ปน ตํ ตํ วิโลเกตฺวา ปสฺสติ, คีวํ ปริวตฺตนปฺปโยคคณนาย อาปตฺติโย, น อุมฺมีลนคณนายฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ จิตฺตาคารํ ทสฺสนาย คมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ภิกฺขุสฺส สพฺพตฺถ ทุกฺกฏํ, อวเสโส วินิจฺฉโย นจฺจทสฺสนสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตโพฺพ ติฯ

ราชาคารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. อาสนฺทิปริภุญฺชนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **อาสนฺที** นาม อติกฺกนฺตปฺปมาณา วุจฺจติฯ **ปลฺลงฺโก** นาม สํหาริเมน วาเฬน กโต ติ วุตฺโตฯ **ปริภุญฺเชยฺยา**ติ เอตฺถ ปน นิสีทนนิปชฺชนปฺปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํ เวทิตพฺพํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อาสนฺทิปลฺลงฺกปริโภควตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อาสนฺทิยา ปาเท ฉินฺทิตฺวา, ปลฺลงฺกสฺส วาเฬ ภินฺทิตฺวา ปริภุญฺชนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อาสนฺทิปลฺลงฺกตา, นิสีทนํ นิปชฺชนํ วาติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

อาสนฺทิปริภุญฺชนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. สุตฺตกนฺตนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **สุตฺต**นฺติ ฉนฺนํ อญฺญตรํฯ **กนฺเตยฺยา**ติ เอตฺถ ยตฺตกํ หตฺเถน อญฺฉิตํ โหติ, ตสฺมึ ตกฺกมฺหิ เวฐิเต เอกา อาปตฺติฯ อิทญฺหิ สนฺธาย ปทภาชนีเย (ปาจิ. ๙๘๘) ‘‘อุชฺชวุชฺชเว’’ติ วุตฺตํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ สุตฺตํ กนฺตนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, กนฺตนโต ปุพฺพ กปฺปาสวิจินนํ อาทึ กตฺวา สพฺพปฺปโยเคสุ หตฺถวารคณนาย ทุกฺกฏํฯ กนฺติตสุตฺตํ กนฺตนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อกนฺติตตา, กนฺตนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

สุตฺตกนฺตนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. คิหิเวยฺยาวจฺจสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **คิหิเวยฺยาวจฺจ**นฺติ คิหีนํ เวยฺยาวจฺจํฯ สเจปิ หิ มาตาปิตโร อตฺตโน กิญฺจิ กมฺมํ อการาเปตฺวา เตสํ ยาคุปจนาทีนิ กโรนฺติ, ปุพฺพปฺปโยเคสุ ปโยคคณนาย ทุกฺกฏานิ อาปชฺชิตฺวา ยาคุอาทีสุ ภาชนคณนาย, ขาทนียาทีสุ ปูวคณนาย ปาจิตฺติยํ อาปชฺชติฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ คิหีนํ เวยฺยาวจฺจกรณวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, มนุสฺสหิ สงฺฆสฺส ยาคุปาเน วา ภตฺต วา เจติยปูชาย วา กรียมานาย เตสํ สหายภาเวน ยาคุปจนาทีนิ, อตฺตโน เวยฺยาวจฺจกรสฺส จ ตานิเยว กโรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ คิหิเวยฺยาวจฺจกรณํ, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

คิหิเวยฺยาวจฺจสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. อธิกรณสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **อธิกรณ**นฺติ จตุนฺนํ อญฺญตรํฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ อิธ จีวรสิพฺพเน วิย ธุรํ นิกฺขิตฺตมตฺเต ปาจิตฺติยํ, เอกาหมฺปิ ปริหาโร นตฺถิฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อธิกรณํ นวูปสมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ จีวรสิพฺพน สิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

อธิกรณสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. โภชนทานสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺฐ **สหตฺถา**ติ กาเยน วา กายปฺปฏิพเทฺธน วา นิสฺสคฺคิเยน วา ฐเปตฺวา ปญฺจสหธมฺมิเก อวเสสานํ อญฺญตฺร อุทกทนฺตโปนา ยํกิญฺจิ อโชฺฌหรณียํ ททนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อคาริกสฺส ขาทนียโภชนียทานวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อุทก ทนฺตโปเน ทุกฺกฏํฯ ยา ปน ทาเปติ น เทติ, อุปนิกฺขิปิตฺวา เทติ, พาหิรเลปํ เทติ, ตสฺสา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อญฺญตฺร อุทกทนฺตโปนา อโชฺฌหรณียํ, ฐเปตฺวา ปญฺจ สหธมฺ มิเก อญฺญสฺส สหตฺถา ทานนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานี ติฯ

โภชนทานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. อาวสถจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **อาวสถจีวร**นฺติ ‘‘อุตุนิโย ภิกฺขุนิโย ปริภุญฺชนฺตู’’ติ ทินฺนจีวรํฯ **อนิสฺสชฺชิตฺ วา**ติ จตุตฺถ ทิวเส โธวิตฺวา อญฺญิสฺสา อนุตมโส สามเณริยาปิ อุตุนิยา อทตฺวาฯ **ปาจิตฺ ติย**นฺติ เอวํ อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อาวสถจีวรํ อนิสฺสชฺชิตฺวา ปริภุญฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติก ปาจิตฺติยํ, นิสฺสชฺชิเต ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน นิสฺสชฺชิตสญฺญาย, ปุน ปริยาเยน วา, อญฺญาสํ อุตุนีนํ อภาเวน วา, อจฺฉินฺนนฏฺฐจีวริกาย วา, อาปทาสุ วา ปริภุญฺชนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อาวสถจีวรตา, จตุตฺถทิวสตา, โธวิตฺวา อนิสฺสชฺชนํ, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิ มาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

อาวสถจีวรสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. อาวสถวิหารสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **อาวสถ**นฺติ กวาฏพทฺธวิหารํฯ **อนิสฺสชฺชิตฺวา**ติ รกฺขณตฺถาย อทตฺวา, ‘‘อิทํ ชเคฺคยฺยาสี’’ติ เอวํ อนาปุจฺฉิตฺวาติ อโตฺถฯ **จาริกํ ปกฺกเมยฺย ปาจิตฺติย**นฺติ เอตฺถ สกคาม โต อญฺญํ คามํ เอกรตฺติวาสตฺถายปิ ปกฺกมนฺติยา ปริกฺขิตฺตสฺส อาวสถสฺส ปริเกฺขปํ, อปริ กฺขิตฺตสฺส อุปจารํ ปฐมปาเทน อติกฺกนฺตมเตฺต ทุกฺกฏํ, ทุติเยน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อาวสถํ อนิสฺสชฺชิตฺวา จาริกํ ปกฺกมนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ติก ปาจิตฺติยํ, อกวาฏพเทฺธ ทุกฺกฏํ, นิสฺสชฺชิเต ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมึ ปน นิสฺสชฺชิตสญฺญาย, สติ อนฺตราเย, ปฏิชคฺคิกํ ปริเยสิตฺวา อลภนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนา ปตฺติฯ สกวาฏพทฺธตา, วุตฺตนเยน ปกฺกมนํ, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคา นิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานีติ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

อาวสถวิหารสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. ติรจฺฉานวิชฺชาปริยาปุณนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **ติรจฺฉานวิชฺช**นฺติ ยํกิญฺจิ พาหิรกํ อนตฺถสํหิตํ หตฺถิอสฺสรถธนุถรุสิปฺปอาถพฺพณขิลนวสีกรณโสสาปนมนฺตาคทปฺปโยคาทิเภทํ ปรูปฆาตกรํ วิชฺชํฯ **ปริยาปุเณยฺยา**ติ เอตฺถ ยสฺส กสฺสจิ สนฺติเก ตํ ปทาทิวเสน ปริยาปุณนฺติยา ปทคณนาย เจว อกฺขรคณนาย จ ปาจิตฺติยนฺติฯ

ติรจฺฉานวิชฺชาปริยาปุณนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ติรจฺฉานวิชฺชาวาจนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **วาเจยฺยา**ติ ปทํ วิเสโสฯ อุภยมฺปิ สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา เจว สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย จ อารพฺภ ติรจฺฉานวิชฺชํ ปริยาปุณนวาจนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ เลเข, ธารณาย จ, คุตฺตตฺถาย จ ยกฺขปริตฺตนาคมณฺฑลาทิเก สพฺพปริเตฺต, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ติรจฺฉานวิชฺชตา, ปริยาปุณนวาจนา, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ทฺวีสุปิ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปทโสธมฺมสทิสานีติฯ

ติรจฺฉานวิชฺชาวาจนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

จิตฺตาคารวโคฺค ปญฺจโมฯ

## ๖. อารามวโคฺค

## ๑. อารามปวิสนสิกฺขาปทวณฺณนา

อารามวคฺคสฺส ปฐเม **สภิกฺขุกํ อาราม**นฺติ ยตฺถ ภิกฺขู รุกฺขมูเลปิ วสนฺติ, ตํ ปเทสํฯ **อนาปุจฺฉา**ติ เอตฺถ ภิกฺขุสามเณรอารามิเกสุ ยํกิญฺจิ อนาปุจฺฉา, ปริกฺขิตฺตสฺส อารามสฺส ปริเกฺขปํ อติกฺกมนฺติยา, อปริกฺขิตฺตสฺส อุปจารํ โอกฺกมนฺติยา ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติยปาเท ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อนาปุจฺฉา อารามํ ปวิสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ''สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปุจฺฉา''ติ จ ''ชานํ สภิกฺขุก''นฺติ จ อิมาเนตฺถ เทฺว อนุปญฺญตฺติโย, สภิกฺขุเก เวมติกาย, อภิกฺขุเก สภิกฺขุกสญฺญาย เจว เวมติกาย จ ทุกฺกฏํฯ ตสฺมิํ ปน ทุวิเธปิ อภิกฺขุกสญฺญาย, สนฺตํ ภิกฺขุํ อาปุจฺฉา ปวิสนฺติยา, ปฐมปฺปวิฏฺฐานํ วา ภิกฺขุนีนํ สีสํ อาโลเกตฺวา, ยตฺถ วา ภิกฺขุนิโย สนฺนิปติตา, ตตฺถ ''ตาสํ สนฺติกํ คจฺฉามี''ติ สญฺญาย, อาราเมน วา มโคฺค โหติ, เตน คจฺฉนฺติยา, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สภิกฺขุการามตา , สภิกฺขุกสญฺญิตา, วุตฺตปริเจฺฉทาติกฺกโม, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมนุภาสนสมอุฏฺฐานํ, กิริยากิริยํ, สญฺญาวิโมกฺขํ, สจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

อารามปวิสนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. ภิกฺขุอโกฺกสนสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **อโกฺกเสยฺยา**ติ ทสนฺนํ อโกฺกสวตฺถูนํ อญฺญตเรน สมฺมุขา วา ปรมฺมุขา วา อโกฺก เสยฺยฯ **ปริภาเสยฺยา**ติ ภยมสฺส อุปทํเสยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ตสฺสา เอวํ กโรนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

เวสาลิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อายสฺมนฺตํ อุปาลิํ อโกฺกสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อนุปสมฺปเนฺน ติกทุกฺกฏํ, อตฺถธมฺมอนุสาสนิปุเรกฺขาราย, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อ นาปตฺติฯ อุปสมฺปนฺนตา, อโกฺกสนปริภาสนํ, อตฺถปุเรกฺขารตาทีนํ อภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ภิกฺขุอโกฺกสนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. คณปริภาสนสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **จณฺฑิกตา**ติ กุทฺธาฯ **คณ**นฺติ ภิกฺขุนิสงฺฆํฯ **ปริภาเสยฺยา**ติ เอตฺถ ‘‘พาลา เอตา อพฺยตฺตา เอตา, เนตา ชานนฺติ กมฺมํ วา กมฺมโทสํ วา กมฺมสมฺปตฺติํ วา กมฺมวิปตฺติํ วา’’ติ เอวํ ยตฺถ กตฺถจิ ปริภาสนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ คณํ ปริภาสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, สมฺพหุลา วา เอกํ วา อนุป สมฺปนฺนํ วา ปริภาสนฺติยา ทุกฺกฏํฯ เสสํ ทุติยสทิสเมวาติฯ

คณปริภาสนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ปวาริตสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุเตฺถ คณโภชเน วุตฺตนเยน **นิมนฺติตา,** ปวารณาสิกฺขาปเท วุตฺตนเยน **ปวาริตา** เวทิ ตพฺพาฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ตสฺสา ปุเรภตฺตํ ฐเปตฺวา ยาคุเญฺจว เสสานิ จ ตีณิ กาลิกานิ อญฺญํ ยํกิญฺจิ อามิสํ อโชฺฌหรณตฺถาย ปฏิคฺคณฺหนฺติยา คหเณ ทุกฺกฏํ, อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อญฺญตฺร ภุญฺชนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ตีณิ กาลิกานิ อาหารตฺถาย ปฏิคฺคณฺหนฺติยาปิ อโชฺฌหรนฺติยาปิ ทุกฺกฏํฯ ยา ปน นิมนฺติตา อปฺปวาริตา ยา คุํ ปิวติ, สามิเก อปโลเกตฺวา ภุญฺชติ, ตีณิ กาลิกานิ สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชติ, ตสฺสา, อุมฺมตฺติ กาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ นิมนฺติตา วา ปวาริตา วา ตํ อุภยํ วา, ปุเรภตฺตํ วุตฺตลกฺขณสฺส อามิส สฺส อโชฺฌหาโร, สามิกานํ อนาปุจฺฉนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ อทฺธานสมุฏฺฐานํ, นิมนฺติ ตาย อนาปุจฺฉา ภุญฺชนฺติยา อาปตฺติสมฺภวโต สิยา กิริยากิริยํ, ปวาริตาย กปฺปิยํ กาเรตฺวาปิ อกาเรตฺวาปิ ปริภุญฺชนฺติยา อาปตฺติสมฺภวโต สิยา กิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺ ติวชฺชํ กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

ปวาริตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. กุลมจฺฉรินีสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม กุเล มจฺฉโร กุลมจฺฉโร, กุลมจฺฉโร เอติสฺสา อตฺถิ, กุลํ วา มจฺฉรายตีติ **กุลมจฺฉ รินีฯ อสฺสา**ติ ยา อีทิสี ภเวยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ตสฺสา ‘‘ยํ กุลํ ภิกฺขุนีนํ ปจฺจเย ทาตุกามํ, กถํ

นาม ตตฺถ ภิกฺขุนิโย น คเจฺฉยฺยุ’’นฺติ ภิกฺขุนีนํ วา สนฺติเก กุลสฺส, ‘‘กถํ นาม อิเม ตาสํ กิญฺจิ น ทเชฺชยฺยุ’’นฺติ กุลสฺส วา สนฺติเก ภิกฺขุนีนํ อวณฺณํ ภาสนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนิํ อารพฺภ กุลมจฺฉรายนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อมจฺฉรายิตฺวา สนฺตํเยว อาทีนวํ อาจิกฺขนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ภิกฺขุนีนํ อลาภกามตา, กุลสฺส วา สนฺติเก ภิกฺขุนีนํ ภิกฺขุนีนํ วา สนฺติเก กุลสฺส อวณฺณภณนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

กุลมจฺฉรินีสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๖. อภิกฺขุกาวาสสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฎฺฐ สเจ ภิกฺขุนุปสฺสยโต อทฺธโยชนพฺภนฺตเร โอวาททายกา ภิกฺขู น วสนฺติ, มโคฺค วา อเขโม โหติ น สกฺกา อนนฺตราเยน คนฺตุํ , อยํ **อภิกฺขุโก** นาม **อาวาโส**ฯ ตตฺถ ‘‘วสฺสํ วสิสฺสามี’’ติ เสนาสนปญฺญาปนปานียอุปฎฺฐาปนาทีนิ กโรนฺติยา ทุกฺกฎํ , สห อรุณุคฺคมนา ปาจิตฺติยํฯ อยเมตฺถ สเงฺขโป, วิตฺถาโร ปน สมนฺตปาสาทิกายํ (ปาจิ. อฎฺฐ. ๑๔๔ อาทโย) วุโตฺตฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อภิกฺขุเก อาวาเส วสฺสํ วสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ยตฺถ ปน วสฺสูปคตา ภิกฺขู ปกฺกนฺตา วา โหนฺติ วิพฺภนฺตา วา กาลงฺกตา วา ปกฺขสงฺกนฺตา วา ตตฺถ วสนฺติยา, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อภิกฺขุกาวาสตา, วสฺสูปคมนํ, อรุณุคฺคมนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฎฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสาเนวาติฯ

อภิกฺขุกาวาสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฎฺฐิตาฯ

## ๗. อปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **วสฺสํวุฎฺฐา**ติ ปุริมํ วา ปจฺฉิมํ วา เตมาสํ วุฎฺฐาฯ **อุภโตสเงฺฆ**ติ ภิกฺขุนิสเงฺฆ เจว ภิกฺขุสเงฺฆ จฯ อยํ ปเนตฺถ วินิจฺฉยกถา – ภิกฺขุนีหิ จาตุทฺทเสเยว สนฺนิปติตฺวา ‘‘สุณาตุ เม, อเยฺย, สโงฺฆ, อชฺช ปวารณา จาตุทฺทสี, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ ปวาเรยฺยา’’ติ เอวํ สพฺพสงฺคาหิกญฺญตฺติํ วา, ‘‘เตวาจิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ เอวํ เตวาจิกญฺญตฺติํ วา, สติ อนฺตราเย ‘‘เทฺววาจิกํ, เอกวาจิกํ, สมานวสฺสิกํ ปวาเรยฺยา’’ติ เอวํ เทฺววาจิกาทิญฺญตฺติํ วา ฐเปตฺวา สพฺพสงฺคาหิกญฺญตฺติ เจ ฐปิตา, ‘‘สงฺฆํ, อเยฺย, ปวาเรมิ ทิเฎฺฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทนฺตุ มํ อยฺยาโย อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺตี ปฎิกริสฺสามี’’ติ (จูฬว. ๔๒๗) เอวํ สกิํ วา, ‘‘ทุติยมฺปิ, อเยฺย, สงฺฆํ…เป.… ตติยมฺปิ, อเยฺย, สงฺฆํ…เป.… ปฎิกริสฺสามี’’ติ เอวํ ทฺวตฺติกฺขตฺตุํ วา วตฺวา ปฎิปาฎิยา ปวาเรตพฺพํฯ เตวาจิกาย ญตฺติยา วจนํ น หาเปตพฺพํ, เทฺววาจิกาทีสุ วเฑฺฒตุํ วฎฺฎติ, หาเปตุํ น วฎฺฎติฯ เอวํ ภิกฺขุนิสเงฺฆ ปวาเรตฺวา ตเตฺถว เอกา ภิกฺขุนี ภิกฺขุนิกฺขนฺธเก (จูฬว. ๔๒๗) วุเตฺตน ญตฺติทุติยกเมฺมน ภิกฺขุนิสงฺฆสฺสตฺถาย ภิกฺขุสงฺฆํ ปวาเรตุํ สมฺมนฺนิตพฺพาฯ ตาย สมฺมตาย ภิกฺขุนิยา ปนฺนรเส ภิกฺขุนิสงฺฆํ อาทาย ภิกฺขุสงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ อยฺย ภิกฺขุสงฺฆํ ปวาเรติ ทิเฎฺฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทตายฺย ภิกฺขุสโงฺฆ ภิกฺขุนิสงฺฆํ อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสโนฺต ปฎิกริสฺสติ, ทุติยมฺปิ อยฺย…เป.… ตติยมฺปิ อยฺย…เป.… ปสฺสโนฺต ปฎิกริสฺสตี’’ติ เอวํ ปวาเรตพฺพํฯ

สเจ ปญฺจวโคฺค ภิกฺขุนิสโงฺฆ น ปูรติ, จตูหิ วา ตีหิ วา คณญตฺตึ ฐเปตฺวา, ทฺวีหิ วินา ญตฺติยา อญฺญมญฺญํ ปวาเรตพฺพํฯ เอกาย ‘‘อชฺช เม ปวารณา’’ติ อธิฏฺฐาตพฺพํฯ

วิหารํ ปน คนฺตฺวา ‘‘ภิกฺขุนิโย, อยฺย, ภิกฺขุสงฺฆํ ปวาเรนฺติ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทตายฺย ภิกฺขุสโงฺฆ ภิกฺขุนิโย อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺติโย ปฏิกริสฺสนฺตี’’ติ จ, ‘‘อหํ, อยฺย, ภิกฺขุสงฺฆํ ปวาเรมิ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทตุ มํ, อยฺย, ภิกฺขุสโงฺฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺตี ปฏิกริสฺสามี’’ติ จ เอวํ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ

สเจ ภิกฺขุสโงฺฆ น ปูรติ, ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ, อยฺย, อเยฺย ปวาเรติ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทนฺตุ อยฺยา ภิกฺขุนิสงฺฆํ อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสโนฺต ปฏิกริสฺสตี’’ติ จ, ‘‘ภิกฺขุนิสโงฺฆ, อยฺย, อยฺยํ ปวาเรติ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทตาโยฺย ภิกฺขุนิสงฺฆํ อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสโนฺต ปฏิกริสฺสตี’’ติ จ เอวํ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ

อุภินฺนํ อปริปูริยา ‘‘ภิกฺขุนิโย, อยฺยา, อเยฺย ปวาเรนฺติ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทนฺตายฺยา ภิกฺขุนิโย อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺติโย ปฏิกริสฺสนฺตี’’ติ จ, ‘‘ภิกฺขุนิโย, อยฺย, อยฺยํ ปวาเรนฺติ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วา, วทตาโยฺย ภิกฺขุนิโย อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺติโย ปฏิกริสฺสนฺตี’’ติ จ, ‘‘อหํ, อยฺยา, อเยฺย ปวาเรมิ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา…เป.… วทนฺตุ มํ, อยฺยา, อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺตี ปฏิกริสฺสามี’’ติ จ, ‘‘อหํ, อยฺย, อยฺยํ ปวาเรมิ ทิฏฺเฐน วา สุเตน วา…เป.… วทตุ มํ, อโยฺย, อนุกมฺปํ อุปาทาย, ปสฺสนฺตี ปฏิกริสฺสามี’’ติ จ เอวํ ติกฺขตฺตุํ วตฺตพฺพํฯ สพฺพาเหว หิ อิมินา นเยน อุภโตสเงฺฆ ปวาริตา โหติ, ยา ปน วสฺสํวุฏฺฐา ‘‘อุภโตสเงฺฆ เอวํ น ปวาเรสฺสามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิปติ, ตสฺสา สห ธุรนิเกฺขเปน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ วสฺสํ วสิตฺวา น ปวารณาวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อนฺตราเย ปน สติ, ปริเยสิตฺวา ภิกฺขู อลภนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วสฺสํวุฏฺฐตา, น อุภโตสเงฺฆ ปวารณา, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานีติฯ

อปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. โอวาทสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **โอวาทายา**ติ ครุธมฺมสฺสวนตฺถายฯ **สํวาสายา**ติ อุโปสถปุจฺฉนตฺถาย เจว ปวารณตฺถาย จฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ‘‘เอเตสํ อตฺถาย น คจฺฉามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิตฺตมเตฺต ปาจิตฺติยํฯ

สเกฺกสุ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ โอวาทาย อคมนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อนฺตราเย ปน สติ, ปริเยสิตฺวา ทุติยิกํ อลภนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ โอวาทสํวาสานํ อตฺถาย อคมนํ, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานิ, อิทํ ปน อกิริยํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

โอวาทสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. โอวาทูปสงฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **อนฺวฑฺฒมาส**นฺติ อฑฺฒมาเส อฑฺฒมาเสฯ **อุโปสถปุจฺฉก**นฺติ อุโปสถปุจฺฉนํฯ **โอวาทูปสงฺกมน**นฺติ โอวาทตฺถาย อุปสงฺกมนํฯ **ตํ อติกฺกาเมนฺติยา**ติ เอตฺถ ภิกฺขุนีหิ เตรเส วา จาตุทฺทเส วา อารามํ คนฺตฺวา ‘‘อยํ อุโปสโถ จาตุทฺทโส ปนฺนรโส’’ติ ปุจฺฉิตพฺพํ, อุโปสถทิวเส นิทานวณฺณนายํ วุตฺตนเยน โอวาทูปสงฺกมนํ ยาจิตพฺพํฯ ยา ภิกฺขุนี วุตฺตปฺปกาเร กาเล ตทุภยํ น กโรติ, สา ตํ อติกฺกาเมติ นาม, ตสฺสา ‘‘อุโปสถมฺปิ น ปุจฺฉิสฺสามิ, โอวาทมฺปิ น ยาจิสฺสามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิตฺตมตฺเต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อุโปสถโอวาทานํ อปุจฺฉนอยาจนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ , อนาปตฺติ อฏฺฐมสทิสาเยวฯ อุโปสโถวาทานํ อปุจฺฉนอยาจนายํ ธุรนิเกฺขโป, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานีติฯ

โอวาทูปสงฺกมนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ปสาเขชาตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **ปสาเข**ติ นาภิยา เหฏฺฐา ชาณุมณฺฑลานํ อุปริปเทเสฯ ตโต หิ ยสฺมา รุกฺขสฺส สาขา วิย อุโภ อูรู ปภิชฺชิตฺวา คตา, ตสฺมา โส ‘‘ปสาโข’’ติ วุจฺจติ, ตสฺมึ ปสาเขฯ **คณฺฑ**นฺติ ยํกิญฺจิ คณฺฑํฯ **รุธิต**นฺติ วณํฯ **เภทาเปยฺย วา**ติอาทีสุ สเจ ‘‘ภินฺท ผาเลหี’’ติ สพฺพานิ อาณาเปติ, โส จ ตเถว กโรติ, ฉ ทุกฺกฏานิ ฉ จ ปาจิตฺติยานิฯ อถาปิ ‘‘ยํกิญฺจิ เอตฺถ กตฺตพฺพํ, ตํ สพฺพํ กโรหี’’ติ เอวํ อาณาเปติ, โส จ สพฺพานิปิ เภทนาทีนิ กโรติ, เอกวาจาย ฉ ทุกฺกฏานิ ฉ จ ปาจิตฺติยานิฯ สเจ ปน เภทนาทีสุ เอกํเยว ‘‘อิทํ นาม กโรหี’’ติ อาณาเปติ, โส จ สพฺพานิ กโรติฯ ยํ อาณตฺตํ, ตเสฺสว กรเณ ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ ปสาเข ชาตํ คณฺฑํ ปุริเสน เภทาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, อปโลเกตฺวา วา วิญฺญุํ วา ยํกญฺจิ ทุติยิกํ คเหตฺวา เอวํ กโรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปสาเข ชาตตา, อนปโลกนํ, ทุติยิกาภาโว, ปุริเสน เภทาทีนํ การาปนนฺติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ปสาเขชาตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

อารามวโคฺค ฉโฏฺฐฯ

## ๗. คพฺภินีวโคฺค

## ๑. คพฺภินีสิกฺขาปทวณฺณนา

คพฺภินิวคฺคสฺส ปฐเม **“คพฺภินี”**ติ ชานิตฺวา อุปชฺฌายาย วุฏฺฐาเปนฺติยา คณปริเยสนาทีสุ จ ญตฺติกมฺมวาจาทฺวเย จ ทุกฺกฏํ, กมฺมวาจาปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ คพฺภินึ วุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, คพฺภินิยา เวมติกาย อคพฺภินิยา คพฺภินิสญฺญาย เจว เวมติกาย จ ทุกฺกฏํฯ อุโภสุ อคพฺภินิสญฺญาย, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ คพฺภินิตา, ‘คพฺภินี’ติ ชานนํ, วุฏฺฐาปนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ปณฺณตฺติวชฺชํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

คพฺภินีสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. ปายนฺตีสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **ปายนฺติ**นฺติ ถญฺญํ ปายมานํ, ยํ ปาเยติ, ตสฺส มาตา วา, ธาติ วาฯ อิทํ วตฺถุมตฺตเมเวตฺถ วิเสโส, เสสํ ปฐมสิกฺขาปทสทิสเมวาติฯ

ปายนฺตีสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. ปฐมสิกฺขมานสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **เทฺว วสฺสานี**ติ ปวารณาวเสน เทฺว สํวจฺฉรานิฯ **ฉสุ ธมฺเมสู**ติ ปาณาติปาตาเวรมณิอาทีสุ วิกาลโภชนาเวรมณิปริโยสาเนสุ ฉสุ สิกฺขาปเทสุฯ **อสิกฺขิตสิกฺข**นฺติ ปทภาชเน (ปาจิ. ๑๐๗๗) วุตฺตนเยเนว อทินฺนสิกฺขํ วา กุปิตสิกฺขํ วาฯ **สิกฺขมานํ วุฏฺฐาเปยฺยา**ติ เตสุ ฉสุ ธมฺเมสุ สิกฺขนโต, เต วา สิกฺขาสงฺขาเต ธมฺเม มานนโต เอวํลทฺธนามํ อนุปสมฺปนฺนํ อุปสมฺปาเทยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ปฐมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว กมฺมวาจาปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ เอวรูปํ สิกฺขมานํ วุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ธมฺมกมฺเม ติกปาจิตฺติยํ, อธมฺมกมฺเม ติกทุกฺกฏํฯ เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธมฺเมสุ สิกฺขิตสิกฺขํ สิกฺขมานํ วุฏฺฐาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตนเยน อสิกฺขิตสิกฺขตา, ธมฺมกมฺมตา, กมฺมวาจาปริโยสานนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐเม วุตฺตนยาเนวาติฯ

ปฐมสิกฺขมานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. ทุติยสิกฺขมานสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **สงฺเฆน อสมฺมต**นฺติ ยสฺสา สงฺเฆน อนุตฺตมโส อุปสมฺปทามาฬเกปิ ปทภาชเน (ปาจิ. ๑๐๘๖) วุตฺตา อุปสมฺปทาสมฺมุติ น ทินฺนา โหติ, ตํ อิมา เทฺวปิ **มหาสิกฺขมานา** นามฯ อิธ สงฺเฆน สมฺมตํ วุฏฺฐาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ ตติเย วุตฺตสทิสเมว, อิทํ ปน กิริยากิริยํ โหตีติฯ

ทุติยสิกฺขมานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. ปฐมคิหิคตสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **คิหิคต**นฺติ ปุริสนฺตรคตํ, อิธาปิ อิทํ วตฺถุมตฺตเมว วิเสโสฯ อูนทฺวาทสวสฺสญฺจ ปริปุณฺณสญฺญาย วุฏฺฐาเปนฺติยา กิญฺจาปิ อนาปตฺติ, สา ปน อนุปสมฺปนฺนาว โหติฯ เสสํ ปฐมสิกฺขาปทสทิสเมวาติฯ

ปฐมคิหิคตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖-๗. ทุติยตติยคิหิคตสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ สพฺพํ ตติเย วุตฺตนเยนฯ สตฺตเมปิ สพฺพํ จตุตฺเถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

ทุติยตติยคิหิคตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘. ปฐมสหชีวินิสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐเม **สหชีวินิ**นฺติ สทฺธิวิหารินึฯ **เนว อนุคฺคเณฺหยฺยา**ติ สยํ อุเทฺทสาทีหิ นานุคฺคเณฺหยฺยฯ **น อนุคฺคณฺหาเปยฺยา**ติ ‘‘อิมิสฺสา, อเยฺย, อุเทฺทสาทีนิ เทหี’’ติ เอวํ น อญฺญาย อนุคฺคณฺหาเปยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ธุเร นิกฺขิตฺตมเตฺต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอวรูเป วตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, เสสเมตฺถ ตุวฏฺฏวเคฺค ทุกฺขิตสหชีวินิสิกฺขาปเท วุตฺตสทิสเมวาติฯ

ปฐมสหชีวินิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. นานุพนฺธนสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **วุฏฺฐาปิตํ ปวตฺตินิ**นฺติ วุฏฺฐาปิตํ ปวตฺตินึ ยาย อุปสมฺปาทิตา, ตํ อุปชฺฌายินินฺติ อโตฺถฯ **นานุพเนฺธยฺยา**ติ จุเณฺณน มตฺติกาย ทนฺตกเฏฺฐน มุโขทเกนาติ เอวํ เตน เตน กรณีเยน น อุปฏฺฐเหยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ นานุพนฺธิสฺสนฺติ ธุเร นิกฺขิตฺตมเตฺต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ นานุพนฺธนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ พาลํ ปน อลชฺชินึ วา อนนุพนฺธนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุฏฺฐาปิตปฺปวตฺตินิตา, เทฺว วสฺสานิ อนนุพนฺธเน ธุรนิเกฺขโป, อนฺตรายาภาโว, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปฐมปาราชิกสทิสานิ, อิทํ ปน อกิริยํ, ทุกฺขเวทนนฺติฯ

นานุพนฺธนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. ทุติยสหชีวินิสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **เนว วูปกาเสยฺยา**ติ น คเหตฺวา คเจฺฉยฺยฯ **น วูปกาสาเปยฺยา**ติ ‘‘อิมํ, อเยฺย, คเหตฺวา คจฺฉาหี’’ติ อญฺญํ น อาณาเปยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ ธุเร นิกฺขิตฺตมเตฺต ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ สหชีวินิยา อวูปกาสนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ สติ ปน อนฺตราเย, ปริเยสิตฺวา ทุติยิกํ อลภนฺติยา, คิลานาย , อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ สหชีวินิตา, วูปกาสวูปกาสาปเน ธุรนิเกฺขโป, อนฺตรายาภาโว, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานีติฯ

ทุติยสหชีวินิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

คพฺภินีวโคฺค สตฺตโมฯ

## ๘. กุมาริภูตวโคฺค

## ๑-๒-๓. ปฐมกุมาริภูตาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

กุมาริภูตวคฺคสฺส ปฐมทุติยตติยานิ ตีหิ คิหิคตสิกฺขาปเทหิ สทิสาเนวฯ ยา ปน ตา สพฺพปฐมา เทฺว มหาสิกฺขมานา, ตา อติกฺกนฺตวีสติวสฺสาติ เวทิตพฺพาฯ ตา หิ คิหิคตา วา โหนฺตุ, อคิหิคตา วา, สมฺมุติกมฺมาทีสุ ‘‘สิกฺขมานา’’อิเจฺจว วตฺตพฺพา, ‘‘คิหิคตา’’ติ วา ‘‘กุมาริภูตา’’ติ วา น วตฺตพฺพาฯ คิหิคตาย ทสวสฺสกาเล สิกฺขาสมฺมุตึ ทตฺวา ทฺวาทสวสฺสกาเล อุปสมฺปทา กาตพฺพา, เอกาทสวสฺสกาเล ทตฺวา เตรสวสฺสกาเล กาตพฺพา, ทฺวาทสเตรสจุทฺทสปนฺนรสโสฬสสตฺตรสอฏฺฐารสวสฺสกาเล สิกฺขาสมฺมุตึ ทตฺวา วีสติวสฺสกาเล อุปสมฺปทา กาตพฺพาฯ อฏฺฐารสวสฺสกาลโต ปฏฺฐาย จ ปนายํ ‘‘คิหิคตา’’ติปิ ‘‘กุมาริภูตา’’ติปิ วตฺตุํ วฏฺฏติฯ ยา ปนายํ ‘‘กุมาริภูตา’’ติ วุตฺตา สามเณรี , สา ‘‘คิหิคตา’’ติ น วตฺตพฺพา, ‘‘กุมาริภูตา’’อิเจฺจว วตฺตพฺพาฯ สิกฺขาสมฺมุติทานวเสน ปน สพฺพาปิ ‘‘สิกฺขมานา’’ติ วตฺตุํ วฏฺฏตีติฯ

ปฐมกุมาริภูตาทิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. อูนทฺวาทสวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **อูนทฺวาทสวสฺสา**ติ อุปสมฺปทาวเสน อปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสาฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ อุปชฺฌายา หุตฺวา วุฏฺฐาเปนฺติยา วุตฺตนเยเนว ทุกฺกฏานิ อนฺตรา, กมฺมวาจาปริโยสาเน ปาจิตฺติยนฺติฯ

อูนทฺวาทสวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. ปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **สเงฺฆน อสมฺมตา**ติ ยสฺสา สเงฺฆน ปทภาชเน (ปาจิ. ๑๑๓๒) วุตฺตา วุฏฺฐาปนสมฺมุติ น ทินฺนาฯ เสสํ อุภยตฺถาปิ มหาสิกฺขมานาสิกฺขาปททฺวยสทิสเมวาติฯ

ปริปุณฺณทฺวาทสวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. ขียนธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉเฏฺฐ **อลํ ตาว เต อเยฺย วุฏฺฐาปิเตนาติ วุจฺจมานา**ติ วุฏฺฐาปนสมฺมุติยา ยาจิตาย สเงฺฆน อุปปริกฺขิปิตฺวา ‘‘ยสฺมา พาลา อพฺยตฺตา จ อลชฺชินี จ โหติ, ตสฺมา อลํ ตาว ตุยฺหํ อุปสมฺปาทิเตนา’’ติ เอวํ นิวารียมานาฯ **ปจฺฉา ขียนธมฺม**นฺติ ปจฺฉา อญฺญาสํ พฺยตฺตานํ ลชฺชินีนํ วุฏฺฐาปนสมฺมุตึ ทิยฺยมานํ ทิสฺวา ‘‘อหเมว นูน พาลา’’ติอาทีนิ ภณมานา ยตฺถ กตฺถจิ ขีเยยฺยฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอวํ ขียนธมฺมํ อาปชฺชนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ จณฺฑกาฬึ อารพฺภ เอวํ ขียนธมฺมํ อาปชฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ปกติยา ฉนฺทาทีนํ วเสน กโรนฺตีนํ ขียนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุฏฺฐาปนสมฺมุติยา ยาจนํ, อุปปริกฺขิตฺวา น ฉนฺทาทิวเสน ปฏิกฺขิตฺตาย ‘‘สาธู’’ติ ปฏิสฺสโว, ปจฺฉาขียนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทินฺนาทานสทิสานิ, อิทํ ปน ทุกฺขเวทนนฺติฯ

ขียนธมฺมสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗-๘. สิกฺขมานนวุฏฺฐาปนปฐมทุติยสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **สา ปจฺฉา**ติ สิกฺขมานาย อุปสมฺปทาย ยาจิยมานาย สา ภิกฺขุนี เอวํ วตฺวา ลเทฺธ จีวเร ปจฺฉา อสติ อนฺตราเย ‘‘เนว วุฏฺฐาเปสฺสามิ , น วุฏฺฐาปนาย อุสฺสุกฺกํ กริสฺสามี’’ติ ธุรํ นิกฺขิเปยฺย, ตสฺสา สห ธุรนิเกฺขเปน ปาจิตฺติยนฺติฯ อฏฺฐเมปิ เอเสว นโยฯ

อุภยมฺปิ สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอเตสุ วตฺถูสุ ปญฺญตฺตํ, ทฺวีสุปิ สติ อนฺตราเย, ปริเยสิตฺวา อลภนฺติยา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อุภยตฺถ ‘‘เอวาหํ ตํ วุฏฺฐาเปสฺสามี’’ติ ปฏิญฺญา, อากงฺขิตนิปฺผตฺติ, ปจฺฉา ธุรนิเกฺขโป, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ สมนุภาสนสทิสานีติฯ

สิกฺขมานนวุฏฺฐาปนปฐมทุติยสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๙. โสกาวาสสิกฺขาปทวณฺณนา

นวเม **โสกาวาส**นฺติ สเงฺกตํ กตฺวา อาคจฺฉมานา ปุริสานํ อโนฺตโสกํ ปเวเสตีติ โสกาวาสา, ตํ โสกาวาสํฯ อถ วา ฆรํ วิย ฆรสามิกา อยมฺปิ ปุริสสมาคมํ อลภมานา โสกํ อาวิสติ, อิติ ยํ อาวิสติ, สฺวาสฺสา อาวาโส โหตีติ โสกาวาสาฯ เตเนวสฺส ปทภาชเน (ปาจิ. ๑๑๖๐) ‘‘โสกาวาสา นาม ปเรสํ ทุกฺขํ อุปฺปาเทติ, โสกํ อาวิสตี’’ติ ทฺวิธา อโตฺถ วุโตฺตฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอวรูปํ วุฏฺฐาเปนฺติยา วุตฺตนเยเนว กมฺมวาจาปริโยสาเน อุปชฺฌายาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอวรูปํ สิกฺขมานํ วุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อชานนฺติยา , อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ โสกาวาสตา, ชานนํ, วุฏฺฐาปนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ คพฺภินิวุฏฺฐาปนสทิสาเนวาติฯ

โสกาวาสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๐. อนนุญฺญาตสิกฺขาปทวณฺณนา

ทสเม **มาตาปิตูหี**ติ วิชาตมาตรา จ ชนกปิตรา จฯ **สามิเกนา**ติ เยน ปริคฺคหิตา, เตนฯ **อนนุญฺญาต**นฺติ อุปสมฺปทตฺถาย อนนุญฺญาตํฯ ทฺวิกฺขตฺตุญฺหิ ภิกฺขุนีหิ อาปุจฺฉิตพฺพํ, ปพฺพชฺชากาเล จ อุปสมฺปทากาเล จ, ภิกฺขูนํ ปน สกิํ อาปุจฺฉิเตปิ วฏฺฏติ ฯ ตสฺมา ยา อุปสมฺปทากาเล อนาปุจฺฉา อุปสมฺปาเทติ, ตสฺสา วุตฺตนเยเนว ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ อนนุญฺญาตวุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อปโลเกตฺวา วุฏฺฐาเปนฺติยา, เตสํ อตฺถิภาวํ อชานนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อนปโลกนํ, อตฺถิภาวชานนํ, วุฏฺฐาปนนฺติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ อนนุญฺญาตสมุฏฺฐานํ, กิริยากิริยํ, โนสญฺญาวิโมกฺขํ, อจิตฺตกํ, ปณฺณตฺติวชฺชํ, กายกมฺมํ, วจีกมฺมํ, ติจิตฺตํ, ติเวทนนฺติฯ

อนนุญฺญาตสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๑. ปาริวาสิกสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **ปาริวาสิกฉนฺททาเนนา**ติ ปาริวาสิเยน ฉนฺททาเนนฯ ตตฺถ จตุพฺพิธํ ปาริวาสิยํ ปริสปาริวาสิยํ รตฺติปาริวาสิยํ ฉนฺทปาริวาสิยํ อชฺฌาสยปาริวาสิยนฺติฯ

ตตฺถ ปริสปาริวาสิยํ นาม ภิกฺขู เกนจิเทว กรณีเยน สนฺนิปติตา โหนฺติ, อถ เมโฆ วา อุฏฺฐหติ, อุสฺสารณา วา กรียติ, มนุสฺสา วา อโชฺฌตฺถรนฺตา อาคจฺฉนฺติ, ภิกฺขู ‘‘อโนกาสา มยํ, อญฺญตฺร คจฺฉามา’’ติ ฉนฺทํ อวิสฺสชฺชิตฺวาว อุฏฺฐหนฺติ, อิทํ **ปริสปาริวาสิยํ** นาม, กิญฺจาปิ ปริสปาริวาสิยํ, ฉนฺทสฺส ปน อวิสฺสฏฺฐตฺตา กมฺมํ กาตุํ วฏฺฏติฯ

ปุน ภิกฺขู ‘‘อุโปสถาทีนิ กริสฺสามา’’ติ รตฺตึ สนฺนิปติตฺวา ‘‘ยาว สเพฺพ สนฺนิปตนฺติ, ตาว ธมฺมํ สุณิสฺสามา’’ติ เอกํ อเชฺฌสนฺติ, ตสฺมิํ ธมฺมกถํ กเถเนฺตเยว อรุโณ อุคฺคจฺฉติฯ สเจ ‘‘จาตุทฺทสิกํ อุโปสถํ กริสฺสามา’’ติ นิสินฺนา, ‘‘ปนฺนรโส’’ติ กาตุํ วฏฺฏติฯ สเจ ปนฺนรสิกํ กาตุํ นิสินฺนา, ปาฏิปเท อนุโปสเถ อุโปสถํ กาตุํ น วฏฺฏติฯ อญฺญํ ปน สงฺฆกิจฺจํ กาตุํ วฏฺฏติ, อิทํ **รตฺติปาริวาสิยํ** นามฯ

ปุน ภิกฺขู ‘‘กิญฺจิเทว อพฺภานาทิสงฺฆกมฺมํ กริสฺสามา’’ติ สนฺนิสินฺนา โหนฺติ, ตเตฺรโก นกฺขตฺตปาฐโก ภิกฺขุ เอวํ วทติ ‘‘อชฺช นกฺขตฺตํ ทารุณํ, มา อิทํ กมฺมํ กโรถา’’ติฯ เต ตสฺส วจเนน ฉนฺทํ วิสฺสเชฺชตฺวา ตเตฺถว นิสินฺนา โหนฺติ, อถโญฺญ อาคนฺตฺวา ‘‘นกฺขตฺตํ ปติมาเนนฺตํ, อโตฺถ พาลํ อุปชฺฌคา (ชา. ๑.๑.๔๙), กิํ นกฺขเตฺตน กโรถา’’ติ วทติ, อิทํ **ฉนฺทปาริวาสิย**เญฺจว **อชฺฌาสยปาริวาสิย**ญฺจฯ เอตสฺมิํ ปาริวาสิเย ปุน ฉนฺทปาริสุทฺธิํ อนาหริตฺวา กมฺมํ กาตุํ น วฏฺฏติ, อิทํ สนฺธาย วุตฺตํ ‘‘ปาริวาสิกฉนฺททาเนนา’’ติฯ **ปาจิตฺติย**นฺติ เอวํ วุฏฺฐาเปนฺติยา วุตฺตนเยเนว กมฺมวาจาปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ

ราชคเห ถุลฺลนนฺทํ อารพฺภ เอวํ วุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ ฉนฺทํ อวิสฺสเชฺชตฺวาว อวุฏฺฐิตาย ปริสาย วุฏฺฐาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ปาริวาสิกฉนฺททานตา, วุฏฺฐาปนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ คมฺภินิสิกฺขาปทสทิสาเนวาติฯ

ปาริวาสิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๒. อนฺวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

ทฺวาทสเม **อนฺวสฺส**นฺติ อนุสํวจฺฉรํฯ เอวํ วุฏฺฐาเปนฺติยาปิ วุตฺตนเยเนว ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อนฺวสฺสํ วุฏฺฐาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ เอกนฺตริกํ วุฏฺฐาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อนฺวสฺสตา, วุฏฺฐาปนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอกาทสเม วุตฺตนยาเนวาติฯ

อนฺวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๓. เอกวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา

เตรสเม เอกนฺตริกํ เอกํ วุฏฺฐาเปนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ ทฺวาทสเมน สทิสเมวาติฯ

เอกวสฺสสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

กุมาริภูตวโคฺค อฏฺฐโมฯ

## ๙. ฉตฺตุปาหนวโคฺค

## ๑. ฉตฺตุปาหนสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉตฺตวคฺคสฺส ปฐเม **ฉตฺตุปาหน**นฺติ ปทภาชเน (ปาจิ. ๑๑๗๘-๑๑๘๒) วุตฺตลกฺขณํ ฉตฺตญฺจ อุปาหนาโย จฯ **ธาเรยฺยา**ติ ปริโภควเสน มคฺคคมเน เอกปฺปโยเคเนว ทิวสมฺปิ ธาเรนฺติยา เอกา อาปตฺติฯ สเจ ปน ตาทิสํ ฐานํ ปตฺวา ฉตฺตมฺปิ อปนาเมตฺวา อุปาหนาปิ โอมุญฺจิตฺวา ปุนปฺปุนํ ธาเรติ, ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ ฉตฺตุปาหนธารณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อคิลานา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ , ฉตฺตเสฺสว อุปาหนานํเยว วา ธารเณ ทุกฺกฏํ, อคิลานาย ติกปาจิตฺติยํ, คิลานาย ทฺวิกทุกฺกฏํฯ คิลานสญฺญาย ปน, อาราเม อารามูปจาเร ธาเรนฺติยา, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อฺภินฺนํ ธารณํ, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

ฉตฺตุปาหนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. ยานสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติเย **ยาเนนา**ติ วยฺหาทินาฯ เอตฺถาปิ โอโรหิตฺวา ปุนปฺปุนํ อภิรุหนฺติยา ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํฯ อนาปตฺติยํ ‘‘อาราเม อารามูปจาเร’’ติ นตฺถิ, เสสํ ปฐเม วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

ยานสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๓. สงฺฆาณิสิกฺขาปทวณฺณนา

ตติเย **สงฺฆาณิ**นฺติ ยํกิญฺจิ กฏูปคํฯ **ธาเรยฺยา**ติ กฏิยํ ปฏิมุญฺเจยฺยฯ เอตฺถาปิ โอมุญฺจิตฺวา โอมุญฺจิตฺวา ธาเรนฺติยา ปโยคคณนาย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนิํ อารพฺภ สงฺฆาณิํ ธารณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํฯ อาพาธปจฺจยา กฏิสุตฺตํ ธาเรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ, อิทํ ปน อกุสลจิตฺตนฺติฯ

สงฺฆาณิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๔. อิตฺถาลงฺการสิกฺขาปทวณฺณนา

จตุตฺเถ **อิตฺถาลงฺการ**นฺติ สีสูปคาทีสุ อญฺญตรํ ยํกิญฺจิ ปิฬนฺธนํฯ อิธ ตสฺส ตสฺส วเสน วตฺถุคณนาย อาปตฺติ เวทิตพฺพาฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อิตฺถาลงฺการํ ธารณวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, อาพาธปจฺจยา กิญฺจิเทว ธาเรนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ วุตฺตสทิสเมวาติฯ

อิตฺถาลงฺการสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๕. คนฺธวณฺณกสิกฺขาปทวณฺณนา

ปญฺจเม **คนฺธวณฺณเกนา**ติ เยนเกนจิ คเนฺธน จ วณฺณเกน จฯ อิธ คนฺธาทิโยชนโต ปฏฺฐาย ปุพฺพปโยเค ทุกฺกฏํ, นหานปริโยสาเน ปาจิตฺติยํฯ อาพาธปจฺจยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ เสสํ จตุตฺถสทิสเมวาติฯ

คนฺธวณฺณกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๖. วาสิตกสิกฺขาปทวณฺณนา

ฉฏฺเฐ **วาสิตเกนา**ติ คนฺธวาสิตเกนฯ **ปิญฺญาเกนา**ติ ติลปิฏฺเฐนฯ เสสํ ปญฺจมสทิสเมวาติฯ

วาสิตกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๗. ภิกฺขุนิอุมฺมทฺทาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

สตฺตเม **อุมฺมทฺทาเปยฺยา**ติ อุพฺพฏฺฏาเปยฺยฯ **ปริมทฺทาเปยฺยา**ติ สมฺพาหาเปยฺยฯ เอตฺถ จ หตฺถํ อมุญฺจิตฺวา อุพฺพฏฺฏเน เอกาว อาปตฺติ, โมเจตฺวา โมเจตฺวา อุพฺพฏฺฏเน ปโยคคณนาย อาปตฺติโยฯ สมฺพาหเนปิ เอเสว นโยฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ ภิกฺขุนิยา อุมฺมทฺทาปนปริมทฺทาปนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อิธ มคฺคคมนปริสฺสโมปิ เคลญฺญํ, โจรภยาทีหิ สรีรกมฺปนาทโยปิ อาปทาฯ เสสํ จตุตฺเถ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติฯ

ภิกฺขุนิอุมฺมทฺทาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๘-๙-๑๐. สิกฺขมานอุมฺมทฺทาปนาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

อฏฺฐมนวมทสเมสุปิ สิกฺขมานาย สามเณริยา คิหินิยาติ เอตฺตกเมว นานํฯ เสสํ สตฺตมสทิสเมวาติฯ

สิกฺขมานอุมฺมทฺทาปนาทิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑๑. อนาปุจฺฉาสิกฺขาปทวณฺณนา

เอกาทสเม **ภิกฺขุสฺส ปุรโต**ติ น อภิมุขเมวาติ อโตฺถ, อิทํ ปน อุปจารํ สนฺธาย กถิตนฺติ เวทิตพฺพํฯ ตสฺมา ภิกฺขุสฺส อุปจาเร อนฺตมโส ฉมายปิ ‘‘นิสีทามิ, อยฺยา’’ติ อนาปุจฺฉิตฺวา นิสีทนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อนาปุจฺฉา นิสีทนวตฺถุสฺมิํ ปญฺญตฺตํ, ติกปาจิตฺติยํ, อาปุจฺฉิเต ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ตสฺมิํ อาปุจฺฉิตสญฺญาย, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ภิกฺขุสฺส อนาปุจฺฉา, อุปจาเร นิสชฺชา, อนุญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ กถินสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

อนาปุจฺฉาสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

**๑๒. ปญฺหาปุจฺฉนสิกฺขาปทวณฺณนา**

ทฺวาทสเม **อโนกาสกต**นฺติ ‘‘อสุกสฺมึ นาม ฐาเน ปุจฺฉามี’’ติ เอวํ อกตโอกาสํ, ตสฺมา สุตฺตเนฺต โอกาสํ การาเปตฺวา วินยํ วา อภิธมฺมํ วา ปุจฺฉนฺติยา ปาจิตฺติยํฯ เสเสสุปิ เอเสว นโย, สพฺพโส อการิเต ปน วตฺตพฺพเมว นตฺถิฯ

สาวตฺถิยํ สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ อโนกาสกตํ ภิกฺขุํ ปญฺหํ ปุจฺฉนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํฯ ตตฺถ ตตฺถ โอกาสํ การาเปตฺวา ปุจฺฉนฺติยา, อโนทิสฺส โอกาสํ การาเปตฺวา ยตฺถ กตฺถจิ ปุจฺฉนฺติยา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ ภิกฺขุสฺส อโนกาสการาปนํ, ปญฺหํ ปุจฺฉนนฺติ อิมาเนตฺถ เทฺว องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ ปทโสธมฺมสทิสานิ, อิทํ ปน กิริยากิริยนฺติฯ

ปญฺหาปุจฺฉนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

**๑๓. อสํกจฺจิกสิกฺขาปทวณฺณนา**

เตรสเม **อสํกจฺจิกา**ติ อธกฺขกอุพฺภนาภิมณฺฑลสงฺขาตสฺส สรีรสฺส ปฏิจฺฉาทนตฺถํ อนุญฺญาตสํกจฺจิกวิรหิตาฯ **คามํ ปวิเสยฺยา**ติ เอตฺถ ปริกฺขิตฺตสฺส คามสฺส ปริเกฺขปํ, อปริกฺขิตฺตสฺส อุปจารํ อติกฺกมนฺติยา วา โอกฺกมนฺติยา วา ปฐมปาเท ทุกฺกฏํ, ทุติเย ปาจิตฺติยํฯ

สาวตฺถิยํ อญฺญตรํ ภิกฺขุนึ อารพฺภ อสํกจฺจิกาย คามํ ปวิสนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํฯ ยสฺสา ปน สํกจฺจิกจีวรํ อจฺฉินฺนํ วา นฏฺฐํ วา, ตสฺสา, คิลานาย, อาปทาสุ, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ อสํกจฺจิกตา, วุตฺตปริเจฺฉทาติกฺกโม, อนฺญฺญาตการณาภาโวติ อิมาเนตฺถ ตีณิ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ เอฬกโลมสทิสานีติฯ

อสํกจฺจิกสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ฉตฺตุปาหนวโคฺค นวโมฯ

**๑๐...เป....๑๖. มุสาวาทาทิวโคฺค**

**มุสาวาทาทิสิกฺขาปทวณฺณนา**

อิโต ปเรสุ มุสาวาทวคฺคาทีสุ สตฺตสุ วเคฺคสุ ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว วินิจฺฉโย เวทิตโพฺพติฯ

โสฬสมวโคฺคฯ

**อุทฺทิฏฺฐา โข อยฺยาโย ฉสฏฺฐิสตา ปาจิตฺติยา ธมฺมา**ติ ภิกฺขู อารพฺภ ปญฺญตฺตา สาธารณา สตฺตติ, อสาธารณา ฉนฺนวุตีติ เอวํ ฉสฏฺฐิสตาฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ภิกฺขุนิปาติโมเกฺข

สุทฺธปาจิตฺติยวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

ตตฺรายํ สเงฺขปโต อสาธารณสิกฺขาปเทสุ สมุฏฺฐานวินิจฺฉโย – คิรคฺคสมชฺชาจิตฺตาคารสิกฺขาปทํ สงฺฆาณี อิตฺถาลงฺการโร คนฺธวณฺณโก วาสิตกปิญฺญาโก ภิกฺขุนิอาทีหิ อุมฺมทฺทนปริมทฺทนาติ อิมานิ ทส สิกฺขาปทานิ อจิตฺตกานิ โลกวชฺชานิ อกุสลจิตฺตานิฯ อยํ ปเนตฺถ อธิปฺปาโย, วินาปิ จิเตฺตน อาปชฺชิตพฺพตฺตา อจิตฺตกานิ, จิเตฺต ปน สติ อกุสเลเนว อาปชฺชิตพฺพตฺตา โลกวชฺชานิ เจว อกุสลจิตฺตานิ จาติฯ อวเสสานิ สจิตฺตกานิ ปณฺณตฺติวชฺชาเนวฯ โจริวุฏฺฐาปนํ คามนฺตรํ อารามสิกฺขาปทํ คพฺภินิวเคค อาทิโต ปฏฺฐาย สตฺต, กุมาริภูตวเคค อาทิโต ปฏฺฐาย ปญฺจ ปุริสาทิสํสฏฺฐํ ปาริวาสิกฉนฺททานํ อนุวสฺสวุฏฺฐาปนํ เอกนฺตริกวุฏฺฐาปนนฺติ อิมานิ เอกูนวีสติ สิกฺขาปทานิ สจิตฺตกานิ ปณฺณตฺติวชฺชานิฯ อวเสสานิ สจิตฺตกานิ โลกวชฺชาเนวาติฯ

# ปาฏิเทสนียกโณฺฑ

## ๑. สปฺปิวิญฺญาปนสิกฺขาปทวณฺณนา

ปาฏิเทสนีเยสุ ปฐเม **สปฺปิ**นฺติ ปุเพฺพ วุตฺตวินิจฺฉยํ ปาฬิอาคตํ (ปาจิ. ๑๒๓๐) โคสปฺปิอาทิเมวฯ **วิญฺญาเปตฺวา ภุเญฺชยฺยา**ติ เอตฺถ ‘‘วิญฺญตฺติยา ปฏิลทฺธํ ภุญฺชิสฺสามี’’ติ คหเณ ทุกฺกฏํ, คหิตสฺส อโชฺฌหาเร อโชฺฌหาเร ปาฏิเทสนียํฯ

สาวตฺถิยํ ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขุนิโย อารพฺภ สปฺปึ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนวตฺถุสฺมึ ปญฺญตฺตํ, ‘‘อคิลานา’’ติ อยเมตฺถ อนุปญฺญตฺติ, ติกปาฏิเทสนียํ, คิลานาย ทฺวิกทุกฺกฏํฯ ยา ปน คิลานา คิลานสญฺญา, คิลานกาเล วา วิญฺญาเปตฺวา ปจฺฉา อคิลานา หุตฺวา ภุญฺชติ, คิลานาย วา เสสกํ, ญาตกปฺปวาริตฏฺฐานโต วา วิญฺญตฺตํ, อญฺญสฺส วา อตฺถาย, อตฺตโน วา ธเนน คหิตํ ภุญฺชติ, ตสฺสา, อุมฺมตฺติกาทีนญฺจ อนาปตฺติฯ วุตฺตลกฺขณสปฺปิตา, อนุญฺญาตการณาภาโว, วิญฺญตฺติ, อโชฺฌหาโรติ อิมาเนตฺถ จตฺตาริ องฺคานิฯ สมุฏฺฐานาทีนิ อทฺธานสทิสานีติฯ

สปฺปิวิญฺญาปนสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๒. เตลวิญฺญาปนาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

ทุติยาทีสุปิ **เตลา**ทีนิ ปุเพฺพ วุตฺตวินิจฺฉยานิ ปาฬิยํ (ปาจิ. ๑๒๓๖) อาคตาเนว, ปาฬิยํ อนาคเตสุ ปน อฏฺฐสุปิ ทุกฺกฏเมวฯ เสสํ สพฺพตฺถ ปฐเม วุตฺตสทิสเมวาติฯ

เตลวิญฺญาปนาทิสิกฺขาปทวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ภิกฺขุนิปาติโมเกฺข

ปาฏิเทสนียวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## ๑. ปริมณฺฑลาทิสิกฺขาปทวณฺณนา

อิโต ปรํ ปน เสขิยานิ เจว อธิกรณสมถา จ สพฺพปการโต ภิกฺขุปาติโมกฺขวณฺณนายํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพาติฯ

กงฺขาวิตรณิยา ปาติโมกฺขวณฺณนาย

ภิกฺขุนิปาติโมกฺขวณฺณนา นิฏฺฐิตาฯ

## นิคมนกถา

**เอตฺตาวตา จ** –

วณฺณนํ ปาติโมกฺขสฺส, **โสณเตฺถเรน** ยาจิโต;<br>
วินเย ชาตกงฺขานํ, กงฺขาวิตรณตฺถิโกฯ

อารภึ ยมหํ สพฺพํ, สีหฬฏฺฐกถานยํ;
มหาวิหารวาสีนํ, วาจนามคฺคนิสฺสิตํฯ

นิสฺสาย สา อยํ นิฏฺฐํ, คตา อาทาย สพฺพโส;
สพฺพํ อฏฺฐกถาสารํ, ปาฬิยตฺถญฺจ เกวลํฯ

น เหตฺถ ตํ ปทํ อตฺถิ, ยํ วิรุชฺฌยฺย ปาฬิยา;
มหาวิหารวาสีนํ, โปราณฏฺฐกถาหิ วาฯ

ยสฺมา ตสฺมา อกตฺวาว, เอตฺถ กงฺขํ หิเตสินา;
สิกฺขิตพฺพาว สกฺกจฺจํ, **กงฺขาวิตรณี** อยํฯ

ยถา จ นิฏฺฐํ สมฺปตฺตา, กงฺขาวิตรณี อยํ;
ทฺวาวีสติ ภาณวารปอมาณาย ปาฬิยาฯ

เอวํ อนนฺตราเยน, นิฏฺฐํ กลฺยาณนิสฺสิตา;
อจิรํ สพฺพสตฺตานํ, ยนฺตุ สเพฺพ มโนรถาติฯ

ปรมวิสุทฺธสทฺธาพุทฺธิวีริยปฺปฏิมณฺฑิเตน สีลาจารชฺชวมทฺทวาทิคุณสมุทยสมุทิเตน สกสมยสมยนฺตรคหนโชฺฌคาหณสมตฺถเน ปญฺญาเวยฺยตฺติยสมนฺนาคเตน ติปิฏกปริยตฺติปฺปเภเท สาฏฺฐกเถ สตฺถุสาสเน อปฺปฏิหตญาณปฺปภาเวน มหาเวยฺยากรเณน กรณสมฺปตฺติชนิตสุวินิคฺคตมธุโรทารวจนลาวณฺณยุเตฺตน ยุตฺตมุตฺตวาทินา วาทีวเรน มหากวินา ปภินฺนปฏิสมฺภิทาปริวาเร ฉฬภิญฺญาทิปฺปเภทคุณปฺปฏิมณฺฑิเต อุตฺตริมนุสฺสธเมฺม สุปฺปติฏฺฐิตพุทฺธีนํ เถรวํสปฺปทีปานํ เถรานํ มหาวิหารวาสีนํ วํสาลงฺการภูเตน วิปุลวิสุทฺธพุทฺธินา **พุทฺธโฆโส**ติ ครูหิ คหิตนามเธเยฺยน เถเรน กตา อยํ **กงฺขาวิตรณี** นาม ปาติโมกฺขวณฺณนา –

ตาว ติฏฺฐตุ โลกสฺมึ, โลกนิตฺถรเณสินํ;
ทเสฺสนฺตี กุลปุตฺตานํ, นยํ สีลวิสุทฺธิยาฯ

ยาว ‘‘พุโทฺธ’’ติ นามมฺปิ, สุทฺธจิตฺตสฺส ตาทิโน;
โลกมฺหิ โลกเชฏฺฐสฺส, ปวตฺตติ มเหสิโนติฯ

กงฺขาวิตรณี-อฏฺฐกถา นิฏฺฐิตาฯ